TÜRK DİL KURUMU

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar X

HAYRET

—•—

BAHTİYARLIK

Hazırlayan

Nuri Sağlam

ANKARA, 2000

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI : 756
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar X

HAYRET
- • -
BAHTİYARLIK

Hazırlayan

Nuri Sağlam

ANKARA, 2000

5846 sayılı kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.

Ahmet Midhat

Hayret; Bahtiyarlık / Ahmet Midhat; Haz. Nuri Sağlam. – Ankara : Türk Dil Kurumu, 2000.

VIII, 582 s. ; 20 cm.– (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 756. Yeni Türk Edebiyatı Kaynak Metinler Dizisi; 2. Ahmet MidhatEfendi Bütün Eserleri Romanlar; 10)

ISBN 975-16-1321-3

1. Türk Romanı I. Sağlam, Nuri (haz.) III. k.a. V. 2. k.a.: Bahtiyarlık

813.42

İnceleyen: Prof. Dr. İsmail PARLATIR

ISBN : 975-16-1321-3

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V

HAYRET 1

BAHTİYARLIK 503

ÖN SÖZ

Ahmet Midhat Efendi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren batı etkisinde değişmeye başlayan edebiyatımızın önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Şiir hariç, roman, hikâye, tiyatro, anı, seyahat yazısı tenkit, deneme, gazete makalesi gibi hemen her çeşit edebî türde eser kaleme almış, batı edebiyatlarından tercüme yahut uyarlamalar yapmış, geniş bir çaplı eğitici popüler kitaplar ve ders kitapları yayımlamıştır.

Ahmet Midhat Efendinin basın ve yayın hayatındaki çalışmaları, devrinin hemen her ihtiyacına cevap vermiştir. Çıkardığı dergilerin yanı sıra sahibi ve başyazarı olduğu Tercümân-ı Hakîkat gazetesi de XIX. yüzyılın Türk kültür ve siyasî hayatının en önemli yayım organlarından biri olmuştur.

Ahmet Midhat Efendi, yazdıklarıyla bir devri dolduran adamdır. Eserleriyle zamanına ve sonlarına üç beş kitaplık bir külliyat değil, neredeyse hemen her konudaki eserlerinden oluşun bir kütüphane vermiş kültür adamımızdır. Ona, bu yazı faaliyetinin yoğunluğu dolayısıyla devrinde "yazı makinası", bu çalışmalarında halkı bilgilendirmeyi ve eğitmeyi amaç edindiğiden dolayı da bir eserin adından hareketle "Hâce-i Evvel" (ilk öğretmen) isimleri verilmiştir.

Ahmet Midhat Efendinin en fazla eser verdiği edebî tür romandır. Ona göre roman "cihan içinde cihan"dır. Romancı, yaşadığı dünyayı beğenmez. Beğenmediği bu dünyanın önüne, okuyucunun daha çok beğeneceğini ümit etti yeni ve yapay bir dünya koymaya çalışır. Bunu yaparken de kurduğu yeni dünyadaki her şeyi kendi anlayışına göre düzenler. Romanı "Hakîkat-i ahvâl-ı beşeriyyenin tasviri" olarak gören Ahmet Midhat Efendi, bu yeni dünyanın insana uygun olarak kurulmasını da ister. Romancının çevresine bakmasının yeterli

olacağına inanır. Romanlarda hayal ürünü olan olay ve şahıslara da yer virelebileceğine işaret eden yazar, ancak bunların gerçekmiş gibi canlandırılmasını ister. Bu romanlarda okuyucuya hemen kendisini gösteren taraf, gevşek ve rahat bir üslûpla, bir sohbet havası ve yârenlik edasıyla yazılmış olmalarıdır. Bu rahatlık ve yârenlik edasının arkasında ise bir yandan yüzyıllar boyu meddah hikâyeleri dinlemiş bir toplumun önüne, okuması için koyduğu yeni edebî türü yadırgamaması, diğer yandan bütün hayatı boyunca yazma eylemine biçtiği fonksiyon kendisini gösterir. Onun romanları, neredeyse "tıkış tıkış" abartmasına hak verdirecek oranda bilgi yüklüdür. Yazar, romanı bir araç olarak kabul edip okuyucuyu, konunun vardığı her alanda, sözün gittiği her konuda iyi kötü biraz daha bilgilendirmeyi hep birinci plânda tutmaktadır. Ahmet Mithat Efendinin romanı "malûmat-furûş" bir romandır. Cemil Meriç'in, onun bütün eserlerini göz önünde bulundurarak hakkında yaptığı bir niteleme ona son derece uygundur. "Tek kişilik akademi."

Romanlarında Ahmet Mithat Efendinin yapmak istediği bir şey daha vardır ki Ahmet Hamdi Tanpınar XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi isimli eserinde vurucu ve özetleyici bir tespitle dile getirir: "Hakikate Ahmet Midhat Efendinin bütün eseri bir halk okuma odasıdır." Tanpınar'a göre o, zamanının insanına okuma zevkini vermiş, bunu giderek bir alışkanlığa dönüştürmüştür. "Namık Kemal'de ve benzerlerinde mütalâa bir nevi mücadele idi. Onda dinlenme ve hülyadan gelen sıcaklıkta ısınma oldu. Birdenbire onun kitaplarıyla, çalışan insanın hayatına dinlenme saati girdi. Okumaya ayrılan saat. İşte cemiyetimize getirdiği şey. Ve onunla küçük insanların hayatı değişti. Küçük ahşap evlerde lâmba dışındaki saatler, başka bir mana ve hüviyet kazandılar. Bütün aile, okuma bilenin etrafında toplandı ve okunanı münakaşaya başladı."

Tanpınar'ın bu tespitleri Ahmet Mithat Efendinin romanlarındaki sohbet üslûbunu, sıkmama amacına ve bilgilendirme gayretinin sebebini çok iyi anlatmaktadır.

Ahmet Mithad Efendinin romanları konuları bakımından büyük bir açılım ve zenginlik taşır. Tarihî olaylardan, aşk, macera, polisiye, fen, ahlâk konularına, Avrupa şehirlerinden Afrika, Güney Amerika içlerine, uzak diyarların insanlarından yerli hayatın ayrıntılarına, imparatorluk şehirlerinin sakin mahalle yaşayışlarından hareketli çarşı pazar hayatına, zamanını genç kız hülyalarından meceraperest delikanlı taşkınlıklarına kadar dağılan bir yelpazeyi alabildiğine zengin ve renkli tonlarla karşımızda açar. Onların bu canlılığı, konu ve ilgi çeşitliliği, bu romanları bugün bizim için de hâlâ okunabilir, alâkamızı üzerine çekebilir kılacak niteliktedir. Öte yandan ise bu eserler, böylesi geniş bir açılımla, hayatla, geçmişle ve gelecekle kurduğu ilişkileri araya giren bir yüzyıldan fazla zaman tortusunun üzerinden atlayarak bize taşımaları ile bu dönem hakkında yapılacak çok çeşitli disiplinlerdeki çok farklı kaynaklıklar edecek, onlara zengin malzeme sağlayacak, bugünün okuyucusunda da hoş ve meraklı ilgiler uyandıracak bir kültür hazinesidir.

Bu düşüncelerden hareketle, Ahmet Mithat Efendinin romanlarını bir külliyat hâlinde yeni yazıya aktarmış bulunuyoruz.

Bunu yaparken, bu eserlerin edebiyat, dil, sosyoloji, sosyopsikoloji ve sosyal tarih ve dil çalışmaları bakımından

dönemlerinin birer belgesi olmaları gerçeğini göz önünde bulundurarak, romanların dilinde herhangi bir sadeleştirme ve değiştirmeye gitmedik. Okumayı kolaylaştırmak ve imlâ birliğini sağlamak amacıyla Türk Dil Kurumunun 1996'da basılan İmlâ Kılavuzu'nu esas aldık. Romanlardaki yabancı kelime ve terkiplerin İmlâ Kılavuzu'ndaki şekillerine bağlı kaldık. İmlâ Kılavuzu'nda bulunmayan kelime ve terkipleri aslına uygun olarak çevirdik.

HAYRET

Müellifi

Ahmet Midhat

Evvelâ tefrika yollu Tercümân-ı Hakikat'a derç olunduktan sonra ilk defa olarak kitap suretinde olarak dahi tabolunmuştur.

İstanbul

Sene 1302

Birinci Kitap

Büyükada'da Bir Müsaferet

«1»

Gözünüzün önünde bir yatak odası vardır. Ama gayet mükellef bir yatak odası. Oda arzen dört, tulen beş metre ittisaında. Yere yine bu ittisada yekpare bir halı serilmiş ki halis Uşak halılarındandır. Odanın kapısı köşeye ve bir dıl-ı asgar üzerine tesadüf ediyor. Kapı yanındaki dıl-ı atvel üzerinde iki pencere var ki çifte camlıdır.

Kapıdan girildiği zaman sağ tarafa isabet eden bu pencerelerin mukabilindeki dıl-ı atvel hizasında gayet mükellef bir karyola, bir yatak tertip edilmiş. Yatağın başucu tarafına gece levazımı için bir dolap konulmuş ki üzerinde bir sürahi, bir kadeh, bir şamdan ve bir de kitap görülür. Fakat şamdan sönüktür.

Pencerelerin bulunduğu dıl-ı atvelin nihayetine yani tamam kapının mukabiline ufak bir köşe sediri mevzu. Gerek sedirin yüzü ve gerek pencerelerin perdeleri en kıymetli ipek kumaştandır.

Odanın duvarları asla görülmez. Zira sedir ve perdelerin mamul oldukları kumaştan bütün duvarlar üzerine zar gerilmiş ve üzerine dahi kıymettar levhalar talik olunmuştur.

Yatağın ayak tarafına ve kapının açıldığı dıl-ı asgar hizasına, abanozdan mamul gayet güzel bir tuvalet takımı konulmuştur ki üzerinde bulunan çifte leğen ibrikler, en halis porselendendirler. Türlü türlü fırçalar, şişeler, kutular, odanın bu cihetini Paris'in en şaşaalı dükkânına benzetmiştir. Tuvalet takımının üzerinde gümüşten mamul bir gece kandili yanar. Fakat ziyası gayet az olduğundan yaldızlı tavana yalnız bir nokta kadar ziya aksettirebilir.

Yatağın önüne Rusyaca bile nevadirden addolunacak gayet âlâ bir ayı postu konulmuştur. Postun üzerinde, en güzel kanaviçe işli bir çift terlik bulunursa da ayı postunun uzun kılları içine o kadar gömülmüşlerdir ki hariçten ilk nazarda bunlar âdeta göze görünmezler.

Odanın şöminesi yoktur. Bir tarafına soba dahi konulmamıştır. Bunlara bedel orta yerde gayet büyük bir sarı mangal bulunup

üzerine konulan kapağıyla beraber irtifaı hemen bir adam boyuna müsavi olur.

Yatağın cibinlikleri en âlâ cinsinden olmak üzere mavi atlastan yapılmıştır. Perde bağı makamına istimal olunan kurdeleler safi ipekten olmak üzere kol kalınlığında ve püsküllleri dahi o nispette yapılmıştır ki iki pencerenin perdelerine talik olunan kurdeleler ve püsküller dahi yine o nispette ve yalnız perdelerin rengindedirler.

Şimdi şu mükellef yatak odası içinde, kimin yattığını tahayyül edersiniz? Pek genç, fevkalâde güzel bir kadının yattığını mı hülya edersiniz? Tuvalet takımının üstünde duvara talik edilmiş bulunan saatin, gece yarısından sonra iki buçuğu irae eylediği bir zamanda böyle müzeyyen ve muntazam bir yatak odasında yatan taze ve güzel kadını temaşa etmek, şüphe yok ki uyunu telziz eyler. Hatta şimdiden hatırımıza bin türlü hülyalar hücum etmeğe başlar. Üzerine örtündüğü örtüler, acaba ol meleksîmâyı büsbütün mü örtmüşlerdir? Acaba uyku hâliyle kolunu şöylece bir tarafa atarak, perişan saçları parmaklarına dolaşmış mıdır? Acaba yatağı içindeki harekât-ı gayr-ı ihtiyâriyyesi, ince patiskadan gecelik piraheni tarumar eyleyerek zaten dekolte olmak hasebiyle setrden âciz kaldığı güzel kollar ve yuvarlak omuzlar, beyaz gerdan, simîn sine bilkülliye meydana çıkmış mıdır? Rüyasında gördüğü şeyler zaten hayalinde büyülttüğü mâcerâ-yı sevdâ olup da tatlı tatlı tebessümler mi ediyor? Acaba gül dudakları arasından bilâ-ihtiyâr dökülüveren birkaç kelime sevdiğinin ismi midir?

Heyhat!... Bu hayalâta aldanıp da derhâl hayran oluvermemeliyiz. Yatağın içinde yatan, kadın değil bir erkekti. Bari genç ve güzel olsa! Bilâkis ihtiyar bir erkekti. Vakıa ihtiyarların da bazı pek güzel ve yakışıklıları da vardır ki böyle âli ve müzeyyen yatakta süt gibi sakalları ve nuranî ve semavî çehre ve tavırlarıyla yine nazar-rübâ olurlar. Hayır efendim hayır! Şu güzel yatağın içinde yatan zat vakıa ak sakallı bir ihtiyarsa da sakalı insan kılı veyahut tüyü ıtlakından ziyade at veya keçi kılı tabirine şayandır. Çehresi o kadar esmerdir ki bizce esmer addolunanlar bunun yanında en beyaz kalırlar. Zenci değildir. Habeş de değildir. Fakat renkçe Habeşîden pek az farkı olup Habeşîdir diye hükmolunamaması, ağzı burnu filânı Habeşîlere benzememesinden naşidir.

Bu ihtiyar, bir Hintlidir efendim! Hintli olduğunu haber verdikten sonra şeklini simasını pek de o kadar uzun uzadıya tarife hacet kalmaz. Zira her milletin kendine mahsus bir siması olur. Azıcık dikkat sahibi olan bir adam gördüğü insanları «Şu Arnavuttur. Bu Lâzdır. Bu da Yahudiye benziyor» diye bayağı doğruca tefrik edebilir.

Vakıa bizde Hintliler nadirce görüldüğünden o dikkat-i cüz-'iyye sahibi olan adam, bizim şu ihtiyarı görmüş olsa gayet ihtiyar bir çingeneye benzeteceği derkârsa da çingeneler dahi asılları Hintli olmalarına göre bu teşbih de pek baîd bir teşbih addolunamaz. Fakat ihtiyarın yalnız siması çingeneye şebih olabilse de hâl ve mevkiini o millet-i hâkireye teşbih etmek kabil olamaz. Yattığı yatağın pahası en itibarlısından yüz çingeneyi zengin edebileceği gibi yatak odasına paha biçmek lâzım gelse iki bin çingeneye en büyük sermayeler teşkil edebilir.

Uyku hâli hemen herkese bir yakışık verdiği hâlde bu ihtiyarın tavrı bilâkis hiç yakışıklı değildir. Sanki derununda gayet elîm bir ıstırap varmış da o acıyla suratı müşmeiz olmuş gibi yüzü gözü birbirine girişmiş bir hâldedir.

Evvelce haber vermiş olduğumuz saatte Hindî babanın derin bir uykuya varmış olacağını karilerimize tekrar ihtara hacet yoktur. Yatak odasının hâlini tarif hususunda hiçbir şeyi noksan bırakmış olmamak için şunu da haber verelim ki Hintlinin yattığı yatağın içinde ve cibinliğin tamam baş cihetinde altından mamul bir levha asılıdır. Çerçevesi kâmilen pırlantayla murassa olan bu levhanın üzerinde Hristiyanların kilise resimlerine benzemeyecek bir resim mahkûktur ki yine onlar gibi bunun dahi meâbid-i Hindiyyeden birisi olduğu anlaşılır. Hâlbuki resmin orada muallak olmasından bir başka mana daha anlaşılır. O da şu ihtiyar Hintlinin Müslüman olan Hintlilerden değil asıl «Hindu» denen Mecusîlerden olması kaziyesinden ibarettir.

Bu adam kimdir? Bu oda neresidir?

Bu adamın kim olduğunu, bu odanın nerede bulunduğuyla beraber anlatmış olmak için diyelim ki evvelâ oda Büyükada'nın en meşhur bir otelinde Hintli için sûret-i mahsûsada tehyie ve tefriş edilmiş odadır.

*** diye tesmiye edeceğimiz bu otelin yalnız şu odası değil

kâffesi iki mâhtan beri isticar olunarak Fasharoz namında genç bir Hintli tarafından tefriş ettirilmekteydi. Bu Fasharoz, kuzgunî siyah sakallı, nahif endamlı, güleç yüzlü, dişleri fil dişinden daha beyaz bir Hintlidir ki İngilizceyi en fasih bir İngiliz ve Farisîyi dahi en beliğ bir Şirazî kadar güzel söylediği gibi Farisîyle Osmanlı lisanı arasındaki münâsebet-i külliyye hasebiyle otelin tefrîşât-ı cedîdesi esnasında ameleyle konuşa konuşa Osmanlıcayı dahi benzetmişti.

Fasharoz, *** otelini İngiliz Sefareti'nin inzimâm-ı muâvenetiyle tutmuş ve tefrişata dahi yine Sefaret nezaretiyle başlamıştır. Fasharoz'un ifadesine göre buraya misafir gelecek olan zat, Hint'in en büyük, en zengin nevvablarından Safa Kok Sanc hazretleriymiş ki kızı Mihriban ve oğlu Rızavend ve zevcesi Akasof dahi beraber oldukları hâlde bir sonbaharı İstanbul'da geçirmek için geleceklermiş.

Gerek yerli gerek ecnebi yorgancılardan, nakkaşlardan, filânlardan her kim bu isimleri işitirse işitilmemiş bir şey işitenlerin tavr-ı istiğrâbıyla Fasharoz'un yüzüne bakarlar ve bu isimleri telâffuz suretinde bile pek çok zahmet çektiklerinden kırk defa meşkeyledikleri hâlde yine doğruca telâffuz edemezlerdi. Hele Fasharoz, Nevvab Safa Kok Sanc'ın maiyetinde bir de "Ganzazib" namında bir Brehmen olduğunu dermeyan eylediği zaman, dünyada bu kadar acîb ve garip insan isimleri olabileceğine ihtimal veremeyenleri âdeta hayret almıştı.

Nevvab Safa Kok Sanc, kendine mahsus mükellef bir vapurla İstanbul'a gelmiştir ki vapurun sancak gönderinde her ne kadar İngiliz bandırası vardıysa da garandiyası üzerine çekilen düz beyaz üzerine safi yaldızdan güneş resmiyle onun altındaki kılıç resminden ibaret diğer bir bandıra, nevvabın kensine mahsus bir bandıraydı.

İstanbul'da temâşâ-yı garâibe heveskâr olan pek çok kimseler bu azim vapuru temaşaya gitmişler idiyse de biz sefîne-i mezkûreyi görmek için ileride bin türlü fırsatlar bulabileceğimizden daha şimdiden onu görmeğe can atmayabiliriz.

İşte tarif eylediğimiz yatak odası içinde yatan ve gereği gibi tecrübe ve dikkat sahibi olmayanlar tarafından bir ihtiyar Çingeneye benzetileceği derkâr bulunan zat hakında, şimdilik bu kadarcık malûmat ahzıyla iktifa edelim de tuvalet takımının

üzerine asılmış olan saatin nısf-ı leylden sonra iki buçuğu işaret eylediği bir zamanda odanın içini temaşaya başlamış bulunduğumuza göre yine bu temaşada devam eyleyelim:

«2»

Safa Kok Sanc, zaten müşmeiz olan suratını bir aralık daha ziyade buruşturarak ve ağzını şapırdatarak gözlerini açtı. Derece-i şeyhûhetine göre bayağı çeviklik addolunabilecek bir kudretle yatağı içinde kalkıp oturarak bir kadeh su içti. Bade saate baktı. Nihayet tekrar yatmazdan evvel başı ucundaki resme secde ederek bir şeyler mırıldandıysa da semi'l-üzneyn işitmiş olsalar bile bir şey anlayamazlardı. Hâlbuki okuduğu duanın tercümesi budur:

«Ey, kâinat hâbîde iken bîdar bulunan Brahma! Ey, nevmin halıkı olmakla nevme hiç ihtiyacı olmayan ma'bûd-ı a'zam! İhtiyar ve irademden tecerrüt etmiş olduğum âlem-i hâbdan cismaniyetimi de ruhaniyetimi de sana tevdi eyledim. Beni ervâh-ı habîseyle eşirrâ-yı insaniyyeden sen muhafaza et. Amin!»

İhtiyar, evvelâ tamam arka üzerine yatmaktayken ikinci yatışında yan üzerine yattı. Bu yatışta yüzü pencereler tarafına dönmüştü. Biraz zaman gözleri açık bulunduysa da biraz sonra gözleri yine kapandılar. İhtiyar yine uykuya daldı.

İhtiyarın gözleri tekrar kapandıktan sonra on dakika kadar bile zaman geçmemişti ki oda kapısı tırmalanıyor gibi bir seda işitilmeğe başladı. Bu sedayı ihtiyar işitmiyor ya? Fakat biz filhakika orada bulunsaydık işitirdik. İşitilen şey kapının tırmalandığına teşbih edilemeyecek olursa mutlaka iri bir ağaç kurdunun kapı tahtasını kemirdiğine teşbih olunabilir.

Bu seda, on dakika kadar işitildi. Bade kapının iç tarafından bir demirin parlak ucu çıktığı görüldü. Bu parlak demir ucu mihver-i ufkîsi üzerinde dönmekteydi. Döndükçe uzanır, uzadıkça kalınlaşırdı. Döne döne, uzana uzana, kalınlaşa kalınlaşa demirin kocaman bir vidalı burgu olduğu görüldü. Dışarıdan burguyu çeviren her kimse miskabını geriye aldığı zaman kapıda kocaman bir delik görüldü. Bade bu delikten içeriye bir el girdi. Delik tamam kilit yanına açılmış olduğundan içeriye giren el yine içeride kilit üzerinde bulunan anahtarı tutup yavaşça çevirdi. Kapı açıldı.

İhtiyarın haberi bile yok! Sakatça sadrıyla aldığı nefesler zahmetle alındığından, göğsünden çıkan gürültüler kapıdan gelen şamatalardan daha ziyadedir. Yani uyanması lâzım gelse kapının delinip açılması gürültüsünden değil âdeta kendi sadrı gürültüsünden uyanması lâzım gelir.

Kapı açıldıkta, içeriye iki adam girdiler. Bir üçüncüsü kapıdan tebaüd yolunda bir hareket gösterip bade diğer bir adam daha peyda olmakla beraber gelip odaya girdiler. Onlardan bir! Bir daha! Nihayet bir adam daha gelerek oda içinde tamam yedi herif içtima eylediler.

Böyle gece yarısından sonra kapıyı delip kilidi açarak içeriye giren adamların hayırlı makuleden olmayacakları derkârdır. Girenlerin birisinin çenesinde bir sakalı olmasına nazaran Avrupalı olduğu anlaşılır. Diğer birisi bir kucak kıvırcık sakallı bir adamdır ki bu biçim sakallar ekseriye gemici makulesi Rumlarla yine o mertebeden pek de bâlâter olmayan Maltızlarda vesairede bulunur. Bu iki adamla bir de açık sarı bıyıklı epeyce güzel yüzlü diğer bir adam hep pantolon ceket giymişlerdir. Cümlesinin başlarında fesler vardır. Heriflerin birisi âdeta bildiğimiz Acem kıyafetindedir. Birisi dahi mavi dizlik ve siyah nîmten giymişse de simasından ak Arap olduğu anlaşılır. Hele birisinin Hırvat olduğu yalnız başındaki Hırvat serpuşundan değil çehresinden dahi müsteban olur. Birisi de gerek çehre ve gerek pis kıyafetinden anlaşıldığına göre Çingenedir.

İlm-i kıyâfet erbabı derler ki: İnsanın kastı neyse çehresinde o kastı gösterir alâim peyda olur. Bu söz doğru bir sözdür. Sû-i mekasıtta mütemadiyen devam eden adamların çehrelerindeki alâim dahi yerleşip kalır. Bir surette ki insan o adamların yüzlerine bakar bakmaz kendilerinde bir tavr-ı mahûf görerek âdeta tüyleri ürperir. İnsanın kalbine ilk defa olarak bir kasıt gelse bile derhâl tavrında bir tagayyür peyda olur.

Şu yedi adamınsa yedisi de mahuf çehreli heriflerdi. Her birinin gözleri göz hanelerinde fırıl fırıl dönmekte ve her birinin tavırlarında o gece o dakika için hazırladıkları kastın pek müthiş, pek seri olacağına dair bin alâim görülmekteydi.

Şakiler, odanın içinde potinlerinin uçlarına basarak geziniyorlardıysa da bakılsa bu ihtiyata hacet bile yoktur. Şimdiki binaların demir kirişleri üzerine tuğla örülmesinden husule gelen

döşemelerde sarsıntı, gacırtı olamayacağı gibi üzerine bastıkça ayaklar gömülen halıdan dahi hiç ses çıkmayacağı derkârdır.

Herifler asla tekellüm etmiyorlardı. Birbirine pandomima işaretleriyle meram anlatıyorlardı. Hâlbuki bu işaretler dahi çok sürmediler. Yalnız bam telinden ibaret sakalı olan herif, Acem kıyafetli olan diğer herife birkaç işaret verdikten sonra Acem, ihtiyarın yatağına sokuldu. Eliyle Safa Kok Sanc'ı dürterek «Sahip! Sahip!» diye yavaşça ses dahi verdi.

Sahip sözü Hintlilerin bir tabiridir ki en büyük adamlara nida ve hitap makamında istimal olunur. Bizim lisanımızda "Efendimiz" makamına gelir.

Safa Kok Sanc gözlerini açtı. Bâdî-i emirde ihtiyarın tavrında havfa, haşyete benzer hiçbir alâmet görülmemişti. Bir kere etrafına bakındı. Bade kalkıp yatağı içinde oturmağa davrandığı zaman karşısında yedi nefer haydudu görünce herifi hafakan boğacak zannolunduysa da haydutların kâffesi parmaklarını dudaklarına götürerek ihtiyara sükût işaretini vermelerini müteakip Acem dahi Farisî lisanıyla:

–Canına kıydırmak istemezsen hiç ses seda çıkarmazsın! Deyince Safa Kok Sanc bittabi ses çıkıramadı.

Fakat herifin çehresi koyu esmerlik hâlinden kül rengine avdet eylemişti. Dudakları evvelce simsiyahken bu defa ciğer rengine tahavvül eylemişlerdi. Yüzündeki işmizaz bir kat daha artarak evcâ-ı derûnu tahammül-fersâ bir dereceye varmış zannolunurdu. Çenesi dahi titrediğinden sakalında dahi görenleri güldürecek bir hareket-i acîbe görülüyordu.

Yerden kalkar kalkmaz baş ucunda asılı olan mabuda bir secde daha ederek Hint lisanıyla bir şeyler daha mırıldandıysa da şöyle bir musibet zamanında ma'bûd-ı a'zama ez-dil ü can, yana yakıla yalvarmak lâzım gelirken Safa Kok'ta bu kadar sûz u güdaz görülmüyordu. Besbelli akşamdan ve biraz evvel ettiği duaların kabul edilmemiş olmasından mabuda itimadı dahi azalmış olmalıdır.

Bu tarif eylediğimiz şeyler bir dakikadan az bir zaman içinde vukua geldiler. Binaenaleyh Acem ilk sözüyle sonraki sözleri arasını hiç kesmemişçesine bir cereyân-ı tabîî-i kelâmla:

–Ey sahip! Bizim buraya ne maksatla geldiğimizi elbette an-

larsın. Bir dakikacık bile kaybedilecek zamanımız yoktur. Ve illâ canını alırız!

Dedi ve evvelâ Acem belindeki kamaya davrandığı gibi refikası olan diğer haydutlar dahi kamalarını çektiler.

Hafifçe bir ziya neşreden gece kandiline mukabil işbu kamaların parıltısı Safa Kok Sanc'ın nazar-ı dehşeti önünde birer şimşek yerine kaim oluyordu.

Böyle müthiş ve mahuf bir hâlde başka birisi olsa da korkusundan bayılsaydı elbette mazur görülürdü. Safa Kok Sanc ise vakıa pek büyük bir havf ve hiras içinde bulunuyor idiyse de korkusundan bayılmak şöyle dursun tedbirlerini bile bilkülliye şaşırmamaktaydı. Aceme sordu ki:

–Benden ne istersiniz a oğul?

–Para isteriz. Para! Sende pek çok var. Bizde hiç yok.

–Öyleyse müsaade ediniz şu elektrikli çıngırak teline basayım da adamlarım gelsinler ki size para getirsinler.

Acem, elindeki kamayla tehdit ederek dedi ki:

–Sakın ha! Kimseye işaret verme! Onlar gelmezden evvel senin canın ahirete gider. Şu odanın içinde kendin ne tedarik edebilirsen evvelâ onları ver!

–Hepsini alınız!

Vakıa hepsini alacaklar ama odanın tekmil eşyasını alıp götürseler bile ne faydası olur?

O zaman bam telinden ibaret sakalı olan hırsız, Aceme sordu ki:

–Ne diyor Necefkulu? Teslim oluyor mu?

–Evet Ciyanni! Teslim oluyor. Ne isterseniz alınız diyor, ama burada ihtiyarın başı ucundaki resimden başka para edecek ne var ki.

–Orasını sen bilmezsin. Madem teslim oluyor, sen artık bana tercümanlık et de işimizi görelim. Söyle o ihtiyara ki bize şu kâğıdı imza eylesin!

Diye koynundan bir kâğıt çıkarıp ihtiyara uzattı. Acem dahi ismi Ciyanni olduğunu şimdi anladığımız herifin sözlerini Hintliye tercüme eyledi.

Safa Kok Sanc artık nasıl bir belâya duçar olmuş bulunduğunu anlamıştı. Kâğıda göz gezdirdi. Gördü ki İngilizce yazılmış bir senettir. Kendisi İngilizceyi pekâlâ okuyup yazdığından senedin mazmunu üzerine büyük bir ye'se duçar oldu. Hatta bir aralık bu senedi imza edemeyeceğini ve binaenaleyh kendisini öldürseler bile razı olamayacağını Aceme anlattıysa da Acem bu sözleri Ciyanni'ye tercüme edip de Ciyanni dahi hakikaten kamaya davranınca Safa Kok Sanc bilâ-şübhe katlolunacağını görerek yine amana düştü.

Binaenaleyh çarnaçar tuvalet takımı üzerinde bulunan hokka kalemi isteyip tamam senedi imza etmeye davranmıştı. Fakat evvelce sarı bıyıklı ve epeyce güzel yüzlü olduğunu haber verdiğimiz herif işin bu dereceye geldiğini görünce Necefkulu'ya bir işaret verdirip Safa Kok Sanc'ı durdurarak Ciyanni'ye dedi ki:

–Siz gerçekten budalaymışsınız ya?

–Neden?

–Heriften imza alacaksanız, evvelden bunu benimle dahi niçin müzakere etmediniz? Onun yalnız imzası para mı eder? Asıl senedi dahi kendi elyazısıyla yazdırmalıydınız.

–Sahih, güzel söylüyorsun be Azmi!

Anladık ki bu herifin ismi dahi Azmi imiş. Ciyanni tarafından edilen tasdik üzerine Azmi koynundan temizce bir kâğıt çıkarıp altına altlık makamında istimal etmesi için dahi yine kendisinin cüzdanını çıkarıp verdi. Kalemi dahi Safa Kok Sanc'ın eline tutuşturarak epeyce düzgün bir İngilizceyle dedi ki:

–Buyurunuz Nevvab hazretleri! Şu senedi şu kâğıt üzerine kendi hatt-ı destinizle kopya ediniz de bade imzanızı da vazeyleyiniz.

«3»

Safa Kok Sanc İngilizce edilen tekellümden memnun oldu. Bu lisan muntazam bir polise malik olan millet lisanı olduğu için zavallı ihtiyar zanneyliyordu ki işini İngilizce görürse tehlike daha az olur. Binaenaleyh Safa Kok Sanc ve Ciyanni ve Azmi arasında İngilizce tekellüm edilmeğe başlandı.

Hindî bîçaresi eline verilen senedin ne kadar müthiş bir senet oduğunu anlayarak kendisine bu kadar gaddarlık edilmemesini rica eyliyordu. Ciyanni ise diyordu ki:

–Biz bu senedin bir noktasını tashih ve tadil edemeyiz. Biz dahi emir kuluyuz. Senet ne kadar mühim ve müthiş olsa canınızdan daha aziz değil a! Bize verilen emir, ya bu senedi size imza ettirmek veyahut canınızı almaktır.

Bu sözün sonunda taş yürekli haydut bir tebessüm eyledi. Bu tebessüm, daha söyleyeceği sözler olduğuna delâlet eyledi. Vakıa Ciyanni'nin daha söyleyeceği sözler var idiyse de henüz söylemesi uyamayacağı için söylememişti. Eğer söylemiş olsaydı demeliydi ki:

–Senedi yazıp imza eyledikten sonra dahi canını alacağız ya! Hele sen şimdilik şu senedi yaz da bakalım sonrasını da sonra düşünürüz.

Kendisinden talep olunan şeyi yapmaktan başka hiçbir çaresi olmadığını gerek Azmi ve gerek Necefkulu dahi tefhim edince, bîçare Safa Kok Sanc ellerini titreterek senedi yazmağa başladıysa da gözlerinden dahi bârân-ı belâ gibi yaşlar dökü-yordu. Hintçe birçok şeyler mırıldanıyor idiyse de ne dediğini hiçbirisi anlayamıyordu.

Senet yazılıp bitti. İmzası dahi konuldu. Ciyanni bu varaka-i mühimmeyi lâyık olduğu kadar ehemmiyetle alıp bir gazete kâğıdına sararak koynuna koydu. Azmi dahi eski müsveddeyi kendi cüzdanıyla beraber alıp cebine attı.

Bu esnada bir an oldu ki zavallı ihtiyar haydutların yüzüne bakarak lisân-ı hâl ile sanki «Artık isteyeceğiniz bir şey kaldı mı? Haydi şimdi defolunuz gidiniz!» demek istediği anlaşıldı.

Bunu Ciyanni dahi anlamış olmalıdır ki arkadaşlarıyla başka bir müzakere daha etti. Aceme dedi ki:

–Şimdi biz bu herifi sağ bırakıp da nere gideceğiz?

–İşte almak istediğin senedi aldın ya! Oda içinde daha para edecek ne var ne yoksa alır gideriz. Hele şu ihtiyarın başı ucundaki mücevherli resim pek kıymetli bir şeydir.

–Ahmaksın be Acem! Biz tamam odadan çıkar çıkmaz herif çıngırağa basar da aşağıda bizi uşaklar sıkboğaz ederlerse!...

Bu söz Acemin nazarıdikkatini açtı. Hemen ihtiyarı öldürmek lüzumuna kanaat gösterecekken Azmi dedi ki:

–Eğer ihtiyarın ölmesi bunun için lâzımsa kolayı var. Zaten her kapının önünde diğer arkadaşlarımızdan bir adam beklemiyor mu? Burada yalnız birimiz kalırız. Diğerlerimiz hep aşağıya ineriz. Nihayet burada kalıp ihtiyarı meneden arkadaşımız dahi serian kaçar. O hâlde ihtiyar çıngırağa basacak olsa uşaklar uyanıp akıllarını başlarına alıncaya kadar biz kurtulur gideriz.

Ciyanni –Hayır! İhtiyarın ölümü yalnız bunun için lâzım değildir. Mösyö Karaş demişti ki mutlaka herifi öldürmelidir.

Azmi –İyi ama artık Mösyö Karaş herifi öldürmeli demiş diye lüzumsuz yere kan dökmenin de manası yoktur ya!

Necefkulu –Vay, reisimize isyan mı edeceğiz?

Azmi –Canım, reisimiz olmuşsa herifin emri Allah'ın emri değildir ya? Böyle itibarlı bir adamı öldürürsek bütün candarmaları polisleri arkamıza düşürmüş oluruz. Senin Mösyö Karaş'ın İngilizin birisidir. Yarın kuyruğunu omuzlayıp dünyanın öteki ucuna kadar gidebilir. Sen de bir İtalyan! Sen de bir Acemsin! Siz dahi memleketlerinize savuşabilirsiniz. Ya biz!

Bu suretle uzanıp giden söz bîçare Safa Kok Sanc'ın merakını mucip oluyordu. Türkçe bir kelime bile bilmediği cihetle hırsızların ne dediklerini anlayamıyor idiyse de söyledikleri sözün hiç de hayırlı bir şey olmadığını dahi etvâr-ı şekavetkârâne ve evzâ-ı hûnrîzânelerinden anlıyordu.

Nihayet Ciyanni dedi ki:

–Ben bu ihtiyarı öldürmeden şuradan şuraya gitmem.

Azmi dahi dedi ki:

–Ben de mümkün değil ihtiyarı öldürtmem. Zira ondan dökülecek kanların damlaları sanki bir iz olur da bizim yerimizi polise irae ederek cümlemizi cellât eline teslim eder diyorum. Hem de bundan hiç şüphem yoktur.

Ciyanni biraz sustu. Bu sükût müddetinde hain hain Azmi'nin yüzüne bakıyordu. Bu bakışın ne demek olduğunu Azmi zaten anlıyor idiyse de anlamamış gibi davranıyordu. Nihayet Ciyanni dedi ki:

–Azmi! Sen pek fena ediyorsun kardeşim. Kanı kurumuş bir ihtiyarın dört damla kanını dökmemek için kendi kanımızı mı dökmeğe sebep olacaksın?

–Ona sebep olacak sensin! Zira hepimizi cellâta teslim ettireceksin.

–Hayrr! Sen böyle dik kafalılık edersen, cellâttan evvel biz birbirimizin kanını dökeceğiz.

–Vay, beni öldüreceksin ha? Size bu kadar hizmetler ettiğim için mi? Ezcümle şimdi sen kim bilir kimin yazdığı bir kâğıt parçasını herife imza ettirtecekken ben asıl el yazısını almak lâzımdır diye size akıl öğrettiğim için mi beni öldüreceksin!

Hiddetler arttıkça sözler dahi dikleşmeğe başlamıştı. Hatta Acem Necefkulu «Aman arkadaşlar! Biraz yavaş söyleyiniz! İhtiyarın çanından evvel biz kendi sedamızla âlemi uyandıracağız!» diye nasihat vermeğe dahi mecbur olmuş idiyse de bu nasihatin Ciyanni ile Azmi üzerinde pek az tesiri görülmüştür.

Necefkulu şu sözüyle kendisine bir mutavassıt süsü vermiş ise de haydutların ekserisi yalnız Ciyanni'ye taraftar görünmekteydiler. Taraftar da değil, belki Ciyanni'yi kendileri üzerinde kumandan olmak üzere telâkki ederek onun tarafından bir işaret verilir verilmez ihtiyarın üzerine kama üşürmeğe hazır ve müheyya bulunmaktaydılar.

Fakat Ciyanni için bu işareti vermek öyle kopkolay bir şey midir! Ciyanni karşısındaki adam kim olduğunu yani Azmi'nin nasıl şerrinden korkulacak bir haydut olduğunu o kadar iyi tanıyordu ki ihtiyar Hintliyi öldürmek için ya evvel-be-evvel Azmi'nin rızasını tahsil etmek veyahut ihtiyardan evvel Azmi'yi öldürmek lâzım geldiğini düşünüyordu.

Bu mütalâalar herkesin zihninden geçinceye kadar bittabi aradan biraz zaman daha sükûtla geçti. Safa Kok Sanc'ın işbu muhaverelerden şüphelendiğini yazmıştık. Bu defaki sükûtu ihlâl eden Safa Kok Sanc oldu. Havfı gittikçe artmakta olduğundan sedası dahi tezâyüd-i havfa delâlet edecek bir titreklik peyda eylemişti. Hafakandan boğulmak derecesine geldiği hâlde Necefkulu'ya sordu ki:

–Yahu! Mabudunuz aşkına olsun bu adamlar niçin çıkıp gitmiyorlar. Burada daha niçin oturuyorlar?

Necefkulu için hakikati deyivermekte hiç perva yoktuysa da şayet bu hakikati ihbar ile işi bilkülliye bozacak bir neticeye sebep olursa sonra Ciyanni'nin muahezesinden kendisini nasıl kurtaracağını düşündüğü için herif doğruyu söyleyemedi.

Zeki Acem, hem ketm-i hakikat hem de bir ümide hizmet etmek için dedi ki:

–Galiba yalnız bu senet ile iktifa etmeyecekler. El altında ve hazırda ne varsa onları da vermek lâzım gelecek.

Bir Türk için Farisî olarak söylenen şeyleri anlayabilmek o kadar güç değildir. Azmi ise ne kadar şeytan olduğu suratına bakılır bakılmaz anlaşılacak adamlardan olmasıyla Necefkulu'nun Hintliye söylediği bu sözü anladıysa da anladığını asla bildirmedi. Safa Kok Sanc diyordu ki:

–Canım ne varsa alsınlar gitsinler. Buradan alıp götürecekleri şeyler imza eylediğim senetten büyük olamazlar. Aman Acemoğlu! Şunları benim başımdan defeder de yarın dahi huzuruma gelirsen sana külliyetli ihsanlar ederim.

–Baş üstüne! Ben de elimden geleni dirig etmem!

Azmi bir tebessüm etmişti ki asıl manası Hintli ile Acem arasındaki şu mukaveleyi istihzadan ibaret idiyse de bu tebessümü Necefkulu görmeyip Ciyanni gördüğünden Azmi kendisine gülüyor zannetmişti. Demişti ki:

–Ey Azmi! Kardeşim! Sabahı burada mı edeceğiz? Canım, bizim gibi büyük işler görmek için kollarını sıvamış olanlar, bir miskin ihtiyarın canını çıkarıvermekte bu kadar tereddütler edecek olurlarsa, sonra işin ilerisinde ne yaparlar? Öyle pis pis güleceğine...

–Sana gülmüyorum be!

–Ya kime gülüyorsun?

–İşte bu Aceme gülüyorum. Bizi buradan savmağa yardım edecekmiş de sonra da yarın buraya gelip Hintliden bahşiş alacakmış. Ne ahmak herifler elinde kaldığımıza gülüyorum. Oğlan, babanın en akıllı oğlu sen miydin? Yarın bahşiş istemeğe gelirsin de Hintli seni polise vermeden bırakır mı?

Ciyanni, Necefkulu'nun bu suretle Hintliden tarafa çıkmasına pek kızdı. O dakikaya kadar yalnız ihtiyarı değil Azmi'yi

dahi bir vuruşta öldürmeğe lüzum görüp dururken şimdi yalnız ihtiyarı ve Azmi'yi değil İranî'yi de öldürmeğe lüzum görmekteydi.

Gazabının tezayüdünden dolayı Ciyanni dik dik bakmağa ve sert sert burnundan solumağa başladı. Diğer dört nefer arkadaşına meram anlatabilse de ikisi Acemin diğer ikisi Azmi'nin boğazlarına sarılıvererek seslerini sadalarını çıkartmaksızın derhâl öldürüverseler, kendisi dahi ihtiyarın sedasını çıkartmaksızın öldürebileceğini tahmin eyliyorduysa da Azmi gibi zeki ve şeytan bir herifin karşısında diğer arkadaşlarına bu meramı anlatayım derken Azmi'ye anlatıp da sonra kendisi sebeb-i helâkini tehyie etmiş olacağı mülâhazası mâni olmaktaydı.

Karilerimiz dikkat buyurmuşlardır ki buraya kadar söze karışanlar yalnız Ciyanni ve Azmi ile bir de Acem Necefkulu'dur. Diğer dört herif henüz şakk-ı şefe etmemişlerdir. Hâlbuki iş şu gördüğümüz dereceyi bulduktan sonra bir dördüncü ses daha işitildi.

Vakıa dördüncü bir ses zaten vardı ki Hintli ihtiyarın sesiydi. Ancak bizim haber verdiğimiz ses bu değildir. Dördüncü ses dediğimiz şey ihtiyara nispetle beşincidir.

«4»

–İhtiyara sakın kıymayınız ha!...

İşte o dördüncü ses bu sözü söyledi. Fakat ne ses! İnsan sedasına benzer bir şey değil! Maahaza hırsızlar bu sesi insan sedası zanneylediler. Arkadaşlarından birisi bu sözü söylemiş olduğuna zahib olarak söyleyen kim olduğunu anlamak için biribirinin yüzüne bakıştılar.

Lâkin ne kadar bakışmış olsalar fayda yoktur. Eğer bu sözü arkadaşlardan birisi söylemiş olsa söyleyen adam hâl ve tavırlarıyla o sözü söyleyen kendisi olduğunu anlattıktan maada müddeasını dahi teyit eylerdi. Hâlbuki hiçbirisinde böyle bir hâl, böyle bir tavır görülmedi. Herkes (Kim söyledi?) ve (Ne dedi?) ve (Bu ne demek?) meânî-i istîzâhını müfit olan hayret alâmetleriyle her birinin yüzlerine bakışmaktaydılar.

Hatta Safa Kok Sanc bile bu yeni sözden şüphelendi. Vakıa söz sahibinin ne dediğini anlayamamıştıysa da sedanın insan sedasına benzememesi ve güya beşeriyet fevkinde bir mahlûkun se-

dasıymış gibi tanîn-endâz-ı âzân olması, zaten yeis hâlinde bulunarak Allah'tan medet isteyen bîçare ihtiyarın kanını damarlarında dondurmuştu.

Umumun bu hayreti otuz kırk saniye kadar devam eyledi. Ciyanni sordu ki:

–Kim o? Bu lâkırdıyı kim söyledi?

Bu sözü Necefkulu ve Azmi dahi tekrar eylediler. Hâlbuki diğer dört arkadaştan kendilerinin hiçbir şey söylemedikleri cevabını aldılar. Azmi dedi ki:

–Canım, hiçbir şey söyleyen yok. Kulaklarımızın çınlaması nev'inden bir seda işitilmiş olmalıdır.

Ciyanni –Hepimizin kulağı birden mi çınladı?

Necefkulu –Olabilir ya?

–Olamaz ya!...

Aman ya Rap! Bu (Olamaz ya) sözünü söyleyen yine o sedâyı fevkalbeşerdi. Ne müthiş seda! Hem de cümlesinin ta orta yerinde söylemişti. Hiç şüphe etmemelidir ki orada bir vücut var ki cismi gözlere görünmediği hâlde yalnız sedası işitiliyor.

Hırsızlar tekrar birbirininin yüzüne bakıştılar. Fakat bu defa dahi sözün hangi taraftan söylendiğini anlayamadılar. Hem de bu defa birbirinin yüzüne bakışmaları haifane bir tavırla vukua gelmişti. Bilhassa Azmi, bulunduğu yerde durmayı kendisi için tehlikeli addederek oda kapısına doğru takarrüp etmişti ki şayet orta yerde beşeriyet fevkinde bir kuvvetin tehlikesi zuhur ederse kendisi firar yolunu daha evvel tutsun diye.

Heyhat! Daha kapıya yaklaşmaksızın odanın haricinden yine aynı seda geldi dedi ki:

–Nereye kaçıyorsun Azmi!

Azmi'de bet beniz kül kesildi. Tersine persine ıtlakına şayan olacak bir hareket-i hâifâneyle yine evvelki yerine geldi. Hırsızların rengiyse Azmi'den az uçkun değildi. Cümlesinin boğazlarında tükrükleri kuruyarak damarlarından kanları çekilmekteydiler.

Böyle bir hâlde kımıldanmağa mecal bulmak ne kadar müşkül şeydir? İnsanda mangal kadar yürek ister ki şu hâl-i acîbe

karşı dûçâr-ı helecân olmasın.

Vakıa Ciyanni'de o yürek yoktu. Vakıa helecanı, o gözü kanlı haydudu boğacak derecelere vardı. Fakat bir an için Ciyanni olanca cüret ve cesaretini toplayarak arakadaşlarına dedi ki:

–Mutlaka dışarıda birisi var!

(Birisi) değil vakıa dışarıda bunların dört beş arkadaşı daha vardı. Ancak Ciyanni'nin (birisi) dediği şey bu arkadaşlar olmayacağını cümlesi derhâl anladılar. Zira bu (birisi) kendi arkadaşlarından olsa hiç korkuları olamazdı. Ciyanni'nin tarz-ı ifâdesinde ise dışarıdaki (birisi)nin ziyade korkulmak lâzım gelecek birisi olduğu anlaşılırdı.

Cesur haydut bu sözü söyler söylemez, kamasının ucuyla dışarısını gösterdi. Güya dışarıdan içeriye hücum edecek her kim olursa olsun saniye ifate etmeksizin göğsünü deleceğini bu suretle anlattı.

Herif hep bu sözü söylediği anda hep bu hareketi ettiği lâhzada bir de arkadaşlarının yüzüne müthiş bir nazar fırlatarak güya (Ne duruyorsunuz be? Davransanız a!) demiş olmasıyla diğer altı nefer arkadaşı dahi kamaların uçlarını hep dışarıya tevcih eylediler.

Fakat bir anda o müthiş seda yine işitildi. Hem de ta Ciyanni'nin bacakları arasına kadar sokulmuş bir ağız tarafından işitiliyorcasına işitildi. Seda dedi ki:

–Dışarıda kimse yoktur. İhtiyara kıymayınız diyorum. Defolup buradan gidiniz!

Artık bu söz üzerine hırsızların hâli hakikaten gülünecek bir suret aldı. Ciyanni güya sözleri gerçekten söyleyen bacakları arasındaymış da üzerine basarsa herifi çiğneyecekmiş gibi tepinmeğe başladı. Azmi işittiği sözlerin dehşetinden tepe aşağıya düşecekmiş gibi sendeleyerek Necefkulu ise olduğu yerde put gibi donmuş kalmıştı.

Diğer dört hırsızın dördü dahi gerisine geriye gide gide köşe minderine kadar vardılar. Hiçbirisinin nefes almağa cesareti yoktu.

Hele bîçare Hintlinin hâlini hiç sormayınız. Hintli bir da-

kika evvel hırsızların ellerindeki kamalardan korkmakta olduğu hâlde şimdi onları dahi bu kadar korkutacak bir sedanın ne olduğunu da anlayamayarak daha ziyade bundan korkmağa mecburdu. Hâlbuki lisan bilse de o sedanın kendi halâsına hizmet eden bir seda olduğunu anlasa, bîçarenin ümitleri artmak lâzım gelirse de lisan bilmemesi zavallı adamı böyle ikinci ve daha büyük bir korkuya duçar etmişti.

Biraz teenni ve tereddüd-i hâifâne ve meyusaneden sonra Azmi korkusundan titreye titreye dedi ki:

–Canım Ciyanni! Merhamet et! Şu belâlı yerden çıkalım gidelim.

Vakıa şu belâlı yerden çıkıp gitmek Ciyanni'nin dahi canına minnetse de bakalım buradan öyle kolay kolay çıkılıp gidilebilecek mi?

Ciyanni ne cevap verdi?

Ciyanni düşünüyordu.

Ciyanni korkuyordu.

Fakat ne kadar korksa, ne kadar düşünse evvelce Karaş diye namını vermiş olduğu reisin emrini icraya kendisini mecbur görüyordu. Nasıl mecbur görmesin? Bir defa arkadaşlarından birisi aldığı emri icra etmediğinden Karaş herifin kulağı tozuna bir revolver kurşunu patlattığı anda canını çıkarmış. Karaş bir İngiliz hem de her İngilizden daha İngiliz olduğundan, onun için böyle bir cezayı Ciyanni üzerinde dahi icra etmek işten bile değildir.

Ciyanni, kemâl-i dikkat ve ehemmiyetle Safa Kok Sanc'ın yüzüne bakıyordu. Aradan biraz zaman mürur eylediği hâlde o sedâ-yı müdhişin tekrar etmemesi haydutun cesaretini toplamıştı. Çıkan ses her ne kadar ihtiyar Hintlinin halâsını iltizamen çıkmakta ise de Hintli bu gözlere görünmeyen muavinden haberdar değildir. Zira Hintli dahi kendilerinden ziyade bu sedâyı nâgehânîden korkmaktadır. Eğer sedanın sahibi meydana çıkacak olursa elindeki kama ona meram anlatabilir. Cin olsun, peri olsun, cadı olsun, vampir olsun, ne olursa olsun bir cesâret-i matlûbeyle kaldırılıp indirilen kamadan mutlaka korkar. Binaenaleyh İngiliz Karaş'ın elinde ölmektense ya Hintliyi öldürüp aferin almak veyahut sedâ-yı müdhişin sahibi elinde gebermek, Ciyanni'nin iddiasında bulunduğu şana daha muvafık düşeceğini hükmeyledi.

Bu hükmünü Azmi'ye dahi anlattı. Azmi fevkalhad yeis ve gazapla dedi ki:

–Ciyanni! Sen hem kendini hem bizi belâya sokacaksın.

Ciyanni –Belâsı melâsı budur! Diye hemen ihtiyarın üzerine saldırarak elindeki kamayı bîçarenin göğsüne indirmesin mi...

Heyhat! Kamada hiçbir tesir görülmedi. Koca kama bükülüverdi. Güya hamurdan yapılmış da Safa Kok Sanc'ın göğsüne dokunur dokunmaz kırılıvermiş gibi bir hâl!

Kama göğsüne iner inmez zavallı ihtiyarcağız korkusundan bayılıvermişti. Gaddar Ciyanni, kendi kamasının tesir etmediğini görünce kemâl-i ye'sle kamayı muayene eyledi. Aman ya Rap! Kama eğerçi hamurdan mamul değilse de kâğıttan mamul olarak üzeri demir renginde demir parlaklığında yaldızlı olduğu görüldü.

Artık cümlede bir hayret ki tarife sığmaz! Kendini hayrete kaptırmayan yalnız Ciyanni'ydi. Hemen Necef Ali'nin kamasını elinden alıp ihtiyarı onunla bir daha vurdu. O kama dahi evvelki kamanın hâline girdi. Hiddet ve gazap haydudun gözlerini perdeliyerek arkadaşlarına «Vurunuz» kumandasını verdi. Azmi'den başka hepsi vurdular. Hiçbirisinin kaması Safa Kok Sanc'a tesir etmeyerek cümlesi kırıldılar.

Kamaların cümlesi muayene olundu. Cümlesinin mukavvadan mamul oldukları görüldü. Hâlbuki bu kamalar herkesin bunca senelik silâhı olup hatta bazıları defaatle adam bile vurmuşlardı.

Ciyanni hiddeti arttırdı. Hain hain Azmi'nin yüzüne bakarak onun elindeki kamayı aldı. Kırmak vazıyla davranır davranmaz o dahi kırıldı. Onun dahi diğerleri gibi kâğıttan mamul olduğu görüldü.

Bu gaibenin hırsızlar üzerinde peyda eylediği tesiri mümkün değil hakkıyla tarif edemeyiz. Herifler ölümden beter bir hâle geldiler. Ne oradan gidebilirler. Ne dışarıda ve aşağıda bulunan arkadaşlarına haber verebilirler.

Bereket versin ki o beşeriyet fevkinde olan seda tekrar etmiyor. Bunlara ta'zir gûne bir kelime bile söylemiyor. Zaten başka türlü ta'zire ne hacet? Kamaları tahvil eden kuvvet, yine o sedâyı fevkalbeşer sahibinin kuvveti değil midir? Böyle bir harika ondan başka kimin eseri olabilir?

Hırsızların son hayreti şüphesiz on dakika kadar devam eyledi. Zavallı Safa Kok Sanc! İki dakika kadar baygın kaldıktan sonra tekrar gözlerini açmışsa da hırsızları o kadar müthiş bir hâl-i havf ve hayrette görmüştü ki heriflerin havfları kendisine dahi hayret verdiğinden sesini çıkaramıyordu.

Fakat yatağı içinde kama parçalarını gördü. Bunların nasıl olup da böyle parçalanmış olduklarına şaşarak bir parçayı muayene eyledikte o dahi mukavvadan olduklarını görünce hırsızlardan ziyade kendisi mütehayyir kaldı. Onlardan ziyade kendisi korkmağa başladı.

Nihayet Acem Necefkulu gayrete ve cesarete gelerek dedi ki:

–Ey Sahip! Burada şeytanlar vardır. Seni öldürecek oldukları zaman «Öldürmeyiniz» diye nida eylediler. Senin de işittiğin müthiş söz işte bunların sözleriydi. Kumandanımız onların men'ine kulak vermeyerek seni hançerlemeğe davrandıkta hepimizin silâhları kâğıda tahavvül eyledi.

Safa Kok Sanc bunu işitince kemâl-i ümîd ve cüretle yerinden kalkıp bir eliyle elektrikli çıngırağın düğmelerini havi bulunan kadran üzerine abandı ve dört beş yere ses veren düğmelerin kâffesine birden bastı. Bununla beraber baş ucundaki mabut resmine bir secde-i şükrân ederek Hintçe birtakım sözler mırıldanmağa başladı ki bilâ-şübhe evvelce mabudun kudret-i himâyetkârânesine karşı gösterdiği itimatsızlığa i'tirâf-ı nedâmetle mazhar olduğu himâye-i sarîhaya teşekkürler ediyordu.

Safa Kok Sanc'ın bu hareketine taccüp mü edersiniz? Ortada bu kadar harikalar olur da bu harikalara dahi ancak ma'bûd-ı a'zam tanıdığı Brahma tarafından ümitvar bulunursa, artık mabuduna tecdîd-i îmân etmez de ne yapar?

Elektrik düğmesine bastığı el kim bilir ne kadar müddet orada kalmış ki otelin birçok yerlerinde birden peyda olan çıngırtılar birçok kişileri birden uyandırmışlardı. Vakıa kapılara evvelce adamlar konmuşsa da kapılar açılır açılmaz bunlarla otel halkı meyanında boğaz boğaza zuhur eden arbede yukarıki haydutlara artık meydan bırakmadığından cümlesi birden kapıya doğru can attılar. Kapıdan çıkarken biribirini ezmekte oldukları gibi merdivenden inerken dahi yekdiğerini çiğnemekteydiler.

Fare deliği bin altına olduğu bir zamanda artık insan arkadaşına mı bakar? Evlâdı bile ölse laşesine basıp geçer. Can pazarı bu?...

İhtimal ki karilerimiz meyanında şu vukuât-ı hârikulâdeyi istiğrap ve istibat edenler bulunur. Vakıa şâyân-ı istiğrâbdırlar ama şâyân-ı istibat değildirler. Bunlardan daha tabiî, daha sade, daha kolay hiçbir şey olamayacağını ileride sırası gelip de tafsilât ve îzâhât-ı lâzimeyi verdiğimiz zaman anlarlar.

Burada bizim için karilerimizden özür dileyecek bir şey varsa o dahi kendilerine akılların kabul edemeyeceği hayalâtı arzedişimizden dolayı lüzum görülecek bir özür olamaz. Biz gerek karilerimize şu arzettiğimiz acayip ve garaipden ve gerek bundan sonra arzeyleyeceğimiz fevkalâde şeylerden dolayı tahsin ve teşekküre bile isbât-ı istihkak eyleyeceğiz.

Ama şu Büyükada'da *** otelindeki mükellef yatak odasında güzar eyleyen ahvali, aynıyla sûret-i güzerânı gibi karilerimize tasvir edememiş olduğumuzdan dolayı aflarını dilemeğe mecbur edilecek olursak buna bir şey diyemeyiz.

Vakıa sûret-i tasvîrde pek büyük noksanımız pek büyük aczimiz vardır. Bu acz bu noksansa meselenin hakikaten lâyıkı veçhile tasviri güç olmasından neşet eylemiştir. Karilerimiz mürüvveten mülâhaza buyurmalıdırlar ki Necefklu'nun Safa Kok Sanc'ı uykudan ilk uyandırdığı zamanla hırsızların firar eyledikleri zaman arasında bizim o yolda verdiğimiz izahatı okumağa muktezâ-yı zamân kadar dahi zaman geçememiştir. Bizim satran-bade-satr hikâye eylediğimiz şeylerin bazı gerek birkaçı müteakiben veyahut ân-ı vâhidde geçmiş ve bazıları arasından biraz zaman mürur eylediği hâlde dahi gerek Safa Kok Sanc'ın ve gerek hırsızların havfları, tereddütleri, işmizazları, filânları bu zamanların boş geçtiklerini ispata kâfi olacak vekayi hükmünü almıştır.

Yoksa tasvir eylediğimiz hikâye, sırf hayalden dahi olsa bu hayal hakikat-ı kati'yyeye o kadar yakın ve mümkinât-ı maddiyye dairesine o kadar dahildir ki yalnız bunlar değil hikâyemizin ilerisine doğru görülecek sair bu makule acayip ve garaip dahi bin bir gece hikâyesindeki ham hayalâtın hiçbirisine kıyas edilemez. Zaten fünun ve maarifin bugünkü terakkiyatı üzerine bir «asr-ı hâzır bin bir gecesi» yazılacak olsa, asıl bin bir

gece müellifini de hayrette bırakacak bin türlü havarık o hikâyeyi doldurur da bunların dahi hiçbirisi hayâl-i hamdan ibaret kalmayacak ya bir fenne veyahut bir sanata mensup hakayık-ı bâhireden ibaret görülür. Hem de müellif acâib-i mezkûreyi bir sırr-ı mektûm suretinde izahsız da bırakmaz. Lüzumuna göre veyahut imkânın müsaadesi derecesinde bunların esbap ve ahkâmını şerhederek, karilerini o esrara mümkün mertebe vâkıf etmekte geyret eyler.

Bakalım şu hikâyemizde biz şu gayreti ne mertebeye kadar gösterebileceğiz. Şimdiki hâlde Safa Kok Sanc gibi muteber bir Hintliyi bu kadar iz'aç eyleyen ve nihayet gördükleri harikalar üzerine can kurtarırcasına kaçan hırsızları takip edelim.

«5»

Hırsızlarla otel halkı arasında zuhura gelen kısa bir arbede, otel içinde uyanmadık hiçbir kimse bırakmayıp herkes ayağa kalkmıştı. Bilfarz henüz hiçbir kimse uyanmamış bile olsa Safa Kok Sanc'ın ettiği gürültülerin cihanı ayağa kaldıracağı derkârdı.

Hintçe uzun uzadıya sözlerle kâh daire müdürü Fasharoz'a hırsızların korkacak silâhı olmadığını ve ellerinde bulunan kamaların ve hançerlerin kamilen mukavvaya tahvvül ederek onların dahi pare pare olduklarını anlatır ve kâh zatına mahsus Brahmanî olan Ganzazib Sahak'e ma'bûd-ı a'zam Brahma'nın sûret-i aleniyyede bir mucizesi görüldüğünü anlatarak kızı Mihriban'la karısı Akasof'u ve oğlu Rızavend'i hemen beraber getirmesini ve cümlece ma'bûd-ı a'zama secde-i şükrân edilmesini emreylerdi.

Fasharoz, yeni öğrenmiş olduğu Osmanlıcasıyla hırsızların silâhına dair Safa Kok Sanc'dan almış olduğu malûmatı otelde hizmet eyleyen Rum uşaklara anlatarak, heriflerin arkalarını bırakmaları için teşvikatta kusur etmiyorduysa da hiç Büyükada'nın çapkın Rumları böyle ağızlara gelirler mi? Koca bir Hintli basmağa cesaret almış on iki hırsızın öyle tiyatro hançerleri gibi kâğıttan silâhlarla geleceklerine aldanacak kadar sade-dilleri şimdi nerelerde bulmalıdır? Tiyatrolarda istimal olunan bıçaklar, hançerler bile hiç olmazsa ağaçtandırlar ki kuvvetlice bir el onları ciddîce bir surette vuracak olursa yine tesirden hali kalmazlar.

İhtiyar Safa Kok'un havârık-ı vâkıaya dair verdiği haberlere cümleden evvel Brehmen Ganzazib Sahak inanmıştı. Fakat o dahi bu harikaların hakikaten inanılacak şeyler oldaklarını teslim ederek, bir îmân-ı kâmileyle inanmıyordu. Belki başkalarının imanlarına kuvvet vermek için bunu dahi bir vesile addile inanıyordu. Diyordu ki:

–Evet ey Sahip, evet! Maâbid-i a'zamımız hiçbir vakitte bizi muhafazasız terk edemezler. Bizi düşman şerrinden muhafaza ederler.

Böyle hakikat-i sarîhadan ârî olan dinler erbabı, kendi ebâtilini safderunlara kabul ettirebilecek vesileleri ele geçirdikleri anda, onlardan istifade fırsatını asla fevtetmezler. Kendilerinin inanmadıkları şeylere başkalarını inandırmak için yine asla inanılamayacak olan bu misillü acayip ve garaibi enzâr-ı kabûle sürerler.

Binaenaleyh bir yandan Brehmen bir yandan dahi Safa Kok cenapları, Mihriban'ı, Akasof'u, Rızavend'i ve hatta familyanın en sadık ve kadim uşağı olan Belsah nam ihtiyar bir Hintliyi kaldırıp ma'bûd-ı a'zama secde ettirmeğe götürmeyi âdeta hırsızların derdestinden daha mühim bir vazife addeylediler.

Vakıa ihtiyar Belsah, Brahma'nın hârika-i bâhiresine dair verilen haber üzerine derhâl yerinden fırlayıp kalktı. Zira itikadın en kuvvetlisi daima ihtiyarlarda bulunur. Onlar kendilerini ölüme daha yakın görerek binaenaleyh avâtıf-ı samedâniyyeye daha büyük ihtiyaç hissederler. Hatta gençliğinde lâübalimeşrep olup öyle ibadete, itaate dair pek de ihtimamları olmayanların bile yaşı ileriye vardıktan sonra taib ve müstağfir oldukları edyanın kâffesinde görülür.

Ancak gençler böyle değildir. Meselâ Mihriban için âlâ bir sabah uykusu, Brahma'nın resmine bir secde etmekten elbette müreccahtır.

Büyükada'da *** otelinde misafir olan Hintlilerin cümlesi bir yerde müctemi olduklarını şimdi ilk defa olmak üzere göreceğimizden, hazır şu vesileyle bunların kâffesiyle muarefe edelim. Zira şimdiye kadar bunlardan tanımış olduğumuz adamlar yalnız Safa Kok Sanc'ın kendişiyle bir de Fasharoz nam daire müdüründen ibarettir.

Yeni tanıyacağımız adamlar meyanında en evvel cây-ı nazar-ı dikkat olanı Brehmen Ganzazib cenaplarıdır. Nazarıdikkat, işbu Hintliye nasıl meclup olmaz ki kendisini görenler ilk hiss-i hâifanelerinden dolayı başlarını öte tarafa çevirirler de fikr-i tecessüsleri yine behemehâl gözlerini ondan tarafa çevirmeğe icbar eyler. Bir şık bastonu kadar ince, telgraf direği gibi upuzun, dimdik bir herif ki bir çocuğun beyaz uçurtması bir telgraf direği üzerine sarılıp kalmış da rüzgârın hübubuna tebaiyeten temevvüç ediyormuş gibi bir kucak beyaz sakalı çenesi üzerinde temevvüç edip duruyor. Sakal o kadar büyük ve gerdan o kadar ince ki bu gerdanın şu sakaldaki sıklete tahammül edemeyerek kırılıvereceğinden havfolunuyor. Fakat korkmamalı! Herif safi sinir! Derisi o kadar kalın, o kadar sert, o kadar siyah ki boynu vurulmak lâzım gelse o incecik gerdanı değme bir cellât baltası bir defada kestiremez.

Ganzazib Sahak'ın bıyıkları da sakalıyla mütenasiptir. Sakal olmayıp da herifte yalnız bıyık bulunmak lâzım gelse ağzını değil çenesini de örtmeğe kifayet edecek kadar uzanmış ve sarkmıştır. Bir surette ki Ganzazib cenaplarının burnu dahi en hürmetli burunlardan olduğu hâlde şu bıyıklar arasına gömülüp kaybolmuş gitmiştir.

Müthiş Brehmenin bıyıkları, başka bir adama sakal olabileceği gibi kaşları dahi başka bir adama bıyık olabilir. Hem de bu kaşları bıyık olmak üzere hangi adamın dudakları üzerine talik edecek olsak, o adamı öyle kaytan bıyık tabirine seza göremeyip mutlaka «pala bıyık» yahut «pos bıyık» diye tavsife seza görürüz.

Üzüm gibi siyah ve fakat siyah cam gibi parlak olan bir çift gözler üzerinde bu kaşların sahihan lüzumu varmış ki Hazret-i Sâni-i A'zam bunları o mahalle tertip ve talik eylemiş. Eğer kaşlar, ta alt göz kapaklarının kirpiklerini setredecek mertebelerde düşmüş ve sarkmış olmasalardı, Brehmenin parlak gözleri kimin gözleri içine tevcîh-i enzâr-ı dehşet edecek olsalar, mutlaka o gözleri kamaştırırlardı.

Sakal ve bıyıkla kaşların bir sûret-i müdhişeye tahvil eyledikleri kafa üzerine bir de belden aşağıya kadar inip gidecek bir kucak kalın ve beyaz ve at kılı gibi sert saç ilâve ederseniz, Brehmeni tamamen tersim etmiş olursunuz. Çünkü kafasını teşkil

eyleyen a'zâ-yı sâiresi kâmilen bu kıllar altında mestur olduğundan, asrın en büyük ressamını getirseniz Ganzazib Sahak hazretlerinde resmedilecek başka bir şey göremez.

Müthiş ve nazar-hıraş olan şeylere enzâr-ı dikkat-i beşeriyye nasıl kendi kendisine meclûp olursa, müstahsen ve nazarrüba olan şeylere dahi yine öylece hâh-nâ-hâh meclûp olur. Binaenaleyh Ganzazib Sahak'tan teneffür eden enzâr-ı tecessüsün derhâl Mihriban üzerinde takarrür etmesi zarurîdir.

Mihriban, yirmi bir yirmi iki yaşında bir tazedir ki Safa Kok'un yanı başında görecek olsanız, hafidinin hafidi zannedersiniz. Zira seksen beş yaşında olan bir adam erkence teehhül etmiş olsa da tesadüfat dahi yardım etmiş olsa böyle bir gencin beşinci babası olabilir. Hâlbuki Mihriban Safa Kok Sanc'ın öz kızıdır.

Şuracıkta Mihriban'ın hüsnünden, cemalinden bahsetmek için yatak odasına ilk girdiğimiz zaman babasını vehleten bir ihtiyar çingeneye benzetmiş olmaklığımız hiç mümanaat gösteremez. Çingene kızlarında bile ne kadar güzeller bulunur. Hem de nezafetten, taharetten, süsten, ziynetten bilkülliye ârî oldukları hâlde enzâr-ı istihânı celp edecek güzeller bulunur ki insan bunları temizleyip süsleyecek olsa, hüsünleri bir kat daha kendini göstereceğine şüphe edilemez.

Mihriban dahi uzun boylu, nahif bir şeydir. Fakat bu hâlleri Ganzazib Sahak'a makis olabilir mi? İki senelik bir nihâl-i tâzenin taraveti, kırk yıllık bir kart kamışa benzer mi? Mihriban'ın nehafetine «sıska» diye bir ta'bîr-i muhakkirâne lâyık görülemez. Kemikleri kâmilen balık eti ıtlakına şayan bir etle mesturdur. Fakat kızın bu telhimiyle beraber hakikaten fidan gibi bir nehafeti bir taraveti de vardır. Evet! Rengi esmerdir. Her Hintli gibi bu da esmerdir. Ancak Mihriban'ın esmerliği bazı kadınlara «Beyazın adı var, esmerin tadı var» dedirten esmerliklerdendir. Gençliği ve nezafeti hasebiyle âdeta buğday renginden ibaret olan rengi, kendisini sair nisvandan temyiz edecek bir fazilet addolunur.

Küçücük çene, mini mini ağız ve dudaklar ve onlara mütenasip burun gayet güzel resmolunmuşlardır. Hele siyah kehribar gibi kara parlak gözler, gürlüğünden naşi âdeta kıvırcıklaşan kaşlar altından o kadar müessir nazarlar fırlatır ki bu gözlerin

hedef-i enzâr-ı âşıkanesi olanların su gibi eriyip gitmediklerine taaccüp etmelidir.

Bu serv-i tâzedeki ellerin, ayakların küçüklüklerini başkaca tafsile lüzum göremeyiz. El ve ayak denilen şeyler, ekseriya vücutla mütenasip olurlar. Fakat her küçük el ve ayağın güzel olması zarurî değildir. Mihriban'daki el ve ayakların hem küçük hem de pek zarif ve güzel olmalarıysa çirkin bir kadında bulunsalar bile ona «güzel» ünvanını verdirmeğe kâfi olacak meziyattandır.

Ya bu kız ne kadar da çevik ve çabuktur! Nazla hıraman olsa, raksediyor zannolunur. Oturduğu yerden ayağa kalksa, yalnız kımıldanacak zannedilir. Zira kuud hâlinden kıyam hâline intikal için vücuduna hiçbir zahmet vermeyip güya bir yay vasıtasıyla kalkıvermiş gibi bir hareket-i cüz'iyyeyle yerden kalkar ki bu çeviklik Hindîlerden sonra bir de Çerkez kızlarında görülür.

Mihriban daima mütebessim, daima handandır. Gazap hâli ne olduğunu pek de bilmeyecek derecelerde tabiatı halim ise de can sıkıntısı hâlinde bile yüzüne ubuset gelmeyip o ezelî ve ebedî tebessüm o vech-i lâtîfini bir kat daha letafetlendirir.

Sedası o kadar mühtez, o kadar lâtiftir ki Mihriban söz öylediği zaman âdeta elhanı lâtif bir kuş gibi ötüyor zannolunur. Söz söyledikçe en büyüğü en küçük fasulye kadar cesamette bulunan ve fakat intizamı, beyazlığı ondan pekçok ziyade olan dişleri gayet ince ve pembe dudakları üzerine şaşaa-endâz olarak görenleri cidden meftun ederler. Henüz görmeden, işitmeden ama görmüş işitmiş gibi biliriz ki bir şarkı çağıracak olursa öyle hanendelerin cebr-i nefes edişleri ve boğazlarını ve şahdamarlarını şişirmeleri gibi zîb-i enzâr-ı erbâb-ı temâşâ olamayacak hâller kendisinde vaki olmaksızın en mükemmel bir hanendeye lâzım olan notaların kâffesini kemâl-i istirâhatla icraya muktedir olur.

Ganzazib Sahak'la peyda eyledikleri muarefe, karilerimizin pek de hoşlarına gitmeyeceği derkârsa da Mihriban'la hâsıl olan muarefelerinden tevellüt edecek mahzuziyetlerine göre elbette Ganzazib Sahak diken kadar göze batacak bir şey bile olsa, hiç olmazsa gül yanındaki diken mertebesinde makbul olur.

Mihriban'dan sonra enzâr-ı dikkat derhâl Akasof üzerine intikal ederse de biz Rızavend hakkında vereceğimiz izahatı biraz

sonra başkaca ve müstakilen verip de sözü uzatmamak için hemen buracıkta verelim ki Rızavend henüz on dört on beş yaşında bir çocuktur. Hintlilerde mülâhham insan hemen yok olduğu gibi Rızavend dahi pek nahiftir. Hemşiresinden daha ziyade bile nahiftir. Sair ahvaliyse hemşiresinin tamamıyla aynıdır. Öyle bir surette ki eğer Rızavend'in resmi alınsa da halka gösterilse, Mihriban'ın dört beş sene evvelki bir resmi olduğuna hemen yemin eder. Daha güzeli, Mihriban bir erkeğin kıyafetine konulsa da şimdi bir resmi alınsa bu resmi görenler mutlaka Rızavend'in resmi olduğuna şüphe etmezlerdi.

İki çocuk arasında simaca bir fark varsa da o dahi evvelâ sinlerinin tehalüfünden ve saniyen nev'iyetlerinin tebayününden neşet etmektedir. Bir insan her yaşa girdikçe çehresinde az çok bir tebeddül peyda olur. Bir de kadınların gençlikleri zamanında taravetleri erkeklerden ziyade olur. Yirmi beş otuz yaşındaki bir kadının cildi âdeta on beş on yedi yaşındaki bir erkeğin cildinden daha taravetlidir. Fakat tabiat erkeklerin şu zararını ihtiyarlıkları zamanında tazmin eyliyor. Zira bir kadın kırk yaşına geldikte âdeta ihtiyar sayıldığı hâlde o yaşta bulunan bir erkek henüz pek taze, pek tüvan görülür.

Bu iki çocuğun valideleri yani Prens Safa Kok'un zevcesi Akasof, kocasına nispet olunursa gayet genç bir kadındır. Akvâmı şarkıyye kızları pek genç olarak tüzevvüç ederler. Eğer bizim güzel Mihriban, İngiliz terbiyesi dahilinde büyümemiş ve bir de mevâni-i siyâsiyyeye vesaireye rast gelmemiş olsaydı şimdiye kadar çoktan valide olmuş kalmıştı.

Akasof, henüz on dört yaşındayken Safa Kok Sanc'la izdivaç etmiş ve on altı yaşındayken Mihriban'ı doğurmuş olduğundan elhâletü-hâzihî otuz sekiz otuz dokuz yaşında bir kadındır. Ancak bizim memleketlerde bu yaşta bulunan bir kadın henüz külliyen kocakarı addolunmadığı gibi Avrupada kırk yaşındaki kadınlar tam kemalinde kadın addolundukları hâlde Akasof'u âdeta kocakarı addetmek lâzım gelir.

Gençken pek güzelmiş. Hem de mutlaka ırkında Afganîlik veyahut sair kavim kanı olmalı ki Akasof Hint kızları emsali bulunamayacak kadar beyaz da imiş. Uzun boyu çocuklarına epeyce intikal eylediği gibi reng-i beyâzı dahi Safa Kok Sanc'ın esmerliğiyle karışarak çocuklarındaki reng-i kehrübâîyi intaç etmiştir.

Hatta Akasof'un gözleri dahi siyah üzüm gibi olmayıp koyu elâ ise de bunlardan çocukları hisseyab olamamışlardır. Saçları dahi siyaha karîb pek koyu kumral olduğundan, Akasof'u gençken Hindistan'ın en güzel bir kadını addetmek zarurîydi. Zaten öyle olmasaydı Safa Kok Sanc gibi bir hükümdara zevce olabilir miydi.

Akasof hakkındaki tarifatımızı ikmal için bu kadının gayet güleç yüzlü bir şey olduğunu haber verelim. Vakıa bazı güler yüzlü insanlar vardır ki o tebessümler, handeler, kendisine hiç yakışmadığından «yılışık» tabirini beca görürler. Akasof bunlardan değildir. Tebessümleri, yüzünde birçok gamzeler gösterdiğinden ne kadar lâtifse dıhk derecesindeki handeleri dahi «şeker-hande» ıtlakına sezavardır. Hele kahkahaları pek lâtif olup öyle bir kuş ötmesine teşbih olan kahkahaları aynen çocuklarına dahi intikal etmiştir.

Prens Safa Kok'tan maada Ganzazib Sahak ve Mihriban ve Rızavend'le bir de Akasof'u tanımak bizim için kâfidir. Zira daire müdürü Fasharoz'u dahi bundan evvel tanımıştık. Vakıa daha bir ihtiyar emektar uşak varsa da bu adam zaten dünyaca işlerini bitirmiş olduğundan şu bizim hikâyemize ait zamanlarda hiçbir işi yoksa da mücerret familya meyanında bulunduğu için onun dahi ismini zikreylemiştik. Eğer mutlaka cismini de tanımak lâzım gelirse iki sözle tanıttırabiliriz. Deriz ki: İhtiyar Belsah, kapkara, kupkuru, ak sakallı, her hâli girye, aynıyla çingene kıyafetli bir heriftir.

«6»

Bundan evelki babımızda *** otelinden kemâl-i havf ve telâşla kaçıp gitmiş olan hırsızların takibini hikâye etmek istemiş idiysek de muvaffak olamamış bulunduğumuza karilerimiz elbette dikkat eylemişlerdir.

Ancak karilerimizin dikkat edemedikleri bir şey varsa bu muvaffakiyetsizliğin bize ait olmayıp belki Hintlilere ait bir muvaffakiyet olduğu kaziyesidir.

Öyle ya! Ak sakallı koca bir Prens çıkar da adamlarına «Şu adamları takip ediniz. Hem de korkmayınız. Silâhları yoktur. Ellerinde kamaları var idiyse de onlar kâğıda tahavvül oldular»

diye haykırırsa, adamları bu sözden ziyade efendilerinin cinnetlerine kail olacaklarından eşkiyayı takibe elbette can atmazlar.

Velevki atacak olsunlar. Hangileri takip edecek? Ganzazib Sahak hazretleri mi? Yoksa ihtiyar Belsah bîçaresi mi? Hele bunlardan maada bir de genç Prens Rızavend vardır ki o çocuğun ta'kib-i eşkıyâya cüret edemeyeceği bilkülliye aşikârdır.

Olsa olsa bir Fasharoz tahattur edilebilir ki ta'kib-i eşkıyâya kudreti olabilsin. Vakıa Fasharoz evvelce dahi demiş olduğumuz veçhile bu takibi gözüne kestirmişti. Lâkin kendisi bir kişi olduğu hâlde on iki hırsızı takip edemeyeceğinden, otelde hizmet eyleyen Rumları teşvik eylemişse de Büyükada'nın çapkın Rumları öyle kamaların, hançerlerin mukavvaya tahavvülü gibi komedilere kahkahalarla gülmekten kendilerini alıp da on iki nefer hırsız üzerine yürüyecek kadar sade-dillerden olmadıkları dahi görülmüştü.

İşte gerek Hintli ve gerek Rum olarak koca bir otel halkı hırsızları takip edemedikleri için biz dahi mukaddeme-i teşvîki, Safa Kok Sanc tarafından vukuunu haber verdiğimiz takibin netayicini göreceğimize bunların secde-i şükrân ifası için ma'bûd-ı a'zama koşuştuklarını görerek hazır şu münasebetle şekil ve şanlarını tanımağa musaraat eylemiştik.

Bari bîçareler secde-i şükrân ifasına musaraat eyledikleri hâlde mabutlarına istedikleri gibi bir secde edebildiler mi?

Ne gezer? Bu da görenleri kahkahadan çatlatacak bir komedya suretini almıştı. Zira en önde Ganzazib Sahak huzûr-ı ma'bûdda misal için lâzım gelen tavr-ı ta'zîmi almış olduğu hâlde yürüyerek arkasında Safa Kok Sanc ve Akasof ve Mihriban ve Rızavend ve Belsah ve Fasharoz dahi sırasıyla bilittiba Prensin yatağına kadar varmışlarsa da ma'bûd-ı a'zamı yerinde bulamamışlardı. Acem Necefkulu'nun murassa çerçeveli olan bu resme hırs ve tamahı artarak arkadaşlarıyla beraber alelacele kaçarlarken Acemin koca ma'bûd-ı Brahma'yı çal yaka ederek koynuna koyduğunu zavallı Hintliler bilselerdi belki o kadar bozulmazlardı ama mabuda el uzatmak kimsenin haddi olmadığını öteden beri itikat eylemiş bulunduklarından şimdi mabudu yerinde göremeyince kapılıp götürüldüğünü asla düşünemeyerek bilâkis mabudun kendi ihtiyarıyla göklere gittiğini

Brehmen Efendinin ihtarı üzerine cümlesi itikat eylemişlerdi..

Bîçareler için bu tagayyür az tagayyür müdür? Bârgâh-ı ma'bûda kaldırmış oldukları eyâdî-i niyâz muallâkta ve bir hareket-i bîhûde hâlinde kalmıştı. Hatta gaybûbet-i ma'bûd üzerine elleri havaya doğru beyhude yere küşade kalmasına artık lüzum kalmadığını anlamadıkları için ellerini vaz-ı tabîîsine irca etmeksizin birbirinin yüzlerine bakışıp kalarak şu gaybubete ne yolda ve ne derecelerde teessüf eylemek lüzumunun tayin olunamayacağını etvâr-ı mütehayyirâneleriyle yekdiğerine anlatmaktaydılar.

Bir aralık Safa Kok Sanc sordu ki:

–Ey Ganzazib! Mabutlarımızdan bazılarının bazı kere bu surette gaybubetleri vaki olur mu ki biz dahi bu gece ma'bûd-ı Brahma'nın gaybubetine kanâat-i kâmileyle kani olalım?

Zeki Brehmen bu sualin ahkâmı nerelere kadar varabileceğini derhâl düşündükten maada itası lâzım gelen cevâb-ı hakimâneyi dahi def'aten düşünüp kararlaştırarak dedi ki:

–Evet ey Sahip! Vaki olur. Hatta Hindistan'da Medras vilâyetinde Sina ibadethanesindeki heykel-i azîm dahi gaybubet etmemiş miydi?

Burada ihtiyar Belsah söze karıştı. Zikrolunan heykel-i azîmin gaybubeti, bîçare ihtiyarı ne kadar korkutmuş olmalı ki şimdi bile tesirinin teceddüdünden dolayı tavrı değişip çehresi atarak ve tir tir titreyerek dedi ki:

–Evet evet! Ey Sahip! Kulların kusurlarıyla mabutlarımızın bizi terkle gaybubet eyledikleri ekseriya vaki olur. Evet işte Sina heykel-i azîmi de o suretle gaybubet eylemişti.

Vakıa matuh ihtiyarın bu sözü hiç de Prensin huzurunda söylenecek sözlerden değil idiyse de Ganzazib Sahak'ın maksadına pek muvafık düştü. Çünkü zeki Brehmen, Brahma resminin ziyanından dolayı asla fütur getirmedikden maada belki mutekitlerin itikadına kuvvet vermek için bu gaybubeti güya Brahma'nın bir dargınlığına hamletmek pek muvafık olduğunu derhâl düşünmüştü. Binaenaleyh dedi ki:

–Ey Sahip! Ey çocuklarım! Bu meselede sizleri irşat etmek vazîfe-i zimmetimdir. Belsah filvaki doğru öylüyor. Bu gece bazılarımızda behemehâl bir kusur vuku bulmuş olmalıdır.

Mabudumuz bizi eşkiya elinde makhur olmağa mümkün değil terk edemezdi ve etmemiştir. İşte hazret-i sâhibin haber verdiği veçhile sedâ-yı âsumânî eşkıyayı tehdit eylediği gibi hakkımızda kudret-i himâyetkârânesi dahi silâhlarını kâğıda tahavvül suretinde görülmüştür. Ancak kendi şanına lâyık olan bu harikaları göterdikten sonra bizim kusurlarımıza lâyık olan hareket-i istiğnâkârânesini dahi gaybubetiyle götermiştir. Yüzümüzü yerlere sürerek dualar edelim ki kusurlarımızı affeylesin.

Bu sözler üzerine cümlesi yüzlerini yerlere sürmeğe başladılar. Fakat cümlesinin sürüşleri bir değildi. Brehmen, sadece bir secde suretiyle yüzünü yerlere sürdüğü gibi Safa Kok Sanc'la Akasof dahi biraz daha gayretlice secde ediyorlardı. Mihriban'la Rızavend hiç de yüzlerini yere sürmüyorlardı. Gayretin en büyüğünü Belsah bîçaresinde bulabilirsiniz. Zira zavallı ihtiyar ma'bûd-ı a'zamın af ve lütfuna isbât-ı liyâkat için yüzünü yerlere o kadar sürüyordu ki burnunun sıyrılmadığına siz de taaccüp ediniz biz de taaccüp edelim.

Hintlilerin işbu secde hâlinde ne kadar kaldıklarını bilemeyiz. Bildiğimiz şey oteldeki Rum hizmetçilerinin kemâl-i telâşla «Kaymakam Bey geliyor» diye koşarak haber getirmelerini müteakip orta boylu zabit tavırlı gayet ceri ve cesur simalı bir beyefendinin, mahut yatak odasından içeriye girmesi kaziyesidir.

Rumların getirdiği haberi en evvel ve bittabi Fasharoz anlayarak sair cemaate dahi tebliğ eylemesi üzerine, Hintliler derhâl secdeden baş kaldırdılar. Kaymakam Bey pek mütebessimane «Kazanız geçmiş ola» vadisinde bir iltifat etmeyi müteakip tahkikat-ı evveliyyesini icra için vukuatın tafsilâtını da sormağa başladı.

Evvel-be-evvel haber verelim ki Adalar Kaymakamı birkaç satır yukarıda yiğit çehreli bir adam diye tavsif etmiş olduğumuz hâlde burada Hintlilere güler yüz göstermiş olduğunu beyan edişimiz bir tenakuza hamledilmemelidir. Yiğit suratlı adamlar, tünd çehreli olmazlar. Şiddet, telâş, unf gibi şeyler asla yiğitlik şanı değildir. Bilâkis terbiyesizlik ilâmı addolunabilir. Hükûmet memurlarına eğerçi vakar pek yakışırsa da tündlük telâşçılık asla yakışmayıp böyle umûr-ı mühimmeye karşı bilâkis hilm ve teenniyle muamele iktiza eyler.

Safa Kok Sanc'ın hükûmet memurlarına verdiği haberler hep

müşâhedât-ı vâkıasından ibaret olacakları derkârdır. Ama Kaymakam Beyin öyle beşeriyet fevkinde sedalar işitildiğine ve silâhların kâğıt çıktığına filâna dair sözlere muekkedâne inanması asla derkâr değildir.

Vakıa orta yerde birtakım kâğıt parçaları görmekte ve bunların biçimi ve yaldızı kama taklidi olduklarını göstermekte idiyse de ciddiyet, şanından olan hükûmet memurları, bunlar işin içinde büyük bir şarlatanlık olduğuna işaret olacağını derpişle tahkikatını ona göre yürüteceği derkârdır.

Kaymakam Bey, Hintlilerden soracağını sorduktan sonra haricen dahi tahkik-i ahvâl eyleyen diğer memurlardan, hırsız olacakları derkâr olan birçok adamların Nizam tarafına doğru firar etmiş olduklarını istihbar etmekle bir jandarma mülâzımını dört beş nefer-i zabtiyyeyle o tarafa saldırmış ve hâlbuki kendisi serian iskeleye inerek «Kayık!... Kayık!...» diye dehşetli bir kumanda vermişti.

O gece epeyce şiddetli bir lodos esmekte bulunduğundan Büyükada'nın ekseriya pek cesur denizci olan Rum kayıkçıları böyle bir havada kayık isteyen Kaymakamın aklına şaşmaya davranmışlarsa da koca kayamakam «Ben denize çıkacak olduktan sonra siz mi korkacaksınız?» diye herifleri tersleyince kayıkçılar bu sözden hem korkup hem de deniz cesaretince Kaymakamdan aşağı kalmak istemediklerinden kayık indirmek işine teşebbüs etmişlerdi.

Bu sırada akıllının birisi gelerek Kaymakama «Efendim, hırsızlar Nizam tarafına firar etmiş olurlarsa kayığın ne lüzumu vardır? Karadan gitseniz daha tez yetişirsiniz» demesin mi?

Böyle mühim işlerde bazı herifler bulunur ki kocakarıvari söyledikleri sözlere hakikaten köstebekler bile güler.

Kaymakamın yerinde başka bir geveze bulunsaydı «Canım, hırsızlar Nizam'daki tatlı su kuyusundan su içerek yorgunluk çıkarmağa, tenezzüh etmeğe gitmediler ya? Burası adadır. Adaya gelenler mutlaka kayıkla gelip yine kayıkla kaçarlar» diye meram anlatmağa çalışırdı. Lâkin bizim Adalar Kaymakamı öyle beyhude söz uzatmaktan hoşlanır bir adam olmadığı için bu zevzek herife hiç cevap vermedi.

On dakika kadar bir zaman zarfında Büyükada'nın mahut üç

çifte kayıklarından birisi hazırlandı ki derununda altı kişi kürek çeker. Bir de kıranta bir reis dümen tutmak için hazırlanmıştı. Kaymakam Bey bu reise ismiyle hitab ettti. Dedi ki:

–Barba Sava! Şu altı kürekçiye altı da yardakçı isterim.

Barba Sava güldü. Dedi ki:

–Bre paşa efendim! Yardakçı mardakçı ne lâzım?

–Barba Sava! Senden akıl sormuyorum. Altı da yardakçı istiyorum. Hizmet sizden ücret ve fazla olarak bahşiş dahi bizden.

Tık tık eder nalçacık, iş bitirir akçecik! Bu kuvvete bir de hükûmet kuvveti munzam olursa bitirilmeyecek iş mi olur?

Bu sıradaydı ki Nizam tarafına giden zabit avdet eyledi. Kaymakam Beyin «Nedir?» sualine cevaben dedi ki:

–Efendim! Nizam'da topu topu üç dört sucu bir viran ahırda oturuyorlar. Onlar da uykudaymışlar. Yalnız içlerinden birisi haşa huzurunuzdan merkeplerine sumak vermeğe kalktığı zaman birçok ayak patırtısı işitmiş. Dışarıya çıkıp baktıkta muhtelif kıyafetli on on beş kişinin sahilden büyücek bir sandala atlayarak denize doğru firar eylediklerini görmüş.

–Sandalın ne tarafa gittiğini farkdebilmiş mi?

–Hayır efendim! Hava pek karanlık olduğundan bunu farkedememiş.

–Zaten bu sualim de abesti ya. Neyse siz adanın muhafazasına gayret ediniz. İnşallah cümlemizin yüzünü ağartacak bir muvaffakiyetle avdet ederim.

Kaymakam bu sözü öyleyerek sandala atladı. Ömer Onbaşı namında zeybek eskisi bir onbaşıya pek ziyade itimadı olduğundan yanına yalnız onu alıp başka bir kimseyi almadı. Zaten on iki kürekçi bir reisle iki de kendileri bindikleri hâlde kayık dolmuş olduğundan başka adam almağa kayığın tahammülü dahi yoktu.

Kaymakamın işareti üzerine büyük iskeleden kayığı avare ettiler. Sonbahar mevsimi bayağı ilerlemiş olduğundan esen rüzgar lodos olmakla beraber epeyce soğuk esmekte ve bizim nagehanî yolcuları bayağı üşütmekteydi. Kaymakamın işareti üzerine reis Barba Sava kayığın başını Heybeliada'nın mekteb-i bahriyye bulunan ucuna doğru çevirdi. Zira kaymakam demişti ki:

–Bu lodosla Nizam'dan kalkan sandalın ne Hanry Bolver Adası'na ve ne de Büyükada'yı arkadan dolaşıp Maltepe ve Kartal taraflarına doğru inebilmesi mümkün değildir. Her hâlde Heybeliada'yı sol tarafına alarak İstanbul'a doğru gideceği derkârdır.

Barba Sava bu sözü ez-can ü dil tasdik eyledi. Gayretli kayıkçılar küreklere asıldıkça o hantal kürekler sırık hamallarının sırıkları gibi esneyerek iki büklüm oluyorlardı.

Karanlık bir gecede küreklerin denizi yarmasından hâsıl olan yakamoz epeyce bir mesafeye kadar kayığın tebaüdünü iskeledeki halka göterdiyse de ondan sonra denizde peyda olan işbu ezvâ-ı fosforiyye dahi zulmet-i leyl içine garkolup gittiğinden kayık gözden nihan oldu.

«İskele başındaki halk» dediğimize istiğrap mı eylediniz? Vakıa sabaha henüz iki saat kadar zaman olduğundan bu vakitte Ada halkının iskele başında hiç işi olmayacağı derkârsa da *** otelinin kırk elli kadar hırsızlar tarafından basılmış olması havadisi ağızdan ağıza derhâl bütün Ada'ya münteşir olmakla hanelerde sokağa dökülmedik kimse kalmamıştı.

Kırk elli hırsız mı?...

Çok mu dedik ya? Az bile söyledik. Bu söz birkaç yüz ağızdan dolaşır da makadir-i merviyye ilk rivayetin üç dört misli büyürse çok mudur? Kocası yumurtlamış olan kadının hikâyesi malûmunuz değil midir? Değilse nakledelim:

Herifin birisi yatağında mı donunda mı neredeyse boncuk gibi bir şey bulmuş. Yumurtladım zannetmiş. Bu sırrı kimseye faş etmemesi şartıyla karısına söylemiş. Karıda hâsıl olan istiğrap üzerine ketm-i esrâra takat kalmayarak kezalik kimseye faş etmemesi şartıyla komşusuna haber verdiği sırada yumurtanın cesametini tasvir için serçe parmağının uçcağızını götermiş. O komşu diğer kadına ve diğer kadın başka komşuya elhâsıl yüzlerce kadınlar birbirlerine hem de hiç kimseye sırrı faş etmemeleri şartıyla bir adamın yumurtladığını hikâye eyledikleri sırada parmak işaretini dahi büyülte büyülte yumruk işaretlerine ve iki elin on parmaklarıyla karpuz kadar üyük yuvarlaklar tasvirine kadar varmışlar.

Cihan bu efendim, neler olmaz? İnsan kısmı mübalâğayla mecbul olduğu hâlde bir şeyi ne kadar büyültmez?

Bu gece Büyükada'da izam edilen şey yalnız hırsızların miktarlarından dahi ibaret değildi. Beşeriyet fevkinde acîb ve mehîb sedalar işitildiği ve hatta hırsızların eslihası mukavvaya tahavvül eylediği ve Hintliler mabudunun yerinden kaçtığı sözleri daha ağızdan ağıza dolaşarak hatta birtakım zevzekler bazı kutular mukavvalarını kama ve hançer resminde kat' ile «İşte hırsızların silâhları dahi bunlarmış» diye şuna buna göstermeğe ve diğer daha tuhaf zevzeklerse «Acayip! Bu hırsızlar bizim Hacivat Karagöz gibi mukavvadan mıymışlar?» diye gülüşmeğe koyulmuşlardı.

İş bir kere şu zevzeklik suretini aldıktan sonra eğerçi rivâyât-ı vâkıaya asla inanmamak lâzım gelirse de bilâkis akılları ermeyenler ve hiç inanmak lâzım gelmeyen şeylere inanacak kadar safderun olanlar, bunları reddeyleyecek kadar gözleri açık olanlara her zaman ve her yerde galip olmakla garâib-i vâkıaya inananlar, inanmayanlara adetçe tefevvuk ve galebe dahi eyliyorlardı.

İşte bu sebebe mebniydi ki o gece sabaha karşı Büyükada'nın tekmil kahve ve gazinoları açılarak emsali hiçbir yortu gününde bile görülmemiş bulunan birçok kalabalık bu mahalleri doldurmuştur. Hâlbuki ahâlî-yi merkumenin bir büyük kısmı, ertesi gün vapurla İsanbul'a gelerek her önlerine gelen İstanbullulara garîbe-i vâkıayı nakletmişlerdi. Binaenaleyh Büyükada'da *** otelinde vukua gelen ahvâl-i garîbe, ferdası gün Galata ve Beyoğlu ve İstanbul ahalisi meyanında dahi an'anesiyle sermâye-i kâl ü kîl olmuş ve hatta sözün bir ucu makamât-ı resmiyyeye varmakla Adalar Kaymakamına telgraf çekilerek istîzâh-ı keyfiyyete musaraat kılınmışsa da Kaymakam Bey yerinde bulunmadığından telgraf biraz vakit cevapsız kalmıştır.

Telgrafın cevapsız kalması dahi başkaca sermâye-i güft ü gû ittihaz edilirse ne dersiniz? Halkın bir kısmı artık miktarları yüzleri geçen hırsızların Adalar Kaymakamını da kaldırıp götürmüş olduklarına kadar sevk-i hayâl ederek gazetelerse yine rivâyât-ı efvâhiyyenin mecmuası demek olmakla «Büyükada vak'ası» sözlerini büyük büyük bentlere sername eyleyerek bu sernamelerin altında ağızlarına gelen hezeyanları yazmışlardır.

Gazetelerin bu hâline de istiğrap etmemelidir. Hiçbir şeye istiğrap etmemelidir. Bir halk akıl ve hikmete mail olmayıp da

her işittiğine inanmak istidadında bulunursa o halk meyanında söz uzatıp söz çoğaltacak zevzeklerin en adî bir habbeyi kubbe edecekleri gibi gazeteciler dahi ekseriya bu zevzeklerin seramedanından bulundukları cihetle, onlar türrehât-ı mezkûreyi hem daha ziyade uzatırlar hem de mahâret-i kalemiyyeleriyle süsleyerek ziynetleyerek uzatırlar.

Hele gazetelerden birisi «Büyükada'dan mektûb-ı mahsûs» diye neşreylediği bir garabetnamede filvaki o gece *** otelinin damından yüzlerce siyah kuşların berhava oldukları birçok kimse tarafından görüldüğü ve fakat bu kuşların öyle karga ve çaylak nevinden olmayıp her biri bir rivayete göre siyah keçiler ve rivâyet-i sâireye göre mandalar kadar cesamette bulunduklarını ve binaenaleyh işin içinde behemehâl periler parmağı bulunmak iktiza edeceğini yazmış idiyse de Hidistan'ın Brahmanî mezhebinde sihirbazlığa dair birçok ahkâm bulunduğundan garâib-i mezkûreye Büyükada gibi kiliseleri ve manastırları çok bir yere putperestler ayağının değmiş olmasının sebebiyet vereceği müstebit olamayacağını dahi ilâve-i mülâhazât yollu ityan eylemişti ki ifrat hususunda bu dereceye varılmak hakikaten garabetçe şu hikâyemizi fersah fersah geçecek ahvalden addolunur.

«7»

Halkın bilir bilmez söylediği sözler yine halkı işgal edebursunlar, biz Adalar Kaymakamını gözden kaybetmeyelim. Haydutların Kaymakam Beyi dahi kapıp götürmüş olmaları hakkındaki rivayet, şehremanetini asla dûçâr-ı telâş etmemiştir. Zira Büyükada'dan telgrafla ettiği istizaha cevaben tafsîl-i keyfiyyet emanete bildirilmekle Kaymakam Beyin bilâkis hırsızları takipte bulunması mu'cib-i itmi'nân dahi olmuştur.

Cesur ve kavi altı genç kürekçinin ilk gayretle küreklere sarılmaları on dakika bir çeyrek kadar bir müddet zarfında kayığı Büyükada'dan Heybeliadası'na kadar isal eylemişti. Ama ne lodos? Kapıdağı'ndan, Marmaraadası'ndan yuvarlanıp gelen dalgalar, yuvarlandıkça büyüyen kartopları gibi büyüye büyüye Maltepe'den Moda burnuna ve hatta Haydarpaşa'ya kadar sahile çarpıp parelenmeğe giderlerken her biri kayık altına girdikçe Cebel-i Cudi üzerine tekne-i Nuh'un nüzulünü andıracak bir suretle kâğıyı bir dağ üzerine çıkarır ve bu dalga kayık altından

çekilip gittikçe Bahr-ı Ahmer'de gark-ı Firavn'ı andıracak ir suretle kayık azim bir deniz yarığı içinde bulunurdu.

Bu hâl-i hevlnâk, reisi bile bayağı korkutmaktaysa da hükûmet memuru korkmadığı hâlde bir denizcinin korkması pek ayıp olacağı için gerek reis ve gerek sair kayıkçılar korku tavrı göstermiyorlardı.

İskelede kayık hazırlanıncaya kadar Kaymakam, ikametgâhına adam gönderip bir âlâ çifte İngiliz dürbünü getirtmiş olduğundan işbu dürbünü geceleri temâşâ-yı etrâfa mahsus olan mandalıyla tertip ederek etrafa bakmağa başladı. Fakat karanlık ziyade olmakla hiçbir şey göremedi.

Kayık, mekteb-i bahriyye pişgâhına gelince Heybeliada lodos dalgalarını kestiğinden denizin orası bayağı limancaydı. Reis dedi ki:

–Efendim! Biz çala kürek gidiyoruz ama ya önümüzdeki sandal buraya kadar gelmiş olmayıp da gerideyse?

Kaymakam Bey, Barba Sava'nın bu sözünü pek makbul buldu. Eğer hırsızlar Nizam'dan Heybeli'nin o mevkiine kadar gelememişlerse o hâlde kendilerinin hırsız sandalını takibe bedel önünden kaçıp gitmekte olacaklarını düşündü. Fakat koca Kaymakam her hâlde Barba Sava'dan daha zeki, daha dakika-endişti. Dedi ki:

–Hakkın var Sava. Fakat burada durup bekleyemeyiz. Hazır Heybeli'nin limanlık sularından istifade ederek adanın üst başına kadar süratli gidelim. Sandal önümüzdeyse yetişiriz. Adanın üst başına vardığımızda etrafı seçebileceğimiz kadar aydınlığı bekleyelim. Sandal gerideyse o zamana kadar üzerimize gelmiş ve elimize düşmüş olur.

Şu karar üzerine büyük iskeleden oraya kadar kürek çekip yorulmuş kürekçileri ambara indirdiler. Anbardaki taze kürekçileri kürek başına oturtup kayığa yeniden bir sürat verdiler. Birkaç dakika sonra adanın üst başına vardılarsa da takip eyledikleri sandal önde bulunup da yetişemediler. Gerideyse gelip kendi ellerine düşmesi için durdular.

Erenköy üzerinden şafak atmış ve henüz ufkumuz altında bulunan güneşin semt-i re'se aksettirdiği ziya, yavaş yavaş kubbe-i âsumâna doğru yayılmağa başlamıştı.

Kaymakam Bey çifte dürbününü tekrar eline aldı. Eşi'a-i enzârını sevk edebileceği istikametlerin kâffesine atf-ı nazar-ı tedkik ve tecessüs eylediyse de hiçbir tarafta sandal değil çırnık bile göremedi. Zaten vapurların pek de işleyemeyeceği böyle bir havada sabah karanlığında denize çıkacak hangi divane farzolunabilir? Meğer ki *** otelini basan firarîler gibi meğer ki onları takip eyeleyen Adalar Kaymakamı gibi gayretliler ola.

Kaymakam Bey reise dedi ki:

–Barba Sava! Herifler çıldırmadılar ya? Hem adanın arkasından geçip nereye gidecekler? Tekirdağı'na gidecek değiller ya? Eğer adanın arkasından geçmişlerse emin olunuz ki mutlaka batmışlardır. Kendilerini deniz üzerinde aramak lâzım gelmez. Deniz dibinde aramalıdır.

Bizim erbâb-ı ta'kîb tekrar yola düzüldüler. Öndeki adadan iskeleye yakın geçerek büyük bir sandal içinde on on beş kişi olduğu hâlde biraz evvelce geçmiş olup olmadıklarını sordularsa da lâ ve neam kimseden bir cevap alamadılar. Kimse öyle bir şey görmemiş.

Yolda yine devam eyliyorlardı. Fakat yavaş yavaş kat-ı ümîdle dûçar-ı ye's olmağa başlayan Kaymakam Beyin gözleri ileriye müteveccih olmaktan ziyade geriye müteveccihtiler. Mutlaka sandalın geride bulunduğu vârid-i hâtır olarak bu hatıra sahih ve vaki olmak lâzım geldiği suretteyse bu kadar külfetle takip eylediği herifleri bulamayarak boş yere bu zahmeti çekmiş olacağına ziyadesiyle hayıflanmaktaydı.

Kınalıada'yı dahi geçtiler. Ne dersiniz? Koca ihtiyar Sava'nın gözleri, İngiliz dürbününden daha kuvvetli olursa şaşar mısınız? Ağzında diş kalmayıp avurdu avurduna geçmiş olan ihtiyar Rumun gözleri dürbün camından daha parlaktı. Bakırköyü tarafına bakarak Kaymakama dedi ki:

–Paşa efendim! Paşa efendim! Şu tarafa bakınız şu tarafa! Siyah bir şey batıp çıkıyor. Sakın aradığımız sandal olmasın?

Kaymakam Bey derhâl dürbünü o tarafa çevirdi. Filvaki kocaman bir sandal gördü ki derununda on dört kişi vardı. Vakıa kendi aradıkları adamlar yalnız on iki kişi olduklarına göre bu sandaldaki adamların on dört kişi olmalarında bir mübayenet varsa da elbette hırsızların ikisi sandalı beklemiş olacakların-

dan o mübayenetin hiçbir ehemmiyeti görülemez.

Zaten bu sandaldan şüphelenmek için birçok karineler vardır. Zira bunların balıkçı olduklarına asla ihtimal verilemeyeceği gibi bu havada deniz ütünde ne balıkçı ne yolcu bulunabileceğine dahi ihtimal verilemez. Binaenaleyh şu görülen sandalın kendi aradıkları sandal olduğuna şüphe kalmadı.

Şüphe kalmadı ama takibin dahi pek kolay bir şey olmadığı görüldü. Zira aralarında bir mil mesafe vardı ki bu mesafe dahi lodosa mukabil bulunduğundan ne kadar gayret edilse bile bir saatte bile katolunamayacağı derkârdı. Sandalsa o bir saat zarfında Bakıröyü'nü tutabileceği bedihiyattandır.

Şu müşküle karşı birisi Kaymakamın ve diğeri Barba Sava'nın hatırına gelmek üzere iki tedbir düşünüldü. Evvelâ Barba Sava demişti ki:

–Bre efendim! Baksanıza onlar on kürekle gidiyorlar. Biz altı kürekle gidiyoruz. Yetişmek mümkün değildir. Fakat madem ki batmayı göze aldık yelken açmalıyız.

–Yelken mi? Bu havada yelken ha?

–Evet efendim! Yelkenden korkmayınız. Dalgalara karşı şu yelken kayığı zapteder. Yalnız açarsak çar çapuk Ahırkapı'ya belki biraz daha yukarısına düşeriz.

Kaymakamın aklına gelen tedbirse Ahırkapı'ya vardıktan sonra kiracı beygiri mi olur yoksa bir araba mı bulunur hâsılı binecek bir şey bularak icabına göre Bakırköyü'ne kadar gitmekten ibaretti.

Bundan evvel kayıkçılar hükûmet memurunun korkmadığını görüp kendileri korkmaktan utandıkları hâlde şimdi Kaymakam Bey kayıkçıların kormadıklarını görerek kendisi korkmaktan haya eyledi. Yelken açılmasına rıza gösterdi.

Verilen işaret üzerine cesur ve çevik kayıkçılar direği, ipleri, yelkeni, bağlı ve mahfuz oldukları yerlerden çıkardılar. Barba Sava pek tecrübekâr bir reis olduğundan mevcut adamların yalnız ikisinden maadasını kürek oturaklarından aşağıya indirip kayığın içine oturttu. O kadar adam şöyle bir havada o kayık için safralık hizmetini görmeğe maaziyadetin kâfi idiler.

Direkler dikilip yelken fora edildikten sonra bu hizmeti gö-

renleri dahi aşağıya indirdi. Yelkenin iskotasını kendi yanına rapt ederek dümen yekesini dahi kuruyup kemik kesilmiş olan eline alınca, lodosun tazyikiyle şişen yelken kayığı sancak bordası üzerine o kadar meylettirdi ki ıskarmozlar hizasından yavaş yavaş kayık içine su bile girmekteydi.

Vakıa kayık yunus balıklarına meydan okuyacak bir süratle denizi yarıp gitmeğe başlamışa da Kaymakam Beyin rengi bembeyaz kesilerek hava o zamana kadarki derecesinden daha soğuk değilken Kaymakam Beyin üşümesi daha artmıştı. Bu alâmetlerden bîçarenin korktuğu anlaşıldıysa da koca herif havfını men'e ve setre olanca metânet-i kalbiyyesiyle gayret eyliyordu.

Birkaç dakika sonra kayık içinde oturanlar altlarında bir yaşlık hissetmeğe başladılar. Bunu reise haber verdiklerinde reis döşeme atar tahtalarının eskisini kaldırtıp iki büyük kova kılıklı kepçeyle su döktürmeğe başladı. Artık böyle bir yandan su alıp su dökerek edilen seyâhat-i bahriyye bir mülkiye memurunu korkutursa istibat mı edilir? Barba Sava meram etmiş olsaydı kayığı hiç de böyle tehlikeli bir hâle sokmayabilirdi. Ancak bunun için gidecekleri yol dahi yardım etmeliydi. Koca ihtiyar böyle havalarda ve belki daha sert zamanlarda bin kere İstanbul'a gelmiş de kayığın içine bir damla su sokmamıştır. Fakat o yolda son adaya gelince kayığın başını doğruca Moda burnuna doğrultarak lodosu pupasına alırdı. Şimdiyse kayığın burnu Moda burnuna değil Ahırkapı'ya müteveccihtir. Rüzgâr âdeta baş omurgasından geliyor. Bu harekete mecburiyetleriyse takip eyledikleri sandaldan mümkün mertebe daha ziyade tebaüd etmedikten başka biraz da sandala sokulabilmek içindir.

Bununla beraber sağnaklar yelkeni ziyadece şişirip tazyik eyledikçe Barba Sava laşka ıskota ederek yelken boşaltmak tedbirinde asla kusur etmiyor. Çünkü bu manevralarda zerre kadar kusur etmek kayığı tepe aşağıya ederek içindekileri denize dökmek demektir.

Hakikat denizciliğin bütün azameti bütün şairiyeti yelkencilikte dir. Vapurların icadı eb'âd-ı âlemi yekdiğerine takrip demek olarak muhayyer-i ukul bir terrakkiyse de yelkencilikteki tavr-ı şâirâneye karşı bir tedenni addolunması müstebit değildir.

Şimdi şu ak bıyıklı, çukur yanaklı ihtiyar Sava'yı gözünüzün önüne getiriniz ki bir eli ıkotada, bir eli yelkende, gözleri kayığın

provasında rüzgârın semt-i vürûdunu sağnakların şiddetini muvazene için yanağını semt-i hübûba çevirerek bütün dikkati o cihette bulunduğu hâlde kalbindeki metaneti dahi zayi etmeyerek ne kadar büyük bir tavr-ı galibiyyet takınsa haksız mı görülür?

Anâsır-ı erbaa-i kadîmeden en ziyade yekdiğerinin musallatı olan hava ile su muhaceme eyliyorlar! Havanın suya her müsademesine karşı su tuğyan ederek havaya hücum için davranıyormuş gibi kabarıyor! Güya küre-i nesîmin tabakat-ı âliyesine kadar yükselemediğinden dolayı gazaplanmış gibi şiddetinden köpükler saçıyor! Rüzgârda bir inilti! Suda bir çalkantı! Bu musademe ve muhacemeden havanın kuşları ürküp yuvalarına kaçıyorlar! Suyun balıkları korkup a'mâk-ı bahre iltica eyliyorlar!

Böyle iki unsûr-ı müdhişin çarpıştıkları bir rezmgâhta bir tahta parçası görüyorsunuz ki üzerinde bir Barba Sava'nın kurumuş bileğindeki kuvvet havayı da suyu da kendi emrine, iradesine, arzusuna mağlûp ve münkad eyliyor! Kayığını istediği semte doğru sürükletmek için bunları âdeta hayvan gibi kendi emeline hizmetkâr ediyor! İnsanoğlunun bütün kâinata tasallut istidadıyla yaratılmış olduğunun daha bahir burhanını mı istersiniz?

Yelkeni açtıkları zamandan bed' ile karilerimizin buraya kadar verdiğimiz izahatı okuyabilecekleri kadar bir müddet zarfında Barba Sava'nın kayığı filhakika Ahırkapı mukabiline geldi. Bu müddet zarfında hırsızların sandalıysa henüz Yedikule hizasında ve fakat çok açıktaydı. Havanın muhalefeti onlar üzerinde dahi icrâ-yı hükm eyledikten maada bir de hırsızlar arkadan takip edildiklerini bilmediklerinden süratle harekete mecburiyet dahi görmüyorlardı.

Ahırkapı'ya geldikleri zaman Kaymakam Bey düşündü, hesap etti, hükmeyledi ki karaya çıkıp beygir veya arabayla gidecek olsa hırsızların sandalının nereye yanaştığını görememek tehlikesi vardır. Hâlbuki heriflerin Bakırköyü'ne yetişebilmeleri için daha epeyce bir zaman geçmek lâzım gelip bu müddet zarfındaysa kendileri sahil boyunca daha bir hayli mesafe katedebileceklerdir. Binaenaleyh bu fikir ve mütalâasını Barba Sava'ya dahi anlatarak kayığın başını Samatya'ya doğru çevirdiler.

Vakıa böyle bir lodos havada Ahırkapı'dan Samatya'ya doğru gitmek müşkilât-ı azîmeden addolunursa da sahil boyunca

gitmekte can korkusu tasavvur olunamadığı gibi yelkeni söndürdükten ve direklerle beraber kaldırıp yerine koydurduktan sonra altı nefer kuvvetli delikanlıların asılacakları kürekler her hâlde kayığa yol kestirebilirler.

Bu mütalâa mucibince hareket edildi. Eğerçi kayık pek aheste yol alabilmekte idiyse de hırsızların sandalı dahi bunlardan pek de daha süratli izâa-i vakt gibi bir ziyana uğramıyorlardı.

Sahilde bulunanlar bu kayığın geçtiğini görünce, ne balıkçılara ve ne de yolcuya benzemeyen böyle bir kayığın şöyle bir havada ne maksatla nereye doğru gittiğine hiçbir mana veremeyerek şaşıyorlardı. Hatta bazı daha az mülâhazalı ve daha çok cüretli olanlar «Aklınızı mı bozdunuz be? Bu havada seyre mi gidiyorsunuz?» diye harf-endâzlıklarda dahi bulunuyorlardı.

Ancak kayık halkının bunlara hiçbir mukabele etmeğe vakitleri olmadığından cümlesinin gözleri hırsız sandalına dikilmiş olduğu hâlde küreklere bir hamle ziyade ettirerek bir karış ziyade yol kestirmeğe çalışıyorlardı.

Kayık Kumkapı'yı geçti. Yenikapı'ya yaklaştı. Sandalsa o zamana kadar Bakırköyü'nü tutacak diye tahmin olunurken Zeytinburnu'nu tutacağı tahmin olunur bir vaz peyda eyledi.

Bu müşahede üzerine kayık halkının gayreti artarak yorgun kürekçileri tebdil eylediler. Bu hâlde kayık Samatya'ya sandal dahi Zeytinburnu'na doğru takarrüp eyliyorlardı. Fakat bu takarrüplerde ne kadar vakit geçtiğini sormamalıdır. Kocakarı masallarında «Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay bir düziye gitmiş bir de arkasına bakınca iğne boyu yer gitmiş» denilmez mi? İşte bu sözün asıl mahall-i tatbîki şu sandalla kayığın gidişleriydi. Çünkü lodosun peyda eylediği dalgalar en müthiş dereler tepeler olup insan altı ay bir düziye gitse bu havada ancak bir iğne boyu yer gidebileceği mübalâgatıyla beraber yine bir tahmîn-i makbûl addolunabilir.

Nihayet sandal Zeytinburnu'nda iskelesiz bir yere yanaştı. Ama buna «yanaştı» tabiri hakikaten çok görülür. Zira sözün doğrusu sandal yanaşmadı belki en büyük bir dalga koca sandalı kaptığı gibi kumun üzerine atıverdi. Dalga çekildiği zaman sandal içinde bulunanların bir miktarı uzaktan görünüşleri çekirgelerin

sıçramalarına teşbih olunabilecek birer vaz'la karaya atladılar. İkinci dalganın vürudu diğerlerini atlayabilmekten meneylemişti. Hatta ilk atlayanların sandal yükünü tahfif etmiş olmaları hasebiyle ikinci dalga sandalı oturduğu kum üzerinden kaldırıp bir iki adım daha ileriye sürümekle bu ikinci dalganın çekilmesinde sandalın bakiyye-i ahâlîsi daha ziyade suhuletle dışarıya atlayabilmişlerdir.

Sandal Zeytinburnu'na yanaştığı zaman erbâb-ı ta'kîbin kayığı dahi Samatya'yı biraz geçmişti. Kaymakam Bey hırsızların bazılarının Bakırköyü'ne ve bazılarının Yedikule'ye doğru yürüdüklerini görünce «Aman izlerini kaybetmeyelim» diye kayığı sahile yanaştırmak istedi. Barba Sava «Canım efendim! Buraya yanaşmaz. Kayığı parça parça ederiz» dediyse de koca Kaymakam «Hintli Prenste sana kayık değil gemi alacak kadar para vardır. Yanaş!» demesiyle Barba Sava sahilde bir bozuk rıhtıma hem yanaştı hem de bir mahâret-i bahriyyeyi burada dahi gösterdi. Kaymakamı ta kıça kendi yanına alarak siya eden kürekçilere istediği gibi kumanda vere vere kâh dalgaların sevkinden istifade ve kâh onların lüzumundan fazla olan tazyiklerini kürek kuvvetiyle meneyleyerek tamam kayığı rıhtıma takrip eder etmez Kaymakamı ittiği gibi rıhtımın üzerine gönderdi. Böyle bir manevrayı Ömer Onbaşı için dahi tekrar eyleyerek o da dışarıya çıktı.

Ancak kayık henüz açılmamıştı ki Kaymakam Bey küreçilerden birisine ismiyle hitap eyledi. Dedi ki:

-Petro! Saldırma yanında mı?

-Canım yanımdan ayrılır da saldırma yanımdan ayrılmaz. İşte!

Diye Petro sağ eliyle sağ kalçası üzerine vurdu ki orada yarım endaze bir saldırma bıçağın siyah kehribar gibi manda boynuzundan mamul kabzası görüldü. Bey tarafından verilen işaret üzerine Petro dahi dışarıya fırladı. Bey sordu ki:

–Ne o? Çehren atmış! Dört buçuk hırsız köpeklerin üzerine benimle beraber gitmekten korkuyor musun?

–Dört buçuğunu değil on dört buçuğunu bile kaça alırım?

Bu Petro orta boylu, tıknaz, cildi kıpkırmızı, saçları, kaşları, bıyıkları beyaz denilecek kadar açık renkli, çil yüzlü bir de-

likanlı olup arkadaşları arasında «Topaç Petro» diye mülâkkabdır. Cesaret ve şecaati Kaymakam nezdinde malûm ve mücerrep olmasaydı Petro'yu beraber almazdı. Hâlbuki asıl dikkat olunacak şey bir hükûmet memurunun taht-ı idâresinde bulunan ahaliyi şahsen-ba'de-şahs tanıması ve şöyle bir hizmet için onlardan bir Petro'yu çağırdığı zaman gönül hoşluğuyla gelmek derecesinde kendisini tebaasına sevdirmesidir. Bu hâl mülkiye ve zabıta memurları için en ziyade medâr-ı tahsîn olacak bir şan addolunur.

Üç arkadaş demir yolu üzerine çıkarak Yedikule'ye doğru yürümeğe başladılar. Hırsızları kâh görürler kâh gözden kaybederlerdi. Gördükleri zamansa evvelce on dört kişi oldukları malûmları bulunan heriflerden ancak dördünü beşini görebilirlerdi. Bunlar meyanında dahi asıl gözlerine çarpan kırmızı rubalı bir herifti.

Üç arkadaş Yedikule istasyonuna vardıkları zaman şimendiferin bir kemerden suru geçtiği yerden kırmızı rubalı bir herifin kendilerine doğru gelmekte olduğunu gördüler. Yanında başka kimse olmadığından diğer üç dört arkadaşlarının dahi ayrılıp başka taraflara savuşmuş olduklarını anlayarak buna biraz teessüf eyledilerse de yalnız bir taneciğini ele geçirmek diğerlerinin izlerini de bulmak demek olacağı cihetle yine müteselli oldular.

Kaymakam Bey, Ömer Onbaşıyla Petro'yu yirmi adım kadar geriye bırakarak kendisi yalnız ilerledi. Kırmızı rubalı herif yaklaştıkça bunun bir Acem olduğu anlaşıldı.

Tamam ikisi arasında beş altı hatve mesafe kalır kalmaz altı ateşli tabancasını çıkarıp Acemin göğsüne dayayarak dedi ki:

–Davranma Acem oğlu teslim ol! Yoksa altı kurşundan yalnız birisi senin canını almağa kâfidir.

Havf ve hayret birbirine karışarak Necefkulu olduğunu tahattur edebileceğimiz Acemi buz gibi dondurdular. Herif bâdî-i emirde bir hırsız eline düşmüş olduğu zannıyla istimdat edecek adam arıyordu.

Üstü başı temiz bir adamın namuslu olması zaruriyattan değildir. Beyoğlu, Galata gibi yerlerde mükemmel şapkalı, eldivenli, gözlüklü hırsızlar görülmüştür ki sirkat maksadıyla cerh ve katil derecesinde cinayatın bile mürtekibidirler.

Acem «Aman! Can kurtaran yok mu? Güpegündüz beni soyacaklar» diye gerideki Ömer Çavuşla Petro'dan istimdat istediyse de Ömer Çavuş kasaturaya, Petro dahi saldırma bıçağa yürümeleriyle Acem bilkülliye şaşaladı. Kaymakam dedi ki:

–Teslim ol be edepiz! Âlemi de kendin gibi hırsız mı zannediyorsun? Teslim ol diyorum!

–Aman efendim teslim olmayacak nem var?

–Vakıa silâhın mukavva kesilmesiyle üzerinde silâhın olmadığını bilirim. Fakat üstündeki eşyaları çıkar.

Bu sözlerden Acem o kadar dûçâr-ı veleh oldu ki Büyükada'da *** otelinde mahut sedâ-yı acîb ve mehîbi işittiği zaman bu kadar korku, bu kadar hayret kendisine gelmemişti.

Ama herif mazur da değil midir? Zaten adadaki harikalar hırsızların kâffesini korkutmuşlardı. Ona munzam olarak bir de şöyle bir havada takip olunacaklarına zerre kadar ihtimal vermedikleri ve esnâ-yı firârlarında arkadan hiçbir kimsenin geldiğini görmedikleri hâlde tamam kendilerini en emin bir yerde farzederken Hızır gibi bir sûret-i mu'cizekârânede meydana hükûmet memurunun çıkıvermesi, Necefkulu gibi cahil bir herifi az mı dûçâr-ı havf ve hayret eder?

Acemin bilkülliye şaşırıp kalması için başka bir sebep daha vardı. O ise arkadaşlarından hiçbirisinin *** otelinden bir habbe alamadıkları Acemin malûmu olup yalnız kendi üzerinde Brahma'nın resmi varken Kaymakam Beyin bu sırra dahi nereden vâkıf olarak resm-i mezkûru istemesi kaziyesiydi.

Vakıa Kaymakam resmi istemedi. Herifin üstünde ne eşya varsa onları istedi. Ama insan daima işkillendiği şeyi düşünür, edna karinelerden daima zihni ona intikal eder. Binaenaleyh Acem âdeta amana düşerek Kaymakamın ayaklarına kapandı.

«8»

Kaymakam Bey, Acemi elinden tutup kaldırdı. Arkadaşlarına geriden gelmelerini tembih eyleyerek ön tarafındaki kemere doğru Acemle birlikte yürürken dedi ki:

–Ey Acem oğlu! Sen bin defa hükûmet pençesine düşmüş bir adamsın. Bilirsin ki böyle bir hırsız kumpanyası içinden bir adam

hükûmete muhbirlik ederse, kendisi cezadan kurtulduktan maada ihbariye olarak mükâfata dahi nail olur. Arkadaşların kimler olduğunu ve nerelerde bulunduğunu haber vermek elbette senin için hayırlı olur.

–Ah! Efendim, sizlere ne malûm değildir ki bizim arkadaşlarımız ve yerlerimiz malûm olmasın. Bu gece Büyükada'daki vukuatı perilerden mi kimlerden işittinizse hepsini onlardan öğrenemez misiniz?

Acemin şu sözleri, Beyin nazarıdikkatini açtı. Bey dedi ki:

–Hayır! Evvelâ senden öğrenmek isterim. Benden hiçbir şeyi saklamazsan gerçekten kârlı çıkarsın.

–Niye saklayacakmışım efendim? Zaten bunu benim elimde kim görse derhâl beni zaptiyeye verir.

Diye koynundan Brahma'nın murassa resmini çıkarıp Kaymakama verdi ve ilâveten dedi ki:

–Elbette bu resim birkaç bin lira eder. Bana da her ne verseniz köleniz olurum.

Kaymakam Bey gayet fatin bir adam olduğundan Büyükada'da Hintlilerden işittiği hikâyât-ı garîbenin şurada Necefkulu üzerinde dahi tesiri bulunduğuna dikkat eyleyince, herifin bu hâlinden istifadeyi kararlaştırdı. Murassa resmi alıp kendi koynuna koyduktan sonra dedi ki:

–Acem! Sen âkıl, hem dindar bir adama benziyorsun. *** otelinde işittiğiniz korkunç sesle kamalarınızın kâğıt çıkması derecesindeki kudretleri göstermiş olan ve gözden nihan bulunan zât-ı ma'neviyye, böyle bir havada deniz üzerinde adam yürütmeğe dahi muktedir olduklarını inkâr edebilir misin?

–Böyle şeyler inkâr mı olunabilir efendim?

–Öyleyse emin ol. Fakat sana acıdığımdan söylüyorum ki bu işte eğer bana kılavuzluk eylersen bin büyük faydasını görürsün. Arkadaşların olan birtakım Frenkleri, İngilizleri filânları muhafaza edeceğim diye başını belâya sokmak reva mıdır? Yine sen ne kadar olsa Müslümansın. Ama senden istediğim hizmeti etmeyecek olursan canın benim elimde olduğuna inanmalısın.

–İnanırım efendim inanırım. Siz, o İngilizleri dahi biliyorsunuz ha?

–Hepsini, hepsini!

Necefkulu zaten bu misillü şeylere hilkaten inandığı gibi mezheben dahi inanır bir adam olduğundan Beye ez-cân ü dil esir olmuş kalmıştı. Bunlar surun haricine çıkıp da tamamen Alemdar Mustafa Paşa merhumun mezarı yanına gelmiş olduklarından, Necefkulu «İşte efendim asıl yatak yerimiz şurada kale içindeki zîr-i zemîndir» diye Kaymakam Beyi sağ tarafa doğru çekti, götürmeğe başladı. Beyin işareti üzerine geriden Ömer Onbaşıyla Petro dahi hızlıca yürüyüp yetiştiler.

Bu defa miktarları dörde varan arkadaşları Yedikule kapısından içeriye girerek kâh eğri büğrü harap sokaklardan kâh sur hizasından bir hayli yürüdükten sonra bir burcun viran kapısından içeriye girmeğe davrandılar.

Kaymakam, orada biraz irkildi. On on beş haydutun yatağı olan bir yere yalnız Ömer Onbaşı ve Petro ile sokulmağı muvâfık-ı maslahat görememişti. Zira öyle bir yerde Acemin yine hırsızlarla birleşmesi muhtemelâttandı. Binaenaleyh Ömer Onbaşıyı oraya civar bulunan Yedikule karakolhanesine irsal ederek bir küçük zabit kumandasında olmak üzere dört beş nefer-i nizâmiyyenin dahi arkadan gelmelerini karakol zabitine tavsiye eyledi.

Beş dakika sonra altı nefer süngülü askerle bir de çavuş zuhur eylediklerinden, burcun kapısından içeriye girdiler. Necefkulu bu askerleri görünce büsbütün şaşalamış kalmıştı. Böyle bir haber göndermekle asker getirten bir adamın kim olabileceğini bir türlü zihninde kestiremiyordu. Zira evvelce dahi gördük ki Necefkulu bu adamda bir kuvve-i ma'neviyye olduğuna dahi inanmıştır.

Burcun içinde sağ tarafa doğru bir karanlık kapı vardı ki o kapıdan girilirse sur duvarının müceff olan derununa girilmiş olacağı tahmin olunurdu. Malûmdur ki İstanbul surunun pek çok yerinde böyle oyuklar, zîr-i zemînler vardır. Bunlarsa muhârebât-ı kadîmede ya asker barındırmak ya mühimmat saklamak için yapılmış şeyler oldukları gibi bazıları dahi âdeta su saklamak için sarnıç olmak üzere bina edilmişlerdir.

Acem Necefkulu önde, Kaymakam onun arkasında ve Ömer Onbaşıyla Petro daha geride ve nizamiye neferleri daha en geride olarak sırasıyla bir hayli yürüdüler. Üç metre kadar geniş olan bu yolun nihayeti murabba burca vasıl olduysa da bunun ka-

pısı olmayıp fakat büyük mazgallar gibi yarılmış olan birkaç pencereden hafif ziya almaktaydı.

O burcun bir kenarında geniş bir bostan kuyusu gibi bir delik gördüler ki ondan aşağıya bir merdiven iniyordu. İşbu merdivenden dahi inince göz gözü görmez bir zifiri karanlık içinde bulundular. Bu hâlde teveccüh ettikleri cihet, yukarıdaki kale bedeni içinde olan yolun aynı olmak üzere bir zîr-i zemîn yolu olduğunu Acem anlattı. Lâkin bu tarifini gayet boğuk ve yavaş bir sedayla söyledi. Bundan anlaşıldı ki hırsızların asıl yatağı oraya uzak değildir.

Yürümeğe başladılar. Lâkin Acem bile elleriyle etrafı yoklayarak gidiyordu. Zeki Kaymakam sol elini Acemin kuşağına sokup sımsıkı tuttuktan maada sağ elindeki tabancayı dahi Acemin iki küreği arasına dayattı. Vakıa Necefkulu bu nareketten hoşlanmayarak şikâyet eylediyse de Kaymakam Bey sol eliyle Acemi ileriye doğru dürttüğünden Acem şikâyetin, ricanın faydası olmadığını anlayıp yolunda devam eyledi.

Bir hayli daha yürüdüler. Derken epeyce uzacık bir mesafeden bir ışık göründü. Hırsızların yatağı burası olduğu anlaşıldı.

Hiç ses çıkarmaksızın, ayak patırtısı etmeksizin ve hemen nefes bile almaksızın yürümeğe devam eylediler. Bir yere vardılar ki yukarıda en evvel girmiş oldukları burcun tamam altı olduğu, mahall-i mezkûrda yanan dört beş lâmbanın etrafa neşreyledikleri ziyadan anlaşıldı.

Ama ne ziya? Kırık dökük lâmbaların neşreyledikleri sarı ve dumanlı bir ziya ki derununda bulunan adamlar birtakım mahlûkat-ı fevakalbeşer gibi görünüyorlardı. Bunların beş altı erkek ve birkaç kadın ve bir hayli de çocuklar olduğu farkolunabildi.

Murabbau'ş-şekl olan mahall-i mezkûrda beş altı kadar yeni yapılmış sepet ve bir hayli sepetçi çocukları ve sepetçi aletleri bulunuyordu. Ancak derunundaki adamlar sepetçilik işlemek şöyle dursun, ona dair söz bile etmeyerek hırsızlığa hem de o gece Büyükada'da bir otelde ika eyledikleri cinayete dair söz ediyorlardı. İçlerinden birisi başkalarına nasıl bir heybetli seda işitildiğini anlatmakta olup diğer rüfeka dahi onun hikâyesindeki noksanları ikmal eyliyordu.

Kaymakam ve rüfekası, epeyce bir zaman bunları dinledik-

ten sonra yavaşça Aceme verilen talimat üzerine Acem ses verdi. «Soloş! Soloş!» diye haykırdı. Soloş olması lâzım gelen herif mukabele ederek dedi ki:

–Sen misin be Necefkulu?

–Benim be zahir!

-Sensin de niye gelmiyorsun? En karanlık yerlerden geçtikten sonra aydınlık gözlerini mi kamaştırıyor.

–Hayır! Yalnız değilim arkadaşlarım da var.

–Onlar da buyursunlar. Arkadaşların kimler bakayım?

–Zabitler! Akerler!

Bu ses zîr-i zemîndeki herifleri hercümerç eyledi. Artık Kaymakam Bey bir dakika meydan vermeyerek kendileri silâhlarına ve asker dahi süngülerine davranıp dehşetli bir ayak patırtısıyla içeriye girdiler.

Kadınlarda bir vaveylâ!...

Çocuklarda bir feryat!...

Kaymakam, hırsızlara hitaben dedi ki:

–Kim yerinden kıpırdanırsa en evvel süngüyü kurşunu yiyecek odur. Haydi bakalım Necefkulu şu ağaların kollarını sımsıkı bağla.

Sekiz on ağızdan birden çıkan, hep de her biri yeis hiddet hayret havf gibi hissiyyât-ı mütehâlife üzerine çıkan sözleri biribirinden ayırıp anlamak kabil olabilir mi? Bunların umumundan anlaşılan şey buradaki adamların birtakım fukara ve namuslu sepetçilerden ibaret olduklarından ve böyle bir muameleye lâyık görülemeyeceklerinden ibarettiyse de Kaymakam Bey bu ağızlara gelemiyordu. Necefkulu en evvel «Gel bakalım Piço» diye Hırvat kıyafetli bir herifin yanına sokularak ellerini bağlamak istedikte herif oraya misafir geldiğinden bahisle ellerini bağlatmamak isteyince, Kaymakam elindeki tabancanın dipçiğiyle haydudun ensesine bir dipçik indirdiği gibi yere sermiş ve çizmeli ayağını göğsüne basıp hırsızı ezmek derecesine getirmekle beraber «Kımıldanma köpek! Şimdi bir kurşunla kafanı parelerim» diye tehdit etmesiyle Hırvat dahi bileklerini birbiri üzerine getirip bağlamak üzere Necefkulu'ya uzatmıştı.

Diğerleri bu muameleyi görünce amana düştüler. Cümlesi birer birer ellerini bağlatmakta muhalefet göstermediler. Vakıa

her biri bir lisân-ı istirhâmla kendi masumiyetlerini anlatmağa çalışıyorlar idiyse de Necefkulu hiç de işinden geri kalmıyordu. Altı kişinin ellerini sımsıkı bağladı.

Bundan sonra Kaymakam Bey bunların kimler olduklarını sordu. Necefkulu dedi ki:

–Efendim şu Hırvat Dayı Piço'dur. Buna da Sümüklü Soloş derler ki çingenedir. Hem de buranın sahibidir. Bu da Soloş'un kardeşi Sepetçi Pifo'dur. Şuna Maymuncu Haşim derler.

–O ne? Burası Sulukule'den beter çingene yatağı mıdır?

–Evet efendim! Şu da Arap Rıdvan'dır. Şuna da Dağıstanlı Yahşi derler.

–Ee, öteki arkadaşlarınız nerededirler?

–Onların her birisi bir tarafa savuşmuş olmalıdırlar. Bereket versin ki Dayı Piço ve Rıdvan ve Yahşi'yi burada bulabildik. Biraz daha geç kalsaydık çingenelerden başka kimseyi bulamazdık.

Acemin bu tarifleri üzerine elleri bağlı hırsızlar hep protesto ediyorlardıysa da kimse kulak vermiyordu. Nihayet zevzekliği arttırdıklarından Acem bunlara dedi ki:

–Nafile telâş etmeyiniz arkadaşlar. Bu beyefendi hepsini biliyor. Hatta ihtimal ki o bizi korkutmuş olan korkunç sesi çıkaranların birisi de kendisidir.

Kaymakam Bey dedi ki:

–Öyle manasız sözlerin lüzumu yoktur. Sepetçi ve namuslu olan adamlar, böyle, yerlerin altına girip yılanlarla beraber oturmazlar ya? Zaten şimdi her şeyin doğrusunu anlarız. Alınız bakayım şu lâmbaları elinize, şuraları bir güzelce arayınız. Nerelere baş vurulmak lâzım gelirse giriniz. Eşya, silâh her ne bulursanız meydana çıkarınız.

Taharriyyât-ı lâzimeyi icra ettirmemek için çingene karıları yaygaralara başladılar. Kaymakam Bey eğer bu edepsizliklerde devam edecek olurlarsa hepsini tüfek dipçiği altında ezeceğinden bahisle tehditler ederek karıları büyük müşkülâtla susturabildi.

Acem kılavuzluk ederek zîr-i zemîni taharriye başladılar. Birtakım karanlık karanlık yerlerden sandıklar sepetler çıkar-

dılar ki derunlarında sepetçi fakir çingenelere hiç münasebeti görülemeyecek birçok eşya bulunurdu. Meselâ mükemmel oturtma ve asma saatler ve bakır takımları ve çatal bıçak gibi sofra takımları ve top top kumaşlar ve hele birkaç sepet içinde yüzlerce çift yeni kunduralar, potinler, çizmeler ve bir hayli silâhlar zuhur eylediler ki bunların kâffesi emvâl-i mesrûkadan olduklarına şüphe etmek mümkün değildir.

Meydana çıkarılan eşya çoğaldıkça çoğaldı. Hatta Kaymakam Bey bunları taşımak için nizamiye çavuşundan hamallar istemekte, hamallar geldikte eşya, cinsiyle, miktarıyla, bir deftere kayıt ve bermucib defter hamalların başına teslim edilerek bir taraftan naklolunmağa dahi başlamıştı.

Ömer Onbaşı ve nizamiye çavuşu ve Neçefkulu bu işlerle meşgul oladursunlar. Kaymakam Bey, elleri bağlı olan herifleri bir yere cemederek ilk istintaklarına başladı. Bunlar içinde en söz anlayanları Hırvat Piço olup hiç söz anlamayanı dahi çingeneler ve hele karılarıydılar. Bunca emvâl-i mesrûka kendi hanelerinde zuhur eylediği hâlde çingeneler henüz sepetçi ve namuslu adamlar olduğunu ispata çalışarak bu yolda gevezelik ve zevzeklik ve hatta edepsizlik derecelerine dahi varıyorlardı.

Arap Rıdvan'la Dağıstanlı Yahşi dahi inkârda devam eyledilerse de muahharen Hırvat Piço'nun dahi şehadeti üzerine bu adamların hakikaten şu hırsız kumpanyası içinde öteden beri dahil değilken birkaç gün evvel mücerret teksîr-i efrâd için alındığı anlaşıldığından maksatları inkâr değil i'tirâf-ı cehl olduğu Kaymakam Bey nezdinde tahakkuk eyledi.

Dağıstanlı Yahşi asıl efkârını saffetle söyleyen bir adam tavrıyla demişti ki:

–Efendim! Biz kendimizi bilkülliye ırz ehli adam diye satabilecek adam değiliz a. Büsbütün sağ ayakkabı olan adamın böyle bir yerde ne işi olabilir? Fakat nasıl bir belâya uğradığımızı ben de bilmiyorum. Bu adamların bazılarıyla her ne kadar bir göz aşinalığım var idiyse de arkadaşlığım yoktu. Yalnız şu Fındıkçı Rıdvan'la görüşüyorduk. Bize «Geliniz, bir gece zahmetle epeyce para kazanabilirsiniz» dediler. Biz de geldik. Ne yapalım efendim? Diyar garibiyiz! Fakiriz! Muhtaç olmayan adamın bu yolda ne işi vardır?

İçlerinden en ziyade vâkıf-ı ahvâl olan ve söz anlayan Hırvat Piço olduğunu haber vermiştik. Binaenaleyh bu adamın istintakını biraz daha izahlıca yazalım:

Kaymakam Bey sormuştu ki:

–Piço! Şu kumpanyadan tanıdığın adamları doğruca haber verirsen memnun olurum.

–Efendim! Ben de cümlesini tanımam. Buraya zîr-i zemîne ya üç kere gelmişimdir ya beş. Tanıdığım adamlar içinde Petraki isminde bir Rum ve Dimo isminde bir diğer Rum ve Azmi isminde bir Türk ve Ciyanni isminde bir İtalyan ve Hakola Polo isminde bir de Kefalonyalı vardır.

–Dün gece bunlar sizinle beraber miydiler?

–Evet efendim! Hepsi beraberdiler. Hepimiz sandalla Zeytinburnu'na çıktık. Zaten mahall-i ictimaımız orası olduğu gibi dağılacağımız yer dahi orası olacağından, sandaldan çıkar çıkmaz her birimiz bir tarafa ayrıldık.

–Bunların isimlerini haber verdiğin gibi yerlerini dahi haber verebilir misin? Necefkulu'ya anlattığım şeyleri sana da uzun uzadıya tarife hacet yoktur. Bu işte muhbirlik, kılavuzluk edersen ne kadar faydalı çıkacağını elbette Necefkulu'dan ziyade takdir edersin.

–Evet efendim! O kadar Acemi değilim. Lâkin doğrusunu isterseniz şimdi isimlerini saydığım adamların hiçbirisinin mahall-i ikametini bilmem. Pardon! Hata ettim! Yalnız Dimo'yla Petraki'nin mahall-i ikametlerini biliyorum. Fakat velev ki cümlesinin hanelerini bileyim. Bizim gibi adamların on beş gün bir yerde bir düziye ikamet ettikleri var mıdır? Yerlerimiz hakkında hükûmetin zerre kadar şüphesini anlar anlamaz derhâl tebdîl-i mekân eyleriz. Hele bir büyük kolpodan sonra ikametgâhlarımızdan şüphe edilmemiş bile olsa yine tebdîl-i mekân bizce âdettir. Anlarsınız ya? Kolpomuz üzerine elbette aranacağımızı bildiğimiz için izimizi kaybeyleriz.

-Fakat bilmiş ol ki bu ağızlarla muhbirler ve kılavuzların nail olacakları mükâfata nail olamazsın.

–Ben size doğrusunu öylüyorum efendim. Yalan söylemekle bir şey kazanamayacağımı ben de bilirim. Fakat bilmediğim bir şeyi söyleyip de sonra mahcup olursam bundan bana bir fayda hâsıl

olur mu? Ha! Bakınız size şunu da haber vereyim. Bu dediğim adamların kâffesini ele geçirecek olsak bile o kadar fayda göremeyiz. İçlerinde yalnız Ciyanni dediğimiz İtalyan vardır ki esrarın kâffesi ona malûmdur.

–Vay, bu işin içinde esrar da mı var?

–Hem de pek büyük erar vardır efendim. Bu kumpanya öyle adî bir hırsız kumpanyası değildir. Bunun içinde birkaç İngiliz filân da var. Lâkin onların ne olduklarını ne yaptıklarını ne ettiklerini bilemiyorum.

–Acayip! Ee, bu İngilizleri hiç görmedin mi?

–Gördüm efendim. Birkaç kere gördüm. Hatta bir iki defasında arkadaşların hepsi beraber olduğumuz hâlde gördük. Bir defa dahi Beyoğlu'nda fena bir hanede birkaç kadeh rakılarını bile içtim. Lâkin dillerini anlamam, kendilerini bilmem ki işlerine akıl erdirebileyim.

–Ya dün gece Büyükada'ya ne maksatla gittiğini dahi bilmiyor musun? Hepimizin bildiği şey üzerimize kumandan konulan Ciyanni'nin emrine itaatten ibarettir. Biz zannettik ki zengince bir yeri soyacağız. Hâlbuki çingene suratlı bir ihtiyar herife birkaç satır yazı yazdırıp imza ettirerek geldik. İhtimal ki aldığımız bu senet külliyetli bir para senedidir. Fakat bundan bizim elimize ne geçebileceğini bilmem.

–Şimdiye kadar bu yolda başka bir kolponuz var mıdır?

–O İngilizlerin kararı ve kaptan Ciyanni'nin riyasetiyle mi?

–Gerek öyle, gerek başka türlü.

Burada cesur Hırvat bir tebessüm eyledi. Bu tebessümüyle o kadar safderun olmadığını ve dirayetli bir hükûmet memuru karşısında bulunarak ahmak gibi inkârdan bir fayda hâsıl edemeyeceğini anladığı için bu kadar itirafatla hüsn-i teveccüh kazanmağa çalıştığını hep o tavr-ı mütebessimâne ve fatinanesiyle işrap eyleyerek dedi ki:

–Efendim, başka türlü kolpolarım olup olmadığını sormazsanız mürüvvet etmiş olursunuz. Fakat kaptan Ciyanni'nin riyaseti altında hiçbir vurgun vurduğumuz yoktur. Belki başkalarının varsa bilemem. Fakat ben bulunduğum hâlde başka bir kolpo edildiği yoktur.

Kaymakam Bey, Hırvatın verdiği şu ma'lûmât-ı mütekaddimeden pek ciddî olarak memnun oldu. Hatta işin daha ilerisini bile Hırvatın himmetinden ümit etmekteydi. Binaenaleyh dedi ki:

–Piço! Sende mertlik olduğuna inandım. İnan ki bu fazilet bende de vardır. Binaenaleyh şu Necefkulu'yu muhbir ve kılavuz addiyle serbest bıraktığım gibi seni de serbest bırakmak ister idiysem de iş mühim ve şu herifler içinde en ziyade senden haber almak memul olduğundan seni tevkife mecburum. Fakat tekrar ederim ki bu işte hüsn-i hizmet edersen ceza değil mükâfat görürsün. Başkalarının hatırı için kendini ateşe atacak kadar sende hamakat görmüyorum.

–Ben bildiğim kadarını öyledim efendim. Daha başka bildiğim olursa onları da söylerim.

İşte istintâkat-ı evveliyye bundan ibaret olup bade Kaymakam Bey tarafından verilen emir üzerine bağlı olan hırsızlar tahte'l-hıfz bâb-ı zabtiyyeye teslim olunmak üzere Ömer Onbaşıya tevdi kılındılar. Eşya dahi naklolunup bitmişti. Binaenaleyh Kaymakam Bey, zîr-i zemînden çıkıp Şehremanetine kadar gitmek istediyse de dışarıya çıktığı zaman dünya yüzünü dahi zîr-i zemîn gibi kararmış ve gecenin hulûl etmiş olduğunu görerek Şehremanetine azimeti ferdaya talik eyledi.

«9»

Bizim Kaymakam Beyin ne gayretli adam olduğunu karilerimizin bihakkın muvazene edebilmeleri için ihtar edelim ki şu vak'a günü sabaha birkaç saat varken uykudan uyanmış ve işte şimdi akşamı etmiş olduğu hâlde ağzına bir habbe koymamış ve bundan dolayı da şikâyet etmemiştir. Gayretli adamlar için iş ve vazife her şeye mukaddem olup açlık değil erbâb-ı gayretin lüzumuna göre uyku bile gözlerine girmeksizin müddet-i medîde çalıştıkları vaki olur. Onlar için en büyük bahtiyarlık iş görüp yüz ağartmak ve aferin almaktır.

Koca Kaymakam arkadaşlarıyla beraber zîr-i zemînden çıktıktan sonra hem açlığını hem de o geceyi nerede ve nasıl geçireceğini ziyadesiyle düşünmeğe başladı. Orada bir bakkal dükkâ-

nında karnını doyurup bir kahve peykesinde yatmağa katlanacak olursa vakıa düşünecek bir şey kalmaz. Ancak bu sefalete herkes katlanabilir mi?

Hakikaten Payıtahtımızın İstanbul cihetini bir şehir addetmektense azim ve cesim bir köy addetmek daha ziyade münasip olur. Zira şehir denilen şey, insanların yaşamak için muhtaç oldukları her şeyi cami olmak lâzım geldiği hâlde İstanbul'da levâzım-ı mezkûreden bir çoğunun noksanı bedihîdir. İşte ezcümle izzetinefsini bilen bir adamın temiz bir otel bulup da geceyi geçirebilmesi kabil değildir. Böyle bir yabancı, kendisini misafir olarak kabul ettirecek bir dost arar ki aynıyla bir köye gidenler dahi geceyi böyle misafirlik suretiyle geçirmeğe muhtaç olurlar. Belki de İstanbul'da insan hiç bilmediği bir yere kendisini misafir kabul ettiremeyeceği derkâr bulunduğu hâlde bir köye gidecek olsa Tanrı misafiri olmak üzere kendisini her haneye kabul ettirebilir.

O akşam buraları hep Kaymakam Beyin dahi hatırına geldiler. Derhâl bir kira arabası bulmalarını arkadaşlarına emreyledi. Belâya bakınız ki Yedikule taraflarında akşamdan sonra kira arabası dahi bulmak müşküldür. Akşamdan sonra oralara kim gidecek veyahut oralardan beri taraflara kim gelecek ki kira arabaları müşteri bulmak ümidiyle beklesinler? O tarafta kaç arabacı ahır kirasının ucuzluğundan dolayı sakin olsalar bile akşamdan sonra beygirlerini ahıra çekerek rahatlandırmayı düşünürler.

Bereket versin ki bizimkiler hükûmete, zabıtaya müteallik adamlardı. Oralarda bir karakola giderek karakol zâbiti, civarda bir arabacının sakin olduğunu bildiğinden iki nefer gönderip arabayı getirtti ve gönül rızasıyla bir alış veriş olmaktan ziyade angarya gibi bir süretle araba isticar olunarak üç arkadaş arabanın içine ve Acem Necefkulu dahi arabacı yanına bindiler.

Çala kamçı bâb-ı zabtiyyeye geldiler. Kaymakam Bey, arakadaşlarını oraya misafir bırakıp kendisi başka bir arabaya rakiben Beyoğlu'na gitmeğe mecbur oldu. Hemen Lüksemburg Oteline can atarak orada dahi soluğu yemek salonunda aldı. Garson hangi et'imeden tenavül arzusunda bulunduğunu sorduğu zaman, bîçare adamcağız kahttan çıkmış gürisne tavrıyla dedi ki:

–Envaını sorma! Hangisi hazır olup da en çabuk gelebilirse onları getir.

Uşak bu emirdeki ehemmiyeti derhâl anlayarak sıcak sıcak bir kuvvetli et suyu koydu ki mini mini bir bulut gibi yavaş yavaş yükselen dumanı evvel-be-evvel gürisne bîçaresinin meşammına zevk vermeğe başlamıştı.

Miafir, bir yandan et suyuna hücum ederek bir yandan garsona ikinci getireceği yemek ne olduğunu soruyordu. Garson külbastı, biftek, fileto gibi isimleri saymağa başladıysa da bunlar yeniden tabha muhtaç olup Beyin ise bir dakika beklemeğe vakti olmadığından, hazır pişmiş bulunan köfteden getirmesini emreyledi.

Et suyu, misafirin kaşığına iki dakika bile tâbâver-i mukavemet olamadı. Hele köfte gelip de Beyefendi çatala davrandığı zaman bîçare köfteler tabak içinde fırıl fırıl dönerek kendilerine sanki birer semt-i selâmet aramakta idiyseler de bunlar dahi birbirini takiben misafirin elindeki nîze-i çârnîş-i köftesitâna saplandılar.

Elhâsıl Kaymakam Bey, Fransızların «Dört adam gibi yiyor» tabirlerinin tam maksadı olarak âlâ bir taam eyledi. Taamın sonlarına doğru uşağa bir de oda ve yatak hazırlamasını ve kahvesini dahi oraya getirmesini emretmiş olduğundan sofradan kalkar kalkmaz yatak odasına çekildi ki güpgüzel ısınmış ve tertemiz karyolanın ayak ucuna bir kat dahi bembeyaz gecelik konulmuştu ki henüz ütüsü bozulmamıştı. Bey, bunları görünce pek mahzuz olarak kendi kendisine mırıldanmak nevinden dedi ki:

–Şu Frenkler paramızı alıyorlarsa da bari mahzuziyetimizi kazanıyorlar ya? Hayf ki biz ne bir adamı mahzuz etmeyi biliriz ne de parasını kazanmağa muktedir oluruz.

Beyefendi, kendi hanesinde olduğu gibi ve belki ondan ziyade bir izzet bir ikramla soyundu. Güzel bir çini sobanın parıl parıl parlayan ateşleri karşısında mükellef bir koltuk sandalye üzerinde oturdu. Uşak kahveyi getirdiği zaman ufacık bir masayı Beyin ta yanına yaklaştırıp kahveyi üzerine koydu. Hem de kahve öyle bir fincan içine konulmuş ve götürülünceye kadar soğumuş ya pekmez gibi tatlı ya sade mi şekerli mi farkolunamayacak bir hâlde olmayıp gümüş gibi bir mini mini güğümcük içine konulmuş, tabağı, fincanı, şekeri başka bir kap içinde ve maiyetinde bir kadeh dahi su olduğu hâlde geldi ki misafir bundan istediği kadarını istediği surette içebilir.

Uşak, kahveyi küçük masa üzerine bıraktıktan sonra Kayakam Bey bir de hokka kalem istedi. Uşak derhâl getirdiyse de kalemin alafranga olduğunu Bey ihtar eyleyince derhâl dışarıya koşarak bir tömbekici Acemden alaturka bir kalem bulup getirdi. O zamana kadar Kaymakam Bey sigarasını ve kahvesini de içerek keyfini itmam etmiş ve artık gördüğü vukuatı zihninde hulâsa etmeğe başlamış olduğundan kalemi eline alıp raporunu yazmağa başladı.

Raporu burada aynen derç etmeğe lüzum yoktur. Zira mevâdd-ı mündericesi bizi vak'a hakkında öğrenmiş bulunduğumuz şeylerden ziyadece bir şeye vâkıf edemez. Yalnız Kaymakam Bey, Acem Necefkulu'yu hapsetmemelerini ve belki onu serbest bırakarak arkasına hafiyeler konulmasını tavsiye eylediğini haber verelim ki bu da Beyin zekâsına, dirayetine delâlet edecek bir fıkradır.

Hakikat! Böyle bir şakavet ve cinayet kumpanyası keşfolonduğu zaman ele geçirilen eşkiyanın kaffesini hapsetmeğe bedel birisini veya birkaçını muvakkat suretiyle salıvermek, ekseriya faydalı olur. Zira onun arkasına hafiyeler koşarak bu adamın nerelere gittiği ve kimlerle görüştüğü tahkik edilir de ihtimal ki henüz keşfolunamayan yerleri ve ele geçirilemeyen arkadaşları dahi bu suretle meydana çıkarılır.

Bey, raporu yazdıktan sonra şöyle biraz Beyoğlu'na çıkarak bazı çalgılı kahvelerde bir miktar eğlenmeyi düşünmüşse de saat dördü geçmiş olduğunu da derhatır ederek yine vazgeçmişti. Vakıa kış mevimlerinde Beyoğlu'nun akşamı ancak saat üçten sonra başlayarak nısf-ı leyle yani saat yedi buçuğa kadar devam eylerse de Kaymakam Beyin o günkü yorgunluğundan maada ertesi gün için dahi işleri olduğundan gezmekten feragatle yatağına girmeğe davrandı.

Yine bu andaydı ki uşak dahi o günkü gazeteleri getirip yatağın yanındaki levâzım-ı leyliyye dolabının üzerine koydu. Koca Kaymakam erbâb-ı istirâhatın bu derecelere varan mükemmeliyetinden dolayı gittikçe mahzuziyetini arttırarak yatağına girip Fransız gazetelerini mütalâaya başladı.

Erbabına malûmdur ki şehrimizde basılan Fransız gazeteleri, Osmanlı gazeteleri gibi sabahleyin erkenden çıkıp dünkü havadisleri vermeyip belki çıktıkları günün havadisini verirler.

Binaenaleyh gazeteler o gün Büyükada'dan gelmiş olanların getirdikleri ihbâr-ı acîbeyi kâmilen havi idiler. Ancak karilerimiz bunların dahi ne gibi şeyler olduklarını efvâh-ı nâssa düşen sözlerin aldıkları renk ve sûret-i mübâlâğakârâne ve hayalperestaneyi hikâye eylediğimiz sırada görmüş olduklarından burada tekrarlarına lüzum görmeyiz.

Bihakkın bir hükûmet memuru olmak için bir numune ittihazına şayan olan bizim Kaymakam Bey, yavaş yavaş uykunun kendisini istilâ eylediğini görmekle elindeki gazeteyi karyoladan aşağıya atarak yanan mumu dahi söndürdüyse de mum ziyasının indifaını müteakip odanın derununu açık mavi bir ziyâ-yı hafîf tenvir eylediğini görerek bu ziyanın mişkâtını aramağa mecbur oldu. Baktı ki ziya, ayna önündeki konsoldan geliyor. Hem de bir saatin önüne konulmuş bulunduğundan yataktan bakıldığı zaman saatin kaç olduğu görülebilecek hâldedir. Böyle bir hafif ziyâ-yı mâî ile odayı tenvirden maksat, yatan adamı ne kuvvetli bir ziyayla rahatsız etmemek ve ne de bilkülliye karanlıkta bırakmamak içindir. Bu da hoşa gidecek bir tedbir değil midir?

Beyin bu gece ne gibi rüyalar görerek sabah eylediğini, karilerimiz kendi kendilerine tasavvur ederler. Bilirler ki insan, gündüzleri neyle iştigal ederlerse ekseriya rüyalarında dahi o işlerle meşgul olurlar. Hatta bazı kimseler ya âşıkane veyahut da sair surette esrardan olan esrarlarını da rüyalarının muktezayatından olan sayıklayışlarıyla ifşa ederler ki bunun emsali hiç de nadir değildir.

Bizim Kaymakam dahi işte hep kayıkla Büyükada'dan gelişi ve zîr-i zemîne girişi rüyasında görüyordu. Hem de bunları gündüzkü vukuları gibi görmüyordu. Belki kayıkta yelken kapanarak battıklarını ve zîr-i zemînde eşkıyayla silâh silâha geldiklerini görerek biraz da rahatsız oluyordu.

Bir aralık gözlerini açtıkta sabah olduğunu gördü. Saate baktı. Gördü ki saat bire çeyrek vardır. Yatağının yanı başında olan elektrik çıngırağının düğmesine bastı. Birkaç dakika sonra uşak geldi. Bey kahve emreyledi. Uşak yalnız sütlü mü olacağını sordu. Vakıa sütlü kahve hem sabah kahvesi hem de kahvaltısı hizmetini göreceğinden Bey kahvenin sütlü olmasını söyledi.

Beş dakika sonra sütü başka, kahvesi başka, şekeri başka

kaplarda ve bazısı kızarmış ve bazısı kızarmamış olan birkaç türlü ekmek dahi başka kapta olarak mükemmel bir sütlü kahve geldi. Beyefendi yatağı içinde olarak bu keyfi dahi yürüttüğü sırada uşak elbiselerini süpürüp yine bu sırada kapıdan içeriye giren kirli bir el çizmelerin âlâ temizlenmiş olduğu hâlde kapının yanına ithal olunduğunu gösterdi.

Misafir giyindi, kuşandı. Masarif pusulasını istedi. Uşak bâlâsı matbu bir kâğıt üzerine kalem kalem yazılmış masarifi Beye arzeyledi ki yemek yatak dahil olduğu hâlde on frank yetmiş beş santime baliğ oluyordu. Kırk yedi kuruş! Bu kadar rahat kırk yedi kuruşa! Vakıa az para değil ama az da rahat değil! Vakıa insan kendi hanesinde bu kadar parayla bunun üç dört katı iş görebilir ama orası bir otel!

Misafir efendi şu mütalâaları bir anda ederek garsona bir lira verdi. Garson birkaç dakika sonra güzel bir tabak ve temiz bir keten peçete üzerinde liranın küsurunu getirdi. Bey dahi bir çeyrek mecidiyeyi ayırıp bahşiş olmak üzere tabakta bıraktı. Uşak yerlere kadar eğilerek azim bir «Mersi mösyö!» dedi.

Otel Lüksemburg'tan çıkan Kaymakam Beyi üç dört arabacı birden karşılayarak «Beyim araba! Mösyö! Çelbi karosa!» diye davet etmeğe başlayınca, Kaymakam bir tebessüm eyledi. Akşam Yedikule'de bir arabayı angarya gibi cebrî bir surette tedarik eyleyebilmiş olduğu hâlde bu sabah şu kadar arabacıların hücumunu bir türlü mukayesesine sığdıramıyordu. Fakat o sabah hava güzel olduğundan arabaya binmeksizin köprüye kadar piyade yürümeyi tercih eyledi. Ancak tünel hizasına gelince nafile yokuşu piyade ineceğine tünelle inmeyi münaip gördü.

Köprüyü karşıya geçtikten sonra Eminönü'nden bir arabaya binip Şehremanetine vardı. Erkân-ı emânet, henüz toplanmamış oldukları için biraz tevakkuf etti. Şehremini geldikte, huzuruna çıkıp raporunu bittakdim şifahen dahi arzedeceği şeyleri söyledikten sonra zaten dâire-yi zâbıta dahi orada olduğundan zaptiye nazırının yanına gidip ona dahi tebligat-ı lâzimeyi bilifa, kendi başlamış olduğu takibatta zabıtanın nasıl devam etmesi gerekeceği hakkındaki mütalâatını da serdeyledi.

Bu işleri serian görmeğe mecburdu. Zira sabahleyin adaya yalnız bir vapur olup ona yetişmeğe gayret eyliyordu. Fakat ne kadar gayret eylediyse de vapura yetişemedi. Binaenaleyh

Haydarpaşa vapuruyla oraya, oradan dahi şimendiferle Maltepe'ye ve nihayet sahilden bir büyük kayığa râkiben mahall-i me'mûriyyeti olan Büyükada'ya vardı ki vakit dahi akşamın saat dokuz buçuğuydu.

Kaymakamın avdetini ada ahalisinin ne yolda telâkki etmiş oldukları ehemmiyet verilecek bir madde değil midir? Barba Sava'nın avdini, hırsız sandalına yetişmiş olduklarını ahaliye anlattığı gibi Ömer Onbaşının Petro'nun sabah vapuruyla avdetleri dahi hırsızların nasıl derdest edildiklerini ve ne gibi eşya bulduklarını anlatmışlardı. Lâkin bu hikâyelerde Ömer Onbaşı iltizâm-ı i'tidâl eyliyorduysa da köye bir büyük muharebeden avdet etmiş kadar azîmet-fürûş olan Petro, arkadaşları tarafından meyhaneden meyhaneye davet olunarak hikâyeyi biddefaat tekrar eyler ve her tekrarında mübalâgâtı o kadar arttırırdı ki işitenler Kaymakam Bey bir Büyük Napolyon ise Petro dahi onun maiyetinde bir Prens Mora olduğunu kabule takarrüp ediyorlardı.

Kaymakam Bey, meclis-i belediyye azası tarafından istikbal olundukta, bunlara hikâyeyi dört lâkırdıyla anlatıp keyfiyetin bir sirkat-i âdiyyeden ibaret bulunduğunu tefhim eyledi. Ve derhâl *** oteline varıp Prens Safa Kok Sanc'ı görmek istedi. O akşamki vukuat üzerine ihtiyar Prens bayağı hastalanmış olduğundan, onu görmek mümkün olamayınca Kaymakam Bey daire içinde en ileriye gelen Brehmen Ganzazib'i görüp Brehmen Türkçe bilmediği gibi Kaymakam dahi Farisîyi güzel bilmediğinden ve daire müdürü Fasharoz dahi o geceki vukuatı arz için daha sabahtan İstanbul'a İngiliz Sefarethanesine gitmiş olarak henüz avdet eylemediğinden, Kaymakam için Ganzazib'le konuşabilmek müşkül idiyse de kendi lisanını güzel bilen bir Osmanlı zoru görünce çatra patra suretinde olsun Farisî söyleyebileceği derkârdır. İşte böyle yarım yamalak bir Farisî ile Beyefendi hırsızların izi bulunduğunu ve birkaçı tevkif olunduğunu ve eğerçi otelden ve Prensten hiçbir şey çarpamamışlarsa da birisinin üzerinde şöyle bir resim çıktığını anlatarak murassa resmi dahi ihtiyar Brehmene teslim eyledi. Şu kadar ki bu işte on üç nefer kayıkçının gayretleri mükâfatını vermek lâzım olduğunu dahi bittefhim Prens kalktığı zaman mürüvvetinden her ne koparsa kayıkçılara verilmesini de rica etti.

Kaymakam Bey, Ganzazib Sahak'a teslim eylediği murassa

resmin eğerçi bir put olduğunu bilir idiyse de ehemmiyeti olsa olsa Hristiyan kiliselerinde olan resimler kadar olacağını zanneyleyerek hatta asıl ehemmiyeti de etrafındaki murassa çerçeveden ibaret bulunacağını hükmeyliyordu. Eğer ayn-ı ma'bûd yani zât-ı ma'bûd olduğunu bilseydi, resmi Ganzazib Sahak'a teslim eylediği zaman herifin tavrındaki tahavvülâta dahi lüzumu derecesinde dikkat ederdi.

Evet! Resmi aldığı zaman Ganzazib Sahak'ın tavrındaki tebeddül hakikaten görmeğe muhtaç bir şey olup kelâmla tarifi değil fırçayla tasviri dahi mümkünattan değildir. Rabbülâlemin yer yüzüne inse de bir insanın dahi bunu görmüş olduğu farzedilse, o adam ne hâle gelir? İşte bu hâl nasıl tarifi gayr-ı kabil bir hâl ise Ganzazib'in hâli dahi öyleydi. Hem de hud'akâr ihtiyar, hâlini Kaymakama anlatmamak için olanca kuvvetiyle cebr-i nefs eylediği hâlde bu kadar başkalaşmıştı.

Kaymakamın himmetine teşekkür ve bahşiş için ettiği ricayı kabul eyledikten sonra Beyefendi gider gitmez Ganzazib ma'bûd-ı a'zamın resmini kendi odasında bir yere astı ve hemen Safa Kok Sanc'ın odasına koştu. Gayet memnunane ve müteşekkirane bir tavırla dedi ki:

–Ey sahip! Size büyük bir beşaret getiriyorum. Ma'bûd-ı a'zamımız Brahma, kusurlarımızı affetmiş. Buradan kalkıp gökleri seyrandan sonra gelmiş benim odamı teşrif eylemiş.

Bu söz hasta ihtiyara sanki yeniden derman verdi. Hemen kalkıp yatağı içinde oturarak dedi ki:

–Gerçek mi söylüyorsun ey fazıl? Sakın beni aldatma! Zira hastalığıma sebep Brahma'nın bizi terki olmuştu. Eğer...

–Pek gerçek öylüyorum ey sahip! Brahma'nın yeniden verdiği dermanla kalkıp bir secde-i şükrân ederseniz, yeniden ifakat bulursunuz.

Bu sözler üzerine gerek Prens ve gerek familya halkı tekrar Brahma'ya secde etmeğe koştular. Ve cümlesi yüzleriyle yerleri süpürürcesine arz-ı ubûdiyyetle Brahma'nın avdetini alkışladılar.

Zannederiz ki karilerimiz Ganzazib Sahak'ın bu hileyi irtikâp hususundaki cesaretini çok görmezler. Vakıa resmin Kaymakam Bey tarafından iade edilmiş olması anlaşılacak olsa,

herifin rüsvay olacağı aşikârsa da Hintliler nezdinde Brahma'ya ait hususata o kadar amiyane inanılır iman getirilir ki husûsât-ı mezkûreyi ince eleyip sık dokumak kabilinden tetkik ve tecessüse kimse cesaret edemez.

Velev resmi Kaymakam Beyin getirmiş olduğu meydana çıkmasın. O hâlde dahi Brehmen «Evet! Böyle sert bir havada ufacık bir kayıkla Kaymakama deniz üzerinde selâmet veren ve hırsızların sandalını buldurtan ve Acem Necefkulu'yu arkadaşlarından ayırtarak Yedikule'ye doğru getirten velhâsıl o muvaffakiyeti Kaymakama müyesser eyleyen hep ma'bûd-ı a'zam Brahma idi. Bundan meramı da mahza kendini yine bu familya nezdine ve fakat evvelki yerine yani Safa Kok'un odasına değil Brehmenin odasına götürtmek hususundan ibaretti ki Kaymakamın, Prensi göremeyerek kendisini görmüş olması da bu hikmete mebni idi» diyecek olursa bu tevcihe bu tevile inanılmayacak mıydı?

Taassup ve cehil iki zulmettir ki insan bu zulmet-i müekkedenin içinde müstağrak olarak gerçekten karanlıkta kalanların her tarafa el saldırdıkları gibi hangi tarafa zihin saldıracak olsa hiçbir lem'a-i selâmet bulamayarak bilkülliye fütur getirir ve işte o zaman Ganzazib Sahak gibi zeki bir hud'akâr o bîçarenin etrafını alınca zavallıyı istediği yola sevk ederek dünya ve ukbada dûçâr-ı dalâlet eyler. Allah cümlemizi bu afetten muhafaza buyursun.

Kaymakam Beyin resmi iade eylemesinden iki saat sonraydı ki Safa Kok Sanc bir vizite kâğıdı üzerine İngilizce birkaç kelime yazıp Kaymakama gönderdi ve bu kelimelerin otele teşrif etmesi için bir rica olduğunu Kaymakam bittercüme anlayınca kaldığı otele gitti. Raca hazretleri, o gün Kaymakamın hizmetinde bulunan on üç kayıkçı için verilecek bahşişin neden ibaret olması lâzım geleceğini Kaymakamdan sordu. Kaymakam on bir neferine birer lira ve reise ve bir de Petro'ya ikişer lira verilmesi münaip olacağını dermeyan edince Prens işbu bahşişi ikişer kat olmak üzere bilifa Kaymakamın kendisine dahi yüz İngiliz lirası arzeylediyse de koca Kaymakam bu bahşişi mümkün değil kabul etmedi. Dedi ki:

–Bana bu teklifin edilmesi hakkında ne büyük hakaret olacağını Prens hazretleri bilerek teklif etmiş olsalardı, fena hâlde

gücenecektim. Bilmedikleri için gücenmiyorum. Yalnız arz ve ihtar ederim ki devlet bendesi olan bir adamın bu misillü hizmetleri görmesi vazîfe-i zimmetidir. Padişahımız bizi mahza bu hizmetler için besliyor. Hatta hizmetimizde biraz daha ziyade ikdamlarımızı görürse mükâfât-ı zâide dahi ihsan eyler.

Filvaki üç dört gün sonra Büyükada vak'ası, hakikati veçhile malûm oldukta Kaymakam Beyin zaten hamili olduğu üçüncü rütbe mecidî nişanından maada dördüncü rütbede bir nişân-ı Osmânî takarak *** oteline geldi. Raca hazretlerine dedi ki:

–İşte efendim! Ben gördüğüm hizmetin mükâfatını aldım. Size de teşekkürler ederim. Bence bu nişanın kıymetini liralara kıyas etmek kabil olamaz. Bu nişan can nakdiyesini feda derecesinde hüsn-i hizmetlerle alınır. Siz vesile olduğunuz için buna nailiyetimden dolayı size de teşekkürler ederim.

«10»

Büyükada Kaymakamının Şehremanetine takdim eylediği rapor üzerine, hırsız kumpanyası hakkında zâbıta-i merkeziyyece ne yolda takibat ve taharriyatta devam edildiği de anlaşılmak arzu olunacak bir şey değil midir? Hatta bu vak'anın gerek İngiliz sefaretince ve gerek yine Safa Kok Sanc familyasınca ne yolda netayici istihsal olunduğu belki de ondan evvel merak edilip sorulacak bir şeydir.

Filvaki zâbıta-i merkeziyye, takibat ve taharriyat işini pek ziyade ileriye götürdü. Hatta bu gayretin birazı da Büyükada Kaymakamını kıskandıklarından neşet eyliyordu. Zira vak'anın vukuunu müteakip Kaymakam hırsızlardan birkaçını derdest ve yataklarını keşif gibi parlak bir muvaffakiyet göterdiği hâlde bu mukaddemât-ı muvaffakiyyetin netayicini ona mütenasip bir surette ele getirememek, zabıta memurlarının hakikaten gayretine dokunabilecek mevaddandı.

Hafiyye, celiyye ne kadar memurlar varsa bu işe sevk olundular. Ancak gayrette ne kadar ileriye varıldıysa işin suubatı dahi o kadar arttığı görüldü. Zira Necefkulu'nun ve Hırvat Piço'nun delâletleriyle hırsızlardan Dimo'yla Harkolapolo ve Petraki dahi ele geçirilebildilerse de Azmi denilen Türkü bulmak kabil olmadığı gibi Ciyanni denilen İtalyanı dahi derdest etmek kabil olamadı.

Yeniden ele geçirilen heriflerse evvelkilerden ziyade malûmat veremediler. Bunların hırsız kumpanyasına talikleri dahi Hırvat Piço'nun talikinden pek de ziyade bir şey değildi. Cümlesinin istintaklarından ve haricen dahi bazı emarelerden cemedilebilen malûmatı, işte karilerimize nakledelim:

Mahut otel vak'asında, hırsızlar bandosuna kumanda eden Ciyanni asıl hırsız değilmiş. O gece dahi ismi Ciyanni'yle Azmi arasında söylenen Karaş namında bir İngiliz varmış ki Ciyanni bu İngilizden aldığı emir üzerine hareket eyliyormuş. Hatta o akşam oteli basmakta maksat, Hintli Raca'ya bir kâğıt imza ettirmekten ibaret olduğunu hırsızlardan hiçbirisi bilmediği gibi Azmi bile bilmiyormuş. Vakıa Azmi'nin bu maksad-ı asliyyeden haberdar olmadığı o gece Ciyanni'nin hazır yazılmış bir kâğıdı imza ettirmek istemesi üzerine Azmi'nin bilâkis senedi de Prense yazdırmasını ihtar etmiş bulunmasından da anlaşılmıştı.

Fakat Karaş denilen İngiliz dahi yalnız değilmiş. James Letsac isminde diğer bir İngiliz her zaman hırsızlar ve bilhassa Ciyanni ve Azmi ile görüşerek emirler getirirmiş. Hırsızlar, Karaş denilen İngilizi birkaç defa görmüşler ve hatta bahşişlerine de nail olmuşlarsa da bu adamı o zamana kadar hariçte hiçbir yerde görmedikleri gibi ondan sonra da hiçbir yerde görmemişler. Kendisinin kim olduğunu bilmiyorlarmış. Fakat James Letsac denilen herifin gayet mahir bir yankesici ve pek usta bir kalpazan olduğunu Hırvat Piço ve Rum Dimo ve Petraki ve Harkolapolo filân bilirlermiş.

Eğer bu Letsac ve hiç olmazsa Ciyanni ele geçirilmiş olsaydı, hırsızların asıl amiri bulunan Karaş hakkında dahi malûmat alınabilirdi. Hayfa ki o herifler sanki yer yarılmış da yere girmişçesine kaybolduklarından izlerini bile bulmak müyesser olamadı. Bunlar öyle yakalarını zabıtanın eline düşürecek ahmaklardan mıdırlar? Limanda ne kadar yelken gemileri varsa cümlesi onları istedikleri yerlere firar ettirmek için hazırdırlar. Firara da ne hacet? Gemilerden birisine girip de o gemide iki kaptan varsa üçüncü de kendileriymiş gibi davranırlarsa zabıtanın aklına mı gelir? Gelse de gemiyi basacak bile olsa kimi ahz ve girift eyleyebilir?

Bahusus ki erbâb-ı cinâyet için büyük bir kalabalık şehirde kendisini kaybetmek, dağlara kaçmaktan daha emindir. Zira

dağlarda, köylerde yabancı adam herkesin gözlerine batar. Oralarda ahali az olduklarından herkes birbirini tanır. Şehirlerde bin kişinin bir dakikada gözünüzün önünden geçtiklerini görürsünüz. İçlerinden kaçını tanırsınız? Zabıta dahi bir şahs-ı ma'nevîdir ki insanları tanıması sizden pek ziyade bir derecede değildir.

Elhâsıl Karaş namında bir İngiliz James Letsac namında diğer bir İngiliz ile Ciyanni namında bir İtalyanı ve Azmi namında bir Türkü vasıta ederek bunlara diğer hırsızları buldurtmuş ve *** otelindeki vak'ayı ika ettirmiş olduğu anlaşıldıysa da anlaşılan şey dahi bundan ibaret kaldı. Bu hâlde zabıtanın yapacağı şey, eldeki hırsızları biraz hapisten sonra sebillerini tahliyeden ibaret değil midir? Çünkü bir resim tahtasından başka bir şey çalmamış oldukları bir otele giren herifleri, asmağa, kemeğe dair kanunda bir sarahat yoktur. Resim tahtasını çalan dahi bilâhare muhbir sıfatıyla kurtulacaktır.

Büyük bir şehirde neticesi alınamayan tahkikat, yalnız bundan da ibaret kalmaz. Vak'a olur ki içinde birkaç da kan bulunduğu ve birtakım maznunlar da ele geçirildiği hâlde isintakat ve taharriyatın neticesinden bir hüküm çıkarılamayarak tahkikata nihayet verilir. Bizim bu vak'anın zabıtayı ve mahâkim-i adliyyeyi işgaliyse bu dereceye kadar dahi ermemişti.

İşin sefaretçesine gelince: İngiliz sefaretine daire müdürü Fasharoz gidip de vukuatı tercümanlara hikâyeye başladığı zaman tercümanlar mebâdî-i hikâyede ciddî bir şey dinliyorlar zannıyla sem-i dikkatlerini havale etmekteydiler. Bir de acîb ve mehîb sedalar işitildiğini ve kamaların kâğıt çıktığını filânı Fasharoz hikâye etmeğe başlayınca, vakıa sem-i dikkatleri daha ziyade açıldıysa da bu açılışta bir ciddiyet olmayıp mücerret eğlence için açıldı. Hayalât ve hurafat hikâye edenler ne yolda bir ehemmiyetle istima olunursa, bunlar dahi o yolda istima olunuyorlardı.

Binaenaleyh Fasharoz hikâyesini bitirdikte tercümanlar keyfiyeti sefire kadar nakil ve hikâye eylediler se de mücerret sefiri eğlendirmek ve güldürmek için hikâye eylediler. Netîce-i hikâyede sefir, Fasharoz'u huzuruna çağırdı ve Raca hazretlerinin duçar oldukları vak'a üzerine teesüflerini beyan ve her hâlde hırsızların kamaları kâğıt çıkarak can kurtarabilmiş olmasını

tebrikten maada bu işin tedkikatında ihtimamlı davranılmasını hükûmet-i seniyyeden iltimas edeceği hakkında bir cevapla daire müdürü efendiyi iade eyledi. Böyle hayalât ve hurufat nev-'inden bir vak'aya bundan daha ziyade ehemmiyet mi verilir ki sefir dahi başka türlü davransın?

Hikâyemizce karilerimizin sûret-i mahsûsada nazar-ı ıttılalarına arzedeceğimiz cihet, Fasharoz'un familya halkına vukuatı tamamen hikâye eylediği sırada yalnız yazıp imza etmeğe mecbur olduğu senet bahsini pek kısa kesmesi kaziyesidir. Kendisine bir de senet imza ettirildiğini söyledi ama bunu o kadar sade söyledi ki mensubatı, bu senedin bir miktar para itasını taahhüt yollu yazılmış bir senet olacağını anlayarak daha ziyade istizaha lüzum bile görmediler. Hâlbuki sened-i mezkûreyi gördüğü zaman Prensin ağlamış olduğunu da görmüştük ki bunu asla hatırdan çıkarmağa gelmez.

Ne kadar büyük olursa olsun bir meblâğ için verdiği senet, Safa Kok Sanc'ı nasıl ağlatabilir ki bu Racanın servetini hesap mümkün değildir. Bankalardaki milyonlarından ve yine milyonlarca kıymetindeki emlâkinden maada Raca cenaplarında o kadar hazâin-i medfûne ve mektume vardır ki miktarını ancak Cenabıhak bilir. Böyle bir hırsız kumpanyası kendisinden bir milyon lira için senet alacaklar değil a? Velev ki almış bulunsunlar, öyle bir senedin ne hükmü olur? Şimdiki zamanda insanın gerçekten senetli sepetli, hükümlü ilâmlı alacaklarını itihsal edebilmesi dahi o kadar müşkül bir işken böyle bir senedi kim ve hangi mahkemede meydana koyarak mucibince bir ilâm kazanabilecek?

Raca buralarını bilmez değildi. Bildiği hâlde öyle bir senet üzerine gözyaşı dökmesine hiç de lüzum görmezdi. Mutlaka bu senet pek mühim bir şey olmalıdır ki bîçare ihtiyarı hüngür hüngür ağlatsın. Vakıa biz bu vak'anın muharriri olmak hasebiyle o senedin de hükmünü bilirsek de şu romanımızın ruhu işbu senet olacağından onu birkaç kelimecikle karilerimize anlatamayız. Vak'anın bu cihetini hikâye ve tavzih edecek yer dahi burası olmadığından keyfiyeti ait olduğu mahalle terk eyleriz.

Vak'anın dördüncü günüydü ki Büyükada'nın posta memuru elinde bir mektup olduğu hâlde *** oteline geldi. Prens hazretlerinin kendisini göreceğini söyledi. Meğer o günkü postada memurun

kendisine hitaben bir zarf gelmiş. Zarfı açtıkta kendisine bir mektupla bir de zarfının üzeri Prense yazılmış diğer bir mektup çıkıp kendisine yazılan mektupta Safa Kok Sanc'a olan zarfı bizzat götürüp kendi eline teslim ederse, elbette külliyetli bahşiş alacağı tavsiye edilmiş.

Kayıkçıların her birine ikişer ve reisle Petro'ya dörder lira bahşiş veren bir Prensin şöhret-i sahâveti bütün Büyükada'yı istilâ eylerse posta memuru şöyle tavsiyeli bir mektuptan yüzlerce lira bahşiş alacağını ümit etmez mi? Ümitse insana büyük büyük tehlikeleri bile göze aldırır. Binaenaleyh daire müdürü Fasharoz, ne işi varsa kendisine söylemesini posta memurundan rica eylediği hâlde memur efendi mutlaka Prensi görmek talebinde ısrar eyledi.

Fasharoz, çar ve naçar keyfiyeti Safa Kok'a arz ettikte zaten vak'anın tesiri henüz üzerinden zail olmamış bulunan bîçare Prens, belki bunda dahi bir hikmet vardır diye memuru huzuruna kabul eyledi.

Posta memuru mektubu verip de ihtiyar dahi açıp okuduğu zaman rengi sapsarı kesilmişti. Bu hâli Fasharoz dahi görmüşse de sebeb-i tagayyürünü efendisinden sorabilir mi? Hint prenslerinin kibir ve azameti mukabilinde uşak denilen mahlûkun ne haddi olabilir ki böyle bir şeye cesaret alabilsin.

Prens, mektubu bir daha okudu. Bir aralık posta memurunun orada mevcut olduğunu da unutarak derin bir mülâhazaya daldı gitti. Nihayet memur efendi öksürerek möksürerek kendisinin orada olduğunu ve bahşiş ümidinde bulunduğunu anlatarak Prens dahi aklını başına aldıysa da memurun maksadı bahşiş olduğunu anlayamadı. Yalnız bir teşekkürle herifi savmak istedi.

Ancak postacı efendi öyle teşekkürle savılabilecek adamlardan olmayıp cüreti hayasına galip bir Rum olduğundan maksad-ı asliyyesini alenen dahi söylemesin mi? Prenste bir hayret! Zira aldığı mektup öyle hoşa gidecek, memnun ve müteşekkir kalacak bir şey olsaydı rengi uçmamak lâzım gelirdi. Suratında kan bırakmayan bir mektup için bir de bahşiş vermek ne belâ!

Maahaza zavalli adamcağız ser verip de sır vermek istemediğinden Fasharoz'a mektup getiren adama beş İngiliz lirası vermesini emreyleyerek ikisini birden dışarıya çıkardı. Dışarıda

Fasharoz beş lirayı verdiği zaman potacı beğenmez de «Ben o mühim mektubu topu beş lira için mi buraya kadar kendim getirdim?» diye arsızlığa dahi başlarsa beğenir misiniz?

Evet! İşte insanlardan bazıları Büyükada Kaymakamı gibi haysiyet ve vakarını bilerek muhafaza eylediği hâlde bazıları dahi beş on kuruş için kendilerini rüsvay ederler. Lâkin arsızlığın ne faydası olur ki Fasharoz için kendi kesesinden postacıya bahşiş vermek olamayacağı gibi bir daha Prensin huzuruna girip de keyfiyeti arzetmek hiç de kabil olamayacağından, postacı ettiği arsızlıkla kalmış ve beşten ziyade eline bir adet lira bile girmemiştir.

Ma'bûd-ı a'zam Brahma'nın avdeti bîçare ihtiyarın hastalığını afiyete mübeddel eylemiş olduğu hâlde bu mektup Safa Kok'u tekrar hasta eylemişti. Mektupta ne vardı? Bunu kimse bilir mi ya? Safa Kok Sanc onu kimseye söylemek şöyle dursun kendisine bir mektup gelmiş olduğunu bile haber vermek istemiyordu. Hane halkı, Fasharoz'dan Prense mühim bir mektup geldiği haberini aldılarsa da Safa Kok buna dair kendiliğinden bir şey söylemezse onların hiç de bir şey soramayacakları derkârdı.

Maiyetindeki vapurla seyâhat-ı âleme çıkmış olan Safa Kok Sanc, bir sonbaharı hoşlanırsa bir kışı bile İstanbul'da ve İstanbul'un dahi Büyükada'sında geçirmek için gelmiş olduğu hâlde hiçbir tarafından muntazır olmadığı belâlara duçar olunca artık ikameti kısa keserek mevsim-i şitâyı Napoli şehrinde geçirmeğe karar verdi. Bunun için İngiltere sefareti vasıtasıyla Napoli'deki İngiliz konsolosuna telgraf çekildi. Prens için güzel bir konak isticarı tavsiye olundu.

Birkaç gün sonra dahi daire müdürü Fasharoz Napoli'deki ikametgâhın noksanlarını itmam etmesi için oraya gönderilerek Safa Kok Sanc cenapları İstanbul'dan hareket için daire müdürü tarafından kendisine çekilecek telgrafa muntazır kaldı.

Vak'anın üzerinden günler geçtikçe ilk ehemmiyeti dahi zail olmağa başlamıştı. Sair vekayie dahi nasıl birkaç gün ehemmiyet verilerek herkes onu zebanına vird eyledikten sonra nihayet iş tavsayarak nasıl ki nesyen mensiyyen hükmünü alırsa, *** oteli vak'ası dahi bu hükmü almıştı. Nihayet Fasharoz tarafından vüruduna intizar edilen telgraf gelmekle, Racanın maiyet vapuru olan Timsah vapuru kömür almağa başladığından bu hâlde

Büyükada ahalisi meyanında enzâr-ı dikkat yine Prensten tarafa çevrildi. Birtakım zevzekler «Mutlaka Hintli prens acîb ve mehîb sedâ-yı semâvî tarafından bir emir ve işaret almış olmalıdır ki bu seyahati ihtiyar eyledi» tarzında istihzalara başladılar.

Hele Timsah vapuru fayrap edip Safa Kok Sanc ailesi halkıyla beraber sandallara binerek vapura gittiği esnada bütün Büyükada halkı iskeleye veyahut pencerelerinden deniz görünen haneler halkı pencerelere hücum ederek herkes şu acîb ve garip Prensi ve oğlunu, kızını, karısını ve bilhassa insandan başka bir mahlûka benzeyen Brehmen efendiyi görmeğe can atmıştı.

Daha ziyade meraklı olanlar, sandallara dahi binerek vapura kadar Prensi teşyi eylediler. Prens vapura bindiği zaman dahi sandallarla vapurun etrafını tavaf ederek kamaraların pencerelerine sokulurlar içerisini de görmeğe can atarlardı.

Nihayet Timsah demir almağa başladı. Halk hâlâ orada! Hatta bu vapurun demiri acaba sair vapurlara benziyor mu gibi bir merakla lengerin dahi sudan çıkmasına intizar etmişlerdi. Vapurun gidişi sair vapurlara benziyor mu diye yola düzülünceye kadar beklemişlerdi. Netîce-i kelâm vapur Marmara denizine doğru açılıp gittiği hâlde ahalinin gözleri hâlâ semtte olup koca vapur ufuk üzerinde bir siyah nokta kalıncaya kadar arkasından bakakaldılar.

(İntihâ-yı kitâb-ı evvel)

İkinci Kitap
-Napoli'ye-
«1»

Safa Kok Sanc'ın seyâhat-i husûsiyyesine mahsus olan Timah vapurunun Büyükada pişgâhından lenger kaldırarak garba doğru hareket edişini temaşa eyleleyenler içinde eğer gemiden anlayan adamlar varmışlarsa mutlaka Timsah'ı pek ziyade beğenmişlerdir.

Timsah, yüz kırk dört kadem tulünde, yirmi sekiz kadem arzında, ağaçtan yapılmış bir teknedir ki pupa ve prosunun vaz'ına ve direklerinin meyline bakanlar, hemen demir üzerinde dururken yollanıp gidecek zannederler. Uskur usulünde olun makinası, bu tekneye satte on iki mil derecesinde bir sürat verdiğinden yollanıp gittiği zaman dahi «Timsah kanatlanmış da uçuyor» denilse yine mübalâğa edilmemiş olur.

Timsah'ın teknesindeki metanet ve makinasındaki kuvvet ve zarafet üzerine inşaiye mühendisleri birkaç saat bahsedecek olsalar, söyleyecek sözler bulabilirler. Hem de söyleyecekleri sözlerin kâffesi dahi bu sefinenin methine ve inşa edenlerin maharetine dair olurlar. Ancak bahsin bu cihetini tafsil etmek, karilerimizi pek de müstefit ve mütelezziz edemezler.

Karilerimiz gibi gemileri bu inşaiye fenni noktainazarından tetkik etmekle muvazzaf olmayanlar, bir gemiye girdikleri zaman taksimat ve tezyînât-ı dâhiliyyesini temaşa ederek bunlar üzerine beyân-ı efkâr ederler. Biz dahi kendilerine, bahsin bu cihetinde delâlet edelim:

Timsah, iki direkli, iki bacalı bir gemidir. Direkleri «sübye» denilen surettedir ki öyle gabya babafingo çubukları olmayıp yukarıdan aşağıya kadar çarmık ipleriyle tahkim edilmişler ve ta aşağılarında birer dahi ufarak randa ile tezyin olunmuşlardır. Bu yolda olan armalar, ekseriya rüzgâr kuvvetiyle yelkenden istifade için değil süs için yapılmışlardır. Zira bunlara randa yelkeni açılabilirse de o yelken hemen hiçbir vakitte yerinde mevzu ve hazır olmadığından, randaların vücutları

lâfzî murâd demek olur. Zaten kömür mesarifinden endişe edilecek olmadıktan sonra yelkene ne ihtiyaç kalır?

Timsah'ın orta yerinde, yani kazan ve makine üzerinde bir mutfak vardır ki gemiye girenlerin nazar-ı temâşâlarına evvelbe-evvel burası tesadüf eder. Bu mutfak, cesametçe kumpanya vapurlarında gördüğümüz mutfaklar derecesine varamazsa da letafetçe kumpanya vapurlarından hiçbirisinin mutfağı bu dereceye kat'iyen varamaz. Zira bir kere ocakları dökme demirden değildir. Kâmilen çiniden olup hem de antika taklidi yapılmış bulunduklarından, bu çiniler başka yerlerde olsalar çerçevelere konularak âsâr-ı nefîseden olmak üzere duvarlara talik olunurlar. Açık firuze rengindeki zemin üzerine beyaz ve kırmızı ve yeşil ve mavi ve siyah renklerin Arap usûl-i mi'mâriyyesi mucibince teşkil eyledikleri hatlarıyla işbu çinilere verdikleri letafeti temaşadan gözler doyamaz.

Bu mükellef ocakları istiap eden mutfak ebniyesi, kâmilen maun taklidi olarak oymaları, zihleri, kornişleri, hep sanâyi-i nefîseden addolunacak kadar güzel raflar üzerinde sırasıyla dizilmiş görülen tencere, sağan, kepçe, kevgir vesair edevât-ı tabâhiyyenin her biri gümüş gibi parlamakla, burasını görenler bir mutfağa girmiş olmalarından ziyade bir mükellef mağazaya girmiş zannında bulunurlar.

Bacaların arasındaki mahalli, işbu mutfakla aşağıdaki kazanların hava manikaları ve makinenin ziya ve hava kaportası işgal etmiş oldukları gibi geminin tulüne göre hemen bir sülüs nispetinde olan bu mahallin küpeşteler cihetindeki iki tarafını dahi öyle boyuna dizilmiş olan altışar küçük kabinolar işgal ederler ki işbu on iki kabinolar, kaptanlarla makinecilerin ikametlerine mahsusturlar. Kabinoların pencerelerinde mükellef ipek perdeler asılmış görülür ve bunların bazı açıkça olanların açık mahallerinden derunları görüldükte, yatak ve döşemelerinin gayet güzel ve nazif oldukları nazar-ı hoşnûdî ile müşahede kılınır.

İşte bu kabinolarla mutfak ve kaporta ve kazan aralarındaki yollardan baş tarafa doğru gidilince, ikinci kamaranın merdiveni insana aguşunu açmış gibi yüze güler bir letafetle insanı itikbal eder. Merdivenin iki tarafındaki parmaklıklarla basamakları, kâmilen mücellâ pirinçtendir. Aşağıya inildikte orta yerde büyü-

cek bir salon ve onun karşı tarafıyla beri tarafında yani merdiven altına isabet eden cihetinde dahi dört adet güzel yatak odası bulunur ki bunlar Ganzazib Sahak ve Fasharoz'la Raca'nın hizmetlerine mahsus olan sair hademe-i mu'tebereye tahsis kılınmıştır.

İkinci kamaranın mefruşatı kâmilen mor kadife ve kapılar topuzu ve pencereler kornişi gibi takımları kâmilen pirinç olup büyük salonun ta orta yerinde mükellef bir bilârdo mevzudur ki Hintlilerin bu oyunda ne kadar mahir oldukları bilinemezse de kaptan ve makinist gibi gemi memurlarının bundan istifade edecekleri derkârdır.

Burada bilârdoyu zikirden maksadımız, öyle mükellef maiyet gemilerindeki bilârdoların adî bilârdolardan bir farkını dahi karilerimize ihtar içindir. Malûmdur ki bilârdolar tamam tesviyesinde bulunmazlarsa üzerinde oyun oynanmaz. Gemilerse limanlar derununda bulundukları zaman bile merkez sıkletlerinin göstereceği icaba göre mutlaka bilârdonun tesviyesini bozacaklarından gemi bilârdolarının ayakları vidalı olarak geminin her bir vazına göre iktiza eden ayaklar yükseltilip alçaklatılır ve bilârdonun dahi tesviyesi tashih olunur.

Baş kamaranın ziynet ve letafetini görenler, asıl birinci kamaranın kim bilir ne kadar güzel olduğunu hayale alarak hemen onu görmeğe müsaraat ederler. Hatta isticalleriyle baş kamarayı daha etraflı temaşa etmeğe dahi sabırları kalmayarak hemen dışarıya çıkarlar.

Baş kamara kapısından çıkıldığı zaman boylu boyuna tulü görülmüş olur ki bu hâlde dahi evvel-be-evvel nazarıdikkati ikisi baş omurgalar hizasına konulmuş olan dört kıta toplar celp ederler.

Bu topların müdafaa ve taarruz gibi makasıd-ı harbiyyeyle oraya konulmamış bulundukları derkârdır. Zira Safa Kok Sanc gibi prense deniz haydutluğu veya düvel-i muazzamaya i'lân-ı harb gibi bir maksat isnadı baîd olup düvel-i muazzamanın el birliğiyle sarfeyledikleri nakdîne-i himmet üzerine eski zamanların korsanlarının dahi kökleri kırılmış olduğundan en engin denizlerin üzeri emin sahralardan daha emin bir hâle gelmiştir. Binaenaleyh mehâlik-i bahriyye vukuunda, uzaklara ses vererek istimdat için mevzu olmakla beraber sefinenin tezyinatına hizmet etmeleri belki de bundan ziyade matlup olduğundan son mo-

deller üzerine gayet zarif yapılmışlarından intihap edilmiştir. Kundakları, Hindistan'ın demir gibi sert ağaçlarından yapılarak cilâlanmış oldukları gibi demir ve pirinç edevatı dahi altın ve gümüş gibi parıl parıl parlamaktadırlar.

Kıç kamaranın kapısı önüne yaklaşıldıkta geminin pupasına kadar güverte üzeri en mükellef bir salon veyahut bir bahçe suretinde tertip olunmuş olduğu görülür.

Bu mahallin üzerine âlâ beyaz keten bezinden muhkem bir tente çekilmiş olup bir tarafında açık bulunan bu salonun muhkemliğine nazaran eğer her tarafı kapanacak olsa en mahfuz bir kamara derecesinde mahfuz olabilir. Üzeri mükellef bahçe kanepeleriyle tefriş edilmiş ve iktiza eden yerlerine büyük saksılar, derununda taflan vesaire gibi kışa dayanır nebatat konularak âdeta bir bahçe hâline getirilmiştir.

Kıç kamaranın merdiveninden inilirken iki taraf dehlizlerinin gümüşten olmaları, tezyînât-ı dâhiliyyesi hakkında bir fikri mukaddem verebileceği gibi merdivenden inen adamın ta karşısına isabet eden bir ayna dahi âdeta saraylar salonlarına ziynet verecek bir şey olmakla beraber bu merdivenden inenlerin üstlerinde başlarında şâyân-ı ıslâh olan hâlleri dahi göstermekle burasının ihtiramla girilir bir yer olduğunu lisân-ı hâlle anlatmaktadır.

Merdivenden aşağıya inildiği zaman derhâl salona girilivermez. Sekiz on metre kadar tulünde ve bir buçuk metre arzında bir koridordan geçilir. Ve bu koridorun üzerine üçü sağdan ve üçü soldan olmak üzere altı kapının açıldığı müşahede olunur. Bu kapılar Safa Kok Sanc familyasının yatak odalarının kapıları olup odaların her biri derunundaki karyolalar tuvalet takımları döşemeler filânlar hep safi gümüş, nefis çin porseleni ve ipektendir.

Büyük salona girildiği zaman cidden bir saray salonuna girilmiş zannolunur. Büyük salon, geminin arzına müsavî tuldan dahi alınarak teşkil olunan murabba cesametinde olup fakat asıl teknenin kış tarafı salona doğru açık bir bahçe teşkil ederek bu kısım, murabbadan hariç kalır. Bu bahçenin içinde her mevasime göre çiçekler, fidanlar mebzuldür ki Timsah sefinesinin müstakil bir memuru olan bahçıvan hangi memlekette bulunursa oranın nebatatıyla bahçe mevcudunu daima tecdit etmekle mükelleftir.

Salona kapıdan girildikten sonra tekrar kapı tarafına dönülecek olsa, sağ tarafında âlâ bir kütüphane ve sol tarafında dahi güzel bir numunehane müşahede eder ki evvelkisinde İngilizce ve Fransızca ve Urdu ve Farisi dillerince beş yüz kadar cilt ve ikincisinde dahi Safa Kok Sanc'ın her gezmiş olduğu yerlerden aldığı yadigârlar birer sûret-i lâtîfede tertip olunmuşlardır.

Salonun bahçe tarafında iki adet dahi piyano vardır. Bunun birisi Arare diye şöhreti afakı tutmuş olan fabrikanın âlâ pelesenk ağacından mamul piyanosu olup diğeri dahi yine o fabrikada yapılmış mükemmel bir orgtur ki en meşhur parçalardan yüz kadarını gayet sanatkârane bir surette vücuda getirilmiş olan makinesiyle kendi kendisine çalar.

Salon içine talik edilmiş olan resim levhaları, her biri gerek kudemadan gerek muasırînden en benam üstatların asarı olarak en adîsine beş yüz İngiliz lirası paha biçilir. Salonun cümle-i tezyînâtı meyanında papağan, kanarya, kara tavuk ve saka gibi cinslerden türlü türlü kuşlar vardır ki bazılarına birer ikişer hava talim edilerek keyifleri geldikçe onları çağırırlar.

Ayna ve konsol gibi takımların kâffesi en pahalı ağaçlardan olup mefruşat ise en kıymettar İran şallarından yapılmıştır. Salonun orta yerinde billûrdan bir de soba varsa da derununda ateş yanmak için değildir. Makine dairesinden buraya istim gelip billûrları kızdırarak salonu ol veçhile ısıtır.

Ancak Timsah'ta asıl câlib-i nazar-ı dikkat olacak yer bu salondan dahi ibaret değildir. Merdivenden aşağıya inildiği zaman merdiven altına doğru yüründükte diğer ufacık bir salona varılır ki işte burası sûret-i mahsûsada zikre şayandır.

Bu salon, şiddetli havalardaki yalpa vurdukça onun vereceği zahmet-i bahriyyeden kurtulmak için yapılmıştır. Gemilerdeki bu salonların ikisi birbirinin içine girmiş iki halka ortasına mevzu olduğuna ve hangi tarafa bir meyil hâsıl olsa asıl pusulanın yine tamam ufku bir vaziyette bulunduğuna dikkat edilmişse bu salonun dahi yalpadan asla müteessir olmayarak hep bir vaziyette kalacağı kolayca anlaşılır. Binaenaleyh en sert havalarda gemi ne kadar sallansa burası asla müteharrik olmayıp derununda oturanlar süt liman bir havada seyahat ediyoruz zannederler.

Timsah vapuru hakkında karilerimizde peyda etmek istediğimiz fikri itmam için söyleyecek bir söz kaldıysa o dahi vapurun levâzım-ı mühimmesinden olan sandallardır. Bunlardan dört kıt'ası vardır ki can kurtaran sandalı olmak üzere sefinenin vasatındaki yan kamaraların üzerlerinde zarif kızaklar üstüne konulmuşlardır. Bu sandalların derunu fıçı gibi bir surette olup içine su girmek muhal olduğundan sandal devrilse su dolsa dahi mümkün değil garkolamaz.

Baş taraflarda dört metaforaya dört sandal asılır ki ikisi birer ikişer çifte adî sandallar olup gemi memurlarının harekâtına hizmet ederler. Diğer ikisi büyük sandallardır ki kalabalık halkı veyahut bir miktar yükü taşımak içindir. Kıç taraflarda dahi iki metaforada birisi iki ve diğeri üç çifte olmak üzere gayet narin ve nazik iki geyik talik olunmuştur. Nihayet Timsah'ın ta pupasında sekiz beygir kuvvetinde bir de mini mini istimbot bulunup bu ise Raca hazretlerinin rekûbu için müzeyyen bir şey değil asıl sandalları çektirmek için adî bir şeydir.

Timsah vapurunda bir birinci, bir ikinci, bir üçüncü olarak üç kaptan ve yine bu derecelerde üç makinist, bir güverte zabiti, bir yazıcı, bir aşçıbaşı, bir bahçıvan olmak üzere on nefer büyük memur ve iki işçi yamağı, altı ateşçi, on iki tayfa, iki kamarot olmak üzere yirmi iki adî hademe bulunup bunlardan maada yine kamaralar hizmetinde olarak dört kadınla büyük memurların zevceleri olmak üzere beş daha kadın vardır ki şu hâlde vapur halkının umumu otuz dokuz kişiye varır.

Asılları birkaç yüz senenin zulemât-ı imtidâdı içinde müstağrak bulunan Hindistan prensleri, İngilizlerin oralara vusulünden evvel halk üzerindeki hükûmet-i gazabâneleri yardımıyla her ne gazap ederlerse onları ve bir de yekdiğerine karşı ettikleri muharebatta ne zapt edebilirlerse cümlesini bilâhare diğer bir mağlûbiyette düşmana kaptırmamak için yerlere gömdüklerinden, altın ve gümüş ve mücevherattan ibaret bulunan işbu definelerin miktarını Allah bilir ama sahipleri bilmez. Hatta definelerden bazılarının bulundukları yerler bile esrâr-ı mektûmeden olmak üzere Brehmenler nezdinde mektum olup elbet bir zaman gelerek İngilizleri Hindistan'dan tart için hazâin-i mezkûreyle ordular teşkil edebilmeğe intizar olunur.

Binaenaleyh Hindistan raçalarının servetlerini, zahirde gö-

rünen derecesiyle hesap etmek kabil değildir. Bizim Safa Kok Sanc dahi işte bunların birisi olmakla maiyetinde şöyle bir vapur bulunması istiksar kılınamaz.

Bahusus ki Safa Kok Sanc Hindistan'dayken azim ve mükellef bir saray idare etmekte bulunduğu hâlde şimdi evi barkı bir sarây-ı seyyâr demek olan işbu Timsah sefinesine münhasır gibi bir hâlde seyahat ederse bu sefinenin ayda beş yüz İngiliz lirasını pek de tecavüz etmeyen masrafı böyle bir adamı yorup yıldıramaz.

Safa Kok Sanc eğerçi müsin bir adamsa da Hintlilerin adîleri bile hafif meşrep ve şen mizaç olduklarından bu adam tavr-ı kibârîsine yakışık alacak bir surette gayet mütevazi ve güler yüzlü bir şeydir. Uğradığı memleketlerde ziyafetler verir, ziyafetler kabul eder. Bulunduğu salonlarda güler yüzü ve tatlı sözleriyle kulûb-ı huzzârı celp ve tatyibe muvaffak olur. Çi-fâide ki henüz nereden geldiğini kendisi dahi anlayamadığı bir belâya Büyükada'daki ikameti, böyle eğlenceli ikametler idadına ithal edememiştir.

Hatta kendisi zevcesiyle, kızı ve oğlu Ganzazib Sahak'la dahi ekseriya mülâtefetle vakit geçirir ıyalperver bir adam olmakla gerek karada otursun gerek Timsah sefinesinde ikamet eylesin zamanını daima hoş geçirmeğe çalışarak kızı Mihriban ve oğlu Rızavend'e piyano çaldırır, şarkı okutur, eğlenirse de Büyükada vak'ası bîçarenin keyfini bilkülliye kaçırmış olduğundan bu defaki seyahati, ömründe ilk vaki olan neşesiz bir seyahat olmuştur.

Büyükada pişgâhından kalkan Timsah'ın ufuk üzerinde bir siyah nokta derecesinde kalıncaya kadar enzâr-ı tecessüs tarafından takip edildiğini evvelce haber vermiştik. Acaba bu vapurun arkasından sevk-i hayâl etmiş olsak, nereye gittiğini görürdük?

Bu merakı dahi hal için haydi hayalimizle Timsah'ı takip edelim.

Timsah, Gelibolu Boğazı'ndan çıktıktan sonra Anadolu sahiliyle Bozcaada arasından geçerek cenuba doğru yol verdi. Midilli adasını taraf-ı garbîsinden geçerek bade Psara ile Sakız adaları arasından geçip başını bir miktar garp tarafına çevirdi. Bu hâlde

Yunanistan'ın Andros adasıyla Tinos adası arasındaki dar boğaza girerek Syra adasını solda ve biraz sonra Seriphos adasını sağda bırakarak Cerigo adasına doğru dümen tuttu.

Bu ada, Yunanistan'ın müntehâ-yı cenûbunda vakidir. Cezîre-i mezkûreyle Malia burnunun teşkil eylediği genişçe boğazdan geçtikten sonra Timsah dosdoğru Messina boğazına dümen doğrultarak o boğazı dahi mürur eyleyince İtalya'nın asıl mevsim-i bahârı mevsim-i şitâda görünür denecek kadar her dem bahar olan sâhil-i cenûbîsini kıyı sıra gitmeğe başladı. Policastro körfezini geçtikten sonra önüne Likosa burnu çıkarak onu da dolaşıp Salerno körfezine girdiyse de körfezin sahilini dolaşmayıp doğrudan doğruya Capri adasını tutturdu.

Cezîre-i mezkûreyi geçen bir sefine Napoli körfezine dahil olmuş bulunur ki orada dahi nazarıdikkati en evvel celp eden şey Vezüv nam volkanın dumanlı tepesidir.

Fakat Vezüv'ün küngüre-i dûd-feşânı enzâr-ı dikkati kendisine celp hususunda çok devam edemez. Zira daha öte tarafında azim bir anfitiyatr şeklinde insanı Napoli şehri istikbal eyler ki bu hâlde Vezüv o şehr-i dilküşânın manzarasını tezyin eyleyen esbaptan yalnız birisi olmak menzilesine iner.

«2»

Napoli şehri, pek eski memleketlerdendir. Kudema nezdinde ismi Partenop'tu. İşbu Partenop lâfzı eşhâs-ı muhayyile-i Yunânîden Olis'e âşık olmuş bir dilberin ismidir ki Olis tarafından nazar-ı rağbet göremediği için kaldırıp kendisini denize atmıştır. Bu suretle telef-i nefs eylediği yerde muahharen Napoli şehri bina edilmekle ilk ismi Partenop tesmiye kılınmıştı.

Hakikat ol havali, mevkien ol kadar güzeldir ki insanın gözleri oralarda telef-i nefs için değil bilâkis va'd-i visâliyle davet eylediği âşıkına intizar için birçok Partenop'ların vücudunu arar durur.

Bu güzellik, Napoli şehrinin şimal cihetinde Posilip ve cenûb-ı şarkî tarafında Vezüv ve garp tarafında Capua ve Caserta ve Aversa dağları yekdiğerine kol atarak şehri kucaklamışlarcasına bir levha vücuda getirmelerinden ibaret değildir. Belki tabiatı bürkânî olan yerlerde arz, «sera» dedikleri kış bahçeleri

hâlini tabiatıyla ve aleddevam aldığından hazâret-i mevkiiyye mevâki-i sâirenin hiçbirisine asla kıyas kabul edemeyecek derece-i mükemmeliyette olur. Bir tarafta Vezüv ve diğer tarafta Etna volkanları bulunduğu için İtalya arazisi Vezüv'ün ta civarında bulunduğu cihetle bilhassa Napoli havalisi işte böyle cennet-misâl bir yerdir.

Napoli şehri, küçücük bir memleket değildir. Beş yüz binden mütecaviz ahalisi bulunmakla İtalya'nın Roma ve Floransa'yla rekabet eyleyen büyük şehirlerindendir. Zamân-ı kadîmeden beri birçok hükûmetlere merkez olduğundan âsâr-ı mi'mâriyyece zenginliği dahi pek çok emsalinden aşağı kalmaz.

Bu şehr-i cesîm nısf-ı dâireye karîb azim bir kavis şeklinde tekavvüs edegittiği cihetle tulen pek uzun göründüğü gibi mevkii bir yamaç yer olduğundan haneleri hep biribirinin üzerinden denizi görmekte ve denizden bakanlara dahi kendilerini göstermektedirler. Böyle bütün haneleri denizden görülen şehirler bazı ebniyesini enzâr-ı temâşâdan setreyleyen şehirlerden ziyade büyük görünürler. Hele rakit bir havada ebniye-i mezkûrenin kâffeten denize in'ikası, gerek cesametini ve gerek letafetini müzdad eyleyecek ahvaldendir.

Kilise ve saray ve kule gibi ebniye-i cesîme ve mürtefia, bir memleketin manzarasını letafetlendirecek şeylerden olup bunlar Napoli'de nadir olmadıkları gibi şimâl-i garbî tarafından şehri müdafaa için yapılmış olan Saint Elme hisarıyla bir de cenûb-ı garbî tarafındaki Yenihisar dahi Napoli'ye hariçten bakıldığı zaman azamet veren ebniyedendir.

Ancak dışarıdan görünüşü güzel olan yerler, ekeriya içinden o kadar güzel değildir. Napoli dahi bu hakikate mazhar olan yerlerdendir. Mevkii hasebiyle sokaklarının ekserisi dik yokuş olduktan maada darlığı ve eğriliği büğrülüğü dahi Paris gibi esvakı muntazam yerlere kıyas olunamaz. Ebniyesi kâmilen kârgir ve cesim olan yerlerdeyse umûr-ı belediyyenin bu türlüsündeki müşkülât derkârdır. Fakat şehrin düzlük olan kısmına isabet eyleyen sokaklar ve bahusus Tuld Caddesi bu kusurdan berîdir. Mezkûr cadde, gayet vâsi ve geniş olduğundan Avrupa'nın en büyük ve en muntazam şehirleri için dahi medâr-ı iftihâr olabilir.

Bir büyük şehrin esbâb-ı zîneti meyanına meydanları dahi ithal etmek lâzım gelirse Napoli bundan dolayı dahi zengin ad-

dolunamaz. Vakıa bir hayli meydanları varsa da aglebi küçüktür. Yalnız Pale Rivayal meydanı gayet vâsi ve ebniye-i nefîseyle muhat olduğundan, Napoli'de yalnız bu meydan bulunmuş olsa dahi şehr-i mezkûra «meydansız» denilememek lâzım gelir.

Şu kadar ki Napoli'nin sokakları ve meydanları Vezüv dağının vaktiyle bir seyyâle-i îteşîn-âsâ akıtıp bade bürudetin dondurduğu granitlerden döşenmiş olduğu ve devâir-i belediyyesi dahi nezafete pek büyük ehemmiyet verdiği cihetle sokaklar ve meydanlar o kadar temiz tutulurlar ki nezâfet-i belediyyenin bu derecesi sair payitahtların pek çoklarına müyesser olamaz.

Napoli'nin en güzel yeri Kiyaja Rıhtımı olup müsait havalarda bütün şehir halkı oraya inerler. Buraya inen halkın dahi en yakın ve en güzel bir mesire olmak üzere gidecekleri veyahut gitmiş bulundukları hâlde geldikleri mesire dahi Villâ Rivayal nam mahaldir. Maahaza Napoli'nin mesîre-i yegânesi bundan dahi ibaret değildir. Bu şehrin asıl en büyük fazileti, etrafında ulunan villâlar olup Avrupa kibarını o şehre celp eden şey dahi esasen işbu villâlardır.

Bu şehrin ebniye-i âliyyesi tadat olunmak lâzım gelirse evvelâ sarây-ı krâlîyi ihtar icap eder ki geniş ve güzel bir saraydır. Ondan maada Capo de Monte Sarayı ve Kiyatamone Sarayı ve Prens de Salerno Sarayı ve Prens Zetranje Sarayı ve Despot Sarayı ebniye-i nefîseden oldukları gibi «Reklozo Riyo» denilen fukara hastahanesi ve tersane ve defterhane ve adliye dairesi dahi pek güzel ebniye-i cesîmedendirler. Hele Napoli'de Saint Charles Tiyatrosu, Avrupa'nın en eski tiyatrolarından ma'dûd ve temaşası insana tesir eder bir binâ-yı mühimdir.

Şehr-i mezkûrda büyük büyük hayli kiliseler vardır ki Saint Janoya namına mensup olan ve azîz-i mûmâileyhin naaşına dahi medfen ittihaz edilmiş bulunan baş kilise «gotik» usûl-i mi'mâriyyesinde yapılmış güzel bir bina olduğu gibi yanındaki Sentar Stotita kilisesi dahi vaktiyle orada mebni olan bir neptün ibadethanesi enkazından yapılarak gayet dilnişindir.

Bu kilisede bir «hazine» dairesi olup orada Saint Janoya'nın kanı olmak üzere iki şişe içinde birer miktar kan mahfuzdur ki bu kanlar adî zamanlarda kurumuş bir pıhtı suretinde durdukları hâlde azîz-i mûmâileyhin yortusu hulûl eyledikte sulanıp âdeta taze kan hâline gelirmiş. Napolitanlar, işbu garibeye gayet mu-

tekit olup hâlbuki tarihte garîbe-i mezkûreye dair bir de fıkra bulunduğundan Napoli şehrinin evsâf-ı sâiresini ikmalden evvel şuracıkta fıkrâ-yı mezkûreyi dahi arzetmeğe lüzum görüyoruz:

Saint Janoya'nın yortusu eylülün on dokuzuncu gününe tesadüf eder. O gün geldikte İtalya'nın her tarafından ve hatta Avrupa'nın bile bazı mahallerinden birçok mutekitler azîz-i mûmâileyhin kanı sulandığını görmeğe gelirler. Papazlar, birçok dualardan senalardan sonra şişeleri çıkarıp halka gösterirler ki o zaman derunlarındaki kan âteda pıhtı hâlini almıştır. Bade bunlar yavaş yavaş sulandıktan maada köpürmeğe dahi başlayarak âdeta vücuttan hemen şimdi alınmış kan hâline girerler.

Eğer bir sene kan sulanmayacak olursa dindarları bundan pek büyük bir felâket vürut edeceğini istidlâl eyleyerek umumen müteellim olurlar.

1799 senesinde Napoli'nin ordularından birisi General Championnet'nin kumandası altında olarak Napoli'yi işgal eylemekteydi. O sene eylülün on sekizi geldikte Saint Janoye'nin kanı sulanmadı. Napoli ahalisi, memleketleri Fransa cumhuriyetinin galip ordusu tarafından işgal edilmiş olmasını felâket addetmeyerek belki asıl bundan sonra bir felâketin vuku bulmak üzere olduğuna azizin kanı sulanmamasından bilistidlâl teheyyüç eylediler. Sonra papazlar asıl felâket Fransız cumhurcuları gibi Nasraniyet aleyhine düşman olan bir ordunun şehre girmiş bulunması Saint Janoye'nin kanını sulandırmayan sebeb-i mahz olduğunu halka ilân edince Napolitanlar taraf taraf toplanıp Fransızlar aleyhine şiddetli bir isyan tertip eylediler.

General Championnet bu isyanı silâh kuvvetiyle bertaraf edebileceği derkâr ise de halkın kanını dökmektense Saint Janoya'nın kanını sulandırmak mürreccah olacağını derpişle kalkıp Sentar Stotita kilisesine gitti. Papazlara dedi ki:

–Beş dakikaya kadar ya Aziz Janoya'nın kanını sulandırırsınız yahut sulandırmayacak olursanız altıncı dakikada hepinizi kurşuna dizeceğim!

Ne dersiniz? Azizin kanı derhâl sulanmaz mı? Dinsiz imansız bir generalin sözündeki şu tesir garip değil midir?

Hâlbuki muahharen Nasraniyet aleyhinde gayreti büyütenler, papazların bu baptaki hilelerini bulmuşlardır. Bazı eczâ-yı

kimyeviyyeyi dövdürüp kan pıhtısı hâline koyduktan sonra hava temas ettirildikte kendi kendisine sulanarak köpürmeğe dahi başladığını herkese götermişlerdir. Lâkin Napoli'deki mutaassıpların hüsn-i i'tikadını bu tecrübe-i kimyeviyye dahi ihlâl edemediğinden, hâlâ her sene eylülün on dokuzuncu günü mezkûr kilisede bir cem-i gafîr huzurunda bu garibe tekrar eylemektedir.

İstnbul'da Büyükada'da, *** otelinde Hintlilerin beşeriyet fevkinde bazı acayip ve garaip itikatlarını görerek şaşmışsak, şimdi bundan daha adî bir şeye Napoli'de itikat olunduğunu görünce daha ziyade şaşmayacak mıyız?

Asıl buna şaşmalıyız ki nûr-ı ma'rifet Avrupa'da her tarafı tenvir eylemiş bulunduğu ve işin hilesi dahi meydana çıkarıldığı hâlde yine itikat olunur ki Hintliler akaid-i safderûnânelerinde mazur olabildikleri hâlde Avrupalılar için bu bapta bir özr-i ma'kul dahi bulunamaz.

Gelelim Napoli şehrinin evsâf-ı sâiresine:

Saint Kaler ve Mesîh-i cedîd ve Fransuva di Pol ve Saint Dominik ve Filip Neri kiliseleriyle Santa Kalera, Santa Mariya ve Trinite manastırları dahi ebniyece âsâr-ı nefîse-i mi'mâriyyeden oldukları gibi her birinde birtakım azizlerin naaşları, kemikleri, vesaireleri bulunmak hasebiyle her biri başka başka bir ziyaretgâh addolunurlar. Bittahsis bu manastırlardaki rahip ve rahibeler, öyle esrara mahrem olurlar ki bahsimizi o cihete tahvil edecek olsak sonu gelmez birçok romanları dahi bu bahse karıştırıp bahsetmek iktiza eder.

Napoli şehri ta milâdın 1224 senesinde tesis edilmiş bir darü'l-maârife maliktir ki oradan zuhur etmiş olan birçok meşahir şehr-i mezkûrun tezâyüd-i şöhretine hizmet eylemişlerdir. Müzik akademisi, Avrupa'nın hiçbir tarafında emsali bulunmayacak derecelerde meşhur olduğu gibi resim akademisi dahi şöhretçe ona peyrev olur. Bundan maada güzel bir müzehane bulunup Herkulaom, Pompei ve Destabia gibi kadim şehirlerden oldukları hâlde yer altında kalarak bilâhare meydana çıkarılmış olan şehirlerde zuhur eyleyen âsâr-ı atîka bu müzede mahfuzdurlar. Napoli'nin kütüphaneleri dahi zengindir. Memleket zaten her dem bahar bir bahçe hâlindeyken bir de botanik bahçesi vardır ki dünyanın her tarafında hâsıl olan nebatatı orada yetiştirmek kabildir.

Elhâsıl Napoli şehri mütemeddin bir memleket için her ne lâzımsa kâffesine malik olarak bunlardan birtakımına da sair yerlerde emsali bulunamaycak surette malikiyetle mümtaz olan bir yerdir.

Her sene Avrupa'nın her tarafından birçok kibar ahali Napoli şehrine gelip kışı orada imrar ederler. Vakıa Avrupa kibarının şitaiyeleri Napoli'den ibaret değildir. İtalya ve Fransa'nın cenup taraflarında her yer şitaiye ittihazına salih iseler de Napoli'nin eğlenceleri ve misafirler için mebzul olan esbâb-ı râhat ve huzurları, memâlik-i sâireye makis olmadığından misafirlerin en çoğu Napoli'ye giderler.

Avrupalıların mevsim-i şitâyı imrar için cenup taraflarına sebep ve hikmet-i seyâhatleri hakkında karilerimize bir fikr-i mahsûs vermek isteriz. Zira hikâye okumaktan maksat, yalnız hayalât ve hurafat nev'inden masal dinlemek değildir. Masal içine birçok hakayık-ı coğrafiyye ve tarihiye ve hikemiye ve fenniye katmak, romanlardan büyük büyük istifadeleri temin eyleyecek mevaddandır.

Avrupa'nın vasat ve bahusus şimal tarafları, yaz mevsimlerinde bile mahbûbe-i cihânârâ-yı şemsin pek büyük bir naz ve istiğna ile çehrenümâ-yı letâfet olduğu yerler olup hele kış geldikte gecelerin on altı on sekiz saate adar uzanıp gündüzlerin o nispette kısalması ve havanın ale'l-istimrâr kapanık bulunması kulûba kasvet verecek şeylerdendir. Londra gibi yerlerde gündüzün vakt-i zuhrunda gaz yakılmaksızın göz gözü göremediği zamanlar pek çok olur.

İmdi bu kadar mukassi yerlerde mevsim-i şitânın kasvet-i mütezâyidini tadil için balolar, tiyatrolar, konsertolar, suvarelerin envaı icat olunarak kış mevsimini en eğlenceli bir mevim etmeğe bezl-i mechûd edilmişse de kibar ahali İtalya'nın mevsim-i şitâsında mevsim-i sayfına kat kat faik olan letafetiyle eğlenmek için mevsim-i mezkûru orada geçirmek ihtiyacını asla defedemezler.

Hele Avrupa memâlik-i bâridesinde vücutça zayıf, nahif olanlar emrâz-ı mühlike-i sadriyyeye pek müstait olduklarından kış mevsimlerini İtalya'da geçirmek ekseriya etıbba tarafından dahi sûret-i mahsûsada emir ve tavsiye olunur.

Tenezzüh ihtiyacı bu derecelerde olduğu gibi esbâb-ı seyr ve seyahat ve gidilen yerlerde vesâil-i refâh ve istirahat dahi kemâl-i suhûletleriyle beraber mükemmel olurlarsa bu istifadeden mahrumiyete niçin rıza gösterilsin?

Petersburg gibi en uzak bir yerden şimendiferlerle üç gün zarfında İtalya'ya inilebilir. Paris'ten, Berlin'den İtalya iki günlük yoldur. Bu iki üç günlük yolu katetmekteki külfetse İstanbul'dan Kütahya'ya gitmekteki külfete dahi nispet edilemez. Ne mümkün, İstanbul'dan Bursa'ya gitmek bizce ehven-i seyâhat olup ondan öteye Kütahya'ya kadar gidilebilmek Avrupa'nın hiçbir yerindeki seyahatlara kıyas olunamayacak kadar müşkülâtı daîdir.

Her taraftan Napoli'ye gelebilmek, şimendiferlerin teksiri cihetiyle ne kadar kolaysa her sınıf ahali için esbâb-ı istirâhat dahi o kadar mütenevvidir. En fakir olan ister hâlince bir otele ve ister hanesine misafir kabul eder bir familyaya misafir olur. Ve zengin olan, şehir civarındaki villâlardan birini isticar eyleyebilir ki bunlar bizim Boğaziçi'ndeki yalılar gibi açık mahallerde bahçeli, ormanlı, güzel sayfiyelerdir.

Büyükada'dan kalkıp Napoli'ye gittiğini haber verdiğimiz Safa Kok Sanc'ın bu cihetten talihi yavermiş ki o kış Napoli şehri sinîn-i sâbıkadan ziyade Avrupa kibarına mahall-i ictimâ olmuştu. Fransa'dan, Almanya'dan, Avusturya'dan yirmi otuz kadar kont, baron, marki filân Napoli'ye gelmiş oldukları gibi İngiltere ile Rusya kibarı bu miktardan daha çok oldukları hâlde gelip binaenaleyh villâların kâffesi isticar olunduktan maada ikinci üçüncü derecedeki kibar misafirîn dahi otelleri doldurmuşlardı. Eğer İstanbul'daki İngiliz sefareti Napoli'deki konsolosa telgraf çekip o dahi devâir-i belediyyeye bilmüracaa icar cihetinden aza çoğa bakmamak derecesinde bir gayret edilmemiş olsaydı, Safa Kok Sanc için bir villâ isticarı hemen de mümkün olamayacaktı.

Safa Kok Sanc için isticar olunan sayfiye, Napoli havalisinin en lâtif addolunan cenûb-ı garbî tarafında tatlıca bir tepe üzerinde vaki büyücek bir villâ olup eğerçi mefruşatı dahi yolundaydıysa da evvelce memuren izam edilmiş olan daire müdürü Fasharoz, mefruşat cihetinden gördüğü noksanları bilikmal burasını Hintli Raca'nın ikametine bilvücuh salih ve lâyık olacak bir dereceye isal eylemişti.

Mumaileyh Fasharoz'un işbu ikmâl-i mefrûşât ve tezyinat maksadıyla şuraya buraya müracaatından Napoli şehrine gayet zengin bir Hintli Prens geleceği lisân-ı matbûâta düşmüş ve oradan dahi kibâr-ı misâfirînin zemîn-i güft ve şinîdini teşkil eylemişti.

İngiltere'den gelenler meyanında birtakım kimseler Safa Kok Sanc'ı tanıdıklarından bazı salonlarda «Acaba bu zat kim oluyormuş?» yolunda vuku bulan sualler cevapsız kalmazlardı. «Roçild kumpanyasını birkaç defa satın alır bir zattır» sözü bir İngiliz tarafından dermeyan edilince bunu birer «Yes!» hecâ-yı yegânesiyle tasdik eyleyecek sair birkaç İngiliz daha bulunurdu. Hele Amerikalı «Sarpson» isminde bir zat işbu Safa Kok Sanc familyasını pek hususî bir surette tanıyıp pek aziz ehibbasından bulunduğu beyanıyla o kadar tafsilât ve izahat verirdi ki bazı kimseler tavsifin bu derecesini mübalâğaya hamlederek inanmak istemezler idiyse de pek çok kimseler inanarak şâyân-ı tedkik olan bu familyanın bir an evvel vüruduna çâr-çeşm ile muntazır bulunurlardı.

Diyebiliriz ki Safa Kok Sanc familyası henüz Napoli'ye vürut etmezden evvel gerek âile-i mezkûrenin pederi olan ve gerek validesi bulunan Prenses, Napoli ahâlî-i şitâiyyesi meyanında meşhur olarak bahusus Mihriban zebân-ı enâmda destan olmuştu.

İşte Safa Kok Sanc'ın Napoli'ye vürudu bu derecelerde muntazır bulunduğu bir gün akşam üzeri Timsah vapuru Napoli önüne vürut eyledi. Garandiyası üzerinde Prensin kendine mahsus olan âfitâb-ı zerrîn şekilli sancak görülünce o zamana kadar kimsenin bilmediği bu sancak enzâr-ı dikkati celp eyleyerek zaten vapur dahi şâyân-ı temâşâ inşâât-ı bahriyyeden olmakla, rıhtım üzerinde piyasa eden ahalinin kâffesinin enzâr-ı temâşâsı Timsah üzerine teveccüh eyledi.

Üç çifte bir geyik sandal, metafora makaralarının kuş cıvıltaları gibi sedalarıyla denize indirilerek koyu lacivert kasturdan elbîse-i bahriyye giymiş ve başlarına Hindî serpuş koymuş altı kürekçi ve bir dümenci derhâl sandala atladılar ve sandalı merdiven yanına yanaştırdılar.

Napoli rıhtımı üzerinde bulunan erbâb-ı temâşâdan bazılarının, etrafı seyretmek için ellerine dürbün almış bulunmalarındaki isabet şu anda tahakkuk eyledi. Bu dürbünleri dostlar pay

edemez oldular. Herkes Hintlilerin sandala bindiklerini görmek için Timsah'ın iskelesine tevcîh-i dûrbîn-i dikkat eyliyorlardı.

Merdivenden aşağıya en evvel Akasof ve müteakiben Mihriban ve ondan sonra Rızavend ve en sonra Safa Kok Sanc inerek bir dakika sonra sakallı ve şekl-i acîb ve garibiyle Ganzazib Sahak indi. Cümlesi sırasıyla sandala bindiler. Sandalın baş tarafında İngiliz bandırası ve kıçında Safa Kok'un kendi bayrağı temevvüç eylediği hâlde rıhtıma doğru takarrübe başladılar.

Sahilde daire müdürü Fasharoz üç mükellef arabayla efendisini bekliyordu. Erbâb-ı temâşâ dahi yeni misafirleri asıl burada görmek için arabaların etrafını ihata etmiştiler.

Sandal sahile yaklaştıkta en evvel Akasof'la Mihriban çıkıp bir arabaya bindiler, müteakiben Safa Kok'la Rızavend çıkıp diğer arabayı işgal ettiler. En sonra Ganzazib Sahak sandaldan çıkıp üçüncü arabaya binmekle daire müdürü Fasharoz dahi onun yanına binerek yola düzüldüler.

Erbâb-ı temâşâ işbu misafirleri birer birer tetkik ederek cümleden ziyade şâyân-ı temâşâ olanları Mihriban'la Ganzazib Sahak olduğu tezkir kılınmıştı. Hele Ganzazib'in şekil ve kıyafeti, bazı küçük çocukları korkuttuğundan muhafazalarına memur olanlar «Korkma! Korkma! Karnaval maskarasıdır» gibi birer teville çocukları tatmine çalışmağa mecbur olmuşlardı ki bu sözler işitenleri kahkahalarla güldürmüştü.

«3»

Safa Kok Sanc familyasının Napoli şehrine vürudu üzerinden hünez birkaç gün mürur etmeksizin bütün müsamerelerde cereyan eyleyen mebahisin bunlara dair olup kalması pek de şâyân-ı istiğrâb görülemez. Zira bu alemde birinci sebeb-i şöhret servet ve sâmândan ibaret olup insanların en zengini bulunan bir adam, fazail cihetinden insanların en fakiri olsa bile yine mağbût-ı cihân olur.

Vakıa hakikat-i hâl düşünülecek olsa, böyle olmamak lâzım gelirse de ilimde, hünerde, sanâyi-i âliyye ve nefisede, tevellütte, asalette gerçekten şâyân-ı ehemmiyyet olanların madden enzâr-ı ehemmiyyete ve hayrete çarpacak bir hâlleri zahirde müşahede olunmadığı hâlde zenginlerin servetinden ibaret bulu-

nan medâr-ı temeyyüzleri, daima halkın gözleri önünde bulunarak bu suretle mecma-ı enzâr-ı cihân olurlar.

Bir insanı ilk gördüğünüz zaman mahiyetini tahmin için derhâl üstüne başına bakarsınız. Temiz giyinmiş kuşanmış olur ve boğazına, parmağına, göğsüne biraz da mücevherat denilen ve kıymet-i mevzûaları her şeyden ziyade olduğu hâlde kıymet-i maddiyye ve hakikiyeleri bir kömür parçası derecesine ancak varabilen şeylerden takmış bulunursa, yalnız şu görünmesi kendisini size büyük adam olmak üzere telâkki ettirebilir. Ya bu adam esâfil-i nâsstan bir dolandırıcı, bir batakçı, bir hırsız, bir katilse? Hayır hayır! Bunu hatıra bile getirmezsiniz. Bilâkis kendisi ya bir âli filozof veyahut bir âli hünerli sanatkâr olduğu hâlde kalıbı kıyafeti yolunda olmayan bir büyük adama bâdî-i nazarda maâyibi beşeriyyenin kâffesi lâyıkmışçasına muamelâtta bulunursunuz. Siz de böyle yaparsınız, herkes de böyle yapar.

İşte Safa Kok Sanc ailesi dahi Roma'ya varit olup da milyonlar, milyarlar sahibi bir aile olduğu intişar edince ve bahusus maiyetinde krallara lâyık bir de gemi görülünce herkesin enzâr-ı ehemmiyyeti bu familyaya inhisar etmiş ve cümlenin lisanı onlarla iştigale başlamıştır.

Safa Koklar hakkında söylenen sözler, yalnız servetlerine dair olmakla kalmıyordu. Halk bir bahse ehemmiyet verdi mi artık elsine-i mahâret hep o bahsi vird edinerek ol bapta tedkikat-ı amîkaya kadar girişilir. Binaenaleyh Safa Kok'un İngilizler yedinde mahkûmiyetinden evvel ne kadar şevketi, ikbali olduğu ve senede kaç adamı ateşlere yakarak ne miktarını filler pençesinde ezdirmekle i'lân-ı azamet eylediği bahislerinden emlâki, emvali müsadere olunduğuna ve fakat bu müsaderelerin Safa Kok Sanc'ı yine fakir edemediğine ve edemeyeceğine varıncaya kadar izahat ve tafsilât verenler, her müsamerede mesâmi-i dikkati kendilerine celp ve davet etmek bahtiyarlığına nail olurlardı.

Biraz sonra Safa Kok Sanclar salonlarda dahi şaşaalarını göstermeğe başladılar. İhtiyar Prens, Büyükada vak'asını artık bilkülliye unutarak yine eski şetaretini iade eylemiş olduğu cihetle gerek tûl-i ömrü ve gerek cihandideliği hasebiyle pek çok şeyler görmüş ve öğrenmiş ve görüp öğrendiği şeyleri ise bir i'lân-ı letâfetle nakil ve rivayet ve herkese gayet tatlı muamelâtla arz-

ı merâsim-i nezâket eylemekte bulunmuş olduğundan, salonlarda nail olmağa başladığı hüsn-i kabûlü sair ihtiyarlara asla kıyas olunamazdı. Zevcesi Akasof bir ihtiyâr-ı mergub-ı enâm edecek muamelâtta kocası derecesine varamadığından onun mazhariyeti ol kadar fevkalâde değil idiyse de Mihriban, hem gençliği hem de fevkalâde güzelliğiyle bütün erkeklerin nazar-ı ehemmiyetlerini kendisine celp ve hasretmekle uyûn-ı ricâl başka güzelleri görmekten hemen bîzar olmak derecesini bulmuşlardı.

Vakıa nisvanın en büyük ehemmiyet vereceği şey gençlik ve zenginlik olup Prens Rızavend bu iki faziletin ikisine bir de üçüncüsü olan güzelliği dahi zammeylemişse de henüz pek mahcup bir şey olarak salonlarda kadınların semâhat-ı nâzikâne ve mültefitânelerine hüsn-i mukabeleye muktedir olamadığından, o dahi parlaklıkta pederinden ve hemşiresinden pek geride kalarak ancak validesiyle hem-ayar olabilirdi.

Vassafların elsine-i mübâlâğakârânesi Safa Koklar tavsifatına münhasır kaldığı hâlde bari her söylenen sözler müstemiler nezdinde kabul olunuyorlar mıydı? Bari bu sözler kendileri hakkında efkâr-ı umûmiyyede bir hükm-i müttehid peyda edebiliyor muydu?

Heyhat! Hiç insanoğlunun müttefik olduğu bir nokta var mıdır? Hiç insan evlâdı birçok tevilâta uğratmaksızın bir rivayeti zihnine sığdırabilir mi!

Bir kere servetlerinden başka medâr-ı iftihârları olmayanlar, Safa Kok Sanc'ın vefret-i serveti hakkındaki haberleri mübalâğaya hamlederek «Öyle birkaç ham elmas ve gayr-ı muntazam sarı yakutlarla zenginlik mi olurmuş? Varlık olmasın ama zengin diye bizim gibi umûr-ı maliyye ve sarrafiye erbabına denilir ki şu kadar milyonluk servet-i zâtiyyemizden maada bugün hangi bir iş için olsa Avrupa'nın milyarlarını kendimize muavin edebiliriz. Süveyş cetvelini bir Hint nevvabı açmadı!» yollu tevilâtla bu baptaki rivayatı tadil ederlerdi. Kezalik Mihriban'ın hüsün ve cemâl-i fevkalâdesinden bahsolunduğu zaman kadınlar «Artık saman gibi sarı bir kızı bu kadar methetmek de reva mıdır? Erkeklerin nazarıdikkatlerini celp eden şey, kızın başka kadınlara benzememesinden ibarettir. Buna adî heveskârlık derler. Yoksa Avrupalı güzeller Asyanın, Afrikanın samanî, zeytinî, kuzgunî karılarına elbette faiktirler» diye mukabelede bulunurlardı.

Umûr-ı mâliyye erbabının Safa Kok Sanc hakkındaki intikadatını ol kadar beğenmezseniz de kadınların Mihriban hakkındaki mütalâatını zannederiz ki pek de haksız bulmazsınız. Vakıa erkeklerin bu misillü ahvalde ittiba eyledikleri şey adî bir heveskârlıktan ibarettir. Hatta geçen sene gazetelerde okuduğumuza göre Paris'te zencileri odalık etmek moda olmuşmuş. Herkes lezzet ve sefayı kuzgunî dilberde bulmak daiyesine düşmüş. Erkekler bu misillü hevesatta kadınların varamayacakları derecelere varırlar.

Şu kadar ki kadınlar kendi kadir ve kıymetlerini muhafazada biraz ısrar edecek olsalar, erkeklerin hiffet-i mizâclarını bir kat daha kuvvetlendirmeyebilecekleri hâlde bilâkis onlar dahi erkeklerin bu hâlini kuvvetlendirirler. Meselâ Mihriban, kadınların pek ziyade muahezatına duçar olmuş bulunduğu hâlde kadınlar, erkeklerin ona olan hevesini görünce kendilerini Mihriban'a benzetmeğe çalışarak ricalin bu baptaki hevesatını takviye etmişlerdi.

Mihiriban'a benzetmeğe çalışmak mı? Böyle şey mi olurmuş?

Neden olmasın? Mihrian'da birinci derecede enzâr-ı ricâl-i hevesi celp eden reng-i kehrübaîsi değil midir? Bunun için kadınlar istimal eyledikleri pudraları sarı pudraya tahvilden kolay bir şey mi olur? Saniyen Mihriban'ın saçları kuzgunî siyah olduğundan o canım lapiska saçların yavaş yavaş karara karara kuzgunî siyaha tahavvülleri dahi güç bir şey değildir. Gözlere gelince: Vakıa gözlerin derununu üzüm gibi siyahlatmak muhalse de kirpiklerin ve göz kıvrıklarının sürmelenmeleri de muhal değildir ya? O hâlde göz kapaklarını kaldırıp da muhataplarının gözlerinin içine bakacaklarına, gözlerini daima yere doğru indirilmiş bir hâlde bulundurmak matlubu maaziyadetin hâsıl eyler.

Elhâsıl bu kış Napoli'de kibâr-ı misâfirîni eğlendirmek için türlü türlü tiyatrolar, konsertolar, balolar filânlar olduğu hâlde salonlarda herkesin müstakilen Safa Koklar mübahasatıyla vakit geçirmeleri, bazı ciddî adamları bihakkın bîzar eyleyerek «Canım, Allah aşkına başka eğlence kalmadı mı?» sözleriyle haklı itirazlarda dahi bulunurlardı. Bu yoldaki mübahasatın birisi, bizim meşgul olduğumuz romanda hemen şimdiden değilse de karîben doğrudan doğruya taallûkunu meydana koyacak mebahisten olmakla karilerimizi o mübahaseye vâkıf etmeyi levazımdan addeyliyoruz. Şöyle ki:

Almanya'nın tadat ve tayine sığmaz asilzadegânından Baron Fon Tenkvil'in salonunda, bir akşam kibardan birkaç zat içtima etmişlerdi. Bu misillü misafirleri celbe medar olacak hususat meyanında bir de familya içinde güzeller bulunmak medarı vardır ki Baron Fon Tenkvil'in zevcesi artık güzellerden addolunacak dereceyi çoktan geçmişse de kadınlık için terbiye-i kemâl demek olan otuz yaşında gayet güzel bir dul baldızıyla yirmi iki yaşında bir kızı vardı ki bunlara koca bulmak için hanesini her misafire açtığı gibi her misafir dahi bu kadınları tezevvüçten ziyade o maksatta görünerek nâil-i enzâr-ı iltifâtları olmak için hanelerine devam eylerlerdi.

Bugünkü içtimada Baron Fon Tenkvil'in salonunda Fransa kibarından Mösyö de Trevafas ve İspanyol zadegânından Don Pedro de la Maripotan ve Rus konteslerinden Kontes Pastrapoloviç bulunup bunlardan maada Mösyö Sarpson isminde bir Amerikalı ve Charles Lanko namında dahi bir Fransız muhbiri bulunuyordu.

İşbu misafirlerde Mösyö de Trevafas kırk beş yaşında henüz bekâr ve zengin bir adam olup her sene dünyanın her tarafından İtalya'ya gelen kibar meyanında genç ve güzel kadınlarla kibarcasına eğlenmek için Napoli'ye gelmek mutadıydı. Don Pedro de la Maripotan dahi bu yaşlarda fakat sair İspanyol zadegânı gibi züğürtçe ve müteehhil bir adam olup Napoli'ye zevcesiyle beraber gelmişse de zevcesi bilâhare istediği gibi eğlenmek üzere hanesinde kalıp kendisi Fon Tenkvil'lere gelmişti. Bu iki zatın ikisinde de maksat baldızla kerimeye kur etmek olacağını tasrihe bile hacet yoktur. Kontes Pastrapoloviç'e gelince, evvelâ haber verelim ki Rusya kibarının birçok müstefreşattan birçok dahi çocuklar tevlit etmeleri mutat ve kesir olup işbu evlâd-ı gayr-ı meşrûa dahi babalarının ünvanlarını alırlarsa da servet-i pedere vâris olamayıp gayetî babaları sağlıklarında onlara her ne vermişse onunla iktifa ederler. Birtakımlarıysa erkekseler hizmet-i akeriyyeye girerler ve kadınsalar hüsün ü anları sayesinde ikbal ararlar. İşte Kontes Pastrapoloviç dahi bunlardan bir kadın olup gayet güzel ve terbiyeli olduğu gibi Fransızcayı, Fransızları bile hayrette bırakacak bir letafetle söyler. Mösyö Charles Lanko, Figaro gazetesine muhbirlik eder ve mizah suretinde büyük bir kaleme malik olup eğerçi Matmazel Fon Tenkvil muhbir efendiye pek alıcı gözle bakarsa muhbirin nazar-ı i'tibârı daima Rus kon-

tesini takip eyler. Bu zat yirmi altı yirmi yedi yaşlarında, uzun boylu, gayet yakışıklı bir delikanlıdır.

Baron Fon Tenkvil'in bugünkü misafirleri meyanında Mösyö Sarpson cümlenin nazarıdikkat ve ehmmiyetini celp etmiş bir adamdır. Kendisi Amerikalıymış. Meksika taraflarında bir elmas madeni işleterek milyonlarca lira kazanmış. Servetini böyle milyonlara vardırdıktan sonra madeni, bir İngiliz kumpanyasına satıp kendisi tedkik-i ahvâl-i âlem merakıyla seyahate çıkmış.

Bu adamın her hâlinde, her şanında bir garabet vardır. Meselâ gayet tasarrufla taayyüş eder. O kadar ki maîşet-i tasarrufânesine «imsak» ve «buhl» manasını vermek dahi mümkündür. Lâkin bazı kere dahi bir uşağa yüz lira ihsan eder. Bir fakire on lira sadaka verdiği pek çoktur.

Tütün içmez. İçki içmez. Bunları fazîlet-i insâniyyeye bilkülliye mugayir bulur. Kezalik nisaperestliği dahi fazailden değil rezâil-i insâniyyeden addeyler. Ancak bir rivayete göre bir kadına bir kere de alâka ederse senelerce onun mülâzemetinden ayrılmazmış.

Mösyö Sarpson'un yalnız bir merakı vardır ki o dahi kumardır. Ama hiçbir kimse kumarı bu adam gibi oynamaz. Oyunda kaybedecek olursa daha ziyade eğlenir. «İnsanların para hırsıyla kumarda kendilerini o kadar sıkmaları pek hoşuma gider de onun için eğlenirim» der. Kazandığı zaman bittabi canı sıkılmazsa da para için dahi o kadar haris görünmez. Pek ziyade râhat-ı kalbiyyeyle oynar. Fakat oyunda kazandığı paranın bir habbesinden vazgeçmez. Bu bapta hiçbir kimseye zerre kadar müsaadesi, merhameti yoktur. Hatta bir defasında Paris'li genç bir adamın yüz elli bin frangını birden kazandığını hikâye edenler derler ki bîçare delikanlı bu servet-i mühimmeyi elden çıkarıp da oyun mahallinden çıkıp gittiği zaman ahval ve etvâr-ı me'yûsânesinden canına kastedeceğini anlayanlar Mösyö Sarpson'a paranın bir kısmını olsun iade etmesini rica etmişler. Sarpson demiş ki:

–Evet! Kendisini öldürmeli ya! Şimdiye kadar oynadığım adamlar içerisinde bir kimsenin kendisini öldürdüğüne rast gelip de o lezzeti de almamıştım. Bu netice yalnız benim için değil mağlûp olan için dahi mûcib-i lezzet olmalıdır. Zira kumarın en parlak bir neticesi varsa o dahi mâmeleğini feda edip de nihayet

kendisini öldürmekten ibaret bulunan bir neticedir.

İşte Baron Fon Tenkvil'in salonunda bu zatlar mevcut olduğu hâlde söze bizim Safa Kok Sanc familyası hakkında bir muhavere ve mübahase suretinde başlanmıştı.

Mösyö Charles Lanko muhbir olmak hem de mizahnüvis bir muhbir bulunmak hasebiyle cihanın esrarına vukuf iddiasında bulunurdu. Esrar kutusu olmak için dahi Safa Kok Sanc familyasından âlâ familya mı olur?

Halkın Safa Kok Sanc familyasında bulduğu meziyet üç şey olup birincisi bu familyanın servet-i bînihâyesi, ikincisi Prenses Mihriban'ın hüsn-i zelîhapesendi ve üçüncüsü Hintli familyaların iffet hakkında âdeta derece-i taassuba varan masumiyetleri kaziyesiydi.

Muhbir efendi, Raca'nın servet-i bînihâyesi sahih olabileceğini ispat için birtakım Hint seyahatnamelerinde okuduğu masal nevinden şeyleri hikâye ederken Mösyö Sarpson ona mukabil dedi ki:

–Yok yok! Raca'nın servetini öyle Elfülleyle'nin tılsımlı hazineleri suretinde görüp de şâyân-ı hayret bulunmayınız. Böyle tılsımlı hazinelerde bazı kere tılsıma bir hâl olacak olursa mücevherler çakıl taşına ve altınlar dahi bakıra tahavvül ederler. Böyle olmasa bile bir kapalı kutunun içinde ne olacağı belli olmayacağından servetin o türlüsüne itibar olunamaz. Bak benim servetim hiç öyle tılsımlı değildir. İngiltere ve Hollanda bankalarına Elfülleyle hazineleri denilemez.

Bu lâkırdıyı söyleyen adamın üç dört bankada sekiz on milyon lirası olduğu vârid-i hâtır olunca artık muhbir efendinin iddiada devam edebilmesi kabil olur mu?

Mihriban'ın hüsün ve edasından bahsedilmeğe başlandıkta, Rus Kontesi böyle cildi don yağına benzeyen bir kızda nasıl letafet olabileceğini anlayamadığını ve bu kızı beğenip sevenlerin akıllarına şaşacağına dair birkaç söz söyler söylemez muhbir efendi derhâl kendisini tasdik eylemişti.

Mösyö Sarpson dahi güzel kontesi tekzip ve cerh etmedi. Fakat dedi ki:

–İnsanlar meyanında zaten aklına şaşılmayacak kimi bulabilirsiniz madam? Bazı kimseler bin şeyde akıllarına hayran

olunacak âkıl olurlar da öte tarafta öyle bir hareket ederler ki çocuklar bile ona gülseler hak kazanırlar. İşte ben dahi bir vakit Prenses Mihriban'a âşık olmak gibi gülünecek bir akılda bulunmuştum.

Kontes –Siz de mi?

Sarpson –Evet efendim! Hem de senelerce müddet o aşkın müptelâsı oldum. Etmediğim delilikler kalmadı.

Sarpson'un bu suretle açtığı söz bilâhare Hintlilerin iffeti meselesine intikal eyledi. Bu bapta Madam Foņ Tenkvil dedi ki:

–Doğrusunu isterseniz ben bu iffetten hiçbir şey anlayamam. Buna âdeta merdümgirizlik demelidir. Zira Hintlilerin iffeti yalnız ecnebilere karşı olup kendi aralarındaysa Racalar ve Brehmenler âdeta ırz ve iffet-i umûmiyyeden istedikleri gibi istifade ederlermiş.

Mösyö Charles Lanko madamı tasdiken dedi ki:

Evet! Kendi aralarında mal da can da ırz da namus da hep Racalar, Brehmenler için mübahtır. Fakat Prenses Mihriban gibileri için o merdümgirizlik dahi yoktur. Süslü Avrupalıları ve üniformalıları beğenirler. Pek severler.

Herkes Mösyö Sarpson'un yüzüne baktı. Kontes Pastrapoloviç bu bakıştan maksat ne olduğunu dahi tasrih ederek dedi ki:

–Mösyö Sarpson! Hint kadınlarının Avrupalılara derece-i rağbetleri cümleden ziyade size malûmdur. Bu bapta sizin tarafınızdan verilecek hüküm en makbul bir hüküm olacaktır.

Mösyö Sarpson muhbir efendinin yüzüne bir nazar-ı şiddetle baktı. Dedi ki:

–Madam! Bu efendi hata ediyor. Aflarına mağruren derim ki sâhib-i hâne dahi hata ediyorlar. İffet hususunda Hintliler bizim Avrupalılara asla makis değildirler. Bizim Avrupa'da ömürlerini Hazret-i Meryem'e vakfeden kadınlar bile ümm-i İsa'nın huzuruna yüzleri kızarmaksızın çıkamazlar. Hintlilerdeyse mabutlardan her hangi birisine vakf-ı vücûd eden kızlar, ömürlerinin sonuna kadar verdikleri ikrarı ihlâl etmezler.

Muhbir Charles Lanko hiddetlendi. Dedi ki:

–Bu kızlar hakkında dahi az romanlar mı okuduk? Az seyahatnameler mi okuduk?

Sarpson ondan daha ziyade hiddetlendi. Dedi ki:

–Okuduğunuz romanları, seyahatnameleri yazanlar dahi bizim gibi zevzek Avrupalılar değil mi?

Kontes Pastrapoloviç –Vay! Biz Avrupalılar zevzek miyiz?

Sarpson –Pek de ciddî adamlar değiliz ya? Hele erbâb-ı kalemimiz her işittikleri şeylere inanırlar. Her yazdıkları şeylere dahi işittiklerinin on katını katmak için kendileri uydururlar.

Madam Fon Tenkvil –Pardon Mösyö Sarpson! O zevzek Avrupalılardan birisi sizin Prenses Safa Kok'a şiddetli bir mülâzemet-i âşıkanede bulunacak olsa, Prenses hazretlerinin o vahşeti Hindiyyeyi pek çabuk bertaraf ederek âşıkına ısınacağını ümitten beni hiçbir şey menedemez.

Sarpson –Pardon madam! Bir Avrupalının buna muvaffak olduğunu görecek olsam yekpare altından heykelini yaptırıp rekzederdim. Ben Amerikalıysam da Amerikalıların dahi nesli Avrupalı ve terbiyeleri Avrupa terbiyesidir. Bir kadının nazar-ı rağbetini celp edecek gençliğe cemale ne kadar malik olabildiğimi bilemezsem de mülâzemet hususunda asla kusur etmedim. Üç sene, tamam üç sene mülâzemette bulundum. Daha Hindistan'da başlayarak onlar nereye gittilerse hemen her yere ben dahi gittim. Mihriban'dan neye nail olduğumu sual ederseniz vereceğim cevap bana zül ona şeref olur. Hiçbir şeye nail olamadım demek en kestirme cevap yerine geçer.

Sarpson bu sözleri biraz tehevvürlüce tavırla söylediğinden salon içinde herkes biribirinin yüzüne bakıştılar. Zira böyle bir salonda tehevvürlü lâkırdı söylemek pek ayıp olup iki adam yekdiğeriyle düelloyu müncer olacak bir muamelede bulunacak olsalar bile «Yarın görüşürüz» diye bahse derhâl hitam vererek sözü asla uzatmazlar.

Vakıa bugün için Sarpson şu ifâdât-ı mütehevvirânesiyle huzzara sükûtu icbar eylemişse de ondan sonra mahâfil-i ehibbâ için bir sermâye-i güft ve şinîd dahi Sarpson'un Prenses Mihriban'a olan alâkası maddesi olduğundan herkes bu madde üzerine bin ilâvatla hikâyeler nakletmeğe başladılar. Ama her nerede bu bahis açılırsa, keyfiyeti Sarpson'a duyurmamak ciheti dahi beyne'l-ehibbâ sûret-i mahsûsada tavsiye olunurdu. Çünkü ters Amerikalının sağı solu olmadığından şayet şakayı daha ile-

riye götürecek olurlarsa netîce-i kârı düelloya, mukateleye filâna kadar vardırmaktan bihakkın endişe ediliyordu.

«4»

Sarpson'un Safa Kok Sanc familyası ve onlar meyanında dahi bilhassa Mihriban hakkındaki rivayatı, bizim romanımızın asıl zemini olacak ahval ve vukuatın miftahı demektir. Hâlbuki bu miftahı icazkârane bir maharet ve kudretle çevirip birçok esrarı birden meydana çıkaran şey dahi Mirza İsmail isminde bir Acem hokkabazı olmuştur.

Hikâye içine bir de hokkabaz katmış olduğumuza bakıp da bu hokkabazı öyle bizim Kâğıthane'de, Ihlamur'da vesair seyir mahallerinde, zenbili yardağının omuzunda ve dairesi koltuğunda gezen hokkabazları zannetmemelidir. Hokkabazlık sanatı, elyevm Avrupaca o kadar terakki etmiştir ki yaptıkları hünerlerin hilesi neresinde olduğunu anlayamayanlar için bu hünerler hakikaten akıllara durgunluk verir. Ahiren İstanbul'a gelmiş olan Mösyö Kaznof ismindeki hokkabazı temaşa edenlerin kâffesinde bu akıl durgunluğu görülmüş ve yaptığı hünerlerin hile ve hud'asına akıl erdiren hiç kimse bulunmamıştır.

Asrımızda hokkabazlığın bu kadar terakkisine sebeb-i hikmet-i tabîiyye, kimya ve caraskal gibi birçok fenlerin acayip ve garaibi hokkabazlığa intikal etmiş olması kaziyesidir. Düşünmelidir ki işbu acayip ve garâib-i fenniyye, bir zamanlar edyân-ı bâtıla pişdarlarının mucizeleri, kerametleri yerine geçmiş şeylerdir ki fenne mensup olmayanlar için bunların hilesi meydana da konulmamış ve kitaplara da yazılmamıştır. Bunlar erbabı nezdinde esrâr-ı mektûmeden hıfzediliyorlar. Zira esrâr-ı mezkûreyi faş edecek olsalar, kendi hüner ve marifetlerinden istifadelerini feda etmiş olurlar. Âlem, öyle hikmet ve hakikatini bilip durduğu şeyleri kemâl-i hayretle temaşa için birçok masraflar ihtiyar ederek temaşahanelere gitmezler ya?

Bu asırda hokkabazlığın terakkisini karilerimize güzelce tefhim için ihtar eyleriz ki Amerika ve Avrupa'da «medyum» diye şöhret bulan birtakım herifler, güya ervâh-ı gaibeyle iddiâyı münâsebet ederek bunlara icra ettirdikleri harikalarla cihana veleh ve hayret verirler. Bunlara ispritist dahi derler. Bunlardan maada müsmirizm denilen şey vardır ki mıknatıs-ı

hayvânîyi güya kuvve-i elektrikiyye gibi bir madde-i fizikiyye addetmek derecelerine vararak icra eyledikleri acayip ve garaible mütefennîn-i hukemâyı dahi âciz bırakmışlardır. Bunlar ve bilhassa medyumlar kendi hilelerini o kadar kuvvetlendirmişlerdir ki işbu on dokuzuncu asır terakkiyyât-ı medeniyyede şu hokkabazlığı mu'cizât-ı cedîdeden olmak üzere halka yutturup bir mezheb-i cedîd dahi kendileri çıkarmağa gayret ederlerse de karşılarında muhalifleri olduğu için halkı istedikleri gibi inandıramıyorlar.

Bunların muhalifleri dediğimiz fırka dahi yine kendileri gibi hokkabazlardır. Lâkin bu hokkabazlar, hokkabazlıklarını itiraf ederek «Medyumlar kendilerine hokkabaz namını vermek istemiyorlar ve halka havarık icrasına muktedir adamlar gibi görünmeğe çalışıyorlarsa da inanmayınız, onlar dahi bizim gibi hokkabazdan başka hiçbir şey değildirler. Zira işte onların yaptıklarını biz dahi aynen yapıyoruz» derler. Ve vakıa onların hünerlerini aynen dahi icra ederler.

Vaktiyle «Kırk Ambar» serlevhasıyla neşretmekte olduğumuz bir mecmûa-i fenniyyede mıknatıs-ı hayvânî acaibi hakkında birçok malûmat vermiştik. Bu romanımızda hokkabazlığı, vasıl olmuş bulunduğu derece-i gaye-i terakki üzerine mebni bazı havarık dermeyan edeceğimizden, şayet bunları bir romancının hayalâtına hamledecek olan karilerimizi daha şimdiden ilzam için Kırk Ambar'daki «Mıknatıs-ı Hayvânî» mebahisini mütalâaya irca eyleriz.

Hikâyemizin birçok esrarını meydana çıkarmış olduğunu haber verdiğimiz Acem hokkabazı Mirza İsmail'se kendisine medyumlar derecesinde bir ehemmiyet vermediği gibi adî hokkabazlar derecesinde onlara bir muhalefet dahi göstermeyip ikisi ortası bir hâlle şöhret kazanmağa gayret eyliyordu. Napoli'ye vürudu hemen Safa Kok Sanc familyasıyla beraber gibi bir şey olup eğerçi birden bire kibarın enzâr-ı rağbetini celp edememişse de adî tiyatrolarda icra eylediği hünerleriyle Napoli'nin yerli ahalisinin nazar-ı hayretlerine birden bire çarpmış ve gazeteleri kendi hakkındaki intikadatıyla doldurmuştu.

Bu zat, ervâh-ı gaibeyle açıktan açığa münasebet davasında olup hatta onlara mektup göndermek, mektup almak iddialarına kadar vardırırdı. İntihap edeceği zevatı, hâb-ı mıknatısla uyu-

tunca kayıptan haber vermek derecesinde şeyleri göstereceğini biliddia, filvaki bazı icraatıyla iddiasına muvaffak olurdu.

Gazeteler meyanında «İl Monitero Napolitano» nam gazete, medyumların ve ispritistlerin lehini iltizam ederek binaenaleyh Mirza İsmail'in icra eylediği hünerleri adî hokkabazlık nev'inden telâkki etmeyerek bunların her birini bir tecrübe-i fenniyye suretinde telâkki etmek lâzım olduğunu ve buna elyevm «fen» denilmiyorsa da karîben acâib-i mezkûrenin fenniyeti tahakkuk edeceğini dermeyan eylediğinden diğer gazeteler ve ezcümle «Natura» nam risâle-i fenniyye, bu gazetenin hilâfını iltizam ederek şarlatanlığı böyle fen suretinde terviç etmek isteyen bir gazetenin vücudu, şu asr-ı terakkiyyât için âdeta zül olacağını hükme kadar şiddet gösteriyordu.

Napoli matbuatının bu suretteki münakaşatı, yavaş yavaş oradaki kibâr-ı misâfirînin dahi nazarıdikkatlerini celbe başladı. Vakıa misâfir-i mûmâileyhümün her biri, bu yolda birçok şarlatanları temaşa ederek onların meyanında erbâb-ı mütâlâadan olanlar birçok dahi kitaplar okumuşlarsa da Acem hokkabazının iddiaları bilkülliye başka ve pek mühim olduğu gibi Napoli ahalisinin şiddet-i münâkaşaları dahi misafirînin ehemmiyet-i mahsûsasını mucip olduğundan, yalnız hokkabazlık meselesini değil Napoli şehri için âdeta mesâil-i yevmiyyenin ehemmi derecesini bularak belki de ahaliyi iki sınıfa ayırabilecek olan şu maddenin cihet-i milliyye ve umumiyesini merak edenler kibâr-ı misâfirîn içinde dahi çoğaldıkça çoğalmaktaydı.

Nihayet Napolitanlardan bir çoğunun ettikleri bir bahsi hal için Mirza İsmail'in Saint Charles Tiyatrosu'nda fevkalâde bir oyun vermesine karar verildi. Hallolunacak bahis, Acemin her zaman icrâ-yı hüner eylediği tiyatro içinde birtakım tehiyat icra etmiş olmasıyla bu tehiyatla yaptığı hünerleri başka bir yerde yapamayacağını iddia edenlerin inatlarıydı.. Mirza İsmail, hangi mekânda olsa icrâ-yı hüner edebileceği beyanıyla muhaliflerinin irae edecekleri yerde icrâ-yı hünere hazır bulunduğundan muhalifleri dahi Saint Charles Tiyatrosu'nu irae eylediler ve hiçbir gûne tedârükât-ı mütekaddime icra etmeksizin orada oyun vermesini istediler.

Vakıa muhaliflerin bu bapta hakları vardır. Hokkabazlar, bir tiyatrohane içinde istedikleri makineleri evvelden vazeder-

lerse akıllara hayret verecek hünerler yapabilirler. Ezcümle birisi Paris tiyatrolarından birinde gayet güzel bir kızı kuş gibi uçurtmuştu ki bu hünerin evvelce tehyie edilmiş makineler ve ince platin telleriyle icra edilmiş olacağı derkârdır.

Mirza İsmail muhaliflerin teklifini kabulden maada «Bana bir kız gösterin ki okumaktan, yazmaktan, musikiden, ilimden, hünerden bîbehre adî bir kız olsun. Ben o kızı mıknatıs uykusuyla uyutacağım. Bade kıza hangi mektubu gösterirsem okutabileceğim. Hangi havayı isterlerse piyanoda çaldıracağım. Hatta resim bile yaptıracağım. Hem de ahali hangi zatın resminin yapılmasını isterlerse onu yaptıracağım» diye iddianın son derecesine varmış olduğundan artık iş bu dereceyi bulunca Napoli'deki kibâr-ı misâfirîn dahi bu hünerin icra olunacağı Saint Charles Tiyatrosu'na gelmeğe yekdiğeri teşvik etmişlerdir.

Napoli'deki Saint Charles Tiyatrosu'nun Avrupa tiyatroları meyanında kudemadan olduğunu evvelce dahi haber vermiştik. Hakikat bu tiyatroya girenler, kendilerini büyük bir ibadethaneye girmiş zannedecek derecelerde bir tesir bir hey'et-i mi'mâriyye içinde bulurlar ki bu hâl sair tiyatrolarda yoktur.

Hele Mirza İsmail, burada vereceği büyük oyunun şaşaasını bir kat daha arttırmak için bu gece tiyatroyu tezyin ve tenvir hususunda o kadar fedakârlık ihtiyar etmişti ki kralları dahi oraya davet etmiş olsa tezyinatın bu derecesi üzerine yüzü kızarmayacağı derkârdı. Napoli'deki misafirlerin bu gece tiyatroya geleceklerini evvelce haber aldığı için mi tiyatroyu bu kadar tezyin etmiş olduğu bizden sual edilecek olursa, bu suale bir kat'î cevâb-ı red veyahut cevâb-ı tasdîk veremeyiz. Şu kadarcık diyebiliriz ki mutlaka Mirza İsmail, bu geceki oyununa miafirler tarafından dahi rağbet gösterileceğini haber almış olmalıdır. Zira yalnız her zamanki Napoli erbâb-ı temâşâsı için oyun vermeğe davranmış olsaydı, bu kadar külfeti ihtiyar edip de masârif-i külliyyeye girmezdi.

Fakat tiyatro ne kadar tezyin ve tenvir edilse bir tiyatronun erbâb-ı temâşâsı mükemmel olmazsa o tiyatro yine enzara letâfet-i tâmme veremez. Hatta tiyatroya gitmekten maksat, oyun temaşasından ibaret olacaksa insanın oyunları yalnız kendi gözleriyle temaşa etmesi kâfi olacağından tiyatroda kendisinden başka bir kimse bulunmayacak olsa yine mutmain ve memnun

kalması lâzım gelirken bilâkis tiyatro kalabalık ve huzzar süslü olmadıkları surette insan hiçbir lezzet alamaz.

Bu gece locaların hemen kâffesi Napoli'deki Avrupalı misafirler tarafından tutulmuş ve bunları gayet süslü bir halk doldurmuş olduğundan Mirza İsmail'in masârif-i külliyye ihtiyarıyla donattığı tiyatronun tezyinatını, halk dahi itmam eylemişti. Her locada birkaç genç ve güzel kadın bulunup bunlar rekabet-i nisvâniyyelerinin saikasıyla biribirinden dahi güzel olmak gayretine düşerek süs hususunca imkânın son derecelerine varmışlardır.

Hakikat büyük bir tiyatronun locaları kibar ahali ve süslü kadınlar ve efendiler tarafından dolu olması, sâhib-i nazar ve sâhib-i fikir olan erbâb-ı temâşâyı en güzel oyunlardan daha ziyade eğlendirir. Zira böyle bir cemiyet içinde kimsenin kimseye tanınamaması kabil olamayacağından pek çok kadınlar erkekler biribirini tanıdıklarından maada birçokları arasında türlü türlü maceralar, hisler, hevesler olacağından gerek kendi gözleri ve gerek dürbünler vasıtasıyla öyle manalı bakışlar ve tebessümler meydan alır ki her locayı müstakil bir loca, hem de canlı bir loca addetmek beca görülür.

Bu misillü cemiyetlerin gece olmasında, başka bir fazilet daha vardır. En güzel ve en kalabalık ve erbâb-ı temâşâsı en kibar, en süslü olan bir tiyatronun zamân-ı ictimâı gündüz olsa o parlaklık, o güzellik gündüzlerde görülemezdi. Gecelerde mum ve gaz ziyaları, çehrelerde başka bir tesir hâsıl eder. Hele kadınların kemâl-i ihtimâmla düzgünlenmiş olan çehrelerinde o kadar tashihat ve tezyinat icra eyler ki öyle bir gecede hemen hiçbir çirkin kadın yokmuş gibi herkes her kadını gayet güzel görmeğe başlar.

Ziyanın tağlît-i nazarda olan te'sîrât-ı azîmesini lâyıkıyla hükmetmek için bazı tiyatro oyunlarında görülen lüzum üzerine kırmızı, mavi, yeşil gibi elvân-ı gûn-û-gûnla neşr-i ziyâ eden fişekler yakıldığı zamanı düşünmelidir. Her renk ziya değiştikçe yalnız tiyatro sâha-i temâşâsında icrâ-yı hüner eden sanatkârların değil bütün parter ve localar sükkânının dahi manzara-i umûmiyyesi tagayyür ve tahavvül ederek bir dakika evvelki tiyatro heyeti kaybolmuş da yerine bilkülliye başka bir heyet gelmiş zannolunur.

İşte bu gece Saint Charles Tiyatrosu böyle tarif ve tavsifinde

aklâm-ı muharrirîni bihakkın itap edecek kadar ziynetli ve o tiyatroyu huzurlarıyla müşerref eden huzzar dahi en kibar, en güzel, en süslü takımdan olmalarıyla daha oyun başlanmazdan evvel bile buraya gelenler, geldiklerine nadim olmayacaklarını birbirine temin etmeğe başlamışlardı.

Oyuna saat dokuz buçukta başlamak mukarrer olduğundan saat tamam dokuzda güzel intihap olunmuş orkestra takımı icrâyı terennüme başladı. Napoli şehri, mızıkanın vatan-ı asliyyesi, mahall-i terakkisi, her şeyi olmakla orada yetişen mızıkacıların adîleri Avrupa'nın sair taraflarında meşahirden addolunurlar. Binaenaleyh kibâr-ı huzzâr bu orkestrayı gayet beğenerek tahsinen bir alkış eylediler ki tiyatrolarda yalnız orkestrayı alkışlamak ender vaki olduğundan İsmail Mirza sayesinde öyle bir alkışa nail oldukları için mızıkacılar dahi memnun oldular.

Perde açıldıkta sâha-i temâşânın üzeri bir yatak odası suretinde müzeyyen olduğu görüldü. Vakıa bu yatak odası, romanımızın mebdeinde tafsilâtını irat eylediğimiz yatak odasına asla kıyas olunamayarak sâha-i temâşânın üzerine adî bir kilim serilmekten ve bir tarafına bir karyola konulmaktan ibaret olup tiyatrolarda olduğu üzere kapısı, penceresi, şöminesi, muşamba mukavva gibi yalancı şeylerden ibaret idiyse de böyle bezden, pürçükten, kâğıttan, muşambadan şeyleri en büyük konaklarda görülen müzeyyenât-ı mükellefe derecesinde parlak göstermek dahi tiyatroculuğa mahsus olan sanâyi-i nefîse ve mühimmeden olduğu erbabına malûmdur.

Bahusus ki karyolanın içinde yatan doksan yaşında bir çirkin Hindu değil on yedi on sekiz yaşlarında gayet güzel kız olup asıl maharet kızı oraya yatıranın mahareti olmak üzere balmumundan dökülmüşçesine mütenasip olan çıplak kolu karyoladan aşağıya sarkmış ve diğeri dahi başının üst tarafına ve saçları içine doğru kaldırılıp atılıverilmiş olduğunu ve saçların nısfı dahi karyoladan aşağıya sarkarak nısf-ı dîgeri yastık üzerine, üzerinde kızın yüzünü çerçevelendirecek bir vaz'iyet-i dilnîşin üzere tertip olunduğu ve dekolte gecelik gömleği, gayet beyaz omuz ve gerdan ve göğsü setredemediği ve kız üzerine örtülmüş beyaz ve ince örtü dahi şekl-i vücûdunu pek lâtif bir surette tecessüm ettirdiği cihetlerle bu manzarayı beğenmeyecek hiçbir kimse tasavvur olunamayacağı derkârdır.

Bunlardan maada yatak odasının bir tarafına bir piyano ve diğer tarafına dahi ressam sehpası konulmuştu. Vakıa bir yatak odasında bunların hiç lüzumu olmayacağı aşikârsa da burası gerçekten yatak odası olmayıp yalnız kızın uykuda bulunacağı müddet için yatak odası olduğu hâlde bade uyanıp icra edeceği hüner-ler için dahi piyano odası veya resimhane olacağından şu veçhile tezyin edilmiş ulunmak zaruriyattandır.

Perde açılıp da halkın ilk nazar-ı temâşâsı bu yatak odasını ve derunundaki peri-likayı ihata eylediği sırada, Mirza İsmail dahi sol taraf kulisinden çıkageldi. Kendi taraftaranı olanlar, mumaileyhin vürudunu tebrike el çırparak alkışa davranmışlarsa da hokkabaz efendi müsterhimane bir tavırla parmağını dudaklarına götürerek halka sükût işareti verdiğinden alkış devam edemeyip derhâl kesildi.

Mirza İsmail uzun boylu, geniş sadırlı, ince belli, gayet yakışıklı bir adam olup şu endamına Acem kisvesi bir kat daha letafet vermişti. İranîler, ekseriyetle siyah tüylü oldukları hâlde bu zatın bilâkis gayet açık lapiska saç ve bıyıklı olması nevâdir-i İranîden addolunsa sezadır.

Burada Mirza İsmail'in endamına, hüsnüne dair söylediğimiz şu iki satırlık sözü karilerimiz lüzumsuz addetmemelidir. Sâha-i temâşâya çıkan hünerver eğer bir güzel kız olsaydı tavsifi yolunda birkaç satır değil birkaç söz söylemiş olsak yine çok görülmezdi. Nasıl ki naime kız hakkında söylediğimiz sözlerin lüzumsuzluğu hiçbir kimsenin vârid-i hâtırı bile olmamıştır. Hâlbuki erkekler hünerverân-ı nisvânı nazarıdikkate alırlarsa kadınlar dahi hünerverân-ı merdânı nazarıdikkate alırlar. Binaenaleyh o gece tiyatroda bulunan kadınlar, hokkabaz efendinin ahvâl-i merdânesini tetkik eyleyerek nasıl beğenmişlerse bizim dahi karilerimize hokkabazın bazı meziyatını ihtarla hakkında nazar-ı teveccühlerini celp etmekliğimiz o kadar lâzımdır.

Mirza İsmail sâha-i temâşânın ilerisine kadar gelip yerlere kapanırcasına birkaç reveransla erbâb-ı temâşâyı selâmladıktan sonra İranî olduğunu hemen hiç belli etmeyecek olan bir tatlı telâffuz ve Fransız lisanıyla dedi ki:

–Tahsin ve aferinden hoşlanmayacak hiçbir insan tasavvur olunamaz. Bense mücerret madamlarım mösyölerim gibi kibar er-

bâb-ı temâşânın bir aferinleri için olanca hünerimi göstermek azminde bulunduğumdan, sâha-i temâşâda isbât-ı vücûd eder etmez muhibbane ve keremkârâne bir alkışla istikbal edildiğimden dolayı kendimi son dereceye kadar bahtiyar addeylersem de ne çare ki hepimizin uyanık bulunduğumuz şu salonda, bir de tatlı bir uykuya varmış diğer bir misafirimiz daha vardır. Edilen alkışlar, bendeniz için bir alâmet-i tahsîn olursa da onun için istirahatsizliği mucip bir şamata yerine geçer. Binaenaleyh efendilerimin aflarına mağruren, alkışa hitam vermelerini rica eyledim.

Dikkat ediliyor mu bizim Mirza İsmail epeyce de söz ehli bir adamdır. Zaten bu misillü hünerverlerin güzel söz söylemeleri birinci derecede muhtaç oldukları şeydir. Sanatta ne kadar mahir olurlarsa olsunlar hünerlerini tatlı satmak ve âleme beğendirmek için mutlaka tatlı ve güzel söylemeğe ve güler ve sevimli yüz göstermeğe mecburdurlar.

Mirza İsmail şu sözleri işte öyle güler yüzden maada gayet gevrek ve tatlı söylediğinden şu mukaddeme misâfirîn-i kibârın mukaddeme-i teveccühünü Acem hünerverinin hakkında kazandırmıştır. Hele kadınlar, hokkabaz efendinin sözlerini pek ziyade istimaa şayan nazikâne ve lâtif sözlerden olmak üzere bittelâkki boyu posu, geniş omuzları, latif çehresi gibi sesi dahi tatlı olduğunu hemen umumiyet üzere hükmeylediler.

Acem, ilk sözünü bitirdikten sonra ikinci söze başlamak için aradan birkaç saniye kadar ancak zaman geçti. Bade huzzara dedi ki:

-Madamlar! Mösyöler! Şuraya yatırmış ve mıknatıs-ı hayvânî uykusuyla uyutmuş olduğum kızı, benim çırağım zannetmeyiniz. Vakıa bu kadar güzel bir çırağa nail olmak insan için şâyân-ı iftihâr bir bahtiyarlık addolunabilirse de bendeniz bu naimeyle ancak üç günden beri muarefe peyda eylemişimdir. İlk günü kendisini on dakika kadar gördüm. Bir de bu gece uyutuncaya kadar dadılık hizmetini ifa eyledim. Sizin gözünüzün önünde uyutmadığımın sebebi, hâb-ı mıknatısînin nasıl davet olunduğunu cümleniz bildiğiniz cihetle malûmu ilâm yolunda sizi yormamak içindir. Fakat bendenizi teveccühleriyle minnettar eyleyen birçok zevat bulundukları gibi yine birçok zevatın hakkımdaki şüphelerini dahi izale mecburiyetinde bulunduğumdan, huzzâr-ı kirâm tarafından birkaç zatın buraya mebusen izamını rica ederim ki naime-

nin nasıl bir uykuyla uyuduğunu muayene eylesinler. Kendisi belki şimdi söylediğim sözleri dahi işitir. Ancak uyanıklığı bu kadar ve hatta bütün kâinatı görüp işitecek derecelerde olduğu hâlde uykusu dahi o kadar derindir ki iğne batırılsa duymaz. Üzerine silâh çekilse hayatı tehlikede bulunduğunu hissederek korkar da mukabeleten el kaldırmağa muktedir olamaz. İşte bu hakayıkı kendileri görüp huzzâr-ı kirâm nezdinde dahi şehadet etmeleri için tarafınızdan üç dört kişiden mürekkep bir hey'et-i meb'ûsa göndermenizi rica eylerim.

İşbu hey'et-i meb'ûsaya hakikaten bir lüzûm-ı sahîh bulunduğu cümleten teslim olunduğundan kimlerin gönderilmesi münasip olacağı kararlaştırılmak için localarla parter arasında amed ü şüde başlandı. Bu kadar muteber bir salonda öyle gürültü patırtı, acele ve telâş ayıp olacağından mebusları intihap ve izam işi epeyce zamana ihtiyaç gösterdi. Ama Mirza İsmail bu zamanı dahi boş geçirmiyordu. Diyordu ki:

–Naimemle muarefem pek yeni olduğunu arzetmiştim. Şunu da ilâve edeyim ki kendisi Napoli balıkçılarından birisinin kızıymış. Talim ve terbiyeden bilkülliye mahrummuş. Hatta bu şehirde bir saz çalmayan adam nevadirden olarak görüldüğü hâlde bu kızın mızıkaya hiçbir münasebeti olmadığını dahi kendisini bulmuş olan muhaliflerim temin eylediler. Yazıp okumaktan ve bir kurşun kalemle bir çizgi bile çizmek iktidarından bilkülliye mahrummuş. Fakat feyz-i mıknatıs-ı hayvânî ile ben kendisini derhâl talim ve terbiye ettim. Hangi havayı isterseniz şu piyano üzerinde icra eyleyecektir. Ama bir saatte o kadar mahir mızıkacı olmak vüs-i beşerin haricinde olmakla icra edeceği havaları tahsin ve aferininizi kazanabilecek bir maharetle icra edebileceğini iddia eyleyemem. Ressamlıktaki mahareti dahi o kadar büyük değildir. Şu kadar ki her kimin resmi matlupsa onu bayağı sahibine benzeyecek kadar güzel yapabilir.

Böyle bir kızdan bir piyano mualliminin veyahut bir resim hocasının göstereceği hüner beklenemez ya? Zaten asıl maksat, halka mızıka veya resim beğendirmek değil belki halkın tayin edeceği makam ve zat hangisi olduğunu ve hiç mızıka ve resim bilmediği hâlde o makamı çalıp o zatın dahi resmini yapmak olduğundan Acem hokkabazının ettiği şu iddia, halk nazarında pek büyük bir ehemmiyetle telâkki olunmuş ve herkes naimenin mu-

ayenesi bitip de göstereceği hüneri göstermesine büyük bir sabırsızlıkla intizar etmeğe başlamıştır.

«5»

Erbâb-ı temâşâ tarafından intihap olunan dört zatın birisi dahi tabip olduğu hâlde gelip hâbîde-i mıknatısîyi muayene eylediler. Hîn-i muâyenede kendi aralarında birkaç kelime mütalâasından sonra tabip olan zat, sâha-i temâşânın ilerisine çıkarak ve arkadaşlarını da irae ederek dedi ki:

–Nâime-i mıknatısîyi muayene eyledik. Nabızlarındaki hareket hemen baygın insanların nabızlarındaki herakât-ı nabziyyesi derecesine inmiş. Vücuduna bir iğne batırdık asla acısını hissetmedi. Binaenaleyh manyetize edilen ve o ameliyatla uyutulan insanlarda ne gibi alâim-i zuhûrî lâzımsa bu kızda dahi onların kâffesini gördük.

Doktor efendi bu ifadeyi bitirip de yine seyirciler meyanındaki mahalline avdet eylediği sırada Mirza İsmail erbâb-ı temâşâya dedi ki:

–Şimdi, efendilerimin iradelerine muntazırım. Hangi havayı emrederlerse duhter-i hâbîde o havayı çalacaktır. Bade hangi zatın ismi haber verilirse onun resmini de yapacaktır.

Kızı muayeneye gelen dört kişi kendilerine erbâb-ı temâşâ tarafından mensup bir nevi komite süsü verdiklerinden içlerine birkaç zat daha alarak icrası matlup olan havayı tayin eylediler. Havanın ismini bir kâğıt üzerine yazıp mazruf olduğu hâlde hokkabaza gönderdiler. Mirza İsmail bu zarfı açmağa bile lüzum görmedi. Zarfı kıza irae ederek dedi ki:

–Ey güzel naime! Siz uykudaysanız da gözleriniz her şeyi görür. Bu mektup mazruf ve mestursa da sizin için küşade demektir. Vakıa okuyup yazmak bilmezseniz de ervâh-ı gaibenin sâye-i irşâdında evvelîn ve ahirînin danişine maliksiniz. İşte şu kapalı mektubun içinde muharrer olan havayı şimdiye kadar ilk defa olmak üzere el uzatacağınız piyano üzerinde icra etmelisiniz.

O zamana kadar bilâ-hareket yerinde yatan kıza bir hareket geldi. Evvelâ kalkıp yatağı içinde oturdu. Bade yavaşça aşağıya indi. Aheste bir revişle piyanonun başına kadar geldi. İskemlenin üzerine oturdu. O zaman İsmail, kızın üzerine açık mavi renkli bir tül örttü.

Kız piyanoyu çalmağa başladı. Vakıa epeyce Acemi olanların çaldıkları gibi çalıyorduysa da her hâlde çaldığı hava hangisi olduğu anlaşılıyordu. Bu hava Victor Hugo'nun Hernani operasından bir romanstı. Komite azası bütün huzzara haber verdiler ki vakıa intihap eyledikleri hava dahi budur.

Şu hünerdeki ehemmiyeti bihakkın takdir edenler, hokkazın mahâret-i fevkalâdesini alkışlamak için el çırpmağa davrandılarsa da Mirza İsmail derhâl evvelki tavr-ı istirhâmını alarak alkıştan sarf edilmesini rica etmekle, yalnız bir iki defa şakırtıdan sonra bu alkışa dahi hitam verildi.

Ancak gerek parterde ve paradide ve gerek localarda bulunan halk meyanında bir havâle-i sem-i tecessüs etmeliydiniz de neler söylendiğini dinlemeliydiniz. Mektupta yazılı olan havanın hangi hava olduğunu uykudaki cahil kızın nasıl olup da anlayabilerek ömründe ilk defa el uzattığı piyanoda nasıl icra edebildiğini öyle bir surette tarif edenler oluyordu ki hokkabazın hünerine şaşmaktan ziyade bunların akıllarına şaşmak daha ziyade münasip olurdu. Hele birisi, etrafında bulunanlara «İşte içinde ervâh-ı gaibe eli olduktan sonra işte ben bir harf tanımadığım hâlde uyku hâlimde bütün kitapları okuyacağıma şüphe bile etmeyiniz. Zira kitabı vakıa benim dudaklarım okursa da okuyan yine ben değilim. Okuyan yine ervahtır. Ervah bana hulûl eder de benim dudaklarımla o kitapları okurlar» diyordu ki bu teveccühü dinleyenlerin kâffesi de ez-dil ü can inanıyorlardı.

Hokkabaz efendi, ikinci emrin dahi vüruduna intizarını beyan eden bir tavr-ı ta'zîmle kollarını çaprazvarî göğsüne koyup niyaz hâlinde bulunuyordu. Komite tarafından diğer bir zarf derununda bir emr-i mestûr geldi. Acem bu emri dahi naime kıza göstererek dedi ki:

–İlk hüneriniz, mazhar-ı kabûl-i enâm oldu. Şimdi dahi şu mazrufun içinde beyan olunan ismin şahsını tasvir ve tersim etmelidir. Haydi görelim sizi!

Fakat kız bir kalıb-ı bîrûh-âsâ piyano başında oturup yerinden kımıldamadı. Bîçare Mirza İsmail, resim sehpasını ve yanındaki sandalyeyi düzeltip kızın vürudunu bekliyorduysa da kız yine yerinden kımıldamıyordu.

Evvelki sözünü birkaç defa daha tekrar eyledi. Kızı teşvik

edecek sözler dahi söyledi. Kızda yine hiçbir hareket görülmeyince canı sıkıldı. Acaba bu hünerde fiyasko mu edecek diye merak bile etmeğe başladı.

Bir de bu aralık sâha-i temâşânın tavan tarafından boğuk bir ses gelmesin mi? Acem kemâl-i ehemmiyetle sem-i dikkatini o tarafa havale eyledi. Fakat kızın emre itaat etmemesi üzerine erbâb-ı temâşâ meyanında güft ü gû çoğalmağa ve şamata artmağa başladığından hokkabaz efendi tavan tarafından gelen sedayı lâyıkıyla işitemiyordu. Binaenaleyh sâha-i temâşânın ön tarafına doğru gelerek halka dedi ki:

–Efendiler! Hanımlar! Naime kızın aldığı emri icra edememesinde elbette büyük bir sebep olacaktır. Hatta o sebebin ne olduğunu ervâh-ı gaibe bendinize anlatmağa dahi başladılarsa da sözleri pek yüksekten gelip tiyatrohane içindeki şamataysa mâni-i istimâ olduğundan bir dakikacık olun sükûta inayet buyurmanızı rica eylerim.

Hokkabazın bu misillü ricaları her zaman derhâl kabul olunurken bu kere şu ricası öyle kolayca kabul olunmadı. Birkaç yerden «Yapamayacağın şeyi niye deruhte ettin?» yollu sözler dahi işitilmişti. Nihayet sanki ervâh-ı gaibeden birisi tiyatro kubbesinin ortasına gelmiş de kemâl-i tehevvürle bir seda çıkarmış gibi bir ses işitildi. Dedi ki:

–Buraya hüner temaşasına mı geldiniz? Şamataya mı geldiniz? Susunuz da meram anlaşılsın.

Bu sedanın zuhuru üzerine herkesin yüzü kubbe tarafına teveccüh eyledi. Sözü söyleyen sanki kubbeye muallâkmış da onu arıyorlarmış gibi herkesin nazar-ı tecessüs ve taharrisi patlarcasına açılmıştı. Bunun üzerine Acem dedi ki:

–Efendilerim! İşittiğiniz söz ervâh-ı gaibenin sedasıdır. Sedanın sahibini nafile aramayınız. İnayet buyurunuz. Bir dakikacık sükûtunuzu rica ederim.

Birkaç taraftan «Sükût! Sükût!» diye nidalar gelmekle herkes sükûta vardı. Bunun üzerine Mirza İsmail yine tavan tarafından gelen lâkırdılara kulak vererek bunların müeddaları ne olduğunu anladıktan sonra tekrar sâha-i temâşânın önüne gelip dedi ki:

–Efendim! Mazruf kâğıda yazılan isimle müsemma bir adam olmadığını söylüyorlar.

Komite azasında bir hiddet! İçlerinden en cüretlisi bir locadan başını çıkarıp dik sedayla dedi ki:

–Deruhte eylediğiniz şeyi yapamayacaksanız, o başka lâkırdıdır. Yazdığınız isimde adam yoktur demek, bana «Sen yoksun» demek kadar gariptir.

İsmail, kemâl-i tevâzu ile cevap vererek dedi ki:

–Merhamet buyurunuz efendim! Affınızı rica ederim. Yazdığınız isim ne olduğunu bendeniz bilmem ki o isimde adam var mıdır yok mudur hükmedebileyim. Ben size ervahtan işittiğim sözü tercümeden başka hiçbir şey yapmadım. Hatta emin olunuz ki eğer doğru söylemeyecek olsam derhâl ervah tarafından tekzip ve tashih olunurum.

–Evet! Evet! Burada bir kelime yalan söylenmez.

Halkta bir hareket daha! Zira bu son söz yine kubbenin altında bir humbara patlamış gibi kemâl-i dehşetle söylenmiş ve söyleyen yine kimsenin gözüne görünmemiştir.

Güft ü gûlar daha ziyade arttı. Mirza İsmail'in muhalifleri bu hâli hokkabazın aczine, şarlatanlığına filâna hamlederek âdeta oyunun yarı yerde terk ve menedilmesini ihtara kadar vardılar. Acem, halka bir söz daha söylemek istiyorduysa da halkı susturamıyordu ki sözünü söylesin.

Nihayet yine o sedâ-yı gaib halka sözünü işittirebildi. Dedi ki:

–Mazruf kâğıda ismi yazılan zat bir vizite kâğıdı göndersin.

Bu rey halkı biraz iskât edebildi. «Bakalım vizite kâğıdı giderse ne yapılacak» diye biraz iltizâm-ı sükûn ve sükût eylediler.

Komite azaları birkaç locaya girip çıktıktan sonra nihayet birisi yine zarf içinde olarak Aceme bir vizite kâğıdı getirdi. Acem bu kâğıdı dahi zarfını açmaksızın naime kıza gösterip «Şu kâğıt kimin cebinden çıkmışsa onun resmini yap» dedi. Bir dakika kadar tevakkuftan sonra kız piyano yanında oturmuş bulunduğu yuvarlak ve müteharrik iskemle üzerinden kalktı.

Kızın bu hareketini görünce Mirza İsmail çıldırasıya sevinen bir adam tavrıyla sâha-i temâşânın ta ilerisine kadar koşarak halk dahi herifin bu tavrı üzerine gürültüyü bilkülliye kesmiş bu-

lunduğundan Acemin söyleyeceği sözler işitilecekti. Acem dedi ki:

–Madamlar! Mösyöler! Biraz sükûn ve sükût ederseniz, ben kulunuzu ihya etmiş olunsunuz. Benim sanatımda hud'a hile yoktur. Hatta yapılan şeylerin sır ve hikmetini b'en de bilmiyorum. İşte naime yerinden davrandı, şüphe yok ki talep buyurulan resmi yapacaktır. Rica ederim itidal ediniz.

Artık tiyatro içinde sükût evvelki derecesinden ziyadeye vardı. Zira ilk icra olunan piyano meselesi halkın o kadar nazarıdikkatini açmamış olduğu hâlde erbâb-ı temâşâ bu defa tepeden tırnağa kadar göz ve kulak kesilerek olanca ihtimamlarıyla dikkat eyliyorlardı. Tiyatro içinde âdeta sivri sinek vızıldamış olsa herkesin sem-i dikkatine vasıl olabilecekti.

Hokkabaz efendi, halka bu sözleri söylerken naime kız dahi gayet aheste bir reftarla resim sehpası yanına kadar gelmişti. Acem, kızın hizmetine müsaraat eyledi. Bir kraliçe olsa ondan ziyadesi mümkün olamayacak bir tavr-ı ta'zîmle kızın altına bir iskemle vererek oturttu. Yanıbaşına bir ufacık masa koydu ki üzerinde rengârenk tebeşirler vardı. Sehpanın üzerine bir de büyücek mukavva koyarak bade kızın üzerini yine mahut mavi tülle örttü.

Bu ameliyatın hitamından sonra Acem birkaç hatve geriye çekilir çekilmez kızda bir hareket görüldü. Vakıa mavi tül kızın harekâtını setredemiyorduysa da çizdiği çizgiler lâyıkıyla görülemiyordu. Kız on dakika kadar çalıştı. Bu müddet zarfında mukavva üzerinde dahi bir resim belirdiyse de henüz kim olduğu tanınamıyordu. Zira kız erbâb-ı temâşâya arkasını dönmüş ve resmi yaparken lâ-yenkatı' sallanmakta bulunmuş olduğundan resmin kâh bir ciheti kâh diğer ciheti görülmekteydi.

Beş dakika daha harekâttan sonra kız durdu. Acem kızın durduğunu görünce yanına koşarak evvelâ üzerindeki örtüyü kaldırdı. Bade kızın kolundan tutarak aldı, tiyatronun içerisine götürdü. Onlar gittikleri zaman resim gereği gibi görünerek hatta sahibini tanıyanlar müşabehetini itiraf ve teslim dahi etmişlerdiyse de umûm-ı ahâlî henüz lâyıkıyla göremiyorlardı. Acem, kızı götürüp avdet eyledikten sonra resmi sehpasıyla beraber sâha-i temâşânın önüne kadar götürüp ön taraftan bir şiddetli ziya verince resim halk tarafından tamamıyla göründü.

Acaba karilerimiz bu resim kimin resmi olmasına ihtimal

verirler? Bonaparte yahut Garibaldi gibi büyük bir generalin veya Voltaire, Victor Hugo gibi büyük bir sâhib-i kalemin mi olacağına ihtimal verirler?

Hayır hayır! Naime kızın hangi resmi yapacağını tayin edecek olan komite azası o kadar safderun değildir. Hokkabaz efendi büyük bir şarlatan olacağına göre tarihin tanıdığı meşahirin kâffesinin resimlerini evvelden yaptırıp hazırlayarak sonra ahali bunlardan hangisini isterse güya naime kıza yaptırıyormuş gibi bir ustalıkla halka irae edebilir.

Sekiz on sene evvel Avrupa'da bir adam türemişti ki «otuz altı kafalı adam» diye birçok tiyatrohanelerde kendisini cihana göstermişti. Bu adam gayet ince lastikten birçok nikapları çenesi altında yalnız bir kere arka tarafına dönüp yine halka arz-ı dîdar edecek kadar müddet zarfında yüzündeki nikabı değiştirir ve her defasında ya Bismarck ya Tierre gibi meşahirden birisinin çehresiyle halka arz-ı sûret eylerdi.

İşte komite azası bu herifi derhatır ederek Acem İmail'den istedikleri resmin meşahirden olmamasını karalaştırarak fakat yalnız kendilerinin tanıyacakları bir adam olursa onu kimsenin takdir edemeyeceğini dahi nazarıdikkate alıp öyle bir adam aradılar ve buldular ki o gece tiyatroya teşrif eden kibarın kâffesi nezdinde malûm ve maruftu.

Bu adamın kim olabileceğini şimdi anlayabildiniz mi? Size evvelce Baron Fon Tenkvil'in konağında tanıttırmış olduğumuz Mösyö Sarpson'du ki Safa Kok Sanc'ın kızı Mihriban'la olan veyahut yine kendi tarafından hikâye edilen münâsebet-i âşıkanesinden dolayı Napoli'deki kibâr-ı misâfirîn meyanında, salonların en maruf kahramanı olmuş kalmıştı.

Mösyö Sarpson'un resmi cesâmet-i tabîiyyesiyle tiyatronun önünde görülünce kendisini tanıyanlarda bir kahkaha peyda oldu ki tarife sığmaz. Hatta Mösyö Sarpson kendisi dahi kahkahalarla gülüyordu. Lâkin bu kahkahalar arasında Acemin icra eylediği hüner dahi takdir olunmuyor değildi. Mösyö Sarpson'un resmi talep olunacağı, Acemin hayal ve hatırdan bile geçirmesi muhal olduğu hâlde o resmin talep olunacağını neden bilsin? Veyahut talep olunmuş idüğini neden anladı? Hele kendisi sâhai temâşâdan bir yere ayrılmadığı hâlde resim yapılmış olduğundan bunu hariçten bir ressama yaptırıp da naime kıza yaptırmış

gibi göstermesine nasıl ihtimal verilir? Meğer ki Sarpson'un resmi talep olunacağını evvelden bilerek hazırlatmış olsun. Fakat bu da muhaldi. Zira Mösyö Sarpson'u tanıyanlar ve hatta ikametgâhına gitmiş olanlar bile herifin resmini görmemiş oldukları hâlde Acem, Sarpson'un fotografını nereden buldu da bu resmi yaptırdı.

Acemin bu hünerde hilesi olsa olsa Sarpson'la sözü bir etmiş olmasından ibaret bir hile olabilirse de bu da bilkülliye müstebit ve muhaldir. Bahusus ki Sarpson komiteye gelip de «Benim resmimi yaptırınız» diye bir talepte bulunmadı. Komite azası «Kimin resmini yaptıralım» diye birçok müzakereden sonra buna kendi aralarında karar verdiler.

İptidası pek şiddetli olduğu hâlde sonra yavaş yavaş itidal peyda eden kahkahalar arasında, işte bu ihtimallerin kâffesi halk beyninde söylendi. Hatta nihayet diğer bir şey enzâr-ı dikkati celp eyledi ki o dahi Acemle Sarpson arasında bir ittifak bulunmak şöyle dursun belki Sarpson'un resmi yapılması bîçarenin bilkülliye namusunu ihlâl edecek surette vuku bulmuş olması kaziyesidir.

Öyle ya! Evvel-emirde mazruf kâğıda Sarpson'un resmi yazılmış olduğu hâlde ervâh-ı gaibe bu isimde adam bulunmadığını söylemişlerdi. Demek oluyor ki Sarpson bu ismin sahibi değildir. Demek oluyor ki bu isim herifin nâm-ı müsteârıdır. Hâlbuki namuslu bir adam için isim değiştirmek lâyık olur mu? O hâlde Sarpson asıl kendi ismiyle isbât-ı vücûd etmeğe cesaret alamayacak bir herif olmalıdır. Böyle, yalandan bir namla meydanda bulunmalıdır.

Ne hacet bir tarafta bazı kimseler Sarpson hakkında şu suizanlarda iken diğer taraftan hokkabaz dahi ervâh-ı gaibeden aldığı haberlerden olmak üzere bunu halka ilân dahi eyledi. Dedi ki:

–Efendiler! İlk emriniz geldiği zaman naime kızın matlup olan resmi derhâl yapamamış olmasına istiğrap buyurmayınız. Emin olunuz ki ervahın halkolduğu günden beri Sarpson namında hiçbir kimse halkolunmamıştır. Eğer naime kıza «Şu vizite kâğıdı kimin cebinden çıkmışsa onun resmini yap» dememiş olsaydım, matlup olan resmi mümkün değil yapamayacaktı. Binaenaleyh bu ismi intihap edenler içinde bu âcize muhalefet

edenler var zannederim. Beni imtihan için cismi olmayan bir ismi haber vermişlerdir. Hatta şayet bu hileye vâkıf olacak olursam beni ilzam için vizite kâğıdı dahi yaptırmış olmalıdırlar. Böyle iddialarda çok hileler olur.

Eğer Acem sözün sonlarında işi biraz tamir etmemiş olsaydı Sarpson'u âdeta kendi isminin sahibi olmayan bir hud'akâr olmak üzere itham ve teşhir eylemiş olurdu. Sözün sonlarında vakıa bunu bir hileye hamlederek bu dahi alenen ve umumen bir tamir yerine geçmişse de Sarpson'u tanıyanlar için bu hilenin hiçbir faydası olmamıştır. Herkes Sarpson hakkında azim şüphelere düşmüşlerdir.

Hatta Sarpson'un dostları, bu keyfiyeti kendisine dahi ihtar eyleyerek hokkabazın kendisine isnat eylediği sahtekarlığı üzerinden defetmeyecek olursa işin nihayeti pek vahim olacağını söylemişler ve lüzum görülürse Acemle düelloya kadar varılmasını dahi nasihat eylemişlerdi. Ancak Amirekanların kâh büyük büyük şeylerden hiç müteessir olmamak ve kâh en küçük şeyden son dereceye kadar müteessir olmak gibi garabetleri, cümleden ziyade Sarpson'da görülmekte bulunduğu cihetle herif bu hâlden hiç müteessir olmamıştı. Demişti ki:

–Artık bir şarlatan hokkabazın sözüne ehemmiyet vererek düelloya davet edecek olursam işte asıl o zaman hiffet göstermiş, işte o vakit âleme daha ziyade gülünç olmuş olurum.

Hokkabaz Acemin programı yalnız hâb-ı mıknatısî ile uyutmuş olduğu kıza mızıka çaldırmak ve resim yaptırmaktan ibaret bulunduğu cihetle oyuna hitam verilmişti. Acem hem huzzâr-ı kirâma teşekkür ve hem de i'lân-ı hüner maksadıyla sâha-i temâşânın önüne gelerek dedi ki:

–Her ne kadar Napoli gazetelerinden bir çoğu, bendenizin ve mensup bulunduğum ispritistlerin aleyhinde idâre-i kalem eyliyorlarsa da haksızlıkta bulunuyorlar. Şu gördüğünüz acayip ve garaibin sırrını hikmetini bendenizden sual edecek olsanız itiraf ederim ki o sır ve hikmeti bendeniz dahi bilemem. Bunlar birtakım tecrübelerdir. İhtimal bir zaman gelecek ki bunların hakayık-ı fenniyye olmak üzere sebep ve hikmetleri dahi hâlledilip anlaşılarak şu hünerleri herkes her yerde icra edeceklerdir. Bendeniz şimdiki hâlde bu gece buraya cemedebilmiş olduğum huzzâr-ı kirâma teşekkürât-ı azîmemi arzla beraber derim ki er-

vahla olan münasebetim şu numunesini gördüğünüz dereceden ziyadedir bile. Hiç tanımadığım bir adamın resmini yaptırmak şöyle dursun, hiç tanımadığım ve husûsiyyet-i ahvâlini bilmediğim bir adamın sergüzeşt-i ahvâli sorulacak olsa onu da meydana koyabilirim. Hatta henüz doğmamış olan ana karnındaki çocuğun şu âlem-i hayâtta başına gelecek şeyleri dahi ervahtan sual ederek haber verebilirim. Binaenalâzalik erbâb-ı temâşânın teveccühleri ve rağbetleri üzerimde olursa, tecaribin bu derecesiyle hem kendilerini eğlendiririm hem de müstefit eylerim.

İşte bu söz üzerine erbâb-ı temâşâ tarafından başlayan alkış pek sürekli bir alkış olup zaten vakit dahi nısf-ı leylden sonra bire gelmiş olduğundan huzzar dağılmağa başlamıştır.

«6»

Oyun gecesinin ertesi günü, Napoli gazetelerini görmeliydi. Mirza İsmail'in gerek icra ve gerek daha ilerisini iddia eylediği hünerleri «Il Monitore Napolitano» gazetesi fevkalhad takdir ederek insanların ervâh-ı gaibeyle münasebet peyda edebileceklerini ispat hususunda bundan daha bahir daha aşikâr hiçbir burhan olamayacağını ve Sarpson'un mutlaka nâm-ı müsteârıyla gezer bir serseri olduğuna dahi ervahın verdiği haber üzerine inanmak lâzım geleceğini mufassalan dermeyan eylediği hâlde hilâfgir olan gazeteler, Acemin mızıka hususunda da resim hususunda da hilelerini bulmuş olmak derecelerine vararak naime kızın icra eylediği piyano filhakika kendi çaldığı çalgı olmayıp ya tiyatronun bir tarafında veyahut hatta civarda kâin bir yerde çalınan piyanonun telefon vasıtasıyla tiyatroda isma edilmiş olduğunu ve resim bahsine gelince Acem İsmail, Mösyö Sarpson'un resmi talep olunacağını evvelden bilerek resmini hazırlatmış olduğu cihetle ilk talep vukuunda güya dünyada Sarpson namında bir adam olmadığını iddia etmişse de bu iddialar hep vakit kazanmak için iltizam olunmuş şeyler olup nihayet kendi tarafından mensup olunan bir ressam, talep olunan zatın kim olduğunu görüp de derhâl resmini müsvedde eyledikten ve mukavva üzerine dahi bazı eczâ-yı kimyeviyyeyle tersim ettikten sonra güya karvizitin sahibinin resmi olmak üzere bir resim yapmasını naime kıza teklif ederek o suretle resim dahi yapıldığını ve binaenaleyh Acemin her hâlde mahir bir şarlatan olduğunu tafsil eylemişlerdi.

Gazetelerin bu yoldaki rivayatı, kibar âleminde dahi hüküm süreceği derkârdır. Binaenaleyh Mösyö Sarpson'u tanıyanların bazıları nâm-ı müsteâr taşımasından dolayı adamcağız hakkındaki teveccühünü ihlâle vararak birçoğu dahi bir hud'akâr hokkabazın sözüyle böyle milyonlar sahibi zengin bir adamın namusu ihlâl edilmek reva olamayacağından, hükûmet vasıtasıyla şu Acemin sanatı menolunmasına kadar hüküm vermekteydiler.

Mirza İsmail'in icra eylediği hüner-i azîm ve mühim, birtakım esrâr-ı mektûmenin ilk katmerini kaldırmak demek olacağını o gece tiyatroda bulunan huzzar meyanında yalnız bir adam anlayabilmiş ve hükmeyleyebilmişti ki o adam dahi Safa Kok Sanc'dı. Ancak bîçare adamcağız kendi anlamış olduğu şeyi hiçbir kimseye anlatmağa henüz işin şimdiki derecesiyle muktedir olacağını asla ümit etmediğinden, hiç kimseye ses çıkarmayıp esrâr-ı mezkûrenin kendisine ait olan kısmını yine kendi kalbinde hıfzeylemek azmine kuvvet vermişti.

Oyun gecesinin ertesi akşam, kibardan bazı zevat Napoli şehremininin sene başı münasebetiyle verdiği müsamerede hazırdılar. Napoli belediye bütçesinde her sene şehr-i mezkûra gelen kibâr-ı misâfirîne suare verilmek için otuz beş bin frank masraf mukayyeddir ki bu hâl Avrupa kibarının mevsim-i mezkûru cenup taraflarında geçirmeleri ihtiyacını tercihen Napoli şehrinde istifa etmeleri için bir teşvik olmak üzere kararlaştırılmıştır. Zira bir memlekete ecnebi seyyahları ne kadar çok gelirse o memleketin ticaretine o kadar çok hizmet ederler. Hatta Paris'te türlü türlü eğlence mahallerinin ve bir dereceye kadar sefahatin dahi hükûmet tarafından himaye edilmesine sebep zengin misafirleri oraya celp etmek maksadı olup eğer bir sene Paris'e hariçten misafirler gelmeyecek olsa Paris'in ticâret-i dâhiliyyesine küllî halel tari olur.

Böyle büyük müsamerelerde, raks için başka, kumar için başka ve içki içerek çerezlenmek için dahi başka salonlar bulunmak mukarrerdir. Bizim kumar meraklısı Mösyö Sarpson'un öyle içki, tütün, raks filânla başı hoş olmadığından kumar salonundan çıkamayacağı derkârdır.

O gece Sarpson'un talihi o kadar müsaadesizlik göstermeğe başlamıştı ki kumardaki mahareti kimseye makis olmayan koca

Amerikan, lâ-yenkatı' ziyan eyliyordu. Sarpson'un parasını kazanmak hırs ve hevesinde bulunanlarsa pek çokturlar. Zira Sarpson bunların cümlesini hem de defaatle pek fena surette mağlûp ederek küllî paralarını almış adamdır.

O gece, hazır kumar düşmanlarını zayıf ve âciz bulunca herkes Sarpson'un etrafını sararak bir iyice hırpaladılar. Vakıa koca kumarbaz ne kadar yenilse eser-i hiddet ve teessüf göstermeyip bilâkis o nispette şevkli ve şetaretli görünürdüyse de Sarpson kumar hesabına pek büyük bir ehemmiyet vererek kumarda kazandığı ve kaybeylediği paraların hesabını asla koynundan ayırmadığı deftere sûret-i mahsûsada kaydeylediğinden nihayet bir zaman sonra hesabını muvazene eyledikte «Ziyanımız hadd-i mağrûfu geçmiş» diye oyundan çekilmişti.

Sarpson i'tirâf-ı mağlûbiyyet eylesin! Sarpson oyundan kaçsın! Buna ihtimal mi verilir? Hâlbuki herif oyundan firarının sebep ve hikmetini dahi söyledi. Dedi ki:

–Bu gece ziyanım iki yüz elli İngiliz lirasına vardı. Napoli'ye geldim geleli oyunda ne kadar para kazandımsa hepsi gittikten sonra yetmiş lira kadar da üste gitmiş demektir.

Huzzardan bazıları herifin bu hesabına itiraz ederek hele içlerinden birisi «Siz yalnız iki yüz lira gibi bir meblâğı benden kazandınız!» deyince Sarpson dedi ki:

–Sizden kazanmış olduğum kadar herkesten dahi kazanmış olsaydım Amerika'da sekiz sene işlettiğim madenden ziyade para kazanmış olurdum. Size haber verdiğim hesap, zararların kârlardan tenzilinden sonra hâsıl olan neticedir.

Herkes Sarpson'un elinden kumarda neler çektiğini pekâlâ bildiğinden bu sözlere inananlar, inanmayanlara nispetle ekalliyette kalmışlardı. Hatta inanmayanlar herifin hazır talihsiz gecesinde bir güzelce hakkından gelmek için «Bizim milyonlar sahibi Sarpson'da galiba gerçekten paralar kalmadı» diye ağızdan kulağa lâkırdılar söylemeğe başlayıp da bu lâkırdıları Sarpson'un kendisine dahi işittirince, herifin tavrı değişti. Bayağı hiddetlice bir surette:

–Sarpson'da para tükenmez. Bahis para bahsiyse işte para!

Diyerek koynundan bir paket bank kaymesi çıkardı ki üstünde bulunan kayme Londra Bankasının yüz liralık kaymesi ol-

duğuna göre eğer hepsi bunlardan olmak lâzım gelseydi çıkardığı paket iki üç bin liralık bir meblağ demekti.

Oyunculardan biri dedi ki:

–Üzerinizde para olduğu hâlde oynamamak garip değil midir? Üç dört haftadır şu memlekette oyun oynuyoruz. Hangimizin oyundan kaçtığını gördünüz?

Artık Sarpson gereği gibi kızdı. «Buyurunuz efendim! Oyundan kaçana ayıp olsun» diye yüz liralık bir kayme daha çıkararak tekrar oyuna başladı.

Bazı mahir hokkabazların ellerinde oyun kâğıtlarının mel'abe olduklarını elbette görmüşsünüzdür. Bu herifin elindeki kâğıtlar dahi öyle gözle görülüp farkolunamayacak bir sürat ve maharetle karıştılır oynanırdı.

Sarpson hâlâ kayıpta devam ediyor. Yüzlük kayme dahi bozduruldu. Aldığı liraları pantolonun cebine koydu. Ha! Şunu da tarif edelim ki bu adam oyun oynarken sair oyuncular gibi önünde para bulundurmaz. Bazı kimseler bunu oyun adabına mugayir addederlerse de Sarpson kimsenin mütalâasına ittiba mecburiyetinde değildir. Bir lira kazanırsa cebine koyar. Bir lira kaybederse yine cebinden çıkarır.

Oyunda devam eyledikçe herifin rengi kızarmağa başladı. Her zaman oyun oynarken tuhaf tuhaf lâtifeler söyleyerek etrafında bulunanları eğlendirmek dahi Sarpson'un âdetiyken bu defa bir sükûta daldı. Kumarbazın bu hâline dikkat edenler herifi yekdiğerine irae ve ihtar eyleyerek ağızdan kulağa dahi:

–Sarpson kaybeylediği zaman kızmazmış ama beş on liralık bir ziyan için kızmazmış. Ziyan yüzleri geçince işte suratı kızgın hindi ibiği gibi mos mor oluyor, derlerdi.

Hele bir aralık Sarpson sekiz lira birden kaybedip de pantalonunun cebinde o miktar para bulunamayıp diğer bir yüzlük kayme daha ihraç edince rengi morluktan dahi koyu patlıcanîye tahavvül eyledi.

Bu hâl, kumarbazların cesaretlerini arttırdıkça arttırmaktaydı. Eğer birkaç el birbiri üzerine Sarpson kazanmamış olsaydı ihtimal ki heriften hiç ümit edilemeyecek bazı nâ-beca harekâtı me'yûsâne dahi görülürdü. Hâlbuki Sarpson şu bir iki el kazancı

kendi maharetine ve bihakkın galebesine vermeyerek dedi ki:

–Eğer bana müsaade edilmek istenirse rica ederim lâtifenin bu türlüsünü bırakalım. Mazhar-ı müsâade olmak, benim namusuma dokunur. Bu gece ne kadar ziyan etsem umurumda olmayacaktır. Her zaman sizinle kumar oynayacak olduktan sonra her zaman sizi yenmek bence mümkündür.

Hâlbuki Sarpson'a müsaade eden yoktu. O birkaç eli bihakkın bir galebe olarak kazandığı gibi mütetabian birkaç el daha kazandı. Bazı kimseler «Talih Sarpson'a tekrar teveccüh eyledi» demeğe başladılar. Vakıa bazı kumarbazlar bu misillü sözlerden hiddetlenirlerse de Sarpson kulak bile vermiyordu. Hem de bu söz söylendikten sonra iki el ziyan eylediği hâlde hiddetlenmiyordu.

Ondan sonra yine birkaç el sırasıyla kazandı. Bir el ziyan eyledikten sonra üç dört el daha kazandı. Hâsılı iki ziyan ederse sekiz kazanıp ve bir mağlûp olursa dört galebe eder olarak bir buçuk iki saat kadar oyunda devam eyledikte Sarpson'un bozdurmuş olduğu iki tane yüzer liralık kaymeler tekrar yerlerine konulduktan maada pantolonun cepleri bank kaymeleri ve liralarla doldu.

Paraları tükenmiş olanlar birer ikişer çekilmeğe başladılar. Birkaçıysa oyunda ısrar eyliyorlardı. Hem de bunlar kaybeyledikçe evvelki şetaretlerini bilkülliye terk ederek azim bir yeise, tehlikeli bir hiddete dahi kendilerini kaptırıyorlardı. Bir aralık oyunculurdan birisi Sarpson'un kâğıt karıştırırken güya hilesini tuttuğundan bahisle bir mızıkçılık çıkarmak istedi. Sarpson en metanetli, mekânetli tavrını takınarak dedi ki:

–Efendi! Oyunda kaybetmek arkadaşlarını tahkir için insana hak veriyorsa demincek o haktan ben niye istifade etmedim? Yahut biraz sonra yine ben mağlûp olacak olursam bu haktan istifade edecek miyim ki beni hilekârlıkla itham ediyorsunuz? Eğer ziyan ettiğiniz paralar canınızı yaktıysa itiraf ediniz de paralarınızı vereyim. Sizi müteessiren ağlatmak hiç zevkim olmadığı gibi hakaretinize tahammül etmeğe dahi hiç mecburiyetim yoktur.

Bu sözün ne kadar acı bir söz olduğu derkâr olup bu acı sözün muhatabı evvelce Sarpson'da görülmüş olan renkten beter elvanla izhâr-ı teellüm ediyorsa da Sarpson'u iskâta muktedir olamıyordu. Nihayet gece yarısını üç buçuk saat geçerek herkes dağıl-

mağa başladığı cihetle bunlar dahi oyuna hitam verdiler. Şöyle alettahmin bir hesap yapıldı. Yirmi kadar oyuncular oyuna başladığı zaman üzerlerinde kaç lira varken şimdi kaç lira bulunduğunu hesap ederek Sarpson'un bin yedi yüz lira kadar kazanmış olduğunu hükmeylediler. Koca kumarbaz bilâ-fütûr dedi ki:

–Ne kadar para kazandığımı yarın hesap ederek dostlarıma doğrusunu ihtar ederim.

İnsan kısmı her harikayı, her acîbeyi bir nevi teville gerek kendi zihnine ve gerek başkalarının ezhanına kabul ettirmeğe çalışır. Bu gece dahi Sarpson bâdî-i emirde külliyen ziyan etmişken bade cümlesini soyup soğana çevirmesini kumar oyunlarınca gerçekten bir harika addedenler, bu keyfiyyet-i acîbeyi başka türlü tevilden âciz kalarak demişlerdi ki:

–Sarpson, mutlaka gayet hilekâr bir kumarbazdır. Evvelâ kaybetmesi, halkın hırsını hevesini arttırmak içindi. Tamam herkese hırs geldikten sonra cümlesinin parasını çekti aldı.

Buna elbette birçok kimseler inandılar. Hatta şu sözü kuvvetlendirmek için birisi dedi ki:

–Evet! Bu adam murat edecek olursa hiçbir kimseye bir el kazandırmaksızın hep oyunları kendisi kazanır. Arzu eylediği kâğıt oyunda bulunmayacak olsa güya parmakları arasında matbaa varmış da o kâğıdı yeniden tabettirmiş gibi meydana istediği kâğıdı çıkartır.

Söz büyüdükçe büyüdü. Birisi dahi dedi ki:

–Hariçten temaşa edenler meyanında bir dostum, oyunların birisinde pika birlisinden üç defa Sarpson'un elinden çıktığını görmüşse de işi meydana çıkaracak olsa şayet oyun içinde bir kan olur diye sesini çıkarmamış.

Ne dersiniz? Bu oyun meselesi dahi bir gün sonra Monitore Napolitano gazetesine yazılmaz mı? Mutlaka Sarpson'la muaraza eylemiş olan herif tarafından yazdırıldığına şüphe edilmemiş olan bu bentte, Sarpson'un nâm-ı müsteârıyla yaşar bir adam olduğu hakkında Acem hokkabazının vermiş olduğu haberin doğru olduğu ve bu herif yalnız böyle bir serseri olmakla dahi kalmayıp gayet hilekâr bir kumarbaz olduğu ve hatta kumardaki mahâret-i hud'akârânesi Badenbaden gibi kumar merkezlerinde tanındığı için bu adamı oyunlara katmamak oralarca mukarrer idüği dahi ilân kılınmıştı.

Şu bendin gazetede görülmesi üzerine Napoli'deki misafirîn âlemi hercümerç olurcasına bir teessüre duçar oldu. Sarpson hakkındaki sözlere inananlar, bir daha bu herif hangi salonda ise kendileri orada bulunmayacaklarını ahbaba söylüyorlardı. Sarpson'un dostu olanlarsa artık iftira ve hakaretin bu dereceye varmasından dolayı tahassul eden ayıbın mutlaka bir kanla yıkanmasına lüzum görerek Sarpson'u ona göre teşvik eyliyorlardı.

Sarpson ne kadar serin kanlı adammış ki tahkirât-ı vâkıa üzerine dostları pek ziyade telâş eyledikleri hâlde kendisi hiçbir telâşta bulunmuyordu. Diyordu ki:

–Acele etmeyiniz dostlar! Sarpson, kendi hakkındaki tahkiratın cevabını vermeğe her zaman muktedirdir. Fakat bilmiş olunuz ki damarlardaki kanları dökmek pek kolay olduğu hâlde damarlara kan ilkası ameliyatı henüz o dercelerde tekemmül etmemiştir. Bir meç darbesiyle yürek üzerine bir delik açmak işten bile değildir. Fakat o açılan deliği tıkamak müşkül ve ekseriya muhal olur. Aceleyle iş göreceğimize teenniyle iş görelim ki neticesinden nadim olmayalım.

Ne babayane bir söz! Öyle değil mi? Ekseriya en cesur olan adamlar en halim olurlar. Mütehevvirane bir acele edeceklerine teenniyle iş görüp de sonra acelelerine nadim olmazlar. Bunlar için aceleye ne lüzum olur ki hasımlarından intikama her zaman iktidarları vardır. İşte şu hâl ve tavrıyla bizim Mösyö Sarpson dahi bu kadar müteenni bir cesur olduğunu göstermiştir.

Birkaç gün sonra gazeteler hokkabaz Mirza İsmail'in bir oyununu daha ilân eylediler. Bu oyunda Acem hokkabazı gerek ahvâl-i hâzıraya ve gerek ahvâl-i mâziyyeye hatta ahvâl-i müstakbeleye dair ervâh-ı gaibeden sual edilecek şeylere cevaplar vereceğini iddia eylemişti.

Napoli'deki misafirler için Sarpson meselesi ortadayken bu davete dahi icabet etmemek kabil olur mu? Hatta ehibbasından bazıları, oyuna gidip gitmeyeceğini Mösyö Sarpson'dan sual eylediler. Deryadil herif bilâ-fütûr dedi ki:

–Elbette gideceğim! Tercüme ve sergüzeşt-i ahvâlden şüphesi olanlar isterlerse bu oyuna gelmesinler. Bense husûsiyyet-i ahvâlimden asla şüpheli olmadığım için gideceğim. Acemin oyunları beni hakikaten pek güzel eğlendiriyorlar.

Sarpson'un bu lâkırdısı ahbabını o kadar temin eyledi ki eğer Acemle düello ederek namusunu ikmal eylemiş olsaydı belki de ahbabına bu kadar itminan gelmezdi. Öyle ya! Bir namus meselesi için düello edilip de birkaç damla kan damlayacak olursa şikeste olan namus tamir mi edilmiş olur? Farzediniz ki hakaret gören adam hakikaten namussuz bir herifmiş de düelloda galebe dahi eylemiş. Bu galebesi kendi namussuzluğunu izale mi edebilir? Ama Sarpson'un bilâ-fütûr oyuna gitmeğe davranması, kendi vicdanında kendi husûsiyyet-i hâlinden hiç şüphesi bulunmadığını ispat ederek hatta bazı kimseler bunu haber alınca o kadar beğenmişlerdi ki bîçare adamcağızla selâmı sabahı kesmeğe karar vermiş olduklarından nadim olarak tekrar merhabalaşmağa mecburiyet hisseylemişlerdi.

Bir cumartei akşamı için tertip olunan ikinci oyuna evvelkiden ziyade kalabalık geldi. Hatta dâire-i belediyye, tiyatronun bu kadar izdihama tahammülü olabilip olamayacağını tayin için derhâl ve gizlice birkaç mimar vasıtasıyla tiyatroyu muayene ettirerek o kadim binanın bundan ziyade kalabalığa tahammülü olduğu tahakkuk ederek hey'et-i belediyyeye itminan gelmişti.

Tiyatronun bu akşamki ziyneti, yine evvelki oyunda edilen teklifin aynı olup şu kadar ki misâfirîn-i kibâr ilk oyunda geldikleri zamanki kadar mükellef süsleriyle gelmeyip sadece bir libasla gelmişlerdi.

Safa Kok Sanc dahi kızı ve karısı ve oğlu beraber olduğu hâlde tiyatroya gelip fakat en geride bir locaya oturmuşlar ve cümlesinin ellerinde birer dürbün olduğu hâlde etrafı temaşa etmekte bulunmuşlardı. Ancak kendileri etrafı temaşa eyledikleri hâlde bütün etraf dahi kendilerini temaşa eyliyordu. Eğerçi Prenses Mihriban gayet sade bir libasla gelmişse de halkın bu kızda aradıkları şey libas ve süs ve ziynet olmayıp kendi hâl ve şanı câlib-i enzâr-ı ehemmiyyet olmakla bütün locaların dürbünlerine Mihriban hedef olmaktaydı.

Tiyatronun gerek locaları gerek parter ve paradisi hınca hınç dolduktan sonra asıl Napoli ahalisinden ve biraz da ayak takımından olan yüzlerce seyirciler mücerret tiyatro dahilinde yer kalmamak hasebiyle istedikleri biletleri alamayınca tiyatronun haricinde şamataya başladılar. Napoli ahalisi gürültüyü patırtıyı pek sever adamlar olmasıyla onlar için böyle bir gecede ti-

yatroya girerek meram eyledikleri oyunu temaşadan ziyade her hangi bir sebeple içeriye giremeyip de şöyle patırtı etmek daha ziyade eğlenceyi mucip olur. Zira tiyatroya verecekleri paraları meyhanecilere vermek, kendileri için eğlenceden maada bir de âlâ sarhoşluğu temin eylemiş sayılır.

Fakat Avrupa'nın her tarafından gelip Napoli şehrini müşerref eylemiş olan bunca kibar misafirîni, öyle ayak takımının rezaletleriyle rahatsız etmeyi Napoli polisi tecviz edemediğinden tiyatro kapısı önünde Garibaldi marşını söyleyerek nümayişler icra eyleyen ahali üzerine kuvve-i müsellâha sevkiyle dağıtmağa kadar mecburiyet oluvermişti.

Oyuna kemakân saat dokuzda başlamak mukarrerken bu gürültü üzerine yarım saat kadar zaman zayi edilmesiyle saat ancak onda perde açılabilmiştir.

«7»

Bu gece tiyatronun sâha-i temâşâsı üzerinde ne bir naime kız ne resim sehpası hiçbir şey bulunmayıp tiyatro ıstılahatından «kabino» denilen surette tezyin olunmuştu. Yani cephede bir şömine ve onun üzerinde bir büyük ayna ve iki taraflarında çiçekler, şamdanlar ve bu şöminenin iki tarafında iki kapı ve sâha-i temâşânın cenahlarında üçer pencere bulunup orta yerde bir mükellef masa ve lüzumu olan taraflarda kanapeler, koltuklar, sandalyeler mevzu olarak güzel bir oda irae eylemekte bulunmuştu.

Acem hokkabaz bu gece gayet muteber misafirlerini kabul edecek bir Avrupalı prens gibi süslenmiş olduğu hâlde sâha-i temâşâda isbât-ı vücûd edince, muhipleri ve taraftarları hokkabaz efendiyi ol kadar alkışladılar ki tarife sığmaz. Mirza İsmail dahi yerlere kapanarak arz-ı meâsir-i şükrânda asla kusur etmiyordu.

Alkışlara hitam verildikten sonra ahaliye dedi ki:

–Efendiler! Hanımlar! Sâha-i temâşâmızı bu gece şu surette tezyin eylemiş olduğumuzdan burada size birçok zevatı arz ve takdim edeceğim anlaşılır. Vakıa bu gece sâha-i temâşâmızda pek çok erbâb-ı hüner size icrâ-yı hüner edecekler ve pek ziyade acayip ve garaip göstereceklerse de hayfa ki kendileri ecsam ve ecsaddan ârî ervahtan ibaret bulundukları için zatlarını ve şa-

hıslarını göremeyeceksiniz. Ama lüzumuna göre seslerini işitebileceksiniz. Bu sözler bazı tarafların handelerini mucip olmuştu. Onlara mukabil diğer bazı taraflar dahi «Sussss!...» sedaları çıkararak bu sözlerin öyle istihzaya şayan olmadıkları hükmolunuyordu. Acem yine sözünde devam eyledi. Dedi ki:

–İşte efendilerim, oyuna mübaşeret ediyoruz. Ervah dahi birer birer teşrif ediyorlar. Bunu söyleyerek güya biribirini takiben gelen birçok misafirleri istikbal ediyormuş gibi tavırlarla Acem her gelene koltuklar ve sandalyeler üzerinde yer göstermeğe başladı. Ve cümlesi yerli yerine güya oturduktan sonra huzzara dedi ki:

–Hürmetli misafirlerimden her ne sual edecekseniz, evvelki oyunda olduğu gibi suallerin mazrufen irsalini temenni ederim. Şu kadar ki ecvibesi böyle bir cem'iyyet-i muhtereme huzurunda izhar edilemeyecek olan lâübali sualler irat edilmemesini şimdiden ihtar ve rica eylerim.

Bu defa dahi dört beş kişiden ibaret bir komite teşekkül eyledi. Hem bu komite azasından ikisi hokkabazın muhaliflerinden olmakla bunlar Acemi behemehâl âciz bırakacak bir sual tertibini arzu eyliyorlardı. Hatta birisi hâzır-ı cümlenin merakını mucip olan şey şu Mösyö Sarpson maddesi olduğundan ona dair bir sual iradını teklif eylediyse de muhaliflerden birisi «Elbette Acem kendisine Mösyö Sarpson hakkında bir sual sorulacağını düşünmüş olacağından buna bir de cevap hazırlamıştır. Öyle bir sual hazırlayalım ki Acem onu düşünememiş olur» demesiyle diğerleri dahi bu reyi tasvip eylemişlerdi.

Sual tertibi müzâkerât-ı vâkıadan dolayı biraz teehhür eylediğinden gerek localardan ve gerek parterden birçok kimseler komite azasının bulunduğu yere gelerek her biri bir sual teklif eyliyordu. Bu tekliflerin yüzde hemen doksanı Mösyö Sarpson'a dair olduğundan komite azası «Canım! Eğer sualleri siz tertip edecekseniz varınız istediğiniz sualleri sorunuz. Biz tertip edecek isek bizi de kendi hâlimize bırakınız!» diye redd-i tekâlif eyliyorlardı. Encâm-ı kâr daha ziyade sözü uzatmamak için muhaliflerden birisi bir kâğıt üzerine yazmış olduğu çend kelimeden ibaret bir suali arkadaşlarına gösterdikte cümlesi «Pekâlâ! Pekâlâ! Tamam! Bundan âlâsı olamaz» demeleriyle bu kâğıt derhâl bir zarfa konularak yazan adam vasıtasıyla hokkabaza irsal olundu.

Mirza İsmail, işbu mazrufu birer birer sandalyelerdeki ervaha irae eyledi. Güya irae ettiği ervahtan bazıları o kâğıtta sorulan şeyi bilmiyorlarmış da hokkabazı reddeyliyorlarmış gibi tavırlarıyla her koltuktan her sandalyeden mahrumen diğerine gidiyordu. Nihayet bir sandalyedeki ruh sualin cevabını vermeğe davranmakla, İsmail Han güya o ruhu sâha-i temâşânın ta ön tarafına getiriyormuş gibi vazlar göstererek kendisi ise şöylece bir tarafa çekildi.

Filvaki ruhun durmuş olduğu yerde sanki bir insan varmış da cismi verilmeksizin yalnız sedası işitiliyormuş gibi bir ses işitilmeğe başlandı. Ruh diyordu ki:

–Şimdi ne hâlde bulunduğu sorulan zat şu saatte işbu tiyatrohanenin içindedir. Kendisi bu memleketli olmayıp en uzak bir memlekettendir. Zihninin meşguliyeti dahi bundan bir iki ay mukaddem şark tarafında bir memleketteyken «bir hayırhah» imzasıyla almış olduğu mektuptan ibarettir. O mektupta kendisine akıllara hayret verecek bir mel'anet ihbar olunmuş. Eğer bu mel'anet icra dahi edilecek olursa bîçarenin hanümanı berbat olmuş olacağından işte bu tesirle müteessirdir. Gece gündüz bu hâl hatırından çıkmayarak dünya kendisine zindan kesilir.

Ruhun ibtîdâ-yı kelâmı Sarpon'a dair olduğuna şüphe bırakmadığından o merakta olanlar şüphelerinin hallolunacağına sevinmişlerdi. Zira şu saatte tiyatroda hazır bulunan ve yerli olmayıp yabancı ve hem de pek uzak bir memleket ahalisinden bulunan Sarpon'dan başka kim olabilir?

İhtimal ki karilerimizin hatırına Safa Kok Sanc dahi gelmiştir. Hatta derhâl kendilerine ihtar dahi eyleriz ki bu hatıraları pek doğrudur. Zira bîçare ihtiyarın, İstanbul'da Büyükada posta memuru tarafından almış olduğu bir mektup zihnini pek ziyade perişan eylediği elbette henüz unutulmamıştır.

Lâkin karilerimizin vâkıf oldukları bu esrara tiyatro ahalisi vâkıf olmadıklarından, ruhun netîce-i ihbârından bir şey anlayamayarak nâ-hoşnûdâne sözler meydan almağa başlamıştı. Bu hoşnutsuzluğu men için İsmail güya ruha hitap ederek dedi ki:

–Ey rûh-ı lâtîf! Sizlere hiçbir şey nihan olamaz. İşte görüyorsunuz ki verdiğiniz haberler huzzâr-ı kirâmı mutmain edemiyorlar. Kimin ahvali sorulmuş? Hakikat-i madde neden ibaret-

miş? Tavzih etmenizi rica eyliyoruz.

Ruh derhâl cevap vermeğe başladı. Hatta Acem henüz kendi sözlerini bitirmeksizin ruh söze başlamıştı. Diyordu ki:

–Hintli Prens Safa Kok Sanc hazretlerinin ahvali sual olunuyor. Ben de diyorum ki İstanbul'da bir hayırhah tarafından kendisine yazılmış olan mektubun tesiratıyla meşguldur. Bu mektuptan evvel kendisinden cebren bir senet alınmıştı. Bade o senedin kendisi için ne kadar tehlikeli olacağını ihtar yollu bu mektubu dahi alınca, Prens hazretlerinin zihinleri perişan oldu. Bu tesirden bir dakika hali oldukları yoktur. Yüzleri gülse bile derunlarından kan gider.

Tiyatro huzzarı hiç bilmedikleri bir hikâyenin hulâsasını işitmiş olduklarından bundan yine bir şey anlamadılarsa da Sarpson güya hikâyenin her kelimesinde kendisine ait bin fıkra varmışçasına manalar çıkartarak nihayet locasında oturamayıp kendisini locadan dışarıya fırlattı. Yanında bulunan ahbabıysa herifin hâline dikkat edemediler. Zira cümlesinin enzâr-ı dikkat ve istiğrabı Safa Kok Sanc'ın locasına münhasır olmuştu.

Safa Kok Sanc dahi ruhun verdiği haberlerin delâlet eylediği ahkâmı tamamıyla anlamış olduğundan şu anda kendisini bir tiyatrohanede hokkabaz temaşasında bulmayıp hakikaten ervah içinde bularak bütün vücudundaki kan damarları içinde buz gibi donmuş zanneyliyordu.

Bîçarenin esmer rengi bembeyaz kesildiği cihetle zevcesi hâlinden korkarak demişti ki:

–Ne oldu size ey sahip! Bir hokkabazın sözünden bu kadar tesire mahal var mıdır?

Zavallı Safa Kok Sanc, karısını ve ona ittiba eden kızını ve oğlunu müsterih edecek işaretler verdikten ve birkaç söz söyledikten sonra asıl sebeb-i tagayyürü bir istiğrapdan ibaret bulunduğunu da anlatarak dedi ki:

–Hafayamıza vâkıf olan bir adama adî bir hokkabaz mı diyeceksiniz? Herif bir gayret daha edecek olursa bütün hikâyemizi söyleyecek!

Mihriban –Varsın söylesin. Bildiği kadarını söyleyecek değil mi? Eğer hadden ziyade yalanlar söyleyecek olursa haddini bildirmek iş midir?

Akasof –İnsanın hafâyâ-yı umûrunu yalnız ma'bûd-ı a'zam Brahma bilir. Böyle bir hokkabazın kaybı bilmesi mümkün müdür? İstanul'daki sergüzeştimiz bütün cihana neşredildiğinden hokkabaz dahi o neşriyata vâkıf olarak böyle söylüyor.

Vakıa Akasof'un sözleri doğru idiyse de hayfa ki ihtiyar Raca'yı tatmin edemiyorlardı. Hem de bîçarenin mutmain olamamakta haklı olduğu dahi derhâl tahakkuk eyledi. Zira Mirza İsmail «İzahatın bu derecesi dahi müstemiîn-i kirâma kanaat veremiyor. Söyleyiniz bakayım, Prensten alınan senet ne gibi bir şeymiş? Sonradan gelen mektupta Prense ne gibi haberler verilmiş?» diye bir sual daha irat eylediğinden ruh bu izahatı dahi vermeğe başlamıştı. Dedi ki:

–Kendisinden cebren alınan senette Raca hazretleri, kerimeleri Mihriban'ın tebdîl-i dîn ederek Nasraniyeti kabul etmesine rıza vermiştir. Kendisine gelen mektuptaysa kızı tebdîl-i dîn edip de kendi izdivacına talip olan kocaya varırsa bilâhare herifin bütün Akasof familyasını helâk eyledikten sonra servet-i bînihâyelerine kendisi vâris-i yegâne kalacağı haber verilmiştir.

Erbâb-ı temâşâ ruhun verdiği şu haberlerdeki ehemmiyeti hâlâ takdir edemediklerinden Mirza İsmail'in bu hüneri ne kadar mühim ve müthiş bir hüner olduğunu hâlâ anlayamıyorlardı. Fakat kibâr-ı misâfirînden bazıları işin ehemmiyeti başkalaşmış olduğunu görerek derhâl Prensin locasına koşup şu hokkabazın sözleri sarf-ı hezeyân mıdır? Yoksa doğruya benzer bir şey var mıdır? Buralarını Prensin kendisinden anlamağa müsaraat eylemişlerdi. Ancak Safa Kok Sanc artık bu ihbaratı istimaa kudretyâb olamadığından yerinden kalkıp lerze-nâk bacakları sıklet-i vücûduna tahammül edemediği cihetle bir koluyla zevcesi Akasof'a ve diğeriyle kızı Mihriban'a dayanmış olduğu hâlde dışarıya çıkıyordu.

Kendisini bu hâlde gören ahbabı, bîçarenin tagayyürât-ı müellimesinden hokkabazın söylediği sözlerin kâmilen doğru olduğunu hükmederek daha ziyade istizahata muktedir olamadılar. Bir şarlatan hokkabazın, öyle koca bir Prensi yerinde oturtamayacak kadar vâkıf-ı esrâr olmak derecelerindeki hünerine kemâl-i itiğrâbla beraber bu suretle ifşâ-yı esrâra müsaade edilecek olur da herkesin sırrı meydana konulursa tiyatro içinde kimsede

sebat kalamayacağını ve herkesin savuşup gitmeğe mecbur kalacağını hükmeylediler.

İşte bu söz, bu hüküm, locadan locaya bütün tiyatroyu devrededursun diğer tarafta Mirza İsmail henüz oyunlarında devam eyliyordu. Ruha sordu ki:

–Prens Safa Kok Sanc'dan öyle cebren bir senet almağa cüret eyleyen caninin kim olduğunu dahi ihbar eder misiniz?

–Pek kolay! Lâkin bu adamın pek çok isimleri olduğundan sizce en maruf olanı haber verelim. Prens Safa Kok Sanc'dan öyle ölüm tehdidatıyla senet almış olan zatın bu mecliste en maruf ismi Mösyö Sarpson'dur.

Aman ya Rap! Bu isim meydana konulduğu zaman tiyatronun içi alt üst olmak derecesine gelmişti. Birtakım kimseler «İşte Sarpson'un ne olduğu meydana çıktı» diye i'lân-ı zafer ederler, birtakımlarıysa «Halka bu misillü iftiraları atmak bir oyun değil âdeta bir cinayettir. Bu hokkabazı, daha doğrusu bu müfteriyi tevkif etmelidir» diye rey verirlerdi.

Mirza İsmail gürültünün büyüdüğüne bakmayarak ruha sordu ki:

–Ey rûh-ı lâtif! İşitiyorsunuz ya? Sözlerinize kimse inanmadığından herkes sizi tekzip ederek beni de yalancı ve müfteri diye itham eyliyorlar. Bu sözlerinizi ne yolda ispat edebileceksiniz.

Ruh, edasında olan dehşeti arttırdı. Dedi ki:

–Sen korkma ey İsmail! Seni her kim müfteri diye itham edecek ve bize de her kim isnâd-ı kizb eyleyecek olursa biz evrâk-ı lâzimeyi aynen ortaya koyarak isbât-ı müddeâ eyleriz.

Erbâb-ı temâşâdan birtakımları bu sözü işitemediklerinden hokkabaz aleyhindeki âsâr-ı hiddetlerini henüz göstermekteydiler. Böyle bir edepsiz hokkabaza derhâl düello teklif ettirmek için taraf taraf Mösyö Sarpson'u aramaktaydılar. Ancak Mösyö Sarpson hiçbir yerde bulunamıyordu.

Halkın gürültüsü bir dereceye vardı ki polis bu gürültüyü men'e mecbur oldu. Ancak gürültü nasıl menolunabilecek! Orta yerde bir medyum, bir ispritist, bir hokkabaz bir Acem var ki ruh diye ihzar eylediği bir hiçe söylettiği sözlerle, büyük büyük adamla-

rın hafayasına taarruz ediyor. Bu taarruz haklı mıdır? Değil midir? Haklıysa, bu adamın nasıl bir hünerle bunca hakayıka vâkıf olduğu meydana konularak bu meseleyi fennen reddeyleyen hukemaya meram anlatılmalıdır. Haklı değilse herifi müfteridir, edepsizdir, canidir diye tevkif eylemeli! İş bir kere bu dereceleri bulduktan sonra artık polisin halkı sükûta mecbur eylemesi kabil olabilir mi?

Bu ne kadar kabil değilse Acemi tevkif etmek dahi o kadar kabil olamaz. Acem katil, cerh, sirkat filân gibi hîn-i irtikâbında polis tarafından tevkifi muvâfık-ı kanûn olacak bir cinayette bulunmuyor ki derhâl tevkif olunsun. Buna bir iftira davası denilecekse evvelâ müfterinin tevkifine bir mahkeme müstantiki tarafından karar verilmeli de herif dahi tevkif olunmalı. Hem Acemin söylediği ve daha doğrusu ruha söylettiği söz, Safa Kok Sanc'ın aleyhinde değildir. Gayeti bîçarenin nasıl bir sitemdîde olduğunu ihbar etmiş demektir. Bu haberler, yalnız bir adamın aleyhinde iftira addolunabilirler ki bu adam dahi Mösyö Sarpson'dur.

Ancak Mösyö Sarpson'a üç dört gece evvel nâm-ı müsteâr taşıyan bir serseri denildiği hâlde hiçbir sesini çıkarmadığı ve bu gece dahi kendisi alenen cinayetle itham olunduğu hâlde ortadan savuşmuş bulunduğu meydandayken polis Aceme «Sen müfterisin» diye nasıl tevkif muamelesi icra edebilir?

Hâsılı bize bu mülâhazatı dermeyan ettiren mübahaselerin cümlesi tiyatroda meydan aldı. Söz ayağa düştü. Herkes ağzına gelen şeyi öylüyor. Hiçbir kimse söylenen sözleri dinlemiyor. Hatta sâha-i temâşâda bir paydos çıngırağı çalınarak perde dahi indirilmiş olduğu hâlde kimse unun farkında olmadığı için tiyatrodan çıkıp gitmiyor.

Nihayet halkı dağıtmak için tiyatro müdürünün aklına bir güzel tedbir geldi. Tiyatronun bütün gazlarına gaz icra eyleyen büyük musluğu çevirdiği gibi tekmil gazlar birden bire sönüverdiler.

Bir dakika evvel tiyatronun içi en parlak bir gündüz kadar ruşenken birden bire şeb-i tarîke dönünce, bir gürültü dahi bunun üzerine koptu. Halk birbirine girmişti. Bazı yerden «Canım beni kadın mı zannediyorsun da boynuma sarılıyorun?» diye sesler işitildiğinden şu zulmet-i nâgehânîyi pek çok zendostânın fırsat ad-

dederek istifadeye şitap eyledikleri anlaşılıyordu.

Fakat bazı taraflardan dahi «Vay canına! Saati aldılar be! Kordonunu koparıp saati aldılar» diye sedalar geliyordu ki bu sedalar dahi karanlıktan edilen istifade yalnız zendostlara mahsus olmadığını anlatıyorlardı.

Vakıa şu taraftan bu taraftan bazı kimseler birer kibrit çakarak yakıyorlardıysa da koca tiyatrohane içinde bu kibritlerin bir ateş böceği kadar da ehemmiyeti olamıyordu.

Bin ağızdan birden çıkan sözler üzerine eğerçi tiyatro müdürü yeniden birkaç gaz yakmak istediyse de kalabalıktan adam geçip de gaz yakabilmesi kabil olur mu?

Elhâsıl sâha-i temâşâ tarafında bulunan birkaç gaz yakılarak tiyatronun içi epeyce tenvir olunabildi.

Bu ikinci tenvirde zendostluk yolunda karanlıktan istifade aramış olanlar derhâl belli oldular. Zira dudakları bıyıkları filânları kadınların yüzlerindeki pudralar ve düzgünlerle bem beyaz kesilmişlerdi.

Bu gece halkın Saint Charles Tiyatrosu'ndan nasıl çıktıklarını hiçbir veçhile tarif kabil olamaz. Eğer tiyatroda yangın zuhur etseydi vakıa telâş bu telâşa benzer idiyse de ahali birbirini çiğneyerek firar ederlerdi. Bu geceyse telâş ve gürültü son derecede olduğu hâlde dışarıya çıkmak için kimsede acele yoktu. Hatta tiyatro müdürü «Yahu! Çıkacak olanlar derhâl çıksınlar. Ve illâ bu defa gazları söndürünce tekrar yakmayacağım» diye nida eylediği hâlde ahali eğerçi dışarı çıkmışlarsa da dağılmamışlardı.

Tiyatro haricindeki kahvehaneler hep erbâb-ı temâşâyla dolarak ve akşamdan tiyatroda yer bulamamış oldukları hâlde polis kuvvetiyle tardedilenler dahi bu kalabalığa karışarak bira ve şarap kadehleri ne kadar şakırdarsa çeneler dahi o kadar gevezelik etmekteydiler. Bazı fırkalar, Acem hokkaazının lehinde ve diğer bazıları aleyhinde olanca fesahatlarını sarfeyliyorlardı.

Eğer birisi size gelip de «Bu gece erbâb-ı merâktan bir çoğu kahvehanelerde sabah eylediler» derse bu sözü dahi mübalâğaya hamletmeyiniz.

Bu gecenin ferdasında neşrolunan gazeteler, gecenin vukuatını

bertafsil yazmak istedikleri hâlde hacimleri kifayet edemediğinden birer varaka dahi ilâvesine mecbur oldular.

Bunlar meyanında gerek Mirza İsmail'in lehinde ve gerek aleyhinde olanlar dur u dıraz söyledikleri sözlerin bizce asla ehemmiyeti olmayıp yalnız taraftarlarından bir gazetenin sözü ehemmiyetliydi ki o dahi «Mirza İsmail, ahali tarafından talep vuku bulursa dermeyan eylediği senet ve mektubu aynen ibraza kadar hazırdır» sözünden ibaretti.

«8»

Tiyatro haricindeki ahalinin velvele ve şamataları neticesi neye müncer olduğunu anlamağa çalışacak olursak beyhude çalışmış oluruz. Bu misillü ayak takımları, dünyanın her yerinde her zaman her iş için velveleyi çok ederler de netîce-i karârları hiçbir vakitte bir ciddiyet noktası üzerinde takarrür etmez. Hatta politikaya ait velvelelerinde bazı kere birçok kıymetli canlara kıydıkları hâlde sonradan zâyiât-ı mezkûreye kendileri dahi ağlarlar ki işte o müthiş cinayetlerin dahi ciddî bir karar olmayıp gürültüye getirilmiş şeylerden olduğu bu nedametleriyle tahakkuk eyler.

Hakikat! Reylerin çoğalması bir meselenin her cihetini tetkike daha ziyade hizmet demek olursa da çoğalan reylerin ârâyı sâibeden olmaları şart-ı a'zamdır. Yoksa bu işte yalnız çokluğun hiçbir faydası olamaz. Bazı kere yüz rey bir nokta üzerinde içtima ederse yüzü de hata eyler. Yalnız bir tek rey sevap olursa da o dahi ekalliyette kaldığı için hükümden düşer. Eğer isabet kesrette olmayıp da rey sahibinin bütün ârâ-yı sâireye tefevvuk edecek zekâ ve irfanında olacağı kabul edilse pek çok mesailde mücerret kesret-i ârâya kapılmak suretiyle dûçâr-ı hatâ olmaklığın önü alınmış olurdu.

Neyse tiyatro ayak takımlarının gürültülerinden şamatalarından bir netice beklenemeyeceği gibi gazetelerin mündericatından dahi bir netice beklemek abestir. Zira dûçâr-ı hatâ olmakta veyahut mesaili gürültülere patırtılara kaptırmakta gazetelerin halktan bir farkı olmayıp mutlaka bir farkını bulmak lâzım gelirse o dahi tağlît-i efkâr ve ezhanda gazetelerin ayak takımından daha ileriye vardıkları hakikatinden ibaret kalır.

Binaenaleyh bu kâl ü kîllere bu güft u şinîdlere kulak vermeyerek asıl tetkik ve tefahhus lâzım gelen şeye bakalım ki o da Safa Kok Sanc'ın bu gece hanesine sûret-i avdetiyle oradaki ahvalidir.

Zavallı ihtiyar, baygın bir hâlde tiyatrodan çıktığı zaman sekiz yaylı âlâ bir Fransız landosu tiyatronun kapısı yanında kendisini beklediğinden karısının, kızının, oğlunun yardımlarıyla güç belâ arabaya bindirilebilmiş çala kamçı sâkin olduğu villâya kadar gelmişti.

Esnâ-yı râhta ne karısıyla ne kızıyla hiçbir lâkırdı olmamıştır. İkametgâhlarına geldikleri zaman Prens hazretleri doğruca kendi odasına ve yatağı içine götürülüp yanına da Brehmen Ganzazib Sahak'ın gelmesini emreylediğinden karısıyla çocukları bittabi yerlerine çekilmiştiler.

Prensin avdeti alafranga nısf-ı leylden sonra saat üç demek olup bu saatlerde Ganzazib Sahak sabah ibadetleri için uyanıp kalkmak mutadında olmasıyla Raca'nın kendisini istediği haberi geldiği zaman Brehmen dahi uykudan kalkmıştı. Efendisinin pek hasta bir hâlde tiyatrodan avdet etmiş olduğunu anlamış olduğu için sabah ibadetini terk etmiştir. Eğer Safa Kok Sanc hasta olmadığı hâlde tiyatrodan avdet edip Brehmeni çağırmış olsaydı âbid efendi sabah ibadetini icra etmeksizin mümkün değil Prensin yanına gitmezdi.

Ganzazib Sahak, Prensin huzuruna geldiği zaman bittabi evvel-be-evvel hâlini hatırını sordu. Prens dahi hâli pek fena olup şu fenalığın def'i için Brehmen efendinin nuranî ve cismanî muavenetlerine pek ziyade ihtiyacı olduğundan ibaret bir mukaddemeden sonra dedi ki:

–Ey Brehmen! Size soracağım suallere pek doğru pek ciddî cevaplar vereceksiniz. Bu bapta ilminizin, fazl u kemalinizin son derecesini göstereceksiniz.

–Zaten her zamanki vazifem bundan ibarettir ey sahip!

–Söyleyiniz bana bakayım. Nasara, Yehûd, Müslüman gibi milel-i gayr-i Brehmeniyyenin âlem-i bâlâ ile ervahla muamelâtı olabilir mi?

Zeki Brehmen derhâl Prensin asıl maksadı ne olabileceğini anladı. Bilâ-tereddüd ve lâ-ihtirâz dedi ki:

–Evet ey sahip! Olabilir zahir! Onların kendilerinde ruh olduğu hâlde elbette ervâh-ı gaibe ile münasebet peyda edebilirler. Fakat bizim onlardan, onların bizden küllî farkımız vardır.

–Ne gibi bir fark? Evvelâ bana bunu anlatmanızı rica ederim.

–Efendim! Eğer onların ruhu bizim gibi ervâh-ı sâfiye ve müşerrefeden olmak lâzım gelse onlar dahi ma'bûd-ı a'zam Brahma'yı tanıyarak dinimizle teşerrüf ederlerdi. Fakat onların ruhlarında bu hâlisiyet olmadığı için füyûzât-ı Brehmenîden feyzyâb olamıyorlar. Hatta bizden bazıları dahi ruhça lâzım gelen safiyete, hâlisiyete nail olamadıkları için Hazret-i Brahma kendi feyzini onlardan diriğ ederek binaenaleyh ya Nasranî olurlar ya Mülümanlığı kabul ederler. İnsanlar arasındaki taallûkatta bile ruhların hoşlanması şart olduğuna göre bu âlem-i cismânîde bizim ecsadımız içinde bulunan ruhların âlem-i bâlâdaki ervâh-ı mücerredeyle münasebet peydasında dahi bu hâl aynen mevcuttur. Binaenaleyh Yehûd ve Nasara, eğerçi ervâh-ı gaibeyle münasebet peyda edebilirlerse de ervâh-ı tayyibeyle değil ervâh-ı habîseyle münasebet peyda ederler. Bunun için o münasebetlerden hayır gelmez. Daima şer gelir.

Bu izahat üzerine Safa Kok Sanc kafasını önüne eğerek bir hayli düşündü. Bade dedi ki:

–Doğru söylüyorsunuz. Fakat bazı kere dahi ervâh-ı habîsenin şer diye yaptığı işlerden bizim için hayır hâsıl olduğunu görüyorum. Bakınız size nakledeyim.

Diye Safa Kok Sanc o gece tiyatroda olan şeylerin kâffesini Ganzazib Sahak'a nakil ve hikâye eyledi. Ama bunları bizim tiyatroda görmüş olduğumuz surette hikâye etmiyordu. Belki hep kendi noktainazarından yani ervaha inanmak esasından hikâye eyliyordu.

Bahusus ki Ganzazib Sahak gerek İstanbul'daki senet ve mektup maddelerine ve gerek Sarpson'la Safa Kok Sanc familyası arasındaki mesaile bir dereceye kadar vâkıf olup ihtiyar Prens ise Brehmen efendinin dâire-i vukuf ve malûmatını tevsi edecek surette idâre-i kelâm ve nakl-i vukuât eylediği için Brehmen dahi kemâl-i dikkat ve ehemmiyetle dinliyordu.

Gerek Safa Kok Sanc'ın vukuatı nasıl nakletmiş olduğunu ve gerek Ganzazib Sahak'ın ne yolda dinlemiş ve anlamış bulundu-

ğunu bize gösterecek şey Prens sözünü bitirdikten sonra Brehmenin öylediği sözlerdir. Brehmen demiştir ki:

–Anladım ey sahip! Ervah hakkındaki itikadınız doğru olduğunu dahi teslim ederim. Bu Acem adî bir hokkabaz değildir. Mutlaka ervahla münasebeti vardır. Yaptığı şeylerin sebep ve hikmetini kendisi dahi bilmeyebilir. Bazı feyizler vardır ki vaki oldukları insanlar o feyizlerin mahiyetinden haberdar olamadıkları için takdir edemezler. Hatta bazıları işte böyle büyük büyük havarık göterirler de nasıl olduğunu kendileri de bilmezler. Eğer bu Acem bizim mezheb-i Brehmenîde bulunsaydı kim bilir ne büyük adam olurdu. Bizler onun âdeta şakirdi kalırdık. Lâkin ol mişkât-ı füyûzâttan baîd olduğu için kendisinde bulunan isti'dâd-ı azîmi işte böyle şeytanet suretinde gösteriyor. Yaptığı şeyler yine hayır değildirler. Emin olunuz ki şerdirler. Sarpson için, kızınız için, herkes için şerdirler. Yalnız işin bir ciheti sizin için hayırdır ki o dahi Sarpson'un esrarını, mahiyetini meydana koymak, bilâhare familyanızı müstakbelen büyük bir felâketten kurtaracağı için hayır sayılır. Yoksa sizin üzerinizde şimdi hâsıl olan te'sîrât-ı müdhişeye nazaran işin şimdilik sizcesi dahi şerr-i mahzdır.

Aradan biraz vakit sükûtla geçti. İhtiyar Prens derin bir düşünceye varmıştı. Zeki Brehmen ise Prensin henüz kendisine açmamış bulunduğu esrar ve hafayayı dahi tavrından anlamaya çalışıyormuşçasına iki parlak gözlerini Prense dikerek tedkikat-ı amîkaya varmıştı.

Prens başını kaldırdığı zaman gözleri Brehmenin gözlerine isabet eyledi. Herifin gözleri hissiyyât-ı mütecessisâneyle o kadar parlak ve Prensin gözleriyse teessürât-ı vâkıasından dolayı o kadar zayıftı ki karanlık yerden birdenbire parlak lâmbaya tahavvül eden gözlerin kamaştığı gibi bîçarenin gözleri Brehmenin çeşmân-ı lemeânı mukabilinde âciz kalmışlardı.

Prens sordu ki:

–Şimdi biz bu meseleyi nasıl halledeceğiz?

–Meselenin hangi cihetini efendim?

–Her cihetini! Her cihetini! Hele Mihriban'a ait olan kısmını! Zira bu işte bize en büyük fenalık eden Mösyö Sarpson olmazdan evvel Mihriban'ın çocukluğu olmuş demektir.

–Mihriban pek âkıl bir kız olduğundan, kendisinde çocukluk ümit edemem efendim. Fakat siz şimdiye kadar Mihriban'la bu işi söyleşerek efkârı, amali, kararı, cüreti neden ibaret bulunduğunu anladınız mı?

–Hayır! Şimdiye kadar kızımla buna dair harf-i vâhid söyleşmiş değilim. Güya hiçbir şeyden hiçbir haberim yokmuş. Zaten de haberim yoktu ya! İstanbul'a gelene kadar hangimizin neden haberimiz vardı? Hatta İstanbul'da bile bizden o senedi cebren aldıkları zaman bir şey anlayabilmiş miydik? Nihayet sonraki mektup geldiyse de o senedin ne maksat üzerine alındığını anlayabildik. «Anlayabildik» demek dahi çoktur. Zannedebildik. Bizi her hâlden haberdar eden şey, hokkabazın ervahı istintak etmesi kaziyesinden ibarettir. Eğer ervahın ihbaratına inanacaksak o zaman her şeye yakin hâsıl etmiş olacağız.

–Hokkabaz hiçbir şeyden habedar olmadığı hâlde esrarın bu derecesine dosdoğru olarak vukuf hâsıl etmiş bulunursa elbette söylediği sözler dahi doğrudur diye hükmolunabilir. Binaenaleyh eğer münasip görürseniz bu işi bir kere kızınızdan sorunuz. Hokkabazın sizce pek doğru olan sözleri, haberleri, Maya Mihriban'ca dahi doğru olup olmadığını anlamak merakında olduğunuzdan bahisle kızınızı güzelce istintak eyleyiniz.

–Ya inkâr ederse?

–Hayır inkâr edemez! Eğer kendisiyle Sarpson arasında bir münasebet varsa mutlaka inkâr edemez. Zira o hâlde hokkabazın meydana koyduğu şeylerin doğru olduğuna Mihriban dahi kanaat eylemiş olacağından eğer inkâr ederse bilâhare Acem İsmail'in kâffe-i hafâyâyı meydana çıkaracağını ve buysa kendisini mahcup bırakacağını düşünür.

–Güzel söylüyorsunuz ama kızımla yüz yüze gelmezden evvel her şeyi etrafıyla düşünmeliyiz. Binaenaleyh ya Mihriban inkâr ederse yapacağımız iş ne olacağını dahi şimdiden nazarıdikkate almalıyız.

Bu defa dahi düşünmek nöbeti Brehmen efendiye geldi. Öyle ya! Prensin sorduğu suallere derhâl cevap vermek için yalnız bir zekâ-yı fevkalâde kifayet edemezdi. Düşünmek dahi lâzımdı. Şu kadar ki zekâsına itimadı olanlar, o kadar uzun uzadıya düşünmeğe dahi muhtaç olmazlar. Brehmen dahi işte bu erbâb-ı itmi'-

nândan olarak azıcık düşündükten sonra dedi ki:

–Efendim! Bir kere kızınız ile konuşup söyleşirsiniz. Eğer Sarpson'la hiçbir münasebette olmadığı iddiasında bulunacak olursa hiç üzerine varmazsınız. Biz dahi ondan sonra haricen tetkikat ve tahkikata başlarız. Eğer Mihriban'ın inkârı hakikaten Sarpson'la olan bir maceranın ketminden ibaretse bu inkârdan sonra mutlaka ya Aceme ya Sarpson'a müracaatla bazı tedaire kıyam eyleyecektir. İşte bu müracaatını bu tedabirini haber alırız. Hakikat-i hâli meydana çıkarınca bizim iltizam edeceğimiz tedabiri dahi düşünürüz.

–O tedair ne gibi şeyler olur?

–Onu da şimdiden mi düşünmeliyiz?

–Öyle ya! Mihriban bir adî kadın olsa yani validesi gibi safî bir şey bulunsaydı, onun karşısında kolay kolay perende atabilirdik. Fakat bilmiş olunuz Mihriban ikimizi de mahcup edecek kadar zekidir.

Prens bu lâkırdıları söylerken Ganzazib Sahak hemen de Prensi dinlemiyordu. Zaten sualini vakit kazanmak için sormuş olduğundan Safa Kok Sanc söz söylerken o dahi düşünüyordu. Binaenaleyh Safa Kok sözünü bitirinceye kadar o dahi vereceği cevabı karalaştırarak dedi ki:

–Mihriban, ya Sarpson veyahut Acem İsmail'e müracaat eder de sizin aleyhinize bir entrikaya teşebbüs eyleyecek olursa o herifleri biz ele getirmeğe gayret eyleriz. Mihriban onları bizim aleyhimize istihdam edeceğine biz onları kendi aleyhine istihdam eyleriz. Mihriban'da ne var ki onları itma edebilsin? O heriflerse her entrikayı dünya menafii için iltizam eylediklerinden biz kendilerini istedikleri kadar mal itasıyla kendi tarafımıza alabiliriz.

–Sarpson için bu itma mümkün olamazsa da İsmail için mümkün olur. Zira eğer Sarpson Mihriban'ın gönlünü kazanmış olup da bu işe ona göre başlamışsa biz kendisine ne kadar mal versek faydası olamaz. Çünkü bütün malımızdan maada Mihriban'a dahi malik olmak için bir tertip kurmuş. İşte hokkabazın verdiği haberden bu anlaşılır. Ama hokkabaz bu işte Sarpson derecesinde müstefit olmadığından onu ele getirebiliriz.

Safa Kok Sanc'la Ganzazib Sahak arasında en ehemmiyetli-

lerini şu suretle kaydettiğimiz sözler daha lüzumu derecesinde uzandılar. Nihayet filvaki Mihriban'ın istintakı lüzumuna karar verdiler. Ancak hemen o gece kızı istintakla taciz etmemek için bu işi ferdaya talik eylediler.

Hâlbuki doğrusu düşünülecek olsa işbu tehirden hiçbir fayda görülemezdi. Zira o geceki tiyatro ahvalinden Mihriban'ın teessürü babasının teessüründen aşağı olmayıp ikametgâhlarına avdet edinceye kadar bîçare Mihriban eğerçi ahvalinden renk vermemişse de odasına çekildiği zaman teessürât-ı vâkıasına mağlûp olarak fena bir ıstıraba duçar olmuştu.

Vakıa soyunup yatağına girmişti. Ama gözlerine uyku girmek değil yatağı içinde rahat ve huzur dahi bulamıyordu. Kim bilir neler düşünüyordu? Kim bilir düşündüğü şeyler kızcağızın ne kadar içini sıkıyorlardı ki içi içine sığmadığından yatağı içinde kâh bir tarafa ve kâh diğer canibe dönerek yuvarlanarak def-i âlâma çalışıyordu.

Sabah olup ortalık açıldığı hâlde Mihriban gözünü bile yummamıştır. Bu hâl aynıyla diğer tarafta Safa Kok Sanc'da dahi vardı. Yalnız onda değil zevcesi Akasof dahi böyle bir hâli ızdırâb içindeydi. Lâkin güya familya meyanında hiçbir şey yokmuş gibi o gece herkes yerli yerinde sâkit ve sâkin kalmıştır.

«9»

Gündüz alafranga saat dokuz yani vakt-i zuhrdan üç saat evveldi ki Safa Kok Sanc'ın oda uşağı, Maya Mihriban'ın hizmetçisini bularak Prensesin uykudan uyanıp uyanmamış olduğunu sordu. Bu sual pederi tarafından olduğunu dahi bildirdiği cihetle hizmetçi kız keyfiyeti Prensese arzeyledikte uyanık olduğu ve babasının emrine muntazır olduğu cevabını uşağa tebliğ ederek o da Prense isal etti. Yarım saat sonra babayla kız Prensin salonunda müctemi oldular. Şu hâlde bîçare ihtiyar gerçekten yürekler acısı olmuş kalmıştı. Her zaman beşuş ve şatır olan çehresi bu sabah hümum ve gumumla o kadar mütegayyirdi ki yüzüne bakanlara sanki lisân-ı hâlle «Acıyınız! Bana acıyınız ki Karunlarda bulunmayan hazaine malik olduğum hâlde şu anda dünyanın en bedbahtı en bîçaresi benim. Doksanlık bir adam olduğum hâlde bu kadar âlâm ve mesaibe nasıl tahammül edebilirim!» diyormuş

gibi bir hâl-i fütûr içindeydi.

Kızı yanına geldiği vakit eğerçi oturmasını işaret edebildiyse de niçin çağırdığına ve ne demek istediğine dair şakk-ı şefeye muktedir olamıyordu. Sanki ortada birçok kabahatlar, cinayetler varmış da bunların hepsinin mürtekibi dahi kendisiymiş gibi bir havf ve hicapla bir kucak ak sakalın setrettiği çenesi ve kupkuru kurumuş ve sapsarı sararmış olan elleri tir tir titremekteydiler.

Mihriban haddizatında merhametli ve şefkatli bir kızcağız olmakla beraber bilfarz en merhametsiz sengdil bile olacak olsa zavallı ihtiyarı görüp de hâline acımamak kabil olamayacağından, babacığının hâline terehhümen gözleri doldu. Söze başlamakta adamcağıza bir muavenet olmak üzere dedi ki:

–Nasılsınız babacığım? İnşallah iyisiniz. Dün gece Acem hokkabazının davet eylediği ervah, her nasılsa sizce bir te'sîr-i rûhânîyi mucip olmuştu.

–Sende dahi böyle bir tesir vaki olmadı mı Mihriban?

–Ben neden müteesir olayım babacığım?

–Korkarım doğru söylemiyorsun Mihriban! Ben kaviyyen zannediyorum ki bende olan teessür sendeki teessürden kalbime aks-endâz olmuş bir nebzedir.

An-asl kehrüba renginde bulunan Mihriban'a, o kadar lâtif bir pembelik geldi ki bu kızın cemâl-i fevkalâdesiyle âşüfte-dil olanlar bu rengi görseler, bilkülliye perîşân-hâtır olurlardı.

Eğer Mihriban cesaretiz, besaletsiz bir kız olsaydı şu rengi bir alâmet-i mağlûbiyyet addolunabilirdi. Ancak Mihriban birçok hasail ve meziyatı meyanında bir de metânet-i kalb nimetine maliktir. Binaenaleyh kendisini şu gül-renk hâliyle müteessir eyleyen ilk hissini bir cür'et-i mahsûsayla meneyleyerek pederine dedi ki:

–Sayenizde nail olmuş bulunduğum terbiye ve taallüm muktezasınca, bir şarlatan hokkabazda keramet ummak benim için kabil olamayacağından hokkabazın benim üzerimdeki tesiri hemen hiçe müsavi olduğunu size temin edebilirim babacığım.

–Şimdi bu hokkabaz büsbütün yalan mı söylüyor Mihriban?

–Ya sizin itikadınızca doğru mu söylüyor babacığım?

–Eğer herifin yalan öylediği muhakkak olsaydı bende bu teessürlere bedel kahkahalar olurdu.

–Eğer doğru olduğu benim nazarımda muhakkak bulunsaydı, sizdeki teessürden daha ziyadesi, daha büyüğü bende bulunurdu.

Bîçare ihtiyarda öyle bir tebessüm görüldü ki kızının sözüne hiç de inanamadığına delâlet eyliyordu. Biraz sükûttan sonra Safa Kok Sanc dedi ki:

–Mihriban! Canını sıkıyorsam affet kızım! Acemin sözleri yalan olduğu sence muhakkaksa emin ol ki bende hiç teessür kalmaz. Hatta bu sözlerin doğru oldukları bence muhukkakken ben dahi yalan olduklarını hükmederim.

–Meramınızı güzelce anlayamadım babacığım! Acemin sözleri doğru olduğu sizce nasıl muhakkak olabilir?

–Acayip! İstanbul'da Büyükada'daki vak'ayı unuttun mu? İşte o vak'ada Acemin dediği senet benden alınmış olduğu gibi ondan sonra vürudunu haber verdiği mektup dahi bana filhakika gelmiştir. Fakat bunda bir beis yoktur. Eğer «Ne o senet alınmış ne de o mektup gelmiştir bunların hepsi evham ve hayalden ibarettir» diye temin edersen emin ol ki ben dahi öyle itibar ederek hatırıma gelen fena fena şeylerin hepsini defederim.

İhtiyar bu sözleri söylerken solgun dudakları üzerinde bir tebessüm daha vardı. Ancak bu tebessüm evvelki gibi adem-i i'timâd manasına delâlet etmeyip bilâkis istirham manasına delâlet eyliyordu.

Mihriban, pederinin yüzüne baktı. Her ne kadar gülmüyorduysa da bu hâl işin içinde cidden gülünecek bir şey bulunmadığı kendisince muhakkak olmasından neşet eylediği dahi kızın tavrından anlaşılabiliyordu. Dedi ki:

–Peder! Filvaki Büyükada'da bir hadise olmuştu. Ancak o hadisede sizden senet mi alınmış? Alınan senet neden ibarettir? Kim almış? Ne maksatla almış? Bence bunlara dair hiçbir fikir ve malûmat bulunmadığına inanınız.

–Kızım! Mihriban'ım! Acemin haber verdiği kâğıtlar benim elimde mevcut ve mahfuz oldukları hâlde Acemin sözleri yalan olduklarını ben nasıl zihnime sığdırabilirim? Hâlbuki herif en sonra bir lâkırdı daha söyledi. Vakıa teessür-i derûnumdan dolayı ben pek fena bir hâlde idiysem de Acemin sözlerinden hiçbi-

risini kaybetmiyordum. Acem yahut eğer sahihse davet ve celp eylediği ruh demişti ki şayet huzzardan birisi bu sözlere inanmayacak olursa evrakı aynen dahi meydana koyabilecektir. Herifin kendine itimadı bu derecelere varırsa artık bu işin içinde hile ve şarlatanlık bulunabilir mi? Sen bu Avrupalılara bakma kızım! Onlar bir şeye akıl erdiremeyince kusuru kendilerinde arayıp bulmağa tenezzül edemeyerek tekebbür ve taazzumlarından dolayı derhâl o şeyin inanılacak şeylerden olmadığını hükmediverirler. Hâlbuki işte Ganzazib Sahak altmış yıldır maârif-i zâhire ve batıneyle iştigal etmiş, âlim, âkıl, hakim, müdekkik bir adamdır. O dahi ervahın bu misillü havarıkı icra edebileceklerine kaildir. Eğer Acem İsmail, bizim dinimizde bulunsaydı pek büyük bir Brehmen olarak ervâh-ı tayyibeyle muamele peyda edebilir idiyse de dîn-i dîgerde bulunduğu için bu derecelerde feyz alamayıp işi ervâh-ı habîseye kalmıştır.

Bu söz üzerine Mihriban'da bir tebessüm görüldü ki pederine borçlu olduğu tazimat ve tekrimat mâni olmasaydı belki de bir kahkaha koparırdı.

Maahaza pederi nazarında o tebessüm dahi kahkahanın verebileceği manayı maaziyadetin verdi. Pederi bundan dolayı biraz alındı. Dedi ki:

–Sen de inanmıyorsun ha? Vakıa Avrupa lisanlarını öğrenip kitaplarını okuduğun için âbâ ve ecdadımızın dinine itikadın zayıflaşmak baîd olmayabilirse de....

–Hayır babacığım! Akaid-i sahîha-i dîniyyemden asla şüpheniz olmasın. Fakat demincek demiştiniz ki mahut senetle mektup sizin çekmecenizde mahfuzdur. Bu hâlde Acem bunları aynen nasıl ibraz edebilirmiş? Meğer ki kâğıtları kendisine siz veresiniz.

İhtiyar bayağı hiddetlendi. Dedi ki:

–Sus kızım sus! Bu çocuklukla başımıza daha büyük belâlar getireceksin. Acem bende mahfuz olan kâğıtları filhakika çekmeceden çaldırtıp ibraz ederse zaten göstermiş bulunduğu hünerden daha büyük bir hüner göstermiş sayılamaz. Düşün a kızım düşün! Herif Sarpson'un suratını nerede görmüş ki resmini yaptırttı? Aramızdaki münasebeti kimden öğrenmiş ki esrarımızı meydana koydu. Hatta Sarpson'la olan münasebetimize onun vukufu benim

vukufumdan daha ziyade daha mükemmel olduğunu gördüm. Böyle bir adam için esrar ve hafaya mahfuz kalamadığı hâlde çekmecemizdeki kâağıtlar mı mahfuz kalabilir?

Safa Kok Sanc bu sözleri söylerken Mihriban hep önüne bakmaktaydı. İhtiyar son sözünü söylediği zaman sanki Mihriban'ın itiraz yollu bir diyeceği varsa söylemesi için bir dakikacık sükûtı müsâadekârânede bulundu. Müteakiben dedi ki:

–Her hâlde benim elimden öyle bir senet alındığını ve bana öyle bir mektup geldiğini inkâra kadar cesaret alamayacaksın değil mi? Zira inkârda bu dereceye varmak, bana «Sen dahi yoksun, vücudun vehimden ibarettir ey Safa Kok!» demekle hükümde müsavi olur. Mademki bahsin bu cihetini şu surete vardırdık bari şu sualime dahi bir cevap ver. Mösyö Sarpson'la bir münasebetin var mıdır, yok mudur?

Kızda evvelki renk tekerrür etti. Hem de biraz daha kuvvetlice olarak tekerrür eyledi. Babası dedi ki:

–Rengin atmasın kızım! Mahcup olma. Bunda utanacak ne var? On dokuz yirmi yaşına gelmiş bir kızsın. Elbette her türlü esbâb-ı saâdeti düşüneceksin. Benim de arzum budur. Bu misillü işlerde beni kendine mâni ve muhalif zannetme. Bilâkis muvafık ve muavin olduğumu hükmet!

Zavallı ihtiyar bu yoldaki sözlerle kızını temin ederek esrarını söyletmek istiyor idiyse de Mihriban o kadar safderun mudur? Babası henüz on dokuz yirmi yaşından bahsediyor. Kız yirmi iki yaşında olduğu hâlde babasının bu sözü söylemekten muradı İngiliz kanunları mucibince kızın kazanmış olduğu rüşdü, muhtariyeti hatırına getirmemek için olacağını anlayamaz mı?

Safa Kok Sanc düşünmüştü ki kızının tebdîl-i mezheb etmesine bâ-senet ve cebren vermiş olduğu müsaadede elbette Mihriban'ın arzusu da munzamdır. Bu hâlde Mihriban tebdîl-i mezheb edecek olursa menedemeyecektir. Mücerret, kızı on dokuz yirmi yaşına indirmiş olursa güya sinn-i rüşde vusul için bir iki sene daha bekletilebileceği hesabıyla bu sözü söylemiştir.

Mihriban, babasının sorduğu suale cevap vermek için bizim şu satırları yazdığımız kadar zaman mürurunu da beklemedi. Vereceği cevabı serbestçe verdi. Dedi ki:

–Sarpson'la aramızda olan münasebet sizin zaten malûmunuzdur.

–Hayır! Benim neden malûmum olsun. Ben kızına itimat ve emniyeti olmayan birtakım vesveseli babalar gibi sizi gözlemekte ve sözlerini dinlemekte değildim ya?

–Estağfurullah babacığım! Muradım o değildir. Şunu anlatmak istiyorum ki siz Sarpson için en okumuş, en terbiyeli, ahlâkı en ziyade düzgün, en namuslu adam demiyor muydunuz? Zannedersem bu sözünüzden hâlâ dönmemişsinizdir.

–Evet öyle diyordum. Şu beliyeler olmasaydı bu sözümde hep sebat ederdim.

–Beş günlük türrehat, insanı beş yıllık fikrinden çevirebilir mi? Yahut daha doğrusu çevirebilmeli midir? Siz Sarpson'u öyle bir hüsn-i kabûlde bulunarak beni dahi öyle bir ihtilâttan menetmediğiniz için iffetli ve terbiyeli bir kız, iffetli ve terbiyeli bir adamla ne yolda münasebet peyda edebilirse ben dahi Mösyö Sarpson'la o yolda bir müsasebet peyda etmişimdir.

–Yani halisane safiyane bir dostluk. Öyle değil mi?

–Evet babacığım!

–Öyleyse ya bu adam benim kızımı tebdîl-i dîne teşvik ederek ve kızımla tezevvüç eyleyerek nihayet beni, karımı, oğlumu bittesmim öldürerek bütün malıma sahip olmayı gözüne kestirmeli midir?

–Babacığım!...

–Ah kızım! Düşün, bir kere düşün ki bu kadar suikasti olan bir adamın sana yâr olması kabil midir? Bir adam sevdiği kadına her şeyi feda etmek lâzım gelirken o sana hiçbir şeyi feda etmedikten maada senin dinine, peder ve validene müsaadesi olmazsa!...

–A babacığım! Bunlar nazarınızda neyle sabit olmuşlardır!

–Artık bunu sormak lâzım mı a Mihriban? İşte esrarımız bilkülliye ortaya çıkmıştır.

–Canım, hokkabaz kısmının ne şarlatan ne hud'akâr olduğunu olacağını bilmez misiniz? Onlar küçücük bir zandan büyük büyük hükümler çıkarırlar. Falcılar gibidirler. Tavrınızdan, hâlinize sür'at-i intikalle güya kalbinizde onları dahi keşfe kadar varırlar.

Kız, Sarpson'u bu suretle müdafaaya başlayınca Safa Kok

Sanc'ın tavrında birtakım sevinç alâimi görüldü. Zira bu müdafaadan Mihriban Sarpson'la olan münasebetini, macerasını, esrarını itiraf ve ikrar edeceği hükmünde bulundu. Hatta kızı daha evvel söyletmiş olmak için dedi ki:

–Demek oluyor ki Sarpson hakkında bu misillü sözlerin mahz-ı iftirâ olduğuna hiç şüphe etmediğin için bu müdafaalarda bulunuyorsun. Sana bu itimat ve itminan dahi olsa olsa ancak Sarpson'la aranızdaki münasebetin böyle cinayetkârane bir münasebet değil namuskârane bir münasebet olduğunu gördüğün için şu yolda kendisini müdafaa eyliyorsun.

–Babacığım! Öyleyse demek oluyor ki siz dahi hem Sarpson aleyhine soytarı ve masakara makulesi bir hokkabazın söylediği sözlere inandığınız ve hem de beni dahi bu misillü makasıd-ı mel'ûne-i cinâyetkârâneye iştirak edebilir sandığınız için beni bu surette istintak eyliyorsunuz. Ben kendimi asla cinayetkâr görmüyorum ki huzurunuzda ibraz ve isbât-ı berâete mecbur olayım. Ben Sarpson'un hiçbir şeyi değilim. Yalnız Safa Kok Sanc'ın kızıyım. Bildiğim ve söyleyebileceğim şey, işte bundan ibarettir. Baki böyle asılsız şeyler için sizi bu derecelerde müteessir ve hasta gördüğüme arz-ı teessüfle odama çekilmekliğim için müsaade buyurmanızı rica ederim.

Kız bu sözü söyledi ve pederinin müsaade vermesini dahi beklemeyerek kalktı, epeyce meyus ve fakat o nispette cüretli bir tavırla kapıdan çıkıp odasına gitti.

Mihriban'ın avdetinden sonra Safa Kok Sanc henüz zihninde bir karar hâsıl edebilecek kadar zaman geçmeksizin zevcesi Akasof bayağı telâşlıca bir tavırla oda kapısından girdi. Daha kapıdan girerken söze başlamış olarak dedi ki:

–Kurbanınız olayım ey sahip! Evimizin içinde neler olup neler geçtiğinden beni de haberdar ediniz. Ortada bir büyük hâl var ki hepinizi telâşta görüyorum. Mihriban'a ne yaptınız?

–Mihriban'a ne olmuş?

–Ne olduğunu bilmem! Her zaman babasının nazlısı olan Mihriban şimdi buradan ağlayarak çıktı ki zaten dün akşamdan beri meraklanmış bulunan benim gibi bir kadın için bu hâli görmek pek de hayır alâmeti sayılamaz.

–Senin merakın pek beyhudedir Akasof! Yirmi yaşını geçen

kızların gönüllerinde öyle şeyler olur ki kendilerini kâh ağlatır kâh güldürür. Fakat bu ağlayışlar dahi gülüşlere müsavidirler. Zira o ağlayışlar, gülüş kadar tatlı olurlar. Hem de bir kız bazı esrar ve ahvalini babasına tevdi etmiş olursa valideler bu esrara kendileri dahi vâkıf olmak gayretine düşmezler. Sen müsterih ol azizim! Hamdolsun merak edecek hiçbir şey yoktur.

Safa Kok Sanc bu sözleri bayağı güler yüzle söylemişti. Evvelki tavr-ı me'yûsânesiyle şimdiki güler yüzü mukayese edilecek olsa Mihriban'ın hâl ve tavrı kendisini bilkülliye mutmain etmiş zannolunurdu.

Hatta bu zan Akasof'ta dahi vaki oldu. Dün geceki teesürat üzerine Mihriban'ın dahi ağladığını görünce kocasını pek fena bulacağı tahminindeyken bilâkis güler yüzlü bulduğu için merak edilecek bir şey olmadığı zannına düştü.

Demek oluyor ki Safa Kok Sanc karısını aldatabilmeğe muvaffak olmuştur. Hatta bilâhare kızı kendisini tekzip edebileceğinden asla korkmayarak zevcesini bu surette iğfal etmiştir. Çünkü kendisi istintak etmek istediği hâlde esrarını alamadığı bir kızın anasına hem de Akasof gibi bir safderun valideye hiç de keşf-i râz etmeyeceği bedihi ve aşikârdı.

«10»

O gün kuşluk taamından sonra Safa Kok Sanc'la Ganzazib Sahak bir konferans daha akdeylediler. Bu konferansta evvelâ Safa Kok Sanc kızıyla olan muhaveresini tamamıyla Ganzazib'e nakil ve hikâye eyledi.

Mihriban'ın, Sarpson tarafından pederi aleyhine tertip edilmiş bulunan kasta iştirak etmemek hususundaki cüreti, ihtiyar Brehmenin nazarıdikkat ve ehmmiyetini celp eylediği gibi hatta Sarpson'u müdafaa gayretinde bulunmasına dahi memnun olarak dedi ki:

–Ey sahip! Maya Mihriban'ın müdafaasına bakıp da Sarpson'un bilkülliye beraatine ve Acem hokkabazının onun hakkındaki sözleri sırf iftira olduğuna hükmedivermek bizce ihtiyatsızlık addolunursa da kızınızın bu hâli, bizi iki cihetten memnun ve ümitvar eyleyebilir. Bunun birincisi, kızınızın sizin hakkınızda cidden ve kat'iyen bir fena kastı olmaması ciheti

olup ikincisiyse bu kasıt filhakika Sarpson'da bulunabilmesi ihtimaline göre kızınız olsa olsa merkum tarafından iğfal edilmiş olacağı cihetle bu gafletinden bîdar oldukta bizimle ittifak edeceği derkâr bulunması kaziyesidir.

–Evet ben de öyle düşündüm de bayağı ümitlendim. Hatta artık kızın üstüne varmak lâzım gelmeyeceğine dahi kani olmak üzereyim.

–Hayır efendim! Kızınızdan bir şey daha isteyiniz. Eğer onu yaparsa bize bilkülliye kanaat gelir.

–İsteyeceğim şey nedir?

–Maya Mihriban, bize bir senet versin. Bu senette tebdîl-i dîn etmeyeceğini bize temin eylesin. Böyle bir senet verirse Sarpson'la bu bapta asla bir ittifakı olmadığı ve İstanbul'da Büyükada'da *** otelinde sizden cebren bir senet alınması bahsinde kızınızın asla methali bulunmamış olduğu tahakkuk eylemiş olur.

Safa Kok Sanc, bâdî-i emirde bu teklifi muvafık bulamadı. Kızla olan muhaveresinin neticesinde Mihriban'ın göstermiş olduğu âsâr-ı hiddetten bayağı ürkmüş bulunduğu cihetle şayet Mihriban bu tekliften dahi gücenirse işi daha ziyade müşkülâta sardırmış olacakları hakkında bir mütalâaya zahib oldu. Bu mütalâaya mukabil Ganzazib Sahak dedi ki:

–Efendim, bu senedi vermek için Mihriban'ı tazyik etmezsiniz. İlk teklifinizde rızasıyla senedi verirse febiha. İtiraz eylediği surette hiç üstüne varmazsınız. Bu hâlde kızın göstereceği hâl ve tavır, Sarpson'la bir ittifakı olup olmadığını hüküm için elimizde kuvvetli bir senet olur.

Eğer Brehmen bu ifadesiyle reyini tekrar ve teyit etmemiş olsaydı Safa Kok Sanc bu teklifi kızına arz etmeğe mümkün değil rıza gösteremezdi. Fakat Brehmen efendinin yalnız zekâ ve reyine değil füyûzât-ı rûhâniyyesine dahi pek ziyade itimadı bulunduğundan, «Belki hayır bundadır» diye Mihriban'a öyle bir teklif daha etmeyi zihninde kararlaştırdı.

O gün Mihriban hiç odasından çıkmayıp babasına dargınlık tavrı gösterdiğinden, Safa Kok Sanc kızını kendi odasına çağırmayı muvafık bulmadı. Akşam üzeri kalktı, bizzat kızının odasına gitti. Hem de kapıdan içeriye bir güler yüzle girerek şu et-

vâr-ı sulhperestânesiyle kızının cesaretini arttırmak tedbirinde dahi kusur etmedi.

Mihriban, pederinin vürudunda mutlaka bir hikmet olacağını düşündüğü cihetle babasını bir büyük heyecân-ı derûnla karşılamıştı. Hatta ihtiyarın bu gelişinden meramı ne olduğunu bir dakika evvel anlamakta dahi sabırsızlık göstererek sordu ki:

–Babacığım ne haber var? Odamı teşrifinizin hikmeti nedir? Merak ettim. Külfet-i mukaddemâta hacet görmeksizin söyleyiniz rica ederim.

–Yeni bir haber yoktur kızım! Gelişimin asıl sebebini sorarsan derim ki bu sabah kendini benim ve hanedanımın aleyhine tertip edilmiş bulunan entrikaya iştirak ihtimalinden bilkülliye tebriye etmiş olmaklığın beni pek ziyade memnun eyledi de o memnuniyetle sevgili yüzünü bir daha ve kemâl-i muhabbetle görmeğe geldim.

–Teşekkür ederim babacığım!

–Mihriban! Kızım! Sen babacığını memnun etmeyi istersin değil mi? Benim yüreğimde bir dert bulunmasını asla tecviz etmezsin sanırım.

–Bunu zan değil kat'iyen hükmediniz babacığım!

–Buna daha ziyade teşekkürler ederim kızım! Fakat yüreğimde bir ukte vardır ki onu da halledersen minnettarın olurum.

–Söyle babacığım, nedir?

Babayla kızı arasındaki şu son sözler o kadar muhibbane ve halisane teati olunuyorlardı ki hariçten birisi bunları görecek olsa hemen şimdi kacaklaşıp öpüşecekler zanneylerdi. Hele Safa Kok Sanc, sabahleyin kızında gördüğü âsâr-ı hiddetin bilkülliye bertaraf olmuş bulunduğuna ziyadesiyle memnun olarak derd-i derûnunu meydana koymakta asla bâis-i ihtirâz bir şey görmedi. Kemâl-i istirâhat-i bâl ile dedi ki:

–Mihribanım! Sevgili kızım! Düşün ki hasmın elinde benim bir senedim vardır. O senette ben senin tebdîl-i mezheb etmekliğin için tav'an olsun kerhen olsun rıza göstermişimdir. Bu senedin hükmünü iptal için elde bir başka senet daha bulunmak lâzımdır. O dahi olsa olsa senin imza edeceğin bir senet olabilir ki hükmü dahi tebdîl-i mezheb etmeyeceğini müeyyed bulunmalıdır.

Mihriban'ın zaten samanî olan rengi bu teklif üzerine bilkülliye sararıp dudakları dahi titremeğe başladı. Maahaza teesürât-ı kalbiyyesini yenmeğe alışmış olan metanetli kız, bir cebr-i nefs daha ederek bu teesürünü menle dedi ki:

–Baacığım! İstediğiniz senedi vermiş olursam demek olur ki Sarpson'la bir iştirakim varken mücerret size hürmeten o iştirakten vaz geçmişim. Eğer benden eminseniz bu senedin size hiç lüzumu yoktur. Emin değilseniz senedi versem dahi bir fayda görmezsiniz. Zira Sarpson sizden gerek cebren ve gerek tav'an bir senet almışsa o senet beni kabûl-i Nasrâniyyete mecbur edemez. Ben Nasraniyeti kabul etmeyerek senedi hükümden düşürebilirim. Hâlbuki Nasraniyeti kabul edecek olursam size vereceğim senedin hiç hükmü kalmaz. Yirmi yaşını geçmiş rüşd-i kâmiline vasıl olmuş bir kız olduğumdan her istediğim zaman istediğim gibi harekete kanunen hakkım vardır.

İhtiyar Safa Kok, kızın bu haklı sözü üzerine teklîf-i mezkûru ettiğine de edeceğine de bin pişman oldu. Kalbî olarak Ganzazib Sahak'a dahi bin şetmlerde bulunuyordu. Binaenaleyh kızını senet itasına mecbur etmek için teklifi asla tekrar etmedi. Bilâkis pek beşaşetli bir tavırla dedi ki:

–İnandım Mihriban! İ'timâd-ı kâmil hâsıl eyledim. Her şey senin elindedir. İhtiyar babacığını ister kemâl-i itmi'nânla bahtiyar edersin ister kahrınla helâk eylersin. Evet kızım! Evet! Sen benim sütü hâlis kızım olduğun hâlde öyle ne idüği belirsiz her yerde bir nâm-ı müsteârla hüviyyet-i sahîhasını setreden alçağa kapılarak hanümanımızı perişan ve kendini de bedbahtlıkla dillere destan etmezsin. Emin ol ki bu lâkırdıyı bir daha ağzıma almayacağım.

Bîçare Mihriban, pederinin şu itminanından dolayı sahihan memnun oldu. Sevgili babasının boynuna sarılarak solgun yanaklarından şapır şapır buseler almağa başladı. Hâlbuki ihtiyarın gözlerinden akan yaşlar kızın dudakları etrafını dönerek ak sakal üzerine vardığı zaman, birden bire sakalın ucuna yuvarlanıp kıl uçlarına en berrak pırlantalar gibi takılırlardı.

Biraz sonra babayla kız birbirinin elinden tutmuş oldukları hâlde Mihriban'ın odasının önündeki balkon üzerine çıktılar. Gurup hâlinde bulunan âfitâb-ı âlemtâbın son eşi'a-i zerriniyle yaldızlatılmış olan sath-ı bahra doğru ikisi birlikte uzun bir ka-

nepe üzerine oturdular. Burada Mihriban babasını bir kat daha mutmain etmek için Sarpson hikâyesini kendisi açarak ve işi ta evveliyata kadar vardırarak dedi ki:

–Babacığım! Kalküta'da bulunduğumuz zaman Mösyö Sarpson'un evimize geldiği günü tahattur edersiniz ya? Üzerinden altı sene kadar zaman geçti ama kuvve-i hâfızanıza benim itimadım vardır. Siz hiçbir şeyi unutmadığınız gibi bunu da unutmazsınız ki ben ilk mülâkatta Mösyö Sarpson'u hiç beğenmemiştim.

–Öyleydi kızım!

–Yalnız ilk mülâkatta değil birçok mülâkat-ı ibtidâiyyede dahi beğenmemiştim. Zira görmüştüm ki bu adam sizinle bulunduğu zaman akaid-i Brehmenîyi meth ve sena ederek size kendisini beğendirmeğe çalıştığı gibi validemle mülâkat eyledikçe safderun kadıncağızı hoşnut edecek sözlerle yaranmağa çalışıyor ve benimle mülâkat eyledikçe kendisini pek serbest efkârlı adam gösterirdi. O zaman siz hep Mösyö Sarpson'un lehinde bulunurdunuz.

–Evet kızım! Hatta bu adama rûy-ı iltifât göstermediğin için birkaç defa seni tazir bile etmiştim.

–Tamam işte hiçbir şeyi unutmamışınız. Sonra biz Singapur'daki Cader ibadethanesine gittik. Bir sene bu ibadethanede çile çıkarmaktan ibaret olan arzunuz husule gelinceye kadar orada kaldık. Validemle beni eğlendirmesi için Sarpson'un bizde bir sene misafir olmasını iltimas ettiniz.

–Evet kızım! Bu adam hakikaten itimat olunacak bir adamdır. Karımı ve seni o zaman ona emniyet etmiş olduğum için hâlâ pişman değilim. Çünkü günahımı... Hayır bir familya babası için günah sayılmaz! Kusurumu şimdi itiraf edeyim ki orada Sarpson'u bir nezâret-i dâime altında bulundururdum. Kendisine gösterdiğim emniyeti zerre kadar suiistimal edecek olsaydı derhâl haberdar olacaktım. Adamcağızın zerre kadar suihareketi görülmemiştir.

–Evet babacığım! Görülmemiştir. Hem de inanınız ki orada ben dahi Mösyö Sarpson'u etrafıyla tetkik edinceye kadar onun hakkındaki nefretimi muhafaza ediyordum. Cader'de geçirdiğimiz bir seneden sonra bu adam hakkındaki nefretim zail oldu.

Ama dikkat buyurunuz ki yalnız «Nefretim zail oldu» diyorum. Bu nefret bir muhabbete mütehavvil oldu zannetmeyiniz.

–Senin ağzından her ne çıkarsa harf-be-harf doğru olduğuna inanıyorum Mihriban!

–Cader'den Bombay'a gelip oradan dahi Amerika'ya New York'a gittik. Bir buçuk ay sonra Mösyö Sarpson gelip orada dahi bizi bulunca siz pek memnun olmuştunuz.

–Evet pek memnun olmuştum.

–Ben de memnun oldum. Zira sizden saklayacak değilim a? Ben dinimi seversem de Hindular maişetini sevemem. Dünyadaki bütün canlıların adüvv-i câni olarak yaşayamam. Herkesin dini kendine olmak şartıyla bütün insanları bir familya addederim. Hele Avrupa'nın böyle bütün insanlar meyanında güzel maişetini temin eyleyen kavanin ve âdâtını pek beğenirim. Fakat benim gibi bir genç kızın bu âdât ve kavânîn-i ahrâraneden istifadesi için bir kavalyesi, yani erkek arkadaşı bulunmak lâzım geldiği hâlde siz bana kavalye olamadığınız gibi kardeşim Rızavend dahi olamayacağından işte bunun için yani Mösyö Sarpson kavalye olabileceği için memnun olmuştum.

–Evet! Amerika'da seni istediğin gibi gezdirmesi için Mösyö Sarpon'a mezuniyet vermiştim. Hem de verdiğim bu mezuniyetten dahi nadim değilim.

–Evet babacığım! Nadim olmamakta hakkınız vardır. Hindistan'dayken bana heva ve hevese dair sözler söyledikçe beni bilkülliye mütevahhiş bulan Sarpson eğerçi New York'ta ol kadar mütevahhiş bulmuyorsa da muvafık dahi bulmuyordu.

–Vay! Seninle muaşaka mı etmek istiyordu?

–Hayır efendim! Daha buna cesaret alamıyordu. Aşktan sevdadan umumiyet üzere bahsediyordu. Beni mütevahhiş göremesiyse Avrupa medeniyetine evvelki kadar yabancı göremesinden ibarettir. Hindistan'da bulunduğum müddet İngilizlere bir türlü yüreğim ısınamamıştır.

–Ah! Senin gibi hamiyetli bir kız babasının düşmanlarını sevebilir mi?

–Evet! Birçok kitaplarını okuduğum hâlde bile kitaplarını beğenirdim de yine kendilerini sevmezdim. Fakat o ahrarane ya-

şayışı görünce bu taassuba halel geldi. Sarpson'la ettiğim mübahesatta dinime taarruz etmeyecek bir insân-ı kâmil olsa sevebileceğimi itiraf derecesinde terakki eyledim.

–Bu insân-ı kâmil de Sarpson kendisi olmak üzere gösterdi değil mi?

–On dört ay sonra! Hem de Londra'da bulunduğumuz zaman! Fakat benden şiddetli bir istiğraptan başka bir şey göremedi. Affediniz babacığım. Sizinle bir Hintli kızın, babasıyla muhaveresi gibi muhavere etmiyorum.

–Serbest bir İngiliz kızı gibi muamele ediniz Mihribanım!

Hiç Mihriban bu kadar ifşâ-yı râz-ı derûna başlar da Safa Kok Sanc kendisine bu müsaadeyi vermez mi? Hâlbuki şu müsaadeyi vermeyecek bile olsa kız yine hikâyesine serbest serbest devam edecekti. Etti de. Dedi ki:

–Ben bir zamana kadar müteneffiri olduğum Sarpson'u bir zaman sonra bana ya kızı ya kız kardeşi gözüyle bakar hâlisü'l-kalb bir adam olmak üzere telâkki etmiştim. Londra'dan Bahr-ı Baltık tarikiyle Petersburg'a gittik. Sarpson oraya da geldi. Petersburg'dan Viyana'ya gittik. Bir ay sonra Sarpson yine yanımıza geldi. Berlin'de bizden ayrılmadı. Paris'te oturduğumuz sayfiyeye yakın sayfiye tuttu. Madrit'e gittik iki ay sonra geldi. Kadiks'te evvelce Londra'dayken ettiğimiz sipariş üzerine yapılıp gelmiş olan Timsah vapurunun ilk kaptanı olmak şerefini bizden rica eyleyerek Kanarya Adaları seyahatini birlikte eylediğimiz gibi bade Mısır'a kadar sâhil-i bahriyye seyahatinde dahi hep gemimizde bulundu.

–Öyle oldu kızım! Beş sene mütemadiyen bu adam bizden hiç ayrılmadı dersen ihtisâr-ı kelâm etmiş olursun.

–Bu mülâzemet-i medîdeyi siz zannedersiniz ki Sarpson mahza sizden hoşlandığı için ihtiyar etmiştir.

–Hayır! Pek de öyle zannetmem. Hepimizden hoşlandığı için derim.

–Bense bana mülâzemet içindir itikadındayım. Fakat ben bir aralık Avrupa maişetini pek beğenmiş olduğum hâlde Avrupa seyahatlerinde o maişetin bazı ledünniyatını tetkik eyledikçe bu maişetin dahi pek fena yerlerini bulmağa başladım. Hele Avrupa ricalinin zenana muaşaka vadisinde verdikleri teminatın yüzde

doksan dokuz buçuğu ekâzib-i muğfilâneden ibaret bulunduğuna tamamıyla kanaat eyledim. Fakat babacığım! İtiraf ederim ki Sarpson'u nihayet bu şaibenin fevkinde buldum. Hile ve hud'a erbabı, bir kadına beş sene mülâzemet eder mi?

Mihriban hikâyede devam eyledikçe Safa Kok Sanc'ın bilistintak kızının ağzından almağa çalıştığı hâlde alamadığı izahatın böyle kendi tabiatıyla alınmakta bulunduğuna adamcağız ol kadar memnun oluyordu ki eğer kızı hikâyeyi burada kesip de alt tarafını dahi söylemek için babasından milyonlar istemiş olsa dirîğ etmeyeceği derkârdır.

Vakıa kızın son sözünde olduğu gibi aralıkta bir kere Sarpson hakkında teveccühünü meylini göteren lâkırdılar, ihtiyarın zihninde büyük şüpheler uyandırarak fevkalhad teessürünü de mucip oluyorduysa da bu teessüratını kıza gösterse şayet tevahhuş eder de hikâyeyi tahrif eyler diye men-i teessüre dahi gayret eyliyordu.

Mihriban sözünde devam eyledi. Dedi ki:

–Sarpson'un vefakârlığını sair Avrupa ricalindeki vefasızlık âdet ve hasletine asla makis bulamayınca, kendisine meylim bir kat daha kuvvet buldu. Ancak Sarpson benim kocam ve ben de onun karısı olmaklığımız için arada diyanetçe olan ihtilâfımız mâniydi...Renginiz mütegayyir olmasın babacığım. Korkmayınız.

–Hayır kızım neden korkayım?

İhtiyar havfını inkâr eylemiştiyse de renginin tagayyürü sahihti. Hem de ihtiyarı bundan dolayı mazur görmelidir. Zira işte kızı meseleyi ihtilâf-ı mezâhibe kadar vardırmıştı ki bununla bir de Sarpson'a şerîk-i cinâyet olmak meselesi arasında hemen hiçbir şey kalmamış demekti. Mihriban yine hikâyesinde devam eyledi. Dedi ki:

–Sarpson, bu meseleyi hal için bana kanunların kâffe-i ahkâmını şerh ve izah eyledi. Kendisi için diyânet-i Nasrâniyyede kalmak veyahut diyânet-i Mecûsiyyeyi kabul etmek hep müsaviyse de eğer kendisi temeccüs edecek olursa İngiliz kanunlarının ahkâm-ı himâyetkârânesinden bir çoğunu kaybedeceğini ve ben tanassur eylersem bilâkis ikimiz dahi bu kanunlar ahkâmı dairesinde himâye-i külliyeye nail olacağımızı ve hâlbuki o Nasranî ve ben Mecusî olduğumuz hâlde teehhül edecek olursak İngiliz

kanunları ahkâmınca bunu bir izdivâc-ı meşrû addedemeyip olsa olsa ben onun müstefreşesi addolunacağımı ve çocuklarımız olursa onlar dahi evlâd-ı tabîiyyeden ma'dûd kalacaklarını hep anlattı.

–Bunun üzerine sen de senin tanassurun daha ziyade mûcib-i menfaat olacağına hükmeyledin. Öyle değil mi?

–Hayır babacığım! Ben onu hükmetmedim. Ben yalnız Sarpson'a kendim için bir koca mutasavverse onun dahi mutlaka kendisi hâl ve tavrında bir adam olmak iktiza edeceğini ve öyle başka kadınların gencecik, güpgüzel, şıpşık olmaları hasebiyle beğendikleri zırzopların bana koca olamayacaklarını itiraf eylemiştim. O dahi aynıyla benim mütalâamda bulunduğunu yani öyle her hevaperest hoppa-mizaç kadınların kendisine zevce olamayacaklarını ve ona zevce olacak kadının mutlaka ben ahlâkında ben etvarında bulunması lâzım geleceğini temin eyledi. İşte babacığım aramızdaki münasebet şundan ibaret olup yoksa ben Sarpson'a tezevvüç vaadi, tanassur vaadi gibi hiçbir vaatte bulunmamışımdır.

Babayla kız arasında söz bu dereceyi bulmuş olduğu bir zamandaydı ki balkonun kapısı mesabesinde olan pencerenin bir kanadı açılarak içeriye daire müdürü Fasharoz girdi. Elinde azim bir levha-i matbûa bulunmakla onu Safa Kok Sanc'a takdim eyledi.

(İntihâ-yı kitâb-ı sânî)

kanunlan ahkâmınca bunun bir izdivâc-ı meşrû addedemeyip olsa olsa ben onun müstefrişesi addolunacağını ve çocuklarının olursa onlar dahi evlâd-ı tabiiyeden ma'dûd kalacaklarını bep anlatır.

—Bunun üzerine sen de senin tanassurun daha ziyade müdâfi-i menfaat olacağına hükmeyledin. Öyle değil mi?

—Hayır bâbacığım! Ben onu mülâkatımdan, Ben yalnız Sarpson'a kendim için bir koca mutasavver onun dahi mutlaka kendisi bâ ve tarafında bir adam olmak itibâriyle edeceğini ve öyle başka kadınlarını gerçekçi, güpegüzel, çıplak olmaları hasebiyle beğendikleri arzoplarını bana koca olamayacaklarını itiraf eylemiştim. O dahi ayniyla benim müdâfaamda bulunduğunu yani öyle her hevaperest hoppa-mizaç kadınların kocalarına zevce olamayacaklarını ve ona zevce olacak kadının mutlaka ben alâkamda ben etrafında bulunması lâzım geleceğini temin eyledi, işte bâbacığım aramızdaki münasebet şundan ibaret olup yoksa ben Sarpson'a tezavvüç vaadi, tanassur vaadi gibi hiçbir vaatte bulunmamışımdır.

Bahayla kız arasında söz bu dereceyi bulmuş olduğu bir zamanda iki balkonun kapısı mesabesinde olan pencerenin bir kanadı açılarak içeriye daire müdüre Fahrettin girdi. Elinde azın bir levha-i matbûa bulunmakla onu Sarı Kok Sarıca'a takdim eyledi.

(İntiha-yı kitâb-ı sânî)

Üçüncü Kitap

«Sarpson»

«1»

Fasharoz'un getirdiği levha, Saint Charles Tiyatrosu ve hokkabaz Acem Mirza İsmail namına neşrolunmuş bir tiyatro yaftasıydı ki üç gün sonra verilecek üçüncü büyük oyun için neşrolunmuştu.

Bu levhanın üzerinde şu ibare münderiçdi:

«Bu kemter ve âciz bendeyi rağbet-i mahsûsa-i fevkalâdeleriyle müşerref eyleyen erbâb-ı temâşânın bir büyük kısmı ikinci oyunda Hint racalarından asaletli Safa Kok Sanc hazretlerine gönderilmiş olduğu haber verilen bir mektupla bir de Prens-i müşârunileyh hazretlerinden İstanbul'da cebren alınmış olan bir senedin aynen ortaya konulmasını talep etmiş olduklarına ve o gece celp edilmiş bulunan ervah ise bu vaadi zaten vermiş bulunduklarına mebni bu akşam ervâh-ı gaibeden işbu mektuplar aynen talep olunacak ve hiç şüphe yok ki onlar dahi vaatlerini ikadan geri durmayacaklardır.»

Yaftanın altındaki şu ihtâr-ı mahsûs an-asl bir hokkabazlık meselesinden ibaret iken artık bir Sarpson meselesi suretini almış bulunan şu meseleyi pek ziyade merak etmekte bulunan Napoli misafirlerini, evvelki defalardan ziyade bir tehalükle tiyatroya celp ve cemedeceğine şüphe mi edilir?

Hâlbuki bu bapta merakın en büyüğü Safa Kok Sanc'la kızında bulunmak zarurîdir. Binaenaleyh ihtiyar Prens, yaftayı evvelâ kendi okuduktan sonra çünkü kendisinin Fransızcası o kadar kuvvetli olmadığından ve Fransızcayı da İngilizcenin yardımıyla anlamakta bulunduğundan ilânnameyi kendî kendisine okuması için Mihriban'ın eline tutuşturdu. Ve kız dahi okuduktan sonra sordu ki:

–Nasıl? Bu akşam dahi tiyatroda bulunacaksın ya?

–Ona şüphe yok! Siz bulunmayacak mısınız?

–Neden bulunmayacakmışım? Sarpson hakkındaki efkâr ve itikadımızın tashih veya takviyesi için biz bu oyunda bulunmağa cümleden ziyade mecburuz.

Vakıa öyledir. Fakat yalnız Sarpson hakkındaki itikatlarının tashihi için de gece tiyatroda bulunmağa muhtaçtırlar. Hem de bu ihtiyaç ikisinde de vardır. Zira Safa Kok Sanc, Acemin mutlaka ervahla ahzüitası olduğuna kani olup eğer Acem iddiası veçhile kendi hatt-ı destiyle yazılıp imza edilmiş olan senedi aynen ve kendisinde mevcut olan mektubu da kezalik aynen meydana çıkaracak olursa, artık bu kanaatini ikmal etmiş olacaktı. Bilâkis Mihriban dahi Acemin bir şarlatan olduğunda asla şüphe etmediğinden ve bahusus bu evrakı meydana koymak için şarlatanlığın dahi kifayet edemeyeceğini hükmeylemiş bulunduğundan şayet memulü veçhile Acem bu iddiasında yalancı çıkarsa pederi nazarında herifin şarlatanlığını ispat etmiş olacaktı.

Ya acaba Büyükada'da *** otelinde cebren kendisinden alınmış bulunan bir senedi hokkabaz Acem aynen ortaya koyacak olursa, düşman elinde bulunması lâzım gelen bu senet işte istirdat edilmiş ve şu belâdan halâs müyesser olmuş sayılmayacak mıydı?

İşin bu ciheti dahi Safa Kok Sanc'ın hatırına geldi ve bunun üzerinde pek büyük bir de ümit hâsıl eylediyse de bu ümidini henüz ortaya koymağa cesaret bulamıyordu.

Babayla kızın balkon üzerindeki muhavereleri ikisini dahi memnun etmişti. Hindistan ahlâk ve âdâtınca, bir kızın babasına bu yolda keşf-i esrâr etmesine eğerçi pek de ihtimal tasavvur olunamazsa da Mihriban, İngiliz terbiyesi almış bir kız olduğu gibi babası dahi bunca senelerden beri İngiliz ve Avrupa terbiyesine mahkûmen yaşamış bulunduğundan, kızının böyle evlâtlık haddini (kendi i'tikad-ı kadîmince) tecavüz etmekte bulunmasına katlanmak mecburiyetinde bulunuyordu. Ya katlanmamış olsa eline ne geçecek? Mademki Avrupa bilâdında bulunuyorlar, nerede olsalar ve kız hangi mahkemeye müracaat eylese rüşdünü ispat ederek babasının mahkûmiyetinden kendisini kurtarabilir. Ama işin buralara varmaması ve babayla kızın bir fikr-i i'tilâfla hasbıhâl etmesi elbette ikisini de memnun edecek ahvaldendir.

O akşam sofrada Safa Kok Sanc'la Mihriban pek neşeli oldukları gibi valideleriyle Ganzazib Sahak dahi bunların neşeleriyle neşemend olarak pek ağız tadıyla taam etmişlerdi. Bîçare Rızavend henüz pek çocuk sayılıp henüz familyanın esrarına onu teşrik etmediklerinden bir gece evvelki vukuat kendisince pek de

mûcib-i teessür olmadığı gibi pederinin bu geceki neşesi hiç de fevkalâde görülmediğinden genç prens alelâde bir hâlde bulunuyordu.

Sofradan sonra Safa Kok Sanc odasına çekildikte Brehmen efendiyi dahi yanına çağırdı. Balkon üzerinde kızı kendisine neler söylemişse cümlesini kendi vukuf ve malûmatıyla meczederek bir hikâye-i muntazama suretine koyup Ganzazib Sahak'a nakletti.

Mihriban'ın Sarpson'a olan meyil ve teveccühü, bittabi Brehmen efendinin merakına dokunmuştu. Zira ara yerde birbirine bu kadarcık olsun meyil ve teveccüh olduktan sonra ya Mihriban'ın tanassur etmesi veyahut Sarpson'un temeccüs etmesi suretiyle bu taallûkun bir izdivaca kadar varabilmesi Ganzazib Sahak nazarında pek ziyade muhtemelâttan olup hâlbuki ehven-i şer olmak üzere Sarpson'un mecusiyeti kabul etmesi farzedilse bile bunu yine bir felâket-i uzmâ addetmek icap eylerdi. Zira Hindistan'da Mecusîlerin İslâmı kabul etmeleri çok görülen vukuattan olup Mecusîlerin tanassuru buna nispetle pek nadir olduğu gibi İslamın tanassuru daha nadir ve hele İslâmın temeccüsü en ziyade ender ve Hristiyanların İslâmı bazı kere vaki olduğu hâlde Mecusiyeti kabulü bilkülliye gayr-ı meşhûd olmasıyla, Brehmen efendi bir Nasranînin Mecusî olmasına kat'an ihtimal veremiyordu.

Hakikat-i hâl bundan ibaret olduğu hâlde Sarpson'un kabûl-i Mecusiyyet etmesinde en büyük bir şarlatanlık en büyük bir hud-'akârlık eseri görülürse istibat mı olunur?

İşte Prens ile Brehmen arasındaki söz tamam bu vadiye girmişken oturdukları odanın kapısı bilâ-istîzân açılarak Mihriban içeriye girdi. Kızın vürudu bittabi Safa Kok Sanc'la Ganzazib Sahak'ın muhaverelerini tağyir ederek hatta tavırlarında bile azıcık bir tagayyürü mucip olduğundan, Mihriban bunu anlayarak «Sizi rahatsız edeceksem affınızı rica eyleyerek avdet eyleyim» dediyse de pederi derhâl yerinden fırlayıp kızı kucaklayarak ve öperek dedi ki:

–Hayır kızım hayır! Senin bizi rahatsız etmekliğin vârid-i hâtır mı olur? Bilâkis vürudunla bizi memnun ve bahtiyar edersin. Dünyada bizim ömrümüzün yegâne medâr-ı mes'ûdiyyeti, sebeb-i şevk ve şetareti sensin!

Kız dahi bir tarafa oturduğu zaman pederi Ganzazib Sahak'la olan muhaveresini Mihriban'a anlatmağa başladı. Hem de bilâ-noksan ve lâ-ihtiyat anlatıyordu. Binaenaleyh Mihriban, Sarpson hakkında edilen şüphelerin kâffesine vâkıf oldu. Hem de bu şüphelere biraz da canı sıkılarak dedi ki:

–Babacığım! Şu Mirza İsmail midir nedir, şu hokkabaz Acem iki defa icra eylediği oyunlarda Sarpson aleyhine birtakım edepizliklerde bulunmamış olsaydı Sarpson'un insanlar meyanında on binde bir bulunmaz bir insân-ı kâmil olduğuna şüphe edecek miydiniz?

–Hayır kızım! On binde bir değil yüz binde hatta milyonda bir bulunmaz bir adam olduğu hakkındaki itikadımı muhafaza edecektim. İtiraf ederim ki bu kadar İngiliz ve sair Avrupalı gördüm, Sarpson'da gördüğüm ulüvv-i ahlâkı hiçbirisinde bulamadım.

–Öyleyse altı seneden beri iyi tanıdığınız bir adamı, altı gün zarfında fenadır diye nasıl hükmedebilirsiniz? Bahusus ki onu size iyi adam olmak üzere hükmettiren şey, sizin beş altı senelik kendi tecrübelerinizdir. Eğer böyle bir uzun müddet zarfında veyahut velev ki pek kısa bir zaman içinde yine sizin kendi tecrübeleriniz Sarpson hakkındaki itikadınızın yanlış olduğunu size ispat etmiş olsaydı hiçbir diyeceğim kalmazdı. Fakat merhamet buyurunuz, düşününüz ki Sarpson hakkındaki itikadınızı, halka yalandan dolandan marifetler gösterip para kazanır bir soytarı Acemin rivayeti üzerine tağyir ediyorsunuz.

–Vakıa orası da öyle!

–Her tarafı böyledir babacığım! Her tarafı böyle! Sarpson'un kumara olan merakı malûmunuzdur. Bu oyunda pek de malûmatı varmış diyorlar. Bir defa mağlûp olursa kırk defa galip oluyor. Kendisi mağlûp olduğu zamanlar öyle gedâ–çeşmân gibi gazaplanmıyorsa da başkaları mağlûp oldukça adamcağıza buğzediyorlar. İşte bu yolda peyda eylediği düşmanlar dahi Acem şarlatanıyla ittifak ederlerse, Sarpson hakkında istedikleri gibi edepsizlik edemezler mi?

–Akla yakınsa da...

–Akla yakın değil bence hakikat-i hâl dahi budur. Eğer Sarpson, diğer Avrupalılar gibi hafif-meşrep bir adam olsa da

olur olmaz şeyler için şunu bunu düelloya çağırsaydı, edepsizlerin hiçbirisi onun hakkında şakk-ı şefeye muktedir olamazlardı. Fakat bu adamın akıllara hayret veren bunca hasaisi meyanında bir de böyle sonu gelmez hilmi vardır ki kendi namına, namusuna taarruz derecesinde hakaret gördüğü hâlde dahi hiddetine gazabına mağlûp olmaz.

Safa Kok Sanc, bu defa dahi «Evet, o da pek doğrudur ya!» demesi üzerine Brehmen Ganzazib Sahak'ın nazarıdikkat ve ehemmiyeti açıldı. Nasıl açılmasın ki Mihriban'ın Sarpson'u müdafaası işte en büyük bir dostun en mahir bir avukatın müdafaası derecesinde kuvvetli olup kızda bu talâkat ve Safa Kok'ta bu saffet varken kızın, babasını kandırarak Sarpson'la izdivacına istihsâl-i rızâsına kadar her şeyi ümit etmek dahi işten bile değildi.

Ancak bîçare Brehmenin davranışı, kaşlarıyla ve gözleriyle birtakım işaretler vermesinden ve bir kucak saçları sakalı altında ezilip büzülerek kıvrım kıvrım kıvranmaktan ibaret kaldı.

Mihriban'ın zeki ve dikkatli gözleri Ganzazib Sahak'ın bu hâllerini dahi görüyorduysa da hiç görmemişe dönerek hep pederiyle olan mübahasesini ileriye yürütüyordu. Dedi ki:

–Bir kere düşününüz babacığım! Akıl sahibi bir pirsiniz. İşi birçok velvelelerden tasfiye ediniz. Safisi ne olduğunu nazarıdikkat önünde muhakeme ediniz. Sarpson ne yapmış? Sizden bir senet almış? O senette, siz benim tanassuruma rıza götermişsiniz. Bu senet mucibince benim dinimi tebdil ettirerek benimle izdivaç eyleyecekmiş. Sonra seni, validemi, kardeşimi ve belki beni de tesmimle mi, her neyle ise helâk eyleyerek bütün varımıza kendisi konacakmış?

–Bana bir hayırhah tarafından gönderilen mektupta böyle ihbar olunduğu gibi Acem Mirza İsmail'in ervahtan aldığı malûmat dahi bu merkezdedir.

–Fakat ne safderunâne bir söz! Hele bu işte sizin beni de Sarpson'la müttefik addetmeniz, ondan daha ziyade safderunane olduğunu hükmeylersem edepsizliğime hamletmeyiniz. Eğer şu makasıdın kâffesi Sarpson'da filhakika mevcutsa sizden aldığı senede ihtiyacı pek az olur. Yani benim tanassuruma sizin tarafınızdan bir mümanaat edilecek olursa yalnız o muhalefeti def için işe yarayabilir.

–Öyle ya!

–Fakat ben reşit olduğum hâlde kendisiyle müttefik dahi bulunursam artık sizin mümanaatinizin ne hükmü kalır ki o senede dahi ihtiyaç kalsın?

Bu söz sanki bir okmuş da Ganzazib Sahak'ın ciğergâhına saplanmış gibi ihtiyar Brehmende bir hareket görüldü. Evet! Bu sözden dolayı Ganzazib Sahak'ın aklı başından gitmeliydi. Zira Mihriban'ın rüşdü dolmayısıyla hukuk-ı ahrârânesi o kadar kuvvetlidir ki ona nispetle mahut senedin ehemmiyeti helvacı kâğıdı menzilesine iner.

Brehmen efendinin bu hareketi dahi Mihriban'ın nazarıdikkatinden kaçmadı. Fakat kız yine hiç dikkatini onlara anlatmayarak sözünde devam etti. Dedi ki:

–İşte beni tebdîl-i dîne mecbur etmek hususunda sizden almış olduğu senet ne kadar hükümüz ise hanedanımızın servetine malik olmak için hepimizin canına kıymağı göze aldırması dahi müstebittir. Dört kişiyi birden yok etmek kolay mıdır babacığım? Bu kadar büyük bir cinayet, bizim esrar küpü olan Hindistan'da ve cinâyât-ı müdhişe ocağı olan maabid ve zevâyâ-yı Brehmenîde bile kolay olamaz. Nerede kaldı ki Avrupa gibi en adî bir cinayeti irtikâp edenlerin de en büyük canilerin de pençe-i adâletten kurutulamadıkları bir yerde müyesser olsun.

Mihriban'ın Hindistan ve Mecusîlik âlemleri hakkındaki ithamatı, yalnız Brehmeni değil Safa Kok Sanc'ı dahi pek ziyade dilgir eylediyse de kızın sözü yalan olmayıp pek sahih olduğundan ve şayet kendisini cerhedecek olsalar kız bin vukuat dermeyanıyla isbât-ı müddeâya dahi muktedir ve muvaffak olabileceğinden iki ihtiyarın ikisi dahi dudaklarını ısırarak ketm ve men-i teessüre gayret eylediler.

Mihriban'ın Hintlileri bu surette muaheze etmesi, Avrupa usûl-i medeniyyet ve maişeti hakkındaki meyil ve teveccühünü dahi gösterebilirdi. Ancak Ganzazib Sahak'la Safa Kok Sanc, kendi dâire-i kavmiyyet ve diyanetleri dahilindeki ahvali Mihriban'ın muahezesinden pek ziyade müteessir oldukları cihetle kızın Avrupa medeniyetine meylini ol kadar nazarıdikkate alamamışlardı.

Mihriban hep sözünde devam eyliyordu, diyordu ki:

–Şimdi Sarpson'un bu kadar cinâyât-ı müdhişeyi göze aldırması ne için oluyor? Malımıza tamamıyla malik olmak için öyle değil mi? Hâlbuki bu cinayetleri irtikâp ederek kendi hayatını tehlikeye koymamış olsa da yalnız beni kazanarak binaenaleyh servetimizin de yarısına malik olsa daha ziyade akla muvafık bir iş görmüş görülmez mi? Zannedersem Sarpson'u bir divane olmak üzere hükmetmezsiniz? Âkıl olan için dahi tehlikesiz filânsız yarı servetimize malik olmak başını adalet satırına uzatmak tehlikesiyle beraber tekmil malımıza sahip olmak hırs ve tamahından maaziyadetin müreccah görülür.

Mihriban'ın şu âkılâne muvazenesi dahi pederine tesir eyledi. Bir baş sallamaktan ibaret işaretiyle olsun kızını tasdik eyledi. Mihriban dedi ki:

–Ama benim kendi itikadımı sorarsanız derim ki Sarpson'da vakıa benimle tezevvüç hevesi vardır. Fakat mal hevesi yoktur. Zaten herif Amerika'da senelerce müddet bir madeni işleterek milyonlar sahibi olduktan sonra madeni dahi milyonlarca mal mukabilinde satmış. Artık insan evlâdından birkaç milyonda birisine nasip olamayacak öyle bir servete kanaatle işten el çekmiştir. Serveti gınâ-yı küllî derecesine vardıktan sonra bizim hazinelerimizi ele geçirmek için dahi bu kadar faci ve mel'unane cinayetleri tertip etmesine nasıl ihtimal verilir? İnsaf ediniz de çocukça şeyler düşünmeyiniz. Sinninize, aklınıza, ilminize, zekânıza mütenasip ve lâyık olacak yolda idâre-i efkâr eyleyiniz.

Bu defa tasdik alâmeti yalnız Safa Kok Sanc'da değil Ganzazib Sahak'ta dahi görüldü. Hakikat Mihriban'ın şu surette yürüttüğü muhakemenin itiraz olunacak cihetini bulabilmek cidden müşkül bir şeydir. Kız ise muhakemesinin yalnız bu derecesiyle dahi kalmadı. Bakınız muhakemeyi daha hangi dereceye kadar vardırdı. Dedi ki:

–Babacığım şu arz eylediğim mütâlaât-ı ma'lûmeye zamimeten bir de şunu düşününüz ki Sarpson'a bunca âmâl-i mel'ûnâneyi, makasıd-ı cinâyetkârâneyi isnat eden kimdir? Ruhlar haber verdiler diyorsunuz. Sizin ruhlar hakkındaki itikadınız beni ilzam edemez. Çünkü ben hokkabazlık eden bir şarlatanda hiçbir keramet vardır diyemem. Havârık-ı sahîha ve mukaddeseyi, bunların şarlatanlıklarıyla asla mezcedemem. Bence İstanbul'da size mektup yazan hayırhahın sözü daha makbuldür. Fakat sorarım

ki o hayırhah Sarpson'un bu makasıdına nasıl vâkıf olmuştur? Dört kişiye birden kastedecek olan bir adam «Ben şöyle yapacağım» diye maksadını cihana ilân mı edermiş ki hayırhah efendi buna vâkıf olabilsin? Hele Sarpson'un bu dereceye kadar mahrem-i esrârı olan adam, onun ele geçireceği hazinelerin bir miktarına da kendisi nail olmak için onunla ittifak etmesi daha ziyade melhuzken sizden ne fayda ummuş ki bu mektubu yazmış? Bundan daha mühimi şu ki: Mademki bu adam Sarpson'un şöyle bir maksad-ı cinâyetkârânesine vâkıf olmuş da size dahi ihbâr-ı keyfiyyet etmeyi kurmuş, niçin kendisini meydana koymamış da meçhul bir namla o mektubu imza eylemiş? Sizi bu kadar müthiş bir felâketten kurtarmak isteyen adam, eğer Acem İsmail'den daha büyük bir şarlatan olmamış olsaydı huzurunuzda isbât-ı vücûd ederek düşmanınızı elinize teslim ettirecek vesâit-i adliyyeyi de meydana koyardı. O hâlde Sarpson'un vakıa bir serseri, bir cani olduğuna kimsenin şüphesi kalmayacağı ve cezâ-yı kanûnîsi verileceği gibi benim dahi hiç şüphem kalmayarak ben de kendisinden bilkülliye nefret ederdim.

«2»

Nasıl? Mihriban'daki talâkati zekâyı beğendiniz ya? Vakıa beğenilmeyecek şeylerden de değildir. Seksen doksan yaşlarında bulunan iki ihtiyar, kendine muarız ve mugayirken kız şu muhakematla bayağı ihtiyarları kendi fikrine celp etmişti. Onlar Mihriban'ı kendi fikirlerine celp etmek istedikleri hâlde Mihriban onları mülzem ve mahcup eylerse az eser-i kudret mi addolunur?

Fakat Mihriban'ın şu muhakematında dikkat olunacak cihet yalnız bundan ibaret değildir. Kızın serbestî-i efkârı ve ulüvv-i ahlâkı da şâyân-ı dikkattir.

Bir kere öyle hokkabazlık nev'inden şarlatanlıkları gerçekten ervâh-ı gaibeyle münâsebet-i sahîh olmak üzere telâkki etmiyor. İnsanlık başka, beşeriyetin mafevki yine başka olduğunu güzelce fark ve tefehhüm eylemiş. Bu nokta üzerinde bir fikr-i hikmet peyda etmiş ki ondan dönmesi kabil değildir. Böyle metânet-i fikr ve ciddiyyet-i i'tikad ise mücerret taallüm ve tefennünle müyeser olur. Taallüm ve tefennün olmadığı suretteyse yaş yaşamış olmanın hiçbir faydası olmaz. İşte ezcümle Safa Kok

Sanc'la Ganzazib Sahak gibi sakal bile ağartmış olsa yine kocakarılardan farkı olamayıp insan hep tandırname ahkâmına inanmakta devam eder gider.

Şu muhakematta Mihriban'ın ulüvv-i ahlâkını mukayese etmek için dahi düşünülmelidir ki Mihriban öyle bazı kızların ilk gördükleri erkekleri hemen beğeniverdikleri ve can ve gönülden âşık oldukları gibi kapılıvermemiştir. Evvelâ bu adamı nefretle telâkki eylemiş. Sonra işin üzerinden sene geçerek bade nefretini tadil eylemiş. Yine senelerce müddet zarfında bu adamı yalnız beğenilebilecek bir adam olmak üzere telâkki etmiş. Yalnız bir seneden beri kendisine meylederek elhâsıl beş seneyi bilkülliye ihtiraz hâlinde geçirdikten sonra yalnız altıncı sene olan şu son sene zarfında kendisine biraz ısınabilmiş.

Fakat bu ısınış dahi öyle aşk ve alâka derecesinde bir şey değilmiş. Pederinin zanneylediği gibi Sarpson için dinini değiştirmek şöyle dursun hatta herife izdivaç vaadi bile vermemiş. Yalnız kendisine koca olacak zatın mutlaka Sarpson terbiyesinde ve onun ahlâkında bir adam olacağını itiraf eylemiş.

Karilerimiz unutmamışlardır ki Napoli'de bulunan misafirlerden Baron Fon Tenkvil'in hanesinde Sarpson dahi Mihriban'la olan münasebetini yine bu surette hikâye eylemişti. Bunca seneler mülâzemet eylediği hâlde kızdan ciddîce bir vaat alamadığını söylemişti. Eğer ihtiyar Brehmenle Safa Kok Sanc orada Sarpson'un bu kadar merdâne bir söz öylemiş olduğunu bilselerdi, bunu herifin lehine ayrı bir burhan olmak üzere telâkki ederek gönlü bu derecelerde temiz olan bir adam hakkında hokkabazın söylediği sözlerin hükmü olamayacağını kendi kendiliklerine hükmederlerdi.

Öyle ya! Başka erkekler hiçbir şeye nail olamadıkları kadınlardan güya her şeye nail olmuşlar gibi bir tavr-ı muzafferâneyle davrandıkları hâlde Sarpson, Mihriban'a karşı kendi mağlûbiyetini ikrar ederse safvet-i kalbine delâlat etmez mi?

Hele Mihriban'ın en ziyade şâyân-ı takdîr ve tahsin olan hâli böyle beş altı sene tecrübeden sonra emniyet hâsıl etmiş olduğu bir adam hakkında birkaç zevzek tarafından iki üç iftira vuku bulmakla o adam hakkındaki emniyetini derhâl mahvedivermemesi kaziyesi olur.

Öyle ya! Halkın ağzı torba mıdır ki büzesin? Herkes her adam hakkında istediği gibi söz söyler. Hele bahseylediği adamın hasenatından bahseyliyorsa kubbeyi habbe ve bilâkis seyyiatından bahseyliyorsa habbeyi kubbe etmek, insanoğlunun şanından olmakla bir adamı metheyledikleri zaman edilen metihleri bire on nispetinde büyültenler ve zemmeyledikleri zaman edilen zemleri onda bir nisbetinde küçültenler ekseriya kendilerini dûçâr-ı hatâ etmemiş olurlar. Ama bunda dahi gerek methin gerek zemmin bir maksat bir garaz üzerine mebni olmaması şarttır.

Hâsılı Sarpson'un seyyiatı doğrudan doğruya kendi nazarında tahakkuk ve tebeyyün etmeyince inanamamak hususunda Mihriban'ın gösterdiği büyüklük ciddî bir büyüklük olup bu hâlin her büyük adamlarda bulunması dahi arzu edilecek ahvaldendir.

Mihriban, Sarpson hakkındaki müdafaatını öyle bir derece-i fevkalâdeye vardırması üzerine, ne Ganzazib Sahak ne de Safa Kok Sanc kızın daha ziyade üstüne varmayı caiz görmediler. Yalnız Ganzazib Sahak dedi ki:

–Ey Maya Mihriban! Eğer Acem hokkabazı ortaya koyacağını vadeylediği evrakı dahi ibraza muvaffak olursa, Sarpson hakkındaki efkârınızda yine muhtar kalmanız şartıyla fakat insanların ervahla muamelesi olabileceği kaziyesini olsun teslim eder misiniz?

–Bunun için bir şart koyarım.

–Nedir o şart?

–Pederim, kendisinde mahfuz olan mahut mektubu bana ibraz eder. Ben dahi onun üzerine sizin bile göremeyeceğiniz surette bir işaret koyarım. Bade mektubu bir kasaya vazederek anahtarını da ben muhafaza eylerim. Eğer Mirza İsmail bu suretle işaretli mahfuz olan mektubu çıkarıp teslim ederse, filhakika ervahla muamelesi var derim.

Bu söz üzerine pederi Safa Kok Sanc gülerek dedi ki:

–Ha! Anladım! Demek oluyor ki bizi Acemle müşterek zannediyorsun.

Mihriban derhâl ve bilâ-tereddüt cevap vererek dedi ki:

–Ya siz beni Sarpson'la bir cinâyet-i mel'ûnâneye müşterek zannetmiyor musunuz? Benim hakkımdaki zanda sizi mazur gös-

terecek hiçbir şey olmadığı hâlde benim sizin hakkınızdaki zannımda bir de büyük hakkım vardır.

–Nasıl hakmış, o hak?

–Evet! Olabilir ki siz beni Sarpson'a âşık zannediyorsunuz da sonra da Sarpson'la reyiniz hilâfına bir de akd-i izdivâc edeceğime ihtimal vererek bunu men için dahi herifi benim nazarımda düşürmek istersiniz. İşte bu maksatla Acemi ortaya sürebilirsiniz.

Ganzazib Sahak kemâl-i istigrâbla dedi ki:

–Amma baîd ihtimal ha!

–Sizin bana hükmeylediğiniz ihtimalden daha baîd midir? Siz benden bir senet istediniz. Bense sizden mahut mektubun hıfzını istiyorum. Hem de mektubu okurum diye korkmayınız. İsterseniz bir zarfa koyup öyle veriniz de ben dahi işaretimi zarf üzerine koyayım. Maksadım Acemin yalnız sizde mahfuz olan kâğıdı meydana çıkardığına inanmaktır. Her hangi bir kâğıdı «Mahut mektup budur» diye çıkarabilmesi ihtimalini menetmek istiyorum. Hıfzdan maksat dahi sizin de anladığınız veçhile o mektubu sizin kendi elinizle Aceme vermemiş olduğunuza inanmaktır.

İki ihtiyar epeyce vakit birbirinin yüzlerine baktılar. Fakat ne kadar bakışsalar faydası var mıdır? Mihriban'ın istediği şey en sağlamcasına bir emniyettir. Kızdan bunu dirîğ edecek olurlarsa onlar Mihriban'ı itham etmeğe kalkıştıkları hâlde bilâkis kızın, hem de bihakkın onları itham etmesi lâzım gelecekti.

Bahusus Ganzazib Sahak düşündü ki bir kere Acemin ervâh-ı gaibeyle muamelesi olduğuna inandırmak mümkün olursa sonra Acemi ele alıp kızı o vasıtayla istedikleri gibi kandırmak dahi kolay olacaktır. Binaenaleyh mektûb-ı ma'hûdu istediği gibi emniyet altına alması için Mihriban'a muvafakat göterdiler.

Bu muvafakat üzerine Safa Kok Sanc kalktı mektubu mahfuz olduğu yerden çıkartıp kızına verdi dedi ki:

–Al kızım! İşte benim sana daha ziyade müsait olduğumu şundan anla ki mektubu zarfa koymağa dahi ihtiyaç görmüyorum. İstediğin gibi işaret et. İstersen oku da! İkimizin dahi makadı bütün hanedanımızı tehdit eyleyen bir felâketten kurtarmak olduğuna göre bu maksat uğrunda birbirimizden saklayacak şey mi olurmuş?

Pederinin şu emniyeti kızın dahi ulüvv-i cenâbını tahrik eyledi. Dedi ki:

–Babacığım! Bana siz ne kadar emniyet ederseniz ben dahi size o kadar emniyet ederim. Mademki mektubu istediğim gibi okuyarak istediğim gibi işaret dahi vazına müsaade gösterdiniz ben de mektubu okumayacağım. İşaret bile vazetmeyeceğim. Yalnız şu kasaya koyup hıfzedeceğim.

Şu kadar ki mektup nasıl bir yazıyla yazılmış olduğunu ve hacmi şekli neden ibaret bulunduğunu bir görmek üzere Mihriban mektubu açarak şöylece bir göz gezdirdi. İngilizceyi mahâret-i kalemiyyeyle yazar bir adamın yazısı olmayıp pek Acemi yazısı olduğunu ve dokuz satırdan ibaret bulunduğunu görerek bade dediği gibi kâğıdı kasaya koydu hıfzeyledi.

Edilen hasbıhâllerden ve verilen kararlardan cümle için hoşnudî ve memnuniyet derkârdır. Zira Acem, dediğini icra ederse Mihriban yola getirilmiş olacağı için Safa Kok Sanc'la Ganzazib Sahak seviniyorlardı. Acemin şarlatanlığı tahakkuk eylediği surette pederiyle Brenmenin böyle bir şarlatana kapılarak artık kendisini taciz etmeyeceklerinden dolayı da Mihriban seviniyordu.

Hele bîçare validesi Akasof ne kocasını meyusiyet ve ne de kızını bükâ hâlinde görmeyip ikisini de güler yüzle gördüğü için en ziyade kendisi memnun oluyordu. Bu kadıncağız hakikaten melek-sîret bir şey olup dünyada en büyük ehemmiyet verdiği şey familyası halkının bahtiyarlığından ibaret bulunmakla, onları bahtiyar gördükçe sebebini sorup öğrenmeğe dahi lüzum görmeksizin sevinir ve kezalik onları meyus gördükçe yine sebebini sorup öğrenmeğe muhtaç olmaksızın kendi dahi son dereceye kadar kederlenir. Bu akşam cümleyi memnun gördüğü hâlde kendisinin de sevinmesi tabiîdir.

Mektup sandıkta hıfzolunduktan sonra artık uyku zamanı dahi takarrüp etmiş olduğundan herkes kendi odasına çekildi. Ganzazib Sahak, kapısını kapayıp perdelerini indirdikten sonra hemen yatağına girerek yorganı dahi başına çekti. Rivayete göre Brehmen efendi her gece odasına girdikçe bir saat ibadet edermişse de bu bir rivayetten ibaret olup doğrusuysa halkın göremeyeceği zamanlarda Brehmen efendinin ibadete takarrüp bile etmemesinden ibarettir. Neden ibadet eylesin? Tâbi olduğu mezhe-

bin kendisi gibi birtakım yalancılar tarafından sadedil Hindîleri aldatmak için uydurulmuş olduğunu bildiği hâlde ibadetten ne fayda bekler ki etsin? Ama halkın göreceği zamanlar yerlere kapanarak hâl-i tazarru'da bulunursa, kendi hakkındaki hüsn-i intizârı takviye etmiş olacağı için birçok ibadetler eder.

Safa Kok Sanc ise odasına ve yatağına girdiği gibi İstanbul'dayken Acem Necefkulu tarafından çalınmış olan mahut mücevherli putun karşısında boyun bükerek birçok yalvardı yakardı. Netîce-i ibâdette bir de putun çerçevesi altından karyolayı öptü ki bu resim yer öpmek gibi merâsim-i ta'zîmdi. Bade yatağına uzanıp uykuya vardı.

Bunlar meyanında Mihriban cümlesinden ziyade şâyân-ı dikkattir. O dahi odasına geldiği zaman evvelâ hizmetçisi kız gelip kendisini soyundurdu. Gecelik esvabını giydirdi. Bade hizmetçisi yerine giderek kendisi de kapısını kapayıp bir masa başına geçti. Masanın çekmecesinden çıkardığı büyücek bir defteri önüne koyup bir de kalem alarak yazıya başladı.

Kızın yazısı bir saat kadar sürdü. Yazdığı şeyin ne olduğunu merak mı ediyorsunuz? İşte bunu da haber verelim:

Avrupa'da birtakım kimseler ömürleri için birer jurnal tutarlar. Her günkü vukuatları neyse onları yazarlar. Her gün ne gibi hissiyatta bulunurlar neler düşünürlerse, onları dahi kaydederler. Ekseriya bu merak kadınlarda vardır. Hatta bazı kadınların defterleri esrâr-ı âşıkanelerinin muhafazaları olup ol kadar gariptirler ki bunları mütalâa etmek, en tuhaf romanları okumaktan ziyade insanı eğlendirir. Birkaç kadının defterleri tab ve neşir dahi edilmiştir. Erbâb-ı mütâlâa nezdinde mazhar oldukları rağbet-i fevkalâdeye mebni bazı romancılar bunların sahtelerini de yapmışlardır.

Yalnız vukuât-ı yevmiyyeyi değil bazı kimseler muhaberelerini de kaydederler. Ama bu hâl Avrupaca hemen umumî bir âdettir. Adî bir dükkâncı bile her ne iş için olursa olsun yazdıkları mektupları kâmilen kopya mürekkebiyle yazarak birer aynını kopya defterlerine naklederler.

Bu misillü âdetlerin elbette faydası vardır. İnsan beş on sene sonra bu defterleri gözden geçirirse ömrünün evveliyatına doğru avdet etmiş ve nev-ummâ tekrar yaşamış olur. Lâkin böyle şey-

lerle iştigal için insanın zamanı müsait olmalıdır. Umûr-ı mecbûresiyle boğulmak derecesine gelenler için bu iştigale imkân tasavvur olunabilir mi?

Bizim Mihriban muhaberatını kopya etmezdi. Zaten muhaberatı pek az olup kopyaya ihtiyacı da yoktu. Ama jurnalini pek muntazam olarak tutardı. Sarpson'la olan macerasını etrafıyla anlamak için işte asıl bu jurnale müracaat etmeliydi ki oradan Sarpson'la ettiği mübâhesât-ı filozofâne ve muhibbanenin kâffesi ber-tafsil mukayyetti.

Demek oluyor ki bu gece dahi kız, babasıyla ve Brehmenle ettiği mübahaseyi bu deftere kaydetmiştir. Hem de biz haber verelim ki aynen kaydetmiştir. Eğer mezkûr kaydı tercüme ederek yukarıki sayfalarımızı o tercümelerden teşkil etmiş olsaydık tasfilât-ı vâkıa ne daha ziyade olur ne de ondan noksan kalırdı.

«3»

Mihriban ve pederi ve Brehmen arasında Mösyö Sarpson hakkında mübahesat cereyan eyliyorsa da acaba şu anda Mösyö Sarpson nerededir? Pek çok kimselerin hatırlarına gelmiş olduğu üzere Mirza İsmail'i ya düelloya davet etmek veyahut Napoli mahakimine müracaatla herifi muhakemeye çekmek teşebbüsatında mıdır?

Eğer gazetelerin tiyatro gecesine dair yazdıkları bentlere inanmak lâzım gelirse, Sarpson tiyatrodaki locasından çıkar çıkmaz soluğu sabahleyin erkenden her tarafa hareket eden şimendiferler merkez-i umûmîsinde alarak bir şimerdifere bindiği gibi firar eylemiştir.

Bu haber şaşılacak haberlerden değil midir? Fakat şaşmak için ihbâr-ı mezkûrenin sahih olmaları lâzım gelip sahtelerine dairse henüz bir hükm-i kat'î verilememektedir.

Eğer Sarpson filhakika firar eylemişse artık Mihriban ne derse desin herifin hakkında rivayet olunan serserilik ve hatta cinayetkârlık bile tahakkuk eyler. Öyle ya! Namusunda şüphesi yoksa bir hokkabaz Acemin hezeyanlarından niçin gocunsun? Firarı elbette kendi kendinden emin olamadığı cihetle yakayı polisin eline vermemek maksadından neşet eyler.

Tiyatro gecesinin ferdası günü gazeteler bu havadisi yazma-

ları üzerine herkes Sarpson'u biribirinden sual etmişse de hiçbirisi filân yerde görülmüş olduğuna dair bir haber verememişti. Ancak böyle Sarpson'dan haber olmaması mûcib-i ehemmiyyet olduğunu görenler, mücerret sem ve nazar-ı dikkat-i enâmı kendi taraflarına celp etmek için «Hayır efendim hayır! Sarpson'u bugün saat üçte Şatonof'a giderken görmüşler» diye rivayetler dahi çıkarmağa başlamışlar.

Evet! Cihanın hâli böyledir. Halk hangi havadise ziyade ehemmiyet verirse o havadisin bin türülüsü ihtira olunur. Mösyö Sarpson'un firarı havadisi halkı iştigale başlayınca adem-i firârı havadisine daha ziyade rağbet olunacağını hükmedenler, yalnız Şatonof'a giderken değil Sarpson'u filânca kumarhanede veyahut filânca mesirede dahi görmüş oldukları haberini ortaya çıkararak attıkları havadise âlemi inandırmakla kendilerini muvaffak addederler, mütefahhir olurlardı.

Ancak işin doğrusu aranılırsa muhakkakattan olmak üzere deriz ki tiyatro gecesinin ertesi günü Sarpson hiçbir yerde görülmemiş olduğu gibi o günün akşamısı dahi hiçbir yerde görülmemiştir. İkinci günüyse birtakım kimseler pasaport dairesine ve şimerdiferler mevakıfına müracaat ederek hâsıl eyledikleri merak üzerine Sarpson'u tahkik eyledikleri hâlde herifin Napoli'den dışarıya çıkmış olduğuna dair bir haber alamadıkları gibi vapur kumpanyalarına edilen müracaat dahi akim çıkarak herifin ne olduğu mümkün değil öğrenilememiştir.

Tiyatrodaki ikinci oyunun üçüncü günü birçok gazete satacısı çocukların koltukları altında paket paket kâğıtlar olduğu hâlde onlar da sokaklarda «Sarpson'un resmi! Büyük şarlatanın resmi!» diye haykırmağa başladıkları görülmüştü. Saint Charles Tiyatrosu'nda ilk oyunu temaşa etmiş olanların hâb-ı mıknatısî ile habide olan kızın yaptıklarını gördükleri resim, kromolitografi yani renkli litografyayla basılmış olduğunu anlamışlardır.

Eğer naime kız dahi Sarpson'un resmini bu kadar güzel yapmışsa «aşkolsun» demelidir. Fakat buna ihtimal verilemez. Gece vakti tiyatroda uzakta görülen bir resim ne kadar fena olsa yine güzel görünür. Bu resimse âdeta usta bir ressamın önünde otururak defaatle tetkik ve muayeneden sonra resmi yapılsa ancak bu kadar müşabih olabilir. Resmin altına dahi şu ibare yazılmıştır:

«Kumarbazlıkta, dolandırıcılıkta pek mahir, serserilikte,

şarlatanlıkta emsali pek nadir olup hangi hükûmetin pençesine düşecek olsa derhâl tevkif olunacağı derkâr ve cinayetlerinin cezâ-yı sezâsı verilmek lâzım gelse kırk başı olup da kırkının da kesilmesi kifayet edemeyeceği aşikâr olan bin namlı Sarpson'un resmidir ki meşhur medyum Mirza İmail Han tarafından ervâh-ı gaibenin yed-i mahâretiyle tersim ettirilmiştir.»

Sarpson'u tanıyanlar, resmin kendisine derece-i müşâbehetini takdirden sonra işbu haşiyeyi dahi okuyunca bir kere ellerini alınlarına vurarak o kadar muteber tanıdıkları adamın bu kadar rezil ve cani bir şey olmasına beyân-ı hayret ederler ve tanımayanlarsa resmi evvelâ temaşa edip de bade haşiyeyi dahi okuyunca «Acayip! Bu kadar mel'un herifin suratını bir daha göreyim bakayım» diye tekrar resmi temaşaya başlarlardı.

İşbu resimlerden bir tanesi dahi daire müdürü Fasharoz tarafından mübayaa olunarak Maya Mihriban'a getirilmiş olmasıyla Mihriban dahi resmin sahibine derece-i müşâbehetini takdir ve tasdik eyledikten sonra bir de altındaki yazıyı görünce rengi o kadar bozulmuş ve hâl ve tavrında o derecelerde hiddet alâmetleri görülmeğe başlamıştı ki şu Acem Mirza İsmail eğer o anda kızın eline geçmiş olsaydı bir sıkımda boğacağı derkârdı.

Mihriban, kemâl-i gazabla burnundan soluyarak kendi kendisine dedi ki:

–Canım bu adamdan ne isterler? Bîçareyi zorla mı belâya okmağa çalışıyorlar.

Bu sözü söyleyerek hemen resmin altındaki yazıyı kopardı attı.

Hâlbuki Napoli'de bulundukça kılavuzluk yasakçılık gibi hizmetlerde kullanmak için tutmuş oldukları bir İtalyan dahi sokakta Sarpson'un resmini satan bir çocuk görerek üç dört nüshasını birden mübayaa etmiş ve ikametgâha götürerek cümlesini birden Safa Kok Sanc'a takdim eylemişti. Safa Kok Sanc hatta mahut haşiyeyi okumaksızın resmi Mihriban'a göndermez mi?

Mihriban güya öyle her gelenin elinde bir resim getirmesini ve gelen resimlerin kâffesi kendisine gönderilmesini Sarpson'u müdafaasından dolayı bir nevi serzeniş olmak üzere telâkki ederek doğruca babasının yanına varmış demişti ki:

–Babacığım! Mösyö Sarpson hakkında verdiğiniz karar üze-

rine beni artık böyle merreten–ba'de–uhrâ resimlerini göndermekle tahkire lüzum yoktur. O haşiyeyi resmin altına yazan heriflerin Mösyö Sarpson'dan daha namuslu oldukları acaba neyle sabittir.

Zavallı ihtiyar, kızında bu tagayyür-i ahvâli görünce fena hâlde canı sıkıldı. Hâlâ haşiyeden haberi olmadığı cihetle kemâl-i telâşla sordu ki:

–Nasıl haşiye?

–Vay görmediniz mi? Dikkat etmediniz mi?

–Hayır gördüğüm dikkat ettiğim şey Sarpson'un resminden ibaret olup kendisine pek müşabih olduğu için sana da göresin diye gönderdim. Hiç Sarpson'dan dolayı ben kızıma hakaret mi edermişim?

Babasının haşiyeden haberdar olmadığını görünce hiç de haberdar etmemeyi tercih eylediyse de bir kere haşiye bahsi bu kadar açılmış olduktan sonra artık haşiyeyi meskûtün–anhâ geçmeğe imkân bulamadığından keyfiyeti babasına anlattı.

Buna cidden ve hakikaten Safa Kok Sanc'ın da canı sıkıldı. Kemâl-i teessürle dedi ki:

–İnsan gerçekten cinayetle maznun bile olsa yine hakkında bu veçhile muamele edilemez. Bu surette erbâb-ı cinâyâtın resimlerini ilân etmek bir mahkemenin inzimâm-ı karârıyla olur. Hele altına böyle bir yazı yazmak âdeta bir adam hakkında hüküm ilâmı vermek demektir. Doğrusu ya İtalya hükûmetinin şu yoldaki şeylere müsaade etmesine taaccüp etmelidir.

Fakat işin en doğrusu sorulursa denilir ki İtalya hükûmetinin böyle şeylere müsaade etmesine taaccüp etmemelidir belki insanın kendi hakkında böyle şeyler yapılmasına müsaade verdiğine taaccüp etmelidir.

Artık Sarpson'un değil kimin ne kadar hilmi olursa olsun bu derecelere kadar hakaretlere tahammül edebilmek muhal-endermuhaldir. Eğer Sarpson, Mihriban'ın iddia eylediği kadar doğru ve namuslu bir adamsa, meydana fırlayarak namusuna sürülen bu lekeleri kanla mı her neyle ise yıkamalı değil mi?

Hâlbuki meydanda Sarpson'un eseri bile yok. Koca Napoli şehri içinde isminin de resminin de girmediği delik kalmadığı

hâlde Sarpson sanki yer yarılmış da yere girmiş gibi hiçbir eser-i mevcûdiyyet göstermiyor.

İşte Acem hokkabazının Napoli ahalisini ve bahusus misâfirîn-i kibârını üçüncü oyuna davet etmesi, bu resmin dahi intişarı üzerine vuku bulmuş olmakla herkes bu davete icabet hususunda o kadar tehalük göstermişti ki bu gece tiyatronun iki evvelki defadan ziyade kalabalık olacağına şüphe yoktu.

Birçok kibar birbirine mektuplar yazarak ya tiyatroya gidip gitmeyeceklerini sorarlar veyahut da gitmek için biribirini teşvik ederlerdi. Hele Safa Kok Sanc'la Mihriban'ın dahi gidip gitmeyecekleri kibara cümleden ziyade merak olduğu için birçok erkekler tarafından Prense ve birçok kadınlar tarafından dahi Prensese gelen mektuplarda keyfiyet istizah olunurdu ki bu mektuplara cevap vermemek yazanlar için bir sermâye-i kâl ü kîl tedarik etmiş olacağından, ikisi dahi mektupların kâffesine cevaplar yazarak üçüncü temaşada dahi hazır bulunacaklarını ve o münasebetle dostların muhazarasından bir daha müşerref olmağa çalışacaklarını kemâl-i nezâketle arz ederlerdi.

Mihriban bu gece tiyatroya gayet süslü gitmek ve halk nazarında parıl parıl parlamak hevesine düştü.

Mihriban, fevkalâde bir süs yapmak murat eylediği zaman gerçekten fevkalâde süslenebilir. Evvelâ elbisehanesi en büyük en zengin prenseslerin gardropları kadar zengin olup saniyen hizmetçileri dahi bir büyük kraliçeyi süsleyebilecek kadar mahirdirler. Salisen kadınlar için süsçe en büyük zenginlik mücevheratan ibaretse Mihriban'da o kadar mücevher vardır ki bunların elvanı, envaı, idadı, cesameti Avrupa mücevherciliği âleminde birer şöhret-i mahsûsaya namzet olmak liyakatini temin edecekleri iddia olunsa, mübalâğaya hamlolunamaz.

Saint Charles Tiyatrosu'na üçüncü oyunu temaşa için gidilmek lâzım gelen akşam hulûl eyledikte, Mihriban bililtizam cümleden evvel ve erkence taam ederek süslenmeğe çıktı. İki kadın, yalnız başını tarayıp süslemek için bir buçuk saat uğraştılar. Saçlarının birçok tellerine en safi ve iri incilerden geçirerek bunlarla ördükleri örgüler serapa inciyle murassa göründükleri gibi saçların letâfet-i perîşânıyla müzeyyen olması lâzım gelen cihetlerine dahi sûret-i mahsûsada kulplar yapılmış, pırlantaları öyle bir gelişi güzel serpiliverilmiş gibi tertip etmişlerdi ki

Prensesin başı nur içinde kalmış olduğunu bir teşbîh-i baîde hamletmeğe ihtimal kalmamıştı.

Bu kadar süslü saçların letafetini bir kat daha arttıracak elbise, Hintkârı bir libastı. En mükellef ve kıymettar şaldan yapılmış olan işbu libasın yakasıyla önleri ve yenleri, harç yerine bir sıra pırlantayla müzeyyen olup kollarına takılan pazubantlarıysa her biri başlı başına bir kadının tezyînât-ı mükellefesine kifayet ettirebilecek kıymetteydiler.

Hele beline taktığı kemere paha biçebilmek hususunda kuyumcuların âciz kalacaklarına şüphe etmemelidir. Bu kemere paha biçmek lâzım gelse, hangi emsalini mikyas edeceklerdir ki bunun emsali kimsede görülmemiştir. Bundan maada tiyatroda eline alması için mahfazasından çıkartmış olduğu yelpaze açıldığı zaman elbette loca içinde güneş doğmuş derecesinde şaşaa-senâr olacaktır.

Karilerimizin hatırlarındadır ki Baron Fon Tenkvil hanesinde Safa Kok Sanc'ın servetini istisgar eyleyen bazı bankacılar, böyle Hint prenslerinin servetlerini bin bir gece hikâyelerinin hazinelerine, definelerine teşbih ederek kendileriyle nakden sermaye sahibi olduktan maada bütün Avrupa sermayelerini dahi kendi namlarına celp edebilmek iddiasını göstermişlerdi. Eğer bu adamlar Maya Mihriban'ın bu geceki süsünü kendileri icra etmek lâzım gelseydi şu teşebbüste muvaffak olmaları için hakikaten Avrupa sermayesinin bir büyük kısmını celp ve cem'e mecbur olurlardı.

Daire müdürü Fasharoz, gerek ikametgâhı ve gerek orada mevcut eşhas ve eşyayı muhafaza hususunda iktiza eden tedabirce murahhas olduğundan, her yerde olduğu gibi Napoli'de dahi Hintli hademeden maada yerliden ve belediyenin inzimâmı ma'rifet ve kefaletiyle altı müsallâh adam isticar etmiş olduğundan Prensesin bu kadar mükellef süslendiği kendisine haber verildikte dört İtalyan ve dört dahi Hintli hademe-i müsellâhaya o akşam kendisiyle beraber tiyatroya gelmeleri emrini vermiştir. Safa Kok Sanc, kızını görünce o zamana değin bu kadar mükellef süslendiğini o dahi görmemiş olmak hasebiyle o dahi hayran olmuş kalmıştı.

Mihriban, babasıyla ve Rızavend dahi annesiyle birer arabaya bindiler. Arabacıların yanında birer müsellâh adam olduğu

gibi iki müsellâh adam önde ve iki müsellâh adam arkada bulunarak diğer iki müsellâh hademeyle daire müdürü Fasharoz dahi bir açık arabaya binmişler ve işte umumu bu suretle yola düzülmüşlerdir.

Hokkabaz Mirza İsmail, bu akşam tiyatrosunda gerek locaların ve gerek paradi ve parterlerin ücretlerini üç kat arttırmış olduğundan, bu hâl kuru kalabalığın en büyük kısmını tiyatroyu doldurmaktan menedebilmişti. Maahaza Safa Kok Sanc familyası geldiği zaman henüz satılmamış yalnız üç loca bulunarak onların birisi Fasharoz tarafından isticar olunmayı müteakip diğer ikisi dahi satılmışlar ve bade gelenler locadan mahrumiyet cevabını almışlardı.

Bu gece tiyatronun ne kadar muteber kibar tarafından istilâ edilmiş olduğu şu hâlden istidlâl olunabileceği gibi localara bir göz gezdirenlerin şaşaa-i cevâhirle muhakkak olarak gözlerinin kamaşması dahi bu hükmü teyit eyleyebilir.

Fakat Safa Kok Sanc familyası gelinceye kadar güya bütün localar zulmet-i leyle müstağrak oldukları hâlde onların vüruduyla loca içinde Mihriban'ın parıl parıl berk vurması, tiyatroyu yeniden tenvir eylemiş gibi bir hüküm göstermiştir.

Hakikat geceleri bu misillü bir cemiyette gaz ziyasının elmaslar üzerine isabet etmesi ne güzel bir temaşa husule getirir. Fakat elmaslar dediğimiz şey kuvvetli bir ziyaya karşı ateş böceği kadar parlayabilecek miskinlerden olursa şâyân-ı temâşâ bir hâl ika etmiş sayılamaz. Bu temaşanın en fevkalâdesine nail olabilmek için bu gece Mihriban'ı görmeliydi Mihriban'ı ki pırlantaların her safhasından husule gelen elvân-ı kuzâhiyyenin binlercesi bir yerde içtima etmiş olması hasebiyle o güzel kız rengârenk envar içine garkolmuş gitmişti.

Mihriban, yalnız tâife-i nisvânın mağbutu olmakla kalmadı. Bütün enzâr-ı hırs ve hevesi kendi tarafına teveccüh eylemişti. Hele elindeki mücevher yelpazeyi salldıkça onu tersi eyleyen elmasların püskürtmekte bulundukları elvân-ı kuzâhiyye, karşı taraf localarına kadar dalgalanır giderdi.

Sarpson'la Mihriban arasındaki maceraya azıcık vâkıf olmuş bulunanlar kızı bu hâlde görünce, Sarpson'u dahi gıptaya şayan bulmağa başladılar. Vakıa Prenses Mihrian'a münâsebet-i

âşıkanesi değil bir râbıta-i ubûdiyyeti olanların bile şâyân-ı gıbta görülmeleri pek doğru pek haklıdır.

Huzzardan bazıları Mihriban'ın o gece tiyatroya bu kadar mükellef üslü olarak gelmesini Sarpson için âdeta bir medâr-ı berâet addettiler. Öyle maşukanın âşığı olan adam için bir serseri bir şarlatan diye hüküm verilmesi cidden şâyân-ı istib'âd görülmez mi?

Bir aralık tiyatroda başka bir rivayet daha çıktı. «Bu akşam Sarpson dahi tiyatroya gelecekmiş» denilmeğe başladı. «Hem de o kadar mükellef süslü olarak gelecekmiş ki Maya Mihriban'a lâyık bir kavalye olduğunu cihana teslim ettirecekmiş» sözü de munzam olduğu zaman bu rivayetlere alelumum inanılmıştı.

Ne diye inanılmasın? Amerika'da bunca seneler en zengin madenleri işletip milyonlar kazanmış olan bir adam, parmağına, göğsüne takacağı üç beş parça şeylerin mecmû-ı kıymetini üç beş adamı zengin edecek bir miktara vardıramaz mı?

Localardan hiçbirisi boş olmadığı cihetle herkes Mösyö Sarpson geldiği zaman olsa olsa Safa Kok'ların locasına geleceğini hükmetmişlerdi. Fakat oyunun saat-i merhûnesi olan dokuz buçuk hulûl edip de perde dahi açıldığı hâlde Sarpson henüz varid olmamıştı.

«4»

Perde açıldığı zaman tiyatro sâha-i temâşâsının yine bir güzel kabino suretiyle tezyin olunmuş olduğu görüldü. Bu akşam Mirza İsmail tepeden tırnağa kadar sarı renkli Acem elbisesi giyip göğsüne dahi şir ve hurşit nişanının ikinci rütbesinden bir kıt'asını takmıştı.

Hokkabazın işbu nişanı takmış olması ahali meyanında kendi aleyhinde dahi söylenmeğe başlamış olan sözlerin reddi gibi bir maksada hamlolunabilir. Avrupaca nişana pek ziyade ehemmiyet verilerek göğsünde bir nişanı olanları tabaka-i âdiyye-i beşeriyyenin fevkinde addeylediklerinden Mirza İsmail böyle şir ve hurşit nişanının ikinci rütbesini hamil bir adam olduğunu ahaliye göterirse, kendi hakkında verilmiş olan şarlatanlık hükmünü tahfif etmiş olacağını ümit iylemişti. Hâlbuki nişanla-

rın ehemmiyeti dahi onları takanların ehemmiyyet-i zâtiyyelerine göre olacağı asla nazarıdikkatten uzak tutulamaz. Hokkabazlık, haddizatında hilekârlıktan şarlatanlıktan ibaret bulunduğu cihetle bir hokkabaz nâil-i nişân olmak derecesinde mahir olursa yine o nispette büyük şarlatân demek olur. Öte tarafta yararlık göstermiş olan bir neferin göğsündeki nişansa elbette şarlatanlıktaki büyüklüğüne değil belki kahramanlıktaki büyüklüğüne delâlet eyler. Kezalik bir muharrir bir nişana nail olursa, bir muhacemedeki kahramanlığı için değil hokkabazlıktaki mahareti için de değil belki kudret-i kalemiyyesi takdir olunduğu için bu alâmet-i temyîzi almış olur. Binaenaleyh hokkabaz Mirza İsmail şir ve hurşit nişanını takmış olmakla kendisinin şarlatan olmadığını ispat etmiş olamazdı. Bilâkis şarlatanlıkta pek ileriye varmış olduğunu bununla ispat etmiş olurdu.

Maahaza herifi nişanla müzeyyen gören dostları şakır şakır alkışa başladılar. Hokkabaz efendi bu alkışlara mukabil ettiği teşekkürde evvelkiler gibi yerlere kapanmak dercesinde eser-i tevâzu götermiyordu. Besbelli bu kibir ve gurur dahi kendisine ikinci rütbeden şir ve hurşit nişanıyla mümtaz olmasından geliyordu.

Alkış kesildikten sonra ahaliye hitaben dedi ki:

–Hanımlar! Efendiler! Bu geceki içtimaımıza adî hokkabazlık diyeceğimize usûl-i muhâkemât-ı cinâiyyece bir nevi tedkikat-ı evveliyye denilse daha münasip olur. Âdeta şu sâha-i temâşâ bir mahkemenin hakimler kürsüsüymüş de salon dahi müstemiîne mahsus yerlermiş demelidir. Bu mahkemede eğerçi zâhir-i hâlde Mösyö Sarpson'un muhâkeme-i gaibânesi icra olunacaksa da bence hakikat-i hâlde ervâh-ı gaibenin muhâkeme-i hâzırânesi icra olunacaktır. Zira her ne kadar ahâlî-i kirâm beni Mösyö Sarpson aleyhine iftirayla itham etmek istiyorlarsa da ben itiraf ederim ki Mösyö Sarpson'u şimdi dahi görsem tanımam. Napoli'ye gelene kadarsa ismini bile işitmemiştim. Kendi hakkında söylenmiş olan sözler eğer iftiraysalar o hâlde müfteriler dahi ervâh-ı gaibeden ibarettirler. İşte bu akşam asıl maznunlar onlar olacak ve bu çâker-i kemteriniz dahi müstantiklik vazifesini ifa etmiş sayılacaktır.

Halk beyninde yine bazı sözler söylenmeğe ve şamatalar edilmeğe başlandıysa da Acem bunlara hiçbir ehemmiyet ver-

medi. Güya gerçekten müstantik olmuş gibi kendisine bir tavr-ı hâkimâne takınarak bir çıngırak çaldı. Sanki bu çıngırak sedası üzerine tiyatro sâha-i temâşâsına bir mahzar girmiş gibi karşısındaki hayale dedi ki:

–Rica ederim! Mösyö Sarpson hakkında hangi ruhlar söz söylemişlerse cümlesini hemen şimdi şu anda buraya celp ve cemediniz!

Bir dakika sonra tiyatro içinde sanki beş on tane büyücek kuşlar uçuşuyorlarmış gibi sesler işitilmeğe başladı. Hem de sâha-i temâşâ üzerinde değil! Bu sesler tiyatronun büyük salonu içinden geliyorlar ve kuşlar dahi sanki orada seyircilerin üzerinde uçuşuyorlar gibi bir hâldi.

Herkesin gözleri tavan canibine müteveccih oldu. Herkes uçuşan kuşları aramağa ve birbirine dahi sormağa başladıysa da meydanda kuş filân görünmüyorlardı. Acemin dostu ve taraftarı olan seyirciler, halkın bu telâşlarına gülerek diyorlardı ki:

–Canım, hâlâ Acemin kim olduğunu tanıyamadınız mı? İşte bu uçanlar ervâh-ı gaibedirler.

Bade Acem İsmail, halka hitaben dedi ki:

–Doğrusunu iterseniz bu gece ben muvaffakiyetimden biraz şüpheliyim. Zira ervahı buraya huzuruma davet etmiş olduğum hâlde gelmeyip işte tiyatronun kubbesi altında uçuşmağa başladılar. İhtimal ki onları bir hakim tavrıyla çağırdığıma darılmış olmalıdırlar.

Derhâl kubbeden bir ses işitildi. Dedi ki:

–Hayır müstantik efendi! Size darılan yoktur. Mademki huzzâr-ı kirâmı bir mahkeme-i cinâyetin müstemilerine teşbih eylediniz, suallerinize vereceğimiz cevapları güzelce işitmeleri için o mahkeme-i cinâyetin maznunlar peykesi olmak üzere biz dahi burasını tercih eyledik.

Herkeste mütelâşiyane bir bakınış! Bir aranış!

Acem İsmail dedi ki:

–Öyleyse beni dinleyiniz ey ervâh-ı lâtife! Mösyö Sarpson hakkında verdiğiniz haberlere huzzâr-ı kirâm meyanında kimse inanmamıştır. Doğrusunu iterseniz itiraf ederim ki ben dahi hiç inanmadım. Bu adam Amerika'da müddet-i medîde bir maden işleterek milyonlar sahibi olduğu hâlde...

Kubbeden gelen ses dahi söylemeğe başladığı cihetle Acem bittabi sözünü kesti. O sedâ-yı müdhiş dedi:

–Evvelâ Sarpson'un öyle maden işlettiği, milyonlar sahibi olduğu yalandır. Sarpson'un pek güzel işlettiği bir madeni varsa o dahi kumarbazlıktan ibarettir. Dârât ve debdebesini hep kumar mahsulüyle yapar. O kadar mahir ve hilekâr bir kumarbazdır ki meram ederse kâğıt oyunlarında hiçbir kimseye bir el bile vermez. Her ne zaman bir kimseye bir el oyun kazandırırsa mutlaka onu iğfal için kazandırır. Bundan maada kazanacağı paranın miktarına mütenasip külfetler ihtiyarıyla göze aldırmadığı cinayetler dahi kalmamıştır.

Bu defa dahi Acem İsmail, ruhu susturmak için daha ruh sözü bitirmeksizin kendisi söylemeğe başladı. Dedi ki:

–İyi ama bu söylediğiniz şeylerin kâffesini ispat etmelisiniz.

–Hayır! Evvelâ Mösyö Sarpson Amerika'da maden işletmiş olduğunu ve milyonlar kazanmış bulunduğunu kendisi bir mahkeme önünde ispat ederek hüviyyet-i kanûniyyesi neden ibaretse onu meydana koymalıdır.

–Öyle ama Sarpson'u nerede bulalım? Hem bizde ne salâhiyet var ki onu mevki-i istintâka çekelim?

Acemin «Mösyö Sarpson'u nerede bulalım» diye söylediği bir söz mahir bir şarlatan için pek büyük bir hata addolunabilir. Zira bu söz seyirciler meyanında bir büyük merak hükmünü almış olan gaybubet meselesini seyircilerin hatırlarına getirdi. Birçok taraflarda hatta localardan bile sesler gelerek cümlesinin mecmuu «Ha! Gerçek, bak asıl ruhlara sorulacak mesele budur. Şu anda Sarpson nerededir?» kelâmına müsavi olmaktaydı.

Bu gürültüler Acemin kulağına vasıl olduğu zaman, hâline, tavrına büyük bir tagayyür geldi. Âdeta Acemin şu keyfiyeti halka ihtar etmiş olmasından nedamet getirdiğini bile bir ehl-i dikkat anlayabilirdi.

Öyle ya! Hokkabaz kısmı her hangi hüneri icra edecekse ona mahsus olan tehyiâtını görmüş olur. Meselâ bir karpuzun içinden bir güvercin çıkaracaksa evvelâ o karpuzu kendisi tehyie etmiştir. Hatta seyirciler tarafından başka bir karpuz gösterilip de «Haydi bakalım şundan dahi bir güvercin ve hiç olmazsa bir serçe kuşu çıkar» denilecek olsa hokkabaz bir kelebek bile çıkaramaz.

İşte halkın Acemden sordukları sual dahi böyle tertibin haricinde bir sual olduğundan Acem pek ziyade mütegayyir oldu. Halkın sualini ruhlara tebliğ etmeğe dahi cesaret alamıyordu. Halksa ısrara başladılar. «Mademki ervâh-ı gaibeyle münasebetin vardır mademki ervâh-ı gaibe dahi işte buradadırlar mutlaka bu suali sormalıdır» diyorlardı.

Nihayet Acem İsmail «Efendim bu sual programımızın haricindedir» deyince tamam halk bilkülliye hiddet ve gazapla ayaklanacakken kubbe semtinden ruhun sedâ-yı müdhişi yine işitildi. Ruh dedi ki:

–Ey Mirza İsmail! Halkın her istediği suali sormak hakkıdır. Niçin huzzâr-ı kirâmın bu hakkını inkâr ediyorsunuz?

Acemin yüzü güldü dedi ki:

–Ey rûh-ı lâtif! Ben halkın hakkını inkâr etmiyorum. Fakat bir tertip ve intizam haricinde size bin türlü sualler irat edecek olursak işi karıştırmış oluruz diye düşünüyorum. Maksadım ketmi hak değil muhâfaza-i intizâmdır.

–Bu da âlâdır. Fakat biz şu sualin cevabını dahi velev ki hâric-ez-tertîb olsun yine vereceğiz.

Huzzar tarafından bir el şakırtısı daha peyda oldu ki kubbe yıkılıyor zannolundu. Bu fevkalâde alkış dahi ruha mahsustu. Kim bilir ruh bu alkışlara reveranslar ederek teşekkür eyledi mi? Eylemedi mi? Görülemez ki hükmolunsun. Nihayet halk alkışlara hitam verince ruh dedi ki:

–Efendiler! Bu gece nısf-ı leyli iki saat geçerek Napoli merkez telgrafhanesine Mirza İsmail namına bir telgraf gelecektir. Şu saatte Mösyö Sarpson'un nerede bulunduğu o telgrafta görülecektir.

İşte hünerse de bu hüner hâric-ez-akl idi şarlatanlıksa da! Fakat Acemin düşmanları şarlatanlığın bu derecesini hiç de yutmamağa kıyam eylediler. Artık bunda anlaşılamayacak ne var? Acem mutlaka zaman kazanmak için ruha bu sözü öyletti. Saat şimdi alafranga on olduğundan nısf-ı leylden sonra yarıma kadar iki buçuk saat zaman vardır. O müddet zarfındaysa ya sahte olarak bir telgraf yapmak veyahut cidden merkez telgrafhanesine müracaatla memurun birisi ele alınarak muntazam telgraf kâğıtları üzerine gerçekten bir telgraf tertip ettirmek pek mümkündür.

Hem bunun için Acemin tiyatrodan ayrılmasına da ihtiyaç

yoktur. Böyle büyük hokkabazların birçok yardakları olur. Meselâ perdenin arka taraafında şu hâli görüp ruhun sözlerini işitmiş bulunan bir yardak doğruca telgrafhaneye giderek matlup olan telgrafı tertip ettirip getirebilir.

Ama bu hareket pek büyük bir hareket-i kâzibe olacakmış. Ne ziyanı var. Acemin ihtiyacı o geceyi, o dakikayı kurtarmaktır. Ondan sonrası için elbette daha başka bir şarlatanlık da düşünebilir.

Binaenaleyh muhaliflerden beş kişi hem de hiçbir kimseye haber ve renk vermeksizin tiyatrodan çıkıp doğruca telgrafhaneye vardılar vuku-ı hâlden telgrafçıları dahi bir dereceye kadar haberdar ederek hokkabaz Acemin şarlatanlığını meydana çıkarmak hususunda onlarla dahi ittifak eylediler.

Biz beri tarafta Acem hokkabazının oyunda sûret-i devâmını hikâye edelim. Ruh, evvel-be-evvel Mösyö Sarpson'un madencilik ettiğini ve milyonlar kazandığını ispat etmesine lüzum göstermiş olması üzerine Acem hokkabaz âdeta sürç-i lisân kabilinden olarak Sarpson'un nerede bulunduğu merakını huzzara vermiş olmasına nedametle derhâl oyunu yine tertîb-i asliyyesine iade eyledi. Ruha hitaben dedi ki:

–Pekâlâ! Sarpson'u ele geçirdiğimiz zaman bu beraati kendisinden talep eyleriz. Bununla beraber siz dahi kendinizi müfterilikten kurtarmış sayılamazsınız. Zira Mösyö Sarpson hakkında bazı şeyler haber vermiştiniz ki onlar bilkülliye meçhulâttan olup muhbir-i yegânesi dahi siz kendiniz idiniz. Hem de keyfiyet yalnız Mösyö Sarpson'a da ait değildi. Diyordunuz ki Sarpson nevvap hazretlerinden cebren bir senet almış. Dostlarından birisi dahi ihbar eylemiş. Lüzum görülecek olursa işbu evrakı aynen ibraz etmeyi bile deruhte eylemiştiniz.

–Evet! Evet! Hepsi böyledir.

–Öyleyse bu sözlerinizi ispat etmekle mükellefsiniz. Evrak mı çıkaracaksınız? Şahit mi getireceksiniz? Her ne suretle olursa olsun bu müddeanızı ispat etmelisiniz.

Kubenin etrafından mahut tuyûr-ı gayr-ı mer'iyye bir hayli daha uçuştuktan sonra evvelki sedaya benzemeyen başka bir seda şu sözleri söyledi:

–Bundan iki ay mukaddem Safa Kok sahip İstanbul'da

Büyükada'da güzel bir otelde sâkindi. O zaman Sarpson dahi İstanbul'daydı. Fakat her yerde her yapacağı işe göre bir nâm-ı müsteâr takınan bu serserî-i cinâyetkâr kendisini «Karaş» ismiyle tanıttırmıştı. Temettu ümidiyle katl-i nüfûsa kadar her türlü cinayatı irtikâba hazır bulunan birtakım kimseleri kendisine celp ederek ve ta'lîmât-ı mukteziyyeyi vererek Prensin ikametgâhına sevk eyledi. Bu caniler hançer iraesiyle bir senet yazdırdılar.

Burada hokkabaz Acem ruhun sözünü kesti. Tünd bir tavırla sordu ki :

–Ya siz bu cinâyet-i müdhişeyi görüp dururken mazlum Prensin imdadına yetişmediniz mi?

–Elimizden geleni dirîğ etmedik. Canileri sedâ-yı mehîbimizle ürkütmeğe çalıştık korktular. Prens bu sedamızı anlayıp matlup olan senedi yazmamış olsaydı caniler kendisine hiçbir şey yapamayacaklardı. Zira biz ellerindeki kamaları birer nefesle kâğıda tahavvül eylemiştik. Hatta senet yazıldıktan sonra Prensi de öldürmek için bu silâhlara davrandıklarında kâğıda tahavvül eylemiş oldukları görüldü ve bu keyfiyet o zaman bütün İstanbul gazetelerine yazıldı.

Ruhun sözü şu gazetelere yazılmak bahsine gelinceye kadar huzzarın kâffesi bu sözleri bir masal olarak dinlemekteyken keyfiyetin gazetelere dahi yazılmış olması sahihse ciddiyetine inanılmak lâzım geleceği pek çoklarının hatırına hutur eylemişti.

Fakat ruh bu sözleri söylerken Safa Kok Sanc'ın ne hâllere girdiğini düşünüyor musunuz? Adamcağız, yanında bulunan karısına, oğluna, kızına ve bittahsis kızına bu sözleri harf-be-harf tasdik eyliyordu.

Hem de bundan evvelki oyun gecesinde olduğu gibi teessüründen bayılmak derecelerine gelmiyordu. Bilâkis tasdikatını kemâl-i muzafferiyyet tavrıyla yürütüyordu.

Nasıl muzaffer olmasın ki? Ervâh-ı gaibe bu derecelere kadar isbât-ı iktidâr eyledikten sonra kızı Mihriban'la akdeyledikleri mukaveleyi kazanacağına hiç şüphe kalmıyordu. Böyle bütün esrar ve hafayaya vâkıf olan ruhlar, şayet Mihriban'ın kasaya koyup hıfzeylediği mahut mektubu dahi meydana çıkarıverecek olurlarsa artık Mihriban'ı Sarpson'un aleyhine kanâat-i

kâmileyle ikna eylemiş olacağından, hanedanın istikbali için korkmakta bulunduğu mehaliki külliyen ve kat'iyen bertaraf etmiş olacaktı.

Fakat biz bu vadide sözü uzatmayalım. Karilerimizin zekâları bu misillü tarifatı kendi kendilerine icra etmeleri için kâfidir. Biz ruhu dinleyelim ruhu ki sözünde devam eyliyordu. Diyordu ki:

–Bade Prensin hayırhahlarından birisi kendisine bir metkup yazarak bu iş Sarpson'un işi olduğunu ve bundan maksadı neden ibaret bulunduğunu haber vermişti. İşte biz bu hakayıkı meydana koyduk. Bunlarsa Sarpson aleyhinde iftira değil hikâye-i hakikatten ibarettir. Hem de kendi tarafımızdan re'sen haber verilmemiştirler. Huzzâr-ı kirâm sordukları için haber verilmiştir. Bizler hafâyâ-yı âleme vâkıfsak da sorulmayan şeyleri ihbar etmeyiz.

Acem İsmail bu sözlerin ahali üzerinde hâsıl eylediği tesiratla biliftihar ruha dedi ki:

–Teşekkür ederiz ey rûh-ı lâtîf! Eğer şu senetle mektubu dahi aynen ortaya koyacak olursanız vazifenizi ifa temiş ve kendinizi de beni de huzzâr-ı kirâm nazarında müfterilik şaibesinden kurtarmış olursunuz.

Acem bu sözü söyleyince kubbenin altında birçok kanat patırtısı daha işitildi. Yirmi kadar muhtelif sedalar «Adiyo! Adiyo!» diye haykırışarak o meyanda dahi kubbeden aşağı iki kâğıt düşmeğe başladı. Kâğıtlar partere ininceye kadar tuyûr-ı gayr-ı mer'iyye dahi tiyatronun sâha-i temâşâsına doğru uçuşup gittiler.

Fakat kâğıtların yere düşmesi esnasında halkın tavır ve intizarı hakikaten görülecek ve gülünecek bir şeydi. Herkes gözlerini kubbeye dikmiş olduğu hâlde bilemeyiz ne içindir ki ağızlarını dahi açmışlardı.

Kâğıtlar tamam zemine yaklaştıkları zaman yüzlerce eller havaya kaldırıldı. Gariptir ki kâğıtların maskatlarına uzak olanlar dahi güya bunları uzaktan kapacaklarmış gibi davranıyorlardı.

Bir de bu hâle kâğıtları sen kapacaksın ben kapacağım gayretinde bulunanların mübarezelerini zammeylerseniz, tiyatronun

hâli ne kadar gülünç olduğunu bihakkın takdir etmiş olursunuz.

Bütün localardan kahkahalar münteşir oluyordu. Yalnız Safa Kok Sanc'ın locasında babayla kız birbirinin yüzüne bakakalmışlardı ki baba müteessir kız meyustu.

«5»

Kubbeden düşen kâğıtları derdest edebilen üç dört kişi bunları kime teslim edeceklerini bilmeyerek etraflarına bakınmağa başlamışlardı.

Fakat kime teslim edeceklerini tayin eyleyebilmek hakikaten pek güçtü. Zira tiyatronun içi «hercümerç» tabirinin hükmü haricinde bir hâle girip herkes bin şey söylediği hâlde hiçbir kimse hiçbir şeyi dinlemek iktidarını haiz değildi.

Birçok kâl ve kîlden hiddetli güft ve şinîdden sonra biraz dahi polisin inzimâm-ı muâvenetiyle halka sükûn gelebildi. Bu defa sekiz kişiden mürekkep bir komite teşkil olunarak kubbeden yere düşen evrakı bunlar ahzeyledikten sonra evrâk-ı mezkûreyi ne yapacaklarını kendi aralarında epeyce bir müddet müzakere eylediler.

İçlerinden birisi dedi ki:

–Bu evrakın vakıa mutabık olup olmadığını hükme müsellem olabilecek yalnız bir adam vardır. O dahi Hintli Prens Safa Kok Sanc hazretleridir. Zira kendisinden alınmış olan senet kendi el yazısıyla olduğu cihetle elbette hatt-ı destini tanıyabilir. Kezalik hariçten bir hayırhah tarafından kendisine irsal edilmiş ulunan mektup dahi onun elinde bulunmak lâzım geleceği cihetle bu mektubu da görünce tanıması icap eyler. Binaenaleyh şu evrakı götürüp kendisine irae etmek bize en ziyade lâzım olan bir şeydir.

Filvaki bundan daha makul bir söz olamayacağından, komite azasının kâffesi bu sözü kabul ederek Safa Kok Sanc'ın locasına gitmeğe karar verdiler.

Karilerimiz düşünmelidir ki Safa Kok Sanc dahi şu evrakı görmek hususunda bütün tiyatro erbâb-ı temâşâsından daha ziyade meraklıydı. Hem de evrakı yalnız kendisi görmek için değil kızı Mihriban'a göstermek için meraklıydı. Zira Mösyö Saprson hakkında kızıyla her ne konuşmuş ve her ne mukavele akdeyle-

mişse onların kâffesi üzerinde verilecek karar bu kâğıtların Mihriban tarafından görülmesiyle takarrur edecekti.

Komite azası nevvap Safa Kok Sanc'ın locası önüne geldikleri zaman ihtiyar Prens nevcivanane bir çeviklik ve çabuklukla yerinden fırlayıp kapıyı açtı. Komite azasını en beşuş en mütebessim bir tavırla istikbal eyleyerek kâğıtları görmek için dahi cangâhındaki canı atarcasına bir tehalük gösterdi.

Vakıa komitenin reisi mesabesinde bulunan ve evvelce evrakın Safa Kok Sanc'a takdimini rey eylemiş olan adam, mukaddeme olmak üzere bir söze başladıysa da Safa Kok Sanc bu sözü bitirmeğe dahi lüzum göstermeyerek dedi ki:

–Efendi! Söyleyeceğiniz söz bence kırk defa söylenmiş kadar malûmdur. Zaten ben dahi bu kâğıtları bir an evvel görmeğe müştak ve mecburum. Binaenaleyh merasimden olan mukaddemata afla şu kâğıtları bir an evvel göstermeğe inayet buyurunuz.

Bu söz mebus efendiye mecâl-i sühân bırakmadığından bir eline kâğıdın birisini ve diğerine diğerini açık olarak alıp Prense irae eyledi. Zavallı ihtiyar bu kâğıtları görünce bir hâle geldi ki hâlini görseydiniz siz dahi acırdınız. Çünkü kâğıtların birisinde kendi hatt-ı destini tanıdı. Âdeta İstanbul'da Büyükada'da *** otelinde kamalar iraesi tehdidiyle vermiş olduğu senet işte kendi elindeydi.

Kendisini bir büyük taahhüt altına alan bu senedi derhâl yırtıp mahveylesin diye bir rey vermek istersiniz ya? Hâlbuki bu rey epeyce bir zamandan beri Prensin hatırındaydı. Lâkin vâesefa ki kendisinin yazıp vermiş olduğu senet siyah mürekkeple yazılmış olduğu hâlde onun aynı olduğuna kendisinin şüphe edemediği ve komite reisinin kendi eline teslim ettiği senet mavi mürekkeple yazılmıştı.

Böyle olmasaydı Safa Kok Sanc'ın o senedi kızına dahi göstermeksizin derhâl pare pare edeceği derkârdı. Zira yalnız kendisi için değil hanedanın istikbali için mahv ve tebah derecesinde muzır gördüğü yalnız bir şey varsa o dahi bu senetten ibaretti. Fakat senedin kendi kalemiyle yazıp imza etmediği senet olduğu mürekkebince farkından anladı. Maahaza kızı Mihriban'a bir göstermiş olmak üzere senedi alıp Mihriban'ın eline tutuşturarak dedi ki:

–Benim yazımı tanıyorsun ya? İşte benden aldıkları senet budur.

Mihriban senedi tetkik edip mahiyetini anladıkta sapsarı kesildi. Dedi ki:

–Babacığım! Şu yazı sizin el yazınız olduğuna yine sizin şüpheniz var mıdır?

–Senin şüphen varsa benim de şüphem vardır kızım.

–Bu yazıyla bana ibraz olunacak her bir senedi sizin senedinizdir diye kabul edebilirim.

–Ben dahi kabul edebilirim. Bir de şuna bak kızım.

Diye bir hayırhah tarafından kendisine gönderilmiş olan mahut mektubu gösterdi. Mihriban bu mektubu görünce yerinden fırladı. Dedi ki:

–Aman babacığım! Bu mektup kasaya koyup hıfzeylediğim mektubun aynıdır.

–Bence de öyledir. Mirza İsmail'in ervâh-ı gaibeyle münasebeti olduğuna karşı artık bir diyeceğin kaldı mı?

Mihriban buna bir cevap vermedi. Sükûtla mukabele eyledi. Fakat ikrardan ma'dûd olabilecek sükutlardan değil. Yine münkirane addolunacak bir sükûtla mukabele eyledi.

Kâğıtları Prense getirmiş olanlar, matlup olan kâğıtlar bunlar olduklarını haber alınca halka alenen okumak cihetini göstermeyerek fakat tiyatro huzzarına Mirza İsmail'in bu hünerde dahi muvaffak olduğunu ihbar ve ilân eylemişlerdi. Zaten evrakı okumak lâzım dahi değildir. Çünkü bunların mazmunları defaatla meydana konulmuştur.

Yalnız Mihriban gerek pederinin verdiği senedi ve gerek hayırhah tarafından kendisine yazılan mektubu kendi kendisine okudu. Senette Sarpson'a dair hiçbir şey olmayıp Safa Kok Sanc artık kızı reşit olmuş bulunduğunu tanıyarak maahaza tebdîl-i mezheb edecek olursa menetmeyeceğini, bilâkis rıza göstereceğini taahhüt eyliyordu.

Mektuptaysa Büyükada vak'asını ika ettiren adam Sarpson olduğu ve maksadıysa Mihriban'la şerîat-i Nasrâniyye ve İngiliz kavanini mucibince teehhül ettikten sonra yavaş yavaş pederini, validesini, biraderini içine oynatarak bir aralık Mihriban'ı bütün

mala vâris-i yegâne bırakacağı ve bade onu da içine oynatarak malın tamamıyla kendisine kalacağı ihbar olunduktan maada Sarpson'un nasıl serseri, şarlatan, gaddar, cani bir adam olduğundan dahi bahseyliyordu.

Zavallı Mihriban bunları okudukça içine sığmayarak bir anda bin kere helâk derecelerini buluyorduysa da ne yapacak? Elinden ne gelecek?

Mirza İsmail'in ervâh-ı gaibeyle ahzüitası olduğuna Mihriban'ın inanabilmesi için iki şey daha vardı. Bunun birisi hanesinde kasaya koyup hıfzeylediği mektubun filhakika oradan çıkarılıp getirilmiş olduğunu anlamak için kasayı yoklamak ve diğeri Napoli telgrafhanesine vürut edeceği ve Sarpson'un nerede bulunduğuna dair olacağı evvelce ruhlar tarafından haber verilmiş olan telgrafı beklemekti.

Telgraf intizarı daha ziyade imtidat etmedi. Acem İsmail, mahut kâğıtları meydana koymak hünerini icra edip bitirinceye kadar iki saatten ziyade zaman geçmiş olduğundan tiyatro halkı tamam bu hünere hayretteyken evvelce telgrafhaneye gitmiş bulunanlar bir velveleyle avdet eylediler. Önlerinde bir telgraf müvezzii bulunarak ite kaka herifi tiyatro içine ithâl eyliyorlardı.

Gerek bunların ve gerek sair herkesin ağzında bir «Geldi! Geldi!» sözü var ama gelen kim olduğu henüz anlaşılamıyordu.

Bu da anlaşıldı. Meğer Acemin haber verdiği telgraf gelmiş. Sâha-i temâşâ üzerinde telgraf açılıp şu veçhile okundu:

«Napoli. İsmail. Sarpson Paris'te Voltaire Rıhtımı'nda 19 numarada Jean Shaw namıyla sâkindir.»

Bu telgraf okunduğu zaman halkın hayreti, velvelesi, şamatası âdeta cinnet derecesine vardı. Şöyle bir hüneri icra için Acem hokkabazında daha evvelden tedarik ihtimali bulunmadığından, o zamana kadar kendisine muhalif bulunanların bile birçoğu tebdîl-i efkâr eylemişlerdi. Muhalefette henüz sebat edenlerse «Bakalım o mahalde bu namla gerçekten bir adam sâkin midir ve o adam hakikaten bizim Sarpson mudur?» itirazıyla kalıp yoksa i'tirâz-ı küllîye cesaret edemiyorlardı.

Maahaza şarlatanlık bile olsa Mirza İsmail'in pek mahir bir hokkabaz olduğu umumiyet üzere teslim edildi. Tiyatroya ge-

lenler bu zahmetlerinin beyhude olmadığını itiraf eylediler. İsmail dahi bu zahmetlerinin beyhude gitmediğini itiraf etmiştir. Zira Napoli'de verdiği işbu oyunların hâsılatı birkaç fakiri zengin edebilecek dereceye varmıştır.

Oyunun hitamında Safa Kok Sanc familyası arabalarına binerek ikametgâhlarına avdet eylediler. Esnâ-yı râhta ihtiyar Prens gayet şetaretli olup Mihriban ise pek büyük bir yeis içinde görünüyordu. Villâya varır varmaz kız kasaya koşup oraya vazetmiş olduğu mektubu aradı. Meğer metup oradaymış.

Bunu görünce Mihriban'ın yüzüne bir beşâşet-i galibâne gelerek babasına koştu. «Baba! Baba! İşte Acemin şarlatanlığı tahakkuk etti. Kasaya sakladığımız mektup yine yerindedir» diye iki mektubu dahi babasının önüne koydu.

Vakıa kasaya konulan mektup yine yerinde zuhur etti ama bu mektupla Acemin verdiği mektup yekdiğerinin o kadar aynıdır ki hangisi kasadan çıktığını ve hangisi tiyatrodan getirildiğini yazısından filândan farkedebilmek kabil olmayıp gayetî tiyatrodan getirilen mektup birçok kimselerin elinde epeyce yıpranmış olduğu farkolunuyordu.

Safa Kok Sanc bu hâl üzerine kızla biraz muhabere ve mükâleme etmek istediyse de zaten vakit geçmiş olduktan maada Mihriban dahi pek ziyade müteessir ve mustarip olduğundan mübahaseye kudreti yoktu. Bundan dolayı pederinden özürler dileyerek hemen odasına gitti. Ve hizmetçi kızların kendisini yoluyla erkânıyla soyundurmalarını beklemeyerek saçlarını yolarcasına çözdükçe ve esvabını yırtarcasına çıkardıkça bir hayli inciler elmaslar yerlere düşmekteydiler.

Hizmetçiler mümkün mertebe bunları toplamağa çalıştılar. Cümlesini muvakkaten bir camlı dolabın içerisine koyup Mihriban tarafından tart ve def derecesine karîb muamele gördükleri cihetle hemen odadan çıkıp gittiler.

Güzel Mihriban bunların indifaından sonra yatağa girdi. Güya pek çok zamandan beri bol bol ağlamağa ihtiyacı varmış gibi o kadar şiddetli bir bükâya başladı ki eğer kapının anahtar deliğinden filândan bakıp da kızcağızı görmüş olsaydınız mutlaka hâline merhamet ederdiniz.

Mihriban'ın şu bükâsına türlü türlü manalar vermek kabildir.

Mübahaselere mağlûbiyetinden dolayı böyle ağlayabilir. Familyası halkının sebeb-i felâketi kendisi olmak istidadını almasından dolayı dahi ağlayabilir. Bahusus Sarpson'a gönül vermiş olur da herifin filhakika bir serseri olduğuna kanâat-i kâmile hâsıl etmiş bulunduğu için dahi ağlayabilir.

Ancak Mihriban gayet vakarlı, metanetli bir kız olduğundan ahvâl-i âşıkanesini ne Sarpson'a ne de başka bir kimseye açmamıştır. Binaenaleyh şu bükâsı dahi ne için olduğu kat'iyen hükmolunamaz.

Bir satten ziyade ağladıktan sonra artık sabah dahi takarrüp etmiş olduğu bir zamanda mahut jurnali önüne aldı. Sabaha kadar yazdı. Büyük büyük sayfalardan otuz tanesini doldurdu.

«6»

Bu sabah Mihriban'ın ağladığına şaşmamalıdır hatta yaşları nispet edilecek olursa Mihriban'ın babasının babası olabilecek kadar yaşlı, mücerrep, âkıl ve kâmil bulunan Safa Kok Sanc dahi hüngür hüngür ağlamış bulunsa hiç şaşmamalıdır. Vakıa kendileri için tertip edilmiş bulunan en büyük tehlike hemen mündefi olmuş bulunduğu cihetle şimdi bunların gülecek zamanları olduğuna dahi itiraz edilemezse de o zamana kadar ettikleri gafleti şimdi derpiş edip de insan evlâdının ne türlü iğfalâta hedef olduğunu ve dünyada insanlar meyanında yine insanları aldatmak için ne mahir şarlatanlar bulunduğunu düşünerek işte cihanın ne kadar fena olduğuna ağlasalar yeri vardır.

İyi ama ağlamak denilen şeyden bir fayda hâsıl olur mu? Ağlamak demek, nedametin alâmet-i zâhiresini göz yaşları suretinde meydana çıkarmak demek olmasıyla, nedametten hiçbir kimseye hiçbir fayda hâsıl olamayacağı ne kadar muhakkak ise ağlamaktan dahi hiçbir fayda hâsıl olamayacağı o kadar muhakkaktır. Azim entrikalara, mahir şarlatanlara karşı insan daima mütekayyiz olmalı da bunlara aldanmamağa çalışmalı. Öyle uyanık bir hâlde bulunursa bilâhare nedamete dahi duçar olmaz ki ağlamağa mecbur olsun.

Ya insan yine kendi benî nev'inin şarlatanlıklarından entrikalarından hıyanetlerinden nasıl agâh olur da bunlara karşı mütekayyız ve mütenebbih bulunabilir? İşte burası biraz câ-yı dikkat ve mülâhazadır.

İnsanların nazar-ı hikmetlerini açmak için en eski zamanlardan beri birçok nasihatler yazılmış. Meselâ fena adamlar ile ünsiyet etmemesi daima iyi adamlar ile görüşmesi tarzında vasiyetler edilmiş. Lâkin fena adamlar hingisi iyi adamlar kimler olduğu hakkında birer kaide konulmuş mu?

Hazret-i Sadi'nin iş'arı veçhile Lokman Hekim'e sormuşlar ki hikmeti kimden öğrendiniz? Cevaben demiş ki edepsizlerden öğrendim. Zira onlarda beğenmediğim her ne gördümse onları yapmadım. Güzel ama bu söz fenalıkları zahir olan edepsizler için işe yarar bir sözdür. Ya edepsizin edepsizliği görülmeyecek, anlaşılmayacak kadar gizli olursa?

Kudurmuş olduğu anlaşılan köpekten herkes kaçar. Yahut herkes sopalarla onun üzerine varıp geberterek şerrinden kurtulurlar. Kelb-i akurdan görülecek zarar, onun kuduruşu henüz anlaşılmadığı zamanlarda olur. İnsanların eşirrası da böyledir. Şirreti zahir ise Lokman Hekim'in yaptığı gibi onun fenalığından âkıl tevakki edebilir. Ya şirreti zahir değilse?

İnsanın işi usta bir şarlatanla olur da o herif dahi olanca dikkatini toplayarak ol veçhile hareket ederse, çevrilen entrikayı fark edebilmek gerçekten güç olur. Her biri hud'akârlığın canlanarak birer libâs-ı siyâha bürünmüş olmaları suretinde telâkki edilmek lâzım gelen uzviyetler iş'arından olmak üzere meşhur oldukları hâlde bunların bile bir mahirine rast gelinirse insanın aldanmaması hemen kabil değildir. Vakıa cizvitler gayet riyakâr olmakla meşhursalar da ustalıklı bir cizvit hiç de riyakâr görünmemek suretiyle kendisini bu şöhret-i muzırradan kurtarabilir. Meselâ o cizvit bâdî-i münâsebet ve muarefede her bahiste, o bahse ait olan kavâid-i hükmiyyeye ol kadar riayetkâr görünür ki bazı kere belki daha çok zamanlar işbu riayeti muhatabına hoş görünmediğini dahi görerek bu hâlde dahi daha parlak ve daha mukanni bir itizar ile büsbütün emniyet kazanır. Ezcümle derler ki:

–Şu mütalâam efkârınıza tevafuk etmediğini görüyorum. Eğer cizvitler şöhret buldukları derecede riyakâr ve müdahin adamlar olsalardı, ben dahi onların birisi bulunduğumdan böyle hoşunuza gitmeyen bir bahisten derhâl rücu ederek size yaranabilecek surette söz söylerdim. Hâlbuki cizvitlerin en büyük hileleri ve en kuvvetli entrikaları mahza her meselede kanun ve kaide-

den ayrılmamaktan ibarettir. Ben daima doğrusunu söyleyeyim de eğer sizi o doğru ile ikna edecek olursam mesele hakkında aramızda öyle bir itilâf hâsıl olur ki bir daha ondan bizi hiç kimse ayıramaz. Yoksa sizi iğfal edecek olursam yarın gafletinizi anladığınız zaman benden nefret edeceğinizden iğfalimden fayda yerine mazarrat hâsıl etmiş olurum.

Şimdi bu kadar âkılâne bir söze kanaat etmeyecek âkıl mı bulunur? İşte cizvitler mazarratlarının zahir ve aşikâr olması cihetiyle kudurmuş köpekler kadar meydandayken yine bu suretle insanı aldatabilirlerse şerleri meydanda olmayan adamların daha ne türlü mel'anetler ile insanı aldatabilecekleri mülâhazaya muhtaç kalır. Dünyada öyle serseriler, şarlatanlar vardır ki her kıyafete girerek her ismi takınarak her mezhep ve meslekte görünerek insanın başını olmadık belâlara duçar ederler.

Böyle olan şarlatanlara karşı insanın edip ve afif ve mahcup ve masum olmasında fayda yoktur. Bilâkis mazarrat vardır. Dünyanın nasıl bir dârü'l-muhâdaât ve insanın bir hud'akâr olduğunu bilenler, bunlardan epeyce tevakki edebilirler. Safa Kok Sanc gibi edip ve afif ve safi olanlar ise işte bir Sarpson'a ne derecelere kadar aldanmış olduklarını nihayet kendi kendilerine itiraf ederek herifin bir de bîçare bir kızcağızı aldatmış olmasından dolayı kızını itham etmeyi insaflarına muvafık bulamazlar.

Öyle ama erbâb-ı şerrin mazarratından emin olalım diye hepimiz eşirradan mı olmalıyız? İnsanlar bizi aldatacaklarına biz onları aldatalım diye ahlâk-ı âliyemizi feda mı etmeliyiz? Dünyada beliyyât-ı beşeriyye yalnız erbâb-ı fesâda aldanmak tehlikesinden ibaret değildir. Dünyada ölüm tehlikesi de vardır. Hâlbuki bu dünya ölüm dünyasıdır, bunun nihayetinde nasip yoktur diye tutup şimdiden kendimizi mi öldürmeliyiz?

Hayır! Hikmet-i dîniyyece taklitten kurtulup tahkike varmak ve küfürden bi-hakkın tevakki etmek için küfrü bile öğrenmek lâzım olduğu gibi hikmet-i dünyeviyyece dahi eşirradan kurtulmak için şeytanetin en ince perdelerini bile öğrenmek lâzımdır. İşte bilir bilmez her şey üzerine serd-i mütâlaât eden akılları dümensiz ukalâmız, romanlar aleyhine etmedik hücum bırakmayarak romanların kâffe-i hafâyâyı ortaya koyduklarından ve gençlerin değil ihtiyarların bile zihinlerini çelecek tafsilâta giriştiklerinden bahseyledikleri ve yalnız Telemak sergü-

zeşti gibi sırf ahlâk-ı âliyye üzerine yazılmış bulunan şeylere müsait bulunarak entrika ve sefahet ve mihnet ve mel'anet âlemlerinin hakayık-ı esrârını meydana koyan asarı mugayir-i ahlâk olmak üzere reddettikleri hâlde insanı birçok tehlikeli adamlara ve ömrün sair mehâlikine karşı uyanık bulunduracak esbap meyanında romanlar dahi dahil olduğunu kabul etmelidir.

Dünya ahvalini romanlarda okuyup görenler ve öğrenenler, şeytanet ve mel'anet âlemlerinin içine girmeksizin hakayıkını görmüş ve öğrenmiş olurlar da tevakkiye dahi iktidar kesp ederler. Yoksa yalnız Telemak yolunda ders-i ahlâk alanlar, bir peri kuvvetiyle bir fırtınadan bir garktan kurtulabilseler bile hayat âleminde duçar olacakları azim fırtınalardan kendilerini kurtaramazlar. Nasıl ki Telemak hikâyesi kendi terbiyesi için yazılmış olan Prens dahi kendisini bu fırtınalardan kurtaramayarak en sefih bir hükümdar olmak üzere tarihi kendi aleyhine kıyam ettirmiştir.

Sekiz yaşındaki bir çocuğunuzun eline birkaç para verirseniz, hilekâr satıcının birisi çocuğu aldatıp paralarını almasın diye teessüfler edersiniz. Haydi bakalım sekiz yaşındaki bir mahalle çocuğunun elinden parasını siz almağa çalışınız da muvaffak olabilip olamayacağınızı görelim. Siz o çocuğu değil belki o çocuk sizi aldatarak beş on paranızı elinizden alabilir. Siz onu aldatamazsınız. Zira o şimdiye kadar aldana aldana artık aldanmaz olmuştur. Siz ona aldanırsınız. Zira sizin gibi pek çoklarını aldata aldata kurnaz bir hilekâr olmuştur. Ama kendi çocuğunuz ne aldanmış ve ne de bir kimseyi aldatmak için sarf-ı zihne mecburiyet hissetmiş olmadığından, onu herkes aldatabilir.

Sadetten tebaüd ediyoruz zannolunmasın. Bilâkis en ziyade sadet dahilinde bulunan şey budur. Zira bundan mukaddem mahall-i mahsûsunda hikâye eylediğimiz zaman görülmüş olduğu veçhile Mösyö Sarpson, Safa Kok Sanc gibi doksanlık bir ihtiyarı daha kolay inandırarak nazar-ı emniyyetini celp etmiş ve kendisini sevdirmiş olduğu hâlde Mihriban nezdinde bu kadar suhuletle nâil-i emniyyet olamamıştı. Bunun sebebi ise Mihriban'ın az çok İngilizce ve Fransızca romanlar okumuş ve ahvâl-i beşerin tasviratını onlarda görmüş bulunmaktan ibaret olduğunu arz edersek ret mi eylersiniz?

Bir müteallime «Çocuğum! Ahlâk-ı âliyye kanunu şunu ik-

tiza eder, bunu reddeyler, daima iyi adamlarla görüşmeli, fena adamlardan tevakki etmeli» demekle çocuğu hayatın nice bin mehalikinden kurtarmış olduğunuza kanaat edemezsiniz. Fena adamlar kimlerdir? Sefil ve sergerdan şurada burada sürünenler mi? Belki onlar meyanında dahi ahlâk-ı âliyye erbabı adamlar bulunabilir. Hâlbuki elleri eldivenli, başları şapkalı, gözleri gözlüklü, süslü filânlı ol kadar fena adamlar görürsünüz ki bunlar nefret eylediğiniz esafilden daha ziyade şâyân-ı nefrettirler. İnsanlara her hakayık ve hafayasıyla beraber hayatı göstermelidir ki o hayat âleminde işte böyle fenalar oduğunu dahi anlayarak tevakkilerine medar olsun.

Zamanımız meşahirinden Emile Zola, hayalî romanlar yazarak insanları yalnız safvet-i melekiyyesiyle tasvir edenlerden olmayıp belki âlem-i müşâhedede resîde-i nazar-ı i'tibârı olan hakiki şeyleri yazan maddiyyûndandır. Birtakım fenalıkları halkın gözü önüne koyuyor diye her taraftan dûçâr-ı i'tirâz olmuş ve gazetelerde kendi aleyhine sütunlar doldurulmuştur. Bir gün hem ahbabından ve hem muterizlerinden olan bir adamla mübahese etmişler. Emile Zola demiş ki:

–Bir zelil dilenciyi tanıyarak bir bakır «su» vermek istemeyen halktan ben bir günde birkaç yüz frank dilenebilirsem ne dersin?

Vakıa kendisi gibi maruf ve muteber bir adama herkesin bir daha tediye olunmamak üzere binlerce frank dahi verebileceği derkârsa da Emile Zola bu sözü o vadiye atfolunacak bir yolda söylemeyip kendini hiç tanımayanlardan bu paraları alacağı cihetle ettiği teklif, dost ve muterizi tarafından kabul olunmuş. Bu tecrübenin icrası esnasında şahit olmak üzere muteriz efendi dahi beraber bulunacaksa da hasbe't-tertîbât onun arabacı olması lâzım gelmiş.

Gayet güzel bir araba isticar olunarak fakat arabacı beraber alınmamış. Emile Zola'nın muteriz ve dostu olan efendi arabacı kıyafetine girerek Zola dahi parmağında elmas yüzük ve cebindeki kıymettar saate merbut ve saatten daha ziyade kıymettar kordon ve altın gözlük ve elmaslı gömlek düğmeleri vesaire ile müzeyyen olduğu ve elindeki bastonunun altın kabzası üzerine dahi bir «Kont» tacı müressem bulunduğu hâlde arabaya binmiş.

Çala kamçı biraz dolaştıktan sonra mükellef bir dükkânın

önünde durarak derhâl muteber müşteriyi istikbale koşan dükkancıya demiş ki:

–Müşteri zannıyla beyhude zahmete girdiniz efendim! Müşteri değil bilâkis dilenciyiz!

Bu hâlde bir dilenci olamayacağı malûmu bulunan dükkâncı o Paris nezaketiyle redd-i isnâd ededursun Emile Zola sözünde devam ile diyormuş ki:

–Vakıa mûcib-i mahcûbiyyet bir hâl ise de para cüzdanınızı konağınızda unutmak elbette sizin de başınıza gelmiş bir kazadır. Şurada bir viziteye gideceğimden arabacıya verilecek üç frangı bana ikraz etmenizi rica ederim. Şimdiden haber vereyim ki hatırımdan çıkmazsa buradan geçtiğim bir zaman borcumu tediye ederim. Ama şayet hatırımdan çıkacak olursa sizin ihtar etmenizi de rica eylerim!

Haydi bakalım dükkâncı olunuz da bu kadar süslü muteber bir adamdan üç frank diriğ ediniz? Hâlbuki dükkâncı kendi dükkânının böyle muteberan nezdinde tanınması için müştak olduğundan üç frank yerine beş franklık bir altın vererek beraberinde bir de mukavva üzerine matbu bir dükkân adresi vermiş ki dükkânın en yeni modalardan satar bir tuhafçı dükkânı oluduğuna ve flânca caddede filânca numarada bulunduğuna dairmiş.

Bu suretle Emile Zola araba ile birçok dükkânları dolaşmış bade arabadan inerek ve arabayı bir yerde bırakarak yalnız arabacı ile birkaç yere daha uğramış. Her yerde o yolda idâre-i lisân ederek fakat bazılarından üç bazılarından iki veyahut bir frank istemiş. Yüzden mütecaviz yere uğradığı hâlde yalnız iki üç yerden mahcuben dönmüş ise de reddolunduğu yerlerin yanlarındaki diğer yerlerden «Efendimiz! Bu şerefi bizlere bahşediniz!» diye para verilirmiş.

Bey altı saat zarfında dörtyüz franga karîb para toplamış. Bade arkadaşına demiş ki:

–Âlemde böyle atlı, arabalı, süslü, şık dilenci olacağı bilinmediği için işte o kadar adam bana aldanarak şu parayı vermişlerdir. Romanlarımın birisinde dilenciliğin bu türlüsü olabileceğini yazarsam bir daha ne bana ve ne de başka bir kimseye bu yolda aldanacak safderun kalmaz.

Eğer bîçare Mihriban dahi âlemde Sarpson kadar hünerli bir

şarlatan bulunacağını bilseydi elbette ilk ihtiyat eylediği gibi sonraları dahi ihtiyatında devam ederek herife aldanmaz ve babası hakkında bunca fenâlıkları davet etmiş olmazdı. Mücerret herifin o zamana kadar fena adamdır diye bellediği adamlara hiçbir müşabeheti olmadığını ve bilâkis iyi adam olmak için ne gibi evsaf tanımış ise cümlesini onda mevcut gördüğü için sonraları sözüne itimat etmeğe başlamıştır.

Maahaza durunuz bakalım Mihriban, Amerikalının hakikaten bir şarlatan olduğuna hâlâ kanaat ediyor mu? Bunca zamandan beri hep muhassenatını gördüğü adamın şimdi yalnız bazı rivayetler üzerine hakikaten fena bir adam olduğuna def'aten ihtimal verebilir mi?

Mihriban'a ne hacet? Bakalım karilerimiz Sarpson'un filhakika kırk kafası olsa da kırkı dahi cellât baltasıyla kesilse yine cezâ-yı sezâsı tamamen verilmiş addolunamayacak derecelerde melâîn-i serseriyândan olduğuna kâmilen itminan hâsıl etmişler midir?

Hâlbuki bir cinayet hususunda bir adamı cidden maznun olmak üzere bir müstantika havale ederler de tedkikat-ı evveliyye icra olunduktan sonra, o adam bilkülliye tebrie zimmet ederek biraz sonra dahi asıl caninin kim olduğu meydana çıkar.

Bizim şarlatanlıkla itham eylediğimiz zat ise henüz bir cinâyet-i muayyene ile itham edilerek müstantika havale olunmamıştı. Henüz o müstantik tarafından icra olunan tedkikat-ı evveliyye üzerine bir hey'et-i ithâmiyye kendisini itham etmemişti. İtham bile edilenler meyanında hîn-i muhâkemede isbât-ı berâetle en büyük cinayetlerin cezasından kurtulanlar az mıdırlar?

Bundan daha mühimi var. Bir vakit katil cinayeti vukua gelir. Bir maznunu yakalarlar. Herif cürmü inkâr ederse de kâffe-i emârât ve alâim o herifin mücrimiyetini ispat etmekle hâkimler ittihâd-ı ârâ ile katline hüküm verirler. Herif katlolunur. Aradan birçok zaman geçer. Kibardan birisi vefat eyler. Hîn-i vefâtında son resm-i i'tirâfı icra için papaz davet olunur. Hasta bütün günahlarını itiraf eylediği sırada filân vakit katledilmiş olan adamın asıl katili kendisi olduğunu ve kısasen katlolunan beyhude yere gittiğini itiraf eyleyerek bu günahının da affını istirham eyler. İşte görülüyor ki bir adamın cezasını gördüğü cina-

yetlerde bile cidden ve hakikaten mücrim olduğunu iddiaya mecal yoktur. Böyle olduğu içindir ki bu misillü şeylerin nihayetinde «Kayıbı Allah'tan başka kimse bilmez» diyerek acz-i beşerîyi itiraf ederler.

İşte dünyada iyi ve fena adamlar ve hile ve hud'alar hakkında bizim burada serd etmiş olduğumuz muhakematın bir hulâsası, bu sabah mutlaka Mihriban'ın zihninden geçmiş olmalıdır ki Sarpson kadar iyi gördüğü bir adamın meğer en muzır eşirradan zuhur etmiş olmasına ve kendisinin de pederi gibi o herife aldanmış bulunmasına ağladığı hâlde müteakiben Sarpson hakkındaki şüphelerin dahi haksız şübühattan olması ihtimalinin önüne hâlâ set çekilmediğini derhatır eylediği için olmalıdır ki bükâsına nihayet verip kalemi almış ve defter-i ahvâline o kadar çok yazılar yazmıştır.

Hatta şu hikâyenin muharriri sıfatıyla daha şimdiden haber verelim ki Mihriban bu sayfaları yalnız kayd-ı vukuâtla doldurarak kendi mütalâatından olmak üzere hiçbir şey ilâve etmemiştir. Yani tiyatroya nasıl gittiğinden bed' ile nasıl gelip kasada mahfuz kâğıdı yine kasada bulduğuna kadar sadece zabtı vukuât ederek Sarpson'un aleyhine veyahut lehine hiçbir şey yazmamıştır. Yalnız o günkü tarihi attıktan sonra onun da altına «Bakalım bu tarihten sonra vukuat ne renk ve suret alacaktır» ibaresini de ilâve eylemiştir.

«7»

Mihriban yazısını bitirdikten sonra odanın pencere perdelerini indirerek yatağına girdi. Zira artık tamamıyla gündüz olmuş bulunduğundan, kış mevsiminde dahi güzel günleri agleb olan Napoli ufkundan doğan güneş, kızın gözüne girdikçe gözlerine uyku giremeyeceği aşikârdı.

Defter-i sergüzeştine yazdığı şeyler, Mihriban için nevummâ derdini dökmek hükmünü alarak Mihriban yatağına girdiği zaman âdeta müsterih bir hâldeydi. Binaenaleyh uyku dahi yorgunluğu istirahata ihtiyacını arttırmış bulunduğu vücudu istilâda teehhür etmedi.

Biraz sora Mihriban gözlerini açtıkta âdeta uykusunu almış ve vücuduna istirahatın avdet etmiş olduğunu gördü. Yattığı yer-

den şömine üzerindeki saate bakarak hesap eyledikte, beşbuçuk saat uyumuş olduğunu ve bu hesapça akşam dahi takarrüp eylediğini anlayarak yatağından kalktı. İlk tuvaletini icradan sonra penceresini açıp balkona çıktı.

O gün hava o kadar güzeldi ki başka memleketlerin baharında bile bu kadar letafet aramak hemen kabil olamaz. Bazı kere yeis içinde bulunanlar, ne için olduğunu kendilerinin bilemedikleri bir ferah anı ile müferrah oldukları gibi Mihriban dahi besbelli azim ve muğlâk ve müthiş bir romanın kahramanı kendisi olduğunu anlayıp böyle bir kahraman için Saint Charles Tiyatrosu'ndaki vukuat cüz'iyyât-ı umûrdan addolunacağına hüküm vermiş bulunmalıdır ki mevsimin ve akşamın letafetiyle ferahyâb olan gönlünü bir kat daha büyülterek bir akşam gezintisi yapmayı kurdu. Hatta kahraman karındaşı Rızavend'i ekseriya kavalye yerine koyup da yalnız onunla gezmeğe gitmek âdetinde değilken bu akşam bir fevkalâdelik göstermek için karındaşını dahi beraber almayı tensip eyleyerek Rızavend'e de haber gönderdi.

Genç Prens, kendi odasında dışarılık esvabını giyinceye kadar Mihriban dahi sadece bir libas ile giyinip kuşanarak gurûb-ı şemsten bir saat evvelceydi ki araba ile rıhtım üzerine varıp bade arbadan inerek karındaşıyla kolkola gezinmeğe başladı.

Bu akşam Napoli rıhtımının üzeri hakikaten şâyân-ı temâşâ bir hâldeydi. Mevsim-i şitâyı o şehr-i lâtîfte geçirmek için Avrupa'nın her tarafından Napoli'ye gelmiş olan kadın erkek kibarın kâffesi, akşamın letafetinden ferahyâb olmak için rıhtım üzerine inmişlerdi.

Bunlar meyanında kimler yoktu? Herkes vardı herkes. Yalnız Mösyö Sarpson mevcut olmayıp ancak cismi mevcut değilse ismi mevcuttu. Zira herkes Prenses Mihriban'ı karındaşıyla kolkola gezinir görünce ekseriya güzel Prensesin kolunda Mösyö Sarpson göründüğü hâlde bu akşam onun yerinde genç Prensin görünmesi Sarpson'un fıkdanını, frirarını, filânı ihtar eyleyerek meyân-ı misâfirînde Sarpson meselesini tecdit eylerdi.

Fakat acaba Sarpson oradaki cemaatin itikadı veçhile filhakika mefkud muydu? Vakıa Acem hokkabazının hayretfermâyı ukul-ı erbâb-ı temâşâ olacak bir surette Paris'ten getirmiş olduğu telgrafa nazaran Sarpson'un Paris'te bulunduğuna kimsenin

şüphesi kalmamak lâzım gelirse de bu herifin ne kadar şâyân-ı ehemmiyyet bir serseri, bir şarlatan olduğuna dair söylenmiş bulunan sözler sahih ve vaki olacak olurlarsa böyle bir kalabalık içinde Sarpson'un kendisini pekâlâ setre muktedir olduğu hâlde cihanı temaşa edebileceğine dahi ihtimal verilmemek kabil değildir.

Bundan evvel dahi bilmünasebe arz etmiş olduğumuz veçhile serserilikte mahir olanlar için tesettür hususunda en büyük şehirler, en kalabalık yerler, dağ başlarından ziyade işe yararlar. Maharetleri Sarpson hakkında rivayet olunan derecede bulunan dahiyeler ise yüzlerini ve tüylerini boyamak ve hatta ciltlerini bile tağyir etmek suretiyle tebdîl-i şekl ve kıyafette o kadar maharet gösterebilirler ki bunlar bade't-tebdîl en büyük dostlarının içinde bulunsalar, bir kere başlarına giyecekleri şapkaları bir tarafa eğmek veyahut ellerinde bulunduracakları şemsiyeleri lüzumu veçhile kullanmak suretiyle kendilerini enzâr-ı tecessüsten muhafaza edebilmekten maada sesleriyle, tebessümleriyle, tavırlarıyla dahi enzâr-ı dikkati aldatmağa pek güzel muvaffak olabilirler.

Maahaza biz yine inanalım ki Mösyö Sarpson bu akşam Napoli rıhtımı üzerinde gezinmekte bulunan kibâr-ı misâfirîn meyanında dahil değildi.

Ya bütün Napoli misafirîni rıhtım üzerine inmiş bulunur da zamanın asıl en büyük kahramanı hükmünü almış olan Acem İsmail Han burada bulunmaz mı?

Bulunmaması kabil midir? Evet! O da bu akşam rıhtım üzerine çıkmıştı. Ama Acem kıyafetiyle değil.

Eğer İsmail Han, bu akşam Acem kıyafetiyle meydana çıkmış olsaydı hiç şüphe edilemezdi ki etrafını alacak olan ahali ortasında bunalıp boğulurdu. Âdeta Frenk kıyafetinde meydana çıkmış olduğu hâlde bile kendisini tanıyan birçok adamların bin türlü suâl-i istîzâhlarından yine bin türlü itizarlarıyla kendisini güç belâ kurtarabilirdi.

Bizim hokkabaz efendinin gayet süslü ve gayet güzel sözlü bir adam olduğunu bundan evvel dahi ettiğimiz tarifler üzerine karilerimiz anlamışlardır. Hele hokkabazın bu akşamki süsü hakikaten fevkalâde bir derecede olup kendisini bin türlü sualler

ile iz'aç edenlerden kurtulmak için sûret-i i'tizârları dahi o kadar nazikâne ve o derecelerde lâtiftiler ki bu hâl, olsa olsa en terbiyeli kibarzadelerde bulunabilir.

Deniz kenarındaki rıhtım üzerinde gezinirken bir aralık İsmail Han bizim Safa Kokzade Mihriban ile tamam karşı karşıya geldi. Malûmumuz olduğu üzere Mihriban'ın kolunda yalnız biraderi Rızavend bulunup arkasında dahi daire müdürü Fasharoz birkaç hatve geriden gelmektedir.

Hokkabaz efendi gayet nazikâne ve tazimkârane bir tavır ile güzel Mihriban'ı ve bade karındaşı Razaven'i selâmlayarak Fransız lisanıyla kıza dedi ki:

–Matmazel! Zatıâliniz, bu bendenizi tanımazsınız değil mi?

–Evet Mösyö! Henüz o şerefle müşerref olamamışımdır.

–Hâlbuki bendeniz zatınızı tanırım, hem de o kadar tanırım ki bilseniz en büyük hayırhahlarınızdan olduğuma hiç şüpheniz kalmazdı. Zaten bendenizde bazı emanetleriniz vardır ki onları şimdi size takdim eylediğimde siz dahi bu hakikate vâkıf olursunuz.

Bu sözler, genç ve güzel kızda bir havfı, bir haşyeti mucip oldu. Siyah gözlerini kâh karındaşına kâh Fasharoz'a tahvil eyleyerek bir tavr-ı istîzâhla sanki «Bu adamın kim olduğunu siz tanıyor musunuz?» diye soruyordu. Zeki Acem bunun farkına vararak dedi ki:

–Merak buyurmayınız Matmazel! Bundan yedi gün evvel bir salı gecesi ikametgâhınızda yalnız pederiniz ve Brehmen Ganzazib Sahak hazretleri hazır oldukları hâlde üçünüz arasında teati olunan sözler bu âciz bendenize malûm olduğundan bu işte size muavenetten başka hiç emelim yoktur.

Acem efendi güya kızcağızı müsterih ve mutmain için bu sözleri söylüyorduysa da kızın bu sözlerden bittabi merakı artacağı derkâr değil midir? Babası ve Brehmen ile ettikleri hasbıhâle, daire halkından hiçbir kimse vâkıf olmayıp bu hasbıhâli bir sırr-ı mektûm olmak üzere cümleden ketm etmekte oldukları hâlde hariçten hiç tanımadığı bir adam o sırlara hemraz çıkarsa, Mihriban gibi bir matmazel değil kırk yaşında bir tecrübekâr adam bile hayrette kalmaz mı?

Mihriban, bir aralık «Müsaade buyurunuz da yoluma gide-

yim mösyö!» diye alıp yürüyüvermek istediyse de Acem dedi ki:

–Eğer zatınızı taciz ediyorsam siz değil buradan bendeniz çekilip gideyim. Fakat Mösyö Sarpson'a yazmış olduğunuz mektupların kâffesi benim elime geçmiş olur da ben dahi bunları size takdim ve teslim ederek o adama olan merbutiyetinizden sizi kurtarmak için karşınıza gelmiş bulunursam, beni böyle dürüştane bir muamele ile terk etmemeniz lâzım gelir zannederim.

Zavallı Mihriban'ın hayreti artık hadd-i ta'rîfin dahi haricine çıktı. Fasharoz'a Farisî olarak dedi ki:

–Aman! Ben bu adamdan korkuyorum! Fasharoz bu söz üzerine kâh Acemce ve kâh etrafına bakınarak aklınca herifi ya tevkif ettirmek veyahut oradan def eylemek için tedbirler düşünmekte idiyse de İsmail Han güzel bir Farisî lisanıyla dedi ki:

–Rica ederim matmazel! Bendenizden korkmayınız. Bendeniz korkacağınız adam değilim. Dost ittihaz edeceğiniz bir adamım!

İş bu dereceye gelince Mihriban dahi «herçi-bâd-âbâd» derecesini bularak cüretini arttırdı. Bir tavr-ı mütecâsirâne ile dedi ki:

–Efendi! Öyle ise evvel-be-evvel haber veriniz ki siz kimsiniz? Namuslu ve terbiyeli bir adam, kendisinin kim olduğunu asla ketm ve inkâr etmez.

–Evet matmazel! Bu denaet yalnız Sarpson'a yakışır ki asıl ismi Yakovastiyan iken her bulunduğu yerde kendisini başka bir namla tanıtmış olduğu gibi size dahi Charles Sarpson namıyla tanıtmıştır. Benim ismim ise Dostcan İsmail Han'dır. Sanatım hokkabazlıktır. Defaatle Saint Charles Tiyatrosu'nda icrâ-yı hüner eden benim!

Mihriban herifin yüzüne daha dikkatli baktı. Ve valihane bir tavırla dedi ki:

–İranlı hokkabaz ha?

–Eğer bu tabiri münasip görürseniz «hokkabaz» dahi diyebilirsiniz. Fakat öyle adî bir hokkabaz, sizin hususî olan hasbıhâllerinize vâkıf olabilir mi? Sizin nasılsa bir namuslu adam zannederek hissiyyât-ı âşıkanenizi can altında hıfzı lâzım esrardan olmak üzere kendisine tevdi etmiş olduğunuz hâlde adî bir hok-

kabaz bu esrara tevakkuftan maada işte şu mektuplarınızı dahi ele geçirebilir mi?

Diye koynundan bayağı büyücek bir paket çıkarıp kıza uzattı. En üstünde bulunan zarfın üzerinde kendi el yazısıyla Sarpson'un adresi yazılmış olduğunu Mihriban görünce filhakika kâğıtlar kendi kâğıtları olduğuna şüphesi kalmayarak onları almak için elini uzatmıştı. Fakat İsmail Han mahir hokkabazlara vergi olan bir mahâret-i nâzikâne ile elini çekivererek kızın eline bir şey girmediği hâlde sözde devam ile dedi ki:

–Evet matmazel! İşte bu kâğıtlar sizin kendi kâğıtlarınızdır ki onları şimdi size takdim edeceğim. Fakat kable't-takdîm bazı ifadelerim daha vardır. Bunları da lütfen istimaa rağbet buyurursanız kendi faydanıza hizmet etmiş olursunuz.

Mihriban'da evvelce görülmüş olan tavr-ı haşyet zail oldu. Ona bedel güzel yüzünde birçok alâim-i itmi'nân ve sürur nümayan olmağa başladı. Hatta bu hâl daire müdürü Fasharoz'da dahi görüldü. Zira Fasharoz her ne kadar baba ile kız ve Brehmen arasında cereyan etmiş olan muhavereye vâkıf değil idiyse de kendi efendisi ve canı gibi sevdiği velinimeti ile Sarpson arasındaki münasebete dair ervah tarafından verilmiş olan haberlerden pek ziyade endişnak olduğundan, İranlı hokkabazın kendilerine düşman değil dost olmasını pek büyük bir nimet olarak telâkki eyliyordu.

Mihriban taze peyda eylediği itminan üzerine kolunu biraderinden çekerek İsmail Han'a uzattı. Zarif ve terbiyeli İsmail şu muâmele-i lütufkâriye fevkalhad teşekkürler ederek kızın kolunu kabul ile gayet aheste olarak hem yürümeğe hem de sözleşmeğe başladılar. Hatta en evvel söze Mihriban başlamıştı. Diyordu ki:

–Efendi! Gördüm ki bana dostluk etmek istiyorsunuz. Bu dostluğunuzu ne ile kazanmış olduğumu bilemiyorsam da istihkakım olmadığı hâlde bana dostluk göstermek dahi ulüvv-i cenâbınıza delâlet edeceğinden, bu cihetle teşekküratım kat kat zait olur. Ancak rica ederim! Şu bizim ahvalimize, esrarımıza nasıl vâkıf olduğunuzu ve bu kâğıtlara ne suretle destres olmuş bulunduğunuzu bana izah ediniz.

–Matmazel! İcra eylediğim şeylerin esrarına kendim dahi

vâkıf değilsem size nasıl izahat verebilirim. Bunlar riyazî, hendesî, fizikî şeyler değildir ki sebepleri hikmetleri şudur diye arz edebileyim. Tecelli etmekte bulunan şu esrar sizden ziyade beni dahi hayrette bırakıyor. Pederinize teslim ettirmiş olduğum evraka nasıl destres oldumsa bunlara dahi öyle destres oldum. Benim size asıl arz edeceğim şey bu değildir. Müsaade buyurursanız asıl söylemek istediğim şeyleri söyleyim.

–Söyleyiniz efendim! Kırk yıl ömrüm olsa da hep sizi dinlemiş olsam yine sözlerinizden bîzar olamam.

–Siz pederinizle hasbıhâl eylediğiniz zaman pederiniz sizden istediği bir senedi vermek istemiyordunuz. Hakkınız vardır. Çünkü Mösyö Sarpson'da bu takım mektuplarınız bulunup bunlarda ise i'tirâf-ı muhabbet yolunda vesair surette birçok şeyler muharrer olduğundan, pederinize vereceğiniz senedin bir faydası olamazdı. Hatta öyle şarlatan gaddar bir herif bu mektuplara malik olduktan sonra sizin başınıza açmadık işler dahi bırakmayabilirdi. Şimdi ise işte o kâğıtları alınız. Tamam olup olmadıklarını bilemem. Orasını siz tetkik edersiniz. Fakat kâğıtlarınızı heriften tamamen kurtarmış oluyorsanız, bundan sonra artık kendisinden şân-ı iffetiniz, ulüvv-i mertebeniz aleyhine korkacağınız hiçbir şey kalmaz.

Diye bu defa kâğıtları kızın eline teslim eyledi. Kız büyük bir teşekkür ederek paketi fistanının ön tarafında bulunan bir gizli cep içine attı. İsmail Han ise sözünde devam eyliyordu.

–Bu kâğıtlar elinize geçip de Sarpson'un silâhlarından bir çoğunu birden almış olduktan sonra size nasihat ederim ki pederinizin rey ve rızasından harice çıkmayınız. Zira pederiniz benim gibi bir nasih tarafından nasihat alıp da mucibince hareket ederse, henüz Sarpson'un elinde bulunan senedin hiçbir hükmü kalmamış olduktan maada Sarpson'un size yalandan olarak gösterdiği aşk ve garamın dahi hiçbir hükmü kalmaz. Charlesatan herif derhâl sizden soğuyuverir.

–Ne diyorsunuz efendim? Pederime verilecek olan bu nasihat bir sihir midir ki...

–Sihirden daha kuvvetlidir matmazel! O nasihati ben de verebilirsem de evvelâ size nasihat ederim ki işi o derecelere vardırmayınız. Pederinizin rıza ve hoşnudîsi veçhile hareket etmek sizin için pek nafidir.

–Vereceğiniz nasihat Sarpson'un cebren babamdan almış olduğu senedi hükümden düşürebileceğine inanırım fakat bana olan muhabbeti derhâl mahvedeceğine nasıl inanayım?

–Buna da pek kolay inanabilirsiniz efendim! Bakınız size tarif edeyim: Evvelâ emin olunuz ki Sarpson'un sizi sevdiği yoktur. Onun kalbine hiçbir hiss-i mukaddes girmemiştir ki bir sevda dahi yol bulabilsin. Size olan muhabbeti mahza biraderinizin ve pederinizin kanları pahasına olarak Safa Kok familyasının hazinelerine konmak için bir hud'adan ibarettir. Onda bu ümit mahvolacak olursa size hiç muhabbeti kalmaz. Hâlbuki İngiliz kanunları mucibince pederiniz sizin cidden bile Nasraniyeti kabul emenizi menedemeyecek olsa dahi kendi malına kendisi sahip olduğundan sizi hakk-ı mîrâstan mahrum edebilir. Olanca servetini meselâ bir ibadethaneye vakfetmek yed-i ihtiyârındadır. Siz fakir bir kız kalınca Sarpson dahi sizde olan muhabbetinin mahvolmuş bulunduğunu görür. Şimdi inandınız mı matmazel?

Mihriban'da evvelki havf ve ıstırap alâmetleri tekrar nümayan oldu... «Ne diyorsunuz efendi! Bunlar nasıl lâkırdılardır?» demeğe başladıysa da hâliyle tavrıyla itiraf eyliyordu ki Acemin söylediği sözler pek makul pek nizamî mantıkîdirler!

İsmail Han dedi ki:

–Hiç korkmayınız matmazel! Hiç de teessüf etmeyiniz! Sizin için asıl korku, asıl teessüf maazallahu teâlâ Sarpson'un pençesine yakanızı düşürmekteydi. O mel'un herif pederinizi, biraderinizi, validenizi kâmilen yok ettikten sonra sizi dahi mahvederek Hindistan'ın racalar defterinden Safa Kok familyası namını terkin edecek ve o kadar servet ve sâmânın sâhib-i yegânesi kendisi kalacaktı. İşte babanız dahi bu akibeti gördüğü için helâk derecesinde makhur oluyordu. Siz bir âkıl kızsınız. Babanıza da muhabbetiniz itaatiniz berkemaldir. Gönlünüzün bir hata olarak meyleylediği adamdan geriye alınması kendi elinizdedir. Bir kız evvel-be-evvel sevildiği için sever. Sevilmediğini ve bilâkis kendi kendisini ateşlere atacağını gördüğü hâlde o ilk sevdası dahi bittabi soğur.

Bu lâkırdıların sonlarını Mihriban âdeta hiç dinlemiyordu. Kendisini bir dalgınlığa kaptırmıştı. Hokkabaz efendi sözünü bitirdikten sonra dahi kızın dalgınlığı birkaç dakika daha devam

eyledi. Nihayet kendisini toplayarak dedi ki:

–Fakat efendi! Gönlüm Sarpson'un bu kadar fena bir adam olacağına asla inanamıyor. Fena adamlarda bulunması lâzım gelen ahvalin hiçbirisi onda yoktur.

–En büyük bir mel'un olduğuna da bundan başka burhan istemez matmazel. Alelâde fena olan adamların fenalığını herkes takdir edebilir. Asıl fena adam o adamdır ki kendisinin en iyi bir adam olduğuna kanaat hâsıl ettirebilir. Zaten siz bu sözü dahi pederinize söylemiştiniz. Bu adamın hakkında söylenen sözler tahakkuk ederse gönlünüzün ondan soğuyacağını itiraf eylemiştiniz.

–Evet öyle demiştim. Yine de derim.

–O hâlde biraz sabrediniz matmazel! Bu adamın akıbeti ne olduğunu görürsünüz. Zaten sizin için sabırdan başka yapılacak ne vardır? Sarpson için bence muhakkak olan sû-i âkıbetten kendisini kurtarmayı arzu bile etmiş olsanız kurtaramazsınız. Onun son saati hemen hemen vurmak üzeredir. Bütün esrar meydana çıktıktan sonra şu benim sözlerim sizin için ne büyük bir dost sözleri olduğunu kendi kendinize tasdik ve itiraf edersiniz.

«8»

Karilerimiz elbette dikkat buyurmuşlardır ki İsmail Han, Mihriban'a söylemesi lâzım gelen sözleri maaziyadetin söylemiştir. Sözü bıraktığı yerde söz bittabi bitmiş olduğundan, Mihriban artık daha ziyade istizahlar isticvaplar ile sözü uzatmamıştı. Binaenaleyh İsmail Han dahi yavaşça kolunu kızın kolundan kurtarıp gayet tazimli bir selâmla evvelâ kızı saniyen geride Fasharoz ile beraber bulunan biraderi Rızavend'i selâmladıktan sonra bir kalabalık içine dalmış gitmişti.

İsmail Han gittiği zaman kızı ne hâlde bırakıp da gitmişti diye tasavvur ediniz. Bîçare Mihriban'ı öyle bir hâlde bırakmıştı ki bu romanımızı teşkil eyleyen zevatın şimdiye kadar tasvir etmiş olduğumuz hâllerinden hiçbirisi buna makis olamaz.

Bu Acem nasıl bir adamdır ki böyle herkesin esrarına vâkıf olabilir? Vukufundan da kat-ı nazar, matlup olan evraka bile ne kudretle destres oluyor? Sebep nedir ki kendisine dostluk ve Sarpson'a düşmanlık gösteriyor? İşte bu suallerin her birini bîçare

Mihriban kendi kendisine irat eylediği hâlde hiçbirisine yakışık alabilecek bir cevap bulamıyordu.

Şu kadar var ki Sarpson'un hakikaten kendileri için bedhah bir düşman olduğuna o zaman ihtimal verememekte olduğu hâlde acaba söylediği sözler üzerine bu bapta hiçbir şüphesi kalmamıştı. Nasıl kalsın ki kâinatın esrarına vâkıf olan bu adamın söylediği sözler, mümkün değil hilâf olamaz. İsmail Han'a yalancı demek için işin doğrusunu bilmek lâzım gelip onu ise Acemden başka hiçbir kimse bilemiyor.

Şurası da düşünülecek ahvaldendir ki Mihriban öyle pederi gibi putlardaki keramete ervâh-ı gaibenin ehl-i zemîn ile münasebetine filânına inanacak derecelerde kec-nazar, tenk-fikir bir kız olmayıp okumuş bulunduğu kitaplarla efkârını tenvir ve tevsi eylemiş olduğundan, icra eylediği hünerlerin esrar ve hikmetini kendisi dahi bilmediğine dair Acem tarafından söylenilen sözlere hiç de sahih nazarla bakamamıştı.

Keşke bakabilmiş olsaydı! Zira bundan evvel dahi demiş oluduğumuz üzere insan böyle bir maddede velev ki cehlen velev ki humkan olsun bir kanaat bir itminan hâsıl edebilirse yine bahtiyardır. Asıl belâ, insanın zihni açık olarak bu misillü safderunane bir itminana nail olamamakla beraber nazar-ı hayretini celp eden havarıkı dahi tevile dahi muvaffak olamamaktadır.

Bîçare Mihriban, hokkabazdan ayrıldıktan sonra pederinin dahi o akşam piyasaya çıktığını Fasharoz'dan işitmiş olmak hasebiyle şayet kalabalık içinde pederini bulmak için her tarafa bakındı arandıysa da yalnız kendisi değil karındaşıyla daire müdürü dahi bu taharride kendisine muavenet eyledikleri hâlde yine ihtiyarı bir tarafta göremediler. Kızın merakıysa son dereceye varmış olduğundan hemen arabasına binerek ikametgâhına avdet eyledi.

Birkaç dakika sonra Safa Kok Sanc dahi ikametgâha avdet eylediğinden Mihriban, pederi, dairesine gidip soyununcaya kadar Acemin vermiş olduğu mektuplara göz gezdirdi ve bunların filvaki aynen kendi mektupları olduğuna kanaat hâsıl ettikten sonra kilitli bir borunun içine koyup hıfzeyledi.

Şu kadar ki mektuplarının adedi zaten kendisince malûm olmadığı gibi numara sırasıyla dahi yazmamış bulunduğundan bun-

ların eksik veya tamam oldukalarını fark edememişti.

Kendi dairesinde peredinin dışarılık elbisesini çıkarıp içerilik elbisesini giymiş olduğunu hizmetkârlar vasıtasıyla istihbar eyledikten sonra pederiyle derhâl görüşmek istediğini arz ettirerek aldığı cevâb-ı kabûl üzerine doğruca babasının yanına vardı.

Zavallı ihtiyar, bir zamandan beri teakup eden sademata karşı heyecân-ı dâimî hâlinde bulunduğundan, sevgili kızını bayağı mütegayyir bir tavırla yanına gelmiş görünce, zaten renksiz çehresi bir kat daha bozuldu. Mütelâşiyane bir hâl ile kızına sordu ki:

–Hayrola Mihriban! Ne istersin kızım?

–Ah babacığım demincek kimi gördüm bilseniz?

–Korkarım Sarpson'u gördün.

–Onu görmek hatıra gelir de gördüğüm zatı göreceğimi asla hatıra getirmek kabil olamaz. Hokkabaz Acemi gördüm. İsmail Han mıdır nedir? Şu ervâh-ı gaibe ile münasebet iddiasında bulunan adamı...

–Acayip, yeni bir haber mi verdi?

–Peder! Bu akşam, benim yanımda oynadığı oyunu bir tiyatroda oynamış olsaydı cihanı hayrette bırakırdı. Bu adamın fevkalbeşer bir şey olduğuna hemen hemen benim de inanacağım gelir. Diye İsmail Han'la aralarındaki macerayı kâmilen hikâye eyledi.

Safa Kok Sanc, ibtidâ-yı emirde kızından hiç hoşlanmayacağı haberler alacak itikadıyla pek ziyade korkmuş idiyse de hikâyenin sonları bîçare Prensin ümitlerine kuvvet verdiğinden ilk helecanı kâmilen bertaraf olduktan maada kalbinde büyük büyük ümitler peyda olmağa başlamıştı.

Nasıl peyda olmasın ki? İsmail Han düşmanları olan Sarpson'un yedinde en büyük silâhları demek olan mektupları kurtardıktan maada bu gaddar herifin duçar olacağı sû-i âkibeti dahi kızına anlatıp inandırarak Mihriban'ın gönlünü Sarpson'dan bayağı tahvile muvaffak olmuş.

Eğer Mihriban bir dost tarafından pederine verileceği beyanıyla Acemin kendisine tebliğ eylediği nasihati dahi babasına söylemiş olsa da Safa Kok Sanc kızını mirastan mahrum ederse

şarlatan Sarpson'un kendi kendisine def olup gideceğini dahi öğrenmiş bulunsaydı, bunca vakitten beri derununu dağlamakta bulanan ateşin bilkülliye intifası derecesinde istirâhat-ı kalbe nail olacağı derkârdı. Ancak zeki Mihriban işin yalnız bu cihetini peredinden gizlemiştir.

Maahaza Safa Kok Sanc, almış olduğu kadar malûmat ile dahi pek ziyade sevindi. Sevgili kızcağızı kucaklayıp öperek dedi ki:

–Mihriban! Acemin verdiği haberlerden sen de benim kadar memnun oldun mu?

–Sorar mısınız peder? İnsan kendi hayatını tehdit eyleyen bir tehlikeye karşı ikaz edilip de o tehlikeye duçar olmaktan kurtarılırsa, bundan büyük şey mi olur?

–Ah Mihribancığım! Senin kalbinde bu hakikat uyanmışsa, benim için bundan başka medâr-ı ümîd aramağa da ihtiyaç kalmaz.

–Peder! İnanınız ki yapacağım işlerin hiçbirisi bilâhare yüzüme tükürtecek çılgınlıklardan olmayacaktır. Ben şu hâlde hem pek büyük bir sevinç hissediyorum, hem de kendimi pek elim bir kahır ile makhur görüyorum. Acınacak bir hâldeyim babacığım. Benim için tahakkuk eden bir tehlikeden kurtulmak en ziyade sevinecek bir şeyse de şu dünya darında kendim için yegâne bahtiyarlık olmak üzere tahayyül etmiş bulunduğum bir şeyin boşa çıktığını görmek dahi en büyük acıdır. Sarpson'un teminatına, iknaatına senelerce mukavemetten sonra güç hâl ile inanabilmiştim. Başka birisinin bende bu kanaati hâsıl etmesi için dört beş senenin kifâyet edip etmeyeceğini bilemem. Nev-i ricâlden gönlüm müteneffir oldu. Velev ki Sarpson'un senelerce mülâzemetine mukabil, bana beş altı sene mülâzemet edecek bir rağbetkâr daha bulunsun. Yaşım yirmi sekizi otuzu buluncaya kadar dünyaca hiçbir kâm alamamış olmak dahi büyük bir musibet değil midir?

Burada karilerimizin dikkat edecekleri bir şey vardır ki o dahi güzel Mihriban şimdiye kadar babasıyla ettiği hasbıhâllerde Sarpson hakkındaki hissiyatını bir dereceye kadar itiraf ederek fakat herife meyl-i küllî ile gönül bağlamış olduğunu ve onunla tezevvücü dünyaca yegâne bahtiyarlık addeyleyeceğini sarahaten ve kat'iyen söylememiş bulunduğu hâlde bugün Acem

hokkabazıyla olan mülâkatını pederine söylediği ve bade yukarıya kaydettiğimiz üzere hasbıhâl ve muhavereye giriştiği sırada, bütün esrâr-ı kalbiyyesini meydana koymuş bulunması kaziyesidir.

Karilerimiz elbette buna dikkat etmişlerdir. Hâlbuki onlardan ziyade ihtiyar Safa Kok Sanc dikkat eyliyordu. Tepeden tırnağa kadar kulak kesilmişçesine bir dikkatle, hem kızını hem de zavallı çocuğun bu hâl-i ye's-iştimâline kalben acıyordu.

İhtiyarın bu terahhümü esnasında velev ki gayr-ı münkasem bir andan ibaret olsun, öyle bir zamanı olmuştu ki eğer o zaman Sarpson meydana çıkıvererek ayaklarına kapanıp da «Velev ki hakkımda söylenen şeylerin kâffesi sahih olsunlar bari şu melek-sîmâ, melek-sîret duhter-i yegânenizi bu kadar meyus ve müteellim etmeyiniz!» diyecek olsaydı, hemen kızının elinden tutup Sarpson'un eline teslim edeceği derkârdı.

Ancak bu his hakikaten bir an için vaki olarak bade ihtiyarın aklı başına geldi. Eğer ki kızı hakkındaki terahhümü henüz devam eyliyor idiyse de Mihriban'ın bu teellümü kangren olmuş bir bacağı kesmek suretinde bir teellüm bile olsa vücudun kısm-ı bâkisini kurtarmak için iltizam edilmiş olan tedbirin mucip olduğu teellümden ibaret bulunacağına sevk-i fikr ile her hâlde acıya katlanmak lüzumunu hükmeyledi.

Mihriban muhavereyi bitirdikten sonra derin bir sükûta daldı. Gözlerinden elmas parçaları gibi safi ve berrak yaşlar aktığı hâlde bükâsından haberi bile yoktu. Gözyaşı görmek, mutlaka gözlerde yaş peyda edeceğinden kızının bükâsına mukabil bîçare ihtiyar dahi ağladı, hatta hıçkıra hıçkıra ağlaması Mihriban'ı dalgınlığından bîdar eylemişti. Bu intibah üzerine peder ve duhter birbirine sarıldılar. Defaat ile öpüştüler. Nihayet Safa Kok Sanc, «Haydi kızım, validenin yanına gidelim. Şu ıstırabın için sana söyleyeceğim tesliyet-âmîz sözleri Akasof'un şefkat-i mâderânesi dahi teyit eylesin» diye ikisi birlikte Akasof'un odasına vardılar. Hatta familyanın erkân-ı izâmı arasındaki şu macera, Brehmen Ganzazib Sahak'ın da nazarıdikkatini celp etmiş bulunmağla o dahi familyanın her encümen-i mahremânesine duhul hususundaki hakkından bilistifade, ana ve baba ve kızın yanlarına gelmişti.

Bu encümende Mihriban'ın o akşam hokkabaz İsmail Han ile

sûret-i mülâkatını Safa Kok Sanc hikâye eyledi. Bazı yerlerini noksan bıraktıkça güzel Mihriban ikmal eyliyordu. Hikâyenin neticesi, cümlenin memnuniyetini müstelzîm oldu. Ondan sonra Mihriban'ı meyus ederek babasıyla beraber karşı karşıya ağlamalarını mucip olan ümitsizlğinden dahi bahsolundu. Akasof dedi ki:

–Kızım! Hindistan'ın pespayegân sınıfından olan kızlar bile kocasız kalmamış oldukları hâlde sen mi nâkâm kalacaksın? Ne kadar racazadeler varsa cümlesi senin izdivacın hevesini kendileri için en büyük bahtiyarlık addederler. Sana öyle bir düğün yaparız ki bütün Hindistan iklîm-i vâsii yerinden oynar.

Vakıa güzel tesliyet ama Mihriban'ın düşündüğü şey, yapılacak düğün Hindistan'ı yerinden oynatacağı kaziyesi olmadığından ve asıl mesele gönlüne kimin sahip olacağı maddesi olduğundan bîçare Mihriban peder ve maderini daha ziyade müteessir etmemek için güya bu sözlerle müteselli olmuş gibi görünmüş idiyse de asıl hissiyatını kalb-i pürhelecânı saklamıştı.

«9»

Karilerimize malûmdur ki Safa Kok Sanc, Acem hokkabazı Mirza İsmail'in ervâh-ı gaibeyle muamelesi olduğuna tamamıyla kail bulunduğu gibi öteden beri Acemin Mösyö Sarpson aleyhindeki keşfiyatını kendisi ve hanedanı lehine azim bir dostluk olmak üzere telâkki ederek her hâlde hokkabaz efendinin keşfiyatı semeresiyle pek büyük bir tehlikeden kurtulmakta bulunduklarından dolayı memnun ve müteşekkirdi. Hele bunların cümlesine zamimeten bir de Mirza İsmail'in piyasa mahallinde Mihriban'ı görerek onu Sarpson'dan bilkülliye soğutup müteneffir edecek sözlerde ve iyiliklerde bulunması, ihtiyar Prensi o kadar büyük bir minnet altında bırakmıştır ki bu minnettarlığı hasebiyle hokkabaz efendiye arz-ı teşekkürü redd-i gayr-ı kabil vacibattan addeylemiştir. Arz-ı teşekkür zımnında Acem hokkabazıyla görüşeceğini Brehmen Ganzazib Sahak'a açtıkta, ihtiyar Brehmen dahi bu havadisten ziyadesiyle memnun oldu. Dedi ki:

–Ma'bûd-ı a'zam Brahma, sizi mesut etsin ey sahip! Acem hokkabazı ile dostane bir münasebet peyda etmeniz lüzumunu ben dahi hissetmekteydim. Bu adam, her hâlde düşmanımızın düşmanıdır. Bu hâlde bizim bittabi müttefikimiz olur. Tabiî mütte-

fikler arasındaysa dostluk istidadı dahi tabiîdir. Binaenaleyh Mirza İsmail ile peyda edilecek dostluktan hiçbir zarar mutasavver olmayıp elbette hayır ümit edilir.

Ganzazib Sahak dahi Mirza İsmail ile mülâkat tasavvurunu bu surette tasdik ve tahsin eyleyince, ihtiyar Prensin azmi kuvveden fiile çıkarılmak derecesinde kuvvet buldu. Daire müdürü Fasharoz'u sûret-i mahsûsada Aceme göndererek herifi ikametgâhına davet eyledi.

Böyle bir daveti Acem efendinin maalmemnuniye kabul eyleyeceği şâyân-ı bahs ve tafsil bir şey değildir.

İki gün sonra bir kuşluk vakti Mirza İsmail Prens tarafından edilen davete icabetle, Safa Kok Sanc familyasının ikametgâhı olan villâya geldi. İhtiyar Prens, kendisini bir salonda kabul eyledi ki o salonun balkonu üzerinde çend gün evvel Mihriban, Sarpson ile aralarında vukua gelen münasebatı pederine hikâye eylemişti.

Bugün Mirza İsmail araba ile geldiğinden Napoli ahalisinin enzâr-ı istiğrâbını kendi üzerine celp etmek tehlikesinden azade olarak Acem kıyafetiyle gelmiştir. Ama tömbekici veya tacir Acemler kıyafetiyle değil gayet kıymettar şallara ve hâlis cevahire müstağrak olan hokkabaz efendinin şaşaası, değme bir İran şehzadelerinde bulunamazdı.

Safa Kok Sanc bu adama bir hokkabaza edilecek muameleyi etmek için elbise ve ziynetçe olan işbu fevkalâdeliği mâni gördüğü gibi Mirza İsmail'in kendi haklarındaki eltaf ve inayatı dahi Napoli'de bulunduğu müddet hiçbir kimse hakkında edilmemiş olan ikram ve ihtiramın bu zat hakkında icrasına Prens hazretlerini mecbur etmekte olduğundan, gerek hîn-i kabûlünde ve gerek ikram ve iltifat hususunda Safa Kok Sanc ona göre davrandı.

Mirza İsmail'in davet edildiği bir salona Mihriban'ı dahi çağırmamak muvafık olamayacağından maada kızda birçok evham ve şübühatı dahi tahrik eyleyeceğinden bir hizmetkâr göndererek Mihriban'ı da davet eyledi. Fakat öyle hokkabaz makulesi şarlatanlarla oturup sohbet etmek, Brehmen efendinin kudsiyyet-i muhayyilesiyle kıyas kabul edemeyeceğinden bu mecliste onun bulunmasına imkân tasavvur olunamazdı.

Mihriban salona geldiği zaman zaten birbirini tanıyan iki

aşina gibi Mirza İsmail ile el tutuşarak selâmlaştılar.

O zamana kadar kendisini ne gibi bir fikir ve niyet ile çağırmış olduğunu hokkabaza söylememiş bulunan ihtiyar Prens, bu kere kızıyla Mirza İsmail selâmlaşıp hâl ve hatır soruştuktan sonra dedi ki:

–Ey Mirzâ-yı âlîkadr! Bu kere şeref-i mülâkatınıza beni nail eden şey, geçen gün kızım Mihriban ile vuku-ı mülâkatınızda bütün familyamız hakkında göstermiş olduğunuz dostluğa edilecek teşekkürün ifası vecibesidir. Henüz buna dair size harf söylemediğimin sebebi kızımın burada bulunmamasıdır. Teşekküratımı o dahi hazır olduğu hâlde etmeliyim, işte ediyorum.

Diye elini tutarak ve yarı Hindkârî ve yarı Avrupavarî bir tavır ile hokkabazın elini sallayarak arz-ı şükrân eyledi.

Mirza İsmail dahi böyle ciddî makamına kaim olabilecek bir hürmetli ihtiyara karşı levâzım-ı tevâzu ve muktezâ-yı nezâkette kusur edecek adamlardan olmadığı cihetle hüsn-i mukabelede hiçbir kusuru görülmedi.

Mihriban dahi pederini teyiden Acemin dostluğunu medâyih-i mübâlâğakârâne ile mübalâğalandırarak ona göre teşekkürler dahi eyliyordu.

Şu anda her biri birer suretle dikkatli davranan bu üç zat, en kuvvetli enzâr-ı dikkatini yekdiğerinin hâl ve tavrını tetkik için patlatırcasına açmışlardı. Bunların içinde en düzenbazı bittabi Mirza İsmail olacağından zeki Acem, Safa Kok Sanc'ı gayet safiyyü'l-kalb ve aldatması kolay muhibb-i nev-i beşer-i rahîm ve şefik bir adam bulup Maya Mihriban'ı ise gönlünden ziyade muhâkemât-ı fikriyyesine mağlûp metin ve mekin bir kız buluyordu.

Safa Kok Sanc, hokkabaz efendi hakkında henüz Brehmen Ganzazib Sahak'ın dediğini unutmayarak ve o sözü kendi muhâkeme-i fikriyyesi yerine koyarak Mirza İsmail'in hâl ve tavrı elbette beşeriyyet-i âdiyyenin fevkinde olduğunu ve bu adamın ervâh-ı gaibâne ile mutlaka münasebeti varsa da o münasebetten kendisinin haberdar olmadığını düşünerek bu kadar tefeyyüz istidadıyla bu adam Mecusî olsa bütün Brahmayı mağlûb-ı füyûzâtı etmek derecesinde teshire muvaffak olacağını düşünüyordu.

Maya Mihriban'a gelince, zeki kız evvel-be-evvel Acemler kâffeten esmer tenli ve siyah kıllı ve siyah gözlü oldukları

hâlde Mirza İsmail'in bilâkis gayet beyaz tenli ve elâ gözlü ve sarı kıllı olmasını Acemliğe mütenasip bulamayarak bu adamın dahi her yerde bir nam ile isbât-ı vücûd eylemekte Sarpson-ı sânî addolunabilip olunamayacağını düşünüp duruyordu. İnsana bir kere şüphe geldikten sonra şüphe edilmemek iktiza eyleyecek şeylerde dahi o kadar şüpheli olur ki onu bihakkın tatmin edebilmek müşkilât-ı umûrdan addolunur. Mihriban'ın Mirza İsmail hakkındaki şüphesini teyit eyleyecek bir şey dahi Farisî'yi sûret-i telâffuzu idi ki Acemler kendi tabiî telâffuzlarıyla sad'ı sin, ta'yı te, ha'yı he ayın'ı elif okudukları hâlde Mirza İsmail öyle okumuyordu. Hokkabazın telâffuzu, kendisini hangi milletten gibi zannettirebileceğini Mihriban fark edemiyorduysa da hele ehl-i Fars gibi telâffuz etmediğine tamamıyla dikkat eylemişti. Acemin Farisîsi hangi milletin telâffuzuna benzediğini tayin için Mihriban'ın Türkleri tanımış olması lâzım gelip hâlbuki Türklerle muarefesi olmaması, muhakemeyi bu dereceye vardırmakta kendisini âciz bırakıyordu.

Şu şekil ve telâffuz maddelerinden sonra Mihriban'ın Mirza İsmail'de gördüğü en büyük şey, bir zekâ-yı hârikulâdeydi. Acem hokkabazında o kadar büyük bir sür'at-i intikal görüyordu ki karşısındaki adamın mâ-fi'l-bâlini hâlinden anlayıvermek, ondaki zekâya nispetle âdeta gabavet derecesine tenezzül eyler. Bundan maada asıl kendi hâlini anlatmaksızın tavır ve suretinde istediği tahavvülâtı göstermek ve zihnen başka şeyler düşündüğü hâlde ağzıyla başka şeyler söylemek, bu herifteki kudret-i zekâiyyeye göre hakikaten umûr-ı âdiyyeden addolunacağına Mihriban kanaat gösteriyordu.

İlk muarefenin peydasına ve levâzım-ı şükür-güzârının ifasına kifayet eyleyecek kadar zaman geçtiği ve her taraftan müntedirane, müteşekkirane, nazikâne, müteveccihane sözler söylendiği hâlde Sarpson'a dair henüz harf-i vâhid söylenmemişti. O aralık sofracıbaşı kuşluk taamının hazır olduğunu mübeyyin çıngırağı çektirdiğinden, Safa Kok Sanc ve Mihriban ve Mirza İsmail yemek salonuna gelip orada dahi Akasof ve Rızavend ile görüştüklerinden, sofrada bulunduğu müddetçe dahi Sarpson'a dair söz edilmeyerek Mirza İsmail'in sanatı nerelerde öğrendiği ve nereleri gezip kimlerle görüştüğü suretindeki sualler ve cevaplarla vakit geçirilmiştir.

Kendisine vuku bulan suallere Mirza İsmail'in verdiği cevaplar cemedilecek olursa, hokkabaz efendinin tercüme ve sergüzeşt-i ahvâli şundan ibaret görülür:

Kendisi an-asıl Isfahanlı imiş. Falcılığa, remilciliğe ve biraz da hokkabazlığa merakı varmış. Ervah ile münasebet iddiasında bulunan Amerikalı bir medyum Isfahan'a geldikte, Mirza İsmail asıl isti'dâd-ı tabîiyyesini ervah ile peydâ-yı münâsebât olduğunu kendisi gördüğü gibi hâb-ı mıknatıs ile uyutmak için Amerikalı medyum dahi onu intihap eyledikten bu münasebetle herifin arkasına düşüp evvelâ Rusya diyarına gitmiş, oradan Almanya'ya geçmiş, Almanya'da sair yüzlerce ispritist ve medyumlar görerek bunlar içinde düşe kalka tahsîl-i san'at eylemiş fakat bu meslekte en büyük hüküm ve kuvvet kesbî olmayıp vehbî olduğundan ve isti'dâd-ı zâtîye tecârüb-i mütetâbia ile inbisat vermek lâzım geldiğinden, kendisi dahi işte bu tecârüb-i mütetâbia ile şu mertebeye vasıl olmuş hokkabaz sıfatıyla Fransa ve İngilteye'yi dolaşmış ise de büyük şehirlerde ahali kâmilen itikatsız olduklarından o kadar şöhret bulamayıp köylerinde biraz rağbet kazanmış, tekrar Rusya'ya gitmiş orada pek büyük rağbet görerek sanatınca dahi terakkiyyât-ı azîmeye nail olmuş. Zira bu meslekte halktan rağbet gördükçe ervah ile olan münasebet dahi artarak terakki eyliyormuş.

Mihriban'dan maada sofra halkı bu sözleri kâmilen ciddî olmak üzere gûş-ı cân ile dinlemekteydiler. Vakıa Mihriban dahi dikkatle dinliyor idiyse de çehresindeki tebessüm, dinlediği şeylerin bir masal olduğunu hem de kurt masalı olduğunu herkese değilse de Acem hokkabazına yine pekâlâ anlatıyordu.

Taamdan kalkıldıktan sonra villânın gayet muntazam bir surette yapılmış olan kış bahçesine gidildi ki «sera» denilen kış bahçeleri an-asıl Rusya ve İngiltere gibi kışı sert olan yerler için icat edilmiş ve Napoli ise azim bacası, yanıbaşındaki Vezüv volkanından ibaret olacağı üzere zîr-i zemîni dûzah-nişân-ı âteşle memlû tabiî ve azim bir ser idüğinden, orada sun'î kış bahçelerine hiç de ihtiyaç olmayacağı derkâr bulunmuş ise de muntazam ve mükellef bir villânın serasız olmasına cevaz görülemediği için bir de sera yapılmıştı. Binaenaleyh memâlik-i bâride seraları kadar külfet ve masrafa ihtiyaç görülmeksizin o kadar tanzim edilebilmişti ki emsali Avrupa'da büyük saraylarda bile na-

dir olarak bulunur. Safa Kok Sanc familyası muteber ve memduh misafirleriyle beraber sade gezindikleri müddet zarfında dahi Sarpson'a dair söz teati edemediler. «Edemediler» değil vakıa zevcesi Akasof'tan o zamana kadar esrarı ketme lüzum gören Safa Kok Sanc, artık ondan dahi ketm-i esrâra lüzum görmemekte idiyse de yalnız zevcesi değil oğlu Rızavend dahi orada bulunarak içinde aşka, sevdaya, entrikaya, suikasta dair cihetler dahi bulunan bir macerayı çocuğun yanında açmak istemiyordu.

Binaenaleyh sera âlemi dahi yalnız bir misâfir-i muhteremi i'zaz suretinde geçerek bade Safa Kok Sanc misafiri Mirza İsmail'i ve kızı Mihriban'ı birlikte alıp kendi dairesine doğru revan olunca, zevcesiyle oğlu bu hareketten maksat ne olduğunu anlayarak arkasından takip etmediler.

Prens ve Prenses ve hokkabaz salona tekrar geldikte Safa Kok Sanc «Ervâh-ı lâtîfe bizim Sarpson dostumuz hakkında yeni bir haber vermediler mi?» diye sözü o vadiye açmak isteyince zeki hokkabaz dedi ki:

–Efendim! Bendeniz ervâh-ı lâtîfe ve gayr-ı lâtîfeden aleddevam ahvâl-i âlemi istihbar edemem. Onun şeraiti vardır. Onlar dahi ervâh-ı gaibeden sorulacak haberlerin birer mecâmi-i mahsûsada sorulması gibi şeylerdir.

Safa Kok –Acayip!

Acem –Evet efendim! Eğer ben bir mecma üzerinde gösterdiğim kudrete her zaman malik olsam, yani ervâh-ı lâtîfeyi bizzat kendime ve kendi umuruma hizmet ettirecek surette müshir etmiş bulunsam, bütün dünya benim emrime ram olurdu.

Mihriban –(Gülerek) Öyle ya? Öyle ya? Kâinatın esrarına vâkıf olan ve vesâit-i ervâh ile saklı evrakı bile meydana çıkartan bir zat, böyle bir kuvvet ve kudret-i fevkalâdeye kendi hesabına ve kendi nef'i için malik olsa, bütün dünyaya musallat olacağı derkârdır. Şu kadar ki bir mecma-ı muhsûs haricinde olarak dahi bazı ahvale, eğer ervâh-ı lâtîfe inayet ederlerse vâkıf olabilir. Meselâ bir peder ile bir duhterin kendi salonlarındaki müşafehatına vukuf peydası ve bir kızın lâyık sandığı adama yazdığı mektupların istirakı gibi.

Daha Safa Kok Sanc bu sözün hükmü nerelere kadar varabileceğini düşünmekte olsun, zeki Acem henüz Mihriban söze başlar

başlamaz vardıracağı neticeyi anlamış ve söz arasına söz katarak sû-i edeb etmiyorsa da hâliyle tavrıyla ve tatlı tatlı tebessümlerle cevabını dahi vermeğe başlamıştı. Nihayet kız sözünü bitirdikten sonra dedi ki:

–Efendim! Ervâh-ı lâtîfenin sizin hakkınızdaki muamelesi yine esrâr-ı husûsiyyeye müdahaleden addolunmaz. Umumî şeylerde benim dahlim olmadığı gibi böyle hususî muvaffakiyat dahi benim maharetime hamlolunamaz. Sarpson meselesi, yalnız Napoli âleminde değil âlem-i ervâhta dahi bir mes'ele-i fevkalâde olmak hikmetini almıştır. Biz ruhları müfterilikle iğzab eylediğimizden, onlar dahi müddealarını ispat için pek ileriye vardıkları sırada bendenize bazı zait haberler ve kâğıtlar dahi getirmiş idiler de ben onları pîşgâh-ı avâma koymağa lüzum görmeyerek hususî bir surette zât-ı ulyânıza takdim eylemiştim.

Mihriban, Acemin bu teveccühüne dahi lâtif bir tebessümle mukabele etti ki bu tebessümün manası «Beni söyletme! Söylemeğe başlarsam sözüm pek çok uzanır» demek olduğunu yalnız Acem değil babası Safa Kok Sanc bile anladı.

Bir adamın safiyyü'l-kalb olması, ebleh ve ahmak olması demek değildir. Binaenaleyh Safa Kok Sanc dahi her ne kadar erbâb-ı safvetten ise de erbâb-ı belâhetten değildir. Kızının Aceme böyle manidar bir tebessüm etmesi üzerine kızının bir lâhzacık Acem ile yalnız bulunarak sözleşmesini arzu eyledi. Bu arzusu ise Acemin Mihriban'a mağlûp olacağını tahminden neşet etmiyordu. Bilâkis Acem hokkabazının Mihriban'ı ikna ve ilzâm ederek binaenaleyh Mihriban'da Sarpson aleyhine mukaddemeten husulü görülen teneffürün kuvvet bulacağı ümîd-i kat'îsi ile bunları yalnız bırakmayı kurmuş idi.

Binaenaleyh ihtiyar Prens şu hesaplarını güya ne Aceme ve ne de kızına anlatmayacak surette bir vesile bularak dışarıya çıkıverdi. Pederinin bu suretle kendilerini yalnız bırakması Mihriban'ı ziyadesiyle memnun eylediği gibi bundan Acemin de memnun kaldığı anlaşılmıştı.

«10»

Safa Kok Sanc çıkıp da biraz dahi tebaüt eyledikten sonra Mihriban salonun kapısına kadar gidip başını dışarıya çıkararak

etrafına bakındı. Oralarda kimse bulunup kendilerini gözlemekte ve dinlemekte olmadığına kanâat-i kâmile hâsıl eyledikten sonra gayet şen ve beşuş bir tavır ile içeriye avdet eyledi. Acemin elini yarı muhibbane ve yarı musabakatkârane bir tavr-ı tehâlükle tutarak dedi ki:

–Sizinle artık böyle bir sûret-i muhibbânede el ele tutuşup baş başa verişerek birkaç çift lâkırdı edebilirim. Öyle değil mi ey sahip?

–İltifatınızın minnettarıyım ey Maya!

–Rıhtım üzerindeki mülâkatımız ile bugün şuradaki içtimaımız bizi teklifsizce dost etmeğe kâfi olabileceği gibi üç dört defa Saint Charles Tiyatrosu'nda göstermiş olduğunuz hünerlerin zemini biz olduğumuza göre sûret-i mahsûsada iki defa mülâkat etmiş ve muarefe peyda eylemiş olmasak bile yine birbirimize sırdaş addolunabiliriz.

–Evet efendim! Hatta hususiyetimiz ne kadar artarsa, bu çâkerinizin minnettarlığı dahi o nispette artacağına emin olabilirsiniz.

–Evet Mirza, arzum dahi hususiyetimizi arttırmaktır. Mademki zaten birbirimizin sırdaşıyız bilkülliye yekdiğerimize mahrem olmak ve teklif ve tekellüfü aradan kaldırmak netîce-i matlubesinden pek de uzak değiliz.

Acemin ne kadar zeki ve zarif olduğunu artık karilerimiz öğrenmiş anlamış olacakları cihetle tekrarına hacet yoktur. Acem bir eser-i zekâ ve zarafeti dahi bu anda gösterdi. Velev ki ca'lî olsun mütelâşiyâne bir tavır ile kapıdan tarafa baktı. Hâlbuki Mihriban dahi ondan az zeki ve az zarif olmadığından Acemin bu bakışından meramı «Pederiniz şimdi gelir kaybedecek zamanımız yoktur. Ne söyleyecekseniz mukaddemât-ı mufassaladan kat-ı nazarla hemen söyleyiniz» demek olduğunu anlayarak dedi ki:

–Merak etmeyiniz efendim! Babam bizi yalnız bırakmak ile hakkımızda bir semahat göstermiştir. Kendisi gerçekten semih olduğundan, semahati birkaç dakikadan ibaret kalmaz. Belki de biz haber göndermeyince gelmez.

–Bendeniz burada şöyle bir rey verecek mevkide değilim. Yalnız sözlerinizi istimaa mecburiyet ve belki de meftuniyet tahtındayım.

İkisi birlikte balkon üzerine çıktılar ki bundan evvel yine o balkonda pederiyle hasbıhâl ettikleri karilerimizin malûmudur. Orada bir kanape üzerine oturdular. Söze yine Mihriban başladı. Dedi ki:

–Ey Mirza! Oyunlarınızı icraya başladığınız günden rıhtım üzerindeki mülâkatımız gününe kadar her ne yapmış ve her ne söylemişseniz hepsini bize dostluk noktainazarından olduğuna ben kani olduğum gibi bunu siz dahi bana temin edersiniz ya?

–Sizin zaten kani bulunduğunuz şeyi tekrar temine hacet var mıdır Prenses?

–Vardır efendim! Eğer ben her neye kani isem onu bana tekrar temine hacet görmeyeceğinizi bilseydim...

–Emin olunuz ki Prenses, hiç hacet olmayacaktır.

–Öyleyse ilk oyunlarınızı icraya başladığınız günden rıhtım üzerindeki mülâkatımıza varıncaya kadar her ne yapmış ve söylemişseniz hepsi Mösyö Sarpson'a düşmanlık noktainazarından...

–Aman merhamet buyurunuz efendim! Bendeniz Mösyö Sarpson'u tanımam bile. Tanımadığım adama nasıl düşmanlık edebilirmişim?

–Hâ! Size daha şimdiden kat'iyen haber vereyim ki eğer beni babam veyahut o kafada o itikatta bir insan zannedip de benimle ona göre konuşacaksanız, nafile siz de ben de hiç zahmete girmeyelim.

Bu söz Acemi bir lâhzacık düşündürdü. Acem kadar seriyyü'l-intikal bir adamın böyle bir lâhzacık düşünmesi pek büyük bir tereddüt, pek bedihî bir mağlûbiyettir. O bir lâhza düşünmekten sonra Acem yine söze davrandıysa da Maya Mihriban sözünün alt tarafına başlamış olduğundan bîçare hokkabaz boğazanın dokuzuncu boğumuna kadar gelmiş olan lâkırdısını tekrar yutmağa mecbur olmuştu. Mihriban dedi ki:

–Mösyö Sarpson'u hiç tanımadığınızdan bahsetmek, Saint Charles Tiyatrosu'nda icra eylediğiniz hünerleri mücerret ervâhı gaibe muavenet ve vesatatıyla yaptığınızı dava eylemek demektir. Hâlbuki hiç bende bu gibi şarlatanlıklara inanacak kafa görüyor musunuz?

–Aman matmazel! Ruha itikadınız yok mudur?

–Ruh denilen bir şey var olduğuna inanıyorum. Erbâb-ı hayâtta âsâr-ı bâhiresini de görüyorum. Lâkin mahiyeti Allah'tan başka kimsenin indinde malûm olmayan bu emre dair bende dahi malûmat bulunamamak zarurîdir.

–Evet! Bendenizde dahi malûmat yok ise de...

–Müsaade ediniz de bu defa dahi sizin sözünüzü ben keseyim. Ne sizde ve ne de hiçbir kimsede mahiyetine dair malûmat olmayan bir emr-i lâtîfi kavânîn-i fizîkiyye ve kimyeviyeden hangisi ile müshir edebildiniz ki mükevvenat üzerinde bu kanunlardan başka hiçbir kanunun hükmü yoktur?

–Pardon matmazel! Mükevvenât-ı maddiyye hakkında bu sözünüz doğru olur ise de âlem denilen şey yalnız bu âlem-i maddîden mi ibarettir?

–Demincek kapıya bakarak babamın avdetine kadar zaman zayi etmemek lüzumunu ihtar ediyordunuz. Şimdi ben size ihtar edeyim ki zamanımızı bu gibi mebahis ile geçirecek olursak ezelden ebede kadar müddet-i zamânı bu bahse sarf etsek yine bitiremeyiz. Evet bir de âlem-i rûhânî var diyorlar. Ama ne kadar ihtilâfata duçar olduğunu siz benden âlâ bilmelisiniz. Öyle muhtelifün–fih olan bir şeyde, Sarpson ile Safa Kok Sanc familyası arasındaki esrarı meydana çıkarmak derecesinde tesirat ve icraât-ı maddiyye aramak kabil olmadığına beni inandırmak ümidindeyseniz, sizinle hiçbir şey konuşamayız. Hiçbir şeye karar veremeyiz. Siz bize asla nafi olamazsınız. Ben dahi size asla hizmet edemem. Hâlbuki gönlüm tarafeynin yekdiğerine hizmet etmesini arzu eyliyor.

–Nasıl emrederseniz öyle hareket ederiz.

–Hayır! Ben asla emredemem ve sizin tarafınızdan dahi emir kabul edemem. Tabîat-i maslahat neyi icap eyliyorsa öyle hareket etmeliyiz.

Acem, sözün buraya kadar sûret-i devâmından Mihriban'ı kandırmak kabil olamayacağını anlamağa başladı. Dedi ki:

–Tabîat-ı maslahatın icabı ne olduğunu siz dermeyan ediniz de bendeniz dahi ittiba edeyim efendim!

–Tabîat-ı maslahatın icabı, ispiritistliğin medyumluğun sırf şarlatanlıktan ibaret olduğunu itiraf etmek.

–Başüstüne efendim, emriniz gibi olsun.

–Saniyen Sarpson'u tanımıyorum iddiasında bulunmayıp onu pekâlâ tanıdığınızı ve herifin her sırrına vâkıf olduğunuzu ikrar etmek.

–İşte bu biraz güçtür efendim! İnsan bilmediği tanımadığı bir şeyi bilmek tanımak iddiasında nasıl bulunur?

–Bu o kadar garip değildir. Asıl bildiği şeyi bilmemek tanımamak iddiası gariptir. Siz ise yalnız Sarpson'u değil bizi dahi bizden âlâ bilip tanıyorsunuz.

–Aman efendim!

–Oo! Buna hiç şüphe yok!

–Eğer siz beni bilip tanıyorsanız ben dahi sizi bilip tanıyorum.

–Vakıa şu karşımda duran zatı veyahut hokkabaz Mirza İsmail namında bir adamı hiç görüp tanımış değildim. Lâkin ne bileyim? İhtimal ki bin defa sizinle yüz yüze gelmiş, ihtimal ki söz dahi etmişizdir. Olabilir ki ben kendimi enzâr-ı ağyârdan hali zannettiğim pek çok zamanlar benim üzerimde bir çift göz açık bulunurdu ki onlar dahi bu gözlerdi.

–Etmeyiniz efendim! Etmeyiniz! Roman mı okuyorsunuz?

–Romanlar dahi âlem-i imkânda her gûne serzede-i zuhûr olan vukuatın daha ustalıklıca yazılmış suretlerinden başka nedirler? Roman okumuyoruz ama bin defa dediğim veçhile biliniz, emin olunuz ki karşınızdaki kız zaten pek güçlükle ancak aldatılabilecek kadar uyanıkken, şimdi bilkülliye bîdar olmuş ve aldatılmasına hiç imkân kalmamış erbâb-ı şübhe ve tereddüdün serfirazıdır.

Acem daha derince düşünmeğe başladı. Düşünceleri müddeti uzanmıyor idiyse de bu kadar tez fikirli, keskin zekâlı bir adam için az zamanda pek çok düşünmek kabil olduğu derkârdır. Acemin sükûtundan mağlûbiyet istidadını Mihriban dahi anladı. Dedi ki:

–Muarefenizin doğrudan doğruya bizimle olması şart değildir. Doğrudan doğruya tanıdığınız zat Sarpson olmak bu meselenin tabâyi-i mantıkiyyesine muvafıktır. Bize ettiğiniz iyilikler, mutlaka dostumuz olduğunuz için edilmiş olmak dahi zaruriyat-

tan değildir. Sarpson hakkındaki adavetiniz de bizim hakkımızda bu dostlukları size ettirebilir.

Acem gülerek dedi ki:

–Siz Sarpson'u fezâil-i melekiyye erbabından bir adam sanırken onun mel'anetlerini ortaya koyarak muhabbetinizi nefrete tebdil etmek, sizin için dostluk mu sayılır?

–O da bir başka bahistir. Görüyor musunuz ki ben ne kadar serbest söylüyorum. O da bir başka bahistir. Ondan da kariben bahseyleriz. Lâkin bahsi o derecelere vardırmak için evvelâ itiraf etmelisiniz ki Sarpson sizin tanımadığınız adam değildir. Gayet tanıdığınız adamdır. Hatta aranızda bir macera sebk etmiştir. O macerada siz Sarpson'u zalim, kendinizi mazlum addediyorsunuz. Sarpson'dan intikam kuvvetidir ki size bu kadar oyunları tertip ettirdi. Yine o kuvvet-i müntekimânedir ki sizi babama beğendirdi de şuracıkta bu suretle muhavereniz şerefine beni nail eyledi.

–Zannederim ki hata ediyorsunuz matmazel! Maksadım Sarpson'dan intikam olsaydı sûret-i intikamım onun dostlarına dostluk tarzında olmazdı. Belki dostlarına dahi düşmanlık tarzında olurdu. Görünüyor ki siz pek zeki bir zatsınız. Bu zekânız hasebiyle anlarsınız ki benim Sarpson'dan alacak intikamım olup da kendisine fenalık etmek istemiş olsaydım size dahi fenalık ederdim. Sarpson'un size olan muhabbeti malûmunuz olduğundan size fenalık etmek kadar onun canını acıtacak hiçbir şey olamaz.

Mihriban güldü. Hatta zahki ile sözü birbirine karıştırarak dedi ki:

–Siz dahi pek zeki bir adam görünüyorsunuz. Fakat bilmelisiniz ki bana fenalık etmeniz Sarpson'u ne kadar dilhun edecekse, bana hiçbir fenalık etmediğiniz hâlde beni ondan müteneffir ederseniz herifi bin ölüm azabıyla birden helâk etmiş olursunuz. Bakınız bakınız nasıl gülüyorsunuz. İşte bu gülmeniz bir cevâb-ı tasdîktir.

Acem bu sözleri reddedemedi. Bir sükût eyledi ki tamam ikrar manasına olan sükûtlardandı. Mihriban ise sözünün arkasını kesmedi. Dedi ki:

–Geliniz efendim inat etmeyiniz! İnat ederseniz şimdiye kadar etmiş olduğunuz hesapların kâffesini yanlış çıkarmak benim

elimdedir. Babamı da meyus ederim sizi de. Hatta kendimi de bedbaht eylerim. Siz bunların hiçbirisini istemezsiniz değil mi? Hâlbuki daha ziyade istemeyeceğiniz bir şeyi de yaparım. Yani Sarpson'u her amaline nail eylerim. Hristiyan olurum. Onunla izdivaç eylerim. Pederim beni mirastan mahrum eder diye korkutamazsınız. Edemez. O kadar merhametsiz değildir. O mahrum etse bile validem hâssa-i ırsiyyesiyle beni yine bahtiyar eder. Hâsılı maksadınız Sarpson'un işini bozarak intikam ise bütün esrarı bana itiraf etmeyince bu maksada nail olamazsınız.

Acem, kızı gayet dikkatle dinliyordu. Kız bu dikkate vâkıf olmakla beraber sözünü kesmeyerek diyordu ki:

–Efendi! Efendi! Beni iyi dinleyiniz! Bu dakikaya kadar Sarpson beni aldatmamıştır. Aldatmağa davranmamıştır bile. Bu davranış sizde oldu. Sarpson hakkındaki müddealarınızı ispat eyleyebilirseniz, emin olunuz ki o adamdan nefret ederim. Fakat ispat edemediğiniz surette Sarpson, vukuundan korktuğunuz dereceden pek çok ziyade bahtiyar olur.

–İspat edeceğime hiç şüpheniz olmasın efendim! Karîben o kadar büyük bir muhakeme açılacaktır ki bütün umûr-ı adliyye erbabının hayretini mucip olacaktır.

–Fakat beni Sarpson'dan müteneffir edecek şey bu değildir. Olabilir ki Sarpson müebbeden pırangaya atılır. Fakat her pazar günü kendisine iâne götürmeğe giden ve bütün ömrünü bu suretle ona hasreyleyen siyahpûş bir kadın görürsünüz ki o dahi ben olurum. İhtimal ki Sarpson idama mahkûm olur. Fakat son saatinde bir kadının «Cesaret ey mazlum! Metanet!» diye teselli için bağırdığını işitirsiniz ki o dahi ben olurum.

–Aman ya Rap! Muhabbetiniz bu derecelerde ha?

–Hayır efendim! Muhabbet bahsinde değiliz. İhtimal ki Sarpson'a hiç muhabbetim yoktur. İşte demincek tehir ettiğimiz bahsi şimdi halledeyim. Beni Sarpson'dan müteneffir ederseniz size gücenmiş olmaktan ziyade müteşekkir olur kalırım. Bahsimiz bir fikir ve hüküm bahsidir. Sarpson'a aldanmak istemeyen Mihriban size hiç aldanmak istemez. Onunla altı senelik tecrübem yanlış çıkarsa sizinle altı günlük tecrübemin doğru çıkacağına hiç ihtimal veremem. İspiritistliğe medyumluğa o kadar da itikadım olmadığı gibi bir mahkeme-i adliyyenin lâ-yuhtili-

ğine o kadar da itikadım yoktur. Beni inandırabilecek bir şey varsa o dahi işin içinde hiçbir sır bırakmaksızın ve hiçbir maksat ve garazı setr etmeksizin hepsini dosdoğru söylemektir. O suretle serdolunacak hakayıka kanâat-ı kâmile ile kani olursam, emin olunuz ki Sarpson aleyhine muvaffaksınız. Böyle olmadığı surette, yine emin olunuz ki Sarpson sizin ve cümlenin aleyhine muvaffaktır. Herifi öldürebilirsiniz ama mağlûp etmiş olamazsınız.

Acem biraz daha düşünmeğe başladı. Fakat uzun uzadıya düşünmeğe vakit yoktu. Zira Safa Kok Sanc bahçenin bir tarafından köşke doğru takarrübe başlayıp hem geliyor ve hem de «Affediniz, biraz geciktimse de mazurum!» diyordu ki Acem hokkabazı bu gelişten o günlük Mihriban ile daha uzun söz etmeğe meydan kalmadığını istidlâl eyliyordu. Lâkin muhaverenin neticesinde Mihriban'ı meyus bırakmak hiç işine gelmeyeceğini gördüğünden daha Safa Kok Sanc bahçede iken istikbali için kıyam edilmiş olduğu hâlde Mihriban'ın ellerinden tutarak dedi ki:

–Evet ey Prenses! Her zanda hakkınız olduğunu itiraf eylerim. Ben Sarpson aleyhinde bir müntekimim. Bu intikamım öyle bir roman teşkil eder ki o romanda Sarpson'un mel'aneti akıllara hayret verir. Benim de derece-i mazlûmiyyetim elbette nazar-ı merhametinizi bana kazandırır. Evet Prenses! Lütfunuz bana muin olmaz ise Sarpson'dan intikam için senelerce müddet çalışıp tertip etmiş olduğum intikam boşa çıkar. Fakat daha şimdiden emin olunuz ki bu adam dünyadan izâle-i vücûdu vacip fenalardandır. Ona itimadınız mûcib-i felâketiniz olur. İşte ahirü'l-emr bu hakikati nazarınızda ispat edeceğim.

Bu söz bitinceye kadar Safa Kok Sanc dahi içeriye geldi. Mihriban pederiyle de sözü uzatmış olmamak için ervâh-ı gaibeye filâna tamamıyla mutekit göründü ki kızın bu itikadı babasındaki ümitleri takviye için medâr-ı a'zam olduğu derkârdır.

Bir iki saat kadar daha hokkabaz Acem ile sohbet edildi. Hatta Acem efendi birkaç el çabukluğu hünerleri gösterip esrarını dahi irae ile yanındakileri eylendirmişti. Ondan sonra kırk yıllık dost ahbabından ayrılırcasına hiss-i mufârakatla çıktı gitti.

(İntihâ-yı kitâb-ı sâlis)

Şüne o kadar da itikadını yoktur. Beni inandırabilecek bir şey varsa o dahi işin içinde birçbir sır bırakmaksızın ve birçbir maksat ve garaz sezdirmeksizin hepsini doğoğru söylemektir. O sureti serdolunacak hakayıka kanaat-ı kâmile ile kani olursam, emin olunur ki Sarpson aleyhine muvaffakıtmız. Böyle olmadığı surette, yine emin olunur ki Sarpson sizin ve cümlenin aleyhine muvaffakıtr. Henüz öldürebilirsiniz ama mağlûp etmiş olamazsınız.

Acem biraz daha düşünmeğe başladı. Fakat uzun uzadıya düşünmeğe vakit yoktu. Zira sala Kok Sanc bahçenin bir tarafından köşke doğru takarrübe başlayıp hem geliyor ve hem de «Affedinız, biraz geciktimse de mazurum!» diyordu ki Acem hokkabası bu gelişten o şüphük Mihriban ile daha uzun söz etmeğe meydan kalmadığını istidlâl eyliyordu. Lâkin muvaffakıyetin metfhamentinizi bana kazandırır. Eyet Prens-el Lûtfunuz bana muin olmaz ise Sarpson'dan intikam için semelerce müddet çalışıp tertip etmiş olduğum intikam boşa çıkar. Fakat daha şimdiden emin olunuz ki bu adam dünyadan izâle-i vücûdu vacip tanıdadandır. Ona itimadınız mücib-i felâketiniz olur. İşte ahiri'l-emr bu hakikati nazarınızda isbat edeceğim.

Bu söz bitinceye kadar Sala Kok Sanc dahi içeriye geldi. Mihribanı pederiyle de sözü uzatmış olmamak için evvelki gibeye ilâna tamamıyla mutekit görünüdü ki kızın bu ittihadı babasındaki ümitleri takviye için medâr-ı z'am olduğu derkârdır.

Bir iki saat kadar daha hokkabaz Acem ile sohbet edildi. Hatta Acem efendi birkaç el çabuklığı bilmeleri göstertip esrarını dahi itae ile yanındakileri eyendirmişti. Ondan sonra kırk yıllık dost alıbabadan ayrılıcasına hisse-i müfârakatla çıktı gitti.

(İntiha-yı kıtab-ı sâlis)

Dördüncü Kitap

«Ne sihirdir ne keramet»

«1»

Hokkabazlar kendi hilelerini kendileri dahi ikrar ederler, «Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet» derler ki pek doğrudur.

Ancak yalnız el çabukluğu, bir mahir hokkabaz olmak için kifayet edemez. El ne kadar çabuk olsa kafada dahi zekâ olmadıktan sonra Mirza İsmail Han derecesinde değil bizim Göksu ve Kâğıthane'de oynayan hokkabazlar derecesinde bile maharet göstermeğe imkân tasavvur olunamaz.

Zekâ, her şeyde lâzım olduğu gibi her şeyden ziyade hokkabazlık gibi sanatlarda lâzımdır. Bir hokkabaza karşı herkes daima uyanık bulunmak ister. Herkes hokkabazın hilesini bulmağa çalışır. Hele herkes meyanında bilhassa en zekiler hokkabazla zekâvet imtihanına çıkmışlar gibi olanca kuvve-i zekâiyyelerini hokkabazın hilesini tutmağa sarfederler ki bir hokkabaz kimseye hilesini göstermeksizin halkı hayrette bırakmak için elbette en zekilerden daha zeki bulunmağa muhtaç ve mecbur olur.

El ne kadar çabuk olursa olsun enzâr-ı dikkat önünde hareket edeceğine göre bir zeki ve mahir hokkabaz için en büyük ehemmiyet verilecek şey, erbâb-ı temâşânın nazarıdikkatini bilinsiraf başka cihetlere atfettirmek ve zihinlerini başka şeylerle yormak kaziyesidir. Adî yuvarlak oyunlarında bile dikkat edilmişse anlaşılmıştır ki hokkabaz bir hareket-i hud'akârâne göstererek bu hareket üzerine erbâb-ı temâşâ yuvarlağın meselâ sağ elde çıkacağına muntazırken yuvarlak bilâkis sol elinde çıkar.

Elhâsıl hokkabaz, hakikaten mahir olmak için pek zeki, pek uyanık, pek tedbirli bulunmak lâzım gelip bu zekâsının, tedbirinin, teyakkuzunun semeratını iktitaf için mîr-i kelâm olması ve yaptığı oyunlardan ziyade söylediği sözlerle halkı işgal edebilmesi icap eder ki işte ekseriya hokkabazların yardak çırak gibi birer de muavini bulunmasına bundan dolayı lüzum görülür.

Bizim Mirza İsmail'in ne yardağı ne çırağı hiçbir şeyi olmadığı hâlde erbâb-ı temâşâyı hayrette bırakacak derecelerde maharet göstermesi şimdi düşünülecek olursa bu herifteki zekânın

fevkalâdeliği elbette teslim edilir. Bahusus ki Mirza İsmail, sadece bir hokkabazdan ibaret olmayıp ispritistlik, medyumluk, yani ruhlarla irtibat iddiasında dahi bulunuyordu. Siz bu iddiasına inanamadınız değil mi? Vakıa inanmayanlar pek çoktular. Onlardan birisi dahi Prenses Mihriban'dı.

Böyle bir hokkabaza inanmamazlık iki türlü olur. Yaptığı şeylerin hilesi hud'ası görülüp anlaşıldığı cihetle inanılmaz veyahut cümleyi görüp anlamağa ihtiyaç bile görülmeksizin lâlettayin inanılmaz. Ancak bu iki suretten birincisi tabiatıyla batıldır. Zira hokkabazın hilesi hud'ası görülüp anlaşılmışsa, hokkabazlık kalmamış demek olur. Mirza İsmail Hana inanmayanların hiçbirisi Acem hokkabazının hile ve hud'alarını görüp anladığı için değil böyle şeylere lâlettayin ve alelumya inanmak istemedikleri için inanmıyorlardı. Prenses Mihriban'sa bundan evvelki kitabın nihayetlerinde Acemle sebk eden muhaverat ve müşafehatında, kızın kendisi tarafından beyan olunan sebep ve hikmetten naşi hokkabazın meydana koyduğu şeylerin ciddiyetini ret ve inkâr ediyordu.

İşbu muhavere ve müşafehede, Prenses Mihriban'ın parmak koyduğu noktalardan en mühimi, Acem hokkabazı Mirza İsmail'in Amerikalı Sarpson'u hiç bilmediğine ve tanımadığına dair olan iddiasını retle ve Acemin yalnız Sarpson'u değil hatta Safa Kok Sanc familyasını bile yakından tanıyıp ara yerdeki ahvalin kâffesine vâkıf olduğu hakkındaki zannı ve bu zan üzerine bina eylediği hükmüdür.

Eğer Acem hokkabazı Sarpson'u filhakika hiç tanımadığı ve Safa Kok Sanclarla aralarındaki münasebeti hiç bilmediği hâlde bunca harikaları icra eylemişse, kendisine bir hokkabaz ünvanının lâyık olması şöyle dursun bir ispritist, bir medyum ünvanı bile lâyık olamayarak bundan daha büyük bir isim bulmak iktiza ederdi. Hâlbuki Prenses Mihriban eğer i'tirâf-ı ahvâl etmeyecek olursa, Sarpson aleyhindeki tertibatını boşa çıkaracağından bahisle Acemi tehditle Acem dahi adem-i muârefe davasını filân bırakarak filvaki Sarpson'la aralarında uzun uzadıya bir macera olduğunu ve kendisi Sarpson aleyhinde şiddetli bir sevdâ-yı intikamla mütehassis bulunduğunu itiraf eylemiştir ki artık herifin bu itirafı üzerine kendisini hâlâ bir hokkabaz, bir ispritist, bir medyum gibi telâkkide devam ve sebat edecek olursak ne Acemin

kendi mahiyetini ve ne de Acemde kâffe-i esrârı içtima etmiş bulunan azim bir romanı meydana çıkarmış olamayız.

Acem İsmail'in hokkabaz filân olmayıp da bir müntakim bulunduğunu nazarıdikkat ve ehemmiyete alarak kendi hakkında ol veçhile icrâ-yı taharriyyât edecek olursak, bu adamın Mösyö Sarpson aleyhine çevirmiş olduğu fırıldaklar ve o surette icra eylediği hokkabazlıklar içindeki esrarı kendisi takrir ve hikâye etmeyecek olsa bile biz kendi kendimize o esrarı, o hikmetleri bayağı meydana çıkarabiliriz.

Bir kere düşünürüz ki hokkabazlık yalnız Napoli şehrinde Saint Charles Tiyatrosu'nda görülmeğe başlamamıştır. İstanbul'da Büyükada'da *** otelinde görülen şeyler dahi bir hokkabazlıktan ibarettir. Hem de Büyükada'yla Napoli'de icra olunan hokkabazlıklar biribirine gayet müşabihtirler. İkisinde dahi semavî ve mehîb sedalar işitilmişti. İki oyunun böyle yekdiğerine müşâhebet-i tâmmesinden, bunların ikisini de bir zatın icra etmiş olduğuna şüphe mi kalır?

Şimdi nazarıdikkat ve hikmetimizi bu suretle açmağa başladığımızda hatırımıza gelir ki Büyükada'da *** otelindeki vak'anın vukua geldiği gece dahi hırsızlar meyanında bir Acem vardı. Lâkin o Acemi bizim Mirza İsmail zannetmemelidir. Oradaki Acem Necefkulu, öyle âciz bir herifti ki onu Mirza İsmail zannetmek ya Necefkulu'ya müstahak olmadığı bir şerefi vermek veyahut Mirza İsmail'e lâyık olmadığı bir hakareti etmektir. Necefkulu eğer Mirza İmail olmak lâzım gelse yakasını Adalar kaymakamının eline verir miydi? Çevireceği bir entrika olsa belki verirdi. Lâkin Necefkulu'nun yakayı ele vermesi o kadar hınbılâne bir surette olmuştur ki Napoli'yi alt üst eden Mirza İsmail'de bu belâheti bulmak hakikaten muhaldir.

Zihnimizi biraz vukuatın gerisine doğru icra edelim de o gece *** otelini basmış olan hırsızlar meyanında Napoli'de gördüğümüz hokkabaz Mirza İsmail olmağa lâyık daha başka kim bulunabileceğini araştıralım. Yarım sakallı Rum ve İtalyanlarda bu liyakati kat'iyen göremeyiz. Bir iki Hırvat ve Çingene dahi vardı ki onlarda dahi bu liyakati tasavvur edemeyiz. Dağıstanlı herifle bir de fındıkçı Arabın asıl baskını tertip edenler tarafından nasıl iğfal edilmiş bulunduklarını kitâb-ı evvelde görmüş anlamış bulunduğumuzdan, onların hiçbirisini ileride bir mahir

Acem hokkabazı sıfatıyla Napoli'deki Saint Charles Tiyatrosu'nun sâha-i temâşâsına çıkarmağa muktedir bulamayız.

Bunlar içinde yalnız bir adam vardı ki işte Mirza İsmail olmak için gözümüz ancak o adamı kestirebilir. O adamsa hırsızlar meyanında bulunan Azmi'dir.

Bilemeyiz karilerimiz bu Azmi'yi tahattur ediyorlar mı? Haniya hırsız fırkasına kumanda eden Ciyanni isminde birisi vardı ki ihtiyar Prens Safa Kok Sanc'a İngilizce yazılmış bir kâğıdı imza ettirmek istediği zaman, o Azmi itiraz ederek kâğıdın Prense kendi yazısıyla yazdırılmasını teklif eylemişti. Bu Azmi şimdi tahattur buyuruluyor ya?

Haniya hırsızların reisi, ihtiyar Prens Safa Kok Sanc'ı senedin ahzından sonra öldürmek istediği hâlde bu cinâyet-i şenîaya hırsızlardan en evvel Azmi itiraz eylemişti. Bu da hatıra geliyor ya? Hatta Azmi, ihtiyarın idamına hem itiraz etmiş hem itirazı kabul ettirmek için tehdidata cüretle fakat kendisi fi'l-i katli men'e muktedir olamadığı gibi işitilen mehîb ve müthiş sözler dahi Ciyanni'yi korkutamadıklarından nihayet kamaları mukavvaya tahavvül etmişti.

İşte hırsızlar meyanında Napoli'de hayretfermâ-yı ukul olacak bir hokkabazlığa lâyık görülecek yalnız bir Azmi bulunabilir ki *** otelinde Safa Kok Sanc'ı öldürmek istememesi, bu işin asıl mürettibi olan Sarpson menafiine nasıl mugayirse Napoli'deki harekâtı dahi yine öyle bir mugayir olduğundan, bu müşabehet dahi iki taraftaki oyunun faili bir olduğuna ve o failin Azmi olduğuna hüküm verdirebilir.

Hele Büyükada kaymakamının eser-i hamiyyetiyle hırsızların en çoğu ele geçirilmiş olduğu hâlde yalnız rüesadan addolunanlar ele geçirilemediğine ve Azmi dahi derdest olunamayan bu adamlar meyanında dahil bulunduğuna dikkat edilirse Napoli'de gördüğümüz Acem hokkabazı Mirza İsmail Hanın İstanbul'da Büyükada'da *** otelini basan hırsızlar meyanında gördüğümüz Azmi olacağına asla şüphemiz kalamayabilir.

Eğer Mirza İsmail Hanı, Azmi'dir diye hükmedersek (ki başka türlü hükmetmeğe kat'an ve katıbeten imkân yoktur) bu hâlde Azmi'nin Sarpson aleyhinde hayretbahşâ-yı ukul olacak derecelerde göstermiş olduğu hokkabazlık hünerlerinin hilelerini

bulmak için sûret-i mahsûsada taharriyyât-ı zihniyyeye girişebiliriz. Ancak bu taharriyattan evvel her şeylerden evvel bir kere Azmi'nin öyle bilkülliye hokkabazlıktan baîd ve mahrum olmadığını ve bilâkis bu sanatta ne dereceye kadar terakki kabilse o kudrete malikiyetten maada fazla olarak bir de mükemmel «vantrilok» ve medyum idüği kabul ve teslim edilmek lâzım gelir.

Biz bu kitapta karilerimize, Napoli'de gerek yerli ve gerek misafir bunca erbâb-ı temâşâyı hayrette bırakmış olan Mirza İsmail'in mümkün olduğu kadar hidaât-ı hokkabazânesini göstereceğiz. Lâkin onlardan evvel medyumlarla vantriloklar hakkında karilerimize muhtasaran olsun bazı malûmat vermeğe mecburuz ki ma'lûmat-ı mezkûrenin icrası için dahi bâb-ı âtîyi küşat eyliyoruz.

«2»

Mirza İsmail'in medyumluğu yani ervâh-ı gaibeyle münasebet iddiası neden ibaret bulunduğunu karilerimize anlatmak için burada pek uzun uzadıya sözlere girişmek kat'iyen icap etmiyor. Bundan on üç on dört sene mukaddem «Kırk Ambar» serlevhasıyla bir mecmua neşretmekteydik. Onda «Havâss-ı mıknatısiyye» serlevha-i umûmiyyesiyle gayet mufassal bir bent münderiçtir. İşbu bentte, ispritistlik ve medyumlukla bir vakit şöhretgîr-i enâm olmuş bulunan mıknatıs-ı hayvânî erbabının hüner ve marifetlerine dair peyda edilebilen malûmatı serdeylemiş olduğundan ve Kırk Ambar resaili şimdi çıkan risaleler gibi kırk ellişer nüsha satılmayıp yedişer sekizer yüz olmak üzere ayâdî-i erbâb-ı mütâlâaya yayılmış bulunduğundan, işbu romanımızı okuyanlar meyanında birçokları bu mebâhis-i mıknatısîyi okumuş bulundukları gibi o zamandan beri on üç on dört sene zarfında yeniden yetişmiş bulunan erbâb-ı mütâlâa için dahi Kırk Ambar mecmuasını edinmek muhalâttan addolunur.

Maahaza şuracıkta dahi birkaç söz söyleyebilmek için diyebiliriz ki vücûd-ı insân mıknatıs-ı hayvânî ile memlû olup işbu seyyale vücûd-ı insândan maada küre-i arzı ve hatta bütün kâinatı doldurmuş olduğu dahi bütün ispritistler ve medyumlar tarafından iddia olunur. Bunlar seyyâle-i gayr-ı mer'iyye-i mezkûreye âdeta seyyâlât-ı fizîkiyyeden olmak gibi bir nazarla baka-

rak şimal yıldızıyla küre-i arzımız arasındaki cereyân-ı mıknatısî bu kuvvetin kâinatı doldurmuş olduğuna delâlet eyleyeceği gibi mıknatıs-ı mezkûrla istilâ olunmuş bulunan küre-i arz içindeki gerek hayvanat ve gerek nebatat dahi kuvve-i mezkûrenin taht-ı istîlâsında olduğunu rivayet ederler.

Bu hâle göre hilkat ve tabiatı medyumların matlubuna muvafık olan bir insanı, rahat bir yatağa yatırarak bazı el harekâtı ve vücut evzaı ve kaş ve göz işaratıyla olanca dikkati bir noktaya hasredilirse, şu inhisarı dikkatten dolayı güya o insan kendi enaiyetinden tecrit edilirmiş de münhasıran kuvve-i mıknatısînin taht-ı istîlâsında kalıyormuş ki bu hâl dahi kendisinde bir hâb-ı mıknatısî suretinde tecelli eyliyormuş.

Ama nevm-i mıknatisî ile habide olanlar, hakikat-i hâlde bilâkis bîdar bulunurlarmış. Onların itibarına göre asıl hâb-ı gaflet denilen şey, insanın havâss-ı zâhire ve batınesi bin türlü meşagille meşgul bulunduğu uyanıklık zamanı olup nevm-i mıknatisîye vardıkları zamansa bilâkis hiss-i yegâne-i mıknatısî ile mütehassis olduklarından, her şeyi görüp işitebilecek kadar bîdar bulunurlarmış.

Seyyâle-i mıknatısiyye bütün kâinatı şamil olduğundan hâb-ı mıknatısî ile naim olanların bîdarlıkları dahi kâinatı şamil olup onlar nazarında gerek maddiyattan ve gerek maneviyattan hiçbir şey mestur kalmazlarmış. Malûmat denilen şey bir histen ibaret olup nâim-i mıknatısî ise bütün ma'lûmât-ı beşeriyyeyi haiz olan ihsâs-ı umûmiyyeye müşterik olmakla o naimin görmediği bilmediği hiçbir şey olamazmış. Binaenaleyh kendisi okumak bilmediği hâlde gösterilen şeyleri okumak derecesinde hariklar o habide için mümkün olduğu gibi kaybı bilmek, istikbalden haber vermek derecesindeki harikalar dahi mevâdd-ı âdiyye hükmünde kalırmış.

Bu iddiaların ciddiyyet-i kat'iyyesini iddia ediyor zannolunmaz ya? Nazarıdikkatini fizik ve kimya gibi maddiyata ve yine hakayık-ı maddiyye demek olan mantık ve hikmet gibi akliyata hasretmiş olanlar için bu misillü evhama iltifat bile mümkün değildir. Ancak şu iddialarda bulunanlar, vaki olan iddialarını hakayık-ı fizîkiyye ve riyaziye veya mantıkıye derecesinde erbâb-ı ulûm dahi bunları kat'iyen reddedemediklerinden ve bu adamlar hakikaten pek çok harikulâde hünerler icrasıyla

nazar-ı hayret-i cihânı celp etmekte bulunduklarından bu iş hokkabazlığın bir mertebe daha bâlâsı demek olarak muhtelifün-fîh ve menâziun-aleyh olmuş kalmıştır.

Vantrilok sanatına gelince: Bu kelimeden «sedâ-yı batınî» gibi bir mana anlaşılır ki mahiyeti dil ve dudak ve diş arası gibi cevârih-i femiyyeden husule gelen kelimatı zahire ihraç etmek üzereyken yutmak gibi bir cebr-i nefsle sözü batından söylemek suretinden ibarettir. Ancak bir vantrilok kendi karnından seda çıkarıyormuş gibi söz söylemez. Bilâkis sedâ-yı bâtınîsi kendisinden hariçte ve vantriloğun derece-i mahâretine göre az çok uzak bir mesafede cismi nâmevcut bir mütekellim tarafından söyleniyor zannolunur.

Bu muharrir-i âciz birkaç vantrilok görmüştür. En adîsini bizimle beraber karilerimizden dahi birçokları görmüşlerdir ki o dahi meşhur komik Karban Osep'tir. Bir gün Şirket-i Hayriyye vapurunda bulunuyorduk. Vapur köprüye yanaştığı zaman herkeste bir saniye evvel çıkmak için methal tarafına doğru yığılıp kalmak âdeti malûmdur. Karban Osep muharrir-i âcizin yanı başındayken bize iki hatve kadar uzak bir yerde ufak bir çocuğun «Aman anneciğim ezildim! Aman beni ezdiler!» diye haykırmağa başladığı işitildi. Herkeste bir telâş! Hatta asıl sedanın işitildiği yerde birtakım adamlar sanki ezilen çocuk kendi ayakları altındaymış da orada bağırıp çağırıyormuş gibi bir ürküntüyle çocuğa yer açmak için etrafa doğru çekiliyorlardı. Muahharen Karban Osep sedanın semtini tahvil ederek birkaç tarafta daha sesler peyda edince herkes işin hakikatini anlayıp gülmeğe başladı.

Diğer vantrilok dahi şimdi «Yeni Fransız Tiyatrosu» namını alan ve vaktiyle «Alkazar de Bizans» denilen temaşahanede, bundan on beş sene kadar evvel görülmüştü ki sâha-i temâşâ üzerinden sedasını tiyatronun vasatına doğru tavana kadar isal eylediği gibi istediği zaman kısıkça ve boğukça bir sedayı sekiz on hatve mesafede bulunan yalnız iki üç kişinin arasında peyda ediyormuş gibi hünerler dahi gösteriyordu.

Hatta o zaman ehibbamızdan Mösyö Laroş isminde bir Fransızla sâha-i temâşâya on hatve kadar mesafede oturuyorduk. Meğer Mösyö Laroş'un dahi vantrilokluğu talim için hayli zahmeti sebk etmiş. Kendisini sâha-i temâşâ üzerinde icrâ-yı hü-

ner eden hünerver dahi tanıdığı suretle birkaç tarafta sedalar çıkardığı sırada bizim masamızın üzerinde su şişesi ve şarap bardakları arasında bir ses peyda olarak «Bonjur Mösyö Laroş! Sıhhatiniz iyidir ya?» denilmesi birkaç ahbabın birden hayretini mucip olduğu gibi Mösyö Laroş'un dahi vantriloğa karşı epeyce bir mesafeye kadar sedayı fırlatarak «Bonjur dostum! Sıhhatim pek yerindedir!» diyebilmiş olması, daha ziyade istiğrabımızı mucip olmuştu.

İmdi biz vantrilok sanatının bu derecesini görmüş olduğumuz hâlde bu sanatta daha ziyade ileriye varmış olanlar Acem hokkabazı Mirza İsmail derecesini dahi bulduklarını pekâlâ tasavvur edebiliriz. Hele bazı kitaplarda vantrilokların ciddî olarak ol kadar hünerlerini okumuşuzdur ki bir romancının bu sanatta Mirza İsmail Han derecesinde maharet peyda eylemiş olanları tasavvur ve tahayyül eylemesini biz kendimizce asla istibat edemeyiz.

İstanbul'da Büyükada'da *** otelinde ismini Azmi olmak üzere tanımış bulunduğumuz Mirza İsmail'i veyahut Napoli'de Saint Charles Tiyatrosu'nda ismini Acem hokkabazı Mirza İsmail Hana tahvil etmiş olduğunu gördüğümüz Azmi, medyumlukla vantriloloklukta mahir bir adam olunca, gerek Büyükada'daki otelde ve gerek Napoli'deki tiyatroda acîb ve garip sedaları çıkarabilir ve bir nâime-i mıknatısîye o yolda bazı hünerler icra ettirmeğe dahi muvaffak olursa da Sarpson'la Safa Kok Sanc arasındaki esrar ve hafayaya dair icra eylediği harikalar için yalnız medyum ve vantrilok olmak kifayet edemez. Öyle değil mi?

Hâlbuki hep Prenses Mihriban'ın dediği sözden tebaüd etmemek üzere Azmi'yi Sarpson aleyhine intikam azm-i kavî ve kat'îsine düşmüş erbâb-ı cehd ve cezmden olmak üzere telâkki edince, bu adamda gördüğümüz harikaların kâffesinin hilesine hud'asına akıl erdirmek dahi bizim için âdeta kolaylaşır.

Bu suhuleti bulmak için elyevm fizik ve kimyanın meydana koyduğu birçok garâib-i maddiyyeyi bilmekliğimiz lâzım gelir. Meselâ size bir kâğıt verirler ki o kâğıdı iki beyaz kâğıt arasına koyup da üstte kalan sayfa üzerine yazı yazsanız o yazının aynı altındaki kâğıda dahi çıkar.

Bedayiden en sade ve adîsini buraya şöyle sûret-i mahsûsada

kaydedişimize hande-i istihfâfla güldünüz öyle mi? Hâlbuki bu kâğıt Azmi gibi zeki bir herifin elinde bulunursa ne büyük işlere yarayacağını dahi düşünmelisiniz. Ezcümle Büyükada'da *** otelinde Prens Safa Kok Sanc hazretlerinin odasında hırsızların reisi, Prense İngilizce yazılmış bir kâğıdı imza ettirmek istediği zaman Azmi üstünde yine kendi el yazısı olmak üzere Prense yazdırılmasını reyeder ve bu reyi hırsız fırkası reisine sevap görünür de Prens senedi yazmak üzere davrandığı zaman Azmi altlık olmak üzere cüzdanını Prense takdim eder ve cüzdanın en üzerindeki meşin kabın altı işte böyle nakil kâğıdından olarak onun üzerinde Prensin yazdığı senedin aynı cüzdan içinde bir kâğıda intikal eylerse Napoli'de Saint Charles Tiyatrosu'ndaki Acem hokkabazı Mirza İsmail dahi aylarca zaman mukaddem İstanbul'da Prensten cebren alınmış bir senedin aynını eyâdî-i ervâh-ı gaibeyle celp ve halka biliṙae bütün erbâb-ı temâşânın hayretini müzdad etmeğe pekâlâ muvaffak olur.

Hokkabazların icra eyledikleri hüner ve marifetlerde, fizik ve kimyanın bu misillü ihtiraatından o kadar istifadeler edilir ki zikrolunan fenlere muttali olmayanlar, gerçekten hayrette kalırlar. Biz Mirza İsmail'in Napoli'de Saint Charles Tiyatrosu'nda icra eylediği hünerlerin hilelerini aklımız erdiği kadar mahallinde zikrederek şimdiki hâlde bahsimizi Büyükada'daki havarıka hasretmek mecburiyetinde idiysek de Napoli hünerleri esasen Büyükada'da tehyie olunmuş şeyler bulunduğunu göstermek için şu kadarcık bir izahta bulunduk.

Prenses Mihriban'ın dediği gibi Azmi Sarpson'un müntakim-i câzimi olduğuna göre Büyükada vak'asını biz şu surette telâkki ve tasavvur edeceğiz ki:

Sarpson, ihtiyar Safa Kok Sanc'a bir senet imza ettirmeyi kurmuş hâlbuki Azmi Sarpson'un izinden ayağını asla uzak tutmadığı için bu tasavvurundan dahi haberdarmış. Sarpson yazdığı senedi imza ettirmek için hırsızlar reisi Ciyanni'yi bulup da müzakereye girişti̇ği sırada Azmi dahi bu misillü işlerde cüretli bir tür yedi olmak üzere kendini Ciyanni'ye satmış. Bade gidip bîçare ihtiyarın odasına girerek kâğıdı imza ettirmek istediklerinde, Sarpson'un yazdığı kâğıt imza edilecek olursa Azmi'nin eline hiçbir şey girmemiş olacağından Azmi asıl evrâk-ı lâzime kendi elinde bulunması için senedi Prensin kendisine yazdırmak

cihetini Ciyanni'ye ihtar eylemiş ki Ciyanni bu reyi filhakika pek ziyade muvâfık-ı hâl ve maslahat bulmuşsa da rey-i mezkûr Ciyanni'den ziyade Azmi'nin işine yaramış. Zira bu suretle bir kere Sarpson'un yazdığı müsvedde Azmi'nin eline geçtiği gibi Prens Safa Kok Sanc da müsveddeyi tebyiz eylediği zaman Azmi'nin cüzdanı üzerinde tebyiz ederek binaenaleyh cüzdan üzerinde bulunan kâğıda her ne yazmışsa altındaki kâğıda dahi onun aynı geçmek üzere Sarpson'a verilen senedin aynı dahi Azmi'nin elinde kalmıştır.

Bundan sonra Ciyanni yine Sarpson'dan almış olduğu emir üzerine bîçare ihtiyarı öldürmek istediğinde, gerek Azmi'nin Sarpson hakkındaki intikamı için Prensin sağ kalması lâzım geldiğine ve gerek Azmi filhakika o bîçare ihtiyara kıydırmak istemediğine mebni katilleri bu dehşetli cinayetten men için vantrilok sanatındaki mahâret-i fevkalâdesine istinat edip hırsızlardan maada Safa Kok Sanc'ın dahi korkusundan ödünü patlatacak olan o acîb ve garip sedâ-yı mehîbi çıkarmış. Fakat hırsızları bu sedayla menetmekten ziyade silâhlarını hükümden düşürmek suretiyle menedebileceğini daha evvelden düşünerek çünkü bunlar *** otelini basmazdan evvel birkaç defa Yedikule civarındaki kale zîr-i zemîninde içtima eylediklerinden, bu içtimada Azmi hırsızların her kararına vâkıf olduğu gibi suikastlerini de anlayarak cümlesinin kamaları namlularını mukavvaya tebdil eylemiştir. Zamanımızda san'at-ı taklîd o kadar ileriye gitmiştir ki gerek antika nevinden eski ve gerek en meşhur fabrikaların bugünkü imalâtından olan yeni şeylerin hangisi matlup olsa, yine o cins eczadan onların aynılarını yapmak mümkün olduğu gibi kalay, alçı, kâğıt gibi şeylerden dahi taklitlerini yapmak mümkünattandır ki Azmi gibi gözü açık bir hünerver için dahi haydutların demir eslihasını çalarak yerlerine kâğıttan silâhlar koymak işten bile değildir.

Elhâsıl İstanbul'daki Azmi, Napoli'deki Acem İsmail Han olduktan sonra orada göstereceği hünerlerin İstanbulca tehyie edilmek lâzım gelen esbabını ferih ve fahur tedarik edebileceğine asla şüphe olunamaz. Ama Azmi'nin Sarpson'dan neden dolayı intikamı olduğuna gelince işte bu mesele için de azim bir roman ve acîb esrar vardır ki onu öyle hulâsaten hikâye edivermek kabil olamayacağı gibi bu hikâyenin izahatına başlamazdan ev-

vel biraz da Napoli'de Saint Charles Tiyatrosu'nda icra eylediği hünerler üzerine karilerimizin nazarıdikkatlerini açmak lâzım gelir.

«3»

Acem hokkabazı Mirza İsmail Hanın hile ve hud'alarına dahi yukarıki iki bapta beyan olunan mukaddemat karilerimizin malûmları olduktan sonra Saint Charles Tiyatrosu'nda ilk icra eylediği hüner olan naime kız meselesinde, karilerimiz bizden o kadar mufassal ve mutavvel izahat almağa muhtaç olmaksızın hilelerin kâffesini kendileri anlayabilirler.

Hatta Mirza İsmail, ispritistler sanatında hiç mahareti olmaksızın dahi o naime kızı uyutup istediği hünerleri icra ettirebilir.

Hatta naime kız, hiç uykuya varmış olmadığı hâlde dahi o dahi fevkalâde hünerler yaptırabilir. Zira böyle büyük oyunlar icra edecek hokkabazların büyük büyük yardakları dahi olmak zaruriyattandır. Binaenaleyh her ne kadar meydana çıkardığı kızın Napoli'li bir fakir kızı ve hiçbir şey bilmediğini güya devâir-i belediyyeden aldığı evrakla ispat etmişse de evrâk-ı mezkûreyi filhakika bir fakir kız için aldığı hâlde asıl tiyatro sahasına o fakir kızı çıkarmayıp ona bedel kendi çırağı veyahut kendi şerîk-i san'atı diğer bir kızı çıkarmış olamaz mı? O fakir kızın bu hileden haberi bile olmamak matlupsa onu nevm-i mıknatıs ile uyutacağına sair birçok münevvimlerden bir ilaçla uyutarak tiyatrohanenin bir tarafında rahatlandırabilir.

Vakıa üç dört kişi gelerek naime kızı muayene etmiş ve bunların birisi dahi tabip bulunmuşsa da işte Mirza İsmail için asıl o tabibi beş on kuruşla kendi tarafına celp etmek mümkündür. Binaenaleyh tabip sair şahitlere kızın nabzını göstereceğine bir parmağıyla nabzı birkaç milimetre bir tarafa çekerek nabzın yalnız birini gösterebilir ve şahitler dahi nabızda hiçbir hareket bulamazlar. Kızın vücuduna bir de iğne sokulmuşsa da mezkûr iğnenin ucu ol kadar sivri olmayarak kendisiyse ucu bir yere dokundurulduğu zaman cismi içine girecek surette mahsusen yapılmış bir iğne olur ki o hâlde bir vücuda batırıldığı zaman güya iki parmağı girmiş zannolunduğu hâlde hiç de girmemiştir. Hokkabazlarda yalnız böyle sanatlı iğneler değil hançerler bile

vardır ki bir adamın göğsüne vurdukları zaman güya kabzaya kadar batarsa da asıl namlu kabzanın içine girmiş olduğu cihetle insanın vücuduna hiç tesir etmez.

Nâime-i mıknatısiyye Acem hokkabazın kendi yardağı olduğu hâlde icra edeceği hünerlerde artık hiçbir suubet kalmaz. Meselâ bir havanın çalınması talep olunduğuna dair mazrufen gelen mektupları açmaksızın okumak derecesindeki hünerler adî hokkabazlarda bile bulunur. Zira şunu pek kuvvetli olarak bilmelidir ki Acem hokkabazı Mirza İsmail Han gibi büyük hokkabazların erbâb-ı temâşâ meyanında mutlaka birkaç yardağı bulunacaktır. Bunlar daima erbâb-ı temâşâyı şaşırtıp tağlit ederek asıl hokkabazın emeline onları takrip eyleyeceklerdir. Meselâ erbâb-ı temâşânın naime kızdan icrasını talep edecekleri havalar üçten nihayet dörtten ziyade olmayacaktır. Yardaklar elbette bu dörtten birisini erbâb-ı temâşâya beğendirerek o havanın ismi bir zarf derunundaki kâğıda yazıldığı zaman dahi zarfın üzerine bir kırıntı veya büküntüyle bir işaret vazolunacaktır ki hokkabaz o işareti görünce hangi hava olduğunu derhâl anlayacaktır.

Böyle bir oyunda yalnız naime kızın icra eylediği havalar elbette hokkabazın arzu eylediği havalardan biri olacağı şöyle dursun, iskambil kâğıtlarıyla icra olunan hünerlerde dahi halkın beğenecekleri kâğıtlar elbette hokkabazın kendilerine beğendirmek istediği kâğıtlar olacağını karilerimizden pek çokları bizim tafsilât vermekliğimize muhtaç olmadıkları hâlde anlarlar. Zira «kart forsa» denilen şey pek meşhurdur ki kâğıtları karıştırıp halka beğendirecek olan zatın, istediği kâğıdı cebren vermesine denilir. Bir eli çabuk hokkabaz isterse aynı kâğıdı on kişiye beğendirebilir. Veyahut on kişinin onuna dahi başka başka ve fakat cümlesi kendi istediği kâğıtlar olmak üzere on kâğıt beğendirebilir. «Kart forsa» mümkün olduğu hâlde «müzik forsa» mümkün olamaz mı?

Sarpson'un resmi matlup olduğu zaman dahi erbâb-ı temâşânın edeceği intihap yine böyle zaruriyattandır. Vakıa ihtiyat ve yedek olmak üzere Acem hokkabazı Napolyon, Büyük Petro, Victor Hugo, Garibaldi gibi meşahirden bazılarının dahi resimlerini tehyie eylemişti. Asıl matlubu Sarpson olduğuna ve Sarpson'un resminden başlayarak esrâr-ı vâkıasını kâffeten ve kâmilen ortaya koymak istediğine mebni erbâb-ı temâşâ daha ilk

talepte Sarpson'u tayin etmemiş olsalardı bile ikinci üçüncü talepte mutlaka Sarpson'u talep edeceklerdi.

Bu resimler, evvelce eczalı sularla mukavva üzerine yapılırlar. Bade kurudukça renkler meydana çıkarlar. Yahut resimler renklerle filânlarla yapılarak cümlesinin üzerine bir eczalı su sürülmüştür ki o su kurudukça altındaki resimler meydana çıkarlar. Bundan maada resim evvelce kurşun kalemiyle çizilmiş olarak herbiri üzerine dahi hangi renk geleceği yazıldığından yalandan naime kız o renkleri hazır yapılmış oldukları kaplardan alıp yerlerine sürebilir ki bu kadarcık bir resim yapmak için pek de büyük maharete ihtiyaç görülmez.

Ama Mösyö Srpson'un resmi talep olunduğu zaman hokkabaz efendinin böyle Mösyö Sarpson namında bir adam olmadığından ve dest-i kudret o namda adam yaratmadığından bahisle ettiği teallülleri resim henüz hazır değildi de hazırlatmak için ettiğini zanneylemeyiniz. Resim tamam ve vaktiyle teşhir olunmak üzere hazırdı. Acem hokkabazı Mirza İsmail Han hazretleri mücerret halkın ilk nazar-ı iştibâhını Sarpson hakkında celp için bu taallülâtı icra ederek evvel-be-evvel herifin sahte isim taşır takımdan olduğunu göstermek için bu tedbiri kurmuştur.

Bu misillü hünerlerin kâffesi yardaklar marifetiyle her zaman pek güzel icra olunabilirler. Asıl şâyân-ı dikkat olan şey, Mirza İsmail Hanın Safa Kok Sanc familyasının sâkin oldukları sayfiyede birkaç yere telefonlar koydurmuş, bunların telini yine o sayfiyeye pek yakın olan bir dostunun bir mahrem-i esrârının yani diğer bir yardağının hanesine götürmüş olması kaziyesidir ki bu lüzumu daha Safa Koklar Napoli'ye gelmezden evvel hissederek konak yeri Safa Kok Sanc için sûret-i mahsûsada tefriş olunurken yorgancıları ele alıp şu emelini dahi husule getirmişti. Demek oluyor ki Safa Kok Sancların konağında her ne söylenmekteyse telefonun başına oturtulmuş bulunan bir kâtip onları kâmilen zapteyliyordu. İşte bu suretle dahi Acem hokkabazı, Safa Kok Sanc'la kızı ve Brehmen Ganzazib Sahak aralarında her ne söylenmekteyse haber aldığından asıl bu hüner ve marifetiyle Prenses Mihriban'ın nazar-ı hayretini celp eylemiştir.

Fakat Mösyö Sarpson Napoli'den firar eylediği zaman Acem hokkabazının gördüğü suubata nispetle bu telefon dahi o kadar müşkülâttan addolunamaz. Mirza İsmail Han gayet itimatker-

desi olan iki adamı Sarpson'un arakasına tayin ederek merkum her nereye adım atarsa on on beş hatve arkasından bu iki adam kendisini takip ediyorlardı. Hatta bu adamların daima kendisini takip etmekte bulunduklarına dikkat etmesinler diye her gün elbiselerini başka kıyafete tahvil eylediği gibi bazı günler sakallıysalar bazı günler sakalsız bulunmağa ve bazı vakit saçları sakalları siyahsa bazı vakitler dahi sarı veyahut beyaza tahvil olunmak suretiyle dahi tedbirli bulunuluyordu.

Hele merkumun esrarı meydana konulduğu zaman Mirza İsmail, Sarpson'un kendi üzerine hücum edeceğine pek çok muntazır oldu ve ona karşı tedbir olmak üzere üzerinde silâh bulundurmak ve yanında adam gezdirmek suretlerine müracaat eylediyse de Sarpson'da bu cesareti görememesi üzerine herifin kaçacağını anlayarak adamlarına o kadar mükemmel talimat vermiş ve Sarpson hangi memlekete giderse ne yolda davranacaklarını ve kendisine nasıl muayyen ve manidar parolalar üzerine telgraflar çekeceklerini o kadar etrafıyla kararlaştırmıştı ki Sarpson üzerine gözcü koyduğu adamlar, yalnız iki lâkırdıdan ibaret bir telgraf çekecek olsalar Acem Mirza İsmail, bu iki lâkırdıdan yirmi lâkırdılık mana anlayabilecekti. Bu yolda telgraf çekmeğe «konvansiyonel» veyahut «kondisyonel» denilir ki meselâ bir telgrafnamede yalnız «sıcak» kelimesi yazılırsa onun delâlet eyleyeceği manalar iki tarafça malûm olarak zikrolunan kelime-i vâhideden beş on kelimelik manalar anlaşılır. Bu usul yalnız esrara kimse vâkıf olmasın diye icat edilmiş değildir. Belki çok kelime yazarak telgraf ücreti çok verilmesin diye icat olunmuştur.

Hatta bu yolda şifrelerin bir daha mükemmeli vardır. Onlar dahi harf üzerine müretteptirler. Hurûf-ı hecânın kâffesi birer rakam işareti addolunarak elif, vav, ya gibi hurûf-ı medler dahi âvâz-ı fârıka itibar olunurlar. Diğer harflerden gerek birer ve gerek ikişer üçer tanesi hangi rakamlar demekse, onlardan sonra bir de harf-i med getirilip diğer rakamları dahi yazalar ve bu surette birtakım kelimeler vücuda getirirler ki onlar Fransızca manidar olmazsa da muhabirler arasında pekâlâ manidardırlar. Bunlardan bazı kere eşhas veyahut memalik ismi olmak üzere manidar olanlarına bile tesadüf olunur. Fakat her hâlde üç heceden ibaret olan bir kelimenin meselâ beş rakama delâlet olursa o rakamlardan herbiri birkaç kelimeye delâlet eylediğinden bu su-

retle yalnız bir kelimeden on beş yirmi kelimelik mana çıkarılmış olur ki Avrupaca Hindistan ve Amerika gibi memâlik-i baîdeyle muhâberât-ı telgrâfiyyede bu yüzden küllî tasarruf hâsıl olur.

İmdi Acem hokkabazının Mösyö Sarpson arkasına tayin eylediği adamlar, evvelkinden ziyade dikkatli davranarak bir gün sabahleyin erkenden merkumun tebdîl-i kıyâfetle murdar bir İtalyan balıkçısı hâlinde sahile indiğini görmeleriyle arkasına düşmüşler ve Sarpson'un Civita Vikya'ya kadar kendisini nakletmek üzere bir sandal pazarlık eylediğini görünce, derhâl Acem hokkabazına malûmat vererek onun tarafından aldıkları talimat üzerine kendileri karadan şimendiferle Civita Vikya'ya varıp orada Sarpson'u istikbale muvaffak olmuşlardır.

Eğer Sarpson kendisinin takip olunduğunu veyahut olunacağını bilseydi mutlaka başka bir manevra çevirerek izini kaybederdi. Meselâ sandalı Civita Vikya'ya gitmek için pazarlık eylediği hâlde yolda başka bir yere çıkarak sandalı iade eyler ve bu suretle tebdîl-i tarîk ederek takip edenlere yanıltmaç vermiş olurdu. Acem Mirza İsmail Han ise bu noktada Sarpson'dan daha zeki çıkmış demektir. Zira o dahi adamlarını diğer bir sandala bindirip de arkasından sevketmiş olsaydı deniz üzerinde Sarpson elbette takip olunduğunu anlardı. Ama Sarpson kimseye izini göstermediği zannıyla Civita Vikya'ya gittiği hâlde Acem kendi adamlarını karadan sevkedince takip olunan zatın önü kestirilmiş olacağı derkârdır.

İşte Sarpson bir kere bu suretle takibe bşlandıkta Paris'e kadar arkasından Acemin adamları ayrılmayıp Paris'teki yeni ismini ve mahall-i ikametini dahi lüzumuna göre gerek mektup ve gerek telgrafla Aceme haber verdiklerinden, nihayet Acem tarafından aldıkları ta'lîmât-ı âhire üzerine dahi tamam oyun gecesi mahut telgrafı yetiştirmişlerdir ki şu hüner hokkabazın a'zam-ı ma'rifeti addolunsa becadır.

Acem hokkabazının en başlıca hud'alarına dair buraya kadar vermiş olduğumuz izahat, Mirza İsmail Hanın sair ufak tefek hünerlerindeki hidaâtının dahi mahiyetlerini karilerimiz nazarında keşfetmiş olabilirler. Her hâlde hokkabaz efendiyi icra eylediği hünerlerde muhayyer-i ukul-i erbâb-ı temâşâ olacak derecelerde muvaffak eyleyen şey, yardakçılar kaziyesi olduğunu nazarıdikkaten uzak tutmamalıdır. Hatta kibâr-ı erbâb-ı temâşâ

meyanında Mirza İsmail Hanın doğrudan doğruya kendi tarafından mensup veya meclup yardakçıları bulunduktan maada birtakım kimseler mücerret medyumların gayretkârı olmak ve birtakımları dahi mahza Mösyö Sarpson'un aleyhinde bulunmak hasebiyle Acem hokkabazının muvaffakiyatına yakından maddî manevî muavin sayılabilirler.

Mirza İsmail Hanın ayna gibi bir suretle meydana koyduğu evrak içinde, bir de Mösyö Sarpson'un Prens Safa Kok Sanc ile bütün hanedanı aleyhindeki kastını müşir ihtiyar Prense gönderilmiş olan mektup vardır ki Acem hokkabazının buraya kadar anlamış olduğumuz ahvâl-i hud'akârânesi üzerine bu mektup Prens Safa Kok Sanc hazretlerine kimin tarafından yazıldığını başkaca izah ve tafsile ihtiyaç bile kalmaz. Karilerimiz, ihtimal çoktan anlamışlardır ki Sarpson'un makasıdını mübeyyin olan işbu mektup yine Azmi, nâm-ı dîger Mirza İsmail Han arafından yazılmış bir şey olup mektubu yazan kendisi olduğu hâlde o mektubun aynı olmak üzere Napoli'de Saint Charles Tiyatrosu'nda meydana çıkardığı diğer kâğıt Acem hokkabazı için eshel-i muvaffakiyyâttan addolunur.

İşbu satırları yazdığımız esnada, yani hemen şu günler zarfında Vachington namında bir Amerikalı dahi İstanbul'a gelerek Tepebaşı'ndaki Belediye Tiyatrosu'nda herkesin kalbinde muzmer olan şeyleri bilmek ve kapalı mektupları okumak ve hiç vâkıf olmadığı lisanlardan bir kâğıda yazılan kelimeleri mestur oldukları hâlde keşfetmek gibi iddialar ile icrâ-yı hüner eylemiştir ki bizce bu misillü şarlatanlıklar işte romanını yazmakta bulunduğumuz Mirza İsmail'de mükemmelen görüldüğü cihetle Amerikalı yeni şarlatanı temaşaya heves bile etmemişsek de ilânnamesinde bazı Avrupa hükümdarânı huzurlarında icrâ-yı hüner ve isbât-ı müddeâ eylemiş bulunduğu dahi yazılı olduğunu görmüşüzdür. Bu ise şu romanımızda tahayyülkerdemiz olan Mirza İsmail gibi bir mahir hokkabazın, sırf hayâl-i ham suretinden ibaret olmayıp emsali ve belki kendisinden daha büyük ve daha mühim iddialı diğer hünerverlerin dahi mevcut olduğunu gösteren en yeni berahîn ve delâildendir.

Prens Safa Kok Sanc gibi şu asırda her sanat ve hünerin ne derecelerde ileriye gitmiş olduğunu ahvâl-i cihâna ıttıla ile öğrenmiş bulunmayan sadediller, aklın ermeyeceği bazı havârık-ı

âdiyyeyi derhâl beşeriyet fevkinde addeyleyerek inanırlarsa da Prenses Mihriban gibi tetebbu-ı matbuût ile zamanın terakkiyyât-ı gûnâgûnuna vukuf peyda eylemiş bulunan açık gözlülerin, bu misillü havarıkı, halkı eğlendirmek için ikmal ve itmam edilmiş sanâyi-i âdiyyeden addeyleyerek bayağı hokkabazlıktan başka bir şey olmak üzere telâkki edemeyecekleri derkârdır.

Bu sebebe mebnidir ki babası Safa Kok Sanc, Mirza İsmail'de gördüğü marifetin cidden ve hakikaten harikıyyetine kanaat eyleyerek Mösyö Sarpson hakkındaki rüyanın kâffesine inanıyormuş ve bu dolâb-ı muhâdaanın en ince ve en girift ve muğlâk olan çarhları nasıl bir kuvvetle hareket eylediğini merak bile etmemişken zeki Mihriban, Mirza İsmail Hanın gösterdiği hokkabazlıklar içinde kendilerine dair olan mesele adî hokkabazlıktan bilkülliye başka olacağını ve hokkabazlık eğerçi eğlence için temaşası lâzım bir şeyse de kendilerine ait olan şeylerin dahi taharrisi başkaca lâzım ve lâcerem olacağını nazar-ı hikmete alarak Acem hokkabazıyla ona göre muamelede bulunmuştu.

Bu hâlde dahi her şeye kopkolay inanıverenlerin hiçbir şeyin hakikatine vâkıf olamayarak cihanda gözü kapalı kalacaklarından ibaret bulunan hikmet, bîçare Safa Kok Sanc hakkında vaki olduğu gibi her şeyin zımniyatını ve müstetiratını merak edip anlamak isti'dâd-ı cüst ü cûsunda bulunanların merak eyledikleri şeyler hakkında imkânın müsait olabildiği hakayıka vasıl olabilecekleri hükmü dahi Maya Mihriban hakkında vaki olmuştu. Zira bundan evvelki kitabın sonlarında görülmüş olduğu üzere zeki Mihriban, hud'akâr hokkabazın hilelerine inanamayacağını merkuma inandırdıktan ve kendisini terhin edebilecek bir kuvvet mutasavver ise o dahi hokkabazlık kuvveti olmayıp belki bir safvet-i âkılâne ile keşf-i esrâr ve izhâr-ı merâm kuvveti olabileceğini herife ikna eylediğinden filvaki bu teşebbüsatı içinde azim bir sevdâ-yı intikam ve muğlâk bir roman bulunduğunu Acemce itiraf ettirmiştir.

«4»

Mirza İsmail'in hokkabazlıktaki hud'alarına dair karilerimizin buraya kadar almış oldukları izahattan, o zamanlar Napoli'de Acem hokkabazını temaşa ile dûçâr-ı hayret olmuş bulunan züvvarın ağlebi mahrum oldukları cihetle herkes medyum-

luğun ciddiyet ve adem-i ciddiyyetini hükümde müteredddit kalarak eğerçi erbâb-ı teyakkuz ve intibahtan bir çoğu, bu misillü şarlatanlıklara inanılmak lâzım gelmeyeceğini ispat hususunda olanca fesahatlerini meydana koymakta idiyseler de yine birçok kimseler, Mösyö Sarpson'un firarı ve Safa Kok Sanc'ın itirafatı Acem hokkabazı lehinde reddi kabil olmayan emârât-ı vâzıha ve berâhin-i kat'iyyeden olduğunu bilityan, Acemin beşeriyet fevkinde bir adam olması itikat edilemez ise bile öyle pek de adî şarlatanlardan olmasına dahi kolay kolay hüküm verilemeyeceğini iltizamda ısrar eyliyorlardı.

Bu aralık Napoli gazeteleri yeni bir fıkra yazdılar ki fıkrai mezkûre, Acem hokkabazının şarlatanlığına hiç şüphe edemeyen münker ve muannidlerin bile zihinlerine durgunluk verdi. Şöyle ki:

Hokkabaz Acemin Saint Charles Tiyatrosu'nda evvelden haber verdiği saat ve dakikada Paris'ten gelmiş bulunan telgraf, Napoli mahkeme-i cinâyeti nezdinde bulunan müddeiumumînin nazarıdikkat ve ehemmiyetini celp etmiş olduğundan, sair erbâbı temâşâ Acemin gerek lehinde ve gerek aleyhinde hükümsüz, neticesiz sözler ve mübahaseler ile vakit geçirdikleri esnada, müddeiumumî hiç kimseye renk vermeksizin Fransa Adliye Nezaretine bir telgrafname çekmiş ve hokkabaz Aceme gelen telgrafta Mösyö Sarpson'un Paris'teki mahall-i ikameti ve ismi olmak üzere münderiç bulunan kelimatı kendi telgrafına aynen derceyleyerek bu mahall-i ikamette bu nam ile mukim olan adamın pek büyük ve müthiş cinayat ile maznun olduğunu bilihtar tevkif olunması lâzım geleceğini ve kendi hakkındaki cinâyât-ı maznûnenin şahitleri olmak üzere elde bir hokkabaz Mirza İsmail ve bir Hintli Prens Safa Kok Sanc ve bir de kızı Prenses Mihriban mevcut idüğine, zikrolunan mahall-i ikamette öyle bir nam ile mukim adam olup da tevkif edilecek olur ve ait olduğu mahkeme tarafından şahitlerin ihzarına veya Napolice zabt-ı ifâdelerine lüzum gösterilir ise icabının icra kılınacağını bildirmişti.

Çend gün sonra Fransa Adliye Nezareti tarafından gelen cevapnamede filvaki beyan olunan mahall-i ikamette tayin edilen isim ile müsemma bir adam bulunup isbât-ı hüviyyeti için adliye polisi tarafından celp olundukta kim olduğunu beyan ve ispattan âciz kaldığı ve derhâl üstü başı ve ikametgâhı taharri olundukta

birçok devletler tebaasından birçok namlara verilmiş birçok pasaportlar bulunarak bunlar ise kendisinin serseri makulesinden olduğuna delâlet eyleyeceği ve Paris'te hiçbir sefarete mensubiyetini ispat eyleyemediği gibi nefsine kefil olmak için kendisini tanıyabilen hiçbir adam dahi gösteremediği ve bu hâlde merkum zâbıta-i adliyyenin iştibahını celp ile umumî debboyda muhafaza ve tevkif kılındığı beyanıyla, şimdilik icrâ-yı şehâdet için değil ise bile tedkikat-ı evveliyyeyi icra edebilecek olan müstantikin teshîl-i umûru için Napoli'de misafir bulunan ve ismi telgrafnamede tasrih edilen zevatın, maznûn-ı merkum hakkındaki ifadelerinin ahz ve irsali rica olunmuştu.

Napoli mahkeme-i adliyyesi, Fransa Adliye Nezaretinin işbu telgrafnamesini üç nüsha olarak istinsah ettirip birisi Mirza İsmail ve diğeri Prens Safa Kok Sanc ve üçüncüsü Prenses Mihriban namlarına üç mektup iş'arıyla Napoli meclis-i cinâyeti nezdindeki müstantik dairesine müracaatları tavsiye kılınmış ve bu misillü umûr-ı cinâiyyede icrâ-yı şehâdet mecburiyeti hakkındaki mevâdd-ı kanûniyye dahi bilihtar müracaat etmeleri lâzım gelen gün ve saat dahi tayin ve terkim olunmuştu.

İşbu mektuplar, mürsel-i ileyhlerine vasıl oldukları zaman ne yolda tesir etmiş odukları başkaca düşünülecek ve görülecek şey olup ancak keyfiyet gazete muhbirlerinin vâsıl-ı sem-i ıttılâ'ları olunca, bütün Napoli gazeteleri dahi sûret-i hâli derç ve iş'ar eylediklerinden, oyun akşamları Saint Charles Tiyatrosu'nun gerek içinde ve gerek önünde görülmüş olan teheyyücat bu defa bütün Napoli meyhane ve gazino ve mahâfil-i sıgar ve kibarında peyda olmuştu.

Halktaki fikr-i cüst u cûnun daima hakayık-ı ahvâlden ileriye giderek her habbeyi kubbe edecekleri hakkında evvelce karilerimizde peyda eylemiş bulunduğumuz fikir burada bizi tekrar o yoldaki tafsilât ve muhakemata mecbur etmeksizin karilerimiz anlarlar ki sûret-i vukuu yukarıda beyan eylediğimiz dereceden ibaret bulunan meseleyi, erbâb-ı merak büyülttükçe büyülterek hatta Sarpson'un cinâyât-ı müdhişesi öteden beri kendilerince malûm imiş gibi filânca vakit flânca yerde bir kimseyi dolandırdığından bed' ile filânca vakit filânca yerde birkaç kişiyi birden öldürdüğüne kadar rivayat ve hikâyat ile mesamii doldurmağa başlamışlardı.

Adliye tarafından yazılan mektup, Prens Safa Kok Sanc ile kızı Mihriban'a teslim olunarak mektupları getiren mübaşir bunların vusulünü müşir ilmühaberleri dahi kendilerine imza ettirip gittiği zaman, Safa Kok Sanc tahrîrât-ı mezkûre mündericatından derhâl kızını haberdar etmek için Mihriban'ın odasına koştuğu gibi Mihriban dahi böyle bir nagehanî hâl üzerine pederiyle müzakere için Safa Kok Sanc'ın dairesine koşmuştu.

Yolun ortasında baba ile kızın karşı karşıya gelerek ellerindeki kâğıtları birbirinin burunlarına sokarcasına irae ile beraber çehre ve tavırlarında dahi «Böyle bir şeye intizar mı olunurdu? Bu hâl ne garip hâldir?» gibi meânî-i istîzâhkârâne göstermeleri, hakikaten pek muzhik bir suret almıştı.

Bulundukları yer Mihriban'ın odasına daha yakın olmakla, baba ile kız oraya gittiler ve evvelâ her biri elindeki mektubu diğerine okudular ki mektupların ikisi dahi harfi harfine yekdiğerinin aynı olup yalnız isimlerde farkları olduğu görüldü.

Mektupları bade'l-kırâe baba ile kız epeyce bir zaman hep birer tavr-ı istîzâh ile yekdiğerinin yüzlerine bakıyorlardı. Fakat hiçbirisi diğerinin ettiği istizaha mukabil şakk-ı şefe edemiyorlardı. Nihayet bu cüret ihtiyar Prenste görüldü. Dedi ki:

–Gördün mü kızım? Gördün mü Mihriban? Başımıza gelen hâlleri gördün mü? Acem hokkabazının ervâh-ı gaibeden alıp bize verdiği haberleri şarlatanlığa hamletmek istemiyorduk ama bak iş resmiyet dahi peyda eyledi.

–Evet babacığım görüyorum. Fakat böyle bir da'vet-i resmiyyeyi dahi Acem hokkabazının ervah ile olan münasebatından münbais bir hüner-i hârikulâdedir diye mi kabul edeceğiz?

–O kadar budala değiliz kızım! İş şimdiki hâlde hokkabazlık derecesinden çıktı. Şimdiki hâlde bir mahkeme-i adliyye karşısında bulunuyoruz. Edilen davete icabet göstermemeğe kudretimiz yoktur. Sonra kendimizi dahi pençe-i kanûna duçar eylemiş oluruz.

–Evet! Orası öyle ama hamdolsun biz maznun sıfatıyla mahkemeye davet olunmuyoruz ya? Reviş-i hâle nazaran müddeî ve şahit sıfatıyla bile davet olunmuyoruz. Velev ki öyle bir davete duçar olalım. Sizin Sarpson aleyhine bir davanız varsa serdedebilirsiniz. Benim böyle bir davam yoktur. Başkasının Sarpson

aleyhinde davası olup da şehadet edecekseniz yine muhtarsınız. Benim ise böyle bir şehadet dahi etmeğe hiç mecburiyetim yoktur.

Mihriban bu sözleri öyle bir tavır ile söylemişti ki bu tavır, aldığı mektuptan kızın pek ziyade müteessir olduğunu gösteriyordu. İhtiyar Prens ise vakıa pek mütelâşî idi. Ancak ettiği telâş bir tavr-ı hâifâne ile olmayıp muzafferane ve müntekimane bir suretteydi. Binaenaleyh kızına dedi ki:

–Eğerçi yalnız bir ifade için davet olunuyor isek de Sarpson hakkında ne gibi bir ifade verebileceğimizi düşünüyor musunuz?

–Yok! Bunda düşünecek ne varmış? Biz hükümetin casusu olmadık ki arzu ettiği adamlar hakkında bizden malûmat almağa hakkı olsun!

–Kızım, casusluk diye istikrah edilen şey bu değildir. Hükûmet-i adliyyenin istediği ifade veya şehadeti ita ve ifa etmeğe her namuslu adam borçludur.

–Pekâlâ! Öyleyse Sarpson denilen zatın pek terbiyeli, namuslu, ziyade okumuş, dünya görmüş, para kazanmış bir adam olmasından ibaret bulunan malûmatımı müddeiumumîye mi müstantike mi her kime ise veririm, keyfi gelsin vesselâm!

İhtiyar Prens bir tavr-ı mütehayyirâne ile kızının yüzüne baktı. Sanki söylediği sözü anlamamış olduğundan anlatması için biraz da bekledi ise de kızında bir eser görmeyince dedi ki:

–Hey'et-i adliyyeye böyle malûmat vereceksin ha? Ya Sarpson'un bize ettiği bunca işleri setr mi eyleyeceksin?

–Hangi işleri?

–Allah Allah! «Hangi işleri?» diye sormak neden icap ediyor?

–Sorarım ya? Sarpson bize ne iş etmiş ki hükûmet-i adliyyeye haber vereceğiz?

–Canım, İstanbul'da bizden cebren aldırdığı senet!

–Öyle bir senedin alınmış bulunması sahih olabilir ise de size bu cebri Sarpson'un etmiş bulunduğu ne ile sabit olacak?

Bîçare ihtiyarın sapsarı olan rengi bembeyaza tahavvül eyledi. Kızının dediği şeyleri hakikaten anlayamadığı etvarından besbelli oluyordu.

Fakat biraz düşünüp taşındıktan sonra kızının bu sözünü reddetmek kabil olamadığını o dahi teslim eyledi. Öyle ya? İstanbul'da cebren birtakım haydutlar kendisinden bir senet almışlar ise de bu senedi Sarpson'un almış bulunduğunu ne ile ispat edebilecekler ki hükümete o yolda bir söz söyleyebilsinler!

Bunun üzerine baba ile kızın arasında iki dadika kadar bir zaman geçti ki buna cidden ve hakikaten bir pandomima denilebilmek kabildir. Ancak pandomimalarda, evza ve harekâttan maânî-i müstakille ve mükemmele anlaşılabildiği hâlde bunların evza ve harekâtı birer lâkırdı söylemeğe davranıp davranıp da söyleyememekten ibaret kalırdı.

Bir aralık Mihriban, sanki bir söz söylemiş olmak için adliye tarafından edilen davete icabet eylemeyeceğini babasına söyledi. Ancak bu sözünün manasız olduğu kendisince dahi müsellem olduğundan, davete icabet etmemek kat'an kabil olamayacağını Safa Kok Sanc dermeyan eylediği zaman, boynunu bükmekten başka bir şeye muktedir olamadı.

Bundan sonra beş dakika kadar müddet daha Safa Kok Sanc kızının yanında bulunduysa da aralarında hemen hiçbir söz teati olunmadı. Zaten ne söyleyecekler? Söylemek kabil olan derecesini söyleyip bitirmişlerdir. Eğerçi Safa Kok Sanc Mösyö Sarpson aleyhinde mahkeme-i adliyyeye birçok haberler verilmesini arzu eyliyor idiyse de böyle şeyler herkesin arzusuna göre olmayacakları derkârdır. Bir mahkeme-i adliyyeye bir şey söylenir ama sonra o söylenen sözün ispatı da icap eyler. Hele Prens Safa Kok Sanc, kızı Mihriban'ın Sarpson hakkında bir şey söylemeyeceğini gereği gibi görüp anlamış olduğundan bu cihetten bilkülliye kat'-ı ümîd eyleyerek şayet Brehmen Ganzazib Sahak'ın reyinden istifade edebilmek ümidiyle kalkmış biraz da merkumun odasına gitmiştir.

Babası odadan çıktıktan sonra Maya Mihriban hey'et-i adliyyeden gelen kâğıdı bir daha okumağa başladı. Öyle bir tavr-ı gazûbâne ile okuyor idi ki güya gözlerinden çakan şimşeklerin âteş-i cihânsûzu ile kâğıdı yakacak zannolunuyordu.

Yarıya kadar ancak okuduktan sonra kâğıdı elinden atarak yerinden fırladı ve güya karşısında şâyân-ı itâb bir adam varmış da onu tazir eyliyormuş gibi bir suretle davranarak dedi ki:

–Hiç de böyle maskaralık görülmüş işitilmiş değildir. Güya usûl-i adliyyeyi kaide-i adâlete daha ziyade tevfik edeceklermiş gibi meydana birer müddeiumumî çıkarmışlar. Rast gelen masumları maznundur diye tevkif edip duruyorlar. Davacısı olmayan bir adamdan kimin intikamı alınacakmış? Hem müddeiumumî bir adamın düşmanı olduğu için o adamın dostlarını da kendi aleyhine tahrik eylemek kadar dünyada insafsızlık tasavvur olunamaz. Sarpson'un aleyhinde söz mü söyleyecek mişim! Herifin zerre kadar kabahatini bilmez isem yalanlar mı icat edeceğim? Sarpson sevmediğim bir şey olarak yalnız kumar oynuyordu. Kumarbazlık bir cinayet ise bütün Avrupa kibarını hapishanelere doldurmalıdır. Babamın Sarpson'a husumeti, bîçarenin bana olan aşkından neşet eyliyor. O hâlde tab'-ı beşere aşk-ı feyz ve istidadını koyduğu için ma'bûd-ı a'zam Brahma'ya itiraz etmelidir. Bakalım bütün dünya Sarpson'un aleyhine kıyam eylesin. Eğer bîçareyi maznun etmek isterlerse diyecek yoktur. Fakat ellerindeki kaide, doğruluk ve adalet kaidesi ise Sarpson'u hiçbir kimse mahkûm edemeyecektir.

Kız esrar içmiş mecnun gibi böyle kendi kendisine söylenip dururken kapı açılıp hizmetkâr kız elinde bir vizite kâğıdı olduğu hâlde içeriye girdi. Prenses Mihriban işbu vizite kâğıdına bakarak Acem hokkabazı Mirza İsmail Han yazılı olduğunu görünce kaldırıp yere çarparak hizmetkâra karşı davranışında kız gelen misafiri tart için emir alacağı zannına düştüyse de Mihriban'ın fikri bir anda tebeddül ederek kıza dedi ki:

–Büyük salonda beklesinler. İki dakikaya kadar gelir kendilerini görürüm.

«5»

Safa Kok Sanc, kızı Mihriban'ın odasından çıkıp kendi odasına geldiği zaman derhâl elektrikli çıngırağın düğmesine dokunup içeriye giren uşağa Brehmen hazretlerinin teşrifleri temennisinde bulunduğunu söylemişti.

Birkaç dakika sonra Ganzazib Sahak, Brehmenlik şanına lâyık olan vakar ve azametiyle ihtiyar Prensin huzuruna gelerek âdâb-ı Hindiyyeden olduğu üzere evvelâ duasını icra eyledi. Bade Prens o gün Napoli mahkeme-i adliyyesinden gelen mektup elinde olduğu hâlde keyfiyeti anlatmağa başladı ki zaten Safa

Kok Sanc bu işi bir vak'a-i mes'ûdâne tebşir ediyor tavrıyla anlattığı gibi Ganzazib Sahak dahi yine öyle bir tavırla dinliyordu. Prens hikâyesini bitirdikten sonra dedi ki:

–Aman efendim! Ma'bûd-ı a'zam, encâm-ı kâr biz kullarına merhamet etmişler demek oluyor. Tez Maya Mihriban'a keyfiyeti tebşir ediniz.

–Tebşir mi? «Taziyet» diyecek olsanız daha münasip olurdu.

–Nasıl taziyet? Biz böyle bir muvaffakiyeti temin için büyük büyük fedakârlıklar iltizam eyleyebilirdik. Şimdiyse Brahmanın lütfuyla maksadımız kendi kendisine hâsıl oluyor.

Bunun üzerine Safa Kok Sanc akdemce kızıyla olan muhaveresini Brehmen Ganzazib Sahak'a anlatmağa başladı. Ganzazib Sahak her kelimeyi dinledikçe suratındaki işmizazlar artarak ağardıkça ağarıyordu. Nihayet Prens sözünü bitirince Brehmen dedi ki:

–Aman ey sahip! Bu sözleri sizden başka birisinden işitmiş olsam mutlaka inanamazdım.

–Evet ey fazıl! İnanılacak şeyler değildir. Evvelâ kızım Mihriban gibi bir prensesin öyle dini milleti ayrı bir habise muhabbet edebileceğine kim inanır ki işin bakiyatına dahi inanmak kabil olabilsin!

–Önümüzde kendi kendisine açılan şu intikam fırsatını fevt etmemek ne kadar lâzım olduğunu zatınıza tekrar-be-tekrar tavsiyeye hacet göremem. Fakat Maya Mihriban'ın şu haber verdiğiniz tavrı bizim için o fırsattan istifade imkânını bilkülliye ortadan kaldırdıktan maada bilâkis şayet huzûr-ı adliyyede Sarpson'un beraatine delâlet edecek sözler söyler veya tavırlarda bulunur diye korkuyorum.

–Ya benim de korktuğum şey bu değil midir? İşin içinde bir kızım Mİhriban bulunmamış olsa ben elbette Acem Mirza İsmail Hanla uzlaşarak o Sarpson hınzırı hakkında öyle bir oyun oynardım ki yalnız Sarpson'u değil dünyada onun gibi daha ne kadar mel'unlar varsa cümlesini de oynayacağım oyunlar hayrette bırakırlardı. Fakat işler ne kadar ciddiyet peyda eyliyorlarsa Mihriban dahi Sarpson hakkındaki muhabbetini o derecelerde ibraz eylediğinden Sarpson'la uğraşalım derken kendi kızımızla uğraşmağa mecbur olmayalım diye havfeyliyorum.

–Acaba Mihriban'ı mahkemeye müracaatla ifadesini vermekten meneylemiş olsak olmaz mı?

–Bunun için iki mâni vardır. Bir kere bir mahkeme-i adliyye tarafından davet olunup da gitmemek olamaz. Hatta kanunen cezası da vardır. İkincisi zannımda hatam yoksa Mihriban dahi memnuiyeti kabul etmez. Sarpson hakkında ciddî ve resmî bir teşebbüs olduğunu görür de dostuna muavenetten vazgeçer mi?

--Of! Bazı işler oluyor ki insan evlâdı için büyüklük dahi muzır oluyor. Vakıa Mihriban'ın Sarpson hakkındaki şu muamelesi bir büyüklük olduğuna şüphe yoksa da insanın bu fazileti methetmeğe dili varmıyor. Çünkü o büyüklükten biz değil düşman istifade eyliyor.

Söz bu dereceyi bulduğu zaman, iki ihtiyar başlarını önlerine eğerek düşünmeğe başladılar. Gariptir ki işin içinde koca bir Sarpson, koca bir Acem hokkabazı bulunduğu hâlde gerek bunlar ve gerek işin müşkilât-ı sâiresi asla ihtiyarları düşündürmüyordu da âciz bir kız düşündürüyordu.

Hâlbuki acz denilen şey bazı kere sahibini dûçâr-ı zaaf edeceğine nâil-i kuvvet eyler. İnsanda gönül büyük olursa zaafı yeisini mucip olarak teşebbüsatında gayret-i me'yûsâneyle hareket eder ve Hoca Saadeddin'in demiş olduğu üzere keskin kılıca bile el sunar.

İhtiyar Brehmen eğerçi usûl-i muhâkemâttan, ahkâm-ı kavâninden filândan habersiz idiyse de haddizatında pek zeki bir adam olduğundan zekâsı bu işte dahi imdada yetişti. Prense dedi ki:

–Pekâlâ! Maya Mihriban'ı hiç menetmeyelim. Hatta bize muavenet etmesi için de yalvaralım. Sarpson'un lehinde hareket etmekte muhtar olsun. Fakat biz dahi huzûr-ı mahkemede Mihriban'ı Sarpson tarafından iğfal edilmiş gösterelim. Diyelim ki: İşte Sarpson bu kadar serseri olduğu hâlde kız kendisine bu derecelerde meyil gösterirse bu da Sarpson'un hud'akârlıktaki maharetine delâlet eyler.

–Fena söylemiyorsunuz ey fazıl?

Vakıa Brehmen Ganzazib Sahak fena söylemiyordu. Bilâkis pek iyi söylüyordu. Mihriban'ı Sarpson aleyhine kıyam ettiremeyecek ve terk-i ifâdeye dahi mecbur eyleyemeyecek olduktan

sonra bari bu surette istihdam eylemek esâs-ı maslahat için pek nafi olacaktır.

Hatta iki ihtiyar mahkemeye gidilmezden evvel mutlaka Acem hokkabazı Mirza İsmail Hanla dahi görüşmek lâzım olduğunu ve Napoli mahkeme-i cinâyetinin müstantiki huzurunda edilecek teşebbüste, söz ve fikir birliğiyle hareket edilmesini dahi kararlaştırdılar. Bu karar üzerine Prens Safa Kok Sanc derhâl bir kâğıt kalem alarak Aceme hitaben bir de mektup yazdı. Çıngırağı çalarak içeriye giren uşağa mektubu verdi. Dedi ki:

–Hemen şimdi birisi bu mektubu mahalline götürsün.

Uşak mektubun zarfına göz gezdirerek Acem Mirza İsmail Han olduğunu görünce o anda Mirza İsmail'in büyük salonda Prenses Mihriban'la mülâkat eylemekte bulunduğunu efendisine ihbar eyledi. Safa Kok Sanc ne diyeceğini anlamak için Brehmen Ganzazib Sahak'ın yüzüne baktı. İhtiyar Brehmen dedi ki:

–Mektubu doğruca salona götürüp Aceme vermiş olsalar ne olur sanki?

–Kızım Mihriban'ın canını sıkmasın diye düşünüyorum.

–Bana kalırsa bilâkis Acemle işimizi gizli görmek Mihriban'ın canını sıkar. Eğer Mihriban arzu ederse Acemle mülâkatımızda kendisi dahi hazır bulunabilir. Lâkin ondan evvel şunu da düşünelim ki acaba Mihriban bu anda neyi müzakere etmek için birleşmişlerdir? Acemi kendisi mi çağırmıştır?

–Vallahi bilmem.

–Mümkün olsa da buralarını dahi öğrenebilsek. Her hâlde gerek bunu öğrenmek ve gerek kendi işimizi müzakere etmek için şu mektubu salona Acem Mirza İsmail Hana göndermeliyiz ki Mihriban'la müzakeresini bitirdikten sonra gelip bizi de görsün.

Brehmenin bu sözünü Safa Kok Sanc dahi tasvip ve tasdik eylediğinden mektubu büyük salona götürmesi için uşağa emir verdiler.

Uşak avdet edinceye kadar iki ihtiyar arasında belli başlı bir söz teati olmadı. Beş dakika sonra uşak avdet ederek Mirza İsmail Han tarafından olmak üzere dedi ki:

–Maya Mihriban'la mülâkatları hitam bulduğu anda buraya geleceklerdir efendim.

Brehmen Ganzazib Sahak uşağa sordu ki:

–Mihriban'la Acemi ne hâlde gördün?

–Hiç efendim. Salonda oturmuş konuşuyorlardı.

–Ne yolda konuşuyorlardı? Hiddetli bir hâlde miydiler? Biribiriyle mücadele suretinde bahsediyorlar mıydı? Yoksa bir tavr-ı dostâne ve müttefikaneyle mi sözleşiyorlardı?

–Ha sözleri galiba mücadele suretinde olmalıdır. Çünkü Maya Mihriban kıpkırmızı olup gözleri dahi fena hâlde parlıyordu. Hatta ben mektubu Aceme verdiğim zaman Acem okuyup da «Pederiniz tarafından dahi davet olunmuşum, gidip kendilerini görmeğe elbette müsaade verirsiniz» demesiyle Mihriban hiçbir cevap vermeyip omuzlarını kaldırmıştı.

–Haydi öyleyse sen işine git.

Uşak kapıdan çıktıktan sonra iki ihtiyar, Mihriban'la Acem hokkabazı arasındaki hâlden memnun oldular. Ganzazib Sahak dedi ki:

–Bir sûret-i mü'telifânede bahsetmiyorlar demektir. Bu hâlde Acem bizimle müttefik sayılır. İşimiz iştir.

–Zaten Acemin Sarpson aleyhinde bulunmasını Mihriban bir veçhile beğenememiştir ki Acemle itilâfları mümkün olabilsin. Mahkemenin davet eylediği üç şahitten ikisi, Acemin fenalıklarını söyleyip de birisi dahi Sarpson tarafından muğfil bir kız olursa elbette adliye memurları Mösyö Sarpson'u şâyân-ı ehemmiyyet serserilerden olmak üzere telâkki eder. Hatta iktizasına göre bu işte Acem hokkabazını nakden dahi teşvik edebiliriz.

–Hayır efendim! Nakten teşvike ihtiyaç olmadığı gibi olsa bile size bu sureti tavsiye edemem. Akçenizin hatırı için size hizmet edecek olan adam başka yerde daha ziyade akçe bulacak olursa elbette o tarafı size tercih eyler. Müttefik olmak üzere daima öyle adamları tercih etmelisiniz ki göreceği mükafat sizin akçenizi almaktan ibaret olmasın. Belki kendi işi dahi sizinle edeceği ittifak yüzünden husule gelecek olsun. İşte asıl müttefik diye buna derler. Diğeriyse bahşiş için takla atan soytarıdan başka hiçbir şey sayılmaz.

Şu söz Ganzazib Sahak'ın hakikaten akıllı bir adam olduğunu ispat eyler. Vakıa bir adam hiç müstefit olmadığı hâlde

hizmet ederse pek ziyade âlicenap addolunursa da bu ulüvv-i cenâbı bulmak kabil değildir. İş şarlatanlığa binerse ulüvv-i cenâb erbabı gibi görünen adamlar, insanı daha ziyade aldatmış olurlar. Bunlara nispetle akçeyle ücretle iş görenler elbette müraccah olurlar.

Ama bir adamın kendi menâfi-i mahsûsası, bir işte diğer adamın menâfi-i mahsûsasıyla husul bulmak lâzım gelince, ara yerde başka mükâfat aramağa hiç ihtiyaç kalmaz.

Bu işte ise zaten İsmail Han, Safa Kok Sancların ittifakını kazanmak için rüşvet bile vereceğini işte en evvel Brehmen Ganzazib Sahak nazarıdikkate ve ehemmiyete almış olduğundan, bu hâl Brehmen efendinin pek büyük zekâsına delâlet eyler.

Ne hacet! Brehmenin irşadı üzerine Safa Kok Sanc dahi aklını başına aldı. Dedi ki:

–Vakıa hakkınız vardır. Aceme nakden muaveneti teklif etmek ihtimal ki herifin tamahını arttırarak başımıza başka işleri dahi o çıkarır.

–Ya Acem teklif edeceğiniz nakti kabul etmeyecek olursa fazla olarak bir de mahcubiyet elvermez mi? Düşününüz ki Acem öyle sadakaya muhtaç bir adam değildir. Elinde âlâ bir sanatı olup bununla para dahi kazanıyor. Eğer herifte biraz da ulüvv-i cenâb bulunarak teklifimizi reddedecek olursa ihtimal ki sonra muavenetini de kaybederiz.

İki ihtiyar arasında hem bu lâkırdılar teati olunuyor ve hem de Acemin bir an evvel vüruduna şiddetle intizar ediliyordu. Bunun üzerine Brehmen Ganzazib Sahak yeniden aklına bir şey gelmiş adam tavrıyla ayağa kalkarak dedi ki:

–Ben burada bulunmamış olsam daha iyi olur. Şimdiye kadar Acem hokkabazı bu işin içinde bir de Brehmen görmemişti. Yine görmesin de işi yalnız sizinle müzakere eylesin. Bade biz yine yapacağımız işi birlikte müzakere eyleriz.

Safa Kok Sanc bu reyi dahi kabul eylediğinden. Brehmen efendinin çekilmesine müsaade verdi. Brehmen odadan çıkarken Acem hokkabazı dahi odaya giriyordu ki esnâ-yı duhûlünde Brehmene gayet tazimli bir selâm verdiyse de bu selâm hiç de bir Hindînin veyahut bir Acemin verdiği selâmlara benzemediği gibi bir Avrupalının vereceği selâma dahi benzemediğinden Brehmen

efendi Acemin bir mukallit olduğunu anladı.

Bu Acemin bizim İstanbul'da Azmi diye tanıttığımız zat olduğunu bilseydi verdiği selâmda kudret-i taklîdiyyesi ne derecelerde olduğunu belki Brehmen efendi dahi anlayabilirdi.

Acem hokkabazı Mirza İsmail Hanın, Safa Kok Sanc yanına geldiğini gördük. Söyleşecekleri sözleri dahi işiteceksek de evelbe-evvel Mihriban'ın salonunda kızla neler konuşmuş olduklarını bilmeksizin Safa Kok Sanc'la sûret-i mülâkatını görecek olursak, Acemin bu meselede haiz olduğu mevkiyi lâyıkıyla takdir edemeyeceğimizden nazar-ı ıttılâımızı birkaç dakikalık evvele kadar ircaa mecburuz.

«6»

Acemin vürudundan Prenses Mihriban'ın nasıl memnun olduğunu ve muahharen ne yolda Acemin salonda beklemesini emreylediğini evvelce görmüştük.

Mirza İsmail Hansa Mihriban'la evvelce vuku bulan mülâkatlarında, kızı Sarpson aleyhine tamamıyla ikna etmiş olduğuna kani bulunduğundan bugün adliye tarafından gelen davetname üzerine Mihriban'la münâsebet-i dostânesini bir kat daha kuvvetlendireceğine binaenaleyh kızın kim bilir ne tavr-ı dostâneyle geleceğine muntazırken Mihriban'ın gözlerinde şimşekler çakarcasına bir hışımla salona girdiğini görünce, Acem hokkabazı hokkayı da yuvarlağı da şaşırmış kalmıştı.

Mihriban salona girer girmez selâm sabah gibi merasime bakmayarak ilk lâkırdısı olmak üzere dedi ki:

–Zannıma kalırsa pederimle bana gelen adliye davetnamelerinden bir tanesi de size gelmiş olduğu için bugün şu ziyarete lüzum gördünüz. Öyle mi efendim!

–Evet Prenses!

–Zannıma kalırsa pederimle bana gelen kâğıtların ikisi birbirinin aynı oldukları gibi size gelmiş olan kâğıt dahi bizimkilerin aynı olacağından bu kâğıdı bize tekrar iraeye ihtiyaç yoktur. Binaenaleyh ondan maada söyleyecek bir sözünüz vasa çar çabuk söylemenizi rica ederim. Zira beyhude istimal edecek hiçbir dakikam yoktur.

Mihriban'ın şu sözleri üzerine siz Acemin yerinde bulunmuş olsaydınız ne yapardınız? Zaten hâl-i gazabda bulunan bir hışımnak kızı bir kat daha meyus ederek kendinizi derhâl ve de pek de nazikâne addolunamayacak bir tavırla kovdurur muydunuz?

Miza İsmail öyle acul adamlardan değildi. Teşebbüsât-ı vâkıasında biraz da şarlatanlığı bulunan zeki adamlar, o kadar mizacgir olurlar ki diğer tarafta hakikaten a'kal-i nâstan olanlar kendilerini beğendiremedikleri hâlde onlar muhatapları olan zatın iliklerine damarlarına girercesine hissiyatını kendilerine celp ederler.

Binaenaleyh Mirza İsmail Han şöylece Mihriban'ı bir gözden geçirdikten sonra derhâl tebdîl-i fikir ve nazar ederek dedi ki:

–Sizi böyle rahatsız ettiğimden dolayı söyleyeceğimi de şaşırdım Prenses! Hatırımda kalabilen şey şuydu ki bendeniz bu işte size yol göstermek ve akıl öğretmek için buraya gelmeyip belki tarafınızdan her ne yolda talimat alırsam öyle hareket etmek için gelmiştim.

Acemin bu sözleri Mihriban'ın nazar-ı ehemmiyyetine çarptılar. Zira Mihriban, Acem tarafından Sarpson aleyhinde sözler işiteceğine muntazırken bilâkis Acemin kendi talimatı mucibince hareket etmek için oraya gelmiş olduğunu görünce o ana kadar zihninde olan şeylerin kâffesini tebeddül ederek alt üst olmuşlardı. Hatta Mirza İsmail Han söyleyeceği sözü dahi birden bire zihninde bulamadı. Epeyce bir zaman düşündükten sonra söze başladıysa da bu başlangıç gerçekten söze yeniden başlamak oldu. Dedi ki:

–Bu nezaketinize teşekkür ederim. Fakat bu işte benim size verecek ne talimatım olabilir ki vereyim! Ben avukat mıyım?

–Estağfurullah efendim! Sizi bir avukat addederek buraya gelmedim. Gelişim mücerret nazar-ı teveccühünüze mazhar olabilmek imkânı varsa onu kazanmak içindir. Ben Sarpson'un ne dostu ne düşmanı olmadığım gibi pederinizin dahi ne dostu ne düşmanıyım! Cihanda emelim yalnız size hüsn-i hizmettir. Zât-ı ulyânız gibi bir prensesin mazhar-ı teveccühü olmak için kendi efkârımı, hissiyatımı bile feda ederim. Vakıa geçen mülâkatı-

mızda Sarpson hakkındaki hissiyatımı size anlatmış idysem de sizi Sarpson'a müteveccih gördüğümden ona değil mücerret size hürmeten ta'dîl-i efkâr etmeğe kendimi mecbur eyledim.

Acem, bu yoldaki sözlerde ilerledikçe kızın hoşlandığını görerek daima işin bu cihetini takviye eyliyordu. Hatta beyhude yere sarfedecek bir dakika bile zamanı olmayan Prenses hazretleri epeyce bir zamanı Acemle beraber geçirmek için bir kanape üzerine oturmağa tenezzül dahi eylemişti. Acemin yüzüne gayet manidar bir bakışla baktıktan yani aklınca herifin sıdk-ı güftârına inanıp inanmamakta henüz müterediddit bulunduğunu anlattıktan sonra dedi ki:

–Sû-i ta'bîr ediyorsam af buyurunuz Mirza! Fakat siz ciddî bir adamsanız, sevdâ-yı intikamıyla mütehassis olduğunuz Sarpson'u mümkün değil affedemezsiniz. Benim hatırım için değil her kimin hatırı için olursa olsun onun hakkındaki efkârınızı tebdil edemezsiniz. Bense ne bir butlan üzerinde ısrar elyerim ne de babam gibi ervâh-ı gaibe tarafından gelmiş diye sırf hayalât üzerine binâ-yı fikr ederim. Bunların ikisini de yapmam. Eğer Sarpson bir serseriyse cezasını çeksin. Değilse tebriye-i zimmet eyleyerek kendisine iftira edenler utansınlar.

–Siz benim diyeceğimden daha ziyadesini söylediniz Prenses! Sarpson serseriyse cezasını çeksin demek şu anda cesaret alamayacağım bir sözdü. Bense sizi temin ederim ki eğer Sarpson hakkındaki sevdâ-yı intikamı feda etmek size hoş gelecekse bu fedakârlığı kendime şeref addeylerim.

Lâkırdı uzadıkça kızın evvelki hışım ve huşuneti bittedriç azala azala bilkülliye zail dahi oldu. Az söyleyip çok düşünmek şanı olan bu zeki kız biraz düşünerek dedi ki:

–Bir adamdan bir fedakârlık, bir iltimas alınacağı zaman, o fedakârlığın derecesi bilinmeli de ona göre rica edilmeli. Ben sizin Sarpson'la aranızdaki münasebetin neden ibaret olduğunu bilmediğim hâlde sizden nasıl fedakârlık isteyebilirmişim? Hele sizi o fedakârlığınızdan dolayı nasıl mükafatlandırabilirim?

–Bendeniz sizden hiçbir mükâfat istemem Prenses! Sizin tarafınızdan bana her ne mükâfat edilebilmek tasavvur olunursa ben onların kâffesinden müstağnîyim. Yalnız teveccühünüzü istersem teveccühünüzü ki bu teveccüh dahi karşınızdaki adam eğerçi

bir hokkabaz makulesinden ibaretse de Sarpson kadar şâyân-ı nefret olmadığını vicdanınızda hükmetmekten ibarettir.

Burada Mihriban kaşlarını biraz çattı. Fakat Acem bu çatkınlığa hiç ehemmiyet vermeyerek ve sözünü kesmeyerek devam eyledi. Dedi ki:

–Sarpson'la aramızdaki münasebeti bilmeğe gelince onu size ne kadar muhtasar olarak tarif edecek olsam birkaç satte bitiremem. İnşallah zamanı gelirse mufassalan hikâye ederim ki zaten bunu size hikâye etmek bence dahi ahz-ı âmâldir. Ancak şimdiki hâlde gerçekten derim ki eğer Sarpson'dan elimi çekmek sizce arzu olunuyorsa çekmeğe hazırım. Bu adamdan alacağım intikamı yalnız mahkeme-i vicdânınız önünde almak bana kâfidir. Kendini âlem önünde mahvetmek istemezseniz bunu ben de istemem.

–Sarpson'un gerçekten âlem önünde mahvolacağından emin misiniz?

–«Mahv» kelimesinden ne kadar kuvvetli bir mana beklemek mümkünse o kadar kuvvetli manasına göre mahvolacaktır. Sarpson idam olunacaktır Prenses! İdam olunacaktır!

–Ne dehşetli söz söylüyorsunuz?

–Bendeniz dehşetli söz söylemiyorum. Zaten iş dehşetlidir. Mukaddematı görülen mahkeme, netayicine isal edilirse emin olunuz ki Sarpson idam olunacaktır. Ben Sarpson aleyhine müntakimsem de düşünülecek veya tahkik edilecek olursa Sarpson'un ben kadar mazlum ben kadar haklı ve şedit daha bin müntakimi görülür. Sarpson o adamdır ki ona merhaba diyen eğer onun muğfili, mazlumu ve müstakbel için yeni bir müntakimi değilse mutlak bir caninin şerîk-i cinâyeti sıfatına lâyık olur. Bu cihanda Sarpson'u adaletin pençe-i intikamından kurtarabilmek için yalnız bir vakit bulunabilir ki o dahi sizin kuvvetinizdir. Bu caniyi ölümden kurtarmak arzu eder de bana emreylerseniz kurtulur. Ve illâ muhakkak olarak biliniz ki idam olunur.

Acemin en evvel bahse nasıl başlayıp sonra sözü nerelere getirdiğine karilerimiz elbette dikkat buyuruyorlardır. Hele şu son sözü bîçare Mihriban'ın kafasını koynuna sokarcasına bir vaziyet peydasıyla nefes bile alamaksızın kendisinden geçip gitmesini mucip olmuştu.

Acem sözünü bitirdikten sonra Mihriban dahi mukabelesini eylesin diye sustu beklediyse de sanki kızın gerdanına doksan okkalık humbara tanesi asmışlar da başını kaldırmağa muktedir olamıyor ve bu sıklet ve tazyik altında boynu ve beli kırılıyormuş gibi âdeta acınacak bir hâle gelmişti.

Neden sonra kendi idamına hüküm vermiş bir cani mahkûm gibi kemâl-i hicâb ve yeisle Mihriban başını kaldırdı. Evvelki Mihriban'la şimdiki Mihriban arasında o kadar büyük bir fark vardı ki birisini diğerine kıyas ve teşbih edebilmeğe imkân kalmamıştı. Yumurta gibi solgun bir çehreyle baygın gözlerini ancak Aceme doğru kaldırabilerek dedi ki:

–Efendi! Ben bir caninin şeriki, bir haydutun yatağı değildim. Hâlâ da değilim. İstikbalde de olmayacağım. Hatta Sarpson'un muhakemesini menetmek arzusunda hiç değilim. Zira görüyorum ki yalnız sizin Sarpson aleyhindeki intikamınızı icap eyleyen esbabı değil Sarpson'un daha ne kadar mûcib-i intikam harekâtı varsa siz onların kâffesini hîn-i muhâkemede dermeyan edeceksiniz.

–Evet Prenses! Yalnız dermeyan ve sadece hikâye etmeyeceğim. Belki hikâyatım garaza ve binaenaleyh kizbe hamlolunur. Hepsini ispat eyleyeceğim. İşte onun için diyorum ki Sarpson'u kurtarmak emeli sizde yoksa Sarpson için dahi kurtulmak ihtimali yoktur.

–Bu hâlde Sarpson'u kurtarmak isteyen insan bir an evvel canına kıydığı mazlumun kanıyla üstünü başını bulaştırmış ve hatta henüz elinde bulunan bıçak üzerinden sıcak sıcak damlayarak dumanı tütmekte bulunmuş olduğu hâlde firar eyleyen bir caniyi himaye ve sahabet eyliyor demektir. Böyle bir hareketi benden bekleyemezsiniz.

–Demek oluyor ki Sarpson'u iltizam etmeyeceksiniz?

–Asla!

–O hâlde Napoli hey'et-i adliyyesinin ettiği davete icabetle Sarpson hakkındaki malûmatınızı vereceksiniz demek olur.

–Vereceğim ama bundan Sarpson'un müntakimleri umdukları istifadeyi edemeyeceklerdir.

–Sebep ve hikmetini sual edebilir miyim Prenses?

–Hayhay! Anlatabilirim. Sarpson hakkında olan malûma-

tım, hep o adamın hasenatına dairdir de onun için müntakimlerin işine gelmez. Fakat ben vicdan sahibi bir kadınım. Müntakimlere yaranmak için bildiğim şeyleri tahrif edip de söyleyemem. Bildiğim gibisini söylerim.

–Yalnız bu kadarı müntakimlerin ümit ve arzularından fazladır bile. Zira müntakimleri menedebilmek ve mahkemenin soracağı şeylere cevâb-ı kâfî vermemek elinizdeyken bunları yapmadıktan maada bildiğinizi de söyleyeceksiniz ki üçüncü derecede fazla bir inayet etmiş olacaksınız.

Acem bu sözleri söylediği zaman gözlerinden sevinç ateşleri saçılıyordu. Hem bu sözü pek de doğruydu. Zira kendisi Sarpson'un nasıl cani olduğunu filhakika ispat edebilecek olursa Sarpson'un Mihriban'a gayet iyi bir adam olarak görünmüş ve kendisini öyle kabul ettirterek emniyet ve teveccühünü kazanmış olması da merkumun şarlatanlığını teyit ve cezasını teşdit eyleyeceğini hokkabaz Acem anlayabilecek kadar usûl-i muhâkemâta vâkıftır.

Acemin Mihriban'dan alacağı şey bundan ibaret olmakla biraz evvel Safa Kok Sanc tarafından gelmiş bulunan mektup üzerine Prensesten bilistizan babası yanına gitmeğe davrandı. Gayet tazimkârane bir suretle Mihriban'ı veda eyleyerek ihtiyar Prensin dairesine teveccüh etti. Mihriban dahi salondan Acemle beraber dışarıya çıktıysa da teşyi maksadıyla değil belki kendi odasına gitmek maksadıyla çıkmıştı. Hem de kızcağızın çehresinde bir damla kan kalmayıp elleri ayakları buz kesilmiş olduğundan, bir an evvel odasına can atarak rahatlanmağa ziyadesiyle ihtiyacı vardı.

Kızın renginden Acem dahi bu ihtiyacı anladıysa da anladığını Mihriban'a asla belli etmedi. Kalben kemaliyle ve tamamıyla mutmain ve memnun olarak Safa Kok Sanc'ın odasına geldi.

«Evdeki pazar çarşıya uymaz» derler. Kim bilir ne kadar çok tecarüple söylenmiş bir sözdür! Mihriban'la Acemin yekdiğerine karşı ilk niyetleri neydi! Son kararları ne oldu! Böyle iptidası ihtidasına uymayan bir hâl, Safa Kok Sanc'ın odasında dahi görüldü.

Malûmdur ki ihtiyar Prens, kızını kendi emeline muvafık bir hizmete celp edebilmekten meyus olarak hokkabaz Acemi ele

almak suretini Ganzazib Sahak'la müzakere eylemişti. Hokkabaz Acem, Prensin huzuruna gelerek bîçare ihtiyar hey'et-i adliyye tarafından alınan mektubu Aceme gösterip ona geleni dahi kendisi gördükten sonra ve bu derecelerde husule gelen fırsatı elden kaçırmamak lüzumunu söyleyerek bunu da Aceme tasdik ettirdikten sonra kızı Mihriban'ın nasıl söz anlamaz, dinlemez, hırçın, muannid bir afacan olduğundan bahisle şikâyete başlamıştı.

Acem bu şikâyetleri asla haklı bulmadı. İhtiyar Prensin sözlerini tasvip ve tasdik etmedi. Bilâkis retle dedi ki:

–Affınızı rica ederim ey sahip! Bendenizin bildiğine kalırsa kızınız asla muannid değildir ve bu işte de arzunuza mugayeret arzusunda değildir. Mahkemeye gidecek ve Sarpson hakkında bildiklerini söyleyecektir.

–Söyleyeceği sözler herifi kurtarmak için olacağına göre o sözlerden biz ne istifade edebiliriz?

–Hayır efendim! Kurtarmak için söz söylemeyecek. Hatta Sarpson'un kurtulmasını arzu dahi etmiyor.

–Arzu etmiyor mu?

–Hiç efendim hiç. Asla o arzuda bulunmuyor. Yalnız bildiğimden başka bir lâkırdı söylemem diyor ki bizim için kerimenizin sadece bildiği şeyleri istintak dairesinde söylemiş olması dahi pek büyük işe yarayacak şehadetlerden addolunur.

İhtiyar Prens hiç muntazır olmadığı bir surette kızının kendilerine ağyar değil yâr olacağını görünce memnun oldu. Acemse Mihriban'la aralarındaki müşafehatı aynen gibi bir suretle Safa Kok Sanc'a hikâye eyliyordu. Bu hikâyede edilen devam Prensi dahi mutmain etmeğe başladı. Hatta sevincinden ne edeceğini şaşırarak güya Mihriban oradaymış da şevkinden kızının boynuna sarılarak yüzünü gözünü öpmek istiyormuş gibi oda içinde her tarafta Mihriban'ı aramağa başlamıştı.

Bîçare ihtiyarı bu hâlde görünce hokkabaz Acem âdeta adamcağızı çıldırmış zanneyledi. Hatta «Ne oluyorsunuz ey sahip?» diye bir de sual irat eyeldi. Safa Kok Sanc asıl hâlini söyleyip de bu suale doğru cevap vereceğine güya Acemi aldatmak istediyse de neyle ne suretle aldatacağını da beceremeyerek dedi ki:

–Şey! Şimdi Brehmen-i fazıl Ganzazib Sahak buradaydı da onu arıyordum.

–Ganzazib Sahak fazılı mı?

Acem dahi kemâl-i telâşla etrafını aramağa başladı. Zira Brehmen orada bir yerde mahfuzdur da kendilerini tecessüs eyliyor gibi bir fikre zahip olmuştu. Safa Kok Sanc artık hilenin alt tarafını kıvıramayacağını görünce doğruyu meydana koymağa mecbur oldu. Bir dakika evvel Ganzazib Sahak orada oluğunu ve bu işe dair sûret-i müzâkere ve muhaverelerini hep anlatarak münasip görürse kızı tarafından getirdiği haber üzerine de Brehmen efendiyi de çağırarak müzakereyi üçü birlikte oldukları hâlde itmam etmeği teklif eyledi.

Hokkabaz Mirza İsmal Han, böyle bir teklifi reddetmesine hiçbir sebep olmayacağından uşak çağrılarak Ganzazib Sahak'a haber gönderildi. Bir dakika sonra itiyar Brehmen odaya gelip üç kişi oldukları hâlde konuşmağa başladılar.

Gerek Safa Kok Sanc ve gerek Mirza İsmail bu işte Mihriban'ın nasıl fikir ve mütalâada bulunduklarını anlattıkları zaman işin ehemmiyetini asıl Brehmen efendi anlayarak dedi ki:

–Ben bunu daha evvel dahi söylemiştim ey sahip! Mihriban hatta Sarpson'a dost bile olacak olsa kendisini Sarpson tarafından iğfal edilmiş bir bîçare çocuk gibi gösterip hüsn-i şehâdetini de Sarpson aleyhinde bir sû-i şehâdete tahvil edeceğimizi arz eylemiştim.

Hâlbuki karilerimiz Mirza İsmail Hanın da bu fikirde olduğunu unutmamışlardır. Sarpson'un türlü türlü cinayetlerle müttehim bir adam olduğu tahakkuk ederse, Mihriban'ın güzel şehadetinden fayda görmesi şöyle dursun huzûr-ı mahkemede mazarrat göreceğine Mihriban'ı da ikna eylediğini karilerimiz bilirler.

Elhâsıl üç erkek arasında güzar eyleyen sözlerin neticesi, huzûr-ı mahkemeye giderek herkesin bildiği şeyi söylemesine ve fakat Sarpson aleyhinde müddeî gibi bulunmayıp muhbir gibi bulunmaları lâzım geleceğine karar verildi ki müddeî gibi bulunsalar hâsıl edecekleri tesirin muhbir gibi bulundukları hâlde husule gelecek tesir derecesine varamayacağını düşündüler.

Hatta Mirza İsmail Han mahkemede söyleyeceği sözler meyanına İstnbul'da Büyükada vak'asına dair olan vukufunu kat-

mayacağını da söyledi. Çünkü aynı meseleyi iki üç adamın hikâyesindense başka başka mesaili hikâye etmekte fayda ziyade görülüyordu.

Ha! Asıl şurasını kaydedelim ki hokkabaz Acem, Sarpson aleyhindeki fikr-i intikamını yalnız Mihriban'a etrafıyla açarak Safa Kok Sanc'la Ganzazib Sahak'a henüz bu bapta malûmat ve izahat vermemiş olduğu gibi huzûr-ı mahkemede dahi hep ervâh-ı gaibeden ahz-ı ma'lûmât eden bir adam gibi davranacağı cümle-i tertîbât-ı vâkıadandı.

«7»

Napoli gazetelerinin yazmış oldukları bentlerden şu Sarpson meselesine merak edenler, Safa Kok Sanc ve Mihriban'la Acem hokkabazının mahkeme-i cinâyet müstantikliği dairesine hangi gün ve saatte gideceklerini öğrenmiş olduklarından, o gün dâire-i mezkûrede erbâb-ı merâktan beş on tanesi hazır olmuşlardı.

Tamam sâat-i merhûnede Mirza İsmail Han Acem kıyafetiyle değil âdeta Avrupalı kıyafetiyle dâire-i adliyyeye geldiği gibi beş on dakika sonra dahi Hintli Prensle kızı Prenses gelip tenefüs odasında Acemle birleşmişlerdi.

İhtiyar Prensin tavrı gayet beşuş olduğu gibi hokkabaz Acem dahi tiyatrolarda en büyük bir hüner icra eylediği zaman halk tarafından nail olduğu alkışlar üzerine ne kadar müfterih ve mağrur olursa bugün aynıyla öyle bir tavır göstermekteyse de Prenses Mihriban ne babasına ve ne de hokkabaz Aceme benzemeyip her zamanki vakarından ziyade bir ciddiyetle vakur görünüyordu.

Adliye dairesinde toplanmış olan erbâb-ı merâktan Safa Kok Sanc'la kızı Mİhriban'ı tanıyan bir iki tanesi, teneffüs salonunda Prensin yanına sokularak bazı istizahatta bulundukları gibi hokkabaz Acem dahi kendini tanıyanlardan bir iki zatı babayla kıza takdim eyledikte eğerçi Safa Kok Sanc münâsebât-ı müttefikanesini takviye arzusuyla Acemin takdim eylediği zatlara muktedir olabildiği kadar rûy-ı nezâket gösteriyorsa da kızı Mihriban böyle erbâb-ı muârefenin çoğalmasından ve her birinin sorduğu suale bir cevap verme mecburiyetine düşmesinden asla memnun olamayarak ekser evkatının salonun penceresinden ad-

liye dairesinin büyük holüne sevk-i enzâr-ı temâşâ ile imrar eyliyordu.

Tedkikat-ı ibtidâiyyeye başlanmak için müstantik efendi nezdinde muayyen olan dakika hulûl edince, salon içine bir mübaşir girerek evvelâ Prensesi ve müteakiben zevât-ı sâireyi selâmladı ve müstantik efendinin Prens ve Prenses Safa Kok'la Acem Mirza İsmail Hanın teşriflerine muntazır olduğunu bildirdi.

Bu üçü salondan dışarıya çıkarlarken erbâb-ı merak tabir ettiğimiz zevat dahi beraber çıktıkları gibi müstantikin odasına girdikleri zaman dahi beraber girmek istediler. Hatta kapıda duran mübaşirler, odaya girecek zevat üçten ibaret olacağına göre daha ziyadesini sokmak istemedilerse de erbâb-ı merâk bunları dinlemeğe tenezzül etmeyerek girmek istediler. Müstantik odasına girdiler bile. Nihayet adliye memuru görecekleri iş bir mahkeme-i aleniyye olmayıp tedkikat-ı evveliyyeden ibaret bulunduğuna ve bu işin dâire-i adliyyece mahremiyeti sûret-i mahsûsada arzu edildiğine mebni dâire-i adliyyenin davet etmiş olduğu zevattan maada hiçbir kimsenin tedkikat-ı evveliyyede hazır bulunamayacağını gayet nazik bir tavırla anlattığından, huzzarın hiçbirisi istintak memuru efendiye gücenmeksizin fazla adamların kâffesi dışarıya çıktılar.

Koridorda gezinmeğe başlayan işbu erbâb-ı merâkın hâllerini ve icra olunmakta bulunan tedkikat-ı evveliyye hakkındaki mütalâa ve mülâhazalarını burada uzun uzadıya hikâyeye lüzumumuz yoktur. Hatta müstantik efendinin baba kız Safa Kok Sanc'larla hokkabaz Aceme neler sorduğunu ve ne yolda cevaplar aldığını bile burada izah etmeyeceğiz. Zira işin bu cihetini hemen buracıkta yazıvermek, karîben en tafsilli ve muhakemelisinde göreceğimiz bir hikâyenin kısmen ve nakısen irat olunuşunu görmekten karilerimizce büyük bir zevk hâsıl olacağını ümit eyleyemeyiz.

Davet olunan üç şahit, bir buçuk saat kadar müstantik efendinin nezdinde kaldıktan sonra dışarıya çıktılar. O zamana kadar istintak odasının kapısı önünde dolaşıp duran erbâb-ı merak, ilk hâli med'uv şahitlerin çehre ve tavırlarından anlamak için kemâl-i dikkatle yüzlerine bakmağa başladılar.

İstintaka girmezden evvel Safa Kok Sanc'ın tavrında görülen beşaşetle, Mirza İsmail'deki tavr-ı iğtirâr artmış ve

Mihriban'daki vakurane çehreye biraz da meyusiyet hâli inzimam eylemişti.

Erbâb-ı merâkın epeyce mütehalikâne olarak ettikleri istizahlara ve sordukları suallere yalnız Prens Safa Kok Sanc cevap vererek Prenses Mihriban cevap vermek himmetine takarrüp bile etmediği gibi Acem hokkabazı dahi olanca dikkat ve ehemmiyetini Mihriban'a hasreylemiş olduğundan, ondan başka hiçbir kimseye ehemmiyet bile veremiyordu.

O gün için şuraya kadar yazmış bulunduğumuz ahvalden başka hikâye eyleyecek vukuatımız yoktur. Zira Safa Kok Sanc'a kalsa erbâb-ı merâka biraz daha malûmat ve izahat vermekten üşenmeyecektiyse de Mihriban pek ziyade sıkılmış ve rahata ihtiyacı artmış bir kadın hâliyle ikametgâhlarına serian avdete lüzum görüp bu lüzumu pederine dahi göstermiş bulunduğundan, mukaddetmât-ı muvaffakiyyeti neşesiyle çenesinin kuvveti artmış olan ihtiyar, istediği kadar söz söylemeğe fırsat bulamamıştır.

İmdi babayla kız arabalarına binerek sayfiyelerine gittikleri gibi Acem hokkabazı dahi bunlar daha avdete davrandıkları esnada kendisini erbâb-ı merâkın pençesinden kurtarıp bir arabaya atlamış bulunduğundan, herkesten evvel tedkikat-ı evveliyyeden haberdar olmak için mahkeme-i adliyyeye gelmiş bulunanlar, umdukları malûmata destres olamaksızın bayağı meyusen avdet eylediler.

Acem hokkabazı Mirza İsmail Han, mahkeme-i adliyyeden çıkar çıkmaz doğruca münasebeti olduğu bir gazetehaneye koştu. Gazetenin baş muharriri bu işte pek meraklı bir adam olup Mirza İsmail Han o gün adliye dairesindeki vukuatı hikâye eyledikçe muharrir dahi elinde bulunan kurşun kalemle önündeki kâğıt üzerine kısa kısa cümlelerle Acemin hulâsa-i ifadesini kaydeyliyordu.

Acemin ifadatı ve baş muharrir efendinin kuyudatı bittikten sonra bir elektrik çıngırağına basılarak genç bir muharrir girdi. Kendisine imlâ edilecek bir bent olduğu baş muharrir tarafından ifade edilince, genç muharrir derhâl dışarıya çıkıp tekrar girerek sağ kulağına sokulmuş bir kalem ve elinde bir deste kâğıtla köhnece bir yazıhanenin başına geçti ki önüne koyduğu kâğıtlar iskambil kâğıtlarından biraz daha uzunca kesilmiş ensiz parça-

lardı. Gazetecilerin böyle ufak ufak kâğıtlar kullanmalarına sebep bir yandan yazıldıkça diğer yandan derhâl ve peyderpey mürettiplere parçaları göndermektir. Hakikat bazı canımız sıkıldıkça gazeteciler hakkında büyük büyük şiddetler gösteririz ki hakkımız yok değilse de gazetecinin ne derecelerde şâyân-ı afv bulunduklarını o sırada hiç düşünmeyiz.

Roman okumaktan maksat, masal dinlemekten ziyade ahvâl-i cihâna vukuf peyda eylemek olacağından, hazır söz sırası gelmişken bu sanatın neden ibaret olduğunu karilerimize arz eyleyelim. Hem de onlar bizim gazetelerimizi okumağa alışmış bulunduklarından tafsilâtımızı yine bizim gazeteler misal ittihaz edilmek suretiyle verelim.

Malûmdur ki Osmanlı gazeteleri sabahleyin alesseher neşrolunurlar. Bu hâlde bugün okuduğunuz gazete dün akşama kadar yazılmış ve gece basılmış ve sabaha karşı satıcılara tevzi kılınmış olacaktır.

Bugün okuduğunuz gazeteyi dün yazmak ve gece basmak için evvelâ dün sabah gazetenin iç sayfalarına girecek olan mevâdd-ı fenniyye ve edebiye, müteferrika ve mütenevviayı baş muharrir baş mürettibe teslim eylemiştir. Mürettipler bunları dizmeğe başlarlarsa da dizdikleri şeylerin kâffesi tamamıyla o akşam bağlanacak kalıplara girip girmeyeceklerinden emin değildirler. Çünkü yine iç sayfalara yani gazetenin ikinci ve üçüncü sayfalarına girmek üzere o gün ne kadar mektup ve diğer gazetelerin mündericatından nakliyat ve varaka ve saire gelirse onların işgal edecekleri yerlerden maadasına işbu müteferrika ve mütenevvialardan ve sairelereden konulacaktır. Olabilir ki bu misillü varidat pek çok olur da onlar gelinceye kadar tertip olunan fenniyat ve filânat hiç de gazeteye girmez sonraya kalırlar.

Gerek dahilî ve gerek haricî postalar, gazetehaneye gelecek mektupları gazeteleri öğleden evvel bittevzi gazetehanelere teslim edemedikleri gibi telgraflar ve bazı zevat tarafından «Bugünkü gazete-i mu'teberelerinde...» ve daha doğruca yazmak isteyenler «Bugünkü cerîde-i ferîdelerinde...» diye gelecek olan varakalar dahi öğleden evvel gazetehaneye isal edilemezler. Demek oluyor ki gazetecilerin sabahı, esnâf-ı sâirenin öğlesidir. Gazeteciler ellerine aldıkları her kâğıdı gazeteye geçirmek için hemen mürettiphaneye gönderemezler ya! Gelen mektuplarda ne

kadar hezeyannameler vardır ki bunları okuduğu için sarfettiği zamana bile bade gazeteci bile acımağa mecburdur. Şâyân-ı kabûl olanlarından bazıları tashihe muhtaç olacaklarından ve maârif-i umûmiyyemizin bugünkü derecesine nispetle tashih ihtiyacından vareste adamlar erbâb-ı insâf kadar nadir bulunduklarından bu mektupları tashihe mecburiyet el verirse de tashih işi yeniden yazmaktan daha uzun ve daha güç olduğu erbabına malûmdur.

Mektuplar böyle olduğu gibi varakalar gazeteler dahi böyledir. Hele gazetelerden sütunlar dolusu şeyler okunur da intihaba şayan birkaç satır bile bulunmaz. Elhâsıl bir gazete yirmi sütunsa o yirmi sütunluk yazı husule getirilmek için mutlaka yüz elli iki yüz sütunluk mektup, gazete, varaka, filân okunmalıdır da ancak öşrünü bilintihab gazeteye geçirmelidir.

Daha tarifimizin bu derecesi, gazetecinin işi ne kadar çok ve çabuk olduğuna karilerimizin enzâr-ı insâfını celp eyliyor ya! Hâlbuki gazetecilik bundan ibaret kalsa şîr ü şeker!

Bir mektup açarsınız ki Diyarbakır veyahut Bağdat'tan gelerek bir buçuk ay evvel yazdığınız bir fıkraya itirazı havidir. Derhâl derç ile cevap yazmak için bir kere de o bir buçuk ay evvel yazdığınız şey ne olduğunu görmeniz lâzım gelir. Binaenaleyh bir buçuk ay evvelki filân tarih ve numaralı gazeteyi bulsunlar diye tevzi memurlarına işi havale edersiniz. Diğer taraftan da kendi kendinize «Bu iş eskimez. Yarına da kalabilir» diye müteselli olursunuz. Evet! Bazı işler vardır ki iki sattçe tehir edilebilmesi gazeteci için pek büyük medâr-ı tesliyettir. Zira bunu müteakip bir varaka açarsınız ki o günkü gazetenizde münderiç bir fıkraya tekzib veyahut cevap olup yarınki gazetede mukabelesiyle beraber münderiç bulunmak lâzım geleceğinden, cevabını yazmak için bir dakika bile zaman kaybetmeğe imkân yoktur. Tedkik mi edeceksiniz? Mülâhaza mı eyleyeceksiniz? Ne yapacaksanız derhâl yapıp hemen yazmalısınız.

Hele en müşkülü arkadaşlarınızdan bir gazeteyle mübahasenizdir. Size birkaç sütunluk bir mübahaseyi bast edivermiş. Yarınki gazetede cevap vermezseniz aczinize, hiffetinize hamlolunacak. Kütüphanenize müracaata bile vaktiniz yoktur. Derhâl müstahzaratınızdan cevap yazmağa başlamalısınız. Bakarsınız ki bir tanesi politikanın ahvâl-i umûmiyyesine taban tabana muhalif olup o telgrafa inanmak lâzım gelse politikanın değişmiş

olmasını kabul ve inanmamak lâzım gelse o telgrafı ret için delâil ve berahin tedarik eylemek lâzım gelecektir. Şu iki ihtimalden birisini tercih için iki saat bile tetkike, mülâhazaya vaktiniz yoktur. Zira saat sekize gelmiş ve baş mürettip «Efendiler eli boş kaldılar. Akşam oldu. Dokuz sütun daha yazı isterim» diye sıkıştırmağa başlamış olduğundan neye karar verecekseniz derhâl vermeğe mecbursunuz.

Bir gazeteci için öyle işler gelir ki kararlaştırılması âdeta bir mecliste müzakereye tevakkuf eyler. Hâlbuki gazetecinin ne meclisleri ne müşavirleri hiçbir şeyi yoktur. Vakıa bazı kere etrafında sekiz on kişi bulunursa da bunlar hep vakit geçirmek için eğlenceler arayan işsiz güçsüz bahtiyarlardan veya daha doğrusu bedbahtlardan olmakla gazeteciye bunlardan fayda geleceğine beyhude zihin şaşması ve zaman geçmesi gibi mazarratlar gelir.

Gazetecinin muharrir, mütercim, musahhih gibi birçok muinleri olur. Hâlbuki bazı kere bunların muavenetleri dahi makûs çıkar. Meselâ gazeteci, bir Fransız gazetesinde bir fıkra okuyarak ondan bir hüküm çıkarmıştır ki o hüküm üzerine muhakematını bina ederek bir bent yazacaktır. Hâlbuki gazeteyi mütercime verdikte mütercim efendi o fıkradan başka bir hüküm anlar. Öyle bir tercüme yapar getirir ki gazetecinin evvelce zihninde kararlaşan şeye hiç benzemez. Tashih edecek olsa tashih kabul etmez. Yeniden kendisi tercüme edecek olsa akşam olmuş. Zaman kalmamış. Nihayet kendi yazacağı bentten vazgeçerek o fena tercümeyi olduğu gibi geçirmeğe mecbur olur.

Kezalik muharrirlerden birisine şöyle bir fıkra yazması için izin verir. Tarifler eder. Bir de muharrir o fıkrayı yazar getirir ki kendi tarifinden bilkülliye başka bir şey olmuş. «Canım! Böyle olmayacaktı. Şöyle olacaktı» diye lisanıyla bir tarif ve tashih daha yapar. Muharrir gider gelir. Fıkra-i masahhahasını getirir ki evvelkinden beter olmuş. Gazeteci pür-hiddet «Al kalemi!» der. Muharriri karşısına oturtur. Başlar söyleyip yazdırmağa. Muharrir yazılacak şeyin nasıl olacağını şimdi görünce kaşlarıyla gözleriyle tahsinlere başlayıp kendi özrünü terviç için dahi birtakım riyalar ve müdahenelerle biraz vakit daha zayi edilmesine sebebiyet gösterir.

Ya tashih işi? Dikkat buyurmalıdır ki mürettip denilen yeni esnaf tamam efkâr-ı müterakkiyye ve cedidenin tasavvur eyle-

diği ittihâd-i umûmî-i nev-i beşere numune irae olunacak bir âlemdir. Yetmiş iki milletten adam bu sanatta içtima eylemiştir. Siz zannedersiniz ki mürettip olana okumak yazmak lâzımdır. Hayır! Hayır! Bir kere bunlar yazmaktan bilkülliye müstağnidirler. Çünkü onlar yazmağa bedel «dizmek»le mükelleftirler. Okumağa da mecbur değildirler. Hele okuduklarını anlamağa hiç mecbur değildirler. Kâğıt üzerinde bir elif görürlerse ellerindeki kumpasa bir elif koyarlar. Önlerindeki kasada elif gözüne meselâ bir boru kâf'ı düşmüşse kurşundan elifin kıl kadar ince olması lüzumuna mukabil eline geçen boru kâf'ının domino taşı kadar büyük olduğunu fark bile etmeyerek hemen kumpasa indirirler.

Maahaza bazı üstat mürettiplerimizin haklarını da inkâr etmeyelim. Pek çok gördük ki muharrirlerimiz ihtimali «ihtimal» yazdıklarından elleri simsiyah olan ve o simsiyah elleriyle günde kırk defa burnunu silip alnını kaşıdığından dolayı yüzü gözü karnaval maskarasına dönen mürettip ta muharririn yanına gelerek «Muharrir efendi! İhtimal ha ile yazılmayacak mı?» diye sorar ve bazıları sûret-i inşâda bile yanlışlık görerek «Şurası tutmuyor» diye simsiyah elleriyle kâğıdı muharririn burnuna uzattığı zaman potas ve neft yağı kokusundan muharrir aksırmağa başlar.

İşte böyle sehiv ve hatayı anlayan birkaç mürettipten maada bakisi kâğıt üzerinde gördükleri hurufu doğruca dizmek şöyle dursun eline hangi kurşun parçası geçerse kalıba yerleştirdiğinden gazete iki defa tashihe muhtaç kalır. Bazı musahhihlerse bizim bir zamanki şeyh gibi «Tahdîd-i hudûd» cümlesini «tehdîd-i hudûd» diye tashih eylediğinden bu dahi gazeteci için başkaca bir azap sayılır.

İmdi bîçare gazeteci veyahut baş muharrir işte bunca müşkülât içinde koca gazeteyi öğleden akşama kadar yapıp bitirmeğe mecburdur. Zira akşamdan sonra dahi muhbirlerin getirdiği son havadisin yazılması ve «sayfa tashihi» denilen ikinci tashihin yapılması için birkaç saat daha çalışılması ve bu müddet zarfında sayfalar bağlanarak kalıpların teşkil kılınması lâzım gelir. Gece yarısından sonra dahi gazete basılmağa başlarsa da gazetecinin belâsı henüz bitmiş sayılmaz. Çünkü bazı kere kalıptan birkaç harf, mürekkep silindirine yapışarak yerinden çıkmakla onları makineci efendi tekrar yerine koyarsa da kelimeler okun-

maktan müberra bir surette karışırlar. Hele bazı kere makineci efendi dün geceden uykusuz kalmış olursa, ikinci sayfa yerine üçüncüyü ve üçüncü sayfa yerine ikinciyi koyarak bir mahâret-i garîbe dahi kendisi gösterir.

İşte işleri bu kadar çok ve güç ve seri olan gazetecilerden birisi dahi bizim Acem hokkabazı Mirza İsmail Hanın müracaat eylediği baş muharrir olmasıyla Acemin söylediği şeyleri unutmamak için derhâl fıkra fıkra zapt eyledikten sonra çağırıp yazıhane başına oturttuğu muharrire bervech-i âtî bend-i mahsûsu imlâ eylemiştir.

«8»

«Nice bin nam ve ünvanından birisi dahi Sarpson olan şarlatân-ı ma'rûf ve meşhurun Paris'te ahz ve tevkif edildiğini ve müsafereten şehrimizde bulunan Hint Prensi Safa Kok Sanc hazretleriyle kızı Prenses Mihriban ve hokkabaz meşhur Mirza İsmail Handan, Sarpson hakkındaki malûmatları sorularak ifadelerinin Paris adliyesine tebliği hususunun Paris Adliye Nezareti tarafından şehrimiz hey'et-i adliyyesine yazıldığını, bundan mukaddem gazetemizin birkaç nüshasında ber-tafsîl beyan eylemiştik.»

«Dünkü gün sâat-i merhûnesinde Prens ve Prenses-i müşârünileyhâ ile Mirza İsmail Han dâire-i adliyyeye bilazime Sarpson meselesine meraklı olan birçok zevat orada bulunmuşlarsa da tedkikat-ı eveliyyeyi icra eyleyecek olan müstantik huzuruna yalnız şahitler kabul olunarak hariçten müstemi sıfatıyla kimse kabul olunmamıştır.»

«Üç şahitten, evvelâ Prens Safa Kok Sanc hazretleri istintak olundukta, Napoli'deki Saint Charles Tiyatrosu'nda Acem hokkabazı Mirza İsmail Han tarafından Sarpson meselesinin kendine ait olan cihatına dair söylenen sözler, kâffeten ve kâmilen doğru olduklarını beyan eylemiştir. Müstantik efendi, bu sözlerin ne gibi şeyler olduğunu tayin etmesi lâzım geleceğini Prens hazretlerine bildirdikte sözlerin hulâsası, Sarpson'un beş altı seneden beri Prensten hemen münfekk olmaksızın nereye gittilerse Sarpson tarafından takip olunduğunu ve merkumun bu müddet zarfında kızı Mihriban'a mülâzemet-i âşıkanede bulunarak celb-i kalbine muvaffak olmuş idüğini ve hâlbuki kendisi Nasranî ve kızı Mecusî

olmasıyla tezevvüç için kızın tebdîl-i dîn etmesine lüzum görünerek pederinin mâni olacağını bilindiğinden bu muhalefetin def'ine lüzum görüldüğünü ve bunun için dahi kendisi ve familyasıyla beraber İstanbul'da Büyükada'da *** otelinde misafirken gece vakti on on beş kadar haydut tarafından yattığı oda basılarak kızı Mihriban, Nasraniyeti kabul edecek olursa muhalefet etmeyeceğine dair kendisine bir senet yazdırıldığını ve muahharen kendisini seven bir dost bir mektup yazarak o senet mucibince kızı Mihriban, Nasraniyeti bilkabul Sarpson'la izdivaç eyledikten sonra Sarpson'un kayınpederini ve kayınvalidesini ve kayınbiraderini içine oynatarak bütün malı kendi zevcesine intikal ettirdikten sonra onun da çaresini bularak Safa Kok Sanc familyası servet-i azîmesine yegâne kendisinin malik kalması kaziyesi idüğini ifadeden ibaret bulunmuştur.»

«Müstantik efendi bu ifadenin hükmünü ispat için evrâk-ı şuhûd-ı emârât gibi şâyân-ı ihtiyâc şeyler bulunup bulunmadığını dahi sual eyledikte, kendisinden alınmış olan senedin aynı olmak üzere tiyatroda İranî Mirza İsmail'in çıkardığı kâğıtla bir dost tarafından kendisine yazılan mektubun yine bu suretle İranî Mirza İsmail tarafından meydana çıkarılmış olan aynını bilibraz, fakat müstantik efendiye teslim edemeyeceğini ve bir mahkemede muhakeme için bir hey'et-i ithâmiyye tarafından talep olunursa ancak o hâlde verebileceğini söylemiştir.»

«İkinci derecede olarak İranî Mirza İsmail Han istintak edildikte, bu zat ervâh-ı gaibeyle münasebet ve muhaberesi olduğunu sûret-i kat'iyyede biliddia, Sarpson hakkında Prens Safa Kok Sanc hazretleri her ne demişse cümlesinin doğruluğuna kendisi şehadet edeceğinden maada bu ifadeleri ispat için Prensin ibraz eylediği evraktan daha ziyade şâyân-ı ihitiyâc şeyler dahi meydana çıkarabileceğini ve bundan fazla olarak ervahla ettiği muhaberattan Sarpson'un yirmi otuz kadar cinâyât-ı müdhişe sahibi bir cani olduğuna yakîn hâsıl eylediğini ve fakat bunları şu istintak dairesinde değil câni-i merkumun ahz ve tevkif edilmiş bulunduğu Paris'te dâire-i âidesinde ortaya koyarak delâil-i müsebbetesini dahi dermeyan edebileceğini ve şimdilik sıdk-ı ifâdesine bir delil aranırsa gûnâgûn namlarından birisi Sarpson olan bu caninin diğer bir ismi dahi meşhûr tâcir Karlos Melkan olmasını dermeyan ederek bu namın ise Fransa polis nezaretince malûm

ve meşhur olduğunu ve hatta vaktiyle Karlos Melkan'ın tasviri Resimli Adliye gazetesine derç edildiği gibi Paris hapishanesinden firarı üzerine fotoğrafyası dahi her tarafa gönderildiğini ve merkum Sarpson'un Fransaca müddeiumumî pençesine giriftar olması için yalnız şu tacirlik suretiyle irtikâp eylediği cinâyet-i müdhişenin el vereceğini ve hâlbuki irtikâp etmiş bulunduğu sair birçok cinayatın da hep böyle sabit ve muhakkak şeyler olduğu hîn-i hâcette görüleceğini söylemiştir.»

«Karlos Melkan denilen taciri, karilerimiz meyanında şayet tanımayanlar varsa ihtar ederiz ki bu adam sair hissederanı kimlerden ibaret olduğu anlaşılamamış ve tahakkuk edememiş, evvelâ «Karlos Melkan ve Kumpanyası» namıyla bir ticaret kumpanyası reisi olup Paris'ten kıymettar mücevherat bed' ile lâtif yapma çiçeklere varıncaya kadar ziynete ve süse müteallik külliyetli eşyayı Amerika'ya göndermekle ticaret eylermiş. Bir defa faturaları ve manifestoları mucibince iki yüz bin frank kıymetli yüz yirmi bu kadar sandık eşyasını Fransa'nın Calais iskelesinden Amerika'ya gitmek üzere vapura bilirkâb, sefîne-i mezkûre bahr-ı muhît-i Atlasî üzerinde kaynayarak nabedid olunca, bu sefineyi temin eylemiş bulunan sigorta kumpanyaları umum zarar ve ziyanı ödedikleri gibi Karlos Melkan ve şürekâsının zarar ve ziyanlarını dahi ödemişlerdi. Hâlbuki şu kaza yalnız bir defaya mahsus kalmayarak üç dört defa tekrar etmekle, sigorta kumpanyaları meyanında Karlos Melkan ve şürekâsının emtiası hangi gemide bulunursa o gemi için meşum olduğu tarzında bir mesel dahi peyda olmuştu. Garibi şunda ki kaynayan gemilerin kâffesi bahr-ı muhît-i Atlasînin en vâsi enginlerinde kaynadıklarından dîl bile kurtulamıyordu. Nihayet bir defa yine Karlos Melkan ve şürekâsı kumpanyasının külliyetli emtiası bir sefineye tahmil edildikte sefinenin hareketinden beş dakika evvel Fransa hafiye polisinin en büyük bir memuru Calais'ye gelerek sefineyi hareketinden meneyledi. Kaptan saat ve dakika-i merhûnede sefinenin behemehâl yola çıkması zarurî olduğundan bahisle yolda devam etmek istediyse de polis nezaretince bu gemiden şüphe edilmiş bulunmak hasebiyle azimine ruhsat verilmedikten maada bütün hamulesinin dışarıya çıkarılması dahi emrolundu. Polise muhalefet mümkün olmayacağından hamule kâmilen karaya çıkarıldı. Bir tabur asker işbu hamule etrafına kordon çevirerek muhafazasını temin eyledi. Aradan altı gün mürurundan

sonra bir gün vakt-i zuhru iki saat kırk yedi dakika geçerek büyük bir sandık müthiş bir sedayla patladı. O kadar kuvvetli bir sadme ki etraf ve civardaki birçok sandıklar toz gibi dağıldıktan maada asıl sadmenin vukua geldiği yer lağım patlamış gibi oyulmuştu. Hâlbuki polis her tacirin emtiasını ayrı yerlere koymuş bulunduğundan sandığın kimin malı olduğu derhâl anlaşıldı. Sandık Karlos Melkan ve şürekâsının emtiasındandı. Paris'te kendisi derhâl taht-ı tevkife alındı. Zira polisin nazarıdikkatini celp eden şey, iki buçuk mah mukaddem bahr-ı muhît-i Atlasî üzerinde kaynayan bir sefine, limanlık havada kaynayarak bittesadüf beş altı mil uzakta bir İngiliz vapuru bulunmakla sefinenin gayet müthiş bir humbara patlayışı sedasıyla kaynadığını görmüş ve derhâl yardıma koşarak tayfa ve yolcularından beş altı kişiyi kurtarmış.

Bu hâl şu kadar zaman sonra kaynayan gemilerin hareket-i matlûbeyi icra etmesi için zemberekle kurulur bir makina vasıtasıyla tahrip edildiklerini polis nezaretindeki böcekbaşılarının hatırlarına ihtar edilerek hep Calais iskelesinden ve hep derunlarında Karlos Melkan ve şürekâsı emtiası bulunan gemilerin böyle ne oldukları belli olmayacak surette kaynadıkları düşünülünce, bir defalık bir tecrübe olmak üzere yeniden hareket eyleyecek bir sefinenin on beş gün tevkifine karar verilmişmiş. Vakıa Karlos Melkan istintak altına alındıkta böyle bir hud'akârlığı kat'iyen kabul edemeyeceğini söyleyerek inkârda bulunmuşsa da patlayan sandık kendi sandığı olduğu muhakkak bulunduğu hâlde manifestolar mucibince o sandık içinde altın saatler, pirinç istatolar, gümüşten mamul kadehler, kupalar filânlar bulunmak lâzım gelirken demir ve bakır ve kurşun parçalarıyla memlû olduğu şuraya buraya atılan eczasından anlaşıldığı gibi diğer sandıklar açıldıkta en nefis yapma çiçeklerden denilen şeylerin en adî makuleden oldukları ve Paris potinleri olmak üzere manifestoya kaydedilen şeylerin kösele, telâtin, keçi derisi gibi kunduracı kırıntılarından başka bir şey olmadığı inde'l-muâyene meydana çıkmakla tamam Karlos Melkan itham edilmek üzereyken nasılsa Paris'te hapishaneden firara yol bulmuştur.»

«İranî Mirza İsmail Han, merkum Karlos Melkan hakkındaki şu faturayı dahi müstantik efendiye nakleylemiştir. Bundan sonra nevbet-i istintak Prenses Mihriban'a geldikte kendisi

Sarpson'u filhakika altı seneye karîb bir zamandan beri tanıdığını ve bu adamı gayet terbiyeli, çok okumuş bir adam olmak üzere telâkki eylediğini ve filvaki kendisinde hilâf-ı terbiye ve insaniye zerre kadar bir hâl ve hareket müşahede etmediğini söyleyip hakkında rivayet olunan muhabbete gelince: Böyle bir şey ne hasbe'l-nisvâniyye kendi ve ne de hasbe'r-rücûliyye Sarpson için cinayet sayılamayacağından, böyle bir şeyin müstantik efendi huzurunda kâle alınmaması lâzım geleceğini söyledikten sonra Sarpson hakkında rivayet olunan cinayatı ret için dahi bir şey söyleyemeyeceğinden ve şu kadar ki bu adam filhakika şu mertebelerde caniyse kendisini dahi iğfal etmiş sayılacağından bahisle başka türlü hiçbir ifadesi olmadığını ityanda bulunmuştur.»

«Müstantik efendi işbu zevât-ı mu'tebereye verdiği zahmetten dolayı cümlesinden özürler dileyerek bir zahmet daha olmak üzere kâtipler tarafından kaleme alınan varaka-i ifâdiyyelerini okuyup doğru bulurlarsa imza dahi etmelerini rica dahi eyledi. Cümlesi müstantik efendinin ricası veçhile hareket eyleyerek tedkikat-ı evveliyye işi bu surtte nihayete vasıl olunca yerli yerine dağıldılar.»

«İmdi karilerimiz tahattur buyurmalıdır ki Saint Charles Tiyatrosu'nda temaşa eyledikleri şeyler öyle adî hokkabazlıklardan ibaret olmayıp hakikaten ervâh-ı gaibenin dahi yed-i iştirâkleri olan bir tetkik ve tetabbu ve tecrübe-i şibh-i fenniyye olduğunu, işte işin böyle bir resmiyet sureti alması dahi ispat eyler. Bundan sonra alacağımız haberleri dahi karilerimize tebliğ eyleyeceğimiz tabiîdir.»

«9»

Gazetecinin imlâ eylediği bent yukarıki babımızın nihayetiyle hitam buldu. Bizim dahi karilerimiz tahattur buyurmalıdır ki baba kız Safa Kok Sanclar ve Acem hokkabazıyla beraber dâire-i istintâka girmek iseyen erbâb-ı merâka bu işin dâire-i adliyyece gayet mahremiyeti iltizam olunduğundan bahisle cevâb-ı red verilmiş olduğu hâlde işte o mahrem iş şimdi gazetelerin sütunlarını doldurmağa başlamıştır.

Dünyada hiçbir iş olamaz ki kat'iyen mahrem olarak muhafaza edilebilsin. «Her sır iki kişiden maada adamlar arasında

taammum ederse faş edilmiş olur» derler. Zannımızda hatamız yoksa yalnız iki kişi arasında olan sırlar dahi faş olmak tehlikesinden kurtulamazlar. Zira o iki kişinin herbirinin birer de mahrem-i râzı olabilerek hiçbir kimseye faş etmemesi tembihiyle sırrı bunlara tevdi ederler ki işte sırr-ı mezkûr dört kişi arasında faş edilmiş olur. Bundan sonra dördün sekiz ve sekizin on altı olarak daima mütezaifen mahremler mahremleri çoğalmakta devam edegideceğiyse aşikârdır.

Adliye dairesinden sayfiyelerine avdet eyledikleri zaman güzel Mihriban yine odasına kapanarak mahut defter-i sergüzeştine birçok şeyler yazmağa başladı ki yazdığı şeylerin dahi işte bu mes'ele-i adliyye olduğuna şüphe yoktur.

Babası Safa Kok Sanc dahi Brehmen Ganzazib Sahak'ı yanına çağırarak o gün dâire-i adliyyede olan işleri hulâsa eyledi. Sarpson'un bir ismi dahi Karlos Melkan olarak sigorta kumpanyalarından istifade edeceğim diye derunlarında yedişer sekizer yüz kişi bulunan gemileri kaynatmak derecelerindeki mel'anetlerine Brehmen efendi dahi şaşarak böyle bir habisin vücudunu izale etmek âdeta kaza olacağını derpiş eylemişti. Hatta Prense demişti ki:

–Ey sahip! Biz Hindistan'da meâbid-i mahsûsamızda bazı kimseleri içine oynatıveririz de İngilizler bunu bizim vahşiliğimize hamlederek kitaplarında bizi uzun uzun muahezelere duçar ederler. Hâlbuki bizim içine oynattığımız adamlar işte bilâhare Sarpson gibi cihanın başına belâ olacağı daha mukaddemât-ı hâllerinde görülüp anlaşılan cin fikirli, şeytan zihinli heriflerdir. Avrupalılar bizi muaheze edeceklerine kendileri dahi bizim bu usulümüzü taklit edecek olsalar, her gün birkaç türlü cinayetlerle gazetelerini doldurmazlardı. Bizim yaptığımız bir cinayet bile sayılsa bir dâire-i mahremiyette ve din ululârının tensip ve reyiyle oldukları için onu cinayet addetmeyerek cellâtın erbâb-ı cürm ve cinayeti izale etmesi nev'inden bir vazife addetmelidir.

Prens Safa Kok Sanc, ihtiyar Brehmenin bu muhakeme ve mülâhazasına yalnız lâtif bir handeyle mukabele eylemişti. Zaten meşgul oldukları mesele bundan daha pek çok mühim olduğundan o sözü uzatmağa imkân dahi yoktu.

İki ihtiyarın asıl müzakere eyledikleri şey, hazır bu kadar mukaddematına başlanmış olan Sarpson takibatının asla arkası

bırakılmayarak bu işin sonuna kadar devam edilmesi lüzumundan ibaretti. Zira bu hareket Sarpson aleyhine bir i'lân-ı harb demek olup eğer herifin bir daha kımıldanmağa mecali kalmayacak derecelerde kârı itmam olunmaz veya idam veyahut müebbeden prangabend edilmezse kendilerinden pek fena suretle intikam alabileceğini söyleşiyorlardı. Bu sırada Brehmen Ganzazib Sahak dedi ki:

–Hatta bana kalırsa şu aralık Paris'e azimet etmeliyiz. Sarpson orada bulunup hakkındaki tetkikat oraca icra olunacağına göre biz dahi oraya gitmeliyiz. Yalnız biz değil hokkabaz Acem dahi orada bulunmalıdır ki hey'et-i adliyyeye iktiza eden malûmatı peyderpey ve vakit ve zamanlarıyla verebilsin.

–Zannıma kalırsa Paris'e biz gitmeyecek bile olsak Paris adliyesi bizim orada bulunmaklığımızı rica edecektir. Biz dahi bu ricayı kabule mecburuz.

Hâlbuki Prens Safa Kok Sanc eksik bile söylüyordu. Yalnız kendileri yalnız hokkabaz değil bu muhakeme için Prais'te daha pek çok şahitlerin içtima etmeleri lâzım gelecekti. Meğer ki şuhuddan bazılarının Paris'e kadar seyahat masrafına tahammülleri olmamaktan naşi îfâ-yı şehâdetleri sâkin oldukları mahaller mahâkim-i adliyyesine havale edilsinler de Paris'e gelemesinler.

Karilerimiz pekâlâ hesap edebilirler ki Safa Kok Sanc'la Ganzazib Sahak bu suretle mülâkat eyledikleri esnada Acem hokkabazı dahi gazetehanede sureti yukarıki sekizinci babımızda teşkil etmiş olan bendi yazdırmaktaydı. Zaten istintak dairesindeyken o akşam sayfiyede birleşmelerine Safa Kok'la beraber karar vermiş oldukları cihetle gazetehaneden çıkar çıkmaz Mirza İsmail Han dahi Safa Kokların sayfiyesine gelmiş olduğundan, vürudunu bir uşakla Prense ihbar ve ilâm ettirdiği zaman işte iki ihtiyarın şu suretle mülâkat eyledikleri zamana müsadif olmuştu.

Misafir odasında Acemi bir dakika bile tevkif ettirmeksizin derhâl Safa Kok Sanc'ın huzuruna ithal eylediler. Gerek Prens ve gerek Brehmen, hokkabaz efendiyi ta oda kapısına kadar istikbal ederek güya azim bir muzafferiyyet-i harbiyye kazanmaktan avdet eyleyen generali karşılıyorlarmış gibi ta'zîmât-ı fâikada bulunmuşlardı.

Bir yandan Ganzazib Sahak, Aceme tebrîk-i mukaddemât-ı muzafferiyyet ededursun diğer taraftan Prens Safa Kok Sanc dahi lâkırdı arasına lâkırdı katmak kabilinden olarak diyordu ki:

–Evvel-be-evvel size hem arz ve hem de rica edeceğim şey bu akşam taama bizimle beraber kalmanızdan ibarettir. Mademki cenkte silâh arkadaşı olduk, çorba karavanamız da bir olmalıdır.

Acem dahi bir yandan Brehmen efendinin tebrikâtına kemâl-i tevâzuyla estağfurullahlar çekiyor ve diğer taraftan Prense teşekkürler eyliyordu. Zaten Acem, Safa Kok'un hanesine gitmek için edna vesileler arayıp dururken böyle taama kadar inayetleri görür de nasıl teşekkür etmez?

Mirza İsmail Han gelmezden evvel iki ihtiyarın konuştukları şeyler Aceme dahi anlatıldı. Sarpson hakkında şehadet için Paris'te içtaması lâzım gelen adamlar bahsinde Acem dedi ki:

–Vakıa şahitlerin kâmilen Paris'te toplanmaları işimizi tamamayla karîn-i muvaffakiyyet eylerse de her şahit bu seyahati edemeyeceğinden mahallerinde icrâ-yı şehâdetle Paris'e tebliğ ettirmek yolundan istifade edeceğiz. Ama birkaç şahit vardır ki onların vücutlarına behemehâl ihtiyacımız olduğundan, ben onların masarifini kendim vererek celp edeceğim.

Brehmenle Prens ikisi birden bir söze başladıkları hâlde sözlerin ikisi de birbirinin aynı olduğu anlaşılınca Prens susarak Brehmen söze devamla dedi ki:

–Eğer şahitlerin Paris'te içtima edememelerine sebep yalnız harcırahlarıysa o masarife Hak kerimdir. Onu biz deruhte eyleriz.

–O hâlde cümlesini de Paris'te cem etmek kabildir. Hatta yalnız şahitleri değil birtakım müddeîleri bile!

Mukaddemesi şundan ibaret bulunan muhaverede devam ediledursun biz biraz da Mihriban'a atf-ı lehâza-i tecessüs eyleyelim.

Bu günlerin ne kadar ehemmiyetli günler olduğunu takdir eyleyen Mihriban, pederinin kâffe-i harekât ve sekenatını bilmek mecburiyetine düşerek binaenaleyh yalnız kendi hizmetçilerini değil pederinin uşaklarını da kendisine celp ederek babası yanına kimler gelip gidiyor ve ne taraftan mektuplar gönderiliyor hâsıl-ı kelâm konak içinde ne olup bitiyorsa derhâl haberdar ol-

maklığın yolunu temin eylemişti. Binaenaleyh Acem hokkabazı babasının yanına geldiğini ihbar için odasına giren bir hizmetçi kız tamam Mihriban'ın önündeki deftere yazdığı yazıları bitirmiş olduğu zamana müsadif olduğu gibi biraz sonra babasının uşaklarından birisi dahi aynı haberi getirmekle beraber Acem hokkabazının bu akşam pederi tarfından taama dahi davet olunduğunu da bildirmişti.

Mihriban böyle üç adamın istintak gününün akşamında buluşmaları elbette hikmetten hali olamayacağını düşünerek yanlarına gitmeği ve hâllerini tavırlarından istidlâl etmeyi kararlaştırdı. Fakat bunlar hangi bahsi açacaksalar o bahse güzelce koyulmaları için biraz zaman daha mürurunu bekledi.

Bu zaman içinde dahi kalkıp gayet ihtimamlı bir akşam tuvaleti icra eyledi. Açık mavi bir fistan giyerek kuzgunî siyah saçlarını dahi kıvırcık bir surette taramakla kehrübaî çehresi bu hâlde o kadar letafet peyda eyledi ki Sarpson hazır olup da maşukasını şu hâlde görseydi hayretinden gaşy dercesini bulacağı derkârdı.

İnde'l-hesâb yemek vaktine yarım saat kaldığı bir zamanda hizmetçisini gönderip pederinden istizan eyledikten sonra pederi dairesine tevüccüh eyledi ki filvaki bu zaman üç erkeğin meşgul oldukları bahse en ziyade koyulmuş bulundukları bir zamandı. Bu bahis ise Sarpson'un cinâyât-ı vâkıasına dair Acem Mirza İsmail Hanın Ganzazib Sahak'la Safa Kok Sanc'a bazı şeyler hikâye etmesinden ve müstemilerin dahi hikâyât-ı vâkıayı istima ile gerçekten dûçâr-ı hayret olmakta bulunmalarından ibaret olup bahsin üzerine Mihriban dahi vürut edince üçü birden kızı o kadar münşerihane bir tavırla istikbal eylediler ki Mihriban bunlardan şu tavrı hiç de beklemezdi.

Mihriban bunları derin derin düşüncelere dalmış bulacağını tahmin eyliyordu. Bunlarsa sevgili Prensesi işte bu kadar mel'un bir caninin pençe-i hırs ve tamahından kurtarmağa muvaffak olacakları hiss-i muzafferiyet-perestânesiyle kızı o surette istikbal etmişlerdi.

Gayet sür'at-i intikali olan Mihriban, Acem hokkbazına derhâl bir güler yüz gösterip bir de baş işaretiyle selâm verdikte, Acem yerlere kapanırcasına redd-i selâm etmekle beraber kızın elini tutmağa bile davrandı. Mihriban bu lütfu da Acemden diriğ

etmedi. Acemse pek terbiyeli bir adam olarak öyle büyük bir kadının uzattığı eli öpmek lüzumunu da derk eylediğinden kemâl-i ihtirâmla Prensesin elini öptü. Mihriban bir taraftan Aceme elini uzatmış olduğu hâlde diğer taraftan yine o mütebessim tavr-ı lâtîfiyle pederine dedi ki:

–Peder! Sizi pek neşeli görüyorum. Korkarım bizim medyum efendi yine fevkalâde bir hüner-i lâtîf gösterdi de onunla eğleniyorsunuz.

–Hayır kızım! Artık Mirza hazretleri hokkabazlığı romancılığa bozdular.

–Romancılığa mı?

–Evet kızım! Bizim sevgili Sarpson hakkında o kadar tuhaf romanlar söylüyor ki...

Acem söze karışarak dedi ki:

–Roman ama Prenses, Fransızların «roman historik» dedikleri şeylerden ki vukuat kemaliyle ve tamamıyla sahihtir.

–Aman öyleyse şu romanları ben de dinleyeyim! Kerem eder misiniz Mirza hazretleri?

–Maaliftihar Prenses!

–Fakat kızım hesabıma göre yemek çıngırağı handeyse çalınacaktır. Hikâyeyi taamdan sonra dinlemiş olsak olmaz mı?

–Babacığım sofrada dahi eğlence lâzım değil mi?

–Vakıa orası da öyledir kızım. Hazır validen kardeşin de hikâyeyi dinleyerek eğlenirler.

«10»

Daire müdürü Fasharoz'un epeyce uzun olarak çaldığı çıngırak sayfiye halkına taamın hazır ve amade olduğunu ilân eyledi.

Taama gidilirken mevcut olan kadınlara kolunu takdim eylemek cümle-i âdâbdan olup binaenaleyh o akşam Prenses Mihriban'a kol vermek dahi misafirliği hasebiyle Mirza İsmail Hana ait bir vazife idiyse de acaba Mihriban böyle bir teklife ne yolda mukabele eder diye azim bir ihtiraz hâlinde bulunuyordu.

Ancak kolunu takdim etmeğe mahsus olan ilk davranışında Mihriban dahi öyle bir harekette bulundu ki kendisine takdim

olunan kolu kabul edeceği bu hareketten anlaşıldı. Binaenaleyh hokkabaz efendi kemâl-i nezâketle kolunu takdim eyledi.

Yemek odasına giderlerken bir ara Mihriban, Sarpson meselesini de hokkabazlıktaki maharetini de her şeyi unutarak şu Mirza İsmail'deki zekâvetin fevkalâdeliğini düşünmekteydi. Çünkü kendisine kolunu takdim hususundaki ihtirazını Mihriban dahi anlayarak bu ihtirazı mahza Mirza İsmail adî bir adam olduğunu bildiği hâlde kolunu uzatacağı zatın dahi koca bir Prenses olduğunu anlamış bulunmasına hamleylemiş ve buysa kızın kibir ve azametine pek muvafık gelerek binaenaleyh ziyadesiyle hoşuna gitmişti. Hakikaten insan Mirza İsmail kadar zeki olmayacak olursa bu derecelerde saygıya muvaffak olamayarak binaenaleyh hoşlandırmağa çalıştığı zatı da arzusu veçhile hoşlandıramaz.

Sofra odasına girdikleri zaman Prenses Akasof'la Prens Rızavend'i dahi orada buldular. Mirza İsmail bunların ikisine de asla kusuru bulunamayacak derecelerde ta'zîmât-ı lâyıkayla selâm vererek sofraya oturdular. Safa Kok ve zevcesi karşı karşıya mevki-i ihtirâma oturup Akasof'un sağ tarafında Mirza İsmail ve Prensin sol tarafında Mihriban olduklarından Mihriban'la Acem karşı karşıya gelmişler ve Rızavend validesinin sol ve Brehmen Ganzazib Sahak dahi Prensin sağ taraflarında oturmuşlardır.

Sofrada Acem hokkabazının mevcut olması o akşamki inşirahı pek ziyade arttırmıştı. Zaten tahkikat-ı adliyyeye ibtidar olunması, ihtiyar Akasof'u neşelendirmiş bulunduğu gibi Mihriban da her nasıl bir hesaba mebniyse neşeli göründüğünden, validesi Akasof için de neşelenmek üzere kızının neşesini görmek kâfiydi.

İlk taamdan sonra Akasof Sanc bir tavr-ı mültemisâneyle Acem hokkabazının yüzüne bakarak dedi ki:

–Ey Mirza sahip! Bizim Mihriban'a vadeylemiş olduğunuz hikâyenin tamam söylenecek mevsimidir. Her ne kadar sizi taamdan biraz menederse de...

–Hayır efendim! Asla menetmez. Hele Safa Kok Sanc'ın enfes et'imesine rağbet-i lâyıkayı göstermekten beni hiçbir şey menetmez. Hikâyede dahi devam edelim.

Diye Acem hokkabazı, kâh sözlerini Prense ve kâh Prensesle

Ganzazib Sahak'a tevcih eyleyerek söze başladı. Dedi ki:

«Efendim! Mösyö Sarpson dediğimiz zatın sergüzeşt-i ahvâli, hikâyatı, filânı o kadar çok o kadar gariptir ki eğer bu adam bir romancı olsa yazacağı romanın zeminini teşkil için hiç zaman kaybetmesi lâzım gelmeyip kendi başından geçmiş olan hikâyelerin en adîsini biraz bast ve temhid ile yazacak olsa âlâ bir roman vücuda gelir. Hem de o roman sair hikâye-nüvisânın asarı gibi öyle bin yavan tesadüfler bin cebrî vak'alarla soğuk bir şey olmayıp en sade en tabiî romanlardan olmak üzere rağbet-i âmmeye mazhar olur. İşte ezcümle şöyle bir romanın zeminini teşkil eyler:»

«Alexandre Fonhac isminde bir sâhib-i sergüzeşt tasavvur ediniz. Otuz yaşında kadar babayiğit ve yakışıklı bir adamdır. Kendisinin şarkta Selânik şehrinde bir marangoz fabrikası bulunarak Trieste'de kereste tüccarından Urgaz Bonso namında bir adamla muamele peyda eyler. Alexandre Fonhac, gayet terbiyeli lâtif ve bahusus afif ve müstakim adamdır. Hesaplarında bir paradan bin liraya kadar bir yanlışlık olsa ve bu yanlışlık muamele eylediği zatın faydasına ve kendi ziyanına hüküm gösterse yine kabul etmeyip derhâl tashîh-i muâmele eyler. Kadınlar huzurunda pek zeki ve zarif bulunursa da zekâ ve zarafeti gayet afifane ve masumane olup bu haddi kadın bile zerre kadar tecavüz edecek olsa Alexandre Fonhac'ın rengi kıpkırmızı kesilerek derhâl tarîk-i ittikaya can atar.»

«Alexandre Fonhac'ın bu hâli kereste tüccarı Urgaz Bonso'nun fevkalâde nazar-ı takdîrini celp eyler. Bu tacirin bir genç kızı var ki hüsnü ve terbiyesiyle Trieste'nin kızları meyanında «melekü'n-nisvân» ünvanını almıştır. Cihan, kızın hasretini çektiği hâlde kız mütehassir ve müştaklarından hiçbirisine nîm-i nazar-ı muvâfık bile atfetmez. Matmazel Bonso bu derecelere kadar perhizkârlığıyla birçok erkekerin mezmumu olmak mertebesine takarrüp etmiş olduğu hâlde bir de Alexandre Fonhac'ın bu kıza kendisini beğendirdiği, aşinalar arasında şuyu bulunca erkekler Fonhac'ı kıskanmağa başlarlarsa da kadınlar «Zaten Matmazel Bonso dahi onun gibi merdümgiriz bir şey değil mi? Birbirini pekâlâ bulmuşlar. Bu işte hiçbir kimse için kıskanacak, gıpta edecek şey yoktur» diye bahsi pek adî pek sade bahislerden olmak üzere telâkki ederler. Öyle ya! Matmazel Bonso

hiçbir erkeği beğenmediği hâlde Mösyö Fonhac'a gönül vermesinden hangi erkek kendisini mutazarrır addeyleyebilir ki eğer kız Fonhac'a gönül vermeyecek olursa ondan başka da hiçbir kimseye gönül vermeyeceği şimdiye kadar görülen merdümgirizliğinden anlaşılmış tahakkuk etmiştir. Kezalik Mösyö Alexandre Fonhac, Matmazel Bonso'yu beğenemeyecek olsaydı sair hangi kadını beğenebilecekti ki kadınlar bir iyi parçayı Matmazel Bonso'nun yakalamış olmasından dolayı kendilerine kalmamış olacağını düşünerek meyus olsunlar?»

«Elhâsıl birbirini beğenmiş olan bu iki âşık ve âşıka izdivaç dahi ederler. Bîçare Urgaz Bonso'nun bir zevcesiyle bir de kızından başka hiçbir kimsesi olmadığından, kerimesini Alexandre Fonhac gibi uslu, akıllı, kâmil bir adama verdikten sonra artık tekmil umurunu damadına havale ederek kendisi kûşe-i istirâhata çekilir. Hatta bazı dostları, damat edindiği adamla muarefesi henüz bir senelik bile bir muarefe olmadığı hâlde Bonso ticarethanesini merkumun eline teslim etmiş olmasına itiraz ederlerse de bu itirazları hiçbir fayda hâsıl edemez. Zira Alexandre Fonhac kayınpederinin ticarethanesine nazır tayin olunacağı kararı üzerine, Selanik'e giderek bir likidasyon yapıp marangoz fabrikasını başkalarına havale etmiş yani kayınpederinin rahatı için böyle kendi ticaretini terk derecesinde bir fedakârlığı göze aldırmış bulunduğundan artık böyle bir hayırlı damattan hayır beklemeyenlerin akılllarına şaşılmak lâzım geleceğini bîçare Urgaz Bonso bizzat ahbabına anlatmıştır.»

«Bonso Ticarethanesi, Urgaz'ın pederinden kendisine intikal etmiş elli sekiz senelik bir ticarethane olup bir taraftan Macaristan ve Romanya'nın Karpat dağlarına ve diğer taraftan İtalya'nın Alp dağlarıyla Almanya'nın Kara ormanlarına kadar kereste çıkan yerlerin en zengin ormancıları, daha kendi pederleri zamanından beri Bonso Ticarethanesi'nin hep güzel namını işitmekte bulunduklarından, bu ticarethaneden kendilerine ne gibi bir sipariş gelse derhâl icabını icra ederlerdi. Hele Bonso familyasına cümlenin o kadar itimadı vardı ki bir ormancının bu hanede külliyetli alacağı birikmiş olsa alacaklarından dolayı asla endişesi olmayıp bilâkis Bonso Ticarethanesi'ndeki alacakları en sağlam bir bankaya yatırılmış akçelerinden daha emin bilirlerdi. Trieste'de keresteciliğe, ormancılığa, marangozluğa,

gemi inşaasına müteallik birçok adamlar dahi Bonso Ticarethanesi'nde arttırdıkları paralar için en emin bir hane bularak doğrudan doğruya kendilerini, paralarını birer bankaya yatırıp işleteceklerine bu nezareti Bonso'ya havale ederlerdi. Vakıa birçok vefatlar vukuu üzerine Bonso Ticarethanesi birtakım dulların ve yetimlerin uhtelerine intikal eden işbu mevkufatı o kadar hüsn-i idâre etmiştir ki bazı familyalar kocalarından babalarından kendilerine ne miktar şey intikal eylediğini bilmedikleri hâlde Bonso hanesi, babalarının filânca tarihlerle teslim eyledikleri mebaliğin miktarları şu kadara baliğ olduğu ve bu paralar filânca ve filânca işlerde işletilerek şu kadar faiz getirdiği ve filânca tarihlerle müteveffa pederlerine şu kadar teslimat vukua gelip elhaletü-hazihî elde dahi şu kadar para mevcut olduğu hakkında defterlerinden çıkardıkları hesapları arz edince, mevcut buldukları paraların çokluğuna kendileri dahi hayran kalırlardı.»

«İşte Alexandre Fonhac kendisinin Selaik'te marangozhanesi yılda tahminen üç yüz bin frank muamele eder bir fabrika olduğu hâlde kayınpederinin iki buçuk milyonluk muâmele-i seneviyyesine direktör tayin olununca, kendi fabrikasını bittabi başkalarına vermiş ve kendisi Bonso Ticarethanesi umurunu rüyete başlamıştır. Hakikat Mösyö Urgaz, damadına tevdî-i umûr eylediğinden dolayı isabet etmiş olduğuna asla şüphe edemiyordu. Zira Mösyö Alexandre her tarafın ormancılarına yeniden küllîyetli siparişler ederek işi bir kat daha tevsi eylediği gibi zevcesine o kadar muhabbet ve kayınpeder ve validesine o derecelerde riayet eyliyordu ki Mösyö Urgaz bir erkek evlâdı olup yerine kaim olamayacağından dolayı aralıkta bir tesiratını hissetmekte olduğu yeisi dahi izale eylemişti.»

«Aradan on sekiz mâh kadar mürurundan sonra bir sabah Madam Fonhac kocasının uykudan uyanmasına uzun uzadıya intizar eylediği hâlde uyanmadığını görünce odasına giderek kapısını dakk eyledi. İçeriden hiçbir ses gelmedi. Kapıyı yokladıkta sürmeli olmayıp açık olduğunu görmesiyle açtı. İçeriye girdi. Yatağa göz gezdirdikte yatağın asla bozulmamış olduğunu görünce o gece yatakta kimsenin yatmamış olduğunu anladı. Hizmetkârlara sual eyledikte o akşam Mösyö Alexandre'ın haneye gelmediği haberini aldı.»

«Alexandre Fonhac'ın familya yuvasından kaybolduğu hiçbir akşam vaki olmadığı ve bu akşamki gaybubet ilk gaybubet olduğu cihetle genç ve güzel ve kocasına âşık olan zevcesine bu gaybubet ziyadesiyle tesir eyledi. Kadıncağız ağlamağa başladı. Ve güya azim bir felâkete duçar olmuşmuş gibi koştu keyfiyeti validesine dahi anlattı. Validesi kızının şu ye's-i âşıkanesine kahkahalarla gülerek umûr-ı ticâriyye ile meşgul olan adamların böyle bazı bazı hanelerine gelemedikleri zamanlar dahi olabileceğini ve hatta pederi Mösyö Urgaz'a böyle hâller bin defa vaki olmuş bulunduğunu anlatarak kızı müteselli etmeğe çalıştı. Fakat genç kadın öyle kolay kolay müteselli olur mu? Kocasının gaybubeti mutlaka kendisine hıyanet için olacağını ve bu geceyi kim bilir hangi kadınların dâire-i mahremiyetinde geçirdiğini düşündükçe aklı çilesinden çıkmaktaydı.»

«Madam Fonhac, derhâl ticarethaneye adamlar saldırarak kocasının o akşam ne için gelmemiş olduğunu öğrenmeğe gayret eyledi. Gelen adamlar kendi intizarı veçhile haber getireceklerine dünkü gün dahi Mösyö Fonhac'ın ticarethaneye asla uğramamış bulunduğu haberini getirdiler. Bu hâl kadıncağızın merakını arttırdığı gibi o gün de Mösyö Fonhac mağazasına ve akşamı hanesine avdet eylemeyince, merak Mösyö ve Madam Bonso'yu dahi istilâya başladı.»

«Acaba Mösyö Fonhac, bir kazaya mı uğradı? Evet bu mülâhaza pek becadır. Kaza denilen şey insanlar ve bahusus ya rütbesi veyahut serveti hasebiyle sair adamların fevkinde bulunan insanlar için olduğundan, Trieste gibi bir yerde Mösyö Fonhac'ın bir kazaya uğrayabilmesi hiç de müstebit değildi. Binaenaleyh ikinci günü sabahı erkenden polise haber verdiler. Bir de fotoğrafya resmi iraeyle işte şu Mösyö Alexandre Fonhac'ın kırk sekiz satten ziyade bir zamandan beri gözden nihan olduğunu anlattılar.»

«Polis tarafından gazetelere ilânlar konularak Mösyö Fonhac'ın gaybubeti familyası halkını meraklandırdığı, her neredeyse familyasına malûmat vermesi ihtar olundu. Sair suretlerle dahi tedkikat-ı mümkine icra olunduysa da tedkikattan bir netice alınamadığı gibi gazetelere konulan ilânların dahi hiçbir semeresi görülemedi. Kırk sekiz saat üç güne dört güne nihayet yedi güne vardığı hâlde Mösyö Fonhac'dan bir haber zuhur etme-

yince yedi günden beri muamelesi sektedar olan idarehaneye yine ihtiyar Mösyö Bonso gelerek işleri yoluna koymağa mecbur oldu.»

«Mösyö Alexandre'a gelince, bu adamın mutlaka bir kazaya uğramış olduğuna şüphe kalmamıştı. Zira yedi gün zarfında dünyanın neresinde bulunsa familyasına malûmat verebilirken aksi hâlin vukuu bîçarenin helâkından başka hiçbir şeye delâlet edemezdi. Ancak Mösyö Bonso ticarethanedeki bir kâtip vasıtasıyla hesaplarını rüyete başlayınca epeyce emektar olan bu kâtipten o kadar haberler almağa başladı ki bu haberler Mösyö Fonhac'ın kazaya uğradığı hakkındaki itikadı tashih eyeleyerek bilâkis merkum tarafından Bonso ticarethanesinin müthiş bir kazaya uğratılmış olduğunu cümleye inandırdı.»

«Meğer o iffetli, ismetli, istikametli, namuslu Mösyö Alexandre Fonhac, gayet usta bir dolandırıcıdan başka hiçbir şey değilmiş. Ticarethane namına mevârid-i müteaddideden birçok kereste getirtip bunları satarak paralarını dahi aldığı hâlde mal sahiplerine hiçbir para göndermediği gibi emanet akçelerin dahi kâffesini yatmakta oldukları yerden kaldırmışsa da nerelere koyduğu kâtibin malûmu değilmiş. Kasa yoklandıkta ne nakit ne de evrak olarak bir frank çıkmayıp şöyle sathi bir hesaptan Alexandre cenaplarının beş buçuk milyon kadar meblâğı hamilen firar eylediği anlaşılmıştır.»

«Mösyö Urgaz Bonso bîçaresi bu hakikat üzerine aklını bozmuş gibi bir suretle familyası nezdine koşarak keyfiyyet-i felâketi ihbar eyledikte kızı Madam Fonhac düşüp bayıldığı gibi kendi zevcesi Madam Bonso'nun âdeta dili tutulup tekellüme iktidarını kaybeylemiş. Mösyö Bonso altmış yaşında bir adam olduğu hâlde yine şu sadme-i felâkete pek kahramanane göğüs vermiş. Bunca senelik ticarethanesinin namusuna kendisi halel getirmemiş olması, kendisi için en büyük bir medâr-ı tesliyet olup bir namuslu adamın ne yolda hareket edeceğini cihana göstermek için dahi zevcesinin, kendisinin, kızının nesi kalmış nesi kalmamışsa cümlesini satarak alacaklılara yüzde on nispetinde para verebilmiş. Fakat o zamana kadar her sene birçok hâmî-i fukarâ cemiyetlerine binlerce frank iane vererek yaşamakta bulunan Bonso familyası, bademâ hâmî-i fukarâ cemiyetlerinin kendilerine yalnız bir ekmek parası vermek derecesindeki ianeleriyle yaşamağa mecbur olarak Madam Fonhac ise gençliği güzelliği

kendisine daha büyük bir felâket olmak üzere bir familya nezdinde muallimeliğe ve müzika hocalığına dahi kendisini kabul ettiremeyerek yapma çiçek imaliyle beş on para kazanmak yolunu tercih eylemiştir.»

«İşte efendim, şu hikâyeyi bast edecek olsalar bundan gayet âlâ bir roman çıkar ve o romanda Mösyö Alexandre Fonhac'ın karısını kandırmak için söylediği sözler ve ettiği yeminlerle sonraki hâli muvazene olunsa, insanın sinirlerine dokunacağına şüphe edilemez. Bu Mösyö Alexandre Fonhac ise bizim Mösyö Sarpson'dan başka hiçbir kimse değildir. Sarpson'un ta kendisidir.»

–Sarpson mu? Bu cani bu mel'un Sarpson mudur?

Bu söz öyle tabiî bir sedayla söylenmemişti. Âdeta çığlık nevinden bir sesle söylenmiş olup söyleyen dahi Prenses Mihriban'dı. Acem hokkabazı şayet bir alâmet-i galebe addolunmasın ve şayet kızcağızın mağlûbiyeti kendisine hissettirildiği için alınmasın diye hiç gülmeksizin ve bilâkis tavrında azim bir teessür alâimi göstererek dedi ki:

–Evet Prenses hazretleri, Sarpson'dur. Hem de bu hikâye o kadar doğru o kadar kat'îdir ki elyevm Trieste'de Bonso familyası mevcuttur. Hâlâ Madam Bonso'nun tekellüme iktidarı olmadığı gibi Mösyö Bonso'ya dahi muahharen nüzul isabet ederek kötürüm olduğundan ikisi de erbâb-ı merhametin muavenetleriyle yiyecek bir lokma ekmek bulurlar. Hâlâ Madam Fonhac yani Matmazel Bonso el işleriyle iştigal ederek bîçare peder ve validesinin şu sakatlık hâllerinde mümkün mertebe terfihlerine gayret eyler. Bunlar içinde en ziyade acınacak varsa o da bu kızcağızdır. Zira Sarpson hakkındaki aşkı sevdası pek fevkalâde olup bu sevdasında aldanmış olmasıysa ulüvv-i cenâbına, vakarına pek ziyade dokunduğundan, kendisini aldatmamış göstermek ve o sevdayı kalbi içinde ilelebet saklamak iddiasındadır.

–Zavallı kızcağız!

Mihriban şu son sözünü pek büyük bir yeis ve füturla söyledi. Sofra halkı birbirinin yüzüne manalı manalı bakışarak hele Prens Safa Kok Sanc Acemin şu hikâyesinden kızının müteessir olması üzerine o kadar memnun oldu ki az kaldı ki «İşte kızım, bir Madam Fonhac da sen olacaktın» desin. Bunu lâfzen demediyse de tavren pekâlâ dedi.

Hokkabaz Acem şunu da ilâveten dermeyan eyledi ki:

–İşte efendim Paris'te icra olunacak muhakemede vücutlarına ihtiyaç olduğu hâlde adem-i kudretlerinden naşi gidemeyecek olan şahitlerden bir kısmı işbu Bonso familyasıdır ki kulunuz masraflarını tesviye ederek götüreceğim.

Bu sözün cevabını vermeğe dahi Mihriban müsaraat eyledi. Dedi ki:

–Götürelim Mirza hazretleri, götürelim! Bunlar şahit değil âdeta müddeîdirler. Masrafını da pederim tesviye eder. Daha böyle ne kadar varsa götürelim.

Safa Kok –Evet kızım! Ben tesviye ederim! Senin emrin olduktan sonra bütün sekene-i küre-i arzı Paris'e cemeylerim.

İşte Napoli'ce görüp işittiğimiz şeyler bu kadar olduğundan nazar-ı cüst ü cûmuzu başka tarafa tahvil için artık bu kitaba dahi nihayet vermeğe mecburuz.

(İntihâ-yı kitâb-ı râbi)

Beşinci Kitap

«Azmi»

«1»

Bir pazartesi günü sabahı alafranga saat dokuzda hareket eden şimendifer katarı içinde birinci sınıftan bir vagonu Safa Kok Sanc familyasıyla Acem hokkabazı Mirza İsmail Han takımı işgal eylemekteydi.

Biz bu Mirza İsmail Hanın bir aralık İstanbul'da Büyükada'da *** otelini basan şakiler meyanında Azmi nam şaki olduğunu dahi görmüştük. Acaba bu adamın hakikati bir şaki Azmi midir? Yoksa bir Acem hokkabazı Mirza İsmail Han mıdır?

Bu adamın yalnız Azmi veyahut İsmail olduğu değil sair ahvâl-i hakikiyyesi dahi neden ibaret bulunduğu işte bu kitabımızda görülecektir. Zira kendisini Mösyö Sarpson aleyhine gayretlendiren şeyin bir hiss-i intikam olduğunu Prenses Mihriban'a itiraf ederek hatta aralarındaki macerayı dahi nakledeceğini vadeylemiş idiyse de bu hikâye için münasip bir zaman lâzım geleceğini de kıza söylemiş olduğu malûmumuzdur.

Bu hikâye için en muvafık zamanın işte bu vagon içindeki zaman olduğuna şüphe etmemelidir. Siz şüphe etmiş olsanız bile Mihriban ve Azmi şüphe etmediklerinden hikâye-i mezkûrenin şimdi şu seyahat esnasında nakil ve istimaına karar vermişlerdi.

Fakat karilerimiz, şu vagon içindeki yolcuların nereye gittiklerini acaba tahattur ediyorlar mı? Eğer şimendifer memurlarına sorsanız size bu yolcuların Münih şehrine gittiklerini haber verirlerdi. Zira biletleri Münih şehri içindi. Ancak asıl doğrusunu size biz haber verelim ki bizim yolcuların hedefü'l-hareketi Paris şehriydi. Hem de derhâl hatırınıza geleceği üzere Paris'e dahi Sarpson muhakemesi için gidiyorlardı. Fakat Napoli'de bulunan kibâr-ı misâfirîne güya bu maksadı anlatmamak için menzil-i maksûdları Paris olduğunu dahi ketmederek Mirza İsmail Han Viyana'ya ve Safa Kok Sanc familyası dahi Münih şehrine gitmekte oldukları beyanıyla Napoli'deki dostlarına bu yolda veda eylemişlerdi.

Ya Napoli'deki dostlar işin hakikatini anlayamamışlar mıydı?

Hiç dünyada anlaşılamayacak hakikat mi olur? Zaten Napoli'ye kışı geçirmek için gelmiş bulunan misafirler, hikâyemiz bu dereceyi buluncaya kadar mevsimin dahi evvel-baharı bulmuş olduğunu görerek Nisan ve Mayıs gibi evvel-baharın en kuvvetli mevsim-i letâfetini artık Avrupa içlerinde geçirebileceklerini hükmetmekteydiler. Sarpson işini pek ziyade merak edenlerse Paris'te bir mühim muhakeme derdest iken bu muhakemenin en büyük erkânından olan hokkabaz Acemle Safa Kok Sanc familyasının başka bir tarafta bulunamayacaklarını bedihiyi hükmederecesine bir sûret-i kat'iyyeyle hükmetmişlerdi.

İşbu yolcuların bindikleri vagon, dört «kompartıman» olarak taksim edilmiş bir vagondu ki kompartımanların üçü Safa Kok Sanclara ve birisi dahi Acem hokkabazı takımına mahsustular.

Şimdiye kadar Mirza İsmail Hanı daima yalnız olarak yâd etmekte olduğumuz hâlde bu kitapta «hokkabazın takımı» diye herife bir de takım taktığımıza karilerimiz elbette dikkat buyuruyorlardır. Zaten hokkabazın hilelerine dair izahat verdiğimiz sırada karilerimiz anlamışlardır ki Mirza İsmail Han yalnız olamayıp elbette birtakım yardakları dahi vardır. İşte burada «takımı» dediğimiz şeyler dahi hokkabazın işbu yardaklarıdır ki bunlar Mösyö ve Madam Rusko namıyla bir çift Prusya Yahudisiyle Mösyö Maye isminde bir Fransız ve Lütfü isminde bir Türk ve Kuşkonmazyan namında bir de Ermeniden ibaret beş kişidirler.

Bu beş yardaktan herbirinin hokkabazlıkça memuriyetleri neden ibaret bulunduğunu karilerimize anlatmak için burada sözü uzatmağa hiç lüzum yoktur. Mösyö Maye'nin asıl hokkabaz medyum filân olarak icra olunacak hünerleri, Azmi'yle birlikte tertip eyledikten sonra bir kibar seyyah tavrıyla seyirciler içine karışarak efkâr-ı erbâb-ı temâşâyı istediği cihete sevke memur ve Mösyö Rusko'nun dahi bu sevk-i efkâr hususunda Maye'ye sani olduğunu ve Madam Rusko'nun işte o naime kız olduğunu ve Lütfü'yle Kuşkonmazyan'ın dahi sâha-i temâşâ üzerindeki levazımı tehyieden maada ahad-i nâs meyanına karışarak ortaya velveleler çıkarmağa mahsus idüklerini şöyle muhtasaran söylediğimiz gibi karilerimiz işin öte tarafını kendi kendilerine anlarlar. Bundan fazla bir şey söylemek lâzım gelirse deriz ki hangi memlekete varsalar bu adamlar dünyanın hiçbir yerinde nadir olmadığı gibi

o memlekette dahi elbette nadir olmayan şarlatanlardan bir çoğunu dahi kendilerine uydurarak yardakların miktarını ona yirmiye velhâsıl lüzumu olan miktara kadar vardırırlar.

Safa Kok Sancların kendi kompartımanlarına nasıl taksim edilmiş olduklarını dahi tarif edelim mi? Elbette Safa Kok Sanc sevgili Brehmeninden ayrılmayacağı cihetle ikisi bir yerde otururlar. Zevcesi Akasof dahi bunların yanında olup oğlu Rızavend ise kâh hemşiresinin kâh babasının kompartımanında vakit geçirmeğe namzetti. Mihriban için başlı başına bir kompartıman bulunup yanında dahi kendi hizmetine mahsus olan üç kadın bulunuyordu. Üçüncü kompartıman dahi daire müdürü Fasharoz'un yeri olup Prense en yakın ve en sadık üç adam dahi muhafazasına memur oldukları eşyâ-yı kıymettârla işbu kompartımandaydılar.

Napoli'den hareket eden şimendifer katarı otuz saat zarfında bizim yolcuları Alp dağlarının öte tarafına yani Almanya'ya aşırarak Münih şehrine kadar isal eyleyecekti. Yolcular Münih'te bir gün istirahat eyledikten sonra Strazburg tarikiyle kırk saatte dahi Paris'e varacaklardı. Böyle yalnız yol üzerinde geçecek olan yetmiş saat zarfında ne kadar uzun olursa olsun bir değil beş hikâye bile söylenebileceği derkârdır.

Mihriban'la Azmi nâm-ı dîger Mirza İsmail Han daha Napoli'deyken Azmi'nin Sarpson'a dair olan hikâyesini işbu seyahat esnasında nakledilmeğe karar vermişlerdir. Zaten hokkabaz efendinin birinci sınıftan vagon tutmuş olmasına sebep dahi budur. Yoksa kendisine kalsaydı her zaman olduğu gibi ya ikinci sınıftan veya parasız zamanlar vaki olduğu üzere üçüncü sınıftan vagon tutacağı derkârdı. Vakıa arkadaşlarını ikinciye ve hatta üçüncüye atarak yalnız kendisinin birinci sınıfta bilet alabileceği dahi vârid-i hâtır-ı kariîn olursa da böyle tiyatrocu hokkabaz filân kumpanyaları efradı müsavata ol kadar riayet ederler ki arkadaşlardan hiçbiri kendi nefsini diğerine tercih eylemez. O sebebe mebni ki bu adamlar gayet lâübalî olarak hatta aralarındaki kimseler dahi bir dereceye kadar müşterek addolunurlar.

İmdi şimendifer Napoli şehrinden çıkarak birinci istasyona vardığı zaman Prenses Mihriban kendi kompartımanından başını çıkarıp hokkabazın kompartımanına doğru ses vererek dedi ki:

–Mirza İsmail sahip! Mirza! Mirza!

İsmail dahi kompartımanının penceresinden başını çıkararak cevap verdi ki:

–Emrediniz Prenses!

–Artık hikâyeye başlayabiliriz ya?

–Emir sizindir Prenses!

–Öyleyse buraya teşrifinizi rica ederim.

–Baş üstüne Prenses!

Bunların teati eylediği şu kelimat Safa Kok Sanc'ın kulağına vasıl olarak o dahi penceresinden başını çıkarmış kızı Mihriban'a demişti ki:

–Kızım! Dinlenecek hikâye olduktan sonra hep dinleriz. İsmail'in hikâyeleri cümleyi istimaına müştak edecek şeylerdir.

–Hayır babacığım! Bu hikâye yalnız benim istima edebileceğim bir hikâyedir. Zaten Napoli'de dahi Mirza İsmail Hanla böyle karar vermiştik. Binaenaleyh affınızı rica ederim!

–Pekâlâ kızım! Allah zevkinizi arttırsın!

Babayla kız dahi bu lâkırdıları teati edinceye kadar Mirza İsmail, Prensesin kompartımanına vasıl olmuştu. Mihriban kendisini gayet şevk ve şetaretle karşılayarak yanına oturttu.

Hokkabaz efendi Prensesin hizmetinde bulunan üç kadının dahi orada bulunduklarını görünce bunlar yanında hikâyesini söyleyebilip söyleyemeyeceğini hükmedemiyormuş gibi bir tavr-ı ihtirâzla etrafına bakınmağa başladı. Zeki Mihriban hokkabazın efkârını derhâl anlayarak dedi ki:

–İhtiraz etmeyiniz Mirza! Bu kızların kâffesi Avrupalıdırlar. Farisî ne söylerler ne anlarlar. Hatta bilfarz anlayabilecek olsalar dahi şimendiferin gürültülü hareketi esnasında sizin sözlerinizi ben lâyıkıyla işitebiliyorsam ne saadet! Onların hiçbir şey işitemeyecekleri dahi derkârdır.

–Hakkınız var Prenses! Bendenizin ihtirazını da na-beca görmezsiniz ya? Zira söyleyeceğim hikâye bendenizce esrâr-ı azîme ve mektumedendir. Pederinize söylediğiniz gibi olsa olsa bu sırrı yalnız size tevdi edebilirim. Sizden başka hiçbir kimsenin bu esrara vâkıf olduğunu istemem.

–Onu ben de bilmez miyim ya? Sonra pederim sizin filhakika ervâh-ı gaibeyle muarefesi olan bir medyum olduğunuza artık inanır mı?

–Prenses! İnşallah himmet ve muavenetinizle Sarpson'dan intikamımı alırsam ben de artık bu san'at-ı kerîheyi terk edeceğim. Zira bu sanatta devamım mahza Sarpson'u bu suretle takip edebileceğimi ve ondan intikamım için dahi bana bu sanattan başka vesile olamayacağını gördüğümdendir.

–İnşallah bu tafsilâtı dahi hep hikâyenizden anlar ve işi daha ziyade etrafıyla muhakeme ederek en doğru fikir ve mütalâayı dahi ona göre teşkil eylerim.

Prensesin bu son sözü «Artık mukaddemât-ı bîhude ile sözü uzatma da hikâyen her neyse hemen söylemeğe başla!» demek olduğunu Mirza İsmail derhâl anladığından ve o aralık katar dahi harekete geldiğinden hokkabaz efendi hikâyeye mübaşeret eyledi. Dedi ki:

«2»

–Prenses! Sarpson'un kim olduğunu öğrenmenizden evvel benim kim olduğumu öğrenmelisiniz. Ondan sonra ben de size Sarpson'un kim olduğunu daha etraflı öğretebilirim.

–Hikâyeye hangi ucundan başlamak daha münasip olacağını tayinde siz muhtarsınız.

–Hem şunu da kat'iyen bilmelisiniz ki bu hikâyede size her ne söyleyeceksem hiçbir harfinde ne mübalâğa ne kizb olmayıp cümlesi hakikat-i mahzâdır.

Vakıa hokkabaz efendinin bu sözünü biz dahi tasdik ederiz. Bu defa herifin azm-i kat'îsi her şeyi olduğu gibice dosdoğru söylemek olduğundan, yalnız Prenses Mihriban değil karilerimiz dahi hokkabazın hikâye edeceği şeyleri ayn-ı hakikat olmak üzere telâkki etmelidirler.

Mirza İsmail sözünde devam eyledi. Dedi ki:

–Ben eğerçi hokkabazsam da asla Acem değilim Prenses! Türküm! Hem de Türklerin merkez-i saltanatı olan nefs-i İstanbul şehrindenim. İsmim de «Mirza» sıfatını kaldırarak onun yerine bir «bey» sıfatı koymak üzere «İsmail Azmi Bey»dir. Bizde isimler için üç sıfat bulunp birisi «ağa»dır ki okuyup yazması olmayan ve maariften mahrum bulunan zevata verilir. İkincisi

«efendi»dir ki taallüm ve teeddüp etmiş olduğu hâlde zadegândan bulunmayanlara atfolunur. Üçüncüsü dahi «bey»dir ki kişizadelere verilir ünvandır. Vakıa hiç de kişizade olmayan adamlar bu «bey» ünvanını kendi kendilerine gaspederlerse de ben onlara makis değilim. Büyük pederim pek zengin bir tacir olduğu hâlde benim babam olan oğlunu devlet umurunda ilerletmeyi arzu ederek muvaffak dahi olmuş. Hizmet-i devlette bir dereceyi bulmuş ki o dereceye vasıl olanların kendilerine «bey» ünvanı verilmeyerek hep «efendi» ünvanı verildiği hâlde oğullarına «bey» ünvanı verilmek kaide-i kadîme-i Osmanyyedendir.

–Türk olduğunuz hâlde ya bu lisân-ı Acemi nereden öğrendiniz?

–Osmanlı lisanı Acem ve Arapçadan pek çok iktibasatta bulunarak Acem lisanının dahi Arabîden, Türkîden iktibasatı ziyade olmakla kendi lisanını iyi bilen bir Türk, Farisiyi dahi bilir addolunur. Biraz da taallüm ve tekellümüne gayret edildiği gibi en güzel Farisî söyleyenlerden olur. Hâlbuki insanın bir lisanı bilmesiyle o lisan erbabından addolunması lâzım gelmez. Siz dahi İngilizceyi en büyük taallüm ve terbiye görmüş bir İngiliz Prensesinden güzel söylediğiniz hâlde İngiliz mi addolunuyorsunuz?

Bu müdahane Prensesin pek ziyade hoşuna giderek gayet lâtif bir tebessümle İsmail Azmi Beyefendiye!... beyân-ı teşekkür eyledi. Azmi Bey sözünde devam etti. Dedi ki:

–Büyük pederim mâl-ı firavna malik bir adam olduğu gibi pederim dahi bu serveti eksiltemeyerek bilâkis daha ziyade arttırmış. Binaenaleyh pederim dahi vefat eylediği zaman bir ben ve bir de hemşiremden ibaret bulunan çocuklarıyla validemiz olan zevcesine bir servet-i külliyye terk etmişti. Ben eğerçi daha pek küçük yaşımdan beri müteaddit muallimler elinde terbiye olarak bir çocuğun tahsiline muktedir olabileceği fünûn-ı şettâdan maada Arabî, Farisî, Fransızca, İngilizcede behre-i vâfiyye peyda eylemiştiysem de bana ahvâl-i âleme dair hiçbir şey öğretmemişlerdi. Dünyayı yalnız iyilik dünyası zannederek bu dünyanın bir de fenalık dünyası olduğunu kat'iyen bilmezdim. İnsanların kâffesi beğenilecek sevilecek adamlar olduğunu hükmederek bunlar meyanında zahiren en sevimli görülenlerin batınen, manen, hakikaten asmağa salih adamlar olduklarını hiç ha-

tırıma bile getirmemişlerdi. Benim için her şey zahirî her şey güzeldi. Batınî, manevî, hakikî hiçbir şey yoktu. Vakıa bu terbiyenin ne kadar nakıs bir terbiye olduğunu, sonra kendim anladımsa da pederim vefat eylediği zaman on altı yaşımda bir delikanlı olduğumdan, o zaman gördüğüm ısırganları dahi fesleğen zannederdim. Yeşilliğine herkesi hayran eden bu otla ben dahi ellerimi ta'tir ederek koklamak ve şirin-meşamm olmak için fesleğen gibidir, fesleğendir, belki ondan âlâ bir şeydir diye ısırgana el salarak ellerimi daladığı zaman onun hakikatine vâkıf olurdum. Artık düşününüz bakınız ki âlemde her şeyi gülrenk olmak üzere telâkki eden on altı yaşında bir çocuk, azim bir servete malik olan bir familyanın übüvveti makamında kalırsa, neticesi ne olur siz hükmediniz.

Burada Prenses bir tebessüm daha eyledi. Dedi ki:

–Bunu ben nasıl düşünüp hükmedebilirim ki o zaman siz ne hâlde idiyseniz şimdi ben dahi ayniyle o hâldeyim. Zira henüz fesleğenden başka bir şey olmadığını itikatta ısrar eylemek istediğim bir adamın ısırgan olduğunu bize siz ispat etmeğe çalışıyorsunuz. (Tavrını değiştirip meyusane bir tavır alarak) Vâesfa ki muvaffak dahi olacağınızı hemen teslim etmekteyim.

İsmail Azmi Bey kemâl-i teessürle içini çekti. Hani ya bazı insanlar vardır ki derunu dertle dolu olduğundan güya bu dertlerini dökmeğe medar olacakmış gibi evvelâ bir uzun ve şiddetli nefes alarak müteakiben ondan daha ziyadesini boşaltmazlar mı? İşte İsmail Azmi Bey böyle bir nefes alıp boşaltmak suretiyle kendisine biraz ferah verdikten bonra dedi ki:

–Hakkınız var Prenses! Dünyada her şeyi fesleğen sanarak öyle yeşil ve güzel şeylerin içinde ısırganlar, baldıranlar dahi bulunduğunu henüz tecrübe etmemekteki hâliniz tıpkı o zamanki benim hâlime benzer. Âlemde yalnız ısırgan bulunsaydı insan elini ilk dalattığı zaman mahiyetlerini anlayarak derhâl tevakkiyi vacip addeylerdi. Ancak baldıranlar da vardır ki nasıl zehir oldukları insanın helâkıyla tahakkuk eder de bu tecrübeden istifadeye imkân kalmaz. Bazı dahi haşişler var ki ilk verdiği neşve hoşa gittiği hâlde sonraki tesiratı bundaki zehiri de gösterdiğinde insan şu tecrübesinden de pek az istifade edebilir. Zira haşişe iptilâdan kendisini alamaz. Fakat benim o zamanki hâlimle sizin bu zamanki hâliniz arasında birkaç cihetten büyük

büyük fark dahi vardır. Ben bir familyanın pederliği makamında bulunuyordum. Hemşiremi, validemi güya ben himaye edecektim. Familyanın servetini, itibarını, şanını ben muhafaza edecektim. Hâlbuki ben validemin hemşiremin nasihatlarına muhtaç olacak bir hâlde uhdeme tahavvül eden bu vazifeyi nasıl ifa edebilirim? Siz ise hamdolsun bir âkıl pederin bir hakim Brehmenin herbiri size yâr ve vefakâr olan koca bir heyetin nezdinde bulunuyorsunuz. Bunların herbirinden alacağınız nasihatler, size baldıranla haşişin, ısırganın, fesleğenin farklarını gösterebilir.

Tebessümü iktizasına göre mebzul olan Mihriban, bir manidar tebessümü dahi burada etti. Bu tebessümle pederinin reylerinden o kadar istifade olunacak bir adam olmadığını anlatmak istediği derhâl anlaşıldı. Maahaza kız bu fikrini izah dahi ederek dedi ki:

–Pederim hâlâ sizin ervâh-ı gaibeyle muameleniz olduğuna kanaat göstermekle mi beni irşat edebilir? Eğer Sarpson'un bir haşiş bir baldıran bir zakkum olduğu tahakkuk ederse, onu benden evvel tanıyamamış ve öğrenememiş olan pederim olduğunu nazarıdikkat ve ehemmiyetten uzak tutmayınız. Zira kendisi Sarpson'u benden evvel beğenerek o adamı beğenmek ve sevmek için beni de irşat eyliyordu. Neyse siz kendi hikâyenizi anlatmak için söze başlamış olduğunuz hâlde ben kendi hikâyemi araya katarak çığırından çıkarmamalıyım. Buyurunuz! Hikâyenizde devam ediniz.

–Serde gençlik, elde servet-i azîm, kalpte hevesât-ı gûnâgûn bulunduğundan şu üç esbâb-ı zaaftan istifadeyi dört gözle gözleyen birtakım müdahinler dahi etrafımı alarak ben hangi şeyi heves eyledimse hevesimi tahdit edeceklerine hududunu tevsia başladılar. Hevesatımdan bazıları yalnız malıma muzır olurdu. Bunlarsa at araba filân merakı gibi şeyler olup yüz liralık bir malı beş yüz liraya almak, bade ya elli liraya satmak veyahut birisine bahşetmek gibi hâller servetimizi bir yandan yıkmaktaydı. Bazı hevesatımsa sıhhat ve afiyetimi tahrip eylerdi ki bunlar dahi sürekli içkiler, uykusuzluklar, yorgunluklar olup beni günden güne vücuttan zihinden düşürürlerdi. Evet! Zihin denilen şey vücudun sağlamlığı derecesinde sağlam olabilerek vücut zayıflandıkça yoruldukça zihnin dahi kuvvetten düşmesi tabiîdir. Hevesatımın bazı envaını ise huzurunuz gibi bir huzurda şerh ve izah etmekten haya eylerim Prenses!

–Zaten işreti, baloları, uykusuzluğu saydığınız zaman bunları nasıl bir hatır için kabul etmiş olacağınızı ben düşünmüştüm.

–İşte bu kadar sefihane bir maişetle üç dört sene zarfında mîrâs-ı pederden kendi hissemi yeyip bitirdikten sonra valide ve hemşiremin hisselerine dahi dest-i taarruzu uzatmağa mecbur oldum. Ancak o zamana kadar hemşirem gayet âkıl ve mücerrip bir adamla tezevvüç etmiş olup validem dahi damadını bittabi bana tercih etmekte bulunduğundan hemşiremin malına el uzatmak şöyle dursun validemden dahi muavenet imkânı ortadan kalktı. Vakıa sadaka nevinden bana biraz muavenette bulundularsa da benim arzum sadakaya nailiyet değil onların hâllerine tamamıyla malikiyetti. Lâkin kendilerini kandırmak kabil olamadı. Enişte bana anlattı ki benim henüz saliki bulunduğum tarîk-i sefâhatın menzil-i âhirine kadar kendisi varmış da bade tarîk-i salâha tashîh-i azm eylemiştir. Böyle bir tecrübekârı aldatmak kabil olur mu?

–Demek oluyor ki fesleğeni, ısırganı, baldıranı haşişi, zakkumu enişteniz pek güzel öğrenmiş.

–Ol kadar öğrenmiş ki benim de bir zakkum olduğumu hükmeylediğinden ben güya aklımı başıma aldığımdan bir memuriyete salik olacağımı veyahut ticarete başlayacağımı dermeyan eyledikçe, hande-i istihfâfla bu fikrimi tezyif eyleyiverirdi. Nihayet validemi tehditle para koparabileceğimi düşünerek eğer parasını bana vermezse terk-i dâr ü diyar edeceğimi anlatmağa başladım. Validem isterse terk-i dünya ve terk-i hayât etmekte dahi muhtar olduğumu beyan ederek tehditlerimi vazife bile etmedi. Öyle ya! Benim gibi familyasına değil nefsine bile hayrı olmayan bir oğlun vücudundansa adem-i vücûdu tercih olunur.

–Bu hikâyeye başlarken her şeyi doğru söyleyeceğinizi vadetmiştiniz. Görüyorum ki vaadinizi pek güzel ifa eyliyorsunuz. Zira pek de lehinizde olarak telâkki olunamayacak olan kusur ve maayibinizi dahi söylüyorsunuz.

–Her şeyi dosdoğru söyleyeceğim Prenses! Nihayet valideme karşı ettiğim tehditleri ikaa mecbur oldum. Terk-i dâr ü dünya emeğe karar verdim. Başka türlü bir şey yapmak benim için kabil değildi. Zira bir memuriyete nail olmağa üç dört sene müddet etmiş olduğum sefahat mâni olup pederimin eserine iktifa edece-

ğimi baba dostlarına arz etsem bile benim gibi bir sefihin istikbalinden hiçbir şey ümit olunamazdı. Ticarete sülûk etmek için sermaye ve ondan evvel tecrübe ve vukuf lâzım olduğundan o da benim kârım değildi. Hele üç dört sene müddet birçok dalkavuklar meyanında onların prensiymişim gibi ömür sürdükten sonra badema dilencileriymişim gibi yaşayamam ya? Benim yerimde başka birisi olsaydı nefsine kasdederek geberip gider idiyse de fedâ-yı cân derecesinde meyus değildim. Bilâkis fedâ-yı vatanda benim için bir ümit vardı. Düşünmüştüm ki vatanımdan hariçte benim sefahatim, şenaatim, hiçbir şeyim kimsenin malûmu olmadığından belki bir mesleğe de ben sülûk edebilirim. Bunda muvaffak olamayarak bilfarz müstahakkı olduğum sefalet içinde yaşayacak olsam dahi İstanbul'da beni tanıyanların müntakimane ve serzenişkârane mütalâalarına karşı bulunmayarak kimsenin beni tanımadığı memleketlerde cezâ-yı sezâm olan sefaleti çeker giderim.

–Âkılâne mütalâa!

–Evet Prenses! Her şeyin derece-i ifrâtı o şeyin makûsu için mebde' olur. Benim gibi bir sefih çocuğun sefahati derece-i ifrâta varmasını müteakip bir mebde-i salâh baş gösterir. Hem de göstermişti. Ben terk-i dar ü diyara mecbur olduğum gün validem bana bir sermaye verip de muktedir olabileceğim bir işe sülûk etseydim mutlaka evvelki sefahati bilkülliye terk ederek olanca vüs'üm, kuvvetim, iffetim, istikametimle o işe gayret ederdim. Lâkin o zamana kadar etmiş olduğum haşarılıklara nazaran kimsenin bana bu emniyeti gösterememesi zarurîydi. O aralık Amerika'dan İstanbul'a bir hokkabaz geldi. Mösyö Sanço namıyla gayet benam bir adamdı.

–Ha bu adam bir aralık Hindistan'a dahi geldi.

–Evet Prenses! Hatta ben de beraberdim.

–Acayip o zaman siz dahi Hindistan'da mıydınız?

–Hikâyemiz bu dereceye geldiği zaman tafsilâtını arz ederim matmazel! Mösyö Sanço Osmanlı mülkünün Anadolu ve Rumeli kısmını geşt ü güzar edeceğinden yanına bir tercüman almak arzusundaymış. Terk-i diyâr sevdasında olduğumu bilen bazı kimseler güya bir dostluk olmak üzere bunu bana haber verdiler. Doğruca kendim Mösyö Sanço'ya giderek teklîf-i hizmet eyledim. Herif benim kim olduğumu bilmediği ve tahkike muhtaç olduğu

beyanıyla isim ve şöhretimi sorarak ve beni kimler tanıdığını dahi başkaca sorarak bir hafta sonra kendisini görmekliğimi söyledi. Hokkabaz makulesi bir adamın bile yanına alacağı bir tercümanın ahvalini öğrenmeksizin almamak derecesinde dikkatli olduğunu görünce aklım ve fikrim daha ziyade başkalaştı. Düşündüm ki ya benim ahvalimi tahkik eylediği sırada nasıl bir sefih çapkın olduğumu öğrenir de beni kabul etmezse? Prenses! İşte bu mütalâa üzerine ırz ehli, namuslu adam olmaklığın lüzum ve ehemmiyetini öyle bir surette takdir eyledim ki bir kere kendime bir meslek bir sanat tedarik edersem bir daha levâzım-ı iffet ve namusun bir zerre haricine çıkmamağa bin yeminler etmeğe başladım!

–Zavallı delikanlı!

–Hayır matmazel! «Bahtiyar delikanlı» deyiniz. Zira bu tenassuh imdadıma yetiştiği için ben dahi başlı başıma bir adam olabildim.

–Ya Mösyö Sançe sizi nasıl bir adam olmak üzere tahkik etmiş?

–Ben nasıl bir adamsam öyle bir adam olmak üzere! Yani pederden mevrus sekiz on bin lirayı üç dört senede gûnâgûn sefahatler cinnetlerle yemiş bitirmiş, sefaletin son derecesine düşmüş, familyası tarafından tart olunmuş bir çapkın olmak üzere tahkik etmiş.

–Öyleyse nasıl kabul eylemiş? Çünkü Hind'e beraber gelmişsiniz!

–Bakınız nasıl kabul eyledi. Bir hafta sonra ben yanına gittiğim zaman bana ne olduğumu yüzüme karşı hem de hiç tadile tenkısa lüzum görmeksizin söyledikten sonra dedi ki: «Efendi! Şöyle bir adamın hiçbir hizmete kabul olunamayacağını siz dahi bilirsiniz ya? Hâlbuki siz benim hizmetime gelebilirsiniz. Ben sizden yalnız bir tercümanlık suretiyle değil daha başka başka suretlerle dahi istifade edebilirim. Ancak bir şartla! O dahi yanıma geldiğiniz günden itibaren güya yeni doğmuş olmanızdan ibarettir.» Ben zaten bu fikir ve itikatta bulunduğumdan hokkabaza istediğinden ziyade ıslâh-ı nefs edeceğimi vadeyledim. O dahi inandı. Sonradan öğrendiğime göre zaten onlara da benim gibi adamlar lâzım olurmuş. Zira hokkabazlık adî bir sanat olmayıp derece-i lâzimesinde talim ve terbiyesi olmayanların bu

sanatı beceremeyecekleri derkârdır. Hâlbuki talim ve terbiye görmüş bir adam dahi bu sanatı sanâyi-i rezîleden addederek kabul etmez. Binaenaleyh benim hâlime gelmiş adamların bir tarîk-i necâtı dahi işte böyle hokkabazlık, tiyatroculuk filânlık olurmuş. İşte biz Mösyö Sançonun istediği teminatı vererek memâlik-i Osmaniyyede gezdiği müddet kendisine tercümanlık etmek ve ve memâlik-i Osmaniyye haricinde bir hokkabaz çırağı hâlinde bulunmak ve elbisem ve me'kulâtım onun tarafından verildikten sonra harçlık olarak dahi bana ayda yüz frank ita olunmak ve kendisine kaç sene hizmet eder de bade gerek ben onu gerek o beni terk etmek suretiyle ayrılacağımız zaman dahi beher sene için bana beşer yüz frank ita eylemek şeraitiyle bu adama hokkabaz çırağı olduk.

–Hesapça o zaman yirmi yaşındaydınız. Değil mi?

–Evet matmazel! Memâlik-i Osmaniyyenin Mısır dahi dahil olduğu hâlde kâffesini gezdik. İki sene bu sehayatta bulunduk. Kemâl-i minnetle itiraf ederim ki bu adama intisabım benim için salâh-ı kat'îyi temin eyledi. Zira işin hakayıkını bilmeyenler bir cambaz, bir hokkabaz, bir tiyatrocu derler de dudak büküverirler. Hâlbuki bu sanatlara salik olan adamlar mutlaka benim gibi dehşetli bir maîşet-i sefîhâne neticesinde şu meslekleri ihtiyar etmiş olacaklarından kendileri artık sefahatten bıkmış usanmış olurlar. Böyle bir tanassuh üzerine yeni mesleklerine girince o mesleği kendilerine tarîk-i necât addederek ez-dil ü can ileriye gitmeğe çalışırlar. Binaenaleyh bu adamlar hikmet-i tecrübiyyede en mahir olurlar dünya ve mafihayı en güzel tanımış bulunurlar. Paraca aç gözlülük maişetçe dirliksizlik onlarda bulunmaz. Onlar meyanındaki uhuvvet sair hiçbir meslekte görülemez. Karıları bile nas indinde duçar oldukları istikraha lâyık değildirler. İffet ve ismet hususunda şâyân-ı muâhaze olan kadınlar, yalnız böyle oyunculukta bulunanlar değildir. Bilâkis oyunculukta bu rezîle ikinci derecede kalıp birinci derecede aranılacak olan şey hüner ve marifettir. Hâlbuki sunûf-ı sâirede yalnız rezîle-i nisvâniyyesinden başka hiçbir behresi olmayan kadınlar pekçoktur. Her hâlde ayıpsız ne erkek ne kadın bulunamayıp eğer nispet edilecek olursa en ma'yûb en müstehak olmağa cümleden ziyade lâyık olanların oyuncular olamayacağı bile taakkuk eyler. Bunlar meyanında bilhassa Mösyö Sanço en güzel adamlardan

birisiydi. Gençliği zamanında sefahatin benden ziyadesini yapmış. Benim gibi bir mesleğe salik olduktan sonra dahi derhâl aklını başına alamamış. Kaç defa milyonlarca frank kazanıp kaç defa dahi adî soytarı derecesinde temaşagâhlara çıkmağa mecbur olmuş. Şevk ve şetaretle cihanı kahkahalara duçar eylediği hâlde kendisinin içinden kan gittiği zamanlar dahi olmuş. Binaenaleyh bu adamı öyle hile ve hud'a, yalan ve dolanla aldatmak kabil olmadığını gördüğümden, kendisinden pek ziyade korkar olmuştum. Ben ki müddet-i ömrümde korku denilen şeyin ne olduğunu tecrübe etmemiş olduğum hâlde Mösyö Sanço'nun sefahatte, şeytanette, her şeyde galip ve faik olduğnu görerek arz-ı teslîmiyyete mecburiyet hissetmiştim.

–Osmanlı memalikinde iki sene gezdiğiniz hâlde bari hokkabazlığı öğrenebildiniz miydi?

–Hokkabazlık iki senede öğrenilir şey değildir matmazel! Vakıa nazariyatı öğrenilir. Yani marifetin hilesi nerede olduğu tahsil kılınır. Ancak asıl lâzım olan şey el çabukluğudur ki işte onun için seneler lâzım gelir. Fakat benim size anlatmak istediğim şey hokkabazlık sanatı değildir. Sergüzeştimi anlatacağımdan...

–Hayır! Daha doğrusu Mösyö Sarpson'dan intikamınızın veçhini anlatacağınızdan...

–Öyle ya! Fakat o intikamın menşeini göstermek için lâzım gelen mukaddematı serdetmeli değil mi? Mösyö Sanço'nun nasıl bir tecrübekâr insân-ı kâmil olduğunu hükmediniz de hikâyenin alt tarafını şu suretle dinleyiniz: Mösyö Sanço an-asl Peru'lu bir İspanyol familyasındandır. Amerika-yı cenûbîde hısım ve akrabasından kimse kalmaması üzerine Amerika-yı şimâlîye gelip benim gibi o dahi kendisine bir üstat bularak hokkabaz olmuş ve evvelce dahi dediğim veçhile pekçok para kazanmışsa da müddet-i ömründe asla teehhül etmemiştir. Bana her zaman derdi ki «Dünyada almadığım bir lezzet veya çekmediğim bir felâket kalmışsa o dahi teehhül lezzeti veyahut teehhül felâketidir.» Yalnız Anj isminde bir Fransız kızını kendisine evlât edinmiş olduğundan bir pederin evlâdından aldığı lezzet ve muhabbeti Mösyö Sanço dahi bu matmazel Anj'dan almaktaydı.

–Ha evet! Hindistan'a bu kız dahi Sanço'yla beraber gel-

mişti. Böyle giderse biz sizinle âdeta aşina çıkacağız?

–Öyle ya matmazel! Zaten bu hikâyeleri niçin söylüyoruz? Aşinalığımızı ispat ve teyit için değil mi?

«3»

İsmail Azmi Bey hikâyeyi bu dereceye isal edinceye kadar şimendifer katarı birkaç istasyondan geçerek nihayet birisine gelmişti ki orada dahi tamam vakt-i zuhr yani alfranga saat on iki olduğundan kahvaltı edecek yolcular için sekiz dakika müddet verilmişti.

Ancak Safa Koklar kahvaltı için dışarıya çakarak lokantalara müracaata mecbur olmadılar. Sekiz dakika zarfında edilecek kahvaltı lokantalarda evvelce hazır ve müheyya bulunarak yolcular çıkar çıkmaz kahttan kurtulmuş açlar gibi taama sarıldıklarından böyle bir aceleye, ihtiyar Safa Kokla ihtiyar Brehmen asla gelemezlerdi. Onların daireleri müstahdemleri birer küçük tabak içine epeyce kahvaltı tertip etmiş olduklarından katar durduğu zaman herbirinin eline bir tabak tutuşturdular. Hatta daire müdürü Fasharoz hokkabaz Acemden maada maiyeti halkına dahi böyle birer kahvaltı tabağı ihdasıyla hâtır-nevâzlıkta bulunmuştu.

İmdi kahvaltı müddetinde bittabi hikâye tatil edilerek katar tekrar yola düzüldüğü zamansa İsmail Azmi Bey tekrar hikâyeye başladı. Dedi ki:

–Matmazel Anj'ın kimin sulbünden inmiş olduğu kimsenin malûmu değildir. Bir yaz sabahı Mösyö Sanço İspanya'da Bordo şehrinde hâric-i şehre gezmeğe giderken yol üzerinde bir ağacın çatalları arasına bir kundak konulduğunu görerek muayene eyledikte «Bu çocuk bir Fransız kızıdır. Onu doğuran başka türlü muhafasına muktedir olamayacağı için buracığa koymuştur. Erbâb-ı mürüvvet tecviz ederse bu çocuk helâk olur» diye kundağı içinde bir de pusula konmuşmuş. Kendi evlâdına mürüvveti olmayan bir hain valideye numûne-i mürüvvet göstermek kimsenin vazifesi olamayacağı derkârsa da Mösyö Sanço valideye mürüvvet göstermek için değil kendi mürüvvet-i insâniyyesine mağlûp olduğu için bu çocuğu kabul etmiş ve âdeta sulbü sahih evlâdıymış gibi bu çocuğa bakmış.

–Bir hokkabaz olduğu hâlde şu inayete hakikaten diyecek yoktur.

–Evvelce de dedim a matmazel! Hasâil-i insâniyyeden bu misillü oyuncular mahrum olmak şöyle dursun nispet edilecek olursa onlarda bazı hasail sunûf-ı sâireden ziyadedir bile! Ben Mösyö Sanço'ya kapılandığım zaman bu kız on üç yaşına girmişti. Bir hokkabazın kızı gibi değil âdeta bir kibar kızı gibi terbiye görerek büyümüştü. Rolan iminde bir Fransız pek de mahir bir hokkabaz olmadığı ve adî bir palyaço derecesinde bulunduğu hâlde Mösyö Sanço'dan müstevfi maaş alırdı ki asıl hizmeti dahi Matmazel Anj'ı okutmak ve terbiye etmekti. Kızın hiçbir ismi olmadığı hâlde «melek» manasına olan bu isim kendisine Mösyö Sanço tarafından verilmişti. Düşününüz bu adamdaki insaniyeti ki kendisi Amerika'da Peru'lu bir İspanyol olduğu hâlde kıza Fransız terbiyesi vermekten maksadı şayet bir gün olup da kızcağız familyasını bulacak olursa asıl ana baba ocağına yabancı kalmaması hesabından ibaretti.

–Aferin Mösyö Sanço! Bir çocuğun hatırına bu derecelerde riayet, gerçekten fezâil-i insâniyyenin en müstahseni addolunur.

–Ya matmazel ne kadar zekiydi! Ne kadar âlicenaptı! O kızda tecelli eden ulüvv-i cenâb yakından tetkik edilecek olsa mutlaka kendisinin bir kibar zürriyeti olduğuna şüphe edilmezdi. Hele hüsnen ne kadar müstesna olduğunu, zannedersem siz dahi itiraf edersiniz.

–Evet pek güzeldi.

–Garaibden olmak üzere Matmazel Anj'da benim için o kadar büyük bir meyil görüldü ki daha Mösyö Sanço'nun hizmetine girdiğim gün «Gro Türk!» diye boynuma atılarak ondan sonra dahi ağzında ismim hep Gro Türk olarak kalmış ve fakat kalbinde benim için bir muhabbet bir takdir ve tazim caygir olmuştur. Temâyül-i mutlaka mütekabil olduğuna beni inandırmış olan şey, benim de bu kıza muhabbet-i fevkalâdemdir. Anj'ı çocuk sever gibi seviyorum desem o zamana kadar benim hiçbir çocuğa muhabbet ettiğim yoktur. Çocukları sevmek onlardaki saffeti, masumiyeti, melekiyeti takdir etmeğe vabeste olup benim gibi nasın en şeririndeyse böyle fazilet aramak müstebat olduğundan ben o yaşa gelinceye kadar çocuklardan ancak istikrah ederdim. Maahaza Anj gibi on üç yaşındaki bir kız pek de bir çocuk addolunamaz ki

onu çocuk sever gibi seveyim. Ya kadın sever gibi mi seviyordum? Bunu hiç hükmedemem. Zira o zamana kadar görmüş ve sevmiş olduğum kadınların miktarı hemen dört yüze varmış olduğu hâlde, Matmazel Anj hakkında hisseylediğim şeyi bu kadınlardan hiçbirisi hakkında hissetmemiştim. Hâlbuki on üç yaşında bir kız henüz bir kadın dahi addolunamayacağından ben Anj'ı bir kadın gibi de sevemezdim.

–Garip duygu!

–Ne derseniz Prenses! Garip duygu ki garip duygu! Bu kız derslerini güzel öğrenirse güya faydası doğrudan doğruya bana olacakmış gibi Mösyö Rolan kendisine ders verdiği zaman o dersi müzakere ederek Anj'a tamamıyla tefhim etmeyi kendime en büyük en tatlı vazife addeylerdim. Bir adam çocuğunu veyahut bir âşık maşukasını ne kadar sevmiş olsa ona mektep hocalığı veya kalfalığı etmekten böyle zevk mi alır? Aradan iki sene geçip de Anj âdeta bir matmazel olduğu zaman dahi bana hep «Gro Türk» diye hitap ederek evvelki etvâr-ı ma'sûmânesiyle boynuma sarılır, beni öperdi. Ancak bu muhabbete nasıl bir muhabbet-i âşıkane diyebilirim ki o teati olunan buselerin kardeş hatta kız kardeş ve hatta baba kız buselerinden daha masumane olduklarına dünyada hiçbir kimse inanmayacak olsa ben inanırdım. Benden başka bir adam daha inanırdı ki o dahi Mösyö Sanço'ydu. Ama inandığını bana söylediği için bunu biliyor değilim. Hayır! Hayır! Mösyö Sanço o bapta ne bana ne Anj'a harf-i vâhid söylemiyordu. Fakat benim kıza melekiyet derecesindeki safvetime inanmamış olsa kızla bu yoldaki muamele ve münasebetimize kat'an müsaade vermeyeceği derkârken asla mümanaat etmemekte olmasından anlıyorum ki ikimizin dahi masumiyetimize inanmaktaydı. Hem bu masumiyete Mösyö Sanço'nun inanıp inanmadığı bahsi bence o zamana mahsus olan bir mesele dahi değildir. Bu mesele, şimdi benim nazar-ı tedkikimde tecelli etmektedir. O zamansa ben ve daha doğrusu Anj'la beraber biz Mösyö Sanço ve sairlerinin bize ne nazarla baktıklarını hatırımıza bile getirmiyorduk. Lâtife mi edeceğiz? Buseler mi teati eyleyeceğiz? Bunları cümlesinin gıyabında da huzurunda da icra eyliyorduk.

–İkinizin dahi kalpleriniz ve vicdanlarınız pak ve safi olduğu için! Zira ettiğiniz hareket sizin nazarınızda ma'yûbattan olsaydı başkaları huzurunda değil yalnız kendi aranızda bile bu

muamele ikinizin de yüzlerinizi kızartırdı.

–Evet Prenses! En pak bir kalp en safi bir vicdan sizde bulunduğu için bu hâlleri siz benden âlâ takdir edersiniz. Evvelce dahi dedim a! Ben size vukuatı dosdoğru tasvir ve hikâye edeceğim. İhtimal ki o zaman değil a bu zaman bile hâlâ mahiyetini takdir edememiş olduğum birtakım ihsas ve ahvali siz takdir ve bana da tefhim edersiniz.

İsmail Azmi Bey filhakika bu sözleri o kadar ciddî bir tavırla söylüyordu ki görmüş işitmiş olsaydınız, adamcağızı işte Anj'la şu muâmele-i sâfiyânede bulunduğu zamana avdet eylemiş zannederdiniz. Siz böyle bir zanda bulunmayacak olsanız bile İsmail Azmi kendisini cidden o zamân-ı mes'ûdiyyete avdet etmiş zanneyliyordu. Bunun için de sözlerini o kadar safiyane ve masumane bir tavr-ı lâtîfle söylüyordu ki şu anda karşısında bulunan adamın Napoli'deki Saint Charles Tiyatrosu'nda cihanı aldatan, şarlatan, hokkabaz olmadığını Prenses Mihriban dahi hükmeyliyordu.

Hatta hikâye bu sureti alması üzerine Mihriban'ın sem-i dikkati dahi daha başka türlü açılmıştı. Âdeta İsmail Azmi'nin Sarpson'dan intikam hususunda bu dercelerde mücidd ve musirr olmasının sebep ve hikmet-i hakikiyyesi ne olduğunu daha şimdiden anlamağa başlamış gibi bir hâlde bulunuyordu. Vakıa hikâyenin mabadi ve netayici daha şimdiden anlaşılabilmek kabil olamazsa da Mihriban kendisini bu derecelerde serîü'l-intikal olmak üzere hükmeylediğinden İsmail'in ifâdât-ı mütebâkiyyesini ona göre dinlemeğe davranmıştı.

İsmail Azmi sözünde hep devam eyliyordu. Diyordu ki:

–Her nereye gitmiş olsa, erbâb-ı temâşânın pek büyük rağbetini gören ve binaenaleyh pekçok para kazanan Mösyö Sanço bilhassa Mısır'da umduğundan ziyade para kazandığı cihetle bir kışı dahi Paris'te geçirmeğe karar verdi. Fakat bir hokkabaz gibi değil. Çünkü Paris'te bir kış geçirmeyi asıl arzu eden Matmazel Anj olup Mösyö Sanço'ysa kızının bu arzusunu hâsıl edebilecek nakti elde eylemiş bulunduğundan kibarcasına ömür geçirmek için Paris'e gidiyordu. Bunu bilmeli ki Sanço için dünyada en büyük zevk ve lezzet, sulbü sahih kerimesi olsa bu kadar sevemeyeceği Anj'ın arzularını husule getirmek olup bunun için göze aldırmayacağı fedakârlık tasavvur bile edilemezse de on beş yaşında bir

masum olmakla beraber Anj dahi o kadar zeki ve âkıl bir kızdı ki husulü babası için cüz'î müşkülâtı dai olan şeyleri hatırına bile getirmeyip her neyi arzu edecek olursa hep husulü kabil olan şeylerden arzu eylerdi. Zaten bir seneden beri Mösyö Sanço, Anj'ı idare kâtibi etmiş olduğundan idarenin tekmil hesapları kızın kendi elinde bulunmakla arzuları hâsıl olacak mı olmayacak mı bunu kimseden sormağa da ihtiyacı yoktu.

–Hakikat Mirza hazretleri hikâyenizi pek büyük bir lezzetle dinliyorum. Daha şimdiden beyân-ı teşekkür ederim.

–Fakat artık bana Mirza demezseniz....

–Ha! Sahih! İsmail Bey diyecektim.

–Paris'e gidileceği zaman Mösyö Sanço kumpanyayla bir müzakere ve muhasebeye girişti. Başında sekiz on kişi bulunduğundan Paris gibi bir yerde bu sekiz on kişiyi altı yedi ay besleyemeyeceği derkârdı. Cümlemize dedi ki: «Şu anda kumpanyamızı dağıtmak lâzım geliyor. Cümlenize de mukavelâtım mucibince senelik verilecek mebaliği ita edeceğim. Bu paralarla istediğiniz yerlerde istediğiniz gibi geçinebilirsiniz. Evvel-bahârda yine kumpanyayı teşkil lâzım gelince cümlenize haber gönderirim. Kimin canı isterse gelir benimle yeniden mukavele yaparak idaremize dahil olur.» Herkes bittabi bu teklifi kabul eyledi. Fakat ben? Vakıa iki sene Sanço'ya hizmet etmiş olduğumdan bin frank haketmiştim. Ayda aldığım yüz franktan para biriktirmek benim için kabil olabilir mi? Şimdi elime geçecek olan bin frankla vakıa hüsn-i idâre edecek olsam bir tenha mahalde beş altı ay kendimi barındırabilirsem de henüz benim için o hüsn-i idâre nasıl kabil olacak? Bu kadar binlerce liraları mahvetmiş olan adam için bin frank demek ancak bir kahvaltı parası demektir. Bahusus ki Anj'dan nasıl ayrılmalı? Evet! Kendi memleketimde bir valideyle bir de hemşire terk eylediğim hâlde asla füturumda bile olmamışsa da şimdi Anj'dan ayrılmak benim için kabil olamayacak. Bu hâli Anj'a söylemeğe de kibir mi haya mı her neyse bir mütalâam mâni oluyor. Kıza söylemiş olsam kaviyyen ümit ederim ki beni berabar götürmesini pederine söyler pederi dahi sözünü kırmaz. Fakat ben bunu mümkün değil kıza söyleyemeyeceğim.

–Nihayet?

–Nihayet kendim Mösyö Sanço'ya bir mektup yazdım. Asıl ehemmiyeti kendinin terbiyesi altında ne kadar ıslâh-ı nefs etmiş olmaklığıma vererek dedim ki: «Ben Paris'te bulunduğum müddet ayda yüz frank maaşımı istemem. Fazla olarak iki senelik istihkakım olan bin frangı da size terk ederim. Elbisem mükemmel olduğu için Paris'te hiç elbiseye ihtiyacım yoktur. Yalnız karnımı doyurursanız iktifa ederim. Bu hâlde en büyük kârım dahi lütf-i terbiyenizden mahrum kalmamış olmak olur.» Mösyö Sanço bu hareketimden derecesiz memnun oldu. Hatta Anj dahi hazır olduğu hâlde beni yanına çağırarak dedi ki:

«Oğlum! Bak evvelâ dikkat et ki cihanda "kızım" diye hitap eylediğim yalnız bir Anj vardır bir de "oğlum" diye sana hitap ediyorum. Oğlum! Ben senden böyle bir teklife muntazırdım. Senin için son tecrübem buydu. Eğer bu mektubu bana yazmayıp da diğer arkadaşlar ve bahusus Mösyö Rolan gibi sen dahi başka kumpanyalara veyahut onların teşkil edecekleri kumpanyaya dahil olmağa gitmiş olsaydın, iki seneden beri benim yanımda almış gibi göründüğün terbiye bir terbiye-i kâzibe olduğuna ve sen henüz İstanbul'daki sefih çocuk hâlinde kalmış bulunduğuna kanaat edecektim. Lâkin sence göze aldırabilecek fedakârlıkların en son derecesi olmak üzere şu mektubu yazışın bana ispat eyledi ki artık o sefahati bilkülliye unutup sözüne tavrına itimat olunur bir adam olmuşsun. İmdi bu teklifini kabul edemem. Ben sana başka bir teklif edeceğim. Hem de bir değil iki teklif edeceğim. Hangisini kabul edersen emin ol ki pek memnun olacağım. Teklifin birisi yine evvelki şeraitle Paris'e gelmendir. Fazla olarak iki senelik hakkın olan bin frangı da Paris'te istediğin gibi sarf etmek için almaktır. İkinci teklifimse bademe benim yanımda mukaveleli maaşlı bir adam gibi bulunmayarak Anj nasıl evlâdımsa senin dahi diğer bir evlâdım olmaklığındır. Ama şimdiden söyleyeyim ki bu ikinci şartı kabul edecek olursan harçlığın belki de evvelki kadar olamaz. Bir peder evlâdının masarifine nezaret edebilir. Bu yolda kendi israfatını men dahi hakkıdır. Birinci sureti kabul eylediğin hâlde nail olacağın kadar hürriyete ikinci surette nail olamazsın. Sen pederin vefat edeli hep kendi heva ve hevesine tâbi olarak hür yaşamış olduğundan, yeniden bir babaya oğul olduğun hâlde göreceğin tazyik sana ağır gelir. Bunu da düşün.»

–Fakat sizin usta efendi, âdeta bir filozofmuş.

–Âdeta değil Prenses en büyük filozoflardan birisiydi. Daha şimdiden arz edeyim ki kendi babam beni masum olduğum hâlde dest-i terbiyesine almışken benden en sefih bir adam husule getirmişti. Bu adamsa beni ıslah kabul etmez bir sefih olarak eline aldığı hâlde son nefesime kadar minnettarı kalacağım ki beni ıslaha muvaffak olabildi.

–Tekliflerin hangisini kabul eylediniz?

–Bunu sormağa hacet mi var Prenses? Şüphe etmemelisiniz ki ikincisini kabul eyledim. Hem de harçlığım olarak sarfedeceğim para elbette aylığım derecesine varamayacağını nazarıdikkate alarak yani en büyük bir kanaate katlanmağa hazırlanarak ikinci teklifi kabul eyledim. Bu kabulümü Mösyö Sanço'ya söylediğim zaman tavrında fevkalhad bir sevinç emaresi peyda olarak Matmazel Anj'ın yüzüne baktı. «Sana daha evvelden demedim mi kızım? İşte dediğim çıktı. Oğlum İsmail, ikinci babasından mümkün değil ayrılamaz» deyince Matmazel Anj on üç yaşındaki masumiyeti tavrıyla «Gro Türk! Gro Türk!» diye bir daha boynuma sarılıp beni şapır şapır öptü. Ben de buselerine buselerle mukabele eyledim. Bilemem ne içindir ki üçümüz dahi epeyce ağladık. Fakat pek tatlı bir ağlayışla ağladık. Ah Prenses! Benim için o tatlı ağlayışlar ömrümde pek nadir vaki olmuştur. Âlem-i sefâhatte gülüşlerim bu tatlı ağlayışlar kadar mesudane olmadığını pek sonra ancak anlayabildim. Hem de itiraf ederim ki yine Mösyö Sanço'nun sâye-i terbiyesinde anlayabildim.

«4»

Azmi bu son sözü söylerken dahi gözlerinden iki katre yaş çıkardı. Bir de mendiliyle burnunu gözlerini kurutarak yine hikâyesinde devam etti. Dedi ki:

–Mısır'dan Paris'e azimetimizi İstanbul'da valideme ve hemşireme yazdım. Ha! İki seneden beri bunlara hiç kâğıt yazmamıştım. Sebebini de söyleyim mi? Dünyada bir validemle bir hemşirem olduğunu bana hiçbir hiss-i mukaddes ihtar etmiyordu ki yazayım. Şu mektubumu bana yazdıracak kadar onları ihtar ettiren şey dahi Mösyö Sanço'nun bana göstermiş olduğu tavr-ı pederâne oldu. O zamana kadar bir babaya oğul olmak lezzeti ne olduğunu bilkülliye unutmuştum. Bu lezzeti şimdi yavaş yavaş tek-

rar bulmağa başladığım gibi matmazel Anj dahi bana bir hemşirenin biraderi olmak zevkini izakaya başlamış olduğu için Paris'e azimetimi kendilerine yazmıştım.

–Cevap dahi aldınız mı?

–İşte onu söyleyecektim ya! Bedihidir ki ilk mektubuma cevap alamadım. Çünkü Mısır'da kalmayıp Paris'e gittik. Paris'te bir daha yazdım. Mahall-i ikametimizi tayin eyledim. Ona dahi cevap alamadım. Cevap alamayışım bana tesir etmeğe başladı. Güya o zamana kadar her nerede bulunsam her posta mektuplar aldığım hâlde birkaç posta mektup gelmemiş gibi meraklanıyordum. Zira bir yandan Mösyö Sançonun ve Matmazel Anj'ın benim hakkımdaki muâmelât-ı pederâne ve haheraneleri, bende nice zamandan beri sönmüş bulunan nâire-i sevdâ-yı zevi'l-kurbâyı tekrar iş'al eyliyordu.

–Ne tebeddül!

–Evet Prenses! Ne tebeddül! Ben de kendi kendime şaşıyordum. Hâlâ da şaşıyorum. Hokkabaz makulesi bir adamın terbiyesinden bu kadar feyiz ümit edilir mi? Fakat terbiye görmüş bir bahçeyi nazik beller ve hafif kazmalarla kazabildikleri ve birkaç sene yatıp pekleşmiş olan tarlaları üç manda koşulu pulluklar ancak sökmeğe muktedir oldukları hâlde bir sert taşı barutla paralamağa mecbur olurlar. İşte ben böyle bir sert taş olmuş bulunduğumdan, benim için barut sadmesi gibi bir sadmeye ihtiyaç görülmüş de o dahi bir kişizadeyken bir hokkabaz çırağı olmak suretiyle tecelli eylemiş. Neyse Paris'ten üç dört mektup yazarak cevaplarına nail olamayınca nihayet bir mektubu pek şiddetli yazmış ve mutlaka cevabını istemiştim. Bu mektubun cevabına derhâl nail oldum. Fakat ne nailiyet! Cevabı eniştem yazmış validem vefat edeli altı ay olduğundan ve hemşiremle beraber kendileriyse benim ismimi bile anmak istemediklerinden bahisle eğer bu mektupları yazışım hisse-i irsiyyem içinse Kassam İdaresine müracaat etmekliğimi ve kendilerini böyle mektuplar filânlarla taciz etmemekliğimi bildiriyorlardı. Başladım ağlamağa! Aman ya Rap! Ben validemin vefatına ağlıyorum ha! Ben ki... Ben sefih ben mel'un ki validemden para isteyip de vermediği zamanlar helâkini arzu eyliyordum!... Validemin helâkiyle mirasını yemeği kendim için bahtiyarlık biliyordum. Şimdi valideme ağlayacak kadar ıslâh-ı nefs etmiş bulunduğuma şaşmamak kabil mi olur?

–Aferin Mösyö Sanço! Bu adama milyon kere aferin desem liyakatine nispeten az kalacak.

–Teşekkür ederim Prenses! Bu adam için edilecek tahsinler beni bahtiyar ederler. Derhâl enişteme bir kâğıt daha yazdım. Validemin mirasından kendi hakkımı hemşireme terk eylediğime dair Paris'teki sefâret-i seniyye vasıtasıyla istihsal eylediğim evrâk-ı resmiyyeyi de leffen gönderdim. Bu mektupta dedim ki: «Cihanda ıslâh-ı nefs etmeyecek kimse olamaz. Çünkü işte ben ıslâh-ı nefs ettim. Rica ederim. Merhamet ediniz. Beni böyle dilhıraş mektuplarla meyus etmeyiniz. Benim bir hokkabaz çırağı oluşum vakıa pek büyük bir ayıpsa da ben İstanbul'da değilim ki vücudum size ayıp olsun. Şân-ı kudsiyyet-i uhuvvete hürmeten aralıkta bir bana bir mektup yazınız da dünyada benim de bir hemşirem bir eniştem olduğunu dünyada benim de kimsesiz bulunmadığımı görerek duçar olmuş bulunduğum felâketlere sefaletlere karşı ben de biraz müteselli olabileyim.» İşte Prenses, böyle yazdığım ve bundan sonra daha birçok mektuplar göndermiş bulunduğum hâlde ne hemşiremden ne de enişteden bir mektup daha alamadım.

–Öyleyse onlar ıslâh-ı nefse sizden ziyade muhtaçmışlar.

–Onlar tarafından gördüğüm şu muamele, beni Sanço'yla Anj'a bir kat daha rapt eyliyordu. Benim için tabîat-ı sâniyye olmuş bulunan sefahat kâmilen mahvolup gittikten ve yine evvelki fezâil-i insâniyyem avdet eyledikten sonra gönlüm übüvvet, bünüvvet, uhuvvet gibi mukaddesattan lezzet almak istiyordu. Elde Sanço'dan başka babam Anj'dan başka hemşirem olmazsa gönlümün ihtiyâcât-ı mübrimesini kimler yüzünden tesviye edeceğim? İsterseniz istigrap ediniz matmazel ki bir hayli seneler İngilizlerden ziyade işret ederek geçirmiş olduğum hâlde sofrada içilmesi mutat olan şaraptan bile nefret etmiştim. Hangi kadın gözüme hoş görünse takibini, tacizini, telvisini kendime şan sayarken Paris gibi bir yerde gözüme hiçbir kadın hoş görünmemeğe başlamıştı. Sefahata müteallik her şeyden gına gelmişti. Onlardan gına geldikçe fazilet âleminde bulunacak lezzetlere ihtiyacım artmıştı. Bakınız size bunun bir misalini daha arz edeyim. Paris'te Mösyö Sanço'nun müdîr-i umûrı ben olmuştum. Parası masarifi hep benim elimdeydi. Eğer İstanbul'daki hâlde bulunsaydım maazallah adamcağızın hesaplarına hile katarak rez-

île-i sirkati dahi irtikâp edebilirdim. Zaten irtikâp etmekte bulunduğum rezaile nispetle sirkat belki de ehven kalırdı. Hâlbuki Paris'te tasarrufa riayet bazı kere Mösyö Sançoʻyu dahi şikâyete mecbur eylediği hâlde ben onun israfını muaheze eder olmuştum. Evvelce kendi aylıklı tercümanı çırağı olduğum hâlde bana ayda yüz frank ve ve senede dahi başkaca beş yüz frank vermeğe mecburken benim Paris gibi bir yerde kendi harçlığım ayda elli franga bile baliğ olmuyordu. Neden baliğ olacak? Hiçbir zevki hevesi olmayan delikanlının masrafı mı olur? Gezmeğe mutlaka Anj'la beraber gideceğimden araba masrafı onun hesabına yazılıyor.

–Demek oluyor ki Matmazel Anj'ın masrafı sizden pek çok ziyadeydi.

–Ne demek? Benden değil Mösyö Sançoʻnun kendi harçlığından bile ziyadeydi. Biz hepimiz Anj'ın mesudiyetine bahtiyarlığına hadim olduğumuzdan, varidat da Anj'ın varidatı masarif de Anj'ın masarifiydi. Anj'ın o zamana kadar muallimi olan Mösyö Rolan, Paris'e giderken bizden mufarakat eylemiş olduğu cihetle Anj'ın ikmâl-i terbiyesi için Paris'te bir kadın muallim bulduk. Bu kadın Fransızca için yekta muallim olduğu gibi İngiliz lisanıyla piyano için dahi pek muktedirdi. İsmi Madam Savanet'ti ki malûmunuz olduğu üzere «savanet» kelimesi «âlime» manasına olduğu cihetle kadının ismi müsemmasına mutabıktı. Bu kadar pahalı bir muallimeyi ancak ayda üç kere celp edebilirdik. Fakat kadının Fransızca edebiyât-ı âliyye ve İngiliz lisanı ve piyano dersleri olarak altı saat zarfında hemen üç derslik şey aldığımız hâlde muallimenin gaybubet edeceği on gün zarfında işbu dersleri mükemmelen tehyie ve takviye eylerdik. Hocamız dahi gayretimizden memnun olurdu.

–Demek oluyor ki siz dahi tahsile başlamışdınız.

–Ona şüphe mi var? Anj'ı müzakere etmek Anj'ı şevklendirmek için ben dahi beraber başladımsa da iki ay sonra görüldü ki müzakereye teşvike Anj değil ben muhtaçmışım. Bu kızda her şey fevkalâde olduğu gibi zekâ ve kuvve-i hâfıza dahi fevkalâdeydi. Altı saat zarfında muallimemiz her ne takrir ve tarif eylemişse cümlesi kızın hafızasında kırk yıldan beri yerleşmiş kalmışçasına yer tutardı. Biz Paris'e bir kış rahatça ömür geçirmeğe gelmişken güya alelacele tahsile gelmişiz gibi öyle çalışı-

yorduk ki bazı akşamlar Mösyö Sanço bizi tiyatroya götürmek istediği hâlde bile gitmek istemiyorduk. İşbu ders ve tahsil refakati Anj'la aramızdaki rabıtayı bilkülliye başka bir hâle koydu. Edebiyyât-ı âliyye dersinin efkâr ve hissiyat ve ahlâka tesiri pek ziyade olacağı malûmunuzdur. Binaenaleyh Anj'la zaten hissiyatımız yekdiğerimizin yabancısı değilken bilkülliye ikimiz bir histe, bir fikirde, bir ahlâkta olmağa başladık. İkimiz bir şeyi sever, bir şeyden nefret eder olduk. Anj'da var olup da bende yok olan yalnız bir şey var idiyse o dahi güzel sedaydı. Anj'ın sedası dahi bülbülleri mahcup edecek derecede olup her tahsil eylediği hünerlerden maada «müzik ve kulak» (musiki-i sedâî) dahi tahsil eyliyordu. Bazı kere güya bu tahsile dahi kendisine peyrev olmak gayretiyle o kerih savtımı çıkardıkça kahkahalarla gülerek «Gro Türk! Gro Türk!» diye boynuma sarılır ve istihza ve tekdir makamında dahi beni şapır şapır öperdi.

Prenses Mihriban'ın Azmi'yi nasıl can kulağıyla dinlemekte olduğunu tekrar ihtara hacet yoktur ya? Yalnız şunu ihtar edelim: Mihriban bu hikâyeden o kadar zevk alıyordu ki âdeta Matmazel Anj yerinde kendisi bulunup da İsmail Azmi'yle şu zamanı birlikte geçirmiş olmasını arzu derecelerine dahi varıyordu. Lâkin bunu Azmi'ye söylemiyordu. Yalnız can kulağıyla dinlediğini gösteriyordu. Azmi dahi hikâyesinde hep devam ederek diyordu ki:

–Paris'te altı yedi ay zaman geçirmeğe gitmiş olduğumuz hâlde tamam bir sene kaldık. Hem de benim hüsn-i idâre ve tasarrufum sayesinde kaldık. Zira Mösyö Sanço'nun ancak altı ay idare edebileceğini tahmin eylediği bir parayla ben bir sene idare eyledim. Bir senenin hitamından sonra yani yine kış mevsimi hulûl eyledikte Mösyö Sanço tekrar icrâ-yı san'ata lüzum görmüştü. Paris'te hokkabazlık kibar âleminin pek de itibar etmediği ve yalnız ahâlî-i âdiyyenin rağbet gösterdiği bir şey olduğundan ve hokkabazlığa en ziyade İspanya'da itibar edildiğinden oraya gitmek üzereyken Amerikalı James isminde bir medyum gelerek Matmazel Anj'ı kendisine «suje» etmeyi Mösyö Sanço'ya teklif eylemiş ve her gece icrâ-yı hüner için kesim olarak beş yüz frank vermeyi ve ayda lâ-akal dört defa icrâ-yı hüner eylemeyi deruhteyle bir muteber banka kefaletiyle sözünü takviye dahi etmiş bulunduğundan o kışı da Paris'te geçirmek lâzım geldi. Vakıa

Matmazel Anj bir nâime-i mıknatîse sıfatıyla tiyatro sahasına çıkmağı bâdî-i emrde kabul etmemiş ve Mösyö Sanço dahi kendisini kat'an mecbur etmek istememişse de yine Anj'la müzakere eyledikte Paris'te altı ay daha kalabilmek, Madam Savanet'ten müddet-i tahsîlimizi temdit edeceği için bu şeraiti kabul eyledik. Mösyö Sanço dahi bir küçük yerde hokkabazlık için kendisine bir yardak buldu. Ben de artık yardaklık edebilecek mahareti peyda eylemiştim. Anj'ın ayda iki bin frank kazanması bile cümlemizi bâligan-mâ-belag idare ederek fazla para dahi kalacağı hâlde Sanço'yla benim kazanacağımız para dahi başkaca tasarrufumuz addolunacaktı. Elhâsıl bu karar cümlemizin hesabına arzusuna muvafık geldi.

–Matmazel Anj medyumluğa filâna inanıyor muydu?

–Ne mümkün?

–Ya öyleyse bu mesleği nasıl kabul edebildi?

–Matmazel Anj değil zaten Mösyö James'in kendisi bile inanmıyordu. O sanata mahsus olan hileleri hud'aları Anj'a talim edince Anj pekâlâ bir nâime-i mıknatîsiyye olamaz mı? Hatta ervâh-ı gaibeyle münasebet peydası sanatını ben dahi asıl bu Mösyö James'ten tahsil eyledim.

–James ne hikmete mebni Anj'ı intihap eylemişti? Kendisine daha mahir bir naime bulamaz mıydı?

–Daha mahirini bulabilir idiyse de daha güzelini bulamazdı. On altısını bitirmiş, on yedisine henüz ayak atmış, uzun boylu, gayet yakışıklı güzel bir nevcivanı mükellef bir tiyatronun sâha-i temâşâsı üzerinde kâmilen ipek dantelâlarla müzeyyen bir yatağa yatırıp da icrâ-yı hüner ettirdiği hâlde rağbet-i nâsa ümidinden ziyade nail olacağı derkârken Mösyö James başka bir naime arayabilir mi? Bundan maada Anj'da âlâ piyano mahareti gayet âlâ bir seda vardı ki nâime-i mıknatîsiyye hâlinde değil alelâde bir kıyafette konserto verecek olsa da cihanın alkışlarına lâyık olabilirdi. İşte James'in bu ümidi dahi tamamıyla doğru çıktı. Matmazel Anj'ın ismini «Miss Strathof» koyarak kendisine bir Amerikalı süsü verildi. Mıknatıs-i hayvânî tecrübelerine başladı. James o kadar icazkârane hünerler gösterdi ki Paris'in adî gazeteleri değil fen gazeteleri bile hep Mister James ve Miss Strathof'tan bahsetmeğe başladılar. Biz bunların şu me-

bahisindeki ciddiyete kendi kendimize gülerdik. Fakat James ayda dört değil sekiz defa icrâ-yı hüner etmeğe başladı ki şu hâlde Anj'ın kazandığı para âdeta bir büyük sanatkâr derecesine vardı.

–Artık sizdeki sevince nihayet mi olur? Öyle değil mi?

–Ah Prenses! Vakıa pek seviniyorduk ama hiç de düşünmüyorduk ki bu sevincin altında bizim için azim bir de felâket tohumu neşvünema bulmaktaymış

–O nasıl şey?

–Nasıl şey olduğunu şimdi anlarsınız Prenses! Hüner ve marifet âşıklarından bir çoğu vardır ki sâha-i temâşâda bir güzel kadın görmekten değil bir mahir hünerver görmekten hoşlanırlar. Fazla olarak o hünerver bir de güzel kadın olursa temaşadan daha ziyade hoşlanırlar. Bazıları vardır ki temaşa sahalarında bir hünerver görmek için değil bir güzel kadın görmek için temaşahanelere devam ederler. Bunların birtakımı da o güzel kadını yalnız temaşayla iktifa etmezler. Ona vusul hevesine dahi düşerler. İşte bu hevesler pek büyük servetleri mahva, pek büyük ismetleri telvise sebep olmuştur.

–Pek büyük romancılara da bunlar sermaye olurlar değil mi?

–En büyük facialara da zemin olan ekseriya bunlardır Prenses! İşte bizim Anj'ı nâime-i mıknatîsiyye hâlinde gören adamlar meyanında başka gözle görenler dahi bittabi çok olduğu gibi gayet zengin bir İngiliz Lordu kıza çıldırasıya âşık olduğundan ahvalini tahkike başlamış. Vakıa Anj'ın çıldırılmayacak kadın olmadığı derkârdır. James'se Anj'da olan mezziyatın kâffesini erbâb-ı temâşânın nazar-ı hayretine çarptıracak derecede mahir bir adam olduğundan halk tarafından intihap olunan parçaları nâime-i mıknatısiyyeye piyanoyla çaldırmak ve hele sedasıyla okutmak hünerlerini o kadar güzel icra ettirirdi ki tiyatro içini dolduran Paris müşkilpesendanının el çırpmaktan avuçlarını kabartırdı. İngiliz Lordu henüz on altı on yedi yaşında bulunan bu zühre-i muâsıranın daha meşâmm-ı erbâb-ı iştiyâka takarrüp bile etmemiş bir gonca-i nevşükûfte olduğunu tahkik edince James'i sıkıştırmağa başlamış. James, Mösyö Sanço gibi bir eski çoban köpeğinin elinden kızı kapabilecek kurtlar henüz anasından doğmadıklarını söylemişse de İngiliz Lorduna meram an-

latmak kabil mi? Hâlbuki James dahi bu yolda Lordun muvaffak olmasına arzukeş olmak tabiîdir. Zira Lordun muvaffakiyeti, James için de büyük bir mükâfatı temin edecektir. Pardon Prenses! Hikâyemiz sizin gibi âlişan bir Prensesin huzurunda bast olunabilmek istidadını kaybedeceği bir noktaya geldiyse de hakayık-ı vakayi bu tafsilâtla ancak anlaşılabileceğinden...

–Endişe etmeyiniz efendim! Rica ederim silsile-i kelâmı ihlâl etmeksizin devam eyleyiniz.

–Nihayet James şu işte gayet ustalıklı bir surette devam edecek olursa, muvaffak olabilsin olamasın kendi kesesine pek büyük hizmet etmiş olacağını derpiş etmiş. İşte evvel-be-evvel Anj'a muin olan geceliklerinden maada bahşişler dahi vermekten başlamış. Bîçare Anj! Kazandığı paralara el bile sürmeyerek geceliklerini ben ahz ve kabz eylediğim gibi James'in kendisine def'aten vermiş olduğu bin frank bahşişi dahi bana teslim eylemişti. Bu bahşişe neden dolayı istihkak eylediğini anlamayadığımdan bana birden bire bir durgunluk gelmiş ve bu durgunluk birden bire Anj'a dahi intikal eylemişti. İkimiz dahi alık alık birbirimizin yüzüne bakakaldığımız hâlde bu hayretimizin sebebini de yekdiğerimize anlatamıyorduk. Güya ikimiz dahi bir fena kabahat işlemişiz gibi bir hâle gelmiştik. Dikkat buyurunuz Prenses hazretleri ki bize böyle bir hâl ilk defa olmak üzere vaki oluyordu. O zamana kadar yekdiğerinin yanında hiç yüzleri kızarmamış ve gözlerini yere indirmek mecburiyeti vaki olmamış bulunan iki genç için hâlâ ikisi de masum oldukları hâlde bu hayret şâyân-ı merhamet değil midir?

–Pek acayip bir hâl!

–Facia suretinde bir garabet! Değil mi Prenses? Fakat ben aklımı derhâl başıma aldım. Dünyada henüz mahcubiyet denilir bir mecburiyet olduğunu bilmeyen bir masum çocuğu şu hâlde çok vakit işkence etmeyi tecviz eylemedim. Dedim ki «Her hâlde istihkak ve liyakatinizle kazanmış olduğunuz bir paradır. Pederinize bunu haber verdiğimiz zaman elbette memnun olur.» Bu sözüm kızcağızı müteselli ve mutmain edeceğine bilâkis daha ziyade mahcup etmesin mi? Bana her esrarını açmağa mecbur oldu. Meğer Mösyö James gecelikleri benim tarafımdan kabzolunmasını Anj'ın menâfi-i zâtiyyesine mugayir görerek mümkünse kendi hesabını ayırmasını ve hele şu bahşişten ne babasına ve ne de bana malû-

mat vermemesini ve artık kendisi kocaman bir kadıncık olmuş bulunduğundan kendisi gibi kadınların her esrarına babaların vâkıf olması lâzım gelemeyeceğini ve bahusus Mösyö Sançe kendisinin babası dahi olmadığını filânı, hâsılı kızcağızı terbiye-i hâliyyesinden çıkarmak için ne lâzımsa cümlesini söylemiş. Bunun üzerine Anj babasından ketm-i esrâr kabul olamayacağını ve babasından evvel her umurun müdürü olmak üzere bir de ben bulunduğumu dermeyan edince, benimle uzlaşmak belki de kabul olacağını ve bunun dahi ancak kendi gayret ve fetanetiyle husule gelebileceğini anlatmış.

–Yani kızcağızı mahvetmek için ne lâzımsa cümlesini zihnine doldurmuş.

–Evet Prenses! Kız bunları bana söyleyince ne hâle gelmiş olduğumu anlamışsınızdır. Nasihat yollu birkaç söz söyledimse de asıl söylenmesi lâzım gelen sözleri söylemek kabil mi? Hiçbir şey bilmeyen bir çocuğa her şeyi öğretmek lâzım gelecek! Zaten her şeyi öğrenmiş olsa kendisine nasihat tesir ettirmek daha kolay olur idiyse de hem her şeyi öğretip hem de nush ve pend kabul ettirmekteki müşkülât beni pek büyük bir tehlike içinde bırakmıştı. Bereket versin ki Anj gerçekten melek gibiydi. Benim asıl söylemek istediğim şeyleri söyleyemeyerek lâkırdılarımın dudaklarım üzerinde dolandığını görünce her zamanki hâl-i ma'sûmiyyetiyle «Gro Türk!» diye boynuma sarılarak dedi ki: «Korkmayınız efendim! Ben sizin sözünüzden hiç harice çıkmam. Pederimden evvel bu hâlleri size açışım, şayet bu surette husule gelecek bir fâide-i sahîha varsa ou kaçırmamak içindi. Siz her ne nasihat verirseniz ben öyle hareket ederim.»

–Aferin Anj!

–Ben de dedim ki: «Pederimizden gizli bizim için hiçbir fâide-i sahîha olamaz. Mösyö James size ve bana ne kadar dost olsa pederimiz kadar dost olabilmesi asla kabil olamaz. Maahaza siz Mösyö James'e karşı güya hiç pederinize söylememiş olduğunuzu ve aldığınız bahşişi bana saklattığınızı söyleyiniz. Bakalım işin sonu ne olur.» Bense diğer taraftan işi tamamıyla Mösyö Sançe'ya anlatmıştım. Koca filozof bir aralık mosmor kesildi. Bana dedi ki: «Oğlum İsmail, şu mukaddeme öyle bir mukaddemedir ki eğer biz Anj kazansın da biz yiyelim intizarındaysak şu mukaddemeye pek sevinmeliyiz!» Ben de mutlaka mosmor olmuşumdur. Dedim

ki «Hayır Mösyö Sançe! Ben biz kazanalım da Anj'ı mesut edelim itikat ve gayretindeyim.» Bu sözüme ihtiyar hokkabaz pek memnun oldu. Beni kucaklayıp öptü. Dedi ki: «Öyleyse oğlum, bu akşamdan itibaren Anj, Mösyö James'in mıknatıs-i hayvânî oyunlarına devam etmeyecektir.» Bu söze ben biraz rûy-ı tereddüd gösterdim. İhtiyar gayet meyus oldu. «İsmail, korkarım seni de James kendi tarafına celp eyledi!» dedi. «Hayır!» dedim. Henüz James beni kendi tarafına celp etmemiş olduğunu temin ederek fakat celp etmek niyetinde bulunduğunu Anj'dan haber almış bulunduğum surette iş daha lâyıklı bir surette anlaşılıncaya kadar James'le olan mukavelemizi bozmakta acele lâzım gelmeyecek efkârında olduğumu söyledim. Aramızda söz uzandı. Nihayet Anj'ı nazarıdikkat ve himayemden bir an bile ayırmayacağımı Mösyö Sançe'ya kaviyyen ve kat'iyen temin eylediğimden, birkaç gün daha Anj'ın icrâ-yı hünerde devam etmesi için ihtiyardan müsaade alabildim.

–Demek oluyor ki henüz ortada cidden korkulacak bir tehlike bulunmadığı için hazır elde bulunan büyücek bir menfaati feda etmek istemediniz.

–Öyle Prenses, öyle ama keşke ihtiyarı dinlemiş olsaydım da o anda Anj'ı James'ten ayırmış bulunsaydım. İhtiyarın aklı da tecrübesi de bizden çok olduğu hâlde ettiği keşfi bizim tasvipte bulunmamaklığımızın çok seyyiesini çektik. Bakınız hikâye edeyim de siz dahi nasıl tasdik eylersiniz. Aradan birkaç gün daha geçtikten sonra bir akşam tiyatrodaydık ki Matmazel Anj elinde tülbentten bir çıkın olduğu hâlde yanıma geldi. Tülbentin içinde altın dolu olup bağı mesabesinde dahi âlâ bir pırlanta yüzük vardı. «Lort Charles Hugın tarafından bana hediye edilmiş!» diye elime teslim eyledi. Ve biraz sonra Mösyö James'in benimle görüşmek istediğini de söyledi. Çıkın içinde iki yüz İngiliz lirası kadar bulunduğunu tahmin eylemiştim ki yalnız bir elli lira kadar tahminde hata eylemişim. Sonradan anladım ki meğer iki yüz elli liraymış. Altı bin iki yüz elli frank hediye! Bir de yüzük ki lâ-akal bin frank dahi odur. Bu hediye zihnimi bilkülliye tahdiş eyledi. Biraz sonra Mösyö James dahi yanıma gelerek bana bir mukaddeme serd etmeğe başladı ki ne kadar filozofane olduğunu huzurunuzda harf-be-harf hikâyeyle arz edemem. Şu kadar diyebilirim ki bu dünya bir menfaat dünyasıymış. Bazı

kere bir adamın menfaati sair adamların menafiiyle kaim olurmuş. Matmazel Anj'ın menafii dahi ancak benimle kaim olabilirmiş. Zaten Mösyö Sançonun kızın babası da değilmiş ya? Kendisi Sançonun pek eski ehibba ve rüfekasından olduğu için onun da ne adam olduğunu bilirmiş. Şimdiki hâlde artık ihtiyar olduğu için filozofluğu derece-i ifrâta vardırmışsa da eğer beş on sene evvel olsaymış o dahi Anj'ın menfaatine hiç itiraz etmeyebilirmiş. Hele Anj müteneffi olunsa hepimiz dahi mütemetti olacakmışız. Zaten bu kızı bir prense tezviç etmek ümidinde dahi değilmişiz ya? Hazır bir genç Lort kızı beğenmişmiş. İngilizlerin zaten mecnunane hareketleri malûm olduğundan bu aşkın neticesinde bir izdivaç bile ümit olunabilirmiş. Hâsılı...

Bu hâsılının alt tarafını İsmail Azmi söyleyemeyip tevakkuf eyledi. Zeki Mihriban işi derhâl anlayıp kıpkırmızı oldu. Lâkin bu mahcubiyetiyle Azmi'yi bilkülliye susturmamak için dedi ki:

–Anladım Azmi Bey! Hâsılının öte tarafını izaha hacet kalmadı.

–Matmazel! Garibi şunda ki besbelli o sırada hayret beni bilkülliye alık eylediğinden, Mösyö James'in boğazına sarılıvermemiş de herif sözünü bitirinceye kadar açık ağızla beklemiş durmuşum! O da beni sözlerini sem-i kabûl ile dinliyor zannederek kemâl-i muvaffakiyetle sözlerinde devam eylemiş. Hatta yanıma geldiği zaman oyunun bitmiş olduğu bir zaman olup tiyatrodan bütün seyirciler dahi dağılmış oldukları ve gazlar yarıya kadar söndürüldükleri hâlde biz henüz Mösyö James'i dinleyip duruyormuşuz. Nihayet «İşte aziz dostum! Ben size söyleyeceklerimi söyledim bitirdim. Bakiyesini dahi Matmazel Anj söyler ikmal eder. Şimdiki hâlde size geceniz hayırlar olsun derim» diye herif yanımdan sıvışıverdi. Etrafıma bakındım. Hem de nasıl bakınış? Çıldırmış gibi bir tavırla! Dört gözle Anj'ı arıyordum. Anj yanıbaşımda bulunduğu hâlde gözlerim kararmış bulunmalı ki kızcağızı göremiyordum. Nihayet gördüm. Onu da mosmor bir hâlde buldum. Yekdiğerimize harf-i vâhid söyleyemeksizin arabamıza binerek ikametgâhımıza geldik.

«5»

–O akşam ikametgâhımıza avdetimiz nısfü'l-leylden bir

saat sonraya kalacak kadar geç olarak Anj'sa oyunda bittabi yorulmuş bulunmak hasebiyle kendisini bir kat daha yormak istemez idiysem de işin zihnimde gittikçe artan ehemmiyeti dehşeti hasebiyle yarına kadar sabredemeyeceğimi dahi görmekteydim. Binaenaleyh mücerret bir medâr-ı kelâm için «Bu Lort Charles Hugın kimmiş?» diye Anj'a bir sual sordum. Cevap olmak üzere koynundan bir fotograf resmi çıkarıp gösterdi. Pek genç değilse de kart dahi addolunamayack gayet yakışıklı bir adam olduğunu gördüm. Gördüm ama o zamana kadar bu misillü ciddiyattan hiç bahsetmemiş olduğum bir masum kızı daha ne yolda istintak edeceğimi bir türlü zihnimde karalaştıramıyordum. Nihayet yine James'in sözü hatırıma geldi. «James işin bakiyesini sizin anlatacağınızı söylemişti. Bu işte James'in size neler söylemiş olduğunu bana hikâye edermisiniz?» dedim. Anj renkten renge girerek dedi ki: «James bana artık istikbalim için düşünecek çağa gelmiş olduğumu anlattı. Benim gibi bir kızın istikbali de Lort Charles Hugın gibi âlicenap bir Lordun sayesinde temin olunacağını söyledi. Fakat her hâlde sizin reyiniz ve muavenetiniz olmayınca hiçbir teşebbüste bulunamayacağımı da söyleyip babamdan ziyade sizin rey ve nasihatinizle amil olmaklığımı tembih etti.»

–Ah mel'un herif!

–Evet Prenses! Böyle mel'unları bir kaşık suda boğmak için suyu yazık etmiş olurlar. Onları diri diri defnetmeli de karayer altında boğmalıdır. Şimdi tafsili sizin için zait olacağı üzere gece Anj'la sözü birkaç saat uzattık. Yavaş yavaş kızcağızı bir güzel istintak eyledim. Anj'ın harf-i vâhid yalan söylemeyeceğinden emindim. Gördüm anladım ki hunriz James, kızcağıza elmasları, fistanları, şapkaları, dantelâları, filânları hep anlatmış. Zaten de Anj bunları görmemiş öğrenmemiş değildi ya? Fakat bir büyük kadın olmak bunlar gibi servete vâbeste olduğunu ve bu servetin de Lort Charles Hugın gibi kibarların dotsluğu sayesinde husule geleceğini ve bu tarik öyle sathi nazar edenlerin zanneyledikleri derecelerde ma'yûb dahi olmadığını kendisi kadar kabiliyetli olan kızların bu hünerverlik tarikinde hem bir büyük nam ve şan ve hem de azim bir servet kazanabileceğini filânı hep söylemişse de Anj'ın kalbi henüz bu şeylere meyil ve inhimak etmemiş nefret de göstermemiş. Yalnız ihtiyar babasının hodgâmlığı kendisi için bazı menâfi-i nâmuskârânenin husulüne mâni olabilecğini zihnine

koyarak her hâlde benim reyimden nasihat ve irşadımdan zerre kadar harice çıkmayacağını zihnine pek kuvvetli olarak koymuş.

–Sizi kendini büyüten zata dahi tercih eyliyor ha?

–Ama bu tercih kendi hükmeylediği bir şey değil James'in ona hükmettirdiği bir şey olduğuna dikkat etmelidir. James beni genç gördüğünden ve ihtimal ki nasıl bir âlem-i sefâhatten çıkıp şu hokkabazlık tarîk-i kerîhine duçar olmuş bulunduğumu dahi anladığından, şayet ben para tamahıyla Anj'ı matlup olan tarike irşat eylerim diye beni kıza bu yolda tavsiye eylemiş. Bense kendisine vereceğim nasihate cidden ittiba edip etmeyeceğini Anj'dan sual edip de kat'iyen ittiba kararında olduğu vaadini aldıktan sonra dedim ki: «Azizim Anj! Beni dinlersen bu gece odacığına gidip rahat rahat uyursun. Kalbinden her hissi her hevesi tart edersin! Yani yarın akşam artık oyuna gitmemek ve James'i de görmemek ve ismini bile hatıra getirmemek üzere sefana bakarsın. Anladın mı?»

–Kız suratı değiştirdi. Değil mi?

–Hayır Prenses! Bilâkis tavrında beşaşet alâmetleri bile göründü. «İsterseniz verdikleri hediyeyi de iade ederiz» dedi. Bu hediyenin iadesine hiç lüzum görmedim. Bizce o hediye tahsîn-i hüner makamında verilmiş olduğu cihetle kabulünde hiçbir beis olmadığını söyledim.

–İşte bunda kusur eylediniz. Hediyelerini de kabul etmemeliydiniz.

–Hayır Prenses! Şayet kız yüzüğe veyahut paraya ısınmışsa reddi hâlinde hevesi dahi beraber gider diye düşündüm. Hakikat-i hâlde dahi bunları kabulde hiçbir beis yoktur. Zira Anj gibi masum bir kızcağıza değil a hünerverlik yolunda yüzü gözü açılmış bir kadına bile böyle bir hediye takdimi, mutlaka bir âmâl-i mülevveseye mebni olmak hiç de mecbur değildir. Bu hediyeler evvel-be-evvel hüner ve marifet mükâfatı olarak verilmiş diye telâkki olunur. Bence en ziyade sevindiğim şey Anj'ın verdiğim nasihati ez-can ü dil kabul ederek gayet mutmainane bir tavırla bana «Geceniz hayır olsun» diyerek odasına çekilmesidir. Ertesi sabah Anj benden evvel uykudan uyanmış olduğu cihetle o geceyi hâl-i teessürle uykusuz geçirmiş olmadığını da anlayarak sevindim. Bade'z-zuhr provalar icrası için tiyatrohaneye gitmek

lâzım gelerek muayyen olan arabacısı geldiği hâlde kız tiyatroya gitmeyeceğini arabacıya bildirmek için benim uyanmaklığımı dahi beklememiş. Hatta kızın bu sözü mûcib-i istağrâb olarak keyfiyet pederine söylendikte ve pederi Anj'ı çağırıp provaya gitmemesi sebebini sordukta «Bunu Gro Türk'e sorunuz» diye odasına çekilerek piyanosuyla iştigale başlamış ki biraz zamandan beri mıknatıs-ı hayvânî oyunculuğuyla iştigalinden dolayı piyano derslerine pek de ehemmiyet vermediğinden bugün dangır dungur piyano ıskaları beni uykudan uyandırdıkları zaman Anj'ın hâlâ yeis ve teessürde olmadığını daha bundan anlayarak memnun olmuştum.

–Ya babası?

–Evet ben uykudan uyanır uyanmaz Mösyö Sanço beni yanına çağırıp provaya niçin gitmediğini sual eyledi. «Sizin tarafınızdan verilen emir ve nasihat üzerine gitmeyecektir» dedim. Buna istigrap gösterdi. Dedim ki «Çend gün evvel vuku bulan müzakeremizde böyle bir reyi beyan etmemiş miydiniz? İşte o reyinize ittibaa bugün lüzum gördüm de Anj'a ben ihtar eyledim.» Zavallı ihtiyarın rengi bembeyaz oldu. «Aman oğlum korkacağımız bir hâl mi vukua geldi?» diye istizaha girişti. Henüz korkulacak bir şey olmadığını ve hiç de olmamak için bu tedbire lüzum görüldüğünü arzla olanca vukuatı hep hikâye eyledim. Adamcağız ağlamağa başladı. «Ah oğlum İsmail! Korkuyorum ki felek Anj gibi bir melek-sîretin babası ve kardeşi olmak saadetini bize çok görür de bu kızı bize bir medâr-ı felâket eder» dedi. İhtiyarın teessüründen ben dahi müteessir olarak dedim ki: «Hayır babacığım, hiç korkmayınız! Anj'dan başka hangi kız olsa vakıa şu yolda bizim için en büyük tehlike olabilir idiyse de benim Anj'dan hiç korkum yoktur. Bu kız bizim için her hâlde medâr-ı saâdet olacaktır.»

–İnşallah ümitleriniz hâsıl olmuştur.

–Eyvah Prenses! Hata bendeymiş. İsabet dahi Sanço'nun korkularındaymış. Ama sakın daha şimdiden Anj'a lânetler okumayınız. Haşa! Anj kendi melekiyetini muhafazada kahramanlığın en büyük suretini göstermiştir. Bakınız neler olmuştur. Anj'ın provaya gitmemesinden çıldırasıya telâş eden James, derhâl arabaya binerek ikametgâhımıza geldi. Sanço'yu görüp sebebini sordu. Sanço beni irae ederek her umurunun vekili ben olduğumu

söyledi. Ben James'i odama çektim. Orada bize olan lütuflarına pek büyük teşekkürler eyledikten sonra Anj'ın sanatkârlık yolunda şöhrete heveskâr bir kız olmadığından bahisle dün akşam bana vermiş olduğu nasihatler ne bence ve ne Anj'ca kabul olunamayacağını ve binaenaleyh badema Anj'ın oyun oynamayacağını söyledim.

–Kim bilir herif ne fena bozulmuştur.

–Artık onu hiç sormayınız Prenses! Şaşırdı kaldı. «Canım âleme oyun ilân etmiş olduğum hâlde oynanmaması nasıl olur?» diye bin tarafa büküldü filân ettiyse de benim suratımı pek ekşi ve sözümü pek kat'î gördüğü cihetle o gün daha ziyade ısrar dahi edemedi. Akşam gazetelerinde ve tiyatro kapısında yapıştırılan yaftada keyifsizlik münasebetiyle o akşamki oyunun yarın akşama teehhür eylediği ilân olundu. Lâkin biz bu ilâna gülüverdik. Ertesi Gün James gene yanıma gelerek Anj'ın oyunlarda mutlaka devamı için pek ziyade icbar eyledi. Lort Charles Hugın işi için merak edilmişse badema Lordu kat'iyen kendisi reddedeceğini bin türlü yeminlerle taahhüt ederek hatta kızın geceliğini de bin franka kadar iblâğ edeceğini de söyledi. Biz suratı bilkülliye ekşiterek o kadar para âşığı olmadığımızı ve bir daha evimize gelirse kabul olunamayacağını da anlattık. Bunun üzerine herif gereği gibi ümidini kesince ne dese beğenirsiniz?

–Ne dedi?

–«Öyleyse Lort Charles Hugın'ın verdiği hediyeyi iade etmelisiniz» demesin mi?

–Hay habis hay! Bari minneti altında kalmamak için iade edeydiniz.

–Sebep? Kendisine dedim ki «Hediyeyi geriye istemek sizin hakkınız olsaydı verirdim. O hediyeye tamah edecek kadar da arsız değiliz. Fakat bu talep Lordun hakkıdır. Eğer Lort Charles Hugın hediyeyi bir şartla vermiş de o şarta riayet olunmayacağı için geriye almak istiyorsa gelsin lütfen beni görsün. Size hediyeyi reddedecek olursam filhakika Lorda iade olunup olunmayacağından emin olamam.» Vay habis bu lâkırdıma ne kadar kızdı! «Bana emniyetiniz yok mu? Ben dolandırıcı bir adam mıyım?» diye kıyametleri koparmağa başladı. Ben hiç hiddet etmeksizin dedim ki: «Mösyö James! Biz birbirimizi bilmez miyiz? Siz med-

yumsanız biz dahi hokkabazız! Hokkabaz kısmı pek kolay aldatılamaz. Dedim ya işte Lort hediyeyi istirdat etmek istiyorsa gelsin benden istesin.» Nihayet herif meyusen çıktı gitti.

–Ya Lort gerçekten gelirse?

–Geldi ya!

–Geldi mi? Amma yaptınız ha!

–Evet geldi! Zira hilekâr James, Paris'te iş görmek için ancak Anj'ın gençliğinden güzelliğinden istifade edebileceğini zihnine koymuş da bu işe öyle teşebbüs etmiş. Şimdi Anj'ın kat'iyen işten çekildiğini görmesi üzerine artık işte devam değil a Paris'te bile ikamet edemeyeceğini anlayarak hiç olmazsa son dolandırıcılık olmak üzere Lorttan biraz daha para almayı kurmuş. Lorda gidip Anj meselesinde tamamıyla muvaffak olduğundan bahisle benimle mülâkat etmesi lâzım geleceğini söylemiş. Lortla mukavelesi mucibince heriften külliyetlice bir de para alarak Paris'ten savuşup gitmiş. İhtimal ki gitmemiş de Paris içinde gizlenmiş. Bir de iki gün sonra Lort ikametgâhımıza gelerek vizite kâğıdını bana göndermez mi? Üzerinde «Charles Hugın» namını görünce aklım başımdan gitti. Maahaza herifin önünden kaçılamayacağı için odama kabule dahi mecbur oldum.

–Ee? Hikâye tuhaflaşmağa başladı.

–Yalnız tuhaflaşmağa değil! Ehemmiyetini de arttırmağa başladı Prenses! Ben evvel-emirde Lordu yukarıdan aşağıya kadar şöylece bir süzdüm. Vakıa genç bir adam olmayıp epeyce yaşlıysa da gösterişli bir adam olduğunu derhâl tasdik eyledim. Haniya bir acemi kız bu adamla gerek muvakkaten muaşaka ve gerek teehhül için derhâl aldanabilir. Bir de Lort Charles Hugın'la selâmlaşıp da konuşmağa başladığımız zaman yalnız bir acemi kızın değil benim gibi dünya görmüş bir kurnazın bile aldanabileceğini teslime mecbur oldum. Gayet güler yüzlü, gayet tatlı dilli, hele pek ciddî tavırlı bir adam! Hem de dili yalnız tatlı olmakla kalmıyor. Söylediği lâkırdılar sanki Eflatun'un Aristo'nun ağzından çıkıyorlarmış gibi âkılâne mukanniane sözlerdir. Herif bir genç masumu baştan çıkarmak için değil sanki ciddî bir izdivaç akdi için geliyormuş gibi öyle bir davranış davrandı ki maksad-ı hakiki ne kadar şenî olduğunu tahattur eyledikçe bilkülliye hicabımdan yerin dibine geçiyorum zannediyor-

dum. Zira teklifatına «Evet!» demek maazallah!... «Hayır!» demek dahi güya pek ziyade şâyân-ı hürmet ve riayet olan bir adamın tamamıyla muvafık ve meşru olan bir sözünü reddetmek olacakmış gibi başkaca mûcib-i mahcûbiyyet bir şey!

–Lordun davranışından Matmazel Anj'ın kendisine bir ümit verip vermemiş olduğuna dair bir şey anlayabildiniz mi?

–Lort henüz Anj'la ne mülâkat etmiş ne de iki çift lâkırdı söylemiş. Vakıa kendisi tiyatronun kulisine gelerek Anj'a prezante olunmak istemişse de James buna cesaret edememiş. Böyle prezantelerin ne demek olacağını Anj anlayamayacağı gibi Mösyö Sançoʻyla benim lüzumundan ziyade anlayacağımızı düşünerek işin neticesinde ıslahı gayr-i kabil bir belâ çıkar diye korkusundan Lorda cevâb-ı red vermiş. Zaten Lordun her iş benimle bitebileceğine inanması dahi bundan neşet etmiyor mu ya? Anj'ın nasıl bir melek olduğunu kat'î ve muhakkak surette öğrendiğinden, kızın kalbini fikrini bizden ayırıp da kendisine celp etmek asla mümkün olamayacağını yani Anj'ın sair oyuncu kızlara kat'iyen kıyas kabul edemeyeceğini pederi Mösyö Sançoʻyu ikna dahi muhal derecesinde müşkül olacağı münasebetiyle bu işin olsa olsa benim bir menfaat-i mel'ûnânem ümidiyle yola girebileceğini ve ben aldanırsam Anj'ı da iknaya muktedir olacağımı hesap etmiş. İş bu kadar âkılâne olmayacak olsa Lort gibi âkıl ve ciddî bir adamın Mösyö James'e kanarak külliyetli bir bahşiş vermesi mümkün olabilir mi?

–Acaba James'e ne kadar bahşiş vermiş? Bu kadar ince suallerimden dolayı beni mazur görünüz. Zira hikâyenin daha şimdiki şu suretinden neticenin nerelere varacağını anlıyorum.

–Galiba anladığınız da doğru çıkacaktır matmazel! James'e verilen bahşişin miktarını tahkik edemedimse de lâ-akal on bin frank derecesinde bir şey olacağını ümit eyleyebilirim. Çünkü James gibi bir adam hiç olmazsa bu kadar para almazsa kendisini ortadan kaybetmez.

–Nihayet Lort Charles Hugın'a karşı siz ne muamelede bulundunuz?

–Benim de muamelem gayet nazikâne oldu Prenses! Lort, pek nazikâne pek edibane bulunduğu için ben de mukabele-i bilmisle mecbur oldum. Lâkin bu yoldaki mukabele ve muamelem Lordu bir kat daha ümitlendirdi. Benim gibi bir hokkabaz parçasında

âdâb-ı insâniyye ve nezâket-i medeniyye bulunmayacağı zannında olduğundan şu nezaketimi yola gelebilmek imkânına hamleyliyordu. Ben nazikâne imtina eyledikçe Lort mükâfatın miktarını yükseltiyordu. Fakat derecat böyle yükseldikçe bizim nezaket azalarak onun yerine hiddetler kaim olmağa başlıyordu. Lortla şüphesiz bir buçuk saat sözleştik. Herif aralıkta bir kapıya bakarak etrafını aranarak bir taraftan Anj gelecek mi gelmeyecek mi diye yeis ve ümit arasında bulunuyordu. Tamam bende sabır ve tahammül son dereceyi bulmuş olduğu bir zamanda dışarıda bir ayak patırtısı işitilerek Charles Hugın hazretleri Anj geliyor diye kendisini çekip çevirmeğe başladığı hâlde Mösyö Sançe çıkagelmesin mi?

–Ha işte şimdi iş bir komedya rengini alacak!

–Hem de trajikomedya! Mösyö Sançe içeriye girdiği zaman Lordun yüzüne şüpheli bir nazarla baktı. Zira Anj büyüyüp bir kadın olduğu zamandan beri evimize gidip gelenlerin kimler olabileceği hakkında Sançe'nun dikkati arttığı gibi bilhassa kız medyumluğa başladığı zamandan beri sanki kızı ziyadesiyle kıskanan bir âşığıymış gibi bu dikkati ve ehemmiyeti bir kat daha arttırmıştı. Lordu Sançe'ya ve Sançe'yu Lorda takdim ve tarif vazifesi bana ait olduğu cihetle evvelâ «Lort Charles Hugın hazretleri!» diye Lord'u Sançe'ya ve bade «Pederimiz Mösyö Sançe!» diye Sançe'yu Lorda takdim eyledim. Evet! Dediğiniz gibi iş gerçekten bir komeya suretini aldı Prenses! Lort bana gösterdiği derecesinden ziyade nezaketle yerlere kapanırcasına eğilerek bükülerek Sançe'yu selâmlıyorduysa da suratında tavrında bin alâim-i ye's ve gazap birden görünüyordu. Sançe'ysa Lord'u yalnız bir baş sallamak suretiyle selâmlayarak belini bile bükmedi. Güya Sançe bir hokkabaz değil bir imparatormuş! Güya Charles Hugın bir Lort değil bir uşakmış!

–Bakınız gayr-ı meşru bir emel insanı derece-i müktesebesinden nasıl tenzil eyliyor.

–Öyle ya! Bazı kere bir hokkabaz parçası dahi koca bir Lorda bel büküp boyun eğmiyor! Her neyse!... Vakıa bizim resm-i takdîmi icra eyledikse de böyle bir mahal ve hâlde yalnız prezanteyle iş bitmez ya! Ondan sonra dahi birkaç lâkırdı teati olunmalı? Ne denilmeli? Hele nevbet-i kelâm Lordda olduğundan Lort ise Sançe'nun nasıl bir eski kurt olduğunu öğrenmiş bulundu-

ğundan buraya ne fikir ve emelle gelmiş olduğunu Sançoʻya söyleyecek olursa, belki dayak bile yiyeceğini hesaplarına katmakta bulunmakla müthiş Sançoʻya hangi mukaddimeyle ifâde-i hâl etmeli?

–Sançoʻ ne yapıyordu Sançoʻ? Asıl şâyân-ı ehemmiyyet odur.

–Sançoʻ, Lordun hiçbir şey yapmadığını ve yapamayacağını ve çenelerinin bıçakla dahi açılamayacağını görünce işi derhâl çaktı. «Bizim gibi bir hokkabaz parçasının hanesinde böyle asilzade bir Lordun bulunabilmesi bendenizi hayrette bıraktı!» diye Lordu bâdî-i emirde epeyce nazikâne bir surette ifâde-i merâma davet eylediyse de Lort «Şey efendim!... Bendeniz sizin maharetinize... Şey ettim...» suretindeki mahmulâttan başka söz söyleyemeyince meseleyi tavzih etmeğe mecbur oldum. Malûmunuz ya? Zaten ben dahi sabır ve tahammülü tüketmiş olduğumdan şu Charles Hugın meselesine bir an evvel nihayet vermeyi şediden arzu eyliyordum. Dedim ki «Peder! Lort hazretleri matmazel Anj'ın hünerini pek ziyade beğenmiş! Zaten kendileri mıknatıs-ı hayvânî üzerine pek mühim tedkikat-i fenniyyede bulunur bir adam olduğundan...» ben sözün alt tarafını bulamadığım gibi bulmuş olsam bile sarfına Sançoʻ meydan bırkmadı. Mıknatıs-ı hayvânî, ispritistlik, medyumluk gibi şeylerin fennî olması rivayeti bile Sançoʻyu pür-hiddet etmek için kâfiydi. Zira bu sanatları icra edenlerin ne şarlatan oldukları cümleden ziyade kendisine malûm olduğundan...

–Napoli'de Saint Charles Tiyatrosu'nda icrâ-yı hüner eyleyen Acem hokkabazı Mirza İsmail Han gibi şarlatan mı?

Bu sözü Mihriban gayet tatlı bir handeyle söylediği gibi İsmail Azmi Bey dahi bir kahkaha-i mutavveleyle telâkki etmişti. Demişti ki:

–Evet Prenses! Acem hokkabazı Mirza İsmail Han derecesinde şarlatan olduklarını Sançoʻ bildiğinden ve daha ziyade hiddetini arttırmak için dahi Anj'ın hünerini beğenmiş olması üzerine âtf-ı nazar-ı ehemmiyyet eylediğinden sapsarı bir renk ve ateş gibi bir nazarla dedi ki: «Lort hazretleri! Oğlum İsmail, kızım Anj'ı oyunlarda devamdan meneylemişti. Sebebini de bir yezit, mel'un, alçak zamparanın kızı mahvetmek azmine düşmüş olması olduğunu bana sarahaten değilse de zımnen anlatmıştı. Evet! Biz her ne kadar bir hokkabaz makulesi adamlarsak da her

ne kadar ben İspanyol kızım sokakta bulunma bir veled-i zina ve oğlum dahi bir Türk'se de bizce namusa, ırza, edebe müteallik sözler sarahaten söylenmek yüzümüzü kızartacağından zımnen anlatılırlar. Hâsılı oğlum kızımın kesb-i meşrûunu men'e mecbur olmuştu. Zannederim sebep dahi siz olacaksınız!»

–Aman Lort! Lort! Bu söz üzerine Lort ne yaptı?!

–O dahi hiddetinden bembeyaz kesildiyse de Sanço hanesinde olduğu ve hak dahi Sanço elinde bulunduğu hâlde ne diyecek? Ha! Diyecek yalnız bir söz bulabildi. «Benim fikrim ve emelim dahi meşrudur» diye güya maksadı Anj'la teehhül olduğunu anlattıysa da lâkırdısını güzelce izah etmesi için dahi Sanço kendisine meydan vermeyerek «Ne? Bir asilzade Lort benim ahiret kızım gibi bir veled-i zinayla mı teehhül edecekmiş? Lort! Siz kendi kadir ve haysiyetinizi bilmiyorsanız bari kadir ve haysiyet denilen şey ne olduğunu bir hokkabaz parçasından öğreniniz.» Koca bir Lort olduğu hâlde bir hokkabazın beslemesi olan bir piç kızı almaktan haya etmemiş» diye âlemin lisân-ı taarruzundan siz korkmuyorsanız «Büyüttüğü bir piçi tutmuş da mal ve şan tamahıyla bir Lorda vermiş!» diye âlemin bana uzatacağı lisân-ı muâhezeden ben endişe eyliyorum» diye herifi terzile başladı.

–Of! Ne acı fakat ne doğru sözler!

–Nihayet yeis Lordun da dilini uzattı. Dedi ki: «Efendi! Ben sizinle sulha itilâfa mecbur olduğum hâlde siz buna imkân bırakmıyorsunuz. Derhâl i'lân-ı harb eyliyorsunuz. Hiddetinizi pek ziyade gördüğümden şurada hayatımdan bile emin olmayabilirsem de insaniyetçe davanızı da büyük gördüğüm cihetle hanenizi emin bilerek girmiş olan bir adama bir batakhaneye girdiğini zannettirmezsiniz sanırım!» Bu söz dahi Sanço'nun vakarına ulüvv-i cenâbına dokundu. «En doğru bir zannınız varsa o dahi şurada bir namuslu ve insaniyetli bir adamın hanesinde bulunduğunuz zannıdır» dedi. Lort bu söze hiç kulak vermiyormuş gibi bir tavr-ı mağrûrâneyle dedi ki: «Benim gibi otuz beşinci pederine kadar bütün âbâ ve ecdadının bile saat ve dakika-i tevellüdleri mukayyet olan bir asilzadenin, kızınız gibi ismi bile malûm olmayan bir tiyatrocuyla teehhülü eğerçi size muhal görünmesi musaddakımsa da siz hiç aşk denilen şeyin ne olduğunu bilir misiniz?» Sanço daha ziyade hiddetle başını kaldırdı. Dedi ki: «Otuz defa âşık oldum. Fakat bu yaşa gelinceye kadar beni teeh-

hüle mecbur edecek hiçbir aşka tesadüf etmedim. Ben sizin yerinizde olsam Anj namında bir oyuncu kızı beğenmişsem de ağzıma sığacak lokma değilmiş diye vaz geçerek Paris'te miktarı yüz binlere varan sair nisvandan gönlüme bir eğlence arardım. Böyle olmazsa başımı pek büyük belâya sokmuş olacağıma inanarak daha şimdiden korkmağa başlardım.»

–Aferin Mösyö Sançe! Hakikat şu adama gittikçe muhabbetim artıyor.

–Vakıa Lort dahi korktu. Sançe'nun son sözü üzerine «Evet! Şimdiki hâlde tehdidinizden korktum. İşte gidiyorum. Lâkin size bir vedâ-ı kat'î ve ebedî edemem. Hiç şüphe etmeyiniz ki yine görüşeceğiz. Hem de daha başka türlü görüşeceğiz» diye Sançe'yu da beni de müstahkirane bir selâmladı. Çıktı gitti.

«6»

İsmail Azmi Bey bizim şuraya kadar beş bapta hulâsa edebilmiş olduğumuz hikâyeyi Napoli'den Münih şehrine gelinceye kadar esnâ-yı râhta şimendifer katarı içinde nakleylemişti.

Yolcuların Münih şehrinde üç gün ikamet etmeleri mukarrer olup Prens Safa Kok Sanc kendi nam ve mertebesine lâyık bir muteber otele misafir inmiş ve İsmail Azmi ise yanındaki arkadaşlarıyla beraber öyle mükellef ve pahalı bir yerde misafir olamayacağından o dahi kendi kesesine elverebilecek bir misafirhaneye inmişti.

Vakıa Münih şehrinde imrar eyledikleri üç gün zarfında İsmail Azmi, Prens Safa Kok Sanc'ın oteline iki defa azimetle îfâ-yı lâzime-i ziyâret eylemişse de bu ziyaretler esnasında hikâyesinde devam eyleyemeyeceği aşikârdır.

Dikkat olunacak hâl şudur ki bundan evvelleri Prenses Mihriban, Sarpson aleyhinde söz söylendikçe fevkalhad müteessir olmakta ve o sözü söyleyenler aleyhinde dilgirlik asarı göstermekteyken bu defa Sarpson'un apaşikâre müntakimi olmak sıfatıyla huzurunda söz söyleyen İsmail Beyden artık evvelki kadar müteezzi olamayıp hele şu Türk efendisinin Sarpson'dan sebeb-i intikamı ne olduğunu anlamak hususunda ziyadesiyle sabırsızlık alâimi bile göstermekteydi.

Eğer kulûb içindeki ihsası keşf için bir sanat veya ilim icat

olunmuş olup da Mihriban'ın bu defa ihsâs-ı kalbini taharri etmiş bulunsalardı, bu durendiş ve zeki kızda pek acîb ve garip ahval keşfolunabilirdi. Meselâ kendisi âlicah bir Prenses olduğu hâlde İsmail Azmi'nin sanatkârlık âlemini sûret-i tasvîrini o kadar beğenmişti ki bin defa şu Matmazel Anj yerinde kendisi bulunmak arzusunu kalbinden güç hâlle defedebilmişti.

Acaba yalnız sanatkârlık âlemini mi arzu eylemişti? Bu arzu mahza İsmail Azmi Beyin refakati lezzetinden dolayı mı kendisine geliyordu? İşte burasını tayin hususunda epeyce müşkülât vardır.

Matmazel Anj'la olan münasebatını o kadar safiyane ve halisane bir surette hikâye eyliyordu ki Mihriban dahi bir erkeğin refakatini hülya eyleyeceği zamanlar refakat için arzu eylediği erkeğin işte bu kadar safiyane ve salimane bir tavırla terbiye bulmuş olmasını istiyordu. Şimdiye kadar bu hâlde bir erkek yalnız Sarpson'u görmüş ve eğerçi Sarpson'u Azmi'den daha filozof daha âlim ve daha nazik bulmuştuysa da Sarpson'un bu kadar ağır başlılığı içinde bir de oldukça yaşlılığı bulunarak İsmail'se ondan az yaşlı ve bahusus Anj'la refakat eylediği zamanlar şimdikinden genç bulunduğunu da tahattur eylediğinden iki gencin bu kadar safiyane muhabbetleri hakikaten Mihriban'ın hissiyyât-ı gıbtakârânesini bile tahrik etmekte bulunmuştu.

Fakat şu nokta üzerinde düşünecek bir şey daha vardır. O da şudur: Eğerçi İsmail Azmi Bey bütün vukuatı olduğu gibi dosdoğru olarak hikâye eyliyorduysa da henüz Anj'la şöyle seviştiklerine ve birbiri hakkında şu yolda hissiyatta bulunduğuna dair hiçbir şey söylememişti. Sakın Mihriban'ın beğendiği ve gıpta eylediği şey yine kendi temenniyat ve tahayyülâtından ibaret olmasın?

Evet! İşte bu nokta üzerinde fikr-i muhâkemeyi yoracak kadar düşünsek dahi beyhude değildir. Zira pek çok defalar olur ki insan kendisine arz olunan şeyi veya gördüğü bir adamı beğenir ve severse de o şey veyahut o adam hakikaten beğenilecek ve sevilecek bir şey olduğu için değil belki mebâdî-i telâkisinden yalnız birkaç ciheti kendi intizarına muvafık bularak sair tahayyülât ve temenniyatı dahi onda tamamen bulunacağı tahminiyle beğenir ve sever. Sonra dahi bu tahmini yanlış çıkınca hatasından dolayı insan kendisini tayip ederek «Bu hususta ne kadar aldanmışız!» diye nedamet eder durur.

İsmail Azmi'nin dahi bilâhare böyle sonunda Mihriban'ı dûçâr-ı nedâmet etmeyecek bir adam olmadığı neden bellidir? Hatta bunu Mihriban'ın kendisi dahi düşünmüştü. Hem ilk istihsasını gıptasını filânını işte bu düşünmeyle yenmişti. Zira düşünmüştü ki Sarpson hiç ayıpsız bir adam olmak üzere kendi önüne çıkmış olduğu hâlde İsmail Azmi bir hokkabaz bir şarlatan olmak üzere güzergâhına tesadüf eylemiştir. Sarpson gibi bütün bir cem'iyyet-i beşeriyyenin beğenip tahsin eylediği nihayet bir müddeiumumî pençesinde dûçâr-ı ukubet olmağa lâyık bir serseri bir cinayetkâr zuhur ederse âlemi aldatıp parasını alan bir hokkabazın şöyle bir sû-i hâli daha ziyade akla karîb gelir.

Görüyorsunuz ya? Mihriban öyle ilk heveslerine ilk zanlarına kapılır, mağlûp olur akılsız kadınlardan değildir. İlk hevesler ilk zanlar pek çok kadınları dûçâr-ı tehlike etmiş oldukları hâlde Mihriban bu tehlikelere pek de duçar olmayacak kadar açık gözlüdür. Hem de bu yaşa kadar kendisini böyle bir tehlikeye duçar etmemiş olduğuna nazaran bundan sonra dahi etmeyeceği ümit olunur.

Münih şehrinde ikamet edecekleri günler dahi mürur eyledikten sonra bizim yolcular Napoli'den azimet eylemiş oldukları günkü gibi bir hâlde yani cümlesi bir vagonda olarak Münih'ten dahi yola revan oldular. Yine evvelki gibi ilk mevkif mürur eyledikten sonra Mihriban İsmail Azmi Beyi kendi vagonuna davet ederek hikâyeye başladılar. Azmi hikâyenin alt tarafını nakle başlamazdan evvel o zamana kadar söylemiş olduğu kısmını bir daha hulâsa ederek evvelce nakıs bıraktığı yerler varsa onları da ikmal eylemişti. Bade hikâyenin aşağısını dahi ifadeye başlayarak dedi ki:

–Lort Charles Hugın öyle hiddetle hanemizden çıkıp gittikten sonra bir hafta on gün kadar zaman mürur eyledi de kendisinden hiçbir eser zuhur etmedi. Hatta Mösyö Sanço bu esersizliği Lordun şarlatanlığına hamlederek «Adam sizde! Ben onun gibi deli hovardaların bin tanesini görmüşümdür. Boynunu bükerek şuradan miskin miskin çıkmayı babayiğitliğine kibarlığına münafi buldu da onun için hiddet ve tehevvürle def olup gittiyse de sonradan eski kurt Sanço kim olduğunu ve kaç defa düellolar ederek kaç habisin derisini meç veyahut kurşunla delmiş bulunduğunu öğrendikten sonra bir daha kapımın eşiği üzerine basmak cesaretini

kaybeyledi» diye istihzalara dahi başladı. Bense eski kahramanlıklarını bir rüya tahattur eder gibi tahattur etmekte bulunan ihtiyarın bu pohpohlarına gülerdim. Asıl nazarıdikkat ve ehemmiyetimi Matmazel Anj'a atf va hasrederek şu kızın kalbinde neler olduğunu anlamaya ve muzır şeyler varsa onları defetmeye ve hiçbir şey olmadığı surette o temiz kalbe güzel şeyler koymağa hasr-ı evkat etmek istiyordum. Bunun için dahi artık oyunsuz filânsız işsiz kalarak eski derslerini kendisine iş güç eden Anj'la ders müzakeresini bahane ederek bazı mühim hasbıhâllere yol açardım. Meselâ kendisinin on yedi yaşına varmış bir kız olduğunu ve hem artık kendisine «kız» demek yakışık almayarak «kadın» denilmek lâzım geleceğini ve böyle genç kadınların istikballerini familyaları düşünmek iktiza edip eğerçi kendi familyası olmadığı hâlde Sançe ve ben dahi bu düşünceden hali değilsek de kendi hâlinde bulunan kadınların kendi kendilerine düşünecekleri bazı şeyler, öz ana ve babalarının bile düşüncelerine uymamak pek çok vaki olduğunu ve yalnız bazı dostlar böyle şeylerde o kadına anadan, babadan, kardeşten daha ziyade mahrem olarak büyük büyük hizmetler dahi edebileceklerini söylerdim.

–Yani siz dahi isterdiniz ki Matmazel Anj'ın babası kardeşi filânı olacağınıza öyle mahrem-i esrârı hâmî-i menâfii bir dostu olasınız öyle mi?

–Bunu sizin keşfeylediğiniz gibi o dahi keşfeylerdi Prenses! Henüz o zamana kadar kalbinde ne bir kimse için heves ve ne de istikbalinin temini için hiçbir düşünce olmadığını defaatle vukua gelen hasbıhâllerimizde bana temin eyledikten sonra bir de gayet hafif ve tatlı tebessümde bulunurdu ki bu tebessümün mahza bende olan bir isteği keşfetmiş bulunmasının alâmet-i lâtîfe-i bâhiresi olduğuna ben dahi şüpe etmezdim. Nihayet bir gün kendisini mutlaka söyletmek için çok mu tazyik etmişim ne olmuş bilmem, uzunca bir muhaverenin güya hatimesi olmak üzere dedi ki: «Gro Türk! Size hoş görünmek benim için o kadar lezizdir ki size keşif ve arzla memnuniyetinizi celp için kalbimde hiçbir şey bulunmadığına teessüfler dahi ediyorum. Hatta benim de hevesim şudur eğer o hevese hizmet ederseniz beni minnettar etmiş olursunuz diye size arz için bazı kere bir heves icadını bile kuruyorsam da muktedir olamıyorum.» Bu sözü her ne kadar muhaveremizin hatimesi olmak yani sözleri kapatmak için söylediyse de söz asıl

yeni bir muhavereye mukaddime olmuş oldu. Dedim ki: «Anj! Kızım! Hemşirem! Sana benim kadar yakın benim kadar mahrem olmak, kadrini bilen insan için o kadar büyük saadettir ki bu saadetin üzerine fazla bir saadet olmak için daha başka bir suretle hoş görünmeyi o adam asla arzu etmemelidir. Fakat benim bu isticvaplarda bu istintaklarda bulunmaklığım boynumun borcudur. Sen başka kadınlara benzemezsin! Eğerçi derin düşünür bir kadınsan da bilmem şunu da düşünüyor musun ki senin istikbalin sair kadınlara kıyas kabul edemez. Meselâ Lort Charles Hugın meselesi başka kadınlar için azim bir felâket addolunduğu hâlde senin için bir ümit addolunmak dahi muhalâttan değildir.

Prensesin kaşları çatıldı. Ağzından yalnız şu söz çıkabildi:

–Aman ya Rap!

Vakıa söz bundan ibaret idiyse de Azmi onun manasında olan şumulün kâffesini derhâl anladı. Dedi ki:

–Evet prenses! Anj dahi böyle bir «Aman ya Rap!» diye beyân-ı istigrâb eylemişti. Fakat sabır buyurunuz da ona verdiğim izahatı size dahi vereyim. Demiştim ki: Sana bu sözü söylediğimden dolayı beni Mösyö James'in bir başka türlüsü olmak üzere telâkki etmemelisin. Seninle söyleştiğimiz ve daha söyleşeceğimiz sözleri Mösyö James'le söyleşmek senin terbiyene hiç elvermeyeceği içindir ki hepimizin istifadesi demek olan bunca kazancından vaz geçtik de seni oyundan dahi meneyledik. Lâkin ben kendi menafi ve selâmetimden ziyade senin menafi ve selâmetini düşüneceğimden her cihete sevk-i zihn edebilirim. Hiç imkânı görülemeyecek ve hatta zihne bile gelmeyecek şeyleri de umûr-ı mühimmedenmiş gibi mevki-i müzâkereye koyabilirim. Haydi bakalım evvelâ düşünelim: Acaba sen kendin için münasip bir koca zuhur edeceğini ve o kocayla bir yuvacık teşkil ederek sair çiftler gibi senin de eşinle mesut olabileceğini tahayyül edebilir misin?

–Fakat pek şiddetli bir hücum etmişsiniz Mirza hazretleri!

–Bendenize Mirza dememek hususundaki vaadinizi ihtarla derim ki bu hücumum filvaki pek şiddetli olduğunu ben de derakab anladımsa da ağızdan çıkan söz kemandan çıkan ok gibi bir daha geri dönmeyeceğinden sözü söylemiş bulundum vesselâm! Bîçare Anj mosmor kesildi. O zamana kadar şu karı, koca, yuva,

mesudiyet, zevciyet filân sözleri bilmüvacehe hiçbirimizin ağzından çıkmamış olduğundan, kız hem bu sözlerin hükmünden ne derecelerde teessür eylediğini o reng-i müdhişiyle ispat eyler hem de hâlâ bu sözden maksad-ı aslî ne olacağını anlayamamış olduğunu hükmettirecek bir tavr-ı hayretle masum masum yüzüme bakar dururdu. Ben nâsihane bir ağız açarak hep sözde devam eyledim. Kız ve kadın ve erkek ve koca ne olduklarını ve bu dünyaya insanların bir ana babaya çocuk olarak geldikleri gibi diğer çocuklara dahi ana baba olmak vazifesi kendilerine ait olduğunu ve işte asıl maîşet-i mütemeddinâne buna deneceğini takrir ve hikâyeye başladım. Bîçare Anj hep bu sözleri yeni işittiği şeyler olmak üzere telâkki eyliyordu. Bir aralık ben sözlerimi bitirdiğim zaman o dahi söze başlayarak ve dahi gözleri dolarak dedi ki: «Allah beni bu dünyaya bir ana babaya çocuk olsun diye göndermediği gibi insanların kanûn-ı maîşeti dahi benim birtakım çocuklara ana olmaklığımı muhale talik eylemiştir.»

–Vakıa kızın bu sözü haksız dahi değildir. Zira Avrupa usûl-i medeniyyesi iktizasınca kızcağızın anası babası yani familyası belli olmayınca kimse onu zevceliğe dahi kabul etmez.

–Öyle ama işin bu ciheti kendisine tavzih olunabilir mi ya? Biz meseleyi başka bir hikmet noktainazarında telâkki eyledik. Dedi ki: «Bir anaya babaya evlât olamamak sizin yed-i ihtiyarınızda değildi. Ancak bir kocaya karı ve çocuklara valide olmak sizin kendi yed-i ihtiyarınızdadır.» İşte bunu da bir mukaddeme ittihaz ederek ne kadar nâsihane dostane sözler lâzımsa cümlesini söyledim ve bunların neticesinde anlattım ki kendisinin bulunduğu hâl ve mevkie göre Lort Charles Hugın hakikaten kabil-i istifâde bir şey olabileceğinden şayet o cihetçe kendisinde bir ümit var da babasından veyahut benden ketme her nasıl olursa olsun bir mecburiyet hisseyliyorsa nafile o mecburiyete mağlûp olmasın.

–Hâlbuki siz evvelce menetmiş olduğunuz şeyi şimdi kıza kendiniz teklif etmiş oluyorsunuz.

–Hayır Prenses! Asıl emelim eğer kız gerek Mösyö James'ten gerek Lorttan kendisini ikna edebilecek sözler işitmiş de bu sözler üzerine kanaat dahi hâsıl ederek keyfiyeti benden bile saklamağa mecburiyet görmüşse, işte bu mecburiyeti bertaraf etmekti.

–Lâkin ne kadar cin fikirli bir adamsınız! Hakikat öyle

acemi bir kız değil a ben bile olsam bu kadar önüme döküldükten sonra kalbimde olanları kâffeten ve kâmilen söylerdim.

-Anj dahi söyledi matmazel!

–Söyledi mi? Aman kalbinde öyle bir kanaat var mıymış?

–Hayır Prenses! Yokmuş. Fakat kalbinde ondan başka bir sır varmış ki onu söyledi.

–Acayip! Ya o sır neymiş?

İşte burada İsmail Azmi Beyin dahi tavrı değişti. Kâh kızarıp kâh morarmağa ve kâh dahi sapsarı kesilmeğe başladı. Sık sık yutkunuyordu ki eğer yutkunmağa muktedir olamamış olsa boğulacak zannolunuyordu.

Prenses Mihriban'a bir aralık havf gelerek «Azmi Bey! Azmi Bey! Ne oluyorsunuz?» diye sordu. Kendi hizmetçi kızlarını çağırarak bir küçük çanta istedi ki içinden çıkan ruhları İsmail Azmi'ye koklatarak biraz aklını başına getirmesine yardım eyledi.

İsmail Azmi'nin bu fenalığı, işin içindeki hakayıkı Mihriban'ın nazarında kâmilen meydân-ı vuzûha koymuştu ya? Fakat asıl matlup hakayık-ı mezkûreyi yine Azmi'nin kendisine hikâye ettirmekti. Hatta bu hikâye Azmi'den başka bir ağız vasıtasıyla kendisine nakledilmiş olsa da Mihriban'ın henüz haberdar olmadığı hiçbir cihet kalmamış bulunsa dahi yine Mihriban bu hikâyeyi Azmi'den dinlemeğe eşedd-i şiddetle ihtiyaç hissetmekteydi.

Azmi ruhları kokladıktan ve bir de limonata içtikten sonra epeyce aklını başına topladı. Hikâyenin bu cihetini dahi nakle başladı.

«7»

Dedi ki:

–«Benim gibi anası babası hiç kimsesi bulunmayan bir kızcağız için şu dünya varından bir mesudiyet mutasavver olabilirse o dahi sizinle ömrümü geçirmektir» sözlerini Anj'dan işittiğim zaman gözlerim mi karardı, beynim mi döndü, ne oldu bilmem «Anj'ım! İşte biz zaten beraberiz ya? Ömrümüzün sonuna kadar dahi beraber olacağız. Benim de senin gbi anam babam kardeşim kimsem yoktur. Birbirimize ana baba kardeş kız kardeş olarak yaşayacağız. Fakat sana anlatmak istediğim saadet bu saadet

değildir. Mes'ûdiyyet-i zevciyyeyi... Aman Prenses! O melek-sûret melek-sîret kızda bu kadar cüret nasıl hâsıl oldu? Bazı adî iltimaslarını bile hicabından titreyerek dermeyan etmekte bulunan Anj'a bu dakikalarda beni korkutacak derecelerde cüret geldi. Bilâ-perva ve lâ-ihtiraz «Evet! İşte o mes'ûdiyyet-i zevciyye ne olduğunu dahi bana siz gösteriniz» demesin mi?

Prensesin de kalbinden kim bilir ne gibi şeyler geçti ki zaten samanî olan rengi kül rengi peyda eylemişti. Maahaza zahiren hiç belli etmemek istedi. Dedi ki:

–Bu sözü neden ihtiraz ve tereddütle söylesin? Kavânîn-i beşeriyyece maayibden addolunacak bir söz müdür ki? Hem mutlaka Anj bu fikri epeyce bir zamandan beri büyütmekteymiş ki böyle hazır bulunan bir şeyi def'aten size dahi arz edebildi.

–Bes belli öyle olmalıdır Prenses! Fakat bence bu bapta hiçbir hazırlık olmadığından ben bu sadmeyi yıldırım darbesi gibi bir surette telâkki eyledim. Yıldırımla vurulanlar bir anda kalıb-ı bîrûh kesildikleri hâlde kendilerini vuran yıldırımın sedasını bile işitmedikleri gibi ben dahi vurulmuş olduğumu anlıyorduysam da beni vuran saikanın ra'dini işitmemiş gibi Anj bana bir söz söyledi mi, söylemedi mi? Söylediyse ne söyledi? Buralarını kat'iyen bilmiyordum. Sonradan Anj'ın kendisinden işitip anladığıma göre ben âdeta alıklaşarak korkunç ve tünd bir tavırla kızın yüzüne bakakalmışım. Şüphesiz beş dakika kadar zaman geçtiği hâlde nutka muktedir olamamışım! Âhir-i kâr ancak kızın ellerini ellerimin içine alabilecek kadar kımıldanmağa muktedir olabilmişim. Şimdi bile hâlâ güleceğimi getiren ahvalden olmak üzere bir de ağlamağa başlamayım mı?

İşte İsmail Azmi Beyin bir yalanı vardıysa o dahi bu son sözüydü. Zira «Şimdi bile güleceğimi getiren» dediği hâlde hâl ve tavrı apaşikâre gösteriyordu ki şimdi bile hâlâ ağlayacağı geliyor.

Fakat Mihriban Azmi'nin kavliyle hâli arasındaki bu tenakuzu meydana koymadı. Bilâkis delikanlının şu tenakuzundan memnun dahi oluyordu. Çünkü Azmi mahir bir şarlatan olsa bu hâlde zorla ağlamağa çalışarak Mihriban'ı aldatmak lâzım gelirdi. Oysa ağlayacağı kelimesini bile inkâr eyliyor.

Azmi sözün arasını asla kesmedi. Dedi ki:

–Ben ağlamağa başladığım zaman Anj dahi başlamış. Fakat

benim asıl aklımı başıma alışım yine Anj'ın bazı sözleri kulağıma vasıl olduğu zamandan bed' eyledi. kızın sözlerini hem işitiyordum hem de anlıyordum. Bana nasihat veriyordu. Bu perişanlık bu zaaf benden umulamayacağını ve benim için tahsin dahi edilmeyeceğini söylüyordu. Biraz evvel ben Anj'ı nasihata muhtaç gördüğüm hâlde şimdi Anj'ın beni nasihata ve tesliyete muhtaç görmesi garip değil midir? O hâlde bu istigrap bende dahi vaki oldu. Nihayet aramızda yine teâtî-i kelimât imkânı hâsıl olarak dedim ki:

«Azizim Anj! Birbirimize kardeş, kız kardeş olmaklığımız saadetini neden kâfi göremiyorsun ki mes'ûdiyyet-i zevciyyeyi dahi benden görmek istiyorsun. Benim gönlüm bu arzuyu senden men ve izale etmek istiyor. Düşün ki sana herkes koca olabilir. Fakat bir kimse sana benim gibi kardeş olabilir mi?» Anj'da evvelki cüret hâlâ baki olduktan başka güya o anda zekâsı dahi evvelkinin on katına baliğ olmuş gibi bir tavr-ı fatînâneyle davranarak dedi ki: «Tamam işte siz bile benim gibi kimsesiz bir kadını kendinize zevce etmek istemiyorsunuz. Beni siz kabul etmediğiniz hâlde başka bir kimse nasıl kabul edebilsin?»

–Hakikat zeki bir kızmış.

–Ben bu sözünü asla tasdik etmedim. Aramızdaki uhuvvet zevciyetten daha pekçok ziyade büyük ve mühim olduğunu anlatmağa çalıştım. Hem Prenses, bu tefhimatım asla bir fikr-i dîgere müstenit değildi. Dünyada benim için her ne mukaddesse cümlesinin namına kasem ederim ki...

–Ezcümle Matmazel Anj'ın nâm-ı nâmîsine kasem edersiniz ki...

–Evet onun dahi nâm-ı âlîsine kasem ederim ki emelim mahza aramızdaki uhuvvetin zevciyetten daha tatlı olduğunu anlatmaktı. Bence kadın denilen şey Anj'a asla makis olamazdı. Evvelce dahi anlattım ya? Yüzlerce binlerce kadın görmüş olduğum hâlde içlerinden birisi Anj'a makis olmak lâzım gelseydi cümlesinden sonra Anj'a bu irtibatım hâsıl olacağına ondan evvel dahi başka birisine böyle bir irtibatım hâsıl olmak iktiza ederdi. Bilfarz vettakdir ben Anj'la izdivaç etmiş olsaydım benim nazarımda olan mertebesi bu nisvâniyyet-i âdiyye menzilesine inmiş olacaktı diye hükmeylemekteydim.

İsmail Azmi'nin sûret-i ifâde ve tavr-ı edâsı daima Mihriban'ın lâyık ve nâil-i tasvîb ve tahsini olacak bir surette devam eylediği hâlde şu son sözü büsbütün kızın nazar-ı hayretine çarpmıştı. Zira İsmail sanki Mihriban'ın kalbinde en amîk olarak yer tutmuş olan ihsas ve hevesatı kâmilen keşfetmiş de ona göre söz söylüyormuşçasına bu sözü söyleyerek Prensesi âdeta sihirlemişti.

Evet! İsmail'in bu sözü Prenses nezdinde işte o kuvveti haizdi. Zira hırçın, mütekebbir ve mağrur olduğu kadar da okumuş, terbiye görmüş, cihanı muvazene etmiş bulunan Mihriban kendisini mertebe-i âdiyye-i nisvâniyyette görmekle hoşnut olmayıp nisvaniyet ve insaniyetin fevkinde görmekle itmi'nân-ı bâl arayacak bir hâldeydi. Bu mertebeye ancak Anj'ı İsmail'in isal etmiş olduğunu gördü. Hatta Sarpson Mihriban'la ilk telâki eylediği zaman kendisine bu yolda bir muamelede bulunmuş olsaydı şimdiye kadar bin defa nâil-i emel olarak Prens Safa Kok Sanc'ın korktuğu şeyler dahi bir defa vukua gelmiş bitmiş olurdu. Lâkin Sarpson Mihriban'a daima haysiyyet-i nisvâniyyesine göre idâre-i lisân etmiş olduğundan işte beş altı sene mülâzemetten sonra yine Sarpson'un kendisinin dahi itiraf eylemiş olduğu üzere Mihriban tarafından nail olduğu şey âdeta hiçe müsavi bir şey olmak derecesinde kalmıştır.

Mihriban düşünüyordu ki vakıa sevda denilen şeyin böyle hayalî olması ilânihaye devam edip gidemez. Elbette bir zaman gelince o nisvâniyyet-i âdiyyenin pek bâlâsında görülen kadın dahi tabiatın nisvaniyet için tayin etmiş olduğu derece-i mecbûleye inecektir. Ancak Mihriban düşüncelerini nakıs bırakır bir kız dahi değildi. Kezalik düşünüyordu ki kendisine alelâde bir zevce arayan bir adamın emeline keyfine hizmet etmiş olursa, hiçbir vakitte Anj'ın vasıl olmuş bulunduğu mertebe-i fevkattabîiyye-i mahcûbiyyete vasıl olmuş bulunamaz. Ama evvelce İsmail'in Anj'ı görmüş olduğu gözle kendisi dahi âşıkı tarafından görülecek ve ona mütenasip bir sûret-i perestişkârânede sevilecek olursa, bu muhabbet bir muhabbet-i tabîiyye-i zevciyye derecesini bulduğu zaman hep evvelki muhabbetin lezzeti dimağlarda kalmış ve binaenaleyh sûret-i izdivâc dahi bilkülliye adîlikten çıkmış olur.

İşte bu muvazene bir anda yine Mihriban'ın nazarından geçerek sanki kalbinden kaynar sular cereyan ediyorlarmış gibi bir

şeyler duyduysa da hâlinden İsmail'e renk vermemek azminde devam eyledi. Dedi ki:

–Elbette Anj dahi sizin kendisine olan nazarınız ne kadar âli bir nazar olduğunu takdir etmiştir. O kadar temiz yürekli, zekâvetli bir kızdan ancak bu suret ümit olunur.

–Ah ne bileyim a Prenses! Eğer Anj benim kendi hakkındaki nazarım adî bir âşıkın bir zevcin nazarından ne kadar âli olduğunu bihakkın takdir edecek olsaydı, sözümü kabul ederek o teklif eylediği şeyden derhâl vazgeçmesi ve bir daha o sözü kâle bile almaması lâzım gelmez miydi?

–Demek oluyor ki kız bu hevesinde sebat ve ısrar eyledi.

–Evet Matmazel! Ben dahi kendi mes'ûdiyyet-i bâtıne ve vicdaniyemi elden kaçırmamak hussunda ısrar eyledim. Evet! Bence Anj'la olan muamele ve münasebetimin lezzeti öyle zevciyetten filândan pek âlâ olduğu için âlâyı, adî ile değiştirmek istemezdim. Binaenaleyh Anj'ı efkârından çevirmek için söylenmedik söz bırakmadım. O zamana kadar kardeş, kız kardeş olarak yaşamış bulunduğumuz hâlde bademe karı koca olarak yaşamağa alışmak bizim için bir işkence addolunacağı ve halk-ı âlem dahi bizi bir münâsebet-i uhuvvetle birbirimize merbut tanımış oldukları hâlde izdivacımızın cümleye mûcib-i istiğrâb olacağını anlattım. Hele bu son sözümün Anj'a hiçbir tesiri olamadı. «Biz bir memlekette mukim adamlar mıyız ki bundan endişemiz olsun. Dünyayı daima gezer her gün bir memlekette bulunur oyuncularız. Burada bizi kardeş, kız kardeş tanıdılarsa başka yerde dahi karı koca tanısınlar vesselâm» diye o sözü kat'iyen reddeyledi.

–Ee! Nihayet?

–Hikâyenin en mühim yerine geldiğimiz için mi istical ediyorsunuz?

–Hemen de onun gibi bir şey! Haşviyattan addolunacak yerleri tayyederek söyleseniz fena olmazdı. Zira o tarafta bir Lort Charles Hugın mı, Fugın mı, neydi? Bir adam vardı ki ondan zuhura gelecek ahval ne kadar mûcib-i merâksa Anj'la işin peyda etmiş olduğu suret dahi belki evvelkiden ziyade mûcib-i merâk olacak şeylerdendir. Bu hâlde neticeyi istical edersem istibat etmemelisiniz.

–Hakkınız var Prenses!

–Zaten Anj'la aramızda sebkeden bu ahval hep Lort Charles Hugın'ın hiçbir eseri zuhur etmemesi bizce dahi mûcib-i istiğrâb olmağa başlamış olduğu beş on gün müddet zarfında güzar eylemişlerdir. Hele Anj'ın ilk teklifi vukua gelmiş olduğu günkü hayret dahi benden bir iki gün zarfında mündefi olunca ahvalim bilkülliye başkalaştı. Kendimi cennette kıyas edecek kadar bahtiyar bulmaktaydım. Kendim kendime düşünerek derdim ki: Anj'ın yalnız kardeşi dostu olmak benim için bahtiyarlıkken şimdi kendisi bana bir de refâkat-i ebediyye vadeyliyor ki bahtiyarlığın bu derecesi zihinlerden geçmiş şey değildir. Bu vaadden istifade etmek etmemek elbette benim elimdedir. Fakat mademki Anj bana bu sözü söyledi, bu vaadi verdi, bununla sabit oldu ki onun safi pak kalbinde benden başka hiçbir kimse yoktur. O kalbe bir istiklâl-i tâmla malik olan şu dünyada yalnız bir benim!

–Hakikaten büyük bahtiyarlık!

–Ne dersiniz a Prenses! Hatta günler saatler ve dakikalar geçtikçe yeniden yeniye bana mütalâalar gelirdi ki onların da herbiri bahtiyarlığımı arttırırdı. Düşünürdüm ki o zamana kadar bence en büyük mesudiyet Anj'ın arzularını hâsıl etmektir. Anj ise şimdi beni kendisine nişanlı görmek suretini arzu eyliyor. Eğer bu arzusuna muvafakat etmemiş olsam mahzun olacak. Onun mahzun olmasıysa beni en ziyade dilhun edecek ahvaldendir. Bilâkis onu memnun edersem kendi bahtiyarlığım artacak. Binaenaleyh ikimizi de meyus etmeyip dilşad etmek için yavaş yavaş teklifine muvafakat cihetine doğru takarrüp eyliyordum. Ama bu takarrübü ne kadar «yavaş yavaş» diye tarif edecek olsam siz «hızlı hızlı» olacağını elbette anlarsınız. Zira o günlerin herbiri bir asır olup saatten saate bana yeni hatıralar geldiğinden, üç saat sonraki hâlim üç saat evvelki hâlime göre güya üç yıl sonra vukua gelmiş bir tebeddül hükmünü gösterirdi.

–Bu sırrı babanıza, yani Mösyö Sançe'ya açtınız mı?

–Henüz ona açacak kadar kuvvet almamıştı. Nazarıdikkat ve ehemmiyetinize arz olunacak bir hâl dahi şuydu ki: O zamana kadar mutlaka günde iki defa olsun bir münasebet düşerek Anj «Gro Türk!» diye boynuma sarılıp beni şapır şapır öperken aramızda mahut sözün ilk söylenmiş olduğu zamandan sonra on gün mürur eylediği hâlde bu hâl hiç vaki olmamıştı. Vukuunu ben de istemezdim. Hatta şayet öyle bir hâl vaki oluvermesin diye kor-

kardım bile! Çünkü kızın dudakları bana değecek olursa güya pek mukaddes bir şeyin kudsiyeti derhâl zail olmuş olacağını hülya ederdim. Hele aramızdaki şu yeni takarrüp filvaki beni evvelkinden bin kat ziyade bahtiyar eylediğini kendi kendime itiraf etmekle beraber bir de hatırıma şu zevciyet denilen şey geldikçe o kadar meyus olurdum ki güya zevciyet bu bahtiyarlığı mahvedecekmiş diye hükmeylerdim. Zaten hatırası bile beni bu kadar müteessir eyleyen şeyin aynen vukuu ne kadar tesir edeceğini kıyas eylemek müşkül bir şey midir?

–Ee, nihayet? Hani ya siz hikâyeyi haşviyattan ayıklayacaktınız ya?

Mihriban isticallerini tekrar ve tezyit etmeğe mucburdu. Zira hikâyenin buraları kendi efkâr ve hissiyatına o kadar muvafık gelmekte ve İsmail Azmi'ye teveccühü o kadar artmaktaydı ki hemen «İşte benim bu yaşa kadar kocaya varmayarak hiçbir kimseyi beğenememiş olduğuma sebep senin gibi bir adam arayışımdı. Ben aradığım adam Sarpson'dur zannetmiştiysem de meğer senmişsin» diye herife bütün esrarını faş etmek derecelerine gelirdi. Bu esrarı faş etmeyi ise aklı iz'anı bir türlü tecviz etmediğinden hikâyenin şu en mühim yerlerini tezce geçmesini «Ee! Nihayet?» sözlerinin ve suallerinin tekrarıyla arzu eyliyordu.

Vakıa Azmi için zihninde istihzar etmiş olduğu silsile-i vukuâtı ve sûret-i hikâyâtı asla ihlâl etmeyip bu hikâye hatırında nasıl suret bulmuşsa öylece hikâye etmek zaruri idiyse de besbelli hikâyenin silsilesi artık işin nihayetine gelmiş olmalı ki İsmail onu da arza başladı. Dedi ki:

–İşte Prenses bir yandan Lort Charles Hugın'ın elinden kurtulduğumuza memnun olarak diğer taraftan dahi Anj'la münasebetimizin yeni peyda eylemiş olduğu surete sevincimizden yine Anj'ın istical ve ibramıyla bu son münasebeti babamız makamında bulunan Mösyö Sançoʻya dahi anlatmak üzereydik ki Anj hikâyesinin neticesi... Ah netîce-i fâciası da kendisini gösterdi. Bir gün tiyatro oyuncularından Etyen namında bir dostum hasbelmevsim Paris civarı pek letafetlendiğinden bahisle surun haricine bir yere giderek eğlenmeği teklif eyledi. Benim için Anj'sız eğlence kabil olamayacağından keyfiyeti ona da arz eyledim. Maalmemnuniye kabul eyledi. Mösyö Sançoʻdan dahi ruhsat alarak bir sandal tutup Voltaire Rıhtımı'ndan sandala bindik. Saint

nehrinin akıntısına sandalı salıvererek akmağa başladık. Kararımız akıntıyla nereye kadar gideceksek gidip eğlendikten sonra akşama arabayla avdet etmekti. Zira Saint nehrini akıntı yukarıya doğru çıkmakta hiçbir zevk olamayacağını düşünmüştük. Akıntıyla gide gide Paris'in haricine çıktığımızda nehrin sâhil-i yesârı üzerinde lâtif bir lokanta gördük. Yanı başında yani tamam sahilde bir de gayet lâtif ormanı vardı ki altını taze çimenden bir kalîçe-i zümürrüdîn tezyin eylemişti. Etyen «Buraya çıkalım mı?» dedi. Daha sözü ağzındayken Anj dahi orasını pek beğenmiş olduğundan «Aman şuraya çıkalım» deyince sandalı yanaştırdık. Üçümüz dahi dışarıya çıkarak derhâl yanımıza koşan lokantacıya güzel bir kahvaltıyla âlâ şaraplar getirmesini emreyledik. O gün bu çemenzar üzerinde bu lâtif orman altında ettiğimiz kahvaltı esnasında hâsıl olan neşemizi hiç sormayınız. Etyen pek şetaretli bir çocuktu. Şarapların buharı dahi başlarımıza suud edince hepimizin zarafeti münbasit oldu. Bir söz söyler bin kahkahalarla o sözün hükmünü uzatırdık. Hele ben çok da içmedimse de içkiye alışkın olmadığımdan mıdır nedir şarap bana bir derecelerde tesir ediyordu ki nazarımda cihanın rengi değişerek evvelce yakınımda bulunan eşya gittikçe benden tebaüd eyliyorlar zannederdim. Bu hâl arttıkça arttı. Hatta yanımdaki arkadaşlarım bile gözüme eşhâs-ı muhayyiledenmişler gibi görünmeğe başladılar. Nihayet kendimden geçtim.

–Eyvah! Korkarım ki...

–Acele buyurmayınız Prenses! Sözümü kesmeyiniz. Ben kendimden geçtikten sonra ne kadar zaman geçmiş olduğunu bilemem. Tekrar kendime geldiğimde gözlerimi açtım etrafıma baktım ki küçücük ve pek sade bir odada ve nim nezafetli bir yatak içindeyim. Yataktan kalkarsam sanki beni kapıp götüreceklermiş gibi azim bir havfla kımıldandım. Kalktım. Yataktan aşağıya inerek odanın penceresinden baktım. Saint nehrini karşımda gördüm. Kuşluk taamı ettiğimiz ormancık dahi pencerenin altında bulunduğundan orasının teferrüç için geldiğimiz lokanta olduğunu anlayınca biraz müsterih olabildim. «Yabancı yerde değilmişiz» diye kendi kendimi müteselli etmeğe çalışıyordum.

–Fakat...

–İnayet buyurunuz! Odanın kapısını açtım. Birisini çağıracağım ama ne isimle çağıracağımı bilemiyorum. «Yahu!» diye ses

verdim. İşiten olmadı. Nidamı birkaç defa tekrar ettim. Mukabele göremeyince tekrar korkmağa başladım. Nihayet ta alt kattan bir ayak patırtısı peyda oldu. Gelen adam merdivenin alt başına gelir gelmez bize hizmet eden lokantacı olduğunu tanıdım. O da bana hayretle bakarak «Oh! Çok şükür dirildiniz mi?» dedi. Demek oluyor ki ben vefat etmişim de tekrar dirilmişim. Hâlimi ve keyfiyeti lokantacıdan istizaha başladım. Meğer ben sızalı iki gece ve bir gün mürur eylemiş. Bugün dahi ikinci günmüş. Ben o hâle geldiğim zaman arkadaşım Etyen lokantacıya «Sarhoşu bu hâlde Paris'e götürmek olamaz. Ben şimdilik matmazeli götüreyim de yine gelirim. Ayıldığı zaman arkadaşımı da alır götürürüm» diye kuşluk masrafını dahi tamamen tesviye eyledikten sonra Anj'la beraber bir arabaya binmişler gitmişler. Hâlbuki ilk gece geçtiği hâlde ben ayılmamış olduğum gibi arkadaşım dahi gelmemiş.

–Eyvah! Eyvah! Mutlaka vukuundan korktuğum şey vaki olmuş olacaktır.

–Sabrediniz efendim! Ben henüz hiçbir fenalık vukuundan korkmuyordum. Yalnız şaraba sabredemeyerek kendimi bu hâle koymuş olduğumdan Matmazel Anj'dan utanıyordum. Etyen'in beni aramağa gelmemiş olmasına da ehemmiyet vermedim. Malûm a tiyatrocular pek lâübalî pek kayıtsız olurlar. Besbelli Etyen kendi kendisine «Adam! Bu gece sarhoş ayılmıştır. Yarın dahi hanesine avdet eder» diye beni aramağa lüzum görmediğine zahib oldum. Bahusus kuşluk masrafımızı tediye etmiş olmasını delikanlının ulüvv-i cenâbına semahatine hamlederek sevindim. Bir araba ısmarlayıp binerek Paris'e ve doğruca ikametgâhımıza geldim.

–Bir de baktınız ki Matmazel Anj orya gelmemiş. Öyle değil mi?

–Âh! Evet öyle! Mösyö Sanço cidden çıldırmış gibi bir tavırla beni karşılayarak «Canım, nerede kaldınız? Beni divane etmek mi istiyorsunuz?» diye bağırmağa başladı. Benimle daima senli benli konuştuğundan yalnız beni soracak olsa «Nerde kaldın?» diye müfret sigasıyla sorması lâzım geleceğini derhatır ederek sualinin cem sigasıyla irat olunmasından anladım ki Anj dahi mutlaka avdet etmemiştir. Bu zehap beni Sanço'dan ziyade çıldırttı. «Anj gelmedi mi Anj?» diye sordum. «Vay! Anj seninle be-

raber değil mi?» sualine duçar edilince kim bilir ne olmuşum ki en ziyade dilhıraş haykırmak nevinden olarak bir çığlık koparmışım.

–Aman ya Rap!

–Artık ilerisini bilemem Prenses. Birçok gürültüler patırtılar olmuş ama bende o kadar cem'iyyet-i hâtır mı var ki ne olduğunu zapt edebileyim? İşin anlaşılabilen hulâsası şudur ki Etyen kim bilir ne gibi bir mualeceyi şarabıma katarak zıbartmış bade Matmazel Anj'ı hanesine götürüyorum diye lokantadan çıkarak kızı kaptığı gibi kendisince cây-ı selâmet neresiyse oraya kadar gitmiş.

–Anlıyorum! Anlıyorum! Bu iş Etyen'in kendi işi olmayacaktır.

–Öyle ya Prenses, Etyen'de kuşluk masrafımızı tediyeye para bulunabilmesi dahi istibat olacağından Anj gibi bir kızı kaçırmak onun elinden gelecek şey midir? Çünkü böyle bir iş cesaretten mesaretten evvel paraya mütevakkıftır.

–Bu iş mutlaka Lort Charles Hugın'ın işi olacaktır.

–Bir zamana kadar bu ihtimal bizim hatırımıza bile gelmedi. Biz Anj'ı kaçıran yalnız Etyen'dir diye hükmeyledik. Ben biraz aklımı başıma toplar toplamaz koştum Etyen'in oynamakta bulunduğu tiyatrohaneye gittim.

–Etyen dahi orada yok öyle değil mi?

–Hem de on beş günden beri istifasını verip çıkmış.

–Nereye gittiğini dahi bilen yok.

–Hayır Prenses! Amerika'ya gitmiş. Hatta alelusul pasaport bile çıkartmış. Bunun için tiyatrosunun drektöründen ilmühaber bile almış. Ben bu haberi alıp Sanço'ya götürdüm. İkimizin dahi derece-i ye'simizi sormayınız. Anj eceliyle vefat etseydi bu kadar meyus olmazdık. Eceliyle değil bir ecel-i kazâya duçar olsaydı bile yine biz bu hâle gelmezdik. Ah! O zamana kadar en masum bir melek olmak üzere büyümüş olan kız badema ne olmağa gitti? İşte bunu düşündükçe kendimizi helâk etmek işten bile değildiyse de helâkımızdan Anj'ın halâsı için hiçbir fayda olamayacağından ve şu çıkasıca canlarımız vücudumuzda bulunursa belki kendisine bir imdat edebileceğimizi düşündüğümüzden hemen taharri-

yata başlamak için evvel-be-evvel perîşânî-i hâtırımızı def'e bezl-i mechûd eyledik.

Hikâye şu son suretleri peyda eylediği zaman gerek Mihriban'ın ve gerek İsmail Azmi'nin çehrelerinde kan kalmamıştı. Son lâkırdısını bitirdikten sonra İsmal Azmi gayet yorgun bir adam tavrıyla vagonda oturduğu kanapenin arkasına doğru yaslandı.

Bu zaman tamam şimendifer katarının bir istasyona vasıl olmuş bulunduğu zamandı. Prenses kendi hizmetçilerine emrederek iki bardak kuvvetli limonatayla iki kadeh dahi âlâ konyak getirtti. Konyakları limonataların içine dökerek ve birisini Azmi'ye verip diğerini kendisi alarak dedi ki:

–Bu benim icadımdır Azmi Bey. İnsana hem serinlik hem de ferah verir. Buyurunuz.

Azmi Bey böyle bir şerbete pek muhtaçmış ki kadehi kavradığı gibi bir solukta bitirdi. Gayet itminan beyan eder bir tavırla ağzını sildi. Tamam şimendifer katarı tekrar yola düzüldüğü dakikadaydı kı o dahi hikâyesine devama başladı.

«8»

Dedi ki:

–Bizim Anj'ı takip edebilmekliğimiz âdeta muhalâttansa da ondan başka hiçbir medâr-ı tesliyetimiz olmadığı için bu takibe mecbur olduk. Vakıa Paris içinde polise müracaatla ne yapabilmek mümkündüyse cümlesini yaptık ama cümlesi de boşa çıktı. Hokkabazlık sanatımızla dünyayı gezersek taharriyyât-ı mümkineyi dünyanın her tarafında icra edebileceğimizi düşünmek bizi müteselli ediyordu. Aktör Etyen'in Amerika'ya gitmiş olduğu sözünün sıhhatine bel bağlayarak kalkarak Amerika'ya kadar gittik. İlk teşebbüsümüz Anj namında bir kızı Etyen namında bir tiyatro aktörünün kaçırmış olduğu beyanıyla ve gerek kızın ve gerek delikanlının ta'rîf-i sîmâ ve eşkâliyle bunlara dair bize malûmat verecek zata kudretimiz fevkinde mükâfat verileceğini gazetelerle ilân etmek oldu. Heyhat! Bu teşebbüsümüzden bize ne fayda hâsıl olacak. Matmazel Anj hangi Anj? Aktör Etyen hangi Etyen? Dünyada yüzbinlerce Anjlar Etyenler var. Velev ki familyalarının ismi malûm olsun herkes her yerde kendi ismiyle şöhre-

tiyle yaşamağa mecbur değil ya. Bu teşebbüsün faydasını değil bilâkis mazarratını gördük. Çünkü bir hokkabaz herifin beslemesi olan bir kızı bir tiyatro oyuncusu kaçırmış. Elbette danışık dönüşük bir iş olması vukuu mümkün olamazdı. İki gönül bir olunca samanlık seyran olduğu hâlde koca küre-i arz bunların enine boyuna firarlarına kâfi olamaz mı? Elhâsıl bizimle görüşen Amerikanların hepsi yüzümüze gülüverdiler. «Canım, bir kadınla bir erkeğin sevişmesini bu binlerce senelik dünyada biz mi icat ettik? Ya karı ya koca için anayı babayı terk edenler yalnız bu Anj'la Etyen midirler? Rabbim safalar versin deyiniz de siz dahi müsterih olunuz» diye bize nasihat veriyorlardı.

–Öyle ya âlem işin iç yüzünü neden bilecek?

–Hikâyemizin bundan sonrası bizim hemen devr-i âlem seyahatine şebih olan seyahatimizden ibarettir. Prenses! Avrupa'da Amerika'da Afrika'da Asya'da elhâsıl hokkabazlık sıfatıyla gidilebilecek yerlerin kâffesinde bizim Mösyö Sanço'nun namı işitildi. Hünerleri görüldü. Anj'la Etyen hikâyesi bile söylendi. Çünkü bu facia âdeta Sanço'nun zihnine dokunmuş olduğundan adamcağız kimi görürse bu derdini anlatmaktan tesliyet umardı. Hayfa ki her nerede her kime dertlerimizi anlattıksa hiçbir derman bulamadık. Nihayet Singapur'da bulunuyorduk ki bir gün meyhanenin birisine girdiğimde... Ha bakınız size henüz burasını anlatmadım. Matmazel Anj benim için şu dünya yüzünde ümîd-i yegâne olmuş kalmışken bu ümidin mahvı beni ye's-i küllîye duçar etmişti. Binaenaleyh aralıkta bir dûçâr-ı hafakan oldukça içkiden istimdat ederdim. İçki olsun sarhoş etsin de ne olursa olsun her şeyi içerdim.

–Demincek konyaklı limonatayı içtiğiniz gibi mi?

–Evet Prenses! Fakat şimdiki hafakanım dahi beni içkiden istimdada mecbur eyeleyen derecelerde olduğu hâlde inayet eylediğiniz içki pek hafif pek tesirsiz oldu.

–Arzu ederseniz daha kuvvetlisini daha tesirlisini takdim edeyim.

–İnayetinizi itmam etmiş olursunuz Prenses.

Filvaki inayetini itmam etmiş olacağını Prenses dahi anladı. Derhâl kızlara emrederek bir büyük bardağı yarıya kadar konyak ve üst tarafını suyla doldurdular. İsmail Azmi bunu dahi

içince birkaç dakika tevakkuf eyleyerek cem-i kuvvet etti. Bade yine söze başlayarak dedi ki:

–Sözümüz nerede kalmıştı? Ha! Singapur'da bir meyhaneye girdiğimi söylüyordum. Ben meyhaneye girer girmez içeride bulunan adamlardan birisi yerinden fırladı. Şapkasının kenarını benden yüzünü setredecek bir vaziyetle eğerek yanımdan geçerek dışarıya çıkmak istedi. Bu adamın mutlaka benden firar eylediğini derhâl anladım. Sanki derunumdan verilen bir kumandaya ittiba ile herifin yakasından tuttum. Diğer elimle çenesi altına vurarak başını kaldırınca bizim Etyen olduğunu gördüm ve tanıdım.

–Aman ya Rap Etyen mi?

–Ta kendisi Prenses!

–Fakat şimdiden keşif ve tahminime kalırsa Etyen'in derdest olması hiçbir ümidi temin edemeyecektir.

–Lâkin o anda bunu keşfetmeğe benim iktidarım olabilir mi? Bence o anda Etyen Anj'ın kendisiydi. İşin garabeti şunda ki herif benden geberesiye korktuğu hâlde ben Etyen'in güya kırk yıldır hasretini çektiğim kardeşime kavuşmam gibi boynuna sarılarak herifi kucaklamakla öpmek istiyordum.

–Sizi görenler de kim bilir ne kadar şaşmışlardır.

–Bunu ben farkedebilir miyim? Benim tahattur eylediğim şey yalnız Anj olduğundan «Aman Etyen kardeşim bana en büyük bir dostluk etmek istersen Anj'dan bir haber ver» dedim. «Ben Anj Manj bilmem» diye inkâra ve elimden kurtulmağa çalışıyordu. Fakat halâsın da inkârın da imkânı var mıdır? «Canım ben ikinizi de affettim. Birbirinize mübarek olunuz. Bahtiyarlıkla yaşayınız. Zaten birbirinize lâyıksınız. Yalnız hemşiremin bana hayatı haberini ver de ben dahi bahtiyar olayım» diye herifi sımsıkı tutmuş olduğum hâlde mutlaka bir haber vermesi için icbar eyliyordum. Etyen halâs mümkün olamayacağını anlayınca «Mösyö öyleyse geliniz şuraya oturalım da hasbıhâl edelim» dedi. İkimiz dahi bir kenara oturduk.

–Herif mutlaka sizin hâlinize acımış olmalıdır.

–Zaten kendisi bir fena çocuk değildir Prenses. Ondan aldığım malûmatı şimdi arz eylediğim zaman siz de anlarsınız ya. Eğer Etyen yaptığı işin ne kadar mühim ve müthiş olduğunu evvelden takdir etmiş olsaydı mutlaka o denaeti kabul etmezdi.

Nasıl ki bir kenara oturduğumuz zaman evvel-be-evvel yaptığı işten fevkalhad dûçâr-ı nedâmet olduğunu itirafla özürler diledi. Ben kendisine hiçbir gayzım olmadığını ve ettiği şey fenalık olduğuna göre dahi kendisini ez-can ü dil affetmiş bulunduğumu lâyenkatı' temin eyliyordum.

–Öyle ya cebir ve şiddetin faydası olmayacağı derkâr bulunan böyle bir zamanda en âkılâne hareket yine sizin ettiğiniz hareket olur. Etyen Anj'a dair ne haber verdi? Derhâl onu söyleyiniz. Zira o zaman siz Etyen'den bu haberi almak için ne kadar sabırsızdıysanız şimdi o sabırsızlığın daha büyüğü bendedir.

–Matmazel, Etyen bana derhâl anlattı ki Anj'ı kaçıran o değildir. Kendisi bu cinayette ancak bir vasıta olmakla kalmıştır. Hatta bu tavassutundan dolayı muahharen o kadar nadim olmuş ki eğer bir dava açılmış olsa huzûr-ı mahkemede i'tirâf-ı cürmle ettiği cinayetin cezasını çekmeyi de arzu eyliyormuş.

–Demek oluyor ki evvelce dahi tahmin etmiş olduğumuz veçhile Etyen bu işte Lort Charles Hugın'a hizmet etmiş.

–Evet matmazel! Lort, Etyen'i bularak Anj'a olan sevdasını anlatmış. Anj dahi kendisini seviyorsa da pederi, sahibi, üstadı, efendisi, her neyse işte o Mösyö Sançe'ya biraz çokça para kazandırmak için nazlandığından filândan dem vurarak benim aleyhimde icra edilen muameleyi de kendisi tertip etmiş. Kızı Paris'e götürüp Lort Charles'a teslim eylediği zaman Anj dahi hemen benim hâlime karîb bir hâldeymiş.

–Vay habisler vay!

–Ondan sonra Etyen filhakika Amerika'ya kadar gitmiş. Zaten tiyatrocu değil mi? Zaten dünyayı gezmeyecek mi? İşte bu serseriyane sanatlarında yine devama başlamış.

–Ondan sonra Anj'dan hiçbir haber alamamış mı?

–Almış Prenses almış! Sabrediniz de bakınız neler olmuş. Zaten Anj'ın gaybubetiyle benim Etyen'i bulduğum zaman arasında henüz on sekiz yirmi aylık bir zaman mürur eylemişti. Etyen'se altı ay sonra Matmazel Anj'ı bizzat görmüş.

–Bizzat mı? Aman nerede?

–Yine Amerika'da. O mel'un Lort bîçare kızcağızdan daha ilk hâl-i sekrinde nâil-i visâl olarak ondan sonra kendisini yal

nız iki ay kadar zapt edebilip bade kızın zaptına ihtimam göstermemek suretiyle firarını teshil etmiş.

–Anj kaçabilmiş ha?

–Ah Prenses! Allah aşkına olsun suallerinizle hikâyenin silsilesini ihlâl etmeyiniz. Zaten zihnim ol kadar perişandır ki bu faci şeyleri naklederken nasıl eriyip gitmediğime taaccüp ediyorum. Bîçare Anj'ın sergüzeşti müstakilen bir roman olmağa kâfidir. Bunu da size başkaca hikâye ederim. Vakıa kızcağız firara muvaffak olmuş hem de yine Paris'teymişler. Lâkin duçar olduğu hâl kendisini o kadar meyus etmiş ki bizim taharriyatımızdan bazılarına vâkıf olduğu hâlde yanımıza gelip isbât-ı vücûd edememiş. Sebep ve hikmetini sonra anlayacağınız veçhile kendi katili demek olan Lorttan intikam asla mümkün olamayacağını hükmeylediğinden beyhude yere hükûmetlere müracaattla bilkülliye rüsvây-ı cihân olmayı münasip görememiş. Hatta yeis ve hicabından bize dahi yüzünü gösterememiş. «Bu hâl benim için bir mevt addolunsun İsmail ve Sanço artık beni unutsunlar. Ben de bedbahtlığım bana neler göstererecekse görüp ömrümü felâket ve sefalet içinde geçirmek için başımı alıp gitmeliyim» diye Amerika'ya kadar gitmiş. Musiki gibi bir san'at-ı nefîseye malik olduğundan tiyatrolara yazılarak «Matmazel Karolin» diye şöhret-şiâr olmuş ve elhâletü-hâzihî New York şehrindeymiş.

–Of aman ne garip, ne faci hikâye!

–Etyen bu sözü en ciddî bir söz olmak üzere söylediğinden sıdkına inandım. Hemen gidip Mösyö Sanço'ya dahi keyfiyeti ihbar ettim. İsterse Etyen'i kendi huzuruna dahi getirip söyletebileceğimi anlattım. Bîçare ihtiyar Anj'ın ilk kaybolduğu günden daha ziyade çıldırarak Etyen haini elime geçmiş olduğu hâlde nasıl olup da öldürmediğimi sordu ve kendi gözüne görünecek olursa mutlaka canına kastedeceğini söyledi.

–Zavallı ihtiyar...

–Singapur'da dört ay oynamak için bir kontrat akdetmiş olduğundan derhâl New York'a gidemezdik. Fakat ikimiz dahi oraya can atmak istiyorduk. Binaenaleyh Mösyö Sanço kendisi Singapur'da kalarak beni New York'a göndermek cihetine karar verdi. Paraca aczimiz yoktu. Bana lüzumundan fazla para verdi. Anj'a dahi bir büyük tabaka kâğıdın dört sayfasını dolduracak kadar bir mektup yazdı ki kız bu mektubu okudukta behemehâl

yine babalığı nezdine gelebileceğini ümit etmek muhakkaktı. Elhâsıl Bahr-ı muhît-i ekber aşırı Amerika'ya giden bir vapura râkiben New York'a kadar seyahat eyledim.

İsmail Azmi'nin buraya kadar nakleylediği hikâye Prenses Mihriban üzerinde o kadar büyük bir tesir hâsıl eylemişti ki zaten nahif olan elleri ayakları buz kesilerek kendisinde sıtma gibi bir hâl hâsıl eyliyordu. Vakit dahi akşam olup o gece şimendifer Paris'e vasıl olacaktı.

Bütün rüfeka taam etmeğe davrandıklarından İsmail Azmi hikâyesini tatil eyledi. Zaten tatil etmemiş bile olsa böyle bir fasılayı Mihriban rica eyleyecekti.

Hizmetçiler herkesin taamını getirdiler. Mihriban daire müdürü Fasharoz'a emrederek tam bir şişe âlâ bordo getirtti. İsmail'le karşı karşıya taam eyliyorlardı. Lâkin Prensesin şaraba gösterdiği iştiha İsmail Azmi'nin rağbetinden ziyadeydi. Binaenaleyh bordo şişesi derhâl boşandı. Prenses daire müdürü Fasharoz'a ikinci şişeyi emreylediği zaman adamcağız bir büyük ihtiraz ve tereddüt tavrı gösterdi. Çünkü koca bir şişe şarabı yalnız Acem hokkabazı içmişse bile diğerini celbe lüzum olmayacağını hükmeyliyordu. Hâlbuki Prensesin rengi bu şaraba kendinin de iştirakini gösteriyordu.

Fakat koca bir Prenses emreder de daire müdürü itaat etmez olurmu?

Şişenin ikincisi geldi. Taam hitama erdiği zaman vakıa bu şişenin yalnız rub'u kadar içilmiştiyse de taam evanisini kaldırdıkları zaman Prenses iki kadehle şişeyi tevkif ettirdi.

Şimendifer katarı 1870 muharebesinden evvel Fransa'ya tâbi olan Alzas Loren vilayeti içinden saatte elli beş kilometre süratiyle gidiyordu. O gece gayet lâtif bir mehtap, katarın geçtiği sahraları tenvir eylediğinden bu seyahat âdeta bir safa addolunurdu. Ancak bizim yolcular o kadar şarap içtikleri hâlde dahi mağmum ve müteessir olduklarından İsmail Azmi dahi işte bu teessürle hikâyesinde devam eyliyordu.

«9»

Diyordu ki:

–New York'a vardığım zaman Matmazel Anj'ı tiyatroculuk

ism-i meşhûruyla derhâl bulmakta hiçbir suubet olmadığını bilirsiniz. Daha şehr-i mezkûra vasıl olur olmaz ilk müracaat eylediğim yerlerde Matmazel Karolin ismini verdiğim anda «Ha! Şu meşhur primadonna» diye derhâl bildiler. Kendisiyle mülâki olmaksızın biraz Anj'ın husûsiyyet-i ahvâlini öğrenmeyi kurmuştum. İki sebepten dolayı buna muvaffak olamadım. Evvelâ kendisini bulmak ve görmek hususunda sabırsızlığım tehalük derecesine varmıştı. Saniyen Anj benim nazarımda henüz James'in oyunlarına devamdan meneylediğim Anj bulunduğundan kendisine dair istihsal edeceğim malûmat şayet bu nazarımı tagyir eder de ondan dahi başka hükümler çıkar diye düşünmüştüm.

–Hikâyenin revişine göre bu iki suretten zaten emin olabilirdiniz.

–İşte onun için korktum ya. Elhâsıl doğruca opera tiyatrosuna giderek vizite kâğıdımı Matmazel Karolin'e gönderdim.

–Kim bilir sizi ne iştiyakla kabul etmiştir?

–Heyhat! Anj tarafından reddolunursam ne dersiniz Prenses?

–Ret mi olunursanız? Aman bu nasıl lâkırdı?

–Ben size her şeyi dosdoğru hikâye edeceğim demedim mi? Evet reddolundum. Matmazel Karolin, İsmail Azmi isminde bir adam tanımadığından benimle görüşemezmiş. Aman ya Rap! Çıldırmak işten bile değil. Vâsıta-i muhâbere olan kadına «Onun asıl ismi Anj'dır ve benim onun nezdindeki ismim Gro Türk'tür. Beni unutması mümkün müdür?» diye izahat vermeğe başladımsa da kadın yüzüme bakıp gülerek «Mösyö bu izahatın ne kadar kıymet ve ehemmiyeti olabileceğini ben takdir edemeyeceğimden dolayı beni mazur görünüz. Hatta şu lâkırdılarınızı dinlemek için zaman geçirmek, ifasına mukabil ücret aldığım hizmetten beni men ve tehir edeceği için kusurum bile vukua geliyor! Affınıza mağruren!...» diye çekildi gitti.

–Evet! Amerikalılar öyledir. Kendi vazifeleri dahilinde olmayan işler için bir saniyelik zamanlarını bile feda etmezler. Ee, ondan sonra ne yaptınız? Anj'la mülâkat kat'iyen nasip olmadı mı?

–Tiyatrodan meyusen avdetteki hâlimi size mümkün değil bihakkın anlatamam. Hiç haberim olmadığı hâlde bilâ-ihtiyar gözlerimden boşanmış olan yaşlar yeleğimi sırılsıklam etmiş ol-

duklarını sonraları biraz aklımı başıma aldığım vakit gördüm. Bereket versin ki o akşam oyun verileceğini tiyatro kapısındaki yaftada görerek hiç olmazsa Anj'ı sâha-i temâşâ üzerinde göreceğim diye müteselli olabilmiştim. Akşamı güç getirebildim. Şüphesiz tiyatroya alışkın olanların kâffesinden evvel gişeye ben koşup giderek birinci sıra koltuk sandalyelerden bir tanesini isticara can attım. Eyvah ki gişe henüz açılmamış! Sadhezeran eyvah ki hem de açılmayacaktır. Zira tiyatro kapısı üzerinde gündüzden yapıştırılmış olan levhanın üzerine büyük harfle diğer bir levha yapıştırılarak «Matmazel Karolin'in birden bire keyifsizlenmesi hasebiyle bu akşam verileceği ilân olunan oyun verilemeyecek» diye ihtar olunuyordu.

–Çok şey! Ne acayip beliyeler!

–Bu haberi alınca beynim bilkülliye dönmeğe ve gözlerim kararmağa başladı. Anj'ın o kadar muhibbiyken kendimi güya düşmanı olmuş gibi bir hâlde bulmaktaydım. Singapur'dan New York'a Anj'ı kurtarmağa gelmişken güya intikam etmeğe gelmişim gibi kalbimde bir şeyler hissine başladım. Şöyle diyebilirim ki o anda Anj karşıma çıkacak olsa «Ah kardeşim! Sevgili Anj» diye boynuna sarılacağıma «Seni hınzır aşüfte seni!» diye göğsüne tabanca çekebilirdim.

–Evet! Muhabbette derece-i ifrâta varanların son hâl-i ye'sinde böyle birden bire hiss-i intikama mağlûp oldukları pek çok defalar vaki olur.

–Derhâl civarda vaki bir kahvehaneye gittim. Evvelâ yarım bardak konyağı def'aten çektikten sonra...

–Nasıl ki şimdi dahi bir kadeh şarabı def'aten ve susuz olarak çekmeğe ihtiyacınızı görüyorum.

Diye Prenses Mihriban taamdan sonra alıkoymuş olduğu bordo şişesinden kadehi leb-rîz ederek Azmi'ye sundu. Azmi dahi hamle-i vâhidede kadehte bir katre cür'a bırakmayarak yine hikâyesinde devam eyledi. Hatta bir dakika evvel hâl ve tavrı faci bir suret göstermekteyken Mihriban'ın böyle bir câm-ı Cemle mücamelesi üzerine yine o hâl dahi tahavvül ederek lâtif bir tebessümle dedi ki:

–Evet matmazel, bu şarabı def'aten içtiğim gibi o konyağı dahi def'aten içerek kalemi elime aldım. Başladım yazmağa.

Ama ne yazdım bunu o zaman anlayacak hâlde bulunmadığım gibi hâlâ şimdi dahi tahattur edemiyorum. Yazdım! Yazdım! Yzdım! Yazdım! Yazdığımı bir daha okumaksızın zarflayıp zarfın üzerine dahi «Opera tiyatrosunda primadonna Matmazel Karolin» diye işaret ederek tamam kahvehane yanındaki şehir postası kutusuna attım. Kendim dahi küçük kadehlerle konyak içerek ta'dîl-i teessür için tekrar gazinoya girdim. Yirmi dakika sonraydı ki gazinodan içeriye koca sakallı bir adam gelerek evvelâ herkesten af diledikten sonra «Efendiler içinizde İsmail Azmi namında bir efendi var mıdır?» diye sordu. Ben derhâl yerimden fırlamışım. Yanıma gelip «Sizi şimdi Matmazel Karolin istiyor» dedi.

–Demek oluyor ki mektubunuzun cevabını o kahvehaneye göndermesini dahi Anj'a yazmışsınız.

–Hayır Prenses bunu unutmuştum. Fakat orası Amerika'dır. Şehrin intizâm-ı fevkalâdesi ahalisini yine fevkalâde olarak düşündürür. Cevabı nereye göndereceğimi yazmadığımdan ve New York'ta her yüz hatvede bir şehir postası sandığı bulunup hepsi dahi numaralı olduğundan posta müvezzii her sandığı açtıkça içinde bulduğu mektupların üzerine bir damga vurur ki bu damga o günkü tarihle sandığın numarasını ve hangi saatte kaçıncı küşatta o mektubun zuhur eylediğini mebnidir.

–Ne intizam!

–Evet matmazel! İntizamın bu derecesi Amerika'ya mahsustur. İşte Anj mektubun üzerinde bu damgayı gördüğü zaman «Bu mektup beş dakika evvel filân numaralı sandığa konmuş İsmail Azmi mutlaka sağdan soldan o sandığa iki yüz hatve mesafede bir yerde mevcuttur» diyerek o mesafe zarfında girmedik yer sormadık adam bırakmamak şartıyla mahut koca sakallı herifi göndermiş.

–Hakikat intizamı fevkalâde olan yerlerin sekenesi dahi fevkalâde surette mülâhazalar ediyorlar.

–Koca sakallı herif önüme düşerek büyük operanın arka semtinde sekiz dokuz kat yüksek bir haneye soktu. Bu hanenin dördüncü katına kadar çıktık. Bir daireye girdik. Anj gayet mükellef bir ruba giyinmiş olduğu hâlde karşıma çıktı.

–Kim bilir ne tehalükle boyun boyuna kucak kucağa gelerek sarmaş dolaş oldunuz?

–Sûret-i ma'kûsesi muhakkak olduğu için mi böyle söylüyorsunuz Prenses?

–Yok, cidden hakikaten öyle olmak lâzım geldiği için öyle söylüyorum.

–Öyleyse hata ediyorsunuz efendim. Zaten ben dahi böyle bir surette kabul olunacağımı hiç tahmin etmiyordum. Anj'ın beni sûret-i kabûlü tamam zannıma muvafık çıktı. En soğuk bir İngiliz hiç hoşlanmadığı bir adamı ne kadar külfetle kabul ederse Anj dahi beni öyle kabul ederek nasıl verdiğimi bilemediğim bir selâma yalnız bir baş işaretiyle mukabele eyledi. Bir de «Bu akşam keyifsiz olduğum bütün New York içinde şayi olduğu hâlde beni ziyaretinizle rahatsız etmenize ihtiyaç gösteren esbâb-ı mühimmenin neden ibaret olduğu muhtasaran anlatmanızı rica ederim efendim» dedi.

–Ne azim tebeddül?

–Çıldıracak şey! Öyle değil mi matmazel? Sizi en büyük teminlerle yemin ederim ki Anj'ın bu sözü üzerine aramızda ne yolda bir muhavere güzar eylediğini bilmiyorum. O zamanlar bana öyle bir hastalık gelmişti ki bir aralık kendimi kaybeyleyerek ne söylediğimi ne yaptığımı bilmeksizin birçok şeyler ve birçok işler yaparmışım. Baygınlık gibi bir hâl ama fiilsiz hareketsiz bir baygınlık değil.

–Her hâlde pek tehlikeli bir hâl.

–Evet Prenses, biraz zaman bu hâlde kaldıktan sonra yavaş yavaş ayıldığımda ellerimi Anj'ın elleri içinde ve dudakları altında buldum ki ateşin nefesleri ellerimi yaktıkları hâlde güya bu ihtirakı ittifa içinmiş gibi gözlerinin yaşları dahi bir yandan ellerimi ıslatıyordu.

–İnsanın mahir bir ressam olup da derhâl resmedeceği gelen bir manzara!

–Aklımı başıma aldığım zaman Anj tarafından söylendiğini işittiğim sözler şunlardan ibaretti. Diyordu ki: «Ahvalimiz kadar ciddiyyât-ı mühimmeden olan işler bu kadar teessürle müzakere edilemezler. Olabilir ki yine benim Gro Türk'üm olabilirsiniz. Fakat evvel-be-evvel teessürünüzü tadil etmelisiniz. Kanınıza serinlik vermelisiniz.» Bu sözleri işitip anladıktan sonra olanca kuvvetimle cebr-i nefs ettim. Kanıma biraz daha se-

rinlik vermek matlupsa bana yarım şişe konyak inayet etmesini söyledim. Pek büyük bir tavr-ı teessürle yüzüme bakarak dedi ki: «Zaten sizi pek sarhoş gördüğümden dolayı dilhun olmaktayken bu fenalığı bir de kendi elimle tezyit mi edeyim?»

–Zavallı kızcağız!

–Kız mı zavallı ben mi ey Prenses! Maahaza Anj'ın bu sözü benim için vesîle-i kelâm oldu. Dedim ki: «Anj! Bizim maddî ve manevî her hâlde sebeb-i saâdetimiz ve devletimiz sendin. Senden sonra biz pek fenalaştık. Sarhoş da olduk. Perişan da olduk. Her şey olduk. Yine senden bize medet olmazsa ahvalimiz pek müşkül olacaktır. Belki kanlı katil bile olacağız. Belki kendi nefs-i habîsimizin kendimiz katili olacağız.

–Aman ne soğuk ne müthiş lâkırdılar? Kim bilir o zaman bu lâkırdıları nasıl bir fahiş ve müthiş tavırla söylemiş olacağınızdan hükmündeki dehşet mutlaka bir kat daha artmıştır.

–Öyle olmalı Prenses! Bundan Matmazel Anj dahi korkmuş bulunmalı ki pek büyük bir ihtiyatla söz söylemeğe kendisini mecbur gördü. Dedi ki: «Her mededi benden bekliyorsanız evvelbe-evvel şu sarhoşluğunuza çâre-saz olayım. Onun çaresi de men-'imdir. Sizi içkiden menediyorum. Hiç olmazsa benim huzuruma sarhoş gelmemelisiniz ve benim huzurumda içmemelisiniz.» Bundan maada Anj kemâl-i teessürle ahvalime dahi acıdı. Dedi ki: «Bakınız sizi ne kadar bozulmuş görüyorum. Paris'teki hâlinize nispetle âdeta bir büyük hastalıktan kalkmış gibisiniz.» Hâlbuki kendisi dahi kemâl-i sıhhatle zaman geçirmişe benzemiyordu. Paris'teki taraveti rengi bilkülliye değişmiş olduğu gibi ah! O hâl-i ma'sûmiyyet-i melekânesi hiç kalmamıştı. Paris'te Anj bir kızdı. Amerika'da bir karı olmuş. Diyebilirim ki Paris'te bir melekti Amerika'da bir şeytan olmuş. Paris'teyken kalbinde bulunan bir şeyi lisanı söylemeyecek olursa gözleri ve çehresi ketm ve inkâr edemeyerek söylerlerdi. Şimdiyse Amerika'da görüyorum ki ağzından çıkan sözleri hâl ve tavrı tasdik etmiyor. Paris'te onun nazarında her şey bir hakikatti. Hâlbuki Amerika'da her hakikatin Anj nazarında hayal olmuş bulunduğunu görüp duruyorum. Onun için her şey tiyatro olmuş bulunduğu besbelliydi. Ben çılgınlık veya helâk derecelerinin birisiyle diğeri arasında perişanken o beni dram oynuyor diye telâkki eyleyerek kendisi dahi karşımda dram oynayan bir aktrist rolünü icra eyliyordu.

–İyi ama dram oynayan aktristler ateşîn enfas ile âşıkının ellerini yakarlar ve kaynar göz yaşlarıyla bu ihtirakı güya ittifa ederler mi?

–Ederler Prenses. Dramların erbâb-ı temâşâya olan tesiri onları oynayanlara ettiği tesire nispetle hiçtir. Bir dramı temaşa edenden ziyade oynayanlar müteessir olurlar. Onlardan daha ziyade teessürse yazanlarda olur. Hiç oynayan oyuncuları hayali hakikat derecesinde tasvire kendilerini mecbur edecek kadar müteessir edememiş olsa bu oyuncuların harekâtı sekenatı etvar ve mişvarı erbâb-ı temâşâyı hüngür hüngür ağlatabilecek tesirler göstermek kabil midir? Hatta en büyük oyuncular kendilerine tefrik edilen rolü beğenmezler sevmezlerse kabul etmezler oynamazlar. Binaenaleyh Anj'ın enfâs-ı âteşîni ve kaynar gözyaşları bir hokkabazın hüneri gibi yalandan değildi. Lâkin Paris'teki Anj'ın bu missillü tahassüsât-ı nefsâniyyesi birer hakikat olduğu hâlde Amerika'daki Anj'ın teessürat ve tahassüsatı tiyatrodaki bir mahir ve hassas aktristin teessüratı suretindeydi. Veyahut belki ben hata ediyordum. Hikâyemizin ilerisinde hata veyahut isabetimin derecesi anlaşılabilir.

Anj hakkındaki zannında İsmail'in hata veya isabeti sonradan anlaşılacak bir şeymiş. Öyle olsun. Fakat bir oyunu temaşa veyahut bir romanı mütalâa edenlerin teessürlerinden ziyade o oyunu icra eden aktörlerin veyahut gerek oyunu ve gerek romanı yazan müelliflerin müteessir ve mütehassis oldukları hakkında İsmail Azmi'nin söylediği sözler pek doğrudur. Müellif veyahut oyuncu kendisi duymazsa hiçbir kimseye hiçbir duygusunu tesir ettiremez. Teessürün en büyüğü elbette onlarda olur. Zira tahayyülâtını hariçte tasvir için bütün hüsn-i rikkatini o nokta-i tahayyüle hasr ve tahsis etmiştir. Kariler veyahut erbâb-ı mütâlâa böyle olanca dikkatlerini hayâl-i mezkûru tecessüm ettirmeğe hasredebilirlerse teessür ve tahassüslerinin derecesi ancak o zaman oyuncunun veya müellifin derece-i teessür ve tahassüsüne takarrüp etmiş olur.

«10»

Bîçare İsmail Azmi için şu muhtasar mübahasecik bayağı dinlenmeyi mucip oldu. Yani diyebiliriz ki eğer araya böyle bir söz girmemiş olsaydı İsmail Azmi bahsin sonlarında almış olduğu

suret üzerine hikâyede devama hemen de muktedir olamaycaktı. İmdi tekrar hikâyesine avdet eyledikte dedi ki:

–Elhâsıl Prenses, birinci, ikinci, üçüncü mülâkatlarımızda Anj'a Singapur'dan New York'a kadar etmiş olduğum seyahattan maksad-ı aslî ne olduğunu tamamıyla dermeyana muktedir olamadım. Görüyordum ki Anj bizim tamamıyla yabancımız olduktan maada Amerikan maişetini dahi tastamam almış olduğundan, şayet hoşuna gitmeyecek bir hâl ve tavırda veya bir teklif ve icbarda bulunacak olsam beni âdeta tart ederek bir daha huzuruna bile kabul etmeyebilir. Hem de böyle bir muameleyi reva görecek olursa ne diyebilirim? Babası değil, kardeşi değil, hiçbir şeyi değilim ki üzerinde bir hakkım olacağını dava edebileyim. Fakat mülâkatlarımız taaddüd edip de Paris'teki sûret-i maîşetimiz gibi yine familyaca konuşmakta devam ede ede Anj'ın hâl ve tavr-ı dîger-gûnunun dahi itidal etmeğe başladığını gördüm. Âdeta anlıyordum ki kızda olan hâlin hakikati bir daha evvelki hâl-i ma'sûmiyyete avdet edemeyeceğini ve Mösyö Sanço nezdine gidemeyeceğini gördüğü için bari bu imkânı bilkülliye mahvetmiş olmamaktan ibarettir. Bir adam elinden yere düşürüp kırıldığını gördüğü bir sırçanın tekrar tamiri kabil olamayacağını derpiş eder etmez üzerine bir tekme daha vurarak bilkülliye tuzla buz eder.

–Evet! Hatta bir adam ilk cinayeti irtikâp edip de ondan halâsı mümkün olamayacağını kat'iyen zihnine koyduktan sonra bilkülliye fikr-i cinâyeti büyülterek güya salâh-ı hâl denilen şey onun yanından hiç geçmemişe döner. Bunun içindir ki erbâb-ı cürmü tekrar salâh-ı hâle sokabilmek için hâkimlerin mürüvveti ve merhameti biraz ziyadece olmalıdır.

–İşte ben dahi bu dakikayı nazar-ı ihtimâle aldığım içindir ki Anj'a karşı gayet mutedil ve ihtiyatkârane bir meslek iltizam eyledim. Hatta Mösyö Sanço'nun kendisine yazmış olduğu kâğıdı üçüncü dördüncü mülâkatlarımıza kadar kendisine vermemiştim. Ha! Şunu arz etmeyi unuttum ki yalnız ilk mülâkatımızın üzerinden iki gün geçmişti. Ondan sonra Anj yine tiyatroda vazifelerini icraya başlayıp bense her akşam tiyatroya gider hatta tiyatrocuların mecmaı olan kulislere hariçten adam girmesi yasak olduğu hâlde ben Anj'ın kardeşi olmak sıfatıyla kulislere kadar girerdim. Oyunun hitamında dahi Anj'ı ikametgâhına kadar götürüp

biraz lâkırdı eyledikten sonra ben kendi yerime çekilirdim. Ah kendi ikametgâhıma gitmeyi hiç istemez ve Paris'te olduğu gibi Anj'la beraber bulunmak hevesini gönlümden asla çıkaramazdıysam da bunu Anj'a teklif henüz kabil mi olur?

–Ya Anj'ın bazı husûsiyyât-ı ahvâli sizin kendi ikametgâhına kadar her akşam gitmenize mâni olmaz mıydı? Afedersiniz! Bu sualim biraz başı açık bir sual olduysa da tiyatro oyuncusu olan ve Paris'teki ahvali yine sizin anlatmış bulunduğunuz kadar tahavvül eylemiş bulunan bir kız için bazı böyle husûsiyyât-ı ahvâl dahi olabilir.

Bu sual İsmail Azmi'nin yüzünü kızartmıştı. Prenses Mihriban'sa delikanlıda şu tavr-ı mahcûbâneyi görmüş olmasından dahi memnun olmuştu. Zira İsmail hâlinde bulunan bir hokkabaz için artık utanmak arlanmak, ar, namus, mahcubiyet ne olduğunun ehemmiyeti bile olmamak lâzım gelirken aks-i hâlin vukuu kendi lehinde pek büyük bir hüsn-i şehâdet makamına kaim olurdu.

Hâsılı İsmail Azmi bu sualin cevabını gayet utanarak verdi. Cevap olmak üzere dahi diyebildi ki:

–Prenses! Anj'ın bu misillü husûsiyyât-ı ahvâlini ne kendisinden sordum ne de başkalarından öğrenmeğe çalıştım. O dahi söylemedi. Fakat kendisiyle mülâkatlarım esnasında bana bu yoldaki ahvaline dair hiçbir serrişte göstermedi. Nihayet ya beşinci ya altıncı mülâkatımızdaydı ki lâkırdı Mösyö Sançonun ne güzel bir adam olduğuna ve ikimizin ve bilhassa Anj'ın hakkında ettiği babalıklar bizi son dereceye kadar kendisine minnettar edeceğine dair mütelehhifane bir muhavereye tahavvül etmekle işte o zaman Sançonun mufassal mektubunu Anj'a verdim. Anj tekmil okudu. Hem okur hem de bilâ-ihtiyar ağlardı.

–Zavallı kızcağız!

–Bitirdikten sonra «Ah İsmail! Şu felâket başımıza gelinceye kadar baba kız ve kardeş gibi geçirmekte olduğumuz ömür ne güzel ne tatlı bir ömürdü!» diye geçmiş zamanın ahvaline tahassür gösterince söze başladım. Hemen bir saat devam eden bir muhavere üzerine anlattım ki eğer başımıza gelmiş olan şey bir felâketse o felâkete hâlâ katlanıp durmak reva görülemez. Eğer baba ve kız ve kardeş olarak sürdüğümüz ömür cidden kendisince

mûcib-i tahassürse o surete maişete yine avdet etmemek olamaz. Bîçare Anj bu sözlerimi tasdik ederek «Çi-fâide ki siz o İsmail ve o Sanço olduğunuz hâlde ben o Anj değilim!» dedi. Bir mübahase dahi bu söz üzerine açıldı ki aynen size hikâye edecek olsam suda'ı mucip olur.

–Hayır! Suda'ı mucip olmaz. Belki hikâyeyi kısa keseceğinize dair evvelce vermiş olduğunuz vaade münafi düşer.

–Lâkin a Prenses! Bu tafsilâtı vermedikten sonra hikâyenin tadı mı çıkar?

–Bence hikâye haddizatında o kadar tatlıdır ki bu misillü tafsilât ona lezzet-i zâide veremeyip hele benim gibi hikâyenin neticesini bir an evvel görmeğe can atanlar için bu tafsilât âdeta hikâyenin tadını bile kaçırır.

–Öyleyse biraz daha ihtisar edeyim. Şu son muhaverelerimiz Anj'la bir mücadele suretini aldı. Kendisini ikna için ne kadar kuvvetli deliller burhanlar irat eyliyorduysam da cümlesini redde gayret ederek reddine muktedir olamayacağı defalarda dahi «Hayır olamaz! Ben evvelki Anj değilim! Ben artık fena bir kız oldum. Şeytan oldum. Sizin içinize avdet edemem» diyordu. İrat eylediğim berahinle kendisini ikna kabil olamayacağını görünce nihayet yalnız bir çarem kaldığına hükmederek o çare olmak üzere dahi dedim ki: «Anj! Senin evvelki Anj olup olmadığına ne Mösyö Sanço karışabilir ne sen karışabilirsin. Bunu düşünmek bana ait bir şeydir. Paris'te sen kendin bana teklîf-i izdivâc etmedin miydi? Öyleyese Lort Charles seni kaçırtmış olmaktan ziyade benim nişanlımı kaçırtmış sayılır. Şimdi dahi «Ben evvelki Anj değilim sizin yanınıza gidemem» diye muhalefette bulunmak sana ait bir hak değildir. Belki «Sen evvelki Anj değilsin! Seni kabul edemem» diye itirazda bulunmak bana ait bir haktır.

–Vay vay! Sizde epeyce avukatlık dahi varmış.

–Yeis insana her şeyi yaptırır Prenses!

–Bu söz üzerine Anj ne muamelede bulundu? Çabuk söyleyiniz.

–Sözüm kendisine pek ziyade tesir eyledi. Fakat ne kabul ne de redde dair cevap vermeyip mübahasede âciz kalan bir adamın hâl ve tavrıyla önüne bakakaldı. Bense hazır şu kadarcık galebeye nail olmuşken galibiyeti tamamıyla temin eyleyeyim diye

sözde devam eyledim. Dedim ki: Senin Lort Charles'la aranızda başına neler geldiğini Mösyö Sanço asla bilmiyor. Hoş ben dahi henüz hiçbir şey bimiyorum ya? Fakat Sanço senin Paris'teki Anj olmadığını dahi bilmiyor. Eğer arzu edersen yine de bilmez. Asla bildirmeyiz. Dünyada her şeyi herkese dosdoğru söylemek mecburiyeti bize münhasır kalmadı ya? Deriz ki güya seni Paris'e yakın bir yere kaçırtmış olduğu hâlde sen onun hiçbir emeline meydan vermeksizin elinden kaçıp kurtuldunsa da bizden korktuğun için âşiyâne-i pedere gelemeyip serseriliği ihtiyar eyledin. Bu yolda daha ne söz söylemeyi tensip edersen ben sana tamamıyla sırdaş olurum. Zati bîçare ihtiyarın ne kadar ömrü kalmış? Bari son günlerini olsun zehirlemiş olmayız. Hem Paris'teyken hemen izdivacımız takarrur etmemiş miydi? İzdivacımızı dahi yine derhâl akdederiz.

–Artık sözün bu derecelerini hiç reddedemeyerek kandı. Değil mi?

–Hayır Prenses! Anj henüz önüne bakarak hatta gözlerinden iri taneli yaşlar dahi yuvarlanıyordu. Bense kendi üzerinde tesirim arttıkça arttığını gördüğümden iftiharımdan ve sevincimden çıldırıyordum. Nihayet dedim ki: İşte sevgili Anj'ım, hatırıma bu kadarcık çareler geldiği cihetle hepsini sana söyledim. Daha senin aklına da neler gelirse söylersin. Cümlesine harf-be-harf itaat ederim. Senin edna bir sırrını faş etmemek için istediğin yeminleri ederim. Yok eğer bu kadar sözleri kabul etmeyecek olursan o hâlde kanaat ederim ki Paris'teki Anj olmadığın için değil daha vaktiyle bana etmiş olduğun teklifi ve verdiğin vaadi yalandan etmiş ve vermiş olduğundan şimdi o sözünü tutabilmek derecelerinde ulüvv-i cenâbı kendinde göremediğin için inat ediyorsun. Buna kanaat eyledikten sonra ben dahi artık senden bütün ümitlerimi kat' ederek ağlayarak çıkar giderim. Hangi taş daha katıysa başımı vururum. Hangi felâket beni daha tez perişan ve helâk edecekse ona müracaat eyleyerek bir an evvel halâsım çaresini ararım.»

Anj'ın yanında İsmail Azmi bu sözleri nasıl bir tavr-ı me'yûsâneyle söylemiş olduğunu anlamak isterseniz şimdi Mihriban'ın yanında nasıl hikâye etmekte olduğuna bakınız ki sûret-i hikâyesi Mihriban'a dahi tesir ederek Prensesin gözleri âdeta sulanmıştı. İşte bilkülliye yabancı olduğu hâlde Mihriban'a bu kadar

tesir ederse bu sözlerin Anj'a olan tesirine nihayet mi olur!

İsmail Azmi hikâyenin sissilesini kesmeksizin dedi ki:

–Bu son sözü söylediğim zaman Anj sanki başı üzerinde bin okkalık bir yük varmış da bu yük altında başını pek güçlükle kaldırabiliyormuş gibi davrandı. Bana sordu ki: «İsmail? Sen artık benden nefret eylediğin hâlde bu teklifte nasıl bulunuyorsun?» «Nefret mi!» diye haykırmışım. Şu ilk çığlığım dahi derhâl geçerek dedim ki: «Anj! Sevgili Anj! Benim için senden nefret etmek kabil midir? Senin yolun üzerine bir Lort Charles Hugın çıkmamış olsaydı da bir kudurmuş köpek çıksa ve seni dalamış bulunsaydı senden nefret mi edecektim? Lort bence bir kudurmuş köpekten başka bir şey değildir. Benim sana nefretimi tahayyül edebilmek için senin bana olan teveccühünü mahvolmuş diye hükmetmek lâzım gelir. Hâlbuki o teveccühü sen mahvetseydin bile ben yine senden nefret etmezdim. Aman ya Rap, Anj! Buna nasıl ihtimal veriyorsun? Ben senden nasıl nefret edermişim! Beni sevmediğin için bile senden nasıl soğuyabilirmişim ki benim sana olan muhabbetim senin tarafından dahi sevildiğim için değil mahiyetini benim dahi bilmediğim bir kuvvete mahkumiyetim içindir. Anj! Sen her ne olsan ve bana ne kadar nefret göstersen benim senden soğuyabilmekliğim muhaldir.»

İsmail Azmi hikâyeyi şu yolda uzattıkça Mihriban'ın hâli dahi fenalaştıkça fenalaşıyordu. Birkaç defa «Of! Aman artık tahammülüm kalmadı. Şunun neticesini anlat!» diye haykıracağı geldiyse de işin bu derecesi pek büyük bir eser-i hiddet olacağı için cebr-i nefs eyledi. İsmail, Prensesin bu hâllerine dikkat bile etmiyordu. Ehemmiyet bile vermiyordu. Hiç bildiğinden şaşmayarak diyordu ki:

–O zamana kadar Anj'a kendi tarafımdan bir ilânıaşk etmemiş olduğumdan ilk defa olarak esrâr-ı âşıkanemi kendisine bu şurette arz edince hâlinde tavrında azim bir beşaşet görüldü. «Benden nefret etmiyorsun ha? Bana lânet okumuyorsun ha?» sözlerini defaatla tekrar eyledi. Bade biraz daha sükût ederek nihayet dedi ki: «Azizim İsmail! Paris'te sana her ne vaat verdimse her ne teklifte bulunmuşsam cümlesini işte tekrar ediyorum. Buna elbette memnun olursun. Fakat bu yolda göze aldırdığım fedakârlığın da derecesini takdir etmelisin! Ben burada şimdiki hâlde ayda beş yüz dolar alıyorum ki sanatımı takdir edenler ka-

rîben bin dolar dahi alabileceğimi hükmeyliyorlar. Bu maaşı terk ederek yine Mösyö Sanço'nun yanına gideceğim ki bu suretle hem ondan gördüğüm babalığın mukabilini ifa ve hem de sende gördüğüm muhabbetin mükâfatını tayin etmiş olacağım. Lâkin bunun şart-ı yegânesi şu duçar olmuş bulunduğum felâketi hem hiçbir kimseye anlatmamak hem de kendi tarafından dahi benim başıma kakmamandır.»

–Ha şöyle! Yola geldi demek.

–Anj'ın bu sözü üzerine ikimiz dahi derunî bir kuvvetin sevkine tahammül edememiş olduğumuzdan kucak kucağa sarmaş dolaş olmuşuz. Bir hâl ki Paris'ten Anj'ın gaybubet eylediği zamana kadar asla vuku bulmamıştır. Ondan sonra Anj'dan bir daha ayrılmadım. O akşam kendi ikametgâhında misafiri olduğum gibi tiyatrodan istifa edip de Singapur'a avdet için gemiye bindiğimiz zamana kadar dahi beraber ikamet eyledik.

–Demek oluyor ki Mösyö Sanço sizi hâlâ Singapur'da bekliyordu da onun için siz dahi Singapur'a avdet eyliyordunuz.

–Evet Prenses! Çünkü galiba evvelce dahi hikâye etmiş bulunduğum veçhile Mösyö Sanço'nun Singapur'da bir kontratı olduğundan oradan mufarakat dahi edemezdi. Biz Anj'la beraber Singapur'a vardığımız zaman Mösyö Sanço'nun kızına tekrar kavuşmuş olmaktan mütehassıl sürur ve ferahını mümkün değil tarif edemem. Anj'sa artık tiyatroculukta mahir bir aktris olduğundan ihtiyar huzurunda hep masumiyet rolünü icra eylerdi. Bu oyunu o kadar maharetle oynardı ki Sanço henüz kendisini Paris'teki Anj olmak üzere telâkki ederdi.

–Şimdi hikâye benim de dahi bildiğim bir zamana gelmiş oldu. Demek oluyor ki Singapur'dan sonra bütün Hindistan'ı seyahat eylediğiniz sırda...

–Evet Prenses! Bütün Hindistan'ı seyahat eyledik. Siz dahi bizi bu seyahatlerimiz esnasında görmüş olacaksınız. Vakıa biz dahi o zamanlar Safa Kok Sanc sahip namını işittikse de bugünkü müşerrefiyetimiz kimin aklına gelirdi?

–Kezalik demek oluyor ki Mösyö Sarpson'u dahi bu esnada gördünüz ki kendisinden intikama sizi mecbur eyleyen hâl dahi bu esnalarda vaki oldu.

–Ah Prenses! Mösyö Sarpson'u bu esnada Hindistan'da gördü-

ğümüz gibi bundan evvel dahi görmüş olduğumuzu anlayamadınız mı?

–Bundan evvel nerede gördünüz ya?

–Ya Anj'ı o felâkete uğratmış olan Lort Charles Hugın dedikleri hınzır Mösyö Sarpson'dan başkası mıdır?

–Aman!...

Prensesin bu «Aman!» demesi âdeta ejder gören veya hücumuna duçar olan bir adamın haykırması nev'indendi. İsmail Azmi Prensesin bu hayreti üzerine derhâl izahat vermeğe başladı. Dedi ki:

–Evet Prenses! Bizim Lort Charles Hugın sizin Mösyö Sarpson'un ta kendisi imiş. Biz dahi bunu Hindistan'da anladık. Hem de kendisini bize Sarpson yine kendi anlattı.

–Aman lütfediniz! Bence hikâye bitmiş demektir. Zira Sarpson Anj yüzünden size bu kadar felâket getirdiği hâlde elbette ondan intikama haklı görülürsünüz. Şu kadar ki o zamandan beri hesabımca dört seneden ziyade zaman geçmiş olduğu hâlde Sarpson'dan intikamınızı tehire sebep ne olmuştur?

–Prenses! Evvelâ hikâyemiz henüz tamam olmamıştır ki size bu sualinizin cevabını vereyim. Ben Sarpson'dan Anj'ı kaçırmaktan ibaret bulunan fenalığın intikamını almağa çalışmıyorum. Sarpson'un bize olan fenalığı bundan ibaret bulunsaydı biz onun ismini bile kâle almayarak mesuden yaşayabilirdik. Zira o zaman Anj'a söylediğim sözü pek ciddî olmak üzere kabulünüzü rica ederek tekrar ederim ki bence Sarpson, Anj'a tasallut etmiş bir kuduz köpekten başka bir şey olmayıp biz Anj ile muvasalat eyledikten sonra bu hâli geçmiş bir müthiş rüya gibi teʃâkki ile hep mesut oluyor ve hemen o günlerde izdivâc-ı kat'îmiz için Sanço'ya müracaat etmek üzere bulunuyorduk. Sarpson'dan intikamın asıl veçhi bundan sonra hâsıl olmuştur. Oysa Anj'ın kendi hikâyesi demek olmakla benim hikâyemden bilkülliye başka bir hikâyedir. Fakat işte şimendifer katarı Pris'e vasıl olmuş bulunduğundan o hikâyeyi dahi naklin imkânı kalmamıştır. Binaenaleyh en karîb bir zamanda bu hikâyeyi de size söylemek kararıyla şimdilik makaleme hatime çekmeğe mecburum.

Filvaki şimendifer katarı Paris istasyonuna girmiş olduğundan herkes gerek kendileri ve gerek eşyaları kaydına düşmekle hikâyede devam imkânı kalmamıştır.

(İntihâ-yı kitâb-ı hâmis)

Altıncı Kitap

«Matmazel Anj»

«1»

Napoli'den Paris'e azimet eden bizim yolcuları Fransa Payıtahtına isal etmiş bulunan şimendifer hattı nısf-ı leyle iki saat kalarak Paris mevkiine girmiş olduğundan eğerçi Safa Kok Sanc familyasının adamları onların eşyasını nakil ve familya azası arabalara irkâp gibi hizmetleri derhâl ifa edebilirlerse de İsmail Azmi kendi maiyeti halkıyla eşyasının ihraç ve nakline doğrudan doğruya kendisi nezaret edeceğinden Prenses Mihriban'a bittabi veda ederek işleriyle iştigale başlamıştı. Yani diyebiliriz ki İsmail Azmi'nin işlerini gördüreccek başka bir liyakatli adamı bulunsaydı, Prenses Mihriban, İsmail'in kendi yanından ayrılmasına müsaade vermezdi.

Bu adem-i müsâadenin vecih ve hikmetini burada uzun uzadıya izah etmeğe ihtiyaç var mıdır? Mihriban, Matmazel Anj'ın hikâyesine ol kadar merak ederek Azmi'yse tamam can alacak bir noktasında bıraktığı hâlde tekrar bir zaman bulup da itmam ve ikmaline değin Mihriban nasıl tahammül edebilir?

Lâkin şu mufarakat İsmail için mecburî olduğu gibi ilk hâsıl olacak imkân üzerine gidip hikâyeyi Prensese ikmal edeceğini dahi kaviyyen kat'iyen vadeylediği veçhile Prenses çarnaçar sükût ve ıstıbara mecbur olmuştu.

Safa Kok Sanc familyası için Paris'in kibar mahallesi demek olan Saint Jermen Mahallesi'nde güzel bir otel isticar edilmiş olduğundan Hintli familya doğruca kendi oteline indi. İsmail Azmi dahi Pale de Justis civarında bir büyük hanenin üç odalı bir dairesini isticar ederek maiyeti halkıyla beraber oraya yerleşti.

İsmail Azmi'nin Paris'e gelmesi Sarpson'dan intikam için olduğu derkârdıysa da öyle halkın tahrîk-i merâkıyla para kazanmak intizarında bulunan bir hokkabazın hazır şu ele girmiş olan fırsattan istifade etmemesi kabil olamayacağından bir yandan Fransa adliyesince iktiza eden esbâb-ı muhâkemeyi tehyie ve ikmal etmekle beraber diğer taraftan dahi Paris'te medyumluk icra ederek küllî bir meblâğ kazanmak tedarükâtına müsaraat eyledi.

Hakikat, İsmail Azmi için şu fırsat pek büyük bir fırsat olduğuna şüphe etmemelidir. Onun yerinde başka birisi olsa, böyle bir fırsatı ele geçirmek için kudretinin fevkinde ilân ve teşvik masarifi verebileceği hâlde İsmail Azmi bu fırsatı tabiatıyla ele geçirmiş olduğundan, o yüzden husule gelecek faydayı kaçıracak kadar erbâb-ı belâhetten değildi.

Hatta kendisi Paris'e vasıl oluncaya kadar evvelden göndermiş olduğu adamı birkaç gazeteciyle görüşerek ahvali hikâye etmiş bulunduğundan ve zaten Paris'te gazete muhabirleri, karilerini eğlendirmek için bu yoldaki hikâyeleri para vererek dinlemek mecburiyetinde olduklarından Napoli'de Acem hokkabazı Mirza İsmail ve Sarpson ve Hintli Prens Safa Kok Sanc fıkraları bunlar Paris'e gelmezden evvel Paris gazetelerinde bir hayli sütunlar doldurmuştu.

İsmail Azmi, Paris'e gelir gelmez kendi adamı bu gazetelerin ön nüshalarını kâmilen kendisine vermekle hokkabazlık sıfatını tekrar takınan Acem!... Efendi, gazetelerin badema icra edecekleri neşriyatı tanzime evvel-be-evvel teşmîr-i sâk-ı ihtimâm eyledi.

Meselâ gazeteler evvelâ bundan şu kadar evvel hikâyelerini yazmış oldukları Acem hokkabazı Mirza İsmail Hanın Paris'e gelmiş olduğunu ve ondan biraz sonra dahi hükûmetin adalet kilidi altında mevkuf ve mahpus bulunan Mösyö Sarpson'un müddeîlik derecesinde aleyhinde şehadet etmek üzere Safa Kok Sanc familyasının dahi Paris'e vasıl olmuş bulunduğunu yazdıkları gibi iktiza eden zamanlarda iktizası kadar mufassal bentlerle Sarpson denilen habisin ne kadar cinayatı varsa cümlesi şimdiye kadar herkese meçhul kalmışken cümlesi de Mirza İsmail Hanın hem de mücerret ervâh-ı gaibeyle olan taallûku hasebiyle meydana çıkarmış olduğunu bilisbat, bu mes'ele-i şibh-i fenniyye hakkında gelmiş geçmiş medyumların tarihleri karıştırılarak îzâhât-ı fenniyye ve ma'lûmât-ı târîhiyye vermeğe başladı.

Vakıa Paris'te bu missillü hülyalara hakikat nazarıyla bakmayacak çok açık gözlü adamlar pek çoktur. Ancak bu misillü şeylere inanmasalar dahi her şeyden bir eğlence aramak mecburiyetinde bulunan Paris'liler evvelkilerden daha çoktur. Hele her yerde olduğu gibi Paris'te dahi mıknatıs-ı hayvânî mebahisine inanan adamlar nadirattan olmadığından, gazeteler İsmail

Azmi'nin neşriyatına sütunlarını açtıkları zman hariçten hasbî olarak dahi bu bahiste İsmail Azmi'nin gerek lehinde ve gerek aleyhinde bentler yazanlar o kadar çoğaldılar ki hokkabaz efendi tek kendisinden bahsolunsun da isterse aleyhinde yazılsın i'tikad-ı menâfi-cûyânesinde bulunmakla, kendi aleyhinde yazanlara gâhice kendi imzasıyla da cevaplar vererek halkın merakını arttırdıkça arttırırdı.

Zaten bu mesele merak edilmeyecek de bir şey midir? Vakıa biz İsmail Azmi'nin hilelerini meydana koyduğuz gibi kendi hilelerini Azmi kendisi dahi Maya Mihriban'a açtıktan sonra bizim için artık Acem hokkabazının marifetlerinde hiçbir ehemmiyet kalmazsa da mâh-ı mukaddem Napoli'de bu hünerlerin ne kadar ehemmiyetle merâk-ı nâsı mucip olmuş bulunduğunu derhatır edersek Paris'te merakın da derecesini takriben olsun tahmin edebiliriz.

Zaten buna bizden ziyade ehemmiyet verecek olan adam İsmail Azmi'nin kendisi değil midir? Oysa Paris'te icrasına başlayacağı hünerlerin tamamıyla mazhar-ı muvaffakiyyet olacağına emniyet hâsıl etmişti. Zira kudreti ancak Paris'in ikinci derece tiyatro müdürlerinden birisiyle akd-i mukavele derecesine varabilerek oyunlar için tertip eylediği programları da ilânla gişelerinde bilet satmağa başladığı zaman, locaların ve koltukların kâffesi birkaçıncı oyuna kadar yer bulunamamak derecinde satılmış ve hemen oyunlara başlanması için pekçok taraflardan istical dahi edilmeğe başlanmıştı.

Sarpson'un esrar ve cinayatı meydana konulmuş olmasına kadar maddeten tesirat göstermiş olan mıknatıs-ı hayvânî ve ervâh-ı gaibe meselesi üzerine gerek adî ve gerek fennî gazetelere yazılan bentler, halkın merakını ne kadar mucip olmuş bulunduğunu Prenses Mihriban dahi görerek bir gün İsmail Azmi'ye hususî bir mektup yazmış ve icra olunacak hünerlerde hikâyenin kendi familyaları namına ait aksamını mestur geçmek için rica dahi eylemişti. İsmail Azmi bu mektuba ne cevap yazsa beğenirsiniz? Cevapta demişti ki:

«Prenses hazretleri! Mektubunuzu kemâl-i ta'zîmle okudum! Zât-ı ulyâları gibi bir prensese hoş görünmek herkes ve bilhassa kemterleri gibi bir adam için hiçbir bahtiyarlığa kıyas olunamayacak kadar büyük bir bahtiyarlık olacağına şüphe edilemezse

de bendeleri icra eylediğim oyunlarda kendi hünerimle iftihar eden hünerverlerden değilim ki Sarpson hikâyesinde familyanız namına ait olan kısımları mestur geçebileyim! Evvel ve ahir zât-ı ulyânıza ve umuma îzâhât-ı lâzimesiyle arz etmiş olduğum üzere mıknatıs-ı hayvânî meselesi âdeta hakayık-ı fizîkiyye derecesinde bir hakikatsa da düsturları tayin olunmak mertebesinde henüz tedkikatı icra edilip bitirlememiş olduğundan, elyevm bazı erbâb-ı fünûn bunun aleyhinde bulunmaktadırlar. Kemterleriyse bu tecrübelerin henüz pek mukaddematında bulunduğundan, vakıa bütün esrâr-ı mektûmeyi zahire ihraç derecesinde te'sîrât-ı maddiyyesini meydanda gördüğüm bu kuvve-i gaibenin varlığına kailsem de esbap ve hikmeti ve suret ve keyfiyeti hakkında bendeniz dahi hâl olup kalmaktayım. Binaenalâzalik ervâh-ı gaibeyi emir ve irâde-i ulyâlarına muti ettirmek derecelerinde kuvvetim olmadığını kemâl-i ta'zîmle hâk-pây-i fehâmetlerine arz eyleyerek bu bapta bendelerinin mazur tutulmayı dahi başkaca rica ederim.»

İsmail Azmi kendi sanatında olan şarlatanlığı gerek Napoli'de ve gerek esnâ-yı seyâhatte kâmilen Mihriban'a itiraf eylemiş olduğu hâlde şimdi Prensese şu yolda bir cevapname yazarsa şâyân-ı istigrâb görülmez mi?

Hâlbuki bunun daha ziyade istiğraba şayan cihetleri vardır. Şöyle ki:

İsmail Azmi işbu cevapnameyi kaleme aldıktan sonra bunu «komisyoner» denilen Paris'te şuraya buraya mektup ve haber ve eşya göndermek için istihdam olunan çocuklar gibi bir vasıta veyahut şehir postası vasıtasıyla götürmeyip bizzat Safa Kok Sanc familyasının sâkin olduğu otele giderek kendi eliyle Mihriban'a vermeğe karar vermiş olduğundan, bu kararını mevki-i icrâya vaz için kalktı bir arabaya bindi. Safa Kok Sanc konağına vardığı zaman Mihriban kendisini bir dakika bile bekletmeyerek derhâl kabul eylemişti.

Mihriban İsmail'le ilk telâki eylediğinde «Matmazel Anj'ın bakıyye-i hikâyesini söylemeğe gelmiş olduğunuzu itikat ederek daha şimdiden sevinmeğe başlayayım mı?» diye kemâl-i şetâret ve beşaşetle elini İsmail'e uzatarak İsmail Azmi dahi bu dest-i kehrübâîyi bir ta'zîm-i fevkalâdeyle dudaklarına götürüp takbil eyledikten sonra:

–Hikâyede devam için iktiza eden ferâğ-ı bâl şu günlerde müyesser olamaz Prenses! Bugün başka bir iş için geldim!

Diye cevapnamesini kendi eliyle takdim eyledi.

Mihriban bu cevapnameyi okurken çehresindeki alâim-i beşâşet yavaş yavaş zail olmağa başladı. Bir kere okuyup bitirdikten sonra mektubu bir daha okumağa başladı. Okudukça çehresi değişerek evvelki şetaret ve beşaşete bedel kızda bir tavr-ı istiğrâb peyda oldu. İkinci kıraat dahi hitam bulunca biraz sükûttan sonra dedi ki:

–Yazdığım mektup üzerine sizden bu yolda bir cevap alacağımı hiç memul etmezdim.

–Niçin Prenses?

–Sanatınızın sırf şarlatanlıktan ibaret olduğunu kendiniz itiraf etmiş olduğunuz hâlde...

–Kim?

–Siz!

–Ben kim?

–Ne tuhaf sualler! İsmail Azmi Bey değil misiniz?

–Ya siz cevabını bu surette almakta olduğunuz mektubu kime yazmıştınız?

–Size!

–Bana yani İsmail Azmi Beye mi?

–Öyle ya!

–Hayır Prenses! Hata ediyorsunuz! İşte mektubunuzun zarfı!

Diye İsmail Azmi Prensesin yazmış olduğu mektubun zarfını irae eyledi ki üzerinde «Hokkabâz-ı meşhûr İranî Mirza İsmail Han Hazretlerine» diye yazılıydı.

Prenses Mihriban bunu görünce böyle bir zarf üzeri yazılmasından şu yolda bir lâtife çıkarmış olduğunu beğenerek zekâsını zarafetini methetmeğe başladıysa da İsmail'den bu methlere mukabil inbisatlar teşekkürler göreceğine ciddî bir tavır görünce nazarıdikkati daha başka türlü açılarak dedi ki:

–Lâkin İsmail Bey sizi bilkülliye başka bir hâlde görüyorum. Hâlinize bakınca hiç de Napoli'den Paris'e kadar beraber seyahat etmiş olduğumuz İsmail Azmi olmadığınızı hükmedeceğim geliyor.

–Bu hükmünüz pek doğrudur efendim! Ancak şunu da nazarıdikkate almalısınız ki gerek Napoli'de gerek şimendiferde size bütün kalbini açmış olan zat İstanbullu İsmail Azmi Bey olduğundan ona her ne emretmiş olsanız maaliftihar kabul eder. Sizse mektubunuzu Acem hokkabazı Mirza İsmail Hana yazmışsınız. Bakalım sizin her emriniz İsmail Hana geçer mi?

Bu aralık acayip ve garip bir ses işitildi ki bu ses evvelâ İstanbul'da Büyükada'da *** otelinde ve saniyen defaatle Napoli'de Sanit Charles Tiyatrosu'nda işitilmişti. Sedâ-yı acîb dedi ki:

–Evet! Evet! Mirza İsmail Hana ervâh-ı gaibeden başkasının emri geçemez.

Fakat İsmail bu defa kendisini zaptedemeyerek bir kahkaha koparmakla güya ervâh-ı gaibe ürküp kaçmışlar gibi sedaları dahi kesildi. Prenses Mihriban bu mektubun da o sedanın da mücerret lâtife olduğunu anlayınca evvelki tavr-ı hayretini bırakarak o da gülmeğe başladı. Dedi ki:

–Bu lâtifeciği yapmak için üşenmeksizin bu kadar büyük bir mektup yazmanız dahi hakikaten lâtiftir.

Prensesin bu sözü İsmail Azmi'nin zaten istihsal etmeğe çalıştığı fırsatı hâsıl etmiş oldu. Binaenaleyh bilmüsaraa dedi ki:

–Hayır Prenses! Yalnız bir lâtife olmak için bu mektubu yazmadım. Başka bir maksadım daha vardır. Hokkabazlığın asıl ve esası ne büyük bir şarlatanlıktan ibaret bulunduğunu hepimizden ziyade anlamışsınızdır.

–Sizden bile ziyade ha?

–Evet bir şarlatan hokkabaz kendisine yazmış olduğunuz şu mektuptan pek büyük istifade edebilir. Hem de yine işte size böyle bir cevap yazarak bu istifadeyi edebilir. Lâkin ben yalnız bir Acem hokkabazı Mirza İsmail Han olmayıp bir de sizin çâkeri mahsûsunuz İsmail Azmi Bey bulunduğumdan, evvelâ sizden istizan etmeksizin mektubunuzdan ve cevabından istifade hususunu tecviz etmedim.

–Böyle bir şeyden nasıl istifade olunabilir?

–Bakınız nasıl istifade olunabilir: Zaten biz Paris'e gelmezden evvel bütün gazeteler cümlemizin namını afaka neşretmişler. Siz bu mektubu bendenize yazmakla ervâh-ı gaibenin esrarınız-

dan daha birçoklarını meydana koymuş olmalarından havfınızı göstermiş oluyorsunuz. Ben dahi size bu cevabı yazmakla ervâh-ı gaibeden haber almak cidden ihtiyarımın haricinde bulunduğunu ve kendim dahi bu sanata kandığımı teyit etmiş bulunuyorum. İmdi bu mektupları neşredecek olursam gerek bana inananların itikatlarını kuvvetlendirmek ve gerek inanmayanların şiddetlerini arttırmak suretiyle her hâlde merâk-ı umûmîyi tezyit etmiş olurum.

Prenses, İsmail Azmi'nin bu sözlerini büyük bir telâşla dinledi. Azmi hemen sözlerini bitirir bitirmez Prenses yerinden davranarak dedi ki:

–Yok! Mektubumun neşrini kat'iyen tecviz etmem.

–Bendeniz de böyle tahmin ettiğim için şu istizana lüzum görmüştüm.

–Maahaza böyle bir fırsattan istifadede haklı olduğunuzu dahi teslim ederim. Şu kadar ki bu fırsattan istifadeniz nakden ne miktara baliğ olacaksa bir hokkabazı tatmin suretiyle ben kendim vererek mutlaka mektubumun neşrolunmamasını isterim.

Azmi biraz gülümsedi. Sordu ki:

–Bu sözü bir Acem hokkabazına mı söylüyorsunuz yoksa İstanbullu Azmi'ye mi?

Mihriban zaten ilk sözünü epeyce çatkın bir çehreyle söylemiş olduğu gibi yine o çatkınlıkla dedi ki:

–Hangisi hakkında söylemiş olmaklığımı arzu eyliyorsanız sözümü o suretle kabul edebilirsiniz.

Azmi dahi çehresini gereği gibi çattı. Dedi ki:

–Hayır Prenses! Her iki surette dahi bu sözünüz bana vaki olmuştur diye telâkki edemem. Evvelâ İsmail Azmi sıfatıyla telâkki edemem: Zira o sıfatla bence hatırınız o kadar büyüktür ki edna bir itminanınız yolunda can ve cihanı feda ederim. Acem hokkabazı sıfatıyla yine telâkki edemem: Zira bu fırsattan benim istifadem o kadar büyüktür ki bu sözümü dahi terbiyesizliğime hamletmezseniz Prenses Mihriban onu tazmin edemez zannederim.

Bundan mukaddem Mihriban'ın tadat etmiş olduğumuz evsafı meyanında kibir ve azametini dahi söylemiştik ya? İşte o sıfatın en büyük hükmü şimdi şu anda görüldü. Şimendiferdeyken İsmail Azmi hakkında husule gelmeğe başlamış bulunan tevec-

cühü şimdi Acem hokkabazı aleyhine azim bir hiddet ve gazaba mütehavvil olarak dedi ki:

–Mirza cenapları! Bu sözlerinizi terbiyesizliğe hamledersem ben dahi terbiyesizlik etmiş olurum. Hamletsem etsem Prenses Safa Kok kim olduğunu bilmediğinize hamlederim. Mektubumu bana satmak ve gafletle onu size yazdığımdan dolayı hâsıl olan nedametimin cezasını çekmek için kaç frank vermekliğim lâzım gelirse söyleyiniz ki pederime rica edeyim de derhâl tesviye etsin.

–Bu miktarı Acem hokkabazı tahminden âcizdir Prenses! Buna Paris derler. Cüz'î bir şarlatanlıkla milyonlar kazanılır. Mektubunuzun Acem hokkabazına verdiği fırsatsa cüz'î değil küllî şarlatanlıklara vasıta olacak fırsatlardandır.

–Güzel a! Siz dahi tazminin miktarını milyonlarla tayin ediniz. Lâkin şu münasebetle hatırıma bir şey geldi. Bari onu da arz edeyim. Biz şimdiye kadar Sarpson'un şarlatanlıklarından bahseyliyorduk. Sizin elinize böyle bir adî mektubum geçmiş olduğu hâlde ondan bu kadar büyük bir istifade ararsanız Sarpson haber verildiği kadar şarlatansa onun eline geçmiş bulunan bunca mektuplarımdan ne büyük istifadeler aramalıydı?

–Sarpson istifadesini aradı Prenses! Hem de pek büyük istifadesini aradı. Lâkin bu istifadelere nailiyet için fırsat bulamadı. Mektuplar tamamıyla benim elime geçmiştiler.

–Pekâlâ bunlardan siz istifade aramalıydınız!

–Ben kim? Acem hokkabazı mı? Hâlbuki ben o mektupları size iade eyleyeceğim zaman İstanbullu Azmi Efendiydim. Bu sıfatla size edebileceğim hizmetler fedakârlıkların derecesini o mektuplardan da muvazene edebilirsiniz.

Mihriban'ın pek ziyade içi sıkılmağa başladı. Karşısındaki herifin bir an evvel defolup gitmesini ziyadesiyle arzu ederek nihayet dedi ki:

–Mösyö! Acem İsmail misiniz? Türk İsmail misiniz? Neyseniz rica ederim bahsi uzatmayınız son sözünüz neyse onu söyleyiniz ondan sonra da beni kendi hâlime bırakınız.

–Size karşı daima Türk İsmal'im Prenses! Son sözüm dahi huzurunuzda daima Türk İsmail sıfatıyla kabul olunmak arzusunda bulunduğumdan bu mektubu size biliade, bademe bana mektup zar-

fını Acem hokkabazı filân diye yazmamanızı ricadan ibarettir.

«2»

İsmail Azmi gittikten sonra Mihriban güya İsmail'in bulunduğu müddet uykudaymış da o müddet zarfında dahi bir rüya görmüş gibi acîb bir hâlde bulundu ama gördüğü rüyayı hayra mı yoksa şerre mi yoracağını bir türlü kestiremiyordu. Kendi kendisine düşünerek diyordu ki:

–Acaba İsmail Azmi bir lâtife mi etti? Lâtifeyse bu nasıl lâtifedir? Şimdiye kadar bana göründüğü hâle nazaran İsmail Azmi bu hâlde asla bulunmamalıydı. Kendisinden böyle bir şey hiç beklemezdim. Sakın bana dair bir haber alıp da darılmış olmasın? Dargınlığını dahi bu surette göstermiş olmasın. Fakat bana dair kimden ne haber alacak? Hem ben onu darıltacak hiçbir hâlde bulunabilir miyim? Azmi'nin bu hareketinde büyük bir sebep ve hikmet olacak ama bir türlü anlayamıyorum.

Vakıa İsmail Azmi'nin bu hareketi öyle kolay kolay hikmeti anlaşılacak şeylerden değildir. Zira ettiği işi azim bir aç gözlülüğe hamletmek ne kadar kabulse yine o kadar büyük bir de tok gözlülüğe hamletmek mümkündür.

Öyle ya! Mihriban kendisine bir mektup yazmış. Bir şey rica ediyor. Artık o mektubu san'at-ı vâkıasınca şarlatanlığını tervice medar ittihaz etmek kadar aç gözlülük olur mu? Kezalik İsmail'in eline bu mektup yüzünden öyle bir fırsat geçmiş ki bu fırsatla milyonlar kazanacak. Şu istifadeyi terkten daha büyük bir tok gözlülük tasavvur edilebilir mi?

İşte Mihriban bu cihetlerin kâffesine sevk-i zihn eylediyse de zihni hiçbir nokta üzerinde karar kılamadı. Keyfiyeti babasına açmak ciheti dahi vârid-i hâtır oldu. Zira o zamanlar Mihriban'la babası arasındaki müasebet gayet yolunda olup İsmail Azmi'nin hikâyatı teşvikatı Mihriban'ı Sarpson'dan bilkülliye tenfir eylemiş olduğu için ihtiyar Safa Kok Sanc kızından hiçbir şey esirgememek derecesinde Mihriban'a teveccühatını arttırmış olduğu gibi bu himmet İsmail Azmi'den olduğu için ona olan muhabbeti minnettarlığı da son dereceyi bulmuştu. Lâkin babasına «Bugün İsmail geldi. Aramızda şöyle bir hâl oldu» diye haber vermek hem ihtiyarı yeni bir üzüntüye sokacağı ve hem de

işi familya halkı meyanında lüzumundan hariç bir surette dallandırmış olacağı için Mihriban bunu da tecviz etmedi.

Şu adem-i tecvîzin pek münasip olduğuna şüphe etmemelidir. Lâkin her hâlde İsmail Azmi'yle kat-ı münâsebet derecesine gelinmiş olmaktan ibaret bulunan şu hâle mutlaka bir suret verilmelidir. Zavallı Mihriban bu sureti arayıp arayıp da bulamayınca merakından pek fena bir hâle gelerek bizzat İsmail Azmi'nin ikametgâhına gitmeğe kadar mecburiyet gördü. Kalktı yanına bir hizmetçi kız ve bir de uşak alarak bir çarşı arabasına bindiği gibi doğruca hokkabaz efendinin oyunlarını tertip eylediği tiyatroya vardı.

İsmail'in muamelesi Mihriban'ı bu kadar müteessir eylemiş olduğu hâlde acaba Mihriban'ın muamelesi İsmail'i hiç müteessir etmemiş miydi?

İşin bu cihetini karilerimiz İsmail'in Mihriban'ı ne surette istikbal eylemiş olduğuna nazarla anlarlar.

Mihriban tiyatrohaneye vardığı zaman İsmail tiyatronun içinde bazı tertibat ve tehyiatla meşgul olduğundan, Mihriban kendinin kim olduğunu oradaki adamlar vasıtasıyla İsmail'e ihbar için bir vizite kâğıdı göndermişti. İsmail bu kâğıdı görür görmez o kadar hayrete kapıldı ki gözlerinin kâğıt üzerindeki yazıları doğru görmekte bulunduğuna inanamayacağı geliyordu.

Hemen işlerini terk ederek dışarıya can attı ve henüz arabası içinde Mihriban'ı görünce gözleri kendisini aldatmamış olduğuna inanarak arabanın kapısına koştu. Mihriban sordu ki:

–Sizinle iki dakikacık konşmak imkânı var mıdır?

–Bütün ömümü bile arz ederim. Fakat sizin gibi bir kadını tiyatrohaneye nasıl kabul edebilirim.

–Benim kim olduğumu âlem ne bilecek?

–Ben bilyorum ya? Bencę âlem demek benim kendimdir.

–Yoksa bugünkü macera üzerine beni kabul etmek istemiyorsunuz da onun için mi böyle söylüyorsunuz.

–Hayır Prenses! Emin olunuz ki bugünkü maceranın benim üzerime olan tesiri yalnız sizi gücendirmiş olmak ihtimalinden dolayı bir eseften ibarettir. Eğer bu ziyaretiniz o teessüfü arttırmayacak olursa bahtiyarlığıma nihayet olamayacağını hükmedecek bir hâlde bulunmuş olurum.

–Burada görüşmek mümkün olamayacaksa yine bizim konağa kadar gelmek zahmetini ihtiyar eder misiniz?

–O saadete derhâl nail olmak için can bile atarım.

–Öyleyse buyurunuz arbaya!

–Hayır Prenses! Siz yolunuza gidiniz ben dahi arkanızdan yetişirim.

İsmail'in kendi şanına bu derecelere kadar riayeti olması Prensesi ez-dil ü can hoşnut eyliyordu. Binaenaleyh Mihriban konağa avdet ederek İsmail dahi tertibatında devam için iktiza eden emirleri vermesini müteakip bir arabaya binip tekrar Safa Kok Sancların oteline azimet eyledi.

İsmail'in konağa vusulü akşam üzeri olduğundan Mihriban, hizmetçi kızlarından birisini babasına bilirsal bu akşam Azmi Beyin taamda bulunacağını bilihbar o zamana kadar vakitlerinden hasbıhâl suretiyle istifade eylediler. Mihriban demişti ki:

–Azizim İsmail efendi! Evvel-be-evvel affınızı rica ederek diyeceğim ki ben bugünkü muamelenizden hiçbir şey anlayamadım. Aramızda dargınlık vukunu müstelzim olacak hiçbir şey tahattur edemiyorum ki muamelenizin sebep ve hikmetini de anlayabileyim. Bu muameleden maksadınız neydi?

–Prenses! Bendenizden fevkalâde hiçbir muamele sadır olmadı. Benim cevapnameyi o yolda yazışım mahza siz mektubunuzu hokkabaz İsmail'e yazmanızdan dolayı bir lâtifeydi. Hâlbuki siz bendenize o mektup yüzünden hâsıl olacak istifademi tazmin etmek istediniz. Bu hâl bendenizin ubudiyetimi hiçe çıkarmak demek olup aramızdan bu nispet kalkacak olduğu suretteyse ne miktar para verseniz kazancımı tazmine muktedir olamayacağınızı anlatmağa çalışmıştım. Besbelli tefhimde bir hatam olmuş bulunmalıdır ki sizi gücendirmekten başka bir netice hâsıl edemedim.

–Ya mektubumu neşirden sizi menetmeyip de bu bapta serbestî-i muâmelenizden istifade hususunda sizi muhtar bıraksaydım ne yapacaktınız? Mektubumu neşredecek miydiniz?

–Hayır matmazel neşretmeyecektim. Yalnız böyle bir mektuptan ne büyük bir istifade mümkün olduğu hâlde onu feda edişim size olan ubudiyetimin her istifadeden daha kuvvetli olduğuna delâlet edeceğini nazar-ı muvâzenenize havale ederek iktifa edecektim.

–Hâlbuki Sarpson'da olan mektuplarım elinize geçtiği zaman daha büyük istifade edebilirken o istifadeyi dahi etmemiş olmaklığınız beni kat-ender-kat minnettar etmek lâzım geleceğini de bu suretle anlatmış olacaktınız. Öyle değil mi?

İsmail'in rengi bir miktar pembeleşti. Bilmüsaraa dedi ki:

–Minnettarlığınızı size anlatmağa çalışmak o kadar sû-i edebdir ki onu kendim için bir veçhile kabul edemem. Bizim gibi küçük adamlar zât-ı ulyânız gibi eazımın bir nazar-ı hoşnûdîsinin bir aferinin muhtacıdırlar. Ona nail olabilmek ümidi bazı kere bize böyle cesaret verebilir de...

–Hâlbuki benim gibi çocuklar şu yoldaki harekât-ı semîhânenin hakikatini anlamayarak darılacak olurlarsa, sizin gibi kâmiller o hoppalıkları da affederek daha ziyade büyüklük göstermiş olurlar. Öyle değil mi?

–Aman Prenses! Affınızı rica ederim. Benim cesaretim hiçbir zaman bu derecelere kadar varamaz.

–Size bu cüret ve cesareti isnat etmek istemiyorum. Fakat bugün benim size göstermiş olduğum çocukluk üzerine bana darılmağa hak kazanmışken işte şimdi görüyorum ki o haktan istifade etmek istemiyorsunuz. Hiçbir serzenişte bulunmuyorsunuz.

–İstifademi tanıyan bir adamsam bundan dolayı size serzenişte bulunmak şöyle dursun bilâkis yüzümü yerlere sürerek teşekkürler etmeliyim. Zira sizin tarafınızdan şu suretle itizarlar vukuu dahi beni en ziyade bahtiyar edecek ahvaldendir.

İşte bu suretle başlamış olan muhavere ta yemek zamanına kadar uzanıp giderek muhaverenin neticesinde Prenses Mihriban, İsmail Azmi Efendinin şu mektup meselesinden maksadı kendisinin öyle para hatırı için her rezileyi kabul eden bir hokkabaz şarlatanı olmayıp bilkülliye bir büyük Prensese karşı vazîfe-i husûsiyyeti ifa hususunda en büyük fedakârlıkları dahi göze aldıran bir adam olduğunu göstermekten ibaret bulunduğunu anlamış olduğu gibi İsmail Azmi dahi anladı ki Prenses Mihriban kendisi gibi bir âciz tarafından gösterilen şu tok gözlülük ne kadar büyük olduğunu takdir eylemiştir.

Bu hâlde Prenses Mihriban'ın evvelce İsmail hakkında peyda olmağa başlamış olan nefreti külliyen zail olmak şöyle dursun bilâkis evvelkiden ziyade bir takdire bir teveccühe ta-

havvül eylemiş olduğu gibi İsmail Azmi'nin dahi Mihriban'da bazı asarını görüp beğenmediği kibir ve azamet o zeki ve insaflı kızı hiçbir vakitte doğruluktan ve nezaketten ayıramayacağını böyle ilk hiddet ve gazabını derhâl yenerek böyle levâzım-ı nezâket ve hak-şinâsîyi ifa etmiş olmasından bilistidlâl, Mihriban hakkındaki takdiratını zammeylemiştir.

Hakikat iki adamın birbirini bihakkın tanıması yalnız hoşgüzarlık zamanlarında müyesser olamaz. İlk gördüğünüz bir adam elbette size kendisinin daima iyiliklerini göstererek maayibini mümkün mertebe setreder. Fakat bu adamla bir kere dargınlık peyda ediniz de fenalıkta mertebesi nerelere vardığını o zaman anlayınız. Eğer bozuştuğunuz zaman dahi o adam sizinle levâzımı hak-şinâsîye riayet ederek insâniyyet-i kâmilesine halel getirmemişse, serian kendisiyle barışarak bademe kendi dostluğuna istediğiniz kadar itimat gösteriniz. Ama insanlar meyanında bu kadar kâmil olanları pek nadir bulunur. En çokları birbirine az buçuk darılacak olurlarsa hukuk-ı sâbıkayı kâmilen ayaklar altına alacak kadar fenalıklara koyularak nihayet adaveti öyle bir dereceye vardırırlar ki ondan sonra artık ara yerde müsalâhanın imkânı kalmamış olur.

Yemek vakti gelip de taam salonuna indikleri zaman Safa Kok Sanc, İsmail Azmi Beyi gayet beşaşetli bir tavırla selâmlayıp iltifatına mazhar eylemişti. Zira Paris'e muvasalatından beri İsmail Azmi'in hiç boş durmayıp dâire-i adliyyeye, avukatlara, müddeî veya şahit suretiyle ihzarı lâzım gelen zevatın ihbar ve daveti gibi işlere koşarak Sarpson muhakemesini tehyie etmekle beraber kendi kesb-i mahsûsundan dahi geri kalmamak için oyunlar tertibine dahi gayret eylediğini biliyordu.

İşbu hikâyemiz kadar füru'lu şümullü bir hikâyenin her cihetini eksiksiz yazarak itmam eylemeğe kalkmak müsaadesizliği olmasa bile bu kadar tafsilâtın erbâb-ı mütâlâayı yoracağı derkârdır. Binaenaleyh Safa Kok Sanc familyasıyla İsmail Azmi'nin Paris'e vürutlarını ve Sarpson muhakemesinin levazımını hikâye hususundaki kusurlarımız elbette karilerimizin nazar-ı tedkiklerinde tebeyyün etmiş olacaklarından, bunlardan dolayı aflarını ricayla beraber burada şimdilik şu kadarcığını olsun cebir ve ikmal etmiş olmak için deriz ki bir derecesi Napoli'de ve birazı dahi esnâ-yı râhta olmak üzere İsmail'le Safa Kok Sanc

arasında sebkeylemiş bulunan müzakerat netayicinden olmak üzere bunlar Paris'e geldikleri vakit İsmail Azmi teşebbüsât-ı adliyyesi meyanında huzûr-ı mahâkime gerek müddeî ve gerek şahit sıfatıyla ihzar olunacak zevatın ait oldukları mahallerden celp ve davetleri teşebbüsünü de ihmal etmeyip muktezasını ifaya müsaraat eylemişti.

Binaenaleyh sofrada işlerin sûret-i cereyânını ihtiyar Prense anlatmağa başlayınca bittabi et'ime-i nefîseye iştihâ-yı tâmla saldırmağa vakti kalmadığına Safa Kok Sanc dikkat edip:

–Fakat yemek dahi yemelisiniz. Hem taama rağbet ve hem de hikâyeye müdavemet göstermelisiniz.

Diye İsmail'i teşvik eylerse de işin en doğrusu eğer İsmail hiç elini taama uzatmayıp da hep hikâyesinde devam eylese Prensin asıl bundan memnun kalacağı cihetinden ibaretti.

Hayli vakitten beri Safa Kok Sanc'ın zevcesi ve Prenses Mihriban'ın validesi Prenses Akasof'la oğlu Rızavend'den bahsetmediğimizi dahi karilerimiz bir noksan olmak üzere telâkki ederlerse hak kazanırlar. Bu noksanın dahi cebrine medar olmak üzere deriz ki:

Prenses Akasof öyle sıcağa soğuğa pek de el sokabilecek iktidar ve istidatta kadın olmadığından, familyası halkını şetarette görürse münşerih ve kasavette görürse munkabız olacağını zaten biliyoruz. Daha Napoli'den Paris'e azimet olunduğu günden beri Prens Safa Kok Sanc ve Prenses Mihriban'ın pek şetaretli olmaları kadıncağızın dahi inşirahını temin eylemekle Akasof için kızı Mihriban'ın Sarpson pençesinden halâs olduğuna hiç şüphe kalmayarak her dakikası bir haklı müntakimin lezzet-i intikamı kadar lezzetli geçmekteydi.

Prens Rızavend'e gelince bu çocuk henüz çocukluk âleminden çıkmamış ve fakat o âlemde dahil bulunduğu gibi delikanlılık âlemine dahi daha girmemiş bulunduğundan, bir anda kalbine hücum eden hissiyatın birtakımı tıflâne ve birtakımı merdâne ve daha doğrusu nevcivanane olmak gibi tatlı bir tehalüf ve tebayünden ibaret bulunan kendi âleminde meşgul olarak öyle İsmail Azmi, Sarpson filân umuruna pek ehemmiyet-i ciddiyye vermezdi.

Hazır aşinalarımızı tahattur ettiğimiz ve cümlesini bu ak-

şam sofrada hazır gördüğümüz sırada Brehmen Ganzazib Sahak cenapları hakkında dahi birkaç kelimecik söylemeyelim mi?

Sofrada İsmail Azmi'ye herkes riayet gösterdiği herkes iltifat ettiği gibi bu riayetlerin herkesten ziyadesini Ganzazib Sahak gösteriyordu. Hatta bundan maada familya arasında İsmail Azmi sözü edildikçe bu adamın ervâh-ı gaibeyle mutlaka muamelesi olduğuna cümleden ziyade Ganzazib Sahak mutekit göründüğünden, bu akşamki iltifatlarda riayetlerde dahi Brehmen cenapları Acem hokkabazına perestiş derecesinde mutekidane tazimlerle hatta Avrupalıların «mıknatıs-ı hayvânî» tesmiye eyledikleri madde-i gayr-i muayyene ve gayr-i muârefeye mezheb-i Brahmanî noktainazarından bir tenkit yazarak âlem-i imkânda şu mıknatıs-i hayvânî kuvvetinin maddeten mevcudiyetini ispat eyleyeceğinden dahi bahseyliyordu.

Lâkin zeki ve fatin Brehmenin bu iltifatları bu sözleri ciddî miydi? Heyhat! Hokkabazın hüneri Maya Mihriban'ın mezheb-i asliyyesinde kalmasını temin edeceği için İsmail Azmi'ye bu teveccühleri gösteriyordu. Hokkabaz efendi eğer kendi maksadının hilâfına çıkacak bir gûne ameliyatta bulunsa, mıknatıs-ı hayvânîyi de medyumluğu da herşeyi de derhâl inkâr ederek bu şarlatan herifin konağa ithal olunmamasını mütehaliken ve müsaraaten emredeceğine şüphe etmemelidir.

İhtisâr-ı kelâm bu akşam İsmail Azmi'nin Safa Kok Sanclar nezdinde taam etmesinden bütün familya halkı memnun kaldı. Sofradan kalkıldıkta, bir aralık veda münasebetiyle İsmail ve Mihriban yalnız kalmışlardı. Mihriban sordu ki:

–Matmazel Anj'ın hikâyesini ne zaman dinleyeceğiz?

–Üç gün sonra pazar akşamı tiyatroda verilecek oyun esnasında.

«3»

Üç gün sonra pazar akşamı verileceğini İsmail Azmi'nin Mihriban'a haber vermiş olduğu oyun, eğerçi Napoli'de vermiş olduğu oyunlar gibi erbâb-ı temâşânın herbirini birer müddeî veya müntakim veyahut münkir suretinde hırslandıracak ve binaenaleyh cemiyeti o nispette ruhlandıracak derecelerde değil idiyse de biletlerin âdeta kâffesi evvelden satılıp bitmiş olmasından is-

tidlâl kılınacağı üzere hasılatın yekûnu Acem hokkabazı Mirza İsmail Han hazretlerini pek ziyade memnun eyleyecek miktara varmıştı.

İsmail, Prenses Mihriban için sâha-i temâşâ üzerindeki localardan birisini tehyie etmiş olduğundan, oyun başalamazdan evvel Mihriban kardeşi Rızavend ve daire müdürü Fasharoz'la gelip locasına oturmuş ve reng-i kehrübaîsi ve hüsn-i müstesnâsıyla bütün enzâr-ı dikkati kendisine celp eyleyerek birçok gazete muhabirleri ertesi gün mumaileyhanın oyunda huzurunu sûret-i mahsûsada gazetelerine yazmak için cüzdanlarına muhtıralar kaydeyledikleri gibi musavver gazetelerin muhabirleri dahi Hintli Prensesin resmini bu işlere mahsus olan cüzdana derhâl tesvid eylemişlerdi.

Alafranga tamam saat dokuzda yani gece yarısına üç saat kalarak perde açıldı. Sâha-i temâşâ bir oda göstermekteydi ki Napoli'deki Saint Charles Tiyatrosu'nda olduğu gibi bu odada nâime-i mıknatısiyye ve onun icrâ-yı hüner eyleyeceği ressam sehpası ve piyano gibi şeyler bulunmayıp yalnız ön tarafta ufacık bir yeşil masa ve onun arka cihetinde oturmak için dahi küçük bir hasır iskemle konulmuştu.

İsmail Azmi, kumru göğsü renginde gayet güzel bir Acem setrisi ve siyah pantolon ve şal kuşak ve kıvırcık tüylü kuzu kalpakla müzeyyen ve mülebbes olduğu hâlde sâha-i temâşâya çıkarak Acemvari bir suretle huzarı selâmladı. Fakat Napoli'de görüldüğü üzere hokkabazın bu selâmı erbâb-ı temâşâ tarafından öyle sürekli alkışlarla alkışlanmadı. Yalnız İsmail'in vürudundan evvel herkesin birbiriyle gerek hızlı ve gerek yavaşça konuşmasından mütehassıl gürültü birden bire kesilerek bütün erbâb-ı temâşâ hokkabaz efendinin ağzından çıkacak sözleri tamamıyla işitebilmek için kulak kabartarak hazırlandılar.

Acem hokkabazı Mirza İsmail Han, sanatının muktezasından olan lâtif tebessümleriyle söze başlayarak dedi ki:

–Madamlar, mösyöler! Fransa payıtahtında henüz ismi meçhul bir âcizken tiyatrohanenin böyle hınca hınç dolmuş olması mertebesinde nâil-i rağbetiniz olmuş bulunduğuma azim teşekkürler takdim ile kesb-i fahr ve mesâr eylerim. Bu cem'iyyet-i muhteremeyi şuraya celp eden şey, benim maharetim olmayıp belki meşgul olacağımız tecarübün cidden hakayık-ı fenniyyeden

olması kaziyesi idüği şu anda muhakkakat-ı kat'iyyeden olmak üzere bence tahakkuk etmiştir. Zira bu cem'iyyet-i mükrimeyi celp eden şey benim maharetim olsaydı, ben kendilerince malûm ve maruf olmadığımdan bu gece şurada kimsenin bulunmaması lâzım gelirdi. Mıknatıs-i hayvânînin ervâh-ı gaibeyi ervâh-ı hâzıraya mensup edecek derecelerde hüküm ve tesir gösterebileceğini, benden evvel bu fennin asıl mahirleri pekçok tecrübelerle ispat etmişler idiyse de sebep ve hikmetini kendimin dahi bilmekten âciz kaldığım bir suretle benim tecrübelerim bu hakikati daha ziyade vuzuhla meydana koyduğundan, Napoli'de bulunduğum zaman Avrupa'nın en büyük kibarından ibaret olarak tesadüf eylemiş olduğum bir cem'iyyet-i muhtereme beni iddiâ-yı liyâkat edemeyeceğim derecelerde iltifatlarına mazhar buyurmuştu. Benim tecrübelerim, eslâf-ı kirâm tecrübelerine faiktir diye iddia edişim, bir taazzum ve tekebbüre hamlolunmasın. Bence bu tefevvuk, iftihara bile şayan değildir. Zira insan, kendi tahsil eylediği hüner ve marifetle iftiharda haklı olabilip vehbî olan şeylerden dolayı ise iftihar değil belki şükretmelidir. Binaenaleyh Cenabıhakk'a şükürle derim ki: Ervâh-ı gaibe bütün ezmine-i mâziyye ve hâliyye ve müstakbelenin esrarını ve hafayasını bana keşfeyliyorlar. Yüzlerini görmüş olmak şöyle dursun, isimlerini bile işitmemiş olduğum zevatın ahvalini benim vasıtamla meydana vazediyorlar. İmdi huzzâr-ı kirâmdan rica ederim ki dikkatlerine itinalarına emniyet olunabilecek zevattan bir komite teşkil buyurulsun. Ervâh-ı gaibeden her ne sual edilecekse sualler tertip edilsin. Suallerin herbiri ayrıca bir zarf derununda olarak bendenize verilsin. Ben dahi ervâh-ı gaibeden onların cevaplarını talep edeyim. İşin ne kadar sade olduğuna dikkat olunuyorsa bu mesele bir şarlatan hokkabazın âlemi aldatması meselesi olmayıp tecârüb-i fenniyyeden bir tecrübe meselesinden ibaret bulunduğu, her erbâb-ı insâf nazarında tahakkuk eyler.

İsmail Azmi bu sözleri bitirince yeşil masanın yanındaki iskemle üzerinde oturup erbâb-ı temâşâ tarafından tayin olunacak suallerin vüruduna muntazır bulunduğunu evza ve etvarıyla huzzara anlattı.

Bu anda tiyartonun içi bir meclis-i meb'ûsân suretini almıştı. Huzzardan birtakımı sağ ve sol taraflarında bulunanlarla müzakere için sağa ve sola yüz çevirip teveccüh eylediklerinden, bu

hâl tiyaro içinde mütemevvicane bir hareket peyda eylediği gibi birtakımı dahi ya üç beş adam aşırı veya birkaç sıra baîd olan yerlerdeki arkadaşlarıyla konuşmak için ya tebdîl-i mekân veyahut îsâl-i sedâ eylediklerinden bu dahi tiyatro derunundaki hareketleri ve sedaları çoğaltmaktaydı.

Halkın işbu temevvücü çok vakit devam etmedi. Bazı sıralardan bir ve bazılarından iki ve hele bazı taraflarca iki üç sıradan bir adam tiyatronun orta yerine gelerek aralarında üç beş lâkırdı teatisinden sonra içlerinden kır sakallı uzun boylu birisi localara tevcîh-i hitâb eyleyerek dedi ki:

–Parterdeki huzzar şurada müctemi olan on yedi kişiyi taraflarından mebus eylediler. Biz tiyatronun fuayesine gidiyoruz. Localardaki zevât-ı kirâm dahi intihap buyuracakları mebusları oraya izam buyursunlar.

Tiyatroların herbirinde «fuaye» denilir bir daire bulunur ki erbâb-ı temâşâdan perde aralarında tütün içecek veyahut me'kulât ve meşrubattan hafif bir şey alacak olanlar oralara müracaat edeler.

Tiyatronun zemin kısmından ayrılan mebuslar fuayeye gitmek için tiyatro kapısından çıktıkları esnada, localarda dahi cüz'î bir hareket görüldü. Fakat locaların ağlebindeki zevat, yerlerinden kımıldanmadılar. Harekât-ı vâkıadan istidlâl olunduğuna göre tekmil localardan ancak yedi sekiz kişi intihap olunabildi.

Avrupa şehirlerinde bu misillü oyunlar kesîrü'l-vuku olduklarından böyle bir komite intihabı ve o komite tarafından meseleler tertibi gibi işleri bizce ümit olunamayacak kadar sadelikle görürler.

Fuayeye giden mebuslar bir çeyrek saat kadar zamandan sonra avdet eylediler. Meğer localardan giden mebusların birisi bir kadınmış. Tertip olunan mesailin hokkabaza tebliği için dahi bu kadın mebus tayin olunmuş.

Adî tiyatrolarda baş mızıkacının oturduğu mahalle bu kadın çıkarak huzzara tevcîh-i hitâbla dedi ki:

–Hanımlar efendiler! Evel-be-evvel kendimi size arz ve takdim etmiş olmak için «Nature» nam mecmûa-i fenniyyenin muharrirlerinden Madam Şoflan di Bertar olduğumu arz eylerim.

Bu isim huzzar meyanında hafif bir teyakkuz ve tümevvücü mucip oldu. Zira Şoflan di Bertar ismi huzzarın ağlebi nezdinde maruftu. Kadın kendisine verilen işbu ehemmiyetten mahzuz olarak sözünde devamla dedi ki:

–Nature mecmuasına derç olunan bazı asarımı okuyanlar anlamışlardır ki ben maddiyyûndanım. Gözle görülür ve bilhendese ölçülür, bilhikme tarif, bilkimya tahlil edilir şeylerden ve hiç olmazsa bilhesap bahse sığar mübahaseden maada hiçbir şeye itikadım yoktur. İspritistlerin, medyumların, elhâsıl beşeriyet fevkinde hususatla iştigal etmek istiyenlerin bilhassa aleyhindeyim. Bu davadaki şiddetim bu akşam şu Acem medyumu efendiye tevcih edilecek suallere iştirake beni teşvik ve mecbur eyledi. Medyum efendi, adî bir hokkabaz tavrıyla meydana çıkmış olsaydı, ben bu zahmeti ihtiyar etmez ve belki tiyatroya dahi gelmezdim. Lâkin meseleye bir sûret-i fenniyye verilmiş olduğundan şuradaki huzurum medyum efendinin hoşuna gitmeyecek bile olsa huzzarı memnun ve mutmain edeceği için yine müftehir olabilirim.

Kadın sözünü bitirdikten sonra İsmail Azmi'yle birkaç lâkırdı teati eyledi. Huzzar bu lâkırdıları tamamıyla işitemiyorduysa da ikisinin dahi eda ve evzaından suallerin sûret-i teblîğini konuştukları anlaşılıyordu.

Nihayet elinde bulunan birkaç zarftan birisini İsmail'e uzattı. İsmail güya zarfı pek beğenmiş gibi bir tavırla gözden geçirdikten sonra kaldırıp sâha-i temâşânın tavanına doğru fırlatıverdi. İlk kuvvet-i remy ile zarf birkaç arşın yukarıya çıktıktan sonra güya yukarıda bulunan bir kuvve-i câzibeyle cezbolunuyormuş gibi yeniden bir süratle sâha-i temâşânın tavan perdelerine doğru çekildi kayboldu gitti.

Mektubun gaybubetini müteakip tiyatronun tavan semtinden bir gürültü işitilmeğe başladı. Gök gürültüsüne teşbih olunamazsa da araba gürültüsüne teşbih olunabilecek bir şeydi. Huzzarın kâffesi gözlerini tavana dikerek gürültünün mevridini aramağa başladılar. Mıknatıs-i hayvânîye itikadı olmayanlar müstehziyane bir tebessümle bu acîbeyi telâkki eyliyorlardı. Huzzarın bazılarındaysa âdeta korku alâmetleri görülüyordu.

Peyda olan gürültü halkın son şamatasını kestiğinden tiyatro

içinde derin bir sükût ve sükûn fermân-fermâ olmağa başladı.

İsmail Azmi ise oturduğu sandalye üzerinde bu hâli temaşa eylerdi ki sûret-i temâşâsı kendisini seyircilerden birisidir zannettiriyordu.

Gürültüler iki dakika kadar devam eylediler. Bade Napoli'de Saint Charles Tiyatrosu'nda olduğu gibi bu gece dahi tiyatronun tavanı altında azim kuşlar uçuşuyorlar gibi şeyler hissolunmağa başladı. Nihayet ervahın sedası işitildi. Gayet kalın sesli bir ruh dedi ki:

–Evvelâ bize isal olunan mektubu harfiyen okuyalım: «Ey ruh! Sana isnat olunan bunca acayip ve garaib bir hakikat-i fenniyye midir yoksa safi bir şarlatanlık mıdır? Bunu bize şerh et. Fakat nazarıdikkate al ki medyumluğun aleyhinde bulunanlar dahi medyumların yaptıkları marifetlerin aynını yapıyorlar ve bu marifetlerin sırf şarlatanlıktan ibaret olduğunu kendileri dahi itiraf eyliyorlar.»

Ruhun okuduğu şu mektup üzerine komite azası el çırpmağa başlayarak mektup hakikaten kendi yazdıkları mektubun aynı olduğunu itiraf eylediler. Henüz yalnız bu derecesini bile fevkalâde buldular. Öyle ya ervâh-ı gaibe meselesi bilkülliye yalan bile olsa da mektubu İsmail Azmi'nin kendisi okumakta bulunsa zarfını açmadığı bir mektubu harf-be-harf okumak az marifet midir?

Mektubu okuyan ruh cevabını dahi vermeğe başladı. Dedi ki:

–Ervaha isnat olunan acayip ve garaibin en çoğu şarlatanlıktır. Eğer bu işe şarlatanlık karışktırılmamış olup da meselenin yalnız cihet-i fenniyyesine hasr-ı iştigal edilmiş olsaydı, mıknatıs-ı hayvânî maddesi elyevm bir hakikat-i fizîkiyye olmak üzere meydana çıkardı.

Düşününüz ey insan oğulları, düşününüz ki mıknatıs-ı hayvânî denilen kuvvet elektrik denilen kuvvetten daha acîb ve garip değildir. Küre-i arzı bir saniyede yirmi defadan ziyade devreyleyebilecek süratin elektrikte bulunduğunu kabul eden siz değil misiniz? Elektrik hakkındaki tedkikat kadar mıknatıs-ı hayvânî hakkında dahi tedkikat-ı ciddiyye icra edilseydi, mıknatıs-ı hayvânînin bütün kâinatı ihata edecek kadar azim bir kuvvet olduğu tahakkuk eylerdi.

Ruhun bu sözü üzerine mıknatıs-ı hayvânî taraftaranı el çırpmağa, alkışlara başladılarsa da aleyhinde olanlar azim bir kahkaha kopardılar.

Şüphe yok ki karilerimiz dahi bu kahkahayı koparanlara hiç olmazsa bir tebessüm-i hafîfle olsun peyrev olurlar. Zira İsmail Azmi'nin Prenses Mihriban'a ettiği itirafat üzerine böyle mıknatıs-ı hayvânî ve ervâh-ı gaibe filân kazayasının safi şarlatanlıktan ibaret bulunduğunu anlamışlardır.

Ne hacet? İsmail Azmi'nin yanı başında loca içinde bulunan Prenses Mihriban bile tebessümünü dıhk derecesine vardırmaktan kendini menedemediği cihetle yelpazesini ağzına doğru götürmeğe mecbur olmuştu.

İlk sualin cevabı huzzarı memnun eyledikten sonra Madam Şoflan di Bertar, hokkabaz efendiye huzzar namına bir teşekkürle beraber ikinci mazrufu dahi uzattı.

İsmail Azmi bu mazrufu evvelki gibi sâha-i temâşânın tavanına doğru fırlatmayıp huzzarın üzerine atarcasına fırlatıp attığı ve kâğıt kendisinden üç dört metre tebaüd eylediği hâlde kaybolup gitti. Hatta yerde oturanların birtakımları kâğıdın kendi üzerlerine düşeceğini zannettilerse de gaybubetini görünce pek ziyade istigrap ederek hokkabazın bu hünerini dahi alkışladılar.

Bu defa kâğıdın gaybubetiyle ervah tarafından zuhûrat-ı vukuu arasında iki üç dakikalık zaman sükûtla geçti. Bade tiyatronun tavanı altında kuşların cıvıltısı gibi sedalar işitilmeğe başlayarak nihayet zayıf olan ve hâlsiz ve boğuk bir sedayla söz söyleyen bir kadın sesi işitildi. Bu kadının ilk sözü «Ben Matmazel Anj'ın ruhuyum. Beni duçar olduğum beliyenin hikâyesine davet etmişler işte geldim» sözlerinden ibaret olduğu işitilince, bu suali tertip etmiş olanların nazarıdikkatleri birdenbire açıldığı gibi onlardan ziyade ve kemâl-i ehemmiyetle Prenses Mihriban'ın nazarıdikkati açılmış olacağını biz söylemeksizin karilerimiz kendi kendilerine anlarlar.

«4»

Matmazel Anj'ın ruhu şu mukaddimeyle başlamış olduğu hikâyesini hem uzun bir hastalıktan yeni kurtulmuş zayıf bir kadın

hâlinde ve hem de o kadar süratli bir yolda söylemeğe başladı ki bu sözlerin maddî ve cismanî bir insan ağzından çıkmayıp belki bir ruh ağzından çıktığına bu hâl dahi delâlet eyleyebilirdi.

Sözlerin derece-i sür'atini anlatmak için karilerimize ihtar eyleriz ki kalemi en seri olan kâtipler bir adamın en aheste olarak söylediği sözleri yazmağa ancak yetişebilirler. İnsan ağzından alalâde çıkan sözleri yazmağa yetişmek için «sitenografi» denilen ve bazı sade ve muhtasar işarattan ibaret bulunan başka bir usûl-i kitâbet icat olunmuştur. Hâlbuki Matmazel Anj'ın ruhu kadar süratli söylenen bir sözü yazmağa yetişmek için sitenografiden yüz kat daha seri bir usûl-i kitâbet icat olunsa matluba ancak destres olunabilir. Bu sözler o kadar seridir ki sem-i dikkat bir dakikacık gaflet edecek olsa hikâyenin silsilesini bilkülliye kaybederek bir daha o silsileyi bulmak mümkün olamaz.

İmdi İsmail Azmi'nin ervaha olan istinadatı sırf şarlatanlıktan ibaret olduğunu Prenses Mihriban cümlemizden âlâ bildiği hâlde, vantrilok sanatındaki mahareti İsmail'in bu derece-i fevkalâdeye vardırmış olmasını kemâl-i hayretle tahsin eylemekteydi.

Matmazel Anj'ın ruhu tarafından takrir olunan hikâyeyi, mukaddimatından başlayarak aynen yazacak olsak karilerimize bundan evvel vâkıf olmuş bulundukları birçok ahvali tekrar arz etmiş oluruz. Zira Anj'ın henüz yeni doğmuş bir bîkes olduğu hâlde hokkabaz Sanço'nun eline düştüğü zamandan ta New York'ta aktirisliği terk ederek Singapur'a yine Sanço'nun nezdine gittiği zamana kadar olan sergüzeştini İsmail Azmi, şimendiferde Mihriban'a nakil ve hikâye eylediğinden hikâyenin bu kısm-ı ibtidâîsi cümlemizin malûmu olmuştur.

Vakıa Anj'ın sergüzeştini İsmail'in hikâye etmesinden kendi ruhunun hikâye etmesi daha mükemmel ve daha etraflı olacağına şüphe yoksa da biz iki sûret-i hikâye arasındaki farkı daha muhtasar bir surette gösterip evvelki sûret-i hikâyenin noksanını ikmalden yine âciz kalmayız.

Anj'ın ruhu İsmail Azmi'yle kendi arasındaki münasebeti anlattığı sırada, İsmail'e olan ihtisas ve muhabbetini o kadar büyük göstermekteydi ki İsmail'in hikâyesinden Anj hakkındaki ihtisası ne derecelerde olduğu anlaşılmaktaydıysa da kızın ihti-

sası onun kırk misli olduğu görülmekteydi.

Anj'ın ruhu itiraf eyliyordu ki hokkabaz James'in mıknatıs-ı hayvânî oyunlarına süje olduğu zamana kadar dünyada kadınlık denilen şeyin çocukluktan farkını hiç bulmamış olduğu hâlde ondan sonra Lort Charles'ın kendisine arz-ı rağbet etmesi ve Jameş'in teşvikan ve İsmail'in tahziren birçok nasihatlar vermesi, kendisini hâl-i tufûliyyetten çıkarıp kadınlık âmlemine isal etmişse de bu kadınlık âleminde dahi olanca ihsası İsmail Azmi'yle meşgul olarak ondan başka dünya yüzünde hiçbir erkek kendi nazarıdikkatini celp edememiştir.

Kendisine bir zevç lüzumu İsmail nezdinde tahakkuk ediyorsa o zevç dahi yine İsmail kendisi olabileceğini anlattığı zaman husule gelen bahtiyarlığını o kadar büyük göstermeğe başladı ki İsmail'in kendi bahtiyarlığını sûret-i tasvîri buna nispetle hiç menzilesinde kalıyordu.

Nihayet tiyatro oyuncularından Etyen'le gezmeğe gidildiği hikâyesine gelince, Anj'ın ruhu şu mukaddime-i felâketi İsmail'in anlatmasından daha pekçok ziyade faci bir yolda anlatmağa başladı. Meğer Matmazel Anj, Etyen tarafından verilen ilaçlı şaraplar üzerine İsmail'in fenalaştığını görünce tertip olunan hud-'ayı tamamen anlamışsa da bu ilaçtan bir miktarı kendisine dahi verildiğinden kuvve-i akliyyesine tamamen malik olamayıp Etyen'in hilesini kuvveden fiile çıkarmasına mâni olamıyormuş.

Fakat Etyen kendisini arabaya koyup da yola düzüldükleri zaman bilkülliye kendini kaybederek ondan sonra ne olduğunu bilmemiş ve gözlerini açıp da kendini bir odada ve bihakkın tafsil ve izahı şöyle bir tiyatroda ruhu tarafından bile kabil olamayan bir hâlde bulunca, çıldırasıya bir yeisle ağlamağa başlamışsa da bir daha tamiri mümkün olamayan bu hâle ağlamaktan hiçbir fayda hâsıl olamayacağını daha o anda zihnen hükmeylemekteymiş.

Bu sırada Charles odasına girmiş. Eğerçi Anj can acısıyla ağzına her ne geldiyse söyleyerek herife etmediği lânetler kalmadıysa da Charles kızın ayaklarına kapanarak bu hileye kendisini sevkeden şey mecbûriyyet-i âşıkane olduğunu ve maahaza bu işi düşmanlık kastıyla yapmadığını ve asıl maksadı ebediyen kendisiyle yaşamak olup bunun dahi Anj gibi bir kız için felâket sayılmayıp bahtiyarlık addolunabileceğini vesaireyi vesaireyi

uzun uzadıya anlatıp kızı tesliyeye gayret etmiş.

Filvaki bu sözlerin pek haklı olduğunu Anj dahi teslim eyliyormuşsa da kendi gönlünü yalnız İsmail Azmi'nin muhabbeti istilâ etmiş olduğundan Charles işte bu muhabbet-i mukaddeseye hıyanet eylediği için kendi nazarında menfur görülüyormuş. Eğer İsmail'in muhabbeti olmasaymış Anj bu vak'adan memnun bile kalacakmış. Çünkü kendisi an-asl ne idüği belirsiz bir kız olduğu hâlde koca bir Lordun ellerine ayaklarına kapanarak ve biraz dahi göz yaşı dökerek ettiği ricaları külliyen reddetmek, âdeta insaf ve nezakete muvafık olamayacağını dahi düşünüyormuş.

Hayfa ki Anj'ın bu hâli pek az devam edebilmiş. Zira Charles mücerret kızı tevhiş edip de kendi başını belâya sokturacak bir harekete cüretyâb etmemesi için bu yolda davranıp çend hafta mürurundan sonraysa artık kızdaki hevesini almış bulunduğundan tedriçle yüz çevirmeğe başlamış. Anj bunu görünce duçar olmuş bulunduğu felâketin ne derecelerde müthiş olduğunu anlayarak nazarında bütün cihan zindan kesilmişse de felâketin ilk vukuunu müteakiben iktiza eden feryat ve figanını ayyuklara çıkararak başcağızını kurtarmağa çalışsa belki imkân-ı halâs bulunabilir idiyse de haftalarca müddet o felâketi aynıyla bahtiyarlık addedecek surette zaman geçirmiş olduktan sonra tahlîs-i girîbân için edeceği hareketler bade harâbü'l-basra hükmünde kalacağını kendisi de anlamış.

Anj'ın ruhu işin bu cihetlerini kadın erkek yüzlerce erbâb-ı temâşâ mukabilinde öyle bir surette takrir ve hikâye eyliyordu ki huzûr-ı erbâb-ı temâşâda riayet edilmesi mecburî bulunan edebe asla muhalif olmamakla beraber bir kızın evc-i âlâ-yı ismet ve iffetinden esfel-i sâfilîn-i fuhş ve levse düşmesinde ne kadar mûcib-i istikrâh ve istinfar olacak renkler varsa cümlesini bihakkın parlatıyordu. Öyle bir surette ki huzzar ve onlar meyanında bilhassa Prenses Mihriban artık Charles'ın Anj'a ehemmiyet vermemesi üzerine kızcağız firara yol bulduğu vakit doğruca Sançó'nun hanesine gitmeyip de eb'âd-ı cihânda kendisini kaybetmek için başcağızını alıp terk-i dâr ü diyar etmiş bulunmasını pek muvafık pek musib addeylemişlerdi.

Öyle ya bîçare kızcağız âşiyâne-i pedere nasıl avdet edebilsin? Kendisini ne yolda mazur göstersin? İsmail'in ondan ümit edeceği şey canını feda edip de masumiyetini feda etmemesi ka-

ziyesiydi. Bu felâket eğerçi kendi ihtiyarının haricinde bir mecburiyetle vukua gelmişse de ondan sonra güya bu hâli tahsin etmişçesine bir tahammülle haftalar geçirmiştir. Charles'ın elinden kaçıp kurtulabilecektiyse bu imkândan en evvel niçin istifade etmemiştir. İmkânın fıkdanını iddia edecek olsa ya sonra fırsat bulup da nasıl kaçabilmiştir? İşte bu mülâhazat ve buna ilâve edilebilecek sair mütalâat, Anj için ya fedâ-yı cân etmek ya hükümde ondan biraz aşağıda olarak başını alıp gitmek cihetlerinden başka bir şey yapmağa imkân bırakmamıştır.

Amerika'da tiyatro oyunculuğuyla geçirdiği zamanları hikâyeye başladıkta, Anj'ın ruhu kızın o zamanki ahval ve harekâtını öyle bir surette hikâye eylemişti ki herkes Anj'ın fuhuş ve sefahat âleminden lezzet aldığı için değil belki İsmail Azmi ve Sanço nezdine avdet edecek yüzü olmadığı için İsmail'e rûy-ı imtinâ gösterdiğini hükmeylemişti. Vakıa tiyatro aktiristliği heveskârı bulunan bir kız için bin tarakta bezi olması ve hami namıyla müteaddit dostları bulunması lâzım gelirken Anj'ın bu yolda hiçbir taallûk ve münasebeti bulunmaması, Lort Charles yedinde ancak esir gibi bir surette bulunarak ondan sonraysa gönlüne İsmail sevdasından başka hiçbir hissin yol bulup girmesine meydan vermediğini göstermiştir.

İsmail Azmi'nin New York'ta Anj'a ettiği ricalar ve serdeylediği mütalâa ve mülâhazaları üzerine Anj'ın Singapur'a giderek bade İsmail Azmi'yle bir zevç ve zevce derecesinde mahremane ve yekvücudane yaşamağa başlamış olmasını, ruh, kız için bahtiyarlığın son derecesi suretinde tasvire başlayınca, hâlâ sandalyesi üzerinde bu hikâyeyi sair müstemilerin birisi gibi dinlemekte bulunan İsmail'in gözlerinden şıpır şıpır yaş akmağa başlamıştı. Hikâyenin bu ciheti ruha tesir mi etti? Ne oldu? Eğerçi sür'at-i ifâdesine halel gelmediyse de sedasına ağlayan adamların sedasındaki gevreklik ve titreklik gelerek ruhun dahi ağlamakta bulunduğu anlaşılıyordu.

Nihayet ruh bir aralık hikâyeye fasıla verdi. Hokkabaz Mirza İsmail Han bu fasılayı fırsat addiyle oturduğu yerden ayağa kalkarak erbâb-ı temâşâya dedi ki:

–Madamlar mösyöler! Ervah için işbu ikinci suali tertip eylemiş bulunan zevat meyanında mutlaka bendenizi doğrudan doğruya tanıyan adamlar olmalıdır ki bu suali tertip etmişlerdir.

Zira şu işittiğiniz hikâyede İsmail Azmi denilen ve maşukası alçakcasına bir hıyanetle iğfal edilen bedbaht işte benim! Elbette suali tertip edenler yani hikâyenin güzeranını bilenler ruhun söylediği sözler ne kadar doğru olduğunu takdir etmişlerdir. Ben dahi itiraf ederim ki bana ait cihetlerde ruhun hiçbir yalanı yoktur. Bizzat Matmazel Anj isticvap olunsaydı hikâyeyi belki de bu kadar doğru ve tamam nakledemezdi. Ervaha olan mensubiyetim hasebiyle cihanın esrarına vâkıf olabilmek iddiasında bulunurken, işte ervah tarafından kendi esrarımın faş olunduğunu yine kendi gözümle görüp kendi kulağımla işitiyorum ki bu da benim aleyhime bir nevi intikam demektir. Bu ihtardan maksad-ı âcizânem şu icra olunan hünerlerin benim ihtiyarım dışında bir kuvve-i gaibe ve galibe tarafından icra edildiklerini arzla, huzzâr-ı kirâm meyanında mıknatıs-ı hayvânîye henüz inanmamakta ısrar edenleri ta'dîl-i efkâra davetten ibarettir.

Acem hokkabazının verdiği şu netice üzerine mıknatıs-ı hayvânîye inanmayanlar, bundan evvelki kahkahalarını tekrar eylediler ki Prenses Mihriban dahi onlardan madudduysa da İsmail Azmi ve Matmazel Anj hikâyesinin noksanları bu defa Anj'ın ruhu tarafından, yani sözün doğrusu o nam vesilesiyle İsmail Azmi canibinden itmam olunması üzerine Mihriban'ın şimendiferde görmüş olduğumuz tahassüsat ve teessüratı teceddüt etmiş bulunmasıyla bu teessürü def'aten kahkahaya tebdil edebilmek, iktidarının haricine çıkmıştı.

Matmazel Anj'ın hikâyesinden buraya kadarını aynen nakletmeyip yalnız evvelce İsmail Azmi'nin takririni izah edebilecek parçalardan ibaret bir cüz-i asgarını hülâsa eylemişizdir. Ancak ruhun bundan sonra ettiği hikâye, bîçare Anj'ın duçar olduğu âkıbet-i fâciaya dair olmakla onu o kadar kısa yazmayı kimse tecviz edemez. Vakıa ruhun sür'at-i ifâdesine mütenasip bir kalem ne bizde ve ne de kimsede bulunamaycağı derkâr olduğundan hikâyeyi harf-be-harf istinsah ve kaydedebilmiş değilsek de kaydına muvaffak olduğumuz derecesi dahi karilerimizi memnun bırakacağını ümit eyleriz.

«5»

Anj'ın ruhu, hikâyeyi nefsine isnat ederek söylediği cihetle şu veçhile nakl-i kelâm eyledi ki:

–Singapur'da Cader ibadethanesi denilir bir meşhur ibadethane vardır ki senede bir kere orada azim bir panayır kurulur. Bu panayır tamam üç ay devam eder. Hem de panayırı Cader ibadethanesinde çile çıkarmış olan zahitlerin şerefine icra eylediklerinden, bu çileciler ne kadar muteber olursa veyahut miktarları ne kadar bulunursa panayır dahi o kadar şerefli olur. Çünkü panayıra gelenler, o ziyaretçilerin hısımları, akrabaları, dostları filân olup Cader'de bir sene meselâ yüz zahit olup çile çıkarmışsa herbirinin onar hısım ve akraba ve yaranı gelseler bin kişi toplanmış olur. Etraf ve civardan binlerce seyirciler dahi bunlara inzimam ederler. Yahut ibadethanede bir büyük nevvab çile çıkarmışsa onun binlerce hısım akraba dost ve bendegânı toplanarak panayıra en büyük revnak verirler.

Bir sene Safa Kok Sanc sahip nam nevvab, Cader'de çile çıkartmaktaydı. Bütün familyası halkı tamam bir sene orada kalarak çilenin hitamını bekliyorlardı. Tamam çilenin dokuz ayı mürur edip de onuncu ayın birinci günü panayıra başlanacağı zamandaydı ki biz dahi Mösyö Sanço ve İsmail Azmi'nin riyaseti altında bulunan kumpanyamızla oraya gitmiştik. Panayır müddeti hep zevkler sefalar cümbüşler ahenklerle geçeceği gibi o sene Prensesin Cader'de bulunması hasebiyle hemen elli bine karîb ahali orada içtima eylediklerinden, böyle kalabalık bir yerde hokkabazlık ederek külliyetli para hâsıl olacağını cümlemiz ümit eylemiştik.

Cader'e vardığımızda uzun yapraklı Hint ağaçlarından salaş gibi bir tiyatro yaparak icrâ-yı hünere başladık. Herkes tarafından rağbet-i fevkalâdeye nail olarak hâsılatsa o kadar çok oluyordu ki babam Sanço'nun keyfine nihayet olamıyordu. Bense oyunlardan ziyade İsmail Azmi'yle olan muaşakama ehemmiyet verdiğimden her hangi dakikada fırsat bulmaktaysam İsmail'le bir busecik teatisini cihan hazinelerine mukabil addetmekteydim. Hele hâsılatın fevkalâdeliği ve Mösyö Sanço'daki itminanın ziyadeliği hasebiyle Cader panayırından sonra bizim de resm-i izdivâcımızı icra etmesini Sanço'dan rica eylediğimiz anda kabul ve icra edeceğine kat'iyen şüphe etmiyorduk.

Oyunlara başladığımızın haftasındaydı ki Safa Kok Sanc sahiple zevcesinin ve kızının ve oğlunun tiyatromuza teşrif edecekleri kendi daire müdürü Fasharoz tarafından resmen babama

haber verildi. Bu haber üzerine Mösyö Sançe'nun sevincine nihayet mi olur? Zira bir Hintli Prensi oyunlarımızdan hoşlanıp da bizim hepimize birer hediye verecek olsa cümlemizin ihya olacağı derkârdı. Ben oyunlara ehemmiyet vermezken bu oyuna pek büyük ehemmiyet vermiştim. Hatta New York tiyatrosundaki oyunlara verdiğimden ziyade ehemmiyet vermiştim. Mıknatıs-ı hayvânî tecarübüne dair gerek benim ve gerek İsmail Azmi'nin evvelce Paris'te Mösyö James'ten sebk eden tecrübelerimizi mevâki-i icrâya koymağa karar verdiğimizden, bu tecrübeyi lâyıkı veçhile icra eylersek zaten kendi mezhepleri dahi sırf ruhaniyet üzerine mebni bulunan Hintlilerin nazar-ı hayretlerine çarpacağımızı hükmeylemiştik.

İşte bu ümit ve hevesle olanca gayretimizi toplayarak tecrübeleri talimleri bilicra, Prensin vürut eylediği akşam o kadar güzel bir oyun verdik ki yalnız Prens değil yanında misafir bulunan birkaç Avrupalı muteberan dahi hayrette kalmış olduklarını sonradan haber aldık. Hatta hâbîde-i mıknatısiyye sujesi olmak üzere ben gayet mükellef bir tuvaletle en güzel çiçeklerden müteşekkil bir yatağın içine yatmış olduğumdan Prensin maiyetinde olan Ganzazib Sahak namında bir reis-i Brahma beni o hâlde görünce yanında bulunanlara «Eğer Hindistan'ın en büyük ibadethanesine bu kızı ma'bûde-i a'zmanın kaim-makamı olmak üzere tayin etmiş olsam, bütün cihan Brahmanî mezhebine girerdi» demiş.

Meğer bana Paris'te tasallut eden Lort Charles Hugın dahi Brehmenin bu sözünü dinleyen zevat içindeymiş. Meğer benim bu vaziyet ve ziynetim Lordun evvelce hakkımda peyda olmuş bulunan heva ve hevesini tecdit eylemişmiş. Zaten o aralık Lort cenapları «Amerikalı Mösyö Sarpson» namıyla Prens Safa Kok Sanc hazretlerinin kızı Maya Mihriban hazretlerine kur etmekte olup müşarünileyha ile musahabesinden hâsıl olan şevkini başka türlü yenmekte Hindistanca imkân bulamadığından, hakkımdaki ilk hevesi teceddüt bile etmeyecek olsa kendisine bir müstefreşe olmak üzere lüzumum olacağını derhatır eylemiş. Binaenaleyh bu oyunun ertesi günüydü ki gayet uzun boylu ve elbisesi saf ipekten bir muteber Hintli tiyatrohaneye gelerek beni görmek istedi. Yanına gittiğim zaman Brehmen başı Ganzazib Sahak hazretleri tarafından bana kıymettar bir yüzük ihda ederek fakat Brehmenin kendisiyle görüşmek için de bir davet tebliğ eyledi.

Hatta bu tebliği esnasında eğer davete icabet edilirse hedayanın filânın miktarı pek çoğa varacağını işrap eyledi.

Hediyeyi maalmemnuniye kabul eylediğim hâlde Brehmenin yanına varmak, gerek İsmail Azmi ve gerek Mösyö Sanço nezdinde biraz mûcib-i tereddüd olmuştuysa da etrafımızda bulunan bazı kimselerin ifadelerine göre Hindistan'ın Brehmenleri, öyle bizim Avrupa'nın papazlarına makis olmayıp gerçekten dünyanın zevk ve sefasından el çekmiş ve her veçhile cihanın emniyetini kazanmış oldukları tahakkuk eylediğinden, Brehmen efendinin nezdine gitmekte cesaret hâsıl olmuştu. Ertesi gün için bu mülâkata karar verildi. Brehmen efendi Safa Kok Sanc'ın ikamet eylediği çadırların en mükellef olanlarından birisinde sâkin olduğundan, bir gün evvel gelmiş olan delil yine önümüze düşerek beni tiyatromuz uşaklarından birisiyle beraber o çadıra götürdü. Brehmeni gayet sade bir libas giymiş olduğu hâlde gördüm. Lâkin tarifleri gibi ak sakallı ihtiyar bir adam olmayıp bilâkis açık kumral sakallı, ortaca yaşlı, uzun boylu güzel bir adamdı. Beni fevkalhad ihtiramla karşıladı. Hâlbuki daha ilk kelimât-ı taltîfiyyesinden Brehmenin kim olduğunu anladım. Meğer bizim Lort Charles Hugın Hindistan'a giderek Safa Kok Sanc'a Brehmen olmuş.

İşin sahihi böyle değil a? Ama ben o zaman böyle anlamıştım. Charles cenapları tebdîl-i isim ederek Amerikalı Sarpson cenapları diye Safa Kok Sanc hazretlerine çattığını ve kızı Mihriban'la muaşaka etmeğe çalıştığını filânı hep sonraları âlem-i cismânîden tecerrütle ervaha karıştığım zaman anladım. O zamansa Charles'ın bana söylediği sözlere inanmaklığım tabiîydi. Charles bana tebdîl-i dîn ederek Mecusî olmasını müteakip Hintlilerin kendisini Brehmen ihtihap ettiklerini söyledi ki benim gibi çocukluktan yeni kurtulmuş olan tecrübesiz bir kız için bu lâkırdılara inanmamak kabil değildi. Charles'ın söylediği sözler yalnız birtakım ihbarattan ibaret kalmadı. O da beni istintaka başladı. Kendi hanesinden firar edişimden dolayı âşıkane ve meyusane serzenişlerden sonra o firarı müteakiben nerelere gitmiş olduğumu sordu. Ben dahi dosdoğrusunu söyledim. Amerika'ya kadar gittiğimi ve aktris olduğumu ve bade İsmail Azmi'nin oraya gelip beni kurtardığını filânı hep anlattım. Charles hikâyenin işbu son taraflarını asla beğenmedi. Hazır büyük bir tiyatroda primadonnalık mertebesine vasıl olmuşken, o

mertebeyi bırakıp da böyle memleketten memlekete serseriyane gezen bir hokkabaz kızı olmayı kabul edişim, benim gibi akıllı bir kıza hiç yakışık alamayacağını beyan eyledi. Maahaza bunu da yeni dinin ma'bûd-ı a'zamı tarafından kendi hakkında bir lütuf olmak üzere telâkki eyledi. «Ma'bûd-ı a'zam sevgili Anj'ımı bana bir daha göstermek için hep bu mukaddematı tertip eylemiştir» diye yere kapanıp Hintliler gibi mabuduna secde eyledi.

O günlük Charles'la aramızda bu suretten başka söz söylenmedi. Hikâyesinden anladığıma göre kendisi Prensin gayet sevgilisiymiş. Prensten her ne rica ederse filhâl kabul ve icra olunurmuş. Mülâkatımız hitam bulup da ayrılacağımız zaman Charles bana âlâ bir çift küpe ve firuzeler yakutlarla murassa âlâ dört adet bilezik verdi. Ve her ne zaman haber gönderirse kendisini görmeğe gelmekten gaflet etmemekliğimi iltimasla kendisinden asla havf eylememekliğimi ve fakat kendisi Charles Hugın olduğunu İsmail Azmi'yle Sançoʻya söylememekliğimi kat'iyen tembih eyledi. İlaveten dedi ki: «Bu tembihlerim hep sizin kendi faydanız içindir. Faydanızı düşünmeyip de tembihlerimi dinlemez ve icra eylemezseniz, sonra zararı yine size ait olur. Düşününüz ki ben elhâletü-hâzihî Prens Safa Kok Sanc'ın husûsî Brehmeni oldum. Vakıa İngilizler, Prensin mülkünü ellerinden almışlarsa da nüfuzu henüz bakidir. Hindistan'da bu misillü nevvabların nüfuzu, Avrupa'daki krallardan daha büyüktür. Çocukluk edip kendi selâmet ve menfaatinizi tehlikeye koymayınız. Benim emelim sizden görmüş olduğum atıfetlere mukabil henüz size bir iyilik yapamamış olduğum hâlde o borcumu bu defa ifa etmiş olmaktır. Bunu kat'iyen böyle biliniz de pederim dediğiniz sahibiniz efendiniz Sançoʻya, kardeşim dediğiniz o Müslümana esrarınızı hiç faş etmeyiniz.»

Amerika'da icra eylediğim aktristliğin benim üzerimde en büyük tesiri bana menfaatperestliği öğretmiş olması suretinde tecelli eylemişti. Binaenaleyh Charles'ın bana verdiği nasihatleri kısmen kabul etmeyi menfaatime muvafık buldum. Cader ibadethanesinde geçireceğimiz birkaç gün için bu esrarı İsmail'den bile ketmetmeğe karar verdim. Zaten Charles'ın beni aldatamayacağından da emindim. Nasıl aldatabilir ki? Meselenin işbu mukaddimatında birkaç yerde ben onu aldatmıştım. Ezcümle İsmail'le aramızdaki münâsebet-i hafiyyeyi söylememiş ve hâlâ İsmail'i

kardeşim olmak üzere tanıtmıştım. Bu hâlde düşündüm ki Charles'ın sözlerini kabul cihetinde görünür de kendisinden daha kıymettar hediyelere nail olursam, bilâhare İsmail'le izdivaç eylediğim zaman çalışıp da geçinmeğe mecbur olmayarak epeyce bir sermayenin iradıyla rahat rahat geçinebiliriz.

İmdi tiyatrohaneye avdet eylediğim zaman Brehmen efendiden almış olduğum hediyeleri babamdan ve İsmail'den sakladım. Yalnız mazhar-ı iltifâtı olduğumu söyledim. Hatta bu sözlerin içine dahi epeyce yalanlar katarak Brehmen denilen zatın bizim Charles olduğunu söylemek şöyle dursun, genç olduğunu bile söylemeyip ak sakallı gayet esmer renkli olup uzun boylu kupkuru bir herif olduğunu haber verdim.

Charles'la mülâkatımızdan iki gün sonra Safa Kok Sanc takımı tekrar tiyatroya geldiler. Kızı Maya Mihriban dahi beraber olduğu gibi onun yanında Charles dahi beraberdi. Ben sâha-i temâşâ üzerinden bunları görüp içlerinde Charles'ı tanıdığım hâlde ne İsmail ve ne de pederim tanımamışlardı. Onlar Charles'ı yalnız birkaç kere görerek şekil ve siması hatırlarında bir güzel yer tutmamıştı. Safa Koklar o akşam dahi oyunlarımızı pek ziyade beğendiler. Hatta ilk defa geldikleri zaman yalnız tiyatronun tekmil biletleri satılmış olsa ne kadar para tutacaksa o miktar para verilmesini Prens emretmiş olduğundan, adamları dahi o yolda bir hesap görmüşlerken bu defasında ihtiyar Prens beni locasına kadar davet eyleyerek mahsusen beyân-ı teşekkürle beraber bana iki yüz adet İngiliz lirası dahi ihda eyledi. Charles bu aralık Prensin yanındaydı. Bana «Sizin gibi genç sanatkârların babasından kardeşinden başkaca bir hesabı olur. Bu yolda aldığı bahşişleri onların bilmeleri lâzım gelmez. Prens hazretleri onları da başkaca memnun buyuracaklardır» gibi riyalı lâkırdılarla şu hediyeyi de kendi verdirmiş olduğunu anlattı. Ben dahi Prense teşekkür eylediğim sırada ona da «Nasihatleriniz sûret-i mahsûsada te'mîn-i istifâde eyleyeceği cihetle başkaca şâyân-ı teşekkürdür» dedim ki bundan meramım ne olduğunu Charles derhâl anlayınca çehresinde azim bir itminan beşaşeti müşahede olundu.

Bir gün sonra yine mahut ipek elbiseli herif gelerek beni davet eyledi. Ama bu defa Brehmen namına değil Prensin kızı Maya Mihriban namına davet eyledi. Hatta yanımda erkek bulunama-

yacağını da anlattıysa da pederim Sanço evvelce Brehmenin yanına giderken bana terfik etmiş olduğu uşağı tekrar terfik eyledi. «Erkek gidebileceği yere kadar beraber gitsin de seni beklesin» dedi. Ben bir kere menfaatperestlik oyununu oynamağa başlamış olduğum hâlde onu bari güzelce oynayarak kolayca zengin olmayı kurmuş bulunduğumdan ve bu teşebbüste benim için en büyük mâni ancak Mösyö Sanço olacağını hesap eylediğimden, ihtiyar Prensin bana ihda etmiş olduğu iki yüz liranın yüzünü babama gösterip kendisine teslim eylediğimden, Sanço'nun bu yüzden hâsıl olan sevinci beni bu davetten menetmemişse de ihtiyatkârlığı dahi yanıma adam katmayı icap ettirmişti.

Ben daha davet geldiği zaman anlamıştım ki beni çağıran Maya Mihriban değil Lort Charles'dır. Zira Hint Prensesleri öyle sanatkâr kadınlara meftun olacak kadar mütemeddin olmayıp hatta en çokları kimseye yüzlerini göstermeyecek kadar mütevahhiş olurlar. Binaenaleyh gittiğim yerde Prensesi değil Lort Charles'ı görünce asla istigrap etmeyip «Lort! Beni çağıran Maya Mihriban değil siz olduğunuzu anlamıştım» diye kendisine aldanmamış olduğumu anlatarak hakkımızdaki inayetlerine de teşükkür eylemiştim. Charles bana evvelkinden ziyade iltifat eyledi. Ehass-ı emeli benimle geçirmiş olduğu mesudane dakikaların mükâfat-ı gayr-ı lâyıkası olmak üzere bana elinden geldiği kadar iyilik etmek olduğunu tekrar anlatıyorduysa da o kadar göğüsler geçirerek derunî ahlar ederek anlatıyordu ki bu hâl ve kavliyle sanki beni elden kaçırmış bulunmasından dolayı pek meyus olduğunu ve hele şimdi beni tekrar görmüş olması üzerine evvelki aşkı evvelkinden ziyade bir kuvvetle avdet etmiş bulunduğunu ifham eyliyordu.

Hele şu sözü pek manidar bir söz olarak demişti ki: «Vakıa burada benim için hazinelerin kapısı açıktır, vakıa o hazinelerden istediğim kadar altın ve mücevherat alabilirsem de ah kalpte bir ciddî sevda bulunması insanın elinde böyle bin hazineler bulunmasından daha tatlıdır. Kalp hazinesinin cevher-i yegânesi elde olmadıktan sonra...» Ben bu lâkırdıya karşı ne kadar tatlı tebessüm edebildimse ettim. Ben de biraz kinayeli lâkırdılarla anlattım ki bir kere ele girmiş bulunan mücevheri elden çıkarmamak kâr-ı âkıl olup ondan sonraki telehhüflerin hiçbir faydası olamaz. Bunda meramım güya benim de ona bir meylim

hâsıl olmuşsa da o beni muhafaza etmemiş olması üzerine mukaddimât-ı meylim bittabi baki olamayarak bittabi olsa bile artık bir daha birleşmek güç olacağını kendisine anlatmaktı.

Lort Charles o gün dahi bana on top en nefis Hint kumaşlarından ibaret bir hediye vererek «Bunları babanıza gösterebilirsiniz. Zira bunlar kadın hediyesi olup elbette sizin elinizden alıp da satamayacaklarından her hâlde sizin olurlar. Hem de bunları Prenses Mihriban verdi diye söylersiniz» tembihatıyla beni iade eyledi. Hîn-i vedâda elimi eline aldığı zaman, bir daha elimi bırakmamak iştediğini anlatacak bir tavr-ı mütehassirâneyle şüphesiz üç dakika kadar yüzüme bakakaldı. Efkârını amalini hep anlıyordum. Hatta tiyatroculuktaki maharetim hasebiyle ben dahi kendisine uzaktan uzağa ümitler verecek etvâr-ı me'yûsâne ve mütehassiraneyle müstakbelen kendisinden daha pekçok bahşişler alabilmek ihtimalâtına kuvvet veriyordum.

Mösyö Sanço hediyelerden ziyadesiyle memnun oldu. Hele Prensin iki defa tiyatromuza gelmesi bütün maiyetinin dahi hakkımızdaki rağbetini arttırmakta olduğundan işlerimizin de gayet yolunda gitmesi Sanço'yu daha ziyade memnun eyliyordu. Binaenaleyh üçüncü defa olmak üzere beni Prensin zevcesi Prenses Akasof davet eylediği zaman daha ziyade ümit ve beşaşetle ruhsat vererek hatta Hintlilerin teveccühatını arttırmak için daha ne yollarda davranmak lâzım olduğunu da bana anlatıyordu. Bense ihtiyarın şu hâline derunî olarak gülüyordum. Charles'ın yanına vardığım zaman «Bonjur Preneses Akasof» diye gülerken bir el uzattım ki davet Akasof namına olduğu hâlde ben kendi tarafından davet olunduğumu anlamış bulunduğumu anlatmıştım. Charles bugün daha ziyade hususiyata girişti. Beni ne kadar sevdiğini açıktan açığa anlatarak fakat besbelli ben onu sevmemiş olduğum için kendisinden kaçmış bulunduğumu makam-ı serzenişte dermeyan eyledi. Hem de bu serzenişlerini aramızda tekrar münasebet peydasını arzusuyla ettiğini dahi saklamadı. Kendisi İngiliz olduğundan İngilizlerin kadınlar yanında pek ciddî davranmaları, biraz hafif-meşrep olduklarını kendilerinin de inkâra mecalleri olamayan Fransız nisvanının nazar-ı memnûniyyetlerini celp edemeyeceğini ve fakat bir İngiliz, ömrünün sonuna kadar bir muhabbette devam eyleyeceğini filânı söyleyerek hemen açıktan açığa bir teklifte bulunmak sırası dahi gelmişti. Bense o zamana kadar görüştüğü bazı Hintlilerle bazı İngilizlerden Safa

Kok Sanc nezdinde bu kadar makbul olan zatın ahvalini tahkik eylediğimde daha ismi Sarpson olduğunu işitir işitmez kendisinin bir sû-i niyyet sahibi adam olduğunu anlamıştım. Çünkü benim bildiğim ismi Charles olduğu hâlde tebdîl-i isim etmesi bir maksatsız olamayacağı gibi bana kendisini Brehmen olmuş diye gösterdiği hâlde etraftan ettiğim tahkike göre Brehmen değil henüz Mecusî bile olmamışsa da ümitleri tahakkuk edecek olursa Mecusî olacağını öğrenmiştim. Ümitleri dahi Maya Mihriban'ın gönlünü ele alarak onunla izdivaç gibi büyük şeyler olduğunu da herkes bildiği cihetle öğrenmiştim.

İmdi Charles bana tekrar arz-ı heves eylediği zaman yüzüne karşı hiçbir şey demeyerek bilâkis ahval ve evzaımla muvafakata müstait gibi de görünmüştüysem de o gün dahi on kadar kaplan ve arslan gibi yırtıcı hayvan postlarından ibaret hedayasını alarak tiyatroya avdet eyledikten sonra kendisine bir mektup yazarak bir yandan Prenses Maya Mihriban'ın âteş-i sevdâsıyla suzan olan Lort Charles hazretlerinin diğer taraftan âciz bir tiyatrocu kızı için asla heveskâr bulunmaması lâzım geleceğini anlatmıştım. Onun yanından gelirken yanıma katmış olduğu adama bu mektubu vererek gönderdim. İki saat sonraydı ki yine o adam bana Charles'ın cevapnamesini getirdi. Cevapname epeyce mufassal bir şey olup Maya Mihirban'a asla muhabbeti olmadığını ve öyle sarı yılan gibi upuzun, sapsarı, kupkuru bir kızı sevmek kendisi için asla kabil olamayacağını ve yalnız menfaat hesabıyla ona kur eylediğini ve zaten Avrupaca dahi bir büyük adamın bir büyük kadına kur ederek hâlbuki başkaca bir de metresi bulunmak mutat idüğini ve kendisini Safa Kok'un Brehmeni olmak hasebiyle eğer ben kendisine metres olursam kendisi ne kadar mesut olacaksa benim de elbette ihya edilmiş olacağımı filânı anlatıyordu. Nihayetinde dahi eğer Hindistan'da kalmağa razı olursam Sanço'yla İsmail'in Cader'den tart ettirilmesi kendi elinde olacağını ve Cader'den tart olunduktan maada tekmil Hindistan'dan tardına kadar Safa Kok Sanc'ın nüfuzunu istimal edebileceğini söylüyordu.

Charles'ın böyle açıktan açığa efkârını meydana koyması üzerine bana biraz havf geldiyse de doğrusu ya almakta bulunduğum hediyelerin biraz vakit daha arkası kesilmemesini arzu eylediğimden, derhâl bir mektup daha yazarak bunda güya esrâr-ı

kalbiyyemi faş ediyormuşum gibi davranarak kendisine metres olmak benim kalbimdeki his ve hevese muvafık olacağını ve kendisi her hâlde ilk gördüğüm erkek olduğu cihetle elbette muhabbetinin kalbimde yer tutmuş bulunacağını filânı anlattımsa da ne çare ki cümle-i maâyibimden olmak üzere bende fevkalâde kıskançlık dahi olduğundan bahisle Prenses Maya Mihriban hakkındaki muhabbetini bir türlü çekemeyeceğimi bildirdim. Bu mektubun cevabına da ertesi günü nail oldum. Bu ikinci mektupta Prenses Mihriban hakkında o kadar fena sözler münderiçti ki eğer mektbu derhâl Prensese göndermiş olsaydım Charles'ın hâli kim bilir ne olurdu. Prenses vahşiymiş. Prenses gayet cahil bir mütekebbirmiş. Onun gibi ahmak ve mütekebbir kızları aldatarak elinden paralarını almaktan başka onlar bir işe yaramazlarmış. Hem bu Mecusî denilen mezhep birtakım cinayat mecmaı olduğu hâlde kendisi gibi bir terbiyeli Avrupalı o mezhebi kabul edebilir miymiş. Böyle Mihriban gibi bir Hintli kızı alanlar «Prensestir! Mayadır!» diye ona esir olmağa kendilerini mecbur bilmek lâzım gelip kendisiyse ancak Anj gibi bir Avrupa'lı mahbubenin esiri olabileceğinden, öyle vücudunda kan yerine sarı su bulunan ve soluk cinsinden olan Mihribanları filânları hiç sevmezmiş. Binaenaleyh ben kendisine metres olursam Mihriban meselesi belki hiç de mâni olamaz ve hiçbir kimse esrarımıza vâkıf olamaksızın Hindistan'da biraz zaman geçirdikten sonra Avrupa'ya firar ederek kemâl-i mes'ûdiyyetle yaşamak imkânına asla şüphe edilemezmiş.

Bu mektuptan sonra kendisiyle bir daha görüştük ki zaten artık panayırın dahi sonları olmakla, biz Cader'den ve Singapur'dan kalkarak ta Kalküta'ya gideceğimizden kendisinden asla havf etmeyebilirdim. Bu mülâkatımızda Charles'la pek uzun uzadıya hususiyata girişttik. Bana güya kendi esrarını da açtı. Kendisi her ne kadar Lortsa da öyle servet ve sâmân sahibi bir şey olmayıp İngiltere'deki topraklarını yirmi beş sene için kiraya vererek akçesini de kâmilen yemiş olduğunu ve şimdi ümidi veçhile şu Safa Kok Sanc'ın paralarına konmazsa nafile beni de kendisine metres olmağa davet edemeyeceğini ve her hâlde ricalarını kabul ederek bir sene nihayet iki sene sabredersem belki de benimle izdivaç dahi eyleyeceğini ve izdivaç etmeyecek bile olsa, o zamana kadar bana vereceği para ve hediyelerin miktarı elbette istikbalimi temin edebilecek bir derecede olacağını filânı

o kadar vazıh olarak anlattı ki hakikaten beni asla aldatmaksızın teklifatını serdeyleyen en namuslu bir adam dahi ancak bu kadar söz söyleyebilirdi.

Söz bir kere bu dereceyi bulunca, benim için artık cesaretin derece-i nihâyesi bitmiş oldu. Bundan sonra korkamamak kabil olur mu? Hatta Charles'ın bu tekliflerine derhâl cevâb-ı red vermeyi de göze aldıramadım. Herifin kuvvet ve kudreti orada bana bir fenalık yapmağa kâfi olduğu gibi Sanço'ya ve İsmail'e fenalığın daha büyüğünü de yapmağa kâfidir. Binaenaleyh bir kere tiyatrohaneye avdet edebilsem derhâl babam ve İsmail'le beraber firar etmek kararıyla, birkaç dakika daha zalim Lorda kavuk sallamağa lüzum gördüm. Tekliflerini kabul edeceksem de öyle babama kardeşime fenalık gelmek üzere bu işi kabul edemeyeceğimi ve şimdiye kadar almış olduğum hediyeler üzerine biraz şey daha zammederse bunları kendilerine vererek artık beni aramamaları hususunu da söyleyeceğimi Charles'a dermeyan eyledim. Öyle ya! Ben Sanço ve İsmail'le beraber yaşamak istemezsem, beni zorla tutacaklar değil a? Hem de böyle bir cebre kalkışacak olsalar o zaman Charles'ın dahi bunlar aleyhine isti'mâl-i nüfûz etmesine müsaade verebilirim.

İşte bu yoldaki mülâhazât-ı âkılâneyi Charles dahi beğendiğinden çıkarıp bana üç yüz İngiliz lirası daha verdi ve «Bu hediyelerin kâffesini onlara verirsin. Artık sizin yüzünüzden milyon kazanacaklar değil a! Onlar size ömrünüzden, gençliğinizden istediğiniz gibi istifade için müsaade ederler. Siz de gençsiniz! Bir ihtiyar İspanyolla bir barbar Aceme kız ve hemşire olarak ömür geçirmeğe neden mecbursunuz» gibi talimatla beni tekrar tiyatrohaneye gönderdi. Ben geldiğim zaman bu vukuatın kâffesini İsmail'e anlattım. Hediyelerin de hepsini ortaya koydum. Hazır şu kadar şeyi ele geçirmişken hiç durmayıp firar etmeyi tavsiye eyledim.

Lâkin İsmail bu muvaffakiyetime memnun olmadı. Çehresi sapsarı kesildi. «Fena etmişsin Anj! Zenginlik ümidiyle kendi üzerimize tehlikeyi kendin davet etmişsin! Şimdi biz buradan nasıl firar edebiliriz? Bu şark taraflarında yerli Prenslerle Avrupa'lı hükûmetler birbirinin hatırlarına o kadar riayet ederler ki buradan üç aylık yola kadar firar etmiş olsak karşımızda yine Charles'ın dostlarını buluruz» diye bin teessüfler eyledi.

Esrarı Sançó'ya tamamen açmağa da imkân yoktu. Zira biz hediyeler hatırı için bu hileleri kabul eylediğimizi söyleyecek olsaydık, evvel-be-evvel onun hışmına duçar olurduk. Hem Sançó her ne kadar bizi pek ziyade sevmekteydiyse de an-asl İspanyol olan bu adam dahi başkaca hışmından korkulacak adamlardandı. Binaenaleyh Cader'den firar lüzumunu kendisine anlattıksa da yalnız Prens Safa Kok Sanc'ın yanındaki adam Lort Charles Hugın olup beni tehdit eylediği için firar lâzım geldiğini anlattık. Hâlbuki firarın mümkün olamayacağını Sançó dahi hükümle pek ziyade meyus oldu ve böyle iki erkeğin firardan meyusiyeti benim de havfımı müzdat eyledi.

«6»

Karilerimiz dikkat buyurmuşlardır ki yukarıki beşinci babımızı yalnız tiyatroda Anj'ın ruhu tarafından edilen takririn kopyası olmak üzere yazarak kendi tarafımızdan hiçbir şey ilâve etmemişizdir. Evvelâ bu hikâyeyi biz şüphesiz üç dört saatte yazabilmiş olduğumuz hâlde karilerimiz dahi üç çeyrek nihayet yarım saat zarfında ancak okuyabilirlerken bu kadar lâkırdıyı Anj'ın ruhu ancak on dakika zarfında söylemişti ki erbâbı temâşâ hem bu kadar seri olduğu hâlde müstemiler tarafından her kelimesi anlaşılabilecek kadar ayan olarak lâkırdı söylenmesine hayran kalmışlardı. Mıknatıs-ı hayvânîye hiç inanmayanlar dahi bu mahareti tahsin etmişlerdi.

Fakat bizce asıl ehemmiyet verilecek olan şey, Acem hokkabazı Mirza İsmail Hanın bu geceki oyunlarını ve tiyatronun ahvalini tasvir kaziyesinden ibaret değildir. Biz bu yoldaki tasviratı tavsifatı, Napoli'deki Saint Charles Tiyatrosu hakkında icra eyledik bitirdik. Vakıa Paris'teki tiyatronun hâli dahi ondan aşağı değil idiyse de bu gece bizim için asıl ehemmiyet verilecek şey Mihriban'ın hâli olduğundan ona hasr-ı kalem etmeliyiz.

Anj'ın ruhu en evvel hikâyesini takrire başladığı zaman Mihriban, İsmail Azmi'nin yüzüne aralıkta bir bakarak gülümserdi ki bu tebessümlerin manası «İşte bu lâkırdıları sen kendin söylüyorsun da halk dahi ruh tarafından söyleniyor diye telâkki ediyorlar» suretinden ibaretti. Mihriban hem sırdaşlığından dolayı memnun olmakta hem de Matmazel Anj hikâyesini öğrendiğinden dolayı pek ziyade sevinmekteyken birden hikâyenin

Sarpson'a taallûk eden cihetleri açılmağa başlayınca evvelki güler yüzü gülmez olmuştu.

Karilerimiz düşünmelidir ki Sarpson, Mihriban'ı kendisine ısındırmak için aylarca ve hatta senelerce çalışmıştır. Bu müddet zarfında kıza neler söylemiştir! Mihriban'sa Sarpson'a o kadar inanmıştır ki Napoli'de Sarpson aleyhine bir taraftan hokkabaz İsmail diğer taraftan dahi babası ve Brehmen Ganzazib Sahak çalıştığı hâlde kendisi hep müdafaa hâlinde bulunuyordu. Hatta Napoli'de müstantik huzurunda verdiği istintakta dahi kendisi Sarpson'u cani ve müttehim tanıyamayacağından bahisle, eğer bu adam filvaki denildiği kadar cinayetkârsa bir mazlumu da kendisi olacağını dahi beyan eylemişti.

İmdi Sarpson kendisini Mihriban'a bu derecelerde beğendirmiş olmak için ne türlü sözler söylemiş ne kadar teminat vermiş olacağını derhatır etmeli de bade bu gece Anj'ın ruhundan Sarpson için işittiği sözlerden ne derecelerde müteessir olacağını ona göre hesap etmeli!

Hikâyemizin mukaddimatı karilerimizin hatırlarındaysa elbette tahatttur buyururlar ki Safa Kok Sanc familyasının Cader ibadethanesinde ikametleri tamam bir sene müddet olup Sarpson dahi asıl bu müddet zarfında kendisini Mihriban'a beğendirmeğe çalışmıştır. Tamam en şiddetli yaltaklık ettiği bir zamanda dahi hokkabazlık etmeğe gelen bir kız hakkındaki eski muhabbetinin teceddüdüyle birçok hediyeler vermesi, Mihriban'ı dilgir etmeğe kifayet eylemez mi? Hâlbuki Mihriban'ı sapsarı, kupkuru, upuzun bir kız diye tasvir ediyormuş. Sülûk nev'inden addeyliyormuş. Damarlarında kan yerine sarı su var diyormuş. Barbar addeyliyormuş. Hâsılı ona olan temellükatı yalnız parasına tam'an olduğunu ve ondan aldığı paralarla kendisi Anj veyahut sair bir metresiyle sefa sürecekmiş.

İşte bu sözleri Mihriban işittikçe oturduğu sandalye üzerinde eriyeceği geliyordu. Buram buram terlemeğe başladı. İsmail Azmi'nin yüzüne aralık aralık bakıyorduysa da evvelki bakışları gibi gülümseyerek değil çatkın bir tavırla bakıyordu.

Bir aralık hatırına geldi ki şayet Sarpson kendi aleyhinde bu türlü lâkırdılar söylememiştir de bu gece İsmail Azmi o lâkırdıları kendiliğinden uyduruyor. Zira bu sözleri söyleyen ruh filân değil hep İsmail olduğunu Mihriban pekâlâ biliyordu. Eğer

Mihriban bu hatırasına kat'iyet sureti verseydi, hakikaten memnun olacaktı. Çünkü o hâlde İsmail Azmi aleyhinde olanca nefretiyle buğuz ederek müsterih olabilirdi. Ancak İsmail'in ölçüsüz mizansız lâkırdı söylemeyeceğini dahi bildiğinden elbette İsmail bu sözleri ispata muktedir olur da bilâhare yine kendisi mahcup kalır diye bu cihetten de meyus kalıyordu.

Bîçare Mihriban yalnız bu cihetten değil her cihetten meyus oluyordu. Böyle umumî ve küllî olan meyusiyetinin mucip olacağı haklı şiddetleri dahi kâmilen Sarpson aleyhine havale ederek heriften o kadar müteneffir oluyordu ki eğer o anda Sarpson yanına gelecek olsaydı, bir serçeye kıymak iktidarını haiz olmayan Mihriban Sarpson'un boğazına sarıldığı gibi sansar piliç boğarcasına herifi boğacağı derkârdı.

Anj'ın ruhu tarafından edilen hikâyenin tesiri yalnız Mihriban üzerinde görülmekle kalmıyordu. Huzzar dahi bu hikâyeden müteessir oluyorlardı. Ama onların teessürleri Mihriban'a benzememek tabiîdir. Onlar, olsa olsa bir acıklı roman dinler gibi müteessir oluyorlardı. Hem de hikâyenin evveliyatı yani Sarpson'un sahtekârlıkları gazetelere yazılan bunca şeyler üzerine zaten malûmları olup bu hâlde meşhur bir gaddarın bir eser-i gadrını daha dinlemekle en müessir bir roman dinlemiş oluyorlardı.

Vakıa erbâb-ı temâşâ içinde bazıları ikinci sualin bilâhare yine Sarpson'a taallûku olacak bir sual olmak üzere tertip edilmesinden dolayı bu işte hokkabazın bir hud'ası olduğunu teyakkun eylemişlerdi. Zira orta yerde Sarpson'un cinayatını ruhların meydana koymuş olmaları kaziyesi gibi bir karine varken, o karineden bu hükme intikal tabiî olur. Ancak bu suali İsmail Azmi tertip ettirmiş olsa bile vantrilok sanatını icrada olan maharetini bunlar dahi teslim eyliyorlardı. Hokkabazın hud'asını bu derecelere kadar tam ve doğru olarak bulamamış ve fakat hünerleri sırf ervâh-ı gaibenin eseri olmak üzere dahi telâkki etmemekte bulunmuş olan sairlerine gelince, onlar mutlaka Sarpson'un arkasında hokkabaz İsmail'den maada dolaşan ve ervah vasıtasıyla herifin cinayatını ilân ederek kendisini müddeiumumînin pençesine atan bir heyet bulunduğuna kanaat eyliyorlar ve İsmail'i de işte bu heyete dahil biliyorlardı.

Lâkin halkın bir kısmı dahi bu hünerler marifetler sırf er-

vâh-ı gaibe eseri olduğuna kanaat-ı kâmileyle kanaat ederek ruhların hatta İsmail'i bile istisna etmeksizin her hakayıkı dosdoğruca meydana koymakta bulunduklarına nasıl istigrap edeceklerini bilemeyip hayrette kalıyorlardı.

Anj'ın ruhu bir aralık hikâyesine cüz'îce fasıla vermiş olmak hasebiyle İsmail Azmi'nin bu fasıladan bilistifade halka birkaç lâkırdı söylediğini arz eylediğimiz sırada, şu izahata dahi giriştikse de zaten çıkrık gırıltısı gibi çabuk söyleyen ruhun fasılası dahi ancak birkaç dakika devam ederek ondan sonraysa yine evvelki süratle hikâyeye başlamıştır ki bizim şu izahatımızı yazdığımız kadar müddet zarfında ruh hemen beş on sayfalık daha lâkırdı söylemiştir. Biz derhâl ruhun zabt-ı ifâdatına başlayacak olsak bile şu esnada söylemiş olduğu şeylerin karilerimizce meçhul kalmasına rıza gösteremeyeceğimizden, işte evvelâ onları hulâsa edeceğiz, ondan sonra dahi sözlerinin alt taraflarını hulâsaten zapt etmekte olduğumuz veçhile karilerimize yine aynen gibi arz eyleyeceğiz.

Cader'den firar mecburiyeti el verip de Charles'ın nevvab üzerindeki nüfuzu hasebiyle bu firarın müşkülâtı gerek Sançoyu ve gerek İsmail Azmi'yi düşürdürmeğe başladığını ruh haber verdikten sonra Hindistan'da bu misillü firarların ne kadar güç olacağını da tasvire başlamıştı.

Bu memleket gayet vâsi olup şimendiferlerse vüs'at-i memlekete nispetle pek az olduğundan vâsıta-i nakliyye mutlaka hayvan sırtından ibaret olduğunu ve hâlbuki Hint ahalisi putperest olmak hasebiyle Avrupalılara pek ziyade hasım olduklarından, alelâde seyahatlerin bile Avrupalılar için tehlikeli olmasıyla ekseriya kervan usulüyle seyahat edildiğini ve firarîler hâlinde husulü tabiî olan ihtirazları kiracılar anlayacak olurlarsa, firarîlerin İngiliz hükûmetine düşman olacakları itikadıyla değil ma'bûd-ı a'zam Brahmanın dinine düşman olacakları itikadıyla yolcuları derhâl kendi brehmenlerine teslim edeceklerini anlatmağa başlamıştı.

Evet! Vakıa Hindistan'da bazı kabailde hırsızlar varsa da ağlebiyet üzere bunlar sirkat maksadıyla cinayet etmeyerek mücerret teşeffî-i sadr için Avrupalıları öldürdükleri pek çok olur. Fakat daha çoğu bunlar Avrupalıları yakaladıkları zaman mabetlerindeki brehmenlere teslim etmek suretiyle vukua gelir.

Hindistan'da pekçok mabet vardır. Hem de bunların birtakımı dağlarda veyahut sık ormanlar arasında veya büyük nehirlerin teşkil eyledikleri adalar içinde hâsılı insanın nazarıdikkatinden mümkün mertebe baîd yerlerde bulunarak derunlarında o kadar cinayetler ika edilir de kimsenin haberi bile olmaz. Putlar önünde İngilizleri kurban etmekse âdeta âdetten addolunduğundan, Hintliler bir İngilizi dar yerde sıkıştırıp şikâr ederler de mensup oldukları mabuda ihdaya muvaffak olurlarsa, güya mükâfât-ı âhireti tamamıyla kazanmış gibi memnun ve mutmain olurlar.

İşte Hintlilerin şu hâli, firarı ne kadar tas'îb edeceğini ruh anlatmış olduğu gibi bundan maada Hintin gerek sahraları ve gerek ormanları ve nehirleri ve gölleri yılan, kaplan, fil ve timsah gibi insana düşman olan hayvânât-ı vahşiyyeyle dopdolu olduğundan, yalnızca ve gizli firarlarda insan bittabi cadde yollardan tebaüd edeyim diye kendisini bu hayvanların pençelerine dahi duçar edeceği kaziyesi ne büyük bir suubet olduğunu erbâb-ı temâşâya tefhim etmişti.

Erbâb-ı temâşâ Hindistan'ın bu yoldaki ahval ve ehvalini dinlerken, güya bir coğrafya hey'et-i keşfiyyesinin icra eylemiş olduğu seyahat ve keşfiyatı hikâyeye mahsus konferasta bulunuyorlarmış gibi ta'rîfât-ı mezkûreyi kemâl-i istifâdeyle istima eylemişlerdi. Ondan sonra dahi ruhun yine kendi nefsine işaret ederek hikâye eylediği sergüzeşti daha ziyade merakla dinlemeğe başladılar ki biz dahi bu sergüzeşti bervech-i âtî ruhun ağzından olarak hikâye ve tahrir edeceğiz.

«7»

–Cader ibadethanesinden firar için evvel-be-evvel muhtaç olduğumuz şeyler, delille binecek araba veya tahtırevan gibi levâzım-ı zarûriyye-i seferiyye olduğundan, bunların tedarikini İsmail Azmi deruhte eyledi. İsmail'in lisanıyla Hintlilerin lisanı arasında büyük bir müşabehet olup bu lisanı tahsil için bir de gayret göstermiş olduğundan İsmail Hintlilere ifâde-i merâm eyliyordu. Bir akşam gelip bize dedi ki: «İşimiz iştir. Dört Hintliye ellişer rupi vadederek bizi iskeleye kadar indirecekleri hakkında söz aldım. Hatta firarî gibi bir surette gitmeğe mecbur olduğumuzu dahi anlattım. Firarın sebebi olmak üzere dahi burada

beş on kuruş kazanmış bulunduğumuzu ve hırsızlardan havfımızı söyledim. Herifler bir fil ile bu gece bizi şurada yarım saat mesafede bir yerde bekleyeceklerdir. Bakalım kaza ve kader bizi bir belâya sevk etmezse halâs mümkündür. Çünkü firar için bundan eslem yol yoktur.»

Filvaki o gece ağır ve kıymetsiz eşyamızı terk ile yalnız hafif ve kıymettar eşyamızı arkalarımıza alarak filin bizi beklediği yere kadar vardığımızda, dört Hintliyi fil ile beraber orada bulduk. Kumpanyamız altı kişiden ibaret olmakla beraberimizde bulunan eşya ile bizi Hintliler fil üzerine bindirdiler. Yola revan olduk. Fil ne kadar süratli gitse piyade giden Hintliler yine geride kalmıyorlardı. İneceğimiz iskele bu yürüyüş ile on dört saatlik mesafede olduğundan o gece sabaha kadar gidersek altı saatlik mesafeyi kat ile gündüzü bir ormanda muhtefî hâlinde geçirmeğe ve gece yine yolumuza devam ile baki sekiz saatlik mesafeyi dahi kat etmeğe karar vermiştik.

Hintliler, böyle bir mukavele akdeder ve söz verirse muhâfaza-i ahkâmı yolunda can ve baş feda ederler. Yolda İsmail Azmi, Hintlilerin bu ahvalini bize nakil ve hikâye ile kalplerimizi temin ve tatmin eyliyordu. Bundan ziyade medâr-ı itmi'nân olmak için diyordu ki: «Maahaza biz dahi öyle kolay kolay zaferyâb olunur bir kafile değiliz. İkimiz kadın ise de dördümüz erkek olup hem de müsellâhız. Gerek soyulmak ve gerek sair suretle bir adavete duçar olmak gibi mehâlike karşı bizim de silâhımızdan endişe edilmek lâzım gelir.

Vakıa erkeklerin her birinde altı ateşli birer tabanca bulunup Sanço'da ise İspanyolluk levâzım-ı zarûriyyesinden olan bir de büyük bıçak vardı. Hâsılı gerek Hintlilerin sadakatine ve gerek silâhlarımıza itimat eyleyerek kemâl-i itmi'nân-ı kalb ile yola düştük.

Mevsim bir kânûn-i sânîye müsadif olup Hindin en lâtif mevsimi dahi bu zaman olduğundan şu gece seyahatimiz pek lettezliydi. Hele fil üzerindeki daracık mihaffe içinde altı kişi dizdize oturmalarıyla yanımda bulunan İsmail'in kucağına yaslanışım, benim için en büyük bir safa idi. Yaslanmış olduğum vaz'da kulağım tamam İsmail'in kalbi üzerine gelmiş bulunduğundan, en muntazam kronometre saatlerden daha muntazam işleyen bu kalbin çarpıntılarını dinleyip saymakla ve bu kalp içinde benim için

ne büyük bir sevda bulunduğunu düşünmekle eğleniyordum ki bahtiyarlığın bütün ömrüm içinde bu derecesini henüz hiç tatmamıştım.

Sabah açılıncaya kadar yol gittik. Tamam seher vaktiydi ki herbiri Avrupa'da seralar içinde en güzel ziynetler olmak üzere muhafaza edilen lâtif ağaçlardan müteşekkil bir ormancık içine inerek gündüzü orada geçirmeğe karar verdik.

Gündüz ihtifamızın sebebi mahza bizi takip edenler varsa onların enzâr-ı cüst ü cûlarından kurtulmak kaziyesiydi. Yoksa yolculuğun tehlikesi gece edilen seyahatlerde daha çok olup en müthiş yırtıcı hayvanlar ekseriya geceleri etrafı dolaşıp kendilerine şikâr ararlar.

Vakt-i seherde inmiş bulunduğumuz orman içinde eğerçi su yoktuysa da beraberimizde lüzumu kadar su bulunduğundan evvelâ oturup bir güzel supe ettik. Çünkü bütün gece hem uyanık hem de müteharrik bulunduğumuz cihetle karnımız gereği gibi acıkmıştı. Kumanyamızdan bir miktar yiyecek Hintlilere dahi vermek istedikse de kabul etmediler. Meğer onlar kendi milletlerinin gayrisi elinden hiçbir şey alıp yemezlermiş.

Taamdan sonra başlarımızı bir ağacın sâkı hizasına koyarak onu merkez ittihazıyla ayaklarımızı o merkez etrafında mütedair dâire-i mefrûzanın münhenîsine doğru uzatıp yattık. Ben yine İsmail'in yanında bulunduğumdan kendisine «Keşke ikimizden birimiz yatmasaydı da nöbetçi kalsaydı. Hintlilere bu kadar da emniyet caiz olur mu?» dedim. İsmail gülümseyerek dedi ki: «Kendilerine bu derecelerde emniyet caiz olabilirse de sen yine merak etme. Ben uyumayacağım. Uyanık bulunacağım. Fakat nöbet beklediğimizi Hintlilere anlatacak olursak kendilerine emniyetsizlik göstermiş olacağımızdan onlar dahi bize verdikleri sadakat vaadini belki gevşetirler.»

İsmail'in bu lâkırdısı beni bilkülliye temin etti. Bu yolda seyahatlere alışmamış ve binaenaleyh bu geceki yolculuktan pek ziyade yorulmuş olduğum cihetle ben derhâl uuyumuşum. Uykunun dahi bu kadar sefalısını ömrümde görmemiştim. Yattığım yerde semaya müteveccih olan gözlerim, sabahın a'zam-ı esbâb-ı letâfeti olan tulû-ı şems esnasında cihanı istilâ eyleyen pembe yaldızlı ezva ve envarın, başımız üstündeki zümürrüdîn ağacın yapraklarını nasıl parlattığına baka baka uyku beni istilâ etmiş ki

tamam gözlerim kapanmağa başladıkta ağaç sanki kubbe-i âsumâna doğru yükselip tebaüd eyliyor zannederdim.

Bir zaman sonra İsmail beni dürttü. Gözümü açtım. Güneşi semt-i re'sten mağribe doğru pekçok uzaklanmış gördüm. Mevsim kânûn-i sânîyse de bulunduğumuz mevki pek sıcak olduğundan örtümüz altında biraz da terlemişim. İsmail'den saati sordum. (Alafranga) saat iki olduğunu söyledi. Diğer arkadaşlar benden evvel kalkmışlar. Başka yerlerde akşam taamı tedarik olunacak bir zamandayken biz kahvaltı tedarikine başladık. Yol kumanyamız mükemmel olmakla kahvaltımız hakikaten nazar-ı rağbeti celp edecek suretteydi. Yedik içtik, tarandık, elbisemizi düzelttik. Yola hazır ve müheyya bulunduğumuzu delillerimiz olan Hintlilere anlattık. Lâkin gurûb-ı şemse kadar bekledikten sonra tekrar yola revan olduk.

Bîçare İsmail Azmi bir gece evvelsi hiç uyumadığı gibi gündüz dahi asla uyumamış bulunduğundan fil üzerinde kâh buz gibi donmakta ve kâh ateşler içinde kalmaktaydı. Lâkin yine hâlinden şikâyet etmiyordu. Kendisi rahatını arayacağına kucağını bana küşade eyleyerek beni yaslandırmış ve kendisi dahi bana lâkırdılar söylemek için yüzüme doğru eğilmiş olduğu hâlde saçlarımı koklamakta ve bu istişmamla sefalar bulmakta olduğunu tavrındaki beşaşetlerden ve tebessümlerden anlayıp memnun oluyordum. Lâkin Mösyö Sançe, biraz sonra insafsızlığımı yüzüme vurdu. «Sen bütün gün uyudun. Sen İsmail'in dizine yaslanacağına onu kendi dizine yaslandır da çocuk biraz rahat etsin» dedi.

Sançe'nun bu sözü yalnız İsmail'i memnun etmekle kalmamıştı. Beni de ziyadesiyle memnun eylemişti. Çünkü İsmail'in dizinde yatmak bence ne kadar safaysa sevdiğimi kendi dizimde yatırmak dahi o kadar safadır. Kalktım kucağımı İsmail'e arz eyledim. Gayet mesudane bir tavırla bana yaslandı. Gözlerini kapamak istemiyorduysa da bir zaman sonra yorgunluğun ve uykunun galebesiyle kirpikleri ağırlaşıp göz kapakları inerek gözleri kendi kendilerine kapandılar.

Aman İsmail Azmi'nin bu uykusu ne kadar güzeldi. Uykusunda güya ziyadesiyle sevip hoşlandığı bir şeyin temaşasıyla bahtiyar oluyormuş gibi çehresi mütebessim ve tavrı beşuştu. Aralıkta bir sayıklamak nevinden birkaç kelimeyi dudakları arasından döker idiyse de bunlar meyanında yalnız benim ismim anlaşılabilecek surette tekellüm olunabilirdi.

Elhâsıl seyahatimizin bu geceki sureti, dün geceden daha lâtif olarak iki saatten ziyade yol gittik. Bir de fil birdenbire durmasın mı? Malûmdur ki fil kısmı gayet zeki ve hassas olduğundan kelp vesaire misillü kokudan veya rüyetten tehlikeyi keşf şöyle dursun insan gibi hiss-i mutekaddimeden dahi mehaliki keşfedebilir.

Filin duruşu üzerine filban kemâl-i telâşla etrafına bakınmağa başladı. Arkadaşlarıyla telâşlı telâşlı lâkırdı ediyordu. Üç Hintli bizden yirmişer otuzar adım tebaüd ederek etrafı taharri eyledilerse de hiçbir şey göremediler. Lâkin filban fili sürmek istediği hâlde fil yolda devamdan i'raz eyliyordu. Bu hâl yalnız bana değil Sançoʼya bile hayret verdi. Hintlilerin dillerini bilmiyoruk ki ne dediklerini anlayalım da ona göre biz dahi mukakememizi bina edelim. Birbirimizin yüzüne bakışıp kaldık. Fakat sözün doğrusu hiçbirimizin yüzünde evvelki renk kalmamış olduğunu cümlemiz hükmeyledik.

Filban hayvanın i'razını ve itaatsizliğini tekdirle izaleye çalıştı. Vakıa hayvan edilen cebr üzerine tekrar yola düzüldüyse de reftarıyla evvelki gidiş arasında pekçok fark vardı. Güya cihât-ı sittin herbirinde bir dehşet bir tehlike hayvancağızı ürkütüyormuş gibi hortumunu her tarafa sevkle tecessüsât-ı muhterizânede bulunuyordu.

Hayvan üç dört yüz adım daha gitti. Yine durdu. Bu defa evvelkiden daha ziyade bir ihtiraz ve havf ve haşyetle durmuştu. Hintlilerin dahi telâşları arttı. Mösyö Sançoʼya İsmail Azmi'yi uyandırmak lüzumunu ihtar eyledim. Azmi'yi uyandırmaktan maksadımız, telâşın sebebini anlamaktı. Yoksa meydanda henüz hiçbir tehlike görmüyorduk. Sançoʼ, Azmi'nin ziyade yorgun olduğundan bahisle kaldırmak istemediyse de ben dizimi kımıldatarak Azmi'yi kaldırmağa çalıştım. Hakikaten ziyade yorgun ve uykusuzmuş ki bir kere gözlerini açtığı hâlde kendisini toplayıp uyanamadığından yine gözlerini kapamağa mecbur oldu.

Bu defa Hintliler ne kadar çalıştılarsa da fili yürütemediler. İçlerinden birisi hayvanı geriye çevirip yürütmeyi tecrübe etti. Olanca kuvvetiyle koşmağa başlamasın mı? Hintlilerin birbirrine işaretleriyle müzakerelerinden biz dahi anladık ki tehlike ileri taraftaymış. Hayvanı yine ileriye çevirdiler. Fil yine ileriye gitmemekte ısrar eyledi.

Hintlileri gereği gibi hayret bürümüş olduğu hâlde aradan bir çeyrek saat kadar daha zaman mürur etti. Bade ön tarafımızda hafif bir patırtıcık işitildi ama insan patırtısı değil. Müteakiben koca bir av köpeği kuyruğunu sallayarak önümüze çıkmakla patırtıyı eden bu olduğu anlaşıldı. Köpek bizi görür görmez havlamağa başladı. Onun sedasına mukabil etraftan üç beş köpek sedası daha işitilerek cümlesi de bizim yanımıza mücteml oldular.

Hintlilerin herbirinde birer büyük bıçak ve yalnız filbanda bir karabina bulunduğundan, bunlar silâhlarını çekip hazırlandıklarını Mösyö Sanço görünce İsmail'i uyandırmak için bana işaret ederek kendisi kumpanyamızda dahil olan diğer iki erkekle beraber aşağıya atladı ve tabancasını eline alarak dilsiz işaretleriyle Hintlilerden hakikat-i hâli öğenmeğe çalıştı. Herifler henüz bir şey bilmediklerini anlatmakla beraber hep yolun ilerisini gösteriyorlardı. O zamana kadar ben dahi İsmail Azmi'yi uyandırmağa muvaffak olabildim.

İsmail fil üzerinde Hintlilerle konuşmağa başladı. Ben kendisini isticvap ve istizahlarımla tazyik etmekte bulunduğumdan, bir yandan bana meram anlatmak ve diğer taraftan kendisi Hintlilerin ifadatını anlamak mecburiyeti arasında kalmıştı. Bense ahvali İsmail'in sözlerinden ziyade tavrına arız olan tagayyürden anladım. Tehlike mutlaka pek büyük olmalıdır ki İsmail Azmi âdeta korku alâimini gösteriyordu.

Safi bir havada on yedi günlük mehtabın ortalığı ne hâlde bulunduracağı malûmdur. İsmail fil üzerindeki mahfenin dahi üzerine çıkarak etrafı tecessüs ve tarassuda başladı. Bade epeyce telâşlı bir hâlle yere inerek bana ve yanımda bulunan diğer bir oyuncu kadına da inmekliğimizi işaret eyledi. Hepimiz indik. İsmail bizi yoldan çıkarıp yirmi hatve kadar orman içine doğru götürdü ve üç dört ağacın birbirine yakın bulunarak teşkil eylemiş bulundukları tufanın yanına isalle, zuhur edecek tehlikeye göre iktiza ederse işbu tufanın içine girip gizlenmekliğimizi tembih eyledi.

Köpeklerin av'avası hâlâ devam ediyor. Biraz sonra ileriden birisi sağ ve diğeri sol cenahlara doğru iki düdük sedası işitildi. Müteakiben bir seda dahi arka taraftan geldi. Anladık ki etrafımız sarılmış.

Cümelemiz tehlikenin takarrüb-ı vürûduna muntazıran yerimizde duruyorduk. Yarım saat kadar daha bekledik. Bir de arka taraftan dört atlının bize doğru yaklaştıklarını gördük.

İşbu dört atlıdan birisi İngiliz lisanıyla «Mösyö Sanço! Mösyö Sanço» diye nida eyledi. Sanço «Ne istersiniz?» diye ses verdikte «Korkmayınız düşman eline duçar olmadınız, buraya geliniz ama yalnız siz geliniz» denilmesiyle Sanço «Ben kolay kolay aldatılabilecek bir çocuk değilim. Maksadınız mükâlemeyse beş hatveye kadar yalnız biriniz takarrübe mezunsunuz» dedi. Ancak diğer taraftan birçok teminatla nihayet yek yeke konuşmağa karar verildi.

Sanço pek cesurdu. Bir elinde tabancası ve diğer elinde bıçağı olduğu hâlde mükâlame için edilen davete icabet gösterdi. Fakat mükâleme pek uzun sürmedi. Herifin söylediği sözleri biz dahi işitiyorduk. Diyordu ki: «Matmazel Anj'ı bir büyük ikbalden mahrum edip de niçin kaçıyorsunuz? Bu hareketiniz hem onun hamisi hakkında bir hakarettir hem de Matmazel hakkında bir cinayet addolunur. Bu gece burasını bir insan salhanesi hâline koymak istemezseniz, Matmazel Anj'ı bize teslim ediniz de kendiniz istediğiniz yere gidiniz.»

Sanço, Cader ibadethanesinde bizim gizli olarak yaptığımız işlerden haberdar olmadığı cihetle bu sözden hiçirisini anlamayarak «Nasıl Anj? Nasıl ikbal?...» diye beyân-ı hayret eyliyordu. İsmail'le bense tehlikenin neden ibaret olduğunu pekâlâ anladık. Öte tarafta Sanço'yla herif arasında söz çoğalıp sedalar dikleştiğinden neler dediklerini anlayamamağa başladık. Derken yine o taraftan birbirini takiben acı acı üç düdük çalındı. Buna cevaben etraftan yedi sekiz düdüğün üçer defa öttükleri işitilip akabinde süvari ve piyade birçok adamların her taraftan takarrüpleri ayaklarının patırtısından ve ormanın hışıltısından anlaşıldı.

Artık bendeki korkuyu somayınız. Yanımdaki kadın benden ziyade korkuyordu. O bana teselli vereceğine ben ona teselli vermeğe mecbur oluyordum. Zaten ahval dahi korkulmayacak şeylerden midir? Bahusus ki düdük çığlıklarını ve ayak patırtılarını müteakiben Sanço'nun konuştuğu tarafta bir de tabanca patladı. Sanço müthiş küfürler atarak tabanca sedaları dahi tekerrür eyledi. Gerek bizim arkadaşlarımız ve gerek Hintliler bir aralık

İsmail Azmi'yle berber o cihete doğru koştularsa da her cihetimizin sarıldığı anlaşıldıktan sonra İsmail Azmi'nin kumandasıyla bizim etrafımızda dâiren-mâ-dâr bir kale teşkil ederek mukavemete başladılar.

Bir de Hintçe bir nida işitildi. Meğer bu nida kılavuzlarımızın bizden ayrılmalarını teşvik içinmiş. İsmail dahi Hintçe bir hayli sözler söylediyse de Hintliler bizim üzerimize hücum etmemekle beraber muavenet dahi etmeyerek bizden ayrılıp gittiler. Bunlar teşvik olunduğu esnada silâh sesi kesilmiş ve mühacimlerimiz bize on on beş hatve mesafeye kadar takarrüp eylemişti. Miktarlarını gördük. Yirmi beş kadar piyadeyle dokuz süvari olduklarını anladık. İsmail azmi bana «İstedikleri şey canım olsa belki verebilirdim. Fakat seni istiyorlar. Ben sağken buna rıza göstermekliğim kabil olamaz. Binaenaleyh sana şimdiden vaad-i ebedî ile vadederim. Eğer benim hayât-ı ebedî ile berhayât kalmaklığımı arzu edersen, yadigâr-ı muhabbetimi kalbinde hıfzetmelisin» dedi ve elindeki tabancayı ateş etmeğe başladı.

İsmail Azmi'nin her attığı tabancada düşmandan bir adamın yere serildiğini görmekteydim. Zira İsmail Azmi pek nişancı bir adamdır. Bir vakit hokkabazlıkça icra edeceği bir hüner için nişancılıkta son derece-i mahâreti peyda etmeyi lüzum görmüştü de birkaç bin kurşun atarak bu talimi ikmal eylemişti.

Mühacimlerimize müdafaada gayret eden yalnız İsmail Azmi değildi. Sançoʻyla diğer iki refikimiz dahi olanca gayret ve şecaatleriyle müdafaa eyliyorlardı. Hayfa ki düşman tarafından bir silâh garıltısı peyda oldu ki ona mukabil bizimkilerin eslihası çat pat derecesinde kalıyordu. Hele bu şiddetli ateşe sair arkadaşlardan ziyade İsmail Azmi bîçaresinin hedef olması bence bilkülliye nazar-ı ehemmiyete alınacak bir hâldi. Çünkü İsmail Azmi bensiz olamazsa benim dahi bu dünyada İsmail Azmi'siz olamayacağıma asla iştibah edilemezdi.

Bîçare İsmail tabancasının altı ateşini dahi hüsn-i istiʻmâl eyledikten sonra silâhını tekrar doldurmağa imkân olmadığından Mösyö Sançoʻnun yanına koşup onun belindeki bıçağını yakalamakla beraber Hintliler içine daldı. Nazarıdikkatim daima kendisini takip eylediğinden birkaç Hintliye bıçak saldırıp al kanlara boyadığını gördüm. Lâkin düşmanın kesreti nısfının ve

hatta sülüsanının helâkiyle bizi galip edebilecek miktardan ziyade olduktan maada bir de İsmail Azmi'nin helâk derecesinde yara yemiş olan bir adamdaki etvar ve evza ile zemîn-i helâke serildiğini görünce bende ümîd-i halâs bilkülliye mahvoldu. O aralık aklıma bir şey geldi. İsmail gittikten sonra bence artık her iş bitmiş demek olduğundan hiç olmazsa bari refikamın bakiyesini beyhude bir helâktan kurtarmayı düşündüm. Zaten karşımda Lort Charles Hugın'ı görmekteydim. Olduğum yerden fırlayıp Lordun yanına sokularak ve olanca sedamla haykırarak «Lort! Lort! Mâni-i yegâne olan İsmail vefat etti. Atık sefk-i dimâda devam ayn-ı israftır. Ben arz-ı teslimiyyet ediyorum» diye bağırdım.

Bu nidam üzerine Lort bir düdüğü kesik kesik ikişer defa seda çıkarmak üzere dört beş defa çaldı. Etrafımızdan birkaç yerden daha bu sedanın aynı düdük sedaları işitildi. Akabinde herkes silâhını mayna etti.

Lort gayet beşuş bir tavr-ı muzafferane ile yanıma gelip elini uzattı ise de yine bu anda arka tarafımdan Mösyö Sanço'nun eski zaman kahramanlarındaki naraları ihtar edecek bir surette sedası işitildi. «İsmail helâk olduysa ben henüz helâk olmadım» diyordu. Hışım ile gelip bir kolumdan tuttu. Diğer elim Charles'ın elinde bulunduğundan iki taraftan çekilmekte ve iki kuvvetin arasında tamam bir tozan hâsıl etmekteydim. Lort birkaç defa «Bırak Mösyö Sanço bırak, zira seni öldürürüm» diye haykırdı. Sanço «Ah mel'un, ya sen beni öldürmelisin ya ben seni» diye haykırdıysa da onun dahi elindeki tabanca boşanmış ve bıçağı ise evvelce İsmail Azmi tarafından alınmış bulunduğundan boş tabancayı fırlatıp Charles'ın kafasını yardı. Ve artık gazabından gözlerini kan bürümüş olduğu cihetle bıçağın kında olmadığını tahattur edemeyerek yalnız kını bıçaktır diye çekip Lordun üzerine hücum etti.

Hayfa ki bu anda Lordun elinde bir tabanca patlamakla kurşunu yanıbaşımda bulunan Sanço'nun beynini paralayarak adamcağız güya kırk yıldan beri bir kalıb-ı bîrûh imişçesine yere serpiliverdi.

Benim Lorda arz etmiş bulunduğum teslimiyet İsmail'in helâkinden sonra diğer refiklerimi kurtarmak için ihtiyar edilmiş bir fedakârlık olduğundan, İsmail'den sonra Sanço dahi helâk

olması üzerine bu fedakârlığın da beyhudeliği tebeyyün etti. O anda Lordun çehresi bana o kadar müstekreh ve menfur göründü ki dünyada hiçbir çehre bu kadar mekruh olamaz. Az kaldı elime her ne geçerse herifin kafasına vurarak muktedir olabileceğim fenalığı edeyim. Lâkin bu azim ile davranırken diğer iki refikimizi görünce niyetimi icra edecek olsam Charles'ın bu iki adamcağızı dahi behemehâl helâk edeceğini anlamaklığım üzerine, bir saat kadar sabırdan ibaret bir fedakârlığı o bîçareler için göze aldırmayı lâzım addeyledim. Binaenaleyh Lordun «İşte Anj, mâniin ikincisini de bertaraf ettim»den ibaret olan ikinci sözünü cevapsız bıraktım.

«8»

Tiyatroda Anj'ın ruhu hikâyeyi bu pereseye getirdiği zaman bütün müstemilerin vücutları buz kesilerek herkesin kendi zihninde facianın derece-i dehşetini müvazene ile meşgul bulundukları, çehrelerindeki alâim-i inkıbâzdan anlaşılıyordu. Ruh ise hep o malûmumuz olan süratiyle bervech-i âtî hikâyesinde devam eyledi. Dedi ki:

–Zavallı ihtiyar Sanço soluk bile alamaksızın yere serildiği hâlde eli henüz benim bileğimi kavramış tutuyordu. Bense vak'anın dehşet-i fevkalâdesinden bittabi tedehhüş etmiş olduğumdan, bileğimi onun elinden kurtaramıyordum. Lort artık iş bitmiş olduğu cihetle bindiği attan yere atladı ve bileğimi Sanço'nun elinden kurtardıktan sonra «Paris'te bir muteber Lordu tahkir edersin ha?...» diye şâyân-ı hürmet olmak lâzım gelen naaşın yüzüne bir tekme vurdu. Habisin bu hareketi beni bir kat daha müteneffir eylediyse de bu misillü harekât-ı vahşiyyânenin daha ziyade tekerrürünü bile arzu etmekteydim.

Zira o hareketlerin tekerrür ve tekessürü Lort hakkındaki nefretimi ve zihnimdeki karar verdiğim şeylerin icrasındaki azmimi takviye etmekteydi.

Charles bana malik olduktan sonra başındaki adamları dağıtmak teşebbüsüne kıyam ile berhayat kalan iki arkadaşımızın her birine ellişer İngiliz lirası vererek ve bizi iskeleye indirecek olan filban ile Hintlilere bunları teslim ederek yine yollarında devam mecbur oldu. Kendisi ise bendegânının bakiyesi olan üç adam ile beni atlara bindirerek Cader tarafına doğru yola düzüldü.

Fakat doğruca Cader'e gitmedik. Esnâ-yı râhta yolumuzu sapıtıp üç saat kadar kat-ı mesâfe eyledikten sonra önümüze azim bir göl çıktı. Lort orada bakiyye-i bendegânına dahi ruhsat verip yanından savdı. Gölün kenarında ikimiz yalnız kaldık. Hem beni temin ve tatmin için birçok sözler söyler ve hem de göl sahilini boylu boyuna gezerek yerde gizli bir şey aradığı sûret-i harekâtından münfehim oluyordu.

Söylediği şeyler bana ne kadar muhabbeti olduğuna filâna dair olup aradığı şeyse sahil kenarına çakılmış bir karış irtifaında kalın ve kırmızı bir kazık olduğunu, onu bulduğu zaman anladım. Bu kazıkta bir düğme vardı. Parmağını o düğmenin üzerine koyarak bastı. Anladım ki elektirik düğmesidir.

Lordun parmağı iki dakikadan ziyade müddet düğme üzerinde kaldı. Bade derunu müceff olduğu anlaşılan kazık içinde dahi hafif bir çıngırak sadası işitilince parmağını kaldırdı ve bana dedi ki: «Anj! Bu Hindistan brehmenleri bizim Avrupa cizvitlerinden daha muntazam ve daha çok iş görmeğe kabil adamlardır. Bunlar esrâr-ı müdhişeyi ketmde o dereceye varırlar ki vücutlarından canlarını almak mümkün olur da esrara dair ağızlarından bir söz almak mümkün olamaz. Hem de cizvitler gibi bunlar dahi bir adama edeceği hizmeti yalnız akçe hatırı için etmezler. Zaten öyle olur olmaz meblâğın bunlar nezdinde hiç de ehemmiyeti yoktur a. Çünkü büyük büyük sadakaları ihsanları, onlar kendileri şuna buna iane yolunda vererek efkâr ve kulûbu bu suretle celp ederler. Para için iş görecek olurlarsa alacakları meblâğ mühim olmalıdır. Fakat asıl kendi entrikalarını terviç için iş görürler. Meselâ İngiliz hükûmeti nezdinde benim pek büyük nüfuzum olduğunu bilerek bundan istedikleri kadar istifade tam'ıyla kendilerinden isteyeceğim her hizmeti ifaya hazır bulunurlar. Şimdi seyyâle-i elektrika ile şu gölün ortasındaki cezireye haber verdim. Cevap dahi aldım. Nihayet yarım saate kadar buraya bir kayık gelecek bizi alacaktır. Sizi bir kere cezireye aşırdım mı? Artık ne Safa Kok Sanc'ın ne de Mihriban'ın hiçbir şeyden haberi olmaksızın ben hemen her gün sizinle mülâkat edebileceğim. Buraca tasmim etmekte bulunduğum işleri ifa ile elime istediğim kadar milyon geçirdikten sonra sizinle beraber Avrupa'ya gidip bakiyye-i ömrümüzü prensler gibi zevkler safalar içinde geçireceğiz.»

Charles hakkında ben ne mütalâadayım o neler söylüyor! Benim yerimde başka birisi olsa, gözümün önünde babam makamındaki herifi öldüren bir mel'un katilin kendisini şöyle bir cezireye sevk etmek istemesi üzerine korkusundan çıldıracağı derkâr idiyse de benim zihnime koymuş olduğum şeye nispetle bu âlem-i imkânda artık hiçbir korkulu şeyin hükmü kalamayacağından, ben kendimin bu suretle nefy ve hapis edilmesini güya pek beğeniyormuşum gibi Lorda ittiba etmekteydim. O ise bu ittibaımı filhakika söylediği şeylere kandırmağa ve kurduğu tertipleri beğendirmeğe hamlediyordu.

Biz bu sözleri söyleşirken gölün orta yerinde bir sandal belirmiş. Sandalın rengi gölün rengine müşabih olduğundan Lort bunu bana ihtar ve irae eylediği hâlde dahi ben sandalı görmüyorduysam da biraz sonra gereği gibi takarrüp edince ben dahi gördüm. Derununda yalnız bir Hintli kürek çekmekte olup onun dahi başında sarımtırak renkli bir serpuş vardı.

Sandal sahile kadar tekarrüp eyledi. Bindik. Fakat oturacak peyke gibi bir şey olmadığından sandalın ta dibine oturmuştuk. Bu hâlde sandalın küpeşteleri başımızın hizasından daha yüksekte kalmağla biz ne gölü ve ne de sevahili göremediğimiz gibi sevahilde bulunanların bizi göremeyecekleri derkârdı.

Yarım saat kadar çalakürek yol gittik. Bade sandalın bir sazlık içinden geçtiğini iki tarafımızda dikilip duran sazlardan anladık. Burada Lort «Artık selâmetteyiz» diye ayağa kalktı. Ben de kalktım. Fakat sazlardan etrafımızı asla göremiyorduk.

İki yüz metre kadar bir mesafeyi bu surette kat eyledikten sonra öte tarafta gölün sathı yine âyîne-i mücellâ gibi önümüzde açıldı. Göl burada güya bir diğer göl gibi görünüyordu.

Çünkü geçmiş olduğumuz sazlık etrafı kuşatmış olup orta yerinde dahi bir adacık müşahede olunuyordu ki güya sun'î bir lâk içine en mahir ressamların oturtmuş oldukları yine sun'î bir ada gibi müzeyyen ve lâtifti.

Bu adaya vardığımızda, müzeyyen bir iskele bulduk. İskele üzerinde Brehmenler oldukları kıyafetlerinden anlaşılan dört beş adamın bizi istikbal eylediklerini gördük.

Lort iskeleye çıktığı zaman bunlar yerlere kadar kapanarak Lordu selâmladılar bana dahi aynı tazimi icra ettiler. Birisi

önümüze düşerek bir köşke girdik ki ayna parçaları, fil dişleri, firuzeler ile oymacılık sanatının mertebe-i kemâline delâlet edecek bir surette tezyin olunmuştu.

Bu köşkün derece-i letâfet ve ziynetini ne kadar tafsil etsem bitiremem. Yalnız derim ki Avrupaca hiçbir hükümdarın ne bu kadar lâtif bir odası ve ne de bu derecelerde müzeyyen bir köşkü yoktur. Lort «İşte sevgili Anjım! Avrupa'ya avdet edinceye kadar misafir olacağın yer burasıdır» dedi. Ve kendisi gibi muteber bir zatın Mihriban gibi büyük bir Prensesten azim ümitler ile bir entrikaya başlaması ve bu entrika icabınca ona âşık görünmesi ve hâlbuki asıl gönlü başkasında bulunması nâdirât-ı havâdisten bulunmadığını ve büyük bir ikbâl-i istikbâl için biraz zaman rahatsızlığa katlanmak kâr-ı âkıl olacağını vesair bu yoldaki nasayıhı serd ve dermeyan ile beni tatmine olanca talâkatini sarf eyliyordu. Ben kendisini tasvip ve tahsin etmediğim gibi ret ve cerh dahi etmiyordum. Her hâlde bütün istediği fedakârlıklara katlanacağımı hâl ve tavrımla kendisine ümit ettiriyordum.

Köşkte istirahat eyledik. Brehmenler bize nefis taamlar çıkarıp i'zaz ve ikramımızda derece-i ifrâta vardılar. Bade Lort bana bir yatak odası irae eyledi ki Avrupa'da en ziyade tabiat sahibi olan bir muteber kadının yatak odası dahi bundan mükemmel olamazdı. Hatta Avrupa'da kadınların yatak odaları kapıları için iki anahtar bulunup onun birisini arzu ettikleri zaman kapıyı açıp girmeleri için o kadına sahip olacak zata teslim eyledikleri gibi bu odanın dahi iki anahtarı vardı. Lort birisini kapının kilidine sokarak ve diğerini kendi elinde tutarak ve tebessüm ederek bana dedi ki: «Sevgili Anj! Bu anahtarın da benim elimde bulunmasına müsaade edersin değil mi?»

İşte o zamana kadar muhafaza edebilmiş olduğum sabrı, sükûnu, tahammülü, metaneti bu anda birden bire kaybeyledim. «İsmail'in helâkinden bu ana kadar bana her ne söylediniz ise hepsi bir kulağımdan girip diğerinden çıkmışlardır. Benim size gösterdiğim teslimiyet başka hesap üzerine mebnidir. O hesabın dahilinde odamın bir anahtarını size vermek kaziyesi asla dahil değildir» diye Lordun elindeki anahtarı çektiğim gibi alıp cebime koydum.

Charles bu muameleme ziyadesiyle şaştı. Yüzüme bakakalarak bir iki dakika kadar söyleyeceği sözü kararlaştıramadı.

Bade «İkimizin de bahtiyarlığımız için bulmuş olduğum suretin icrasında bana muavin mi olacaksınız mâni mi?» diye sordu. «Ne mâni ve ne de muavin olmayacağım» dedim ve maksadım benim hakkımda her ne işkence tertip ederse tahammül etmekten ibaret bulunduğunu ve yalnız İsmail Azmi'ye mevut olan cismaniyet ve ruhaniyetime zerre kadar taarruz kabil olmayacağını anlattım.

Lordun şaşkınlığı arttı ise de bu cüreti, içinde bulunduğum hâlin derece-i dehşetinden gafil bulunduğuma hamlederek gülümsemeğe başladı. Ve şu bulunduğumuz cezire üzerinde emir ve nehiy bilistiklâl kendisinde olduğunu beyanla aklımı başıma toplamaklığımı tavsiyeden sonra kendisiyle geçirmiş olduğum zamanlarda nâ-tamam kalan mes'ûdiyyet-i tarafeynin bademe ikmali kendinin kararlaştırmış olduğu suretle müyesser olacağını da nasihat yollu beyandan geri durmuyordu.

Aramızda bu yoldaki sözler epeyce uzandı. Fakat Lort beni istediği yola celp edebilmek imkânından bilkülliye meyus olarak anladı ki kendisiyle birlikte geçirmiş olduğum zamanlarda dahi ben onun esiri mazlumu idiysem de şimdiki kadar tecrübe sahibi olmadığımdan böyle gönlüme ve cismime sahip ve yalnız duçar edileceğim hizmete veya işkenceye razı bir esirden başka hiçbir şey olmayacağım.

Bu hâlde Lordun hayretini tarif ve tefhim kabil değildir. Sözü daha ziyade uzatıp da işi daha fenaya vardırmayı tecviz etmediğimden, o defaya mahsus olmak üzere beni terk etti. Çıktı gitti. Ben dahi zaten yol yorgunu olmaktan maada gördüğüm dehşetli vukuat üzerine dahi istirahata pek ziyade muhtaç bulunduğumdan yatağıma girip yattım.

Yattığım zaman saat kaç olduğunu ve ne kadar uyumuş olduğumu bilemem. Fakat pek mükemmel uyuyarak istirahat eyledikten sonra uyandığım zaman gereği gibi gündüz olmuş bulunduğunu gördüm. Yatağımdan kalkınca gözüme bir elektirik çıngırağının düğmesi ilişti. Düğmeye parmağımı dokundurduktan bir dakika sonra odamın kapısından içeriye gayet güzel bir kız girdi. Bu kızlar bayader denilen rahibelerdir ki Avrupa rahibeleri gibi ömürlerini bir mabuda veyahut bir mabudeye vakfederek güya dünyadan el çekerler ise de bu misillü hicrî mabetlerde Brehmenlerle ettikleri zevk ve safalar, dünya yüzünde başka kula nasip ve müyesser olacak derecatın fevkindedir.

Bu kız, İngiliz lisanının pek acemisi olduğu hâlde çat pat söylediği kelimât ile bana anlattı ki hizmetime tayin olunmuştur.

Ben de sâhib-i levâzımımı kendisine emrettim. Giyinip kuşanıp sütlü kahvemi içinceye kadar her hizmetimi mükemmel bir oda hizmetçisi gibi gördü. Fakat yalnız çağırdığım zaman yanıma gelip yapacağı işi yaptıktan sonra yine derhâl çekilir giderdi. İlk günü, kızın bu sûret-i hareketine hiçbir şey demedim ise de ikinci gün bir yandan yalnızlık canımı sıktığı gibi bir yandan dahi oraların ahvalini öğrenmek merakı beni teşvik eylediğinden, kız hizmetini bitirdikten sonra çekilip gitmesini men ile yanımda alıkoydum. Mezheb-i Brahmandan bed' ile orada gördükleri muamelâttan hoşnut olup olmadıklarına varıncaya kadar her şeyi kendisine sorup cevaplarını aldım. Vakıa söylediği İngilizce pek de kolaylıkla anlaşılamıyorduysa da bu mezhebin gayet sade bir mezhep olduğunu ve kendilerinin oradaki vazifesi yeyip içmekten zevk ve safa etmekten ibaret olarak bu hâllerinden pek memnun kaldıklarını gördüm.

Kızdan Lort Charles Hugın'ı sorup oraca malûm olan ahvalini öğrenmek istedim ise de kız Lordun yalnız Hint Prenslerinden daha büyük ve âdeta padişahlar derecesinde bir adam olduğunu beyan ile sair husûsiyyât-ı ahvâline dair bir şey bilmediğini itiraf eyledi.

Bu cezireye hapis edildiğimden üç gün sonra Charles ancak yanıma gelebildi. Rahatımın derecatını sorarak benden pek memnunane ve müteşekkirane cevaplar aldıktan sonra beni istediği yola sevk edebilmek için tekrar zebân-ı nasîhati uzatarak birçok sözler söyledi ise de bu sözlerin bana hiçbir tesiri olmadığını kendisi dahi görüyordu. Nihayet sözü kısa kesmek için dedim ki: «Lort! Ben sizi ilk gördüğüm günden bu ana kadar sizde insaniyete muvafık hiçbir hâl ve hareket müşahede etmedim. Mıknatıs-ı hayvânî hokkabazı James'in yanında ben bir afif ve masum suje iken beni para ve hediye ile itma ederek baştan çıkarmağa, mahvetmeğe çalıştınız. Bade alçakları ve hainleri hayrette bırakacak bir hile ile beni kaptırdınız. Müebbeden benimle beraber yaşayacak olsaydınız beni yanınızdan kaçırtmazdınız. Bilâkis kaçtığıma memnun olarak aramadınız bile. Burada Hindistan'da sizi gördüm ki hiç sevmediğiniz ve sevmeyeceğiniz

bir Prensesi soymak emeliyle muaşaka ediyorsunuz. Bu da bir namuslu adamın kabul edeceği şey değildir. Burada bana gösterdiğiniz heves, bir müstefreşeye ihtiyacınızdan neşet ediyor. Bu heves uğrunda bir sevgilimi ve bir de babamı öldürdüğünüz gibi kendi tarafınızdan dahi yedi sekiz adamın kanına girdiniz. Şimdi beni bir cinayete daha şerik etmek istiyorsunuz ki o da Safa Kok Sanc familyası hazinelerinden milyonlar çaldıktan sonra Avrupa'ya gidip yaşamaktır. Hâlbuki ben mâl-ı helâl olan milyonlarla dahi Avrupa'da ve zevk ve safa âleminde yaşamağı kabul edemem. İsmailimin vefatından sonra benim için bu âlemin zevki lezzeti bitmiştir. Anladın mı? Evvelâ kendinizin nasıl şâyân-ı nefret bir adam olduğunuzu ve saniyen benim İsmail'e borçlu olduğum mukabele-i fedâkârîden dolayı her felâkete katlanmağa ne derecelerde azimli bulunduğumu anladınız mı? Bunu anladınızsa benden kat-ı ümîd eylersiniz. Burada müebbeden mahpus mu kalacağım? Yoksa beni idam mı edeceksiniz? Ne yapacak iseniz yaparsınız.»

Lort bu sözleri kemâl-i dehşetle dinledi. Dedi ki: «Her şeyi etrafıyla düşündüğünüz hâlde sizi buradan salıvermekliğim ihtimalini düşünmüyor musunuz?» Ben bu sözün de cevabını derhâl verdim. «Beni buradan salıvermek kendiniz için bir müntakim tehlikesi peyda etmek olacağını bilirsiniz de mutlaka salıvermezsiniz itikadındayım» dedim ve kendi eliyle Sançoʻyu öldürmüş olduğu hâlde benim kuş kadar kanımı dökmek, onun gibi bir katil için işten bile sayılamayacağını anlattım.

Charles biraz düşündükten sonra sevdâ-yı intikamdan vazgeçeceğine emin olsa sebilimi tahliye dahi etmek mümkünattan olacağını söyledi. Ve bu bapta benden bir vaat almak için epeyce çalıştı. Hâlbuki ben herifin bu sözleri ciddî olmadığına emindim. Herifin istediği vaadi versem bile inanıp emniyet etmeyeceğini bilirdim. Bu hâlde kendisini vaat ile temin etmek güya şerrinden kurtulmak için iltizam olunmuş bir tedbir olacağı ve bu tedbirinden dolayı beni ölümden korkar bir alçak hud'akâr yerine koyacağı derkâr bulunduğundan, ulüvv-i şânımı nafile yere o habisin ayakları altına atmayı tecviz etmedim.

Elhâsıl hiçbir sözüm hiçbir muamelem Charles'ı memnun edemedi. Bir aralık tehevvür ederek beni şöyle edeceğinden böyle edeceğinden bahse başladı. Ben ise kendisinden daha büyük gadr-

ları cinayetleri bile beklediğimi anlatarak bu tehditlerin hükümsüzlüğünü ispat eyledim. Nihayet o tehevvür ile karşımdan yıkıldı gitti.

Charles'ın bu gidişindeki niyeti pek fena olduğu besbelliydi. Bir iki saat sonra Brehmenlerden üçü yanıma gelerek fasih İngiliz lisanıyla bana nasihat vermeğe başladılar. Bana vasatî hâl olamayacağını ve binaenaleyh ya Lordun sözlerini kabul etmek veya ölmek cihetlerinden birinin kabulü zarurî olacağını cizvitçesine hem kat'î hem nazikâne bir lisan ile anlattılar. Ben güya heriflerin bu sözlerinden ürkmüş gibi göründüm. Netîce-i efkârımı asaletlü Lort hazretlerinin kendilerine arz edeceğimden bahisle Lordu göndermelerini rica eyledim.

Brehmenler çıktılar. Beş dakika sonra Lort geldi. Charles'ın gittiği zamanki tehevvürü bilkülliye tahavvül etmişti. Anlaşılıyordu ki hakkımdaki ümitlerini kâmilen tecdit eylemiş. Ben ise artık azmimin son derecesine varmıştım. Kendimi tahammülgüdaz bir işkence içinde gördüğümden bu işkenceye behemehâl nihayet verdirilmesi lüzumunu hükmeylemiştim.

Charles, kemâl-i beşaşet ve tebessüm ile «Artık nâil-i merhametin olacak mıyım Anj?» diye yanıma takarrüp eder etmez «Ben kendimi senin merhametine nail edeceğim ey mel'un!» diye cem'ine nail olabildiğim kuvvet ile herifin boğazına sarıldım. Tırnaklarımı gırtlağına takarak olanca kuvvetim ile sıkıyorduysam da benim gibi bir kadının kuvveti öyle bir zebellâyî herifi boğmağa kifayet eder mi? Elini kolunu hâsılı diş geçirebildiğim yerlerini dişimle de ısırıyordum.

Lort anladı ki şu muamelem kendi aleyhinde i'lân-ı adâvet-i kat'iyyedir. Hatta elimden selâmetle kurtulamayacağını dahi gördü. Bir hareket etti. Bu hareketi esnasında cismime soğuk soğuk bir şeyler girdiğini hissettim. Gözlerim kararıp beynim döner gibi bir hâle geldim. Fakat yine o anda birden bire aklım yine başıma gelmiş ve gözüm açılmış ve fakat garip bir letafet ve hiffet peydasıyla benliğim yeryüzünden terfi ve tedafüe başlamıştı. Gördüğüm cismanî olan benliğim, Charles'ın ayakları altında serilmiş. Hınzır, elinde bir bıçak ile lâ-yenkatı' vuruyordu. Lâkin benim asıl benliğim o cismaniyetten tecerrüt ve tabaüd etmiş olduğu cihetle ben o bıçak darbelerinin acısını duymuyordum. Yükseldikçe yükseldim. Uzaklaştıkça uzaklaştım. Âlem-i esîre doğru yol aldım gittim.

Bu hâlde dünyaca katlolunup vefat etmiş bulunduğumu anlamıştım. Hatta âlem-i ervâhta sevgili İsmailimi bularak bekâm ve mesut olacağımı dahi düşünüp sevinirdim. Lâkin âlem-i ervâh cismaniyet âlimine benzemez. Orada her şey bir anda görülür. Her iş bir anda yapılır. Bir anda bütün âlem-i ervâhı dolaşarak İsmail Azmi'yi aradım ise de bulamadım. Âlem-i ervâhtan bir nazar fırlatıp küre-i arza baktım. İsmail Azmi'nin bir Müslüman Hintlinin hanesinde mecruhen yatmakta olduğunu gördüm.

«9»

Mazmazel Anj'ın ruhu, hikâyeyi yukarıki babın nihayetinde bırakmış olduğumuz yere getirir getirmez sözü kesti. Ve huzzâr-ı kirâmı veda ederek bir kuş uçmasını andıracak şamata ile tiyatronun tavanını delip semaya doğru gidiyormuşçasına çıktı gitti.

Bu hikâyenin huzzar üzerinde peyda eylediği tesiri uzun uzadıya şerhe, izaha hacet var mıdır? Ruh hikâyesini söyledikçe erbâb-ı temâşâ sanki bu bir dram imiş de karşılarında oynanıyormuş hem de asıl ashâb-ı sergüzeşt tarafından oynanıyormuş gibi kendilerini o zamana kadar emsalini görmemiş oldukları bir âlemde, bir seyirde, bir hâlde buluyorlar ve bu sözleri filvaki bir ruh söylemeyip de İsmail Azmi'nin kendisi söylemiş olduğunu hükmedenler bile sanatkârın bu maharetini ez-can ü dil şâyân-ı tebrîk olmak üzere alkışlıyorlardı.

Hele ruhun hikâyesinden Prenses Mihriban'ın ettiği teessürü bir şeye kıyas edebilmek kabil değildir. Dünyada en mükemmel adam olmak üzere tanıdığı Sarpson'un sahtekârlık, dolandırıcılık, kumarbazlık, serserilik filân gibi kâffe-i kabâyihden maada bizzat katil hem de katl-i mükerrer ile katil olduğunu görürse, bu yüzden hâsıl olan teessür bir şeye kıyas mı kabul eder?

İsmail Azmi, evvelce davet etmiş olduğu ruhları yine yerlerine iade için hokkabazcasına birtakım harekât icrasıyla oyuna hitam verdikten sonra tamam tiyatrodan çıkacağı esnada Mihriban'ın hizmet-i mahsûsasına tayin olunmuş bulunan Parisli bir komisyoner, Prenses tarafından kendisine bir mektup getirdi ki bu mektupta Mihriban'ın İsmail'in o geceki yorgunluğu kendisini bir istirâhat-ı âcile ve medideye muhtaç bıraktığını itirafla beraber bu gece işitmiş bulunduğu şeyler üzerine İsmail'den edeceği bazı istizahları tehir edecek olursa, mutlaka kendisi dahi mera-

kından hasta olacağı beyanıyla velev ki yarım saatçik görüşmek için olsun behemehâl konağa gelmesini rica eyliyordu.

Filvaki bu davete icabet İsmail için güç oldu. Zira Anj'ın ruhuna söyletmiş olduğu sözleri bizim kaç bapta hulâsa etmiş olduğumuza dikkat buyuran karilerimiz dahi muvazene edebilirler ki o kadar sözü İsmail Azmi hem de vantriloklar usulünce bir sür'at-i fevkalâde ile nihayet bir buçuk saat zarfında söyleyip bitirmiş olduğundan şu yorgunluk bir adamı üç gün bile istirahata muhtaç eylemiş olsa istiksar olunamazdı. Ancak aylarca müddetten beri Mihriban'ı görmek istediği dereceye bu gece kat'an getirebileceğini İsmail Azmi görür de şu yorgunlukla beraber davetine icabet göstermez olur mu?

Yorgunluktan helâk bile olmayı göze aldırarak İsmail Azmi derhâl bir arabaya binip Saint Jermen Mahallesi'nde Safa Kok Sanc'ın ikamet eylediği konağa kavuştu. Mihriban, tiyatroda giymiş olduğu elbiseyi arkasından çıkararak gece hâlinde mütenasip bir hafif libas giymiş İsmail'i beklemekte bulunmuştu.

İsmail huzuruna girerken kehrübaî Pirenses yerinden fırlayıp kapıya kadar hokkabaz efendiyi istikbale koştu. Gayet muhibbane bir tavır ile elini uzatıp İsmail bu mini mini eli dudaklarına götürdüğü sırada kız dedi ki:

–İsmail! Medyumluğa ispiritisliğe filâna kat'an itikadım yoksa da sizin hakkınızda azim bir itikat peyda eylemiş olduğuma şüphe etmeyiniz!

–Ne gibi bir itikat Prenses? Benim de şâyân-ı ihtirâz bir şarlatan olduğumdan ibaret bir itikat mı?

–Hayır! Şâyân-ı hürmet bir kahraman olduğunazdan ibaret bir itikat ki şu dünya yüzünde sizden daha büyük bir kahraman olmadığını ve olamayacağını hükmeylersem kabil-i istînâf olmamak üzere hükmetmiş olurum.

–Aman Prenses! Bu kadar iltifata beni nail eden şey ne olduğunu anlayabilir miyim?

–Şimdi anlarsınız. Evvelâ size sorarım ki Sarpson'un sizi ve Sanço'yu idamdan sonra Matmazel Anj'ın mahut adaya götürüldüğünü ve orada sûret-i i'dâmını kimlerden haber alıp tahkik eylediniz de ruha ol veçhile takrir ettirdiniz? Zira sizin mecruh yatmakta olduğunuz bir zamanda vukua gelmiş olan ahvali öğ-

renmek, sizin için en ziyade mûcib-i müşkilât olacak ahvaldendir.

–Evet Prenses! Filvaki bu tahkikte pek ziyade dûçâr-ı müşkilât oldum. Evvelâ mecruh olduğum müddet zarfında hem kendimi tedavi ettirir hem de Urdu lisanının mükemmelen tahsiline gayret eylerdim. Zaten Farisîyi bilen bir adam için Urdu lisanını tahsil o kadar güç bir şey de değildir. Değil mi? İşte şimdi sizinle söyleştiğim Farisîden ziyade Urdu lisanını öğrenmiş olduğumu ispat için bademe Hintçe söyleşeceğim.

Vakıa İsmail muhaverenin atisinde Mihriban'la hep Hintçe söyleşti ki bu lisandaki mahareti dahi sûret-i mahsûsada kızın hayretini mucip oluyordu.

–Yaralarım henüz tamamıyla iltiyampezir olmamıştı ki Sanço kumpanyasında refiklerimiz bulunan iki adam gelip beni buldular. Bunların birisi «Rason» namında bir İtalyan ve diğeri dahi «Sathof» isminde bir moskof idiler.

Zaten benim yere düştüğüm zaman vefat etmediğimi ve belki mecruh ve baygın bir hâlde düştüğümü moskof görmüş de oradan herkes tebaüd eledikten sonra sûret-i mahsûsada mahall-i vak'aya avdet ederek beni yine onlar kaldırmıştı. Üç kişinin birden bir hanede misafir olmaları enzâr-ı dikkati celp edeceği gibi Anj'ın ne olduğunu anlamak için derhâl takip dahi lâzım olduğundan diğer arkadaşımız olan «Peni» nam kadını yanımda bıraktırarak Raso ile Sathof'u Sarpson ve Anj'ın takibine tayin eyledim.

–Lâkin bunların takiplerinden mutlaka büyücek bir istifade edememiş olmalısınız. Ne memleketi ne de o memleketin sair taraflarını bilmeyen adamlar ne kadarcık tahkikata muktedir ve muvaffak olabilirler?

–Hayır Prenses! Onlar benim istediğim şeyi pekâlâ tahkik edebildiler. İstediğim haber yalnız Anj'ın ilk defa olarak nereye götürülmüş olduğu haberinden ibaretti. Göl içindeki adaya götürülmüş olduğunu bu iki adam kolayca takip ile bana ihbar ettiler. Ben dahi onları yaralarım iltiyam bulduktan sonra nefs-i Singapur'da bulmak kararıyla yanımdan teb'îd eyledim. Çünkü her hâlde yalnız ve sebükbar bulunmağa muhtaçtım.

–Demek oluyor ki onlar henüz Mösyö Sarpson kumpanyasında kendilerini dahil eyleyerek sizin emir ve nehyinize mutî bulunurlardı.

–Zaten bu itaat kendileri için zarurî değil midir? Yani terk edip gidecek olsalar kendilerini dünyanın müntehâ-yı şarkîsinden Avrupa'ya kadar kim isal edecek! Bu seyahati icra için ne servetleri müsaittir ne kudretleri! Hâsılı yaralarım iyi olduktan sonra doğruca mahut göl kenarına vardım. Fakat kayık ve sandal gibi binecek bir şey bulmak mümkün olamadığından zuhurata muntazıran bir tarafa gizlendim. İki üç gün o taraflarda kaldım. İkinci günü sazlık tarafından bir sandal gelip iki Brehmeni karaya çıkardı. Ve yalnız sandalcı boş döndüyse de ben cesaret edip de kendimi meydana koyamadım. Bir gün daha bekledikten sonra yine bu iki Brehmenden birisi göl kenarına gelerek dolaşmağa başladı.

–Demek oluyor ki elektirik çıngırağı düğmesini arıyordu.

–Veyahut ihtimal ki düğmeye basmış da sandalın vürudunu bekliyordu. Dönüp dolaştığı esnada benim muhtefi olduğum yere doğru geldi. Ben derhâl uykuya dalmış gibi bir vaz aldım. Yanıma kadar gelerek ayağıyla beni dürtüp uyandırdı. Gözümü açtığımda kim olduğumu ve oraya ne maksatla gelmiş bulunduğumu sordu. Ben bir fakir Acem olduğumu haber vererek fakat oraya kadar ne maksatla geldiğimden benim dahi haberdar olmadığımı ve yalnız cismini göremediğim bir adam önümce giderek bana hep «Arkamdan gel! Arkamdan gel! Seni bir feyz-i câvide vasıl edecek mahalle götüreyim» diye buraya kadar getirdiğini anlattım. Müteakiben vantrilok usulüyle Hintçe «Ben ma'bûd-ı a'zam Brahma, bu adamın kalbine tecelli eyledim. Bu adamı mabede götür de zahitler meyanına ithal et» dedi. Brehmen efendi bu semavî sadayı işitince fevkalhad korkarak etrafına bakınmağa başladı. Kendisini ikna için daha neler söylemek lâzım ise söyledim. Nihayet «Şimdi sandal gelecektir. Aldığım emirleri icra ederim» diye vaat verdi de Brahma dahi bir tahsîn-i âferîn ile sözünü kesti.

–Demek sanatınızın en büyük bir faydasını dahi burada gördünüz.

–Evet Prenses! İşte adaya bu veçhile gittim. Ve orada Anj'a hizmet etmiş olan bayaderi bulup her şeyi ondan istihbar eyledim. Benim hakkımda ma'bûd-ı a'zamın sedası birkaç defa işitilmiş olduğundan Hintliler bana pek ziyade ikram ederlerdi. Orada haber aldım ki bîçare Anj'ın naaşını mabette hıfz ederek

beslenmekte bazı ceza görecek bîçareler aleyhinde tahris edilmekte bulunan vahşi hayvanlara yedirmişler. Hatta Sarpson'un Anj'ı vurmuş olduğu bıçağı bayader kız bana teslim eyledi ki bu bıçağın üzerinde Sarpson'un o zamana mahsus olan markası mahkûktur.

–Ah zalim ah!

Mihriban'ın bu «Ah zalim ah!» sözü pek derunî bir teessürün tercümesi olmak üzere çıkmıştı. Bade İsmail Azmi'ye sordu ki:

–Pekâlâ! Bu defa Sarpson aleyhine icra olunacak muhakemede bu cinâyet-i müdhişeyi de dermeyan edecek misiniz? Dermeyan eylerseniz ispatına muktedir olabilecek misiniz?

–Ona şüphe mi ister? Şahitler zaten buradadırlar. Müstantik huzurunda tedkikat-ı evveliyye icra olunduğu sırada bunlar dahi isticvap olunuyorlar. Emarattan olmak üzere bıçak ve bahusus Anj'a yazmış olduğu iki mektup ile verdiği hediyeler hep mevcuttur.

–Aman mektuplar mevcut mudur?

–İkisi de!

–Allah aşkına olsun İsmail! Ben o mektupları görmek isterim.

–Zaten siz istememiş olsanız bile ben onları size takdim etmeğe karar vermiş olduğumdan yanıma almıştım. Buyurunuz işte şunlardır.

Karilerimiz tahattur buyururlar ki Sarpson'un bu mektupları Maya Mihriban aleyhine yazılmış şeyler olup bunlarda Sarpson Mihriban'ı yılana filâna benzeterek mücerret paralara konmak için yaltaklık eylediğini bildirmişti.

İsmail mektupları verirken şahitler olmak üzere oyunculardan Raso ve Sathof ve Peni ile bir de Sora namında olan Hintli filbanın elyevm Paris'te bulunduklarını da söylüyordu. Lâkin Mihriban artık sözün bu kısmına kulak bile vermiyordu. Kemâl-i tehâlükle mektupları okudu. Sarpson'un kendisine âdeta perestiş eylediği bir zamanda yine kendi aleyhine ne kadar bîedebane ve nankörane sözler yazmış olduğunu görünce kemâl-i istikrâhla mektubu yere çarparak dedi ki:

–Filvaki bu adamın kırk kafası olsa kırkı da adalet balta-

sıyla kesilse yine cezâ-yı sezâsı verilmiş olamaz.

Bu sözü vaktiyle Napoli'de İsmail Azmi kendisine söylemiş olduğu hâlde Mihriban inanmamışken bu defa kendisi söylemesi artık Prensesin bihakkın yola gelmiş olduğunu İsmail nazarında mertebe-i tahakkuka vardırdıysa da serzeniş makamına kaim olmasın diye kıza bunu asla ithtar etmedi.

Mihriban'ın o gece İsmail'e yorgunluk üzerine yorgunluk olmak üzere bu daveti göndermesi asıl şu Sarpson'un kendi aleyhinde Anj'a filvaki o sözleri söyleyip söylememiş olduğunu mertebe-i tahakkuka vardırmak maksadına mebni idi. Bu maksat hâsıl olduktan sonra İsmail Azmi'yi yerine iade etmek istediyse de Azmi'nin Matmazel Anj hakkında göstermiş olduğu sadakati o kadar fevkalâde bulmakta ve delikanlıyı o derecelerde şâyeste-i muhabbet görmekteydi ki isticali böyle âlicenap bir zatı dört beş dakika daha temaşadan husule gelecek bahtiyarlığına mâni görerek hiç de iade etmek istemediği Mihriban'ın hâlinden bedaheten anlaşılmaktaydı.

Nihayet Azmi'ye ruhsat vermek lüzum ve mecburiyeti tahakkuk edince dedi ki:

–İsmail! Hissiyyât-ı kalbiyyemi dosdoğru tercüme etmek lâzım gelirse itiraf ederim ki bu gece sizi yanımdan hiç de ayırmak istemezsem de yorgunluğunuz sizi ziyadesiyle muhtâc-ı istirâhat eylediğinden isterseniz avdete muhtarsınız.

–Canım Prenses! Siz nasıl ahvali anlaşılmaz bir zatsınız. Sizi tetkik ve tetebbu edecek olanları müşkilât-ı azîme içinde bulundurursunuz.

–Neden?

–Ya bazı zaman olur ki huzurum sizi bîzar ederek beni yanınızdan kovmağa kadar varırsınız. Bazı zaman dahi olur ki hakkımda pek büyük teveccühünüz olduğunu bana inandıracak hâllerde bulunuyorsunuz. Ezcümle bu gece sizden işittiğim işte şu söz beni sevincimden çıldırtacak bir bahtiyarlık tebşiri demektir.

–Azizim Azmi! Doğrusunu isterseniz sizi bazı kere tazir edişimden sizden ziyade ben müteessir olurum. Tazirimi mucip olan hâllerinizi sizin için kusurdur zannederek o şiddetlerde bulunursam da sonra kusurun sizde değil yine bende olduğunu ve sizin hakikaten kusursuz bir mükemmel insan olduğunuzu görünce, ettiğim

işten nedâmet-i külliyye gelerek bari bu bapta bir nevi tazmin olmak üzere hakkınızdaki muhabbetimi müzdat eylerim.

–Öyle ise sizin tarafınızdan bana en büyük felâket gelecek bile olsa o büyüklüğüne nispetle daha büyük bir saadet addolunacaktır Prenses!

Mihriban İsmail'in yüzüne baktı. Hem de o kadar manalı o kadar tatlı baktı ki İsmail'in bütün vücudu elektiriklenmiş gibi bir şeyler duymağa başladı. Bade Prenses dedi ki:

–Gidiniz İsmail gidiniz! Ervahla münasebetiniz mi vardır? Sihirbaz mısınız? Nesiniz? Ben artık sizden kormağa başladım.

–Aksine söylüyorsunuz Prenses! Siz benden korkmayabilirsiniz. Fakat ben sizden korkarsam istibat etmemelisiniz.

–Neden?

–Çünkü üzerimdeki tesiriniz hükmünü arttırdıkça arttırarak öyle bir dereceye varıyor ki şayet bana Sarpson'u af ve tahlis gibi bir emir bile verecek olsanız itaatsizlik edememek derecelerinde kendimi mağlûp ve mahkûm görüyorum.

–Tecrübeleriniz kifayet etmedi mi ki daha ziyadesine lüzum görüyorsunuz? Beni hâlâ Sarpson'u kurtarmak azminde mi zannediyorsunuz? Bunca mazlumların intikamına vekâlet eden sizin gibi bir zatın vazîfe-i mukaddesesine muavenet etmek, her namuslu ve insaflı ve adaletli insanların borcu olduğu hâlde ben bu vazifenize nasıl mâni olabilirmişim? Bu mecburiyet bile olmasa ve hatta kendimin dahi Sarpson'un yed-i tehlikesinden halâsım gibi başkaca bir nimet dahi bulunmasa, Sarpson'un halâsını arzu edemem. Zira gönlüm artık onun ismi yâd olunduğu zaman bile müthiş oluyor. Gönlümde onun yeri bilkülliye tahliye olunmuştur.

Mihriban sözünü bu dereceye getirdiği zaman İsmail için bir sual tertip eylemişti. O sual dahi «Ya gönlünüzde Sarpson'un yerini elhâletü-hâzihî kim işgal eylemiştir?» suretinden ibaret idi. Besbelli İsmail bu suali irat eylesin diye Mihriban epeyce bir vakit İsmail'in yüzüne baktı beklediyse de İsmail o suali irat etmedi. Hatta bu adem-i îrâda Prensesin bayağı canı sıkıldığını bile İsmail anladı. Nihayet bu hâl dahi uzun uzadıya bir sırr-ı mektûm olup kalmamak için Prenses olanca cüretini toplayarak dedi ki:

–Sarpson'un gönlümdeki yerini kim zapt eylediğini niçin sormadınız?

–O salahiyeti kendimde göremedim Prenses!

–Ya ben size o salahiyeti dahi verirsem?

İsmail hemen Prensesin ayaklarına kapanarak o hâl-i tebâüdde iken dedi ki:

–Allah aşkına! Sevgili başınız için olsun Prenses! Sakınınız! Bana acıyınız! Benim gibi bir âcizi çıldırtmaktan sizin için ne zevk hâsıl olur?

Prenses İsmail'in kolundan tutup kaldırdı. Bu istiğnanın sebep ve hikmetini anlayamadığından bahisle dedi ki:

–Bu suali sorabilmek salâhiyeti sizi sevincinizden çıldırtacaksa demek olur ki siz metânet-i kalbiyye nimetinden nasipsiz bir adamsınız.

–Merk-i şâdiye uğramak dahi benim gibi metânet-i kalbiyyesi olmayan adamların kârıdır Prenses! Benim kalbim felâketlere tahammüle alışmıştır. Bahtiyarlık ise kalbimin acemisi olduğu bir şey olduğundan bu sademata tahammül edemezse mazur görmelisiniz.

–Hâlbuki Cenabıhak sizi mesut olmak için yaratmıştır. Sizin kadar mükemmel bir adam dahi mesut olmazsa dünyada mesudiyete kim lâyık olur?

–Siz ve sizin gibi olanlar lâyık olur Prenses!

–Ya bizim ve bizim gibi olanların mesudiyetleri de sizin yüzünüzden hâsıl olacak ise?

–Demincek sizin verdiğiniz emirlerin sûret-i kabûlü olmak üzere şimdi dahi ben diyeceğim ki: Gideyim Prenses! Tepeden tırnağa kadar bir rûh-ı lâtîf mi kesilmişsiniz ne olmuşsunuz? Ben cidden sizden korkuyorum!

İsmail bu sözü söylemekle beraber kapıdan tarafa dönerek gitmeğe davrandı. Fakat bir türlü kapıyı bulamıyordu. Âdeta bir sarhoş adam gibi sendeleyerek filân ederek güç hâl ile kapıyı bulabildi. Çıktı gitti.

İsmail ayak patırtıları işitilmez oluncaya kadar Prenses Mihriban, Azmi'nin arkasından bakakalıp harf-i vâhid tekellüm etmemişti. İsmail uzaklaşacağı kadar uzaklaştıktan sonra Mihriban bir kanape üzerine serpilerek kendi kendisine dedi ki:

–Ah aman ya Rap! Niçin bazılarını küçüklük içinde büyük ve

bazılarını büyüklük içinde küçük yaratırsın? Şu hokkabaz parçasına bir yürek bir cenap vermişsin ki prensler derecesinde yarattığın zevatın bir çoğu bundan bilkülliye mahrumdur. Ah! Ben de talihli bir kız olsaydım Maya Mihriban Safa Kok Sanc yaratılacağıma kimin nesi olduğu belirsiz bir kız yaratılırdım da beni de bir hokkabaz, ağacın birisi üzerinde bularak bir Matmazel Anj olurdum. Derhâl dahi bir İsmail'in muhabbeti kalbimde yerleşmiş olduğu hâlde bir gaddarın hançer-i gadrıyla helâk dahi olsam işte şimdiki bahtiyarlığımdan ziyade bahtiyar addolunurdum.

Mihriban bu sözleri bir kimseye hitap edercesine cehren söylememişti. Yalnız kendi hatırından geçirmişti. Hem de yalnız bu kadar olarak hatırından geçirmemişti. Belki kendisi Matmazel Anj olamadığı hâlde bari İsmail'in bir Hint racası olması suretinde düşünmüştü. Eğerçi bu düşündüğü suretlerin hiçbirisi vaki olmadığından dolayı Mihriban'ın meyus olması lâzım gelir idiyse de bilâkis Mihriban bu defa meyus olmadı. Hatta «Meyus olmayalım! İnsanoğlunun tedbirinde dahi epeyce kuvvet vardır. Bazı tedbirler olur ki takdir yolunu tebdil edeceği vakit mücerret o tedbirler takdire mecrâ-yı sahîhini irae ederler» dedi. Ve işte o itminan ile yatak odasına varıp yatağına uzandı.

«10»

Tiyatroda istima eylediği şeyler Prenses Mihriban'ın kalbine ziyadesiyle tesir etmiş olduğundan, o gece bütün uykusu müddetinde hep Matmazel Anj ve Sarpson ile uğraştığı gibi ertesi gün dahi babasının yanına giderek mesmûât-ı vâkıasını bir ehemmiyyet-i mahsûsa ile biletraf babasına hikâye eyledi.

Mihriban bunları babasına hikâye ederken söz Matmazel Anj'a uğradıkça, «Zavallı kızcağız! Bîçare Anj!» gibi sıfatı terdif eylediği misillü İsmail Azmi'ye nakl-i kelâm eyledikçe «Koca İsmail! Bîçare İsmail!» diye tavsif eylediğinden ve hele Sarpson'un ismi tekerrür eyledikçe «Hınzır herif! Zalim Sarpson! Gaddar katil!» gibi sıfatlar dahi takip ettiğinden, babası kızında gördüğü bu hâle o kadar memnun olmaktaydı ki hitâm-ı hikâyeden sonra Mihriban'ı kucaklayarak şapır şupur öpmekten bir türlü kendisini menedemedi.

Hakikat, işbu sûret-i hikâyesinden tahakkuk eylediği üzere Maya Mihriban o kadar tashîh-i efkâr eylemişti ki artık

Sarpson pençe-i adâletten kurtulacak bile olsa Mihriban'ın merkuma rûy-ı emniyyet göstermeyeceğini ihtiyar Prens kat'an hükmeylemişti.

Vakıa Safa Kok Sanc kızında İsmail İçin peyda olmuş bulunan bir meyil bir muhabbeti de fark ederek kızının bir Hristiyana irtibattan kurtulup bir Müslümana bağlanması da beğenilecek bir şey olmadığını görmüş idiyse de kendisini asıl ürküten şey Sarpson'un kızına yalnız tebdîl-i dîn ettireceği değil belki herif haddizatında bir buçuk kıyye ibrişim boyu yere geçecek melâinden olmağla familyasını tarumar edeceğinin derkâr bulunması kaziyesi olmasıyla bu tehlikeyi İsmail Azmi yüzünden asla muhtemel addetmemekteydi. Binaenaleyh kızının İsmail'i beğenmekte bulunmasını muaheze değil bilâkis tasvip ederek dedi ki:

–Mihriban, şu işte yalnız Sarpson'un mahiyeti meydana çıkmış olmasına sevinmekle kalmıyorum. Bir de gerçekten insân-ı kâmil numunesi gördüğümüze memnun oluyorum ki o dahi İsmail Azmi'dir.

–Ne diyorsunuz babacığım! İsmail Azmi her hâli her tavrı şâyân-ı imtisâl görülecek mükemmel adamlardandır. Ben Sarpson'u insân-ı kâmil zannetmiştim. Meğer Sarpson benim zanneylediğim şeyin kalbı sahtesi imiş, onun halis ve safisi ise İsmail Azmi'dir. İsmail Azmi eğerçi hem iyilik hem fenâlık etmeğe ve ikisini de en mükemmel derecelerde yapmağa muktedir ise de iyiliğini de fenalığını da erbabına müstahaklarına yapar, doğru fikirli, doğru yürekli bir adamdır.

–Hem kızım sende İsmail için bir teveccüh-i mahsûs dahi görüyorum ki ona da sûret-i mahsûsada memnun oluyorum.

–Evet babacığım! Sizden hiç saklamayarak arz ve itiraf eylerim ki İsmail Azmi için kalbimde büyük bir muhabbet peyda olmuştur. Hem de Sarpson hakkındaki muhabbete kıyas olunamayacak bir muhabbet peyda olmuştur ki bu muhabbet beni Matmazel Anj'a gıpta etmek derecelerine vardırıyor. İsmail Azmi ile dost olmak istiyorum. Bu dostluğu Anj ile olan karındaşlığı derecesine vardırmak istiyorum.

–Öyle ama kadın ile erkek arasında böyle uhuvvet derecesinde dostluk olamaz. Elbette hükm-i tabîat kendisini ortaya koyar. Elbette dostluğun sureti değişir.

–Babacığım! Hindistan'ın sair babaları kızları gibi olsaydık bu yolda sözlere girişemezdik. Ama aramızdaki münâsebet-i mahsûsanın göstermekte olduğu müsaade üzerine size diyebilirim ki İsmail Azmi ile husulünü arzu eylediğim dostluk husule gelip de bilâhare sizin korktuğunuz sureti dahi peyda edecek olsa, yine onda korkulacak bir şey olamaz. Bu adam bizim hazinelerimize tam'an bir fenalık yapamaz. Kendisinde gördüğüm tavuk gözlülük buna da mâni olur. Fakat daha şimdiden işin bu kadar ilerisini düşünmeyiniz. Benim asıl korktuğum şey, İsmail Azmi'nin bizim dostluğumuzu da kabul etmeyeceği ihtimalidir. Zira bu işte İsmail Azmi yalnız bize hizmet etmek üzere hoş görünmek için çalışmıyor. Belki Sarpson'dan kendi intikamını almağa çalışıyor ki bu intikam işinde biz dahi bittesadüf dahil bulunduğumuzdan bizimle müttefik gibi hareket eyliyor. İhtimal ki işler bittikten sonra bizi kemâl-i nezâketle veda ederek çıkar gider.

–Sen murat ediyorsan İsmail'i bizim yanımızda alıkoyamaz mısın?

–Ümit edemem babacığım! Onu hiçbir şey ile ittima kabil değildir. Öyle bir sanatı var ki ondan hâsıl ve sarfedebileceği kadar parayı siz kendi hazinenizden ihraç ve sarfedemezsiniz.

–Hâlbuki Sarpson'dan intikam aldıktan sonra artık bu sanatta devam etmeyeceğini ve kendisinin san'at-ı mezkûreden memnun olmadığını bilmem kim bana söylemişti.

–Evet! Öyle bir lâkırdıyı bana da söyledi ise de derece-i ciddiyyeti nazarımda muayyen değildir. Her hâlde babacığım İsmail Azmi hem gayet sevilecek ve hem de muhabbetinden tehlike ümit olunamayacak adamlardandır.

–Ya acaba sen onu böyle tanıdığın gibi o da senin hakkında bu fikir ve itikatta mıdır? Bunu da anlayabildin mi?

–Bana gösterdiği tazim pek büyüktür. O kadar ki bu akşam dahi eğer ben emredecek olursam Sarpson'daki intikamından bile vaz geçeceğini söylüyordu. Hem de bu sözü pek ciddî olduğuna hiç şüphe edemem. Lâkin bundan dahi İsmail Azmi'nin benim onu beğenmiş olduğum kadar onun da beni beğenmiş olmasını hükmedemem. Zira bu adamda nezaket o kadar büyüktür ki beni hiç sevmemiş olsa hatta benden müteneffir bile bulunsa mücerret kadınlığıma hürmeten olsun bu yoldaki fedakârlıkları göze aldırabilir.

–Hakikat bizim bu çocuk ne büyük adammış! Yazık ki bizim dîn-i Brahmaniyyemizin füyuzatından mahrumdur. Eğer Brahmanî olsaydı...

Zaten buraya kadar söylediği sözleri Safa Kok Sanc mücerret Mihriban'ı imtihan için söylemekte olduğundan şu son sözü İsmail hakkındaki fikir ve nazarını tamamıyla meydana koydurmak için söylemişti.

Mihriban dahi pederinin bu emelini anlamakta ve anladığı için dahi İsmail hakkındaki mülâhaza ve hissiyatını bilâ-ketm ve lâ-noksan açıktan açığa söylemekteydi. Binaenalâzalik pederinin son lâkırdısını yarıda keserek dedi ki:

–Eğer Brahmanî olsaydı şimdiki hâlinden daha iyi mi olurdu? Peder! Bilmiş olunuz ki insan salâh-ı hâl ile yaratılmamış ve aldığı terbiye dahi o salâh-ı hâli bir kat daha tevsi ve bast etmemiş olursa, Brahmanî değil a hangi mezhepte doğarsa doğsun yine şekavet-i cibilliyyesini ref edemez. Bir adam İsmail Azmi kadar doğru özlü olduğu hâlde ise Brahmanî olmasa dahi Brahmanîlerden âlâ mazhar-ı füyûzât sayılır.

–Evet, bilirim ki sen Avrupa ulûmunu mükemmel görmüş olduğun için mezhep kaydında o kadar bulunmazsın.

–Bilâkis peder! Avrupa ulûmunu tahsil edenler, kendi mezheplerinin daha ziyade gayretkârı olurlar. Zira aldıkları terbiye üzerine her nevi hukuk ve vazifelerini takdir ederler ki bir adamın kendi hususî itikatlarından kat-ı nazar fakat içinde doğmuş bulunduğu mezhep hakkında daima riayetkâr bulunması dahi cümle-i vezâif-i insâniyyesindendir.

–Haniya şu İsmail Brahmanî olsaydı, ebediyen birbirinizin refiki ve hayat âleminde şeriki olmanız için onu kendime damat olarak kabul ederdim.

–Heyhât! Babacığım heyhât! Beyhude ümitlerde bulunmayınız!

–Neden beyhude ümitler olsun?

–Evvelâ İsmail Azmi'nin sizi kayınpederliğe kabul edip etmeyeceğini bilir misiniz? Saniyen benim onu zevceliğe kabul edip etmeyeceğimi neden hükmeyliyorsunuz? Hem bunlara da ne hacet? İşte Brahmanî olmaması, şart-ı esâsînin fıkdanı demek olduğundan, bu sözler bir hayâl-i bîhude olduğunu bu dahi ispat eyler.

–Ya o Sarpson haininin teşvikiyle sen Hristiyanlığı kabul edecektin ya? Hristiyanlık bize daha büyük düşmandır. Hindistanda Müslüman olan Mecuslar pek çoktur ama Hristiyan olanlar pek azdır. Biz daima Müslümanlarla pek güzel geçinmekte bulunduğumuz hâlde Hristiyanlar ile bir türlü iyi geçinemiyoruz.

–Benim Sarpson'un iğfaliyle Hristiyan olacağımı, bir bedihîyi hükmedercesine hükmedemezsiniz. Bu hayal Sarpson'da bulunmakla bende dahi bulunmak lâzım gelmez.

–Her ne hâl ise! Şu delikanlıyı o kadar sevdim ki doğrusu ya Sarpson yüzünden bence tehlike addolunan şeylerin kâffesi bu adam yüzünden ayn-ı inâyet addolunuyor. Binaenaleyh Sarpson'a her hangi şeyi mecburen feda edecek idiysem yine o şeyi İsmail'e ez-dil ü can feda ederim.

Sözlerin sonları Mihriban'ı bir güzel deşmek için söylenmekte ve bunu Mihriban dahi anlamakta bulunduğu cihetle pederini ne kat'iyen ret ve ne de tamamen tasdik etmeyerek kızın kullandığı lisan hakikaten mahirane bir lisan olduğuna şüphe edilemez.

Ya acaba İsmail Azmi Mihriban hakkında cidden ne mütalâa ve hissiyatta bulunuyordu? Bunu merak etmeyecek miyiz? Bu merakı ne yüzden hal ve def edeceğiz?

İşte yine bu aralık tesadüf gibi bir şey bizim bu merakımızı da halletmiştir. Şöyle ki: Tiyatroda Matmazel Anj'ın ruhunu söylettikten dört gün sonra İsmail Azmi bir oyun daha vererek Paris ahalisini hayrette bırakacak fevkalâde hünerler ile nâil-i tahsîn-i umûmî olmuş bulunmasıyla bu neşe İsmail Azmi'yi terviç eylediğinden, bu kadar hünerleri marifetleri icra ve kendisini bu derecelerde tahsiniyyât-ı umûmiyyeye mazhar ettiren şey, mücerret Safa Kok Sanc familyasının ahval ve esrarına vâkıf olması kaziyesi bulunmasından dolayı gerek Mihriban'a ve gerek ihtiyar Prense teşekkürler etmeğe gitmişti.

O gün Prens cüz'îce keyifsiz bulunmakla İsmail'i hususî yatak odasına kabul edemediyse de Mihriban gayet tekrimatla kabul ederek dereden tepeden sözler söylendikten sonra tiyatro aktörü Etyen ve Anj ile birlikte giderek kuşluk taamı tertip eyledikleri mahalle gitmeyi ve orada Azmi'nin sarhoşluk hâlinde geçirmiş olduğu yeri görmeyi Azmi'ye teklif etmekle, Azmi dahi bu teklifi

bir emr-i kat'î suretinde telâkki edercesine derhâl kabul etmişti.

Paris'ten bir araba tutarak bade'z-zuhr saat üç raddelerinde mahut lokantaya gittiler ve taam eyledikleri ağaçlık mahallinden maada Azmi'nin hâl-i bîhuşîde geceyi geçirmiş olduğu odayı dahi gördüler.

Bîçare İsmail, Anj ile olan muaşakasını derhatır ederek nice bin hissiyatın hücumuyla kendisini kaybeylemiş olduğu bir anda gözlerinden birkaç damla yaş dökmüş olmasıyla, Maya Mihriban bu hâli münasebet ittihaz ederek İsmail'i bervech-i âtî isticvaba başladı. Dedi ki:

–Azizim İsmail! Duçar olmuş bulunduğunuz felâketin kalbinizde hâsıl eylediği tesiri o kadar büyük görmekteyim ki Sarpson'dan ne kadar intikam almış olsanız, yine sizi mutmain edemeyecek gibi anlamaktayım.

–Ah Prenses! Eğer bende olan kalp Sarpson'da bulunsaydı, benim almakta bulunduğum intikam tamamıyla beni mutmain edebilir idiyse de... Hatta o zaman kendisini adaletin pençe-i müdhişine atmağa dahi hacet kalmazdı ama bu adamda o gibi hissiyyât-ı âliye bulunmadığından, adaletin baltası onun kafasını kestiği hâlde dahi canı benim canımın acımış olduğu kadar yanmayacaktır.

–Rica ederim İsmail! Beni kendinize hemşire, dost her ne addedecekseniz ediniz de şu kaziyeyi bana bir güzelce şerh eyleyiniz.

–Bunda o kadar ehemmiyet verecek bir şey yoktur Prenses! Sizi kendime hemşire dost filân addetmek gibi kadr ve mertebenizi tenzil edecek şeylere de hacet kalmamak üzere keyfiyeti şerh edebilirim. Sarpson, beni sevdiğimden mehcur etmek suretiyle canımı yaktı. Hem de o kadar müthiş bir surette yaktı ki işte hâlâ o acı gözlerimden yaşlar döktürdüğünü görüyorsunuz. Benim Anj'ı sevdiğimin binde birisi kadar olsun o dahi sizi sevseydi, sizi kendisinden tenfir edebilmiş olmaklığım benim için intikam-ı kâfî addolunurdu. Fakat heyhât! O sizi değil size tafzil ve tercih eylediği Anj'ı bile ne kadar sevdiğini muamelesiyle göstermiştir. Gaddar haydut, nihayet o meleğin canına da kıymıştır. Binaenaleyh sizi kendisinden tenfir etmiş olmaklığımdan onun canı mı yanar?

–Ya ben sizin için daha güzel bir sûret-i intikam tertip edersem ne dersiniz?

–Aman Prenses! İntikamın daha şiddetli sureti hatırınıza geliyorsa söyleyiniz! Allah aşkına olsun söyleyiniz ki dünyada bana bundan daha büyük hiçbir lütuf etmiş olamazsınız.

–Hem de tertip edeceğim suret, yalnız sizin değil benim de intikamımı itmam etmiş olacaktır.

–Öyleyse bu tertibinizin harf-be-harf icrası benim için âdeta bir borç hükmünü alacaktır.

–Tertip edeceğim sûret-i intikam şöyledir ki: Hey'et-i adliyyeden müsaade alarak Sarpson ile bir mülâkat edelim. Bu mülâkatta kendisinin en büyük emeli beni tezevvüç ederek Safa Koklar hazinesine malik olmaktan ibaretken işte bu emelinden mahrum kaldığını yüzüne vurmakla beraber onun nazarında en büyük saadet addolunan bu şeyin hem de hiçbir entrikaya cinayete filâna hacet görülmeksizin İsmail Azmi'ye nasip olduğunu kendisine bildirelim.

İsmail Mihriban'ın bu sözünü birden bire anlayamadı. Veyahut anladığı suret kendisini dûçâr-ı hayret eyleyerek alıklaşakaldı. Ne söyleyeceğini bilemeyerek Prensesin yüzüne bakmakta olduğu sırada Mihriban sözünde devam eyleyerek dedi ki:

–Bu bapta kendisine vereceğimiz habere inanmaz mı zannedersiniz? Hâlbuki ben onu pekâlâ inandırabilirim. Zira bu işi babama dahi arz ederek muvafakatını mübeyyin elinden mumza bir kâğıt alır Sarpson'a irae eylerim.

İsmail'in hayreti arttıkça artarak fakat hâl ve tavrında peyda olan alâim Prensesi tasvip ve tasdik edecek surette değildiler. Lâkin Mihriban yine gayretinden geri durmadı. Bahsinde devam ile dedi ki:

–Böyle bir tertibe muktedir olabileceğime ihtimal mi veremiyorsunuz İsmail? Babamın öyle bir rızanameyi imza edeceğini mi istibat eyliyorsunuz? İnanınız ki pederimin sizin hakkınızdaki teveccühü...

İsmail artık zihnini toplamıştı. Mihriban'ın bu son sözünü bitirmesine müsaade vermedi. Eliyle, tavrıyla, sözüyle kızı menederek dedi ki:

–Hayır Prenses! Bu hesabınız yanlıştır. Sarpson'a göstereceğimiz bu sûret-i intikam merkumu bîzar etmekten ziyade memnun bile eder. Zira onu sizden ümitvar olduğu nimetten mahrum bırakıp da benim gibi size kul bile olmağa istihkakı olmayan bir hokkabaz parçasını bu nailiyetle bekâm eylemek, yine Sarpson için sizin aleyhinizde bir intikam sayılır. Ben de olsam böyle hükmederdim. Siz Sarpson'un mahsudu olacak bir adamı bahtiyar etmelisiniz ki onun bahtiyarlığı sizin de bahtiyarlığınız olabileceğini herif görsün de dilhun olsun. Hâlbuki benim hakkımdaki ihbaratınız sizin için bahtiyarlık olamaz. Âdeta o kadar büyük tenezzül olur ki bunu ben dahi tahsin ve kabul edemem.

–Acayip!...

–Ayaklarınızı öpeyim! Lütfediniz Prenses! Evet tahsin ve kabul edemem. Zira bu dünyada benât-ı Havva meyanında bir hiss-i ta'zîm ile perestiş eylediğim iki kadın olup onun birisi Anj idi. Diğeri de sizsiniz. Size olan ihtisâs-ı fevkalâdemin yalnız tarafınızdan hüsn-i telâkki ve kabulü beni son dereceye kadar mesut etmeğe kâfi olursa da teklifinizin kabulü benim tarafımdan sizin zatınıza ve mevkinize azim bir hürmetsizlik addolunur. Ben sizi ne kadar büyümüş yükselmiş görürsem o kadar memnun olurum. Gönlümün arzu eylediği mertebe-i uzmâ-yı şeref ve şandan velev ki benim için olsun tenezzül etmiş olduğunuzu görürsem, o kadar dilhun olurum ki Anj için döktüğüm gözyaşlarından ziyadesini de bu felâketim için döksem yine az görürüm.

İsmail bu sözleri öyle bir tavırla söyledi ki bu tavırda hem âşıkane hem tazimkârane manaların kâffesi dahil olduğundan Mihriban şu sözlerin ciddiyyetine asla şüphe edememeğe mecbur oldu.

Bir aralık kendisi gibi şanlı, şerefli, hüsünlü, terbiyeli bir Prensese İsmail Azmi gibi bir hokkabaz parçasının rağbet etmek istememesinden dolayı fena hâlde dilgîr olacağı geldiyse de İsmail'in tavrında kendisi için öyle rağbetsizlik değil belki perestiş derecesinde bir tazim olduğuna ve filvaki ara yerdeki husûsiyyet-i fevkalâdenin düşünülürse öyle şanlı, şerefli, hüsünlü, cemalli, terbiyeli bir Prensesin bir hokkabaz parçasına tenezzülü hiç tasvip olunacak şeylerden olamayacağını Mihriban dahi gördüğüne mebni İsmail'e karşı gücenmekte kendisini asla haklı bulmadı.

Eğer Mihriban mülâhazasız bir kız olsaydı belki de İsmail'in sözlerini bir istiğnaya bir hakarete hamledebilirdi. Fakat İsmail kendisini öyle bir hokkabaza zevce olmuş görürse gözyaşlarını dökeceğini ve çünkü onun hakkındaki hissiyatı da Anj hakkındaki hissiyatının biraz başka türlüsü olduğunu temin edip dururken darılmak reva mıdır?

İşte şu vak'a üzerine yalnız biz değil Mihriban'ın kendisi dahi anladı ki İsmail Azmi'de kendisi için fevkalâde bir merbûtiyyet-i kalbiyye var idiyse de bu merbutiyet öyle bazı âşıkların merbutiyetleri gibi hodgâmane bir şey olmayıp bilâkis kendi bahtiyarlığını bile feda ettirecek derecelerde tekrimkâranedir. Binaenalâzalik o akşam Paris'e avdetlerinde İsmail Azmi'yi taamda beraber bulunmağa mecbur eylediği gibi gece İsmail kendi ikametgâhına avdet eylediği zaman Mihriban rahatsızca bulunan pederini ziyarete giderek bilmünasebe İsmail ile arasında o gün sebk eden işbu muhavereyi arz eyleyince Azmi'nin hadd-şinâslığını, zekâsını, terbiyesini Safa Kok Sanc dahi ziyadesiyle beğenerek delikanlı hakkındaki teveccühünü bir kat daha arttırdı.

(İntihâ-yı kitâb-ı sâdis)

Yedinci Kitap

–Netice–

«1»

Bundan evvel dahi bilmünasebe ihtar etmiş olduğumuz üzere İsmail Azmi Bey, egerçi bir yandan vereceği oyunlar ve Prenses Mihriban'a karşı icra edeceği politikalar ile iştigal eylemekte ise de diğer taraftan Paris'te Saint Dairesi müddeiumumîliği ve müstantikliği vasıtalarıyla Sarpson'un esbâb-ı muhâkemesini dahi tehyie eylemekteydi.

Bunun için muhâkeme-i mezkûreye uzaktan yakından taallûku olanların âdeta kâffesini Paris'e celp etmişti. Zira masârif-i seferiyyeleri ve hatta işlerinden gaybubetleri hasebiyle duçar olacakları zarar ve ziyanları bile Prens Safa Kok Sanc tarafından tesviye edilmekte bulunmaktan dolayı işbu şahitlerin Paris'te isbât-ı vücûd etmelerine bir mâni olmadığı gibi her birinin Sarpson'dan bir yolda intikamı olarak bu gayret dahi cümlesinin Paris'te içtimaına lüzum göstermekteydi.

Saint Dairesi istintak memuru, bu dallı budaklı meselenin tahkikat-ı evveliyyesini hem mükemmel ve hem de seri olarak icra için Adliye Nezaretinden birkaç nefer dahi müstantik muavini celp ve tedarikine lüzum görmüştü.

Umûr-ı adliyye erbabına malûmdur ki müddeiumumîler eğerçi hukuk-ı nâssı ve hukuk-ı adliyye-i devleti muhafaza vazifesiyle birinci derecede muvazzaf iseler de müddeiumumîlerin eli ayağı denilecek mertebede mühim bir vazîfe-i adliyye dahi müstantikler vazifesidir. Dikkat buyurulmalıdır ki bir cani en müthiş cinayeti ika eylerken bile derdest edilse onun ilk ismi «maznun» olur bir maznunu «müttehem» diye ithama medar olacak şey, hey'et-i istintâkıyyenin icra eyleyeceği tedkikat-ı evveliyyedir. Hey'et-i ithâmiyye işbu tedkikat-ı evveliyye üzerine maznûn-ı merkumu müttehemdir diye ortaya koyup da ithamnamesi tanzim olunduktan sonra müddeiumumî gerek hukuk-ı umûmiyyenin ve gerek emniyyet-i âmmenin muhafazası için o müttehemin cezasını talep eyleyerek müdâfaa-i nefs yolunda müttehemin gerek bizzat ve gerek vekili vasıtasıyla dermeyan edeceği şeyler mahkemece görülüp işitildikten sonra hakkında lâzım gelen hüküm ita olunacaktır.

İmdi iktizasına göre bir adamı müebbeden pırangabend veyahut idam ettirecek olan bir netîce-i muhâkemenin mukaddemesi müstantikin elinde demek olduğundan, müstantik namus ve vicdanca zerre kadar kusurlu adam olmamalı ve tetkikatını icra eyleyeceği maznuna ne merhamet ve ne de adavet eseri göstermeyerek adaletin en büyük hükmüne kendisi ittiba ile netîce-i tedkikatını ele getirmelidir. Zira bir maznunun beraati dahi tedkikat-ı evveliyye neticesi olmak üzere hükmolunarak muhakeme menedilebileceğinden, eğer müstantik vazîfe-i adâleti bihakkın ifa etmeyecek olursa ya filhakika cani olan bir adamın muhakemesini menettirmek veyahut hakikat-i hâlde bîgünah olan bir kimseyi pençe-i kanûna çarptırmak gibi müthiş hâller vukua gelir ki bir cem'iyyet-i medeniyye için dahi bundan büyük ayıp, bundan müthiş felâket olamaz.

Umûr-ı adliyye bu kadar nazik bir şey olduğu için medeniyet dairesi dahilinde bulunan milletlerin kâffesi nezdinde umûr-ı adliyye ile memur olacak zevatın emr-i intihâblarında, pek ziyade ehemmiyetle hareket olunur. Sû-i hâl erbabı, adliye memuriyetlerinden hiç birisine kabul olunmaz. Müstantik, müddeiumumî, hâkim gibi vezaiften kat-ı nazar, alalâde avukat olup da müddeîler veya müddeiumumîler tarafından bilvekâle iddia veya müdafaada bulunacak olanların bile evsâf-ı matlûbesi kanunlarda musarrahtır. Sû-i hâl erbabı avukat dahi olamaz. Avukatlık şehadetnamesini hüsn-i hâli zamanında istihsal edip de bade sahtekârlık, müzevirlik kizb ve düruğ misillü kabayih ile kirlenecek olursa elindeki şehadetname derhâl istirdat olunur.

Me'mûrîn-i adliyyenin intihaplarına bu derecelerde ehemmiyet verilmesi nasıl beca görülmez ki? Kanunlarda kabahatler, cünhalar, cinayetler egerçi meratibi üzere tayin olunarak cezaları dahi ona göre tanzim kılınmışlarsa da cezaların «şu kadardan şu kadara değin» diye bir hadd-i asgar ile hadd-i a'zamı bulunmak suretiyle tayin edilmiş olmasından dahi anlaşılacağı üzere, bir cürüm için bir ceza tayini yani merâtib-i ahkâm-ı kanûniyyenin ahval ve vukuata tatbiki hâkimler için sırf vicdaniyattandır. Binaenaleyh bir hâkimin namusu, vicdanı asla lekelenmemiş ve lekelenmeyecek olmalıdır ki vicdanının hükmü olmak üzere vereceği reye ayn-ı adâlettir diye kanaat hâsıl olabilsin.

Me'mûrîn-i adliyyenin sair hiç bir sınıf-ı me'mûrîne kıyas

kabul edemeyen ehemmiyetini bir de şu suretle tasvir etmiş olmak için karilerimizin nazarıdikkatlerine arz eyleriz ki mahakimi muntazam olan yerlerde me'mûrîn-i adliyye hem lâ-yenazl ve hem de müstakill-i bilharekedirler. Memuriyetlerinden azillerini mucip esbâb-ı kanûniyye olmayınca, kimse onları azledemez. Hükümlerinde istiklâlleri bir derecededir ki adliye nazırlarının bile hâkimler üzerinde nüfuzu, tesiri, tahakküm ve tegallübü bulunamaz. Bir mahkeme, hükümdarları bile bizzat veya bilvekâle muhakeme ederek netîce-i hükmünü verir. Bu ise dünyada en büyük kuvvet, mahza adalet olmak üzere erbâb-ı umûr-ı adliyyenin dahi en muhikk adamlardan olmasını iktiza ettirir.

Me'mûrîn-i adliyyenin şu derecelere varan ehemmiyeti yalnız bu zamanlarda görülmüş şey değildir. Ezmine-i kadîmeden beri bu ehemmiyet cümleten müsellemdir. Yunan ve Roma-yı kadîm bize pek uzak ise de tahattur etmeliyiz ki sadr-ı İslâmda bir kadı, emirülmüminîni dahi huzûr-ı mahkemeye celp ederek ihkak-ı hakk vazifesini ifada, adalete istiklâliyeti hükmünü yerine getirmiştir.

Acaba umûr-ı adliyye erbabı, kendi mesleklerinin bu derecelere varan ehemmiyet ve kutsiyetini bittakdir muktezasına tevfîk-i muâmele ederler mi?

İşin bu ciheti me'mûrîn-i adliyyeden her birinin yine kendi vicdanlarında hükmolunmağa muhtaçtır. Bizim İsmail Azmi'nin Paris'te Saint Dairesi mahkeme-i cinâyetine müracaatı esnasında müstantik bulunan Mösyö Edgar Longmen, vezâif-i adliyyesindeki ehemmiyet ve kutsiyeti tamamıyla takdir etmiş me'mûrîn-i adliyyeden bulunup bir mücrimin adalet pençesinden kurtulmasını bir bîgünahın pençe-i adâlete giriftar olması derecesinde dehşetli bir şey addeylediğinden tedkikat-ı evveliyyesini icraya memur olduğu işler cüz'iyattan bile olsa onlara külliyat derecesinde ehemmiyet vermekle meşhurdu.

Kendisi orta boylu, mülâhham ve sakal ve bıyığı matruş ve sinni elliye takarrüple saçları döküldüğünden kafası tas, kızıl yüzlü, mavi gözlü, gayet zeki tavırlı bir adam olup hele üşenmek denilen şey bu zatın kamusunda münderiç bulunmamakla İsmail Azmi, Sarpson hakkında her ne haber vermişse cümlesinin hakayıkını iktinaha gayret eylemişti. Maznûn-ı merkumun ceraim ve cinâyât-ı sâbıkası hangi namlarla, Avrupa'nın hangi mahaki-

minde rüyet olunmuşlarsa Mösyö Edgar Longmen telgraf veya mektuplarla mahâkim-i mezkûrenin cümlesine bilmüracaa evrâkı muhâkemenin birer suretini celp ettirdiği gibi maznun Sarpson'un henüz mahakime düşmemiş olan cinayatı tedkikatınca dahi bu derecelerde taammukat ile hakayıkı meydana çıkarmağa gayret eyliyordu.

Mösyö Edgar Longmen için umûr-ı adliyyenin cüz'îsi küllîsi olmamakla beraber, intizar ve efkâr-ı umûmiyye denilen şeyi müntehâ-yı mahâkim-i temyîziyyenin dahi fevkinde bir hey'eti temyîziyye addedildiğinden enzar ve efkâr-ı umûmiyye bir meseleye ehemmiyet verdiği zaman Mösyö Edgar Longmen o ehemmiyeti dahi meselenin ehemmiyyet-i zâtiyyesine zam ederek artık vüs-i beşerin dahi fevkinde himmet ve gayretlere kendisini mecbur bilirdi.

Vakıa İsmail Azmi Bey, Mösyö Edgar'ın sûret-i îfâ-yı me'mûriyyetinden pek hoşnut idiyse de bu hoşnudîsi Mösyö Edgar'ın her nasıl bir ümit ile olursa olsun kendisini memnun etmeğe çalışmasından neşet etmiyordu. Zira Mösyö Edgar kimseyi memnun etmeğe çalışacak adamlardan değildir. Kendisi yalnız hüsn-i îfâyı vazîfeye ehemmiyet vermekte olup böyle bir himmet ve ehemmiyetle ihkak edeceği hak ise İsmail Azmi'nin Sarpson'dan aradığı hakk-ı intikam olmakla, işte bu suret o müntekim-i mukaddemi mutmain eylemekteydi.

Bir hayli zaman oldu ki Sarpson'un ne hâlde bulunduğunu görmedik. Napoli'den gaybubetle Paris'te yakayı ele vermiş olduğu zamandan beri, bu zatın nasıl vakit geçirdiğini henüz anlamadık. Hâlbuki bir muhakemede enzâr-ı umûmiyyenin en büyük ehemmiyet verdiği adam, ancak maznun veya müttehem namıyla ortaya çıkan adamdır. Bazı büyük muhakemelerde müttehemin mahkeme salonuna girmesi o heyetin en büyüğü giriyormuşçasına müstemiîn sınıfında bir tesir hâsıl ederek güzel gözlükler dürbünler kendi tarafına teveccüh ederler. Bu muhakemenin ehemmiyeti ise işin içine matbuatın da karışmış olmasıyla hiç bir şeye kıyas kabul edemeyecek derecelere varmış olduğundan ve Paris matbuatı Sarpson hakkında tahriren verdikleri malûmat ile iktifa etmeyerek resimlerle dahi tasvir ve tavzîh-i mesâil etmek için merkumun kendi tasvirinden maada hakkında rivayet olunan cinâyât-ı fâcianın da resimlerini neşreylemiş bulunduklarından,

âdeta asrın en büyük ehemmiyetini haiz olmuş demek olan Mösyö Sarpson'a şu sırada bir nazar-ı tecessüs atfı, hakikaten levazımdan addolunmuştur.

«2»

Bu lüzumu biz görmeyecek bile olsak bizden evvel görenler olmuştur. Onlarsa İsmail Azmi ile Prenses Mihriban'dır.

Bundan evvelki kitabımızda vermiş olduğumuz izahat üzerine karilerimiz tahattur ederler ki Sarpson'un tamah etmiş olduğu saadetten mahrumiyetini yüzüne vurup lezzet-i intikamı bu suretle arttırmak için kendisini görmeğe gitmelerini Prenses Mihriban, İsmail Azmi'ye teklif eylemişti de Azmi bu ziyarette o kadar büyük ehemmiyet göremediğinden pek de kabulü tarafında bulunamamıştı.

Maahaza Maya Mihriban'ın teklifi Azmi için bir ihtar makamına kaim olarak Sarpson'un ne hâlde bulunduğnu görmek merakına düşmüş ve binaenaleyh bir gün sûret-i mahsûsada kalkıp hapishâne-i merkezîye gitmişti.

Hapishane müdürü, İsmail Azmi'yi görür görmez sordu ki:

–Galiba Mister Sarpson'u ziyarete geldiniz efendim?

–Neden keşfettiniz?

–Ervah ile beniâdem arasında telefonculuk eden Mirza İsmail Han siz değil misiniz?

–Demek oluyor ki tiyatromuzda huzûr-ı âlinizle dahi teşerrüf etmişim.

–Öyle ya? Muhafazası dest-i himmetime tevdi kılınmış olan bir zatın velvele-i şöhretini sizin ervah vasıtasıyla göklere çıkarmış olduğunuz hâlde gelip sizi görmemek ve hünerlerinizi temaşa etmemek kabil olur mu? Paris'te kazandığınız franklar içinde otuz kadarı dahi (Sağ elinin beş parmakları uçlarını bir yere götürüp yeleğin cebi üzerine vurarak) şuradan çıkmışlardır.

–Şu anda nail olmuş bulunduğum şeref-i mülâkat ve muarefenize bundan evvel nail olmuş olsaydım, zatıâlinize bir loca kabul ettirmek ricasıyla tasdiatta bulunurdum.

–Ona mukabil dahi buraya gelerek Sarpson hakkındaki tahkikatınızla kendinizi bana tasdi ettirirdiniz değil mi?

Fransızlarda tuhaf adamlar pek çoktur. Bazıları tuhaflığı o kadar ileriye götürürler ki bulundukları hâl ve mevkiin ehemmiyeti, tehlikesi, dehşeti, o tuhaflıklara müsait olmayacak bile olsa yine tuhaflıklarından vazgeçmezler.

İşte hapishâne-i merkezî müdürü bulunan zatın ilk birkaç lâkırdısından, nasıl şen bir adam olduğunu biz anladığımız gibi güler yüzünü, zeki tavrını, nazik muamelesini gördüğü anda İsmail Azmi dahi tanımıştı.

İnsan böyle adamlarla çarçabuk dost oluverir. Bu dostluk hapishane müdürüyle İsmail Azmi arasında dahi çarçabuk hâsıl oluvermişti.

İsmail Azmi'nin Sarpson hakkındaki bir istizahı üzerine hapishane müdürü hikâye-i ahvâle başlayarak bin sekiz yüz şu kadar senesi filânca mâhının filânca günü filân saatte hapishaneye teslim edilen Sarpson'un an-asıl nereli olduğu ve ismi ne idüği bilinemediğinden bed' ile uzun uzadıya sergüzeşt-i ahvâlini hikâyeye o kadar maharet ve süratle başladı ki Matmazel Anj'ın ruhuna bir dakikada yüz satır söz söyleten İsmail Azmi'ye dahi hayret geldi. Hapishane müdürü bu hayreti def için dedi ki:

–Niçin istiğrap ediyorsunuz efendim? Düşününüz ki her gün kırk elli ziyaretçi gelip bana bu hikâyeyi tekrar ettirirler. İncil-i şerîfi bu kadar tekrar etmiş olsaydım hâfız-ı enâcil olur ve papa hazretleri tarafından kendimden büyük bir istavroz hediyesine nail olarak i'lân-ı iftihâr eylerdim.

Biz hapishane müdürünün İsmail Azmi'ye ettiği hikâyeyi buraya aynen kaydedecek olsak sözü uzatmış ve satırlarımızın en çoğunu dahi asıl hikâyeye taallûku olmadığı hâlde müdürün tuhaflıklarından ibaret bulunan şeylerle doldurmuş oluruz.

Hikâyenin hulâsası tercih olunursa şundan ibaret olduğu görülür ki:

Mösyö Sarpson hapishaneye geldiği zaman alelusul üstü başı yoklanarak para, saat, yüzük, filân gibi nesi varsa emanethaneye bitteslim, kendisi yalnız bir âdem-i sâkin olmağa kâfi bulunan ve tevkifhane denilen ufak odalardan birisine götürülmüş. Vakıa Sarpson'un tavrı gayet mütekebbirane olup Paris polisinin kendi hakkındaki muamelesi pek büyük bir sehve mebni olduğunu ve bu sehvin mesuliyetinin zikrolunan polis heyeti üzerinde kalacağını

kısa ve kuvvetli sözlerle mırıldanmak nev'inden dermeyan eylermişse de bütün vücudundaki kan def'aten zail olmuş gibi rengi bembeyaz olarak gözlerinde dahi hiç fer kalmadığına dikkat olunmaktaymış. O akşam kendisine verilen taama hemen el dokundurmamış. Yalnız şarabını tamamıyla içtikten maada hapishane hesabının haricinde olarak akçesi kendi tarafından tesviye ettirilmek üzere iki şişe daha şarap içmiş. Bu misillü maznunların ilk hâlleri tetkik olunmak kaideden olmakla ahval ve harekâtı tecessüs edilmek üzere tayin olunan gözcüler dikkat etmişler ki merkum için o akşam uyumak dahi kabil olamamış. Bir kaç defa yatağa uzanıp her tarafa yuvarlandıktan sonra uyuyamayacağını anlayınca kalkar, ufacık oda içinde muktedir olabildiği kadar gezinir ve bade yine yatar yine kalkarmış.

İkinci günü kuşluk taamında biraz iştihası görülmüşse de şüphesiz yirmi dört saatten beri aç bulunan bir adama lâyık olacak iştihalardan değilmiş. O akşam hapishane müdürünü çağırıp hasbihâle başlamış. Amerika'da işlettiği madenleri ve kazandığı paraları filânları anlatarak bigayr-i hakkın ve bilâ-lüzûm duçar olmuş bulunduğu şu mahbusiyetten ne derecelere kadar mutazarrır olacağını söyledikten sonra Amerika ile muhabere mümkün olup olmayacağını müdüre sormuş. Hâlbuki müdür bu misillü mukaddematın netayici, bilâhare oradan firara tavassut gibi bir müzakereye mukaddime olacağını nice emsali delâletiyle anlamış bulunduğundan, Sarpson'un ümit yolları önüne setler çekerek inşallah kariben isbât-ı berâetle hapishaneden çıktıktan sonra ister Amerika ile ister Çîn-i maçin ile nuhaberede serbest kalacağını anlatmış.

Bundan sonra aradan bir hafta kadar zaman geçtiği hâlde Sarpson'dan ses seda çıkmadığı gibi hariçten dahi Sarpson'u arayan soran olmamış. Hapishaneye duhulünün on birinci günü, polisin resmî fotoğrafçısı gelip mevkufun tasvirini almış. Ancak bu tasvirde pek çok müşkülâta uğramış. Zira Sarpson, objektif makinesine bakışlarını öyle bir surette tahvil edebilirmiş ki birkaç defa alınan resimler kendisine hiç müşabih olamıyormuş. Nihayet yine hapishane müdürü bu misillü harekât-ı hud'akârâneden fayda beklemek beca olamayacağını ve fayda yerine kendi hakkında enzâr-ı iştibâhı celp gibi bir mazarrat bile geleceğini bittefhim, aslına müşabih bir resim almağa muvaffakiyet husule getirmiş.

Hep hapishane müdürünün hikâyesinden anlaşıldığına göre Sarpson hakkında enzâr-ı ehemmiyyetin celp olunmağa başlaması, Safa Kok Sanc familyasıyla İsmail Azmi'nin Paris'e vürutları zamanında vukua gelmiş. O zamana kadar Sarpson gece gündüz kitap mütalâasıyla vakit geçirirmiş. Paris'te ilk iştiharı gazeteler yüzünden olup binaenaleyh ziyaretçileri dahi gazete muhbirleri olmuş. Bu ziyaretlerin çoğalması üzerine Sarpson, kendi hakkındaki ehemmiyetin derecesini takdir ederek ruhsat-ı mahsûsa ile kendini görmeğe gelen muhbirleri, âdeta bir hariciye nazırının bir sefir kabul etmesi tavrıyla kabul eylermiş. Sarpson kendi tercüme ve sergüzeşt-i ahvâlini işbu muhbirlerin istizahat ve istifsaratına karşı o kadar mükemmel olarak nakil ve hikâye eylermiş ki böyle insaniyetli, terbiyeli, hayırlı, merhametli bir adamın caniler gibi hapishaneye atılması Avrupa medeniyeti için zül olacağını müstemilere hükmettirmek derecelerine takarrüp eylermiş.

Ama müstemiler böyle bir hükmü verseler dahi ma'yûb olabilir mi? Bir adam hakkında bin şey rivayet olunabilir. Bir adam bin türlü zanlarla pençe-i hükûmete düşer. Hatta itham bile olunsa hîn-i muhâkemede beraatının tahkiki muhalâttan değildir. Şu kadar ki Sarpson'un müstemileri, ondan işittikleri hükmü vermiyorlardı. Âdeta cümlesi Sarpson'un şâyân-ı hayret bir şarlatan olduğunu kabul etmiş bulunduklarından herifin kudret-i fevkalâde-i iknâiyyesini dahi şarlatanlığının en mühim levazımından addile tedkik-i ahvâline ona göre ehemmiyet veriyorlardı.

Yine hapishane müdürünün takrir ve hikâyesinden anlaşıldığına göre müstantik Mösyö Edgar Longmen, henüz on beş günden beri Sarpson'u kendi dairesine celp ile istintakatına başlamış. O zamana kadar müstantik efendi, yalnız İsmail Azmi'nin ve mevcut olan şahitlerin istintaklarıyla uğraşmış. Mösyö Sarpson ise istintaka başladığı günden itibaren güya bir büyük mes'ele-i adliyye veya diplomatikiyenin halline memur olmuş gibi kemâl-i ehemmiyyetle davranarak odasında bir çok yazılar yazar ve müstantikin kendisine sorduğu sualleri kaydeylediği gibi verdiği cevapları dahi kaydeylermiş. Hele dâire-i istintâkta, kendisine sorulan şeyleri etrafıyla ve lâyıkıyla anlamadıktan ve ne yolda cevap verilmek lâzım geleceğini ariz ve amik düşünüp taşınma-

dıktan sonra cevap vermeyip o günkü istintakın hitamıyla imza etmesi lâzım gelince, istintaknameyi baştan aşağıya kadar okuyup ilişeceği yerlere iliştikten ve bazı noktalar üzerinde müstantik ile âdeta mücadele edercesine bahislerden sonra imza edermiş.

Hapishane müdürünün şu sözleri şâyân-ı ehemmiyyet olduğu için aynen kaydedelim. Demişti ki:

–Hâsılı azizim! Bu zatı görseniz, tevkifhanede mevkuf bir maznun zannetmezsiniz. Belki kabinesinde mehâmm-ı umûr ile meşgul bir büyük avukat veyahut diplomat zannedersiniz. Geldiği günden beri okuduğu romanları filânları bir tarafa tertip eylemiş. İstintakına başlandığı günden beri kuyûd-ı Napolyon ile usûl-i muhâkeme-i cezâiyye nizamları ve onların şerhleri, yazıhanesinin orta yerinde durur. Her gün muntazaman beş altı gazetesi gelir. Bu günlere mahsus olarak değil a? Hapishaneye geldiği günden beri bu adamın gazete okumak merakı olup kendi hakkında yazılan bentleri daima keser, çıkarır, albüm gibi büyük bir deftere yapıştırır.

Burada Azmi bir sual irat eyledi. Dedi ki:

–Bunların hepsi iyi ama para meselesini ne yapar? Para meselesini?

Müdür cevaben dedi ki:

–Ha bakınız! En mühim olan bu meseleyi az kaldı ki unutacaktım. Bu adam, vakıa Amerika'da yedi sekiz sene kadar maden işletmiş, milyonlar kazanmış değilse de polis tarafından ikametgâhı basıldığı zaman seksen yüz bin frank parası çıkmış. Eşyası, evrakıyla beraber bu para dahi polis emanethanesine teslim olunmuş. Her hâli, her şeyi muntazam olan Mösyö Sarpson'un emanet müdürüyle hesâb-ı cârîsi dahi gayet muntazamdır. Para iktiza ettikçe bir çek yazıp gönderir. Derhâl istediği kadar para gelir.

–Öyleyse sakin olduğu tevkifhaneyi dahi kendi masrafıyla güzelce tezyin etmiş bulunmalıdır.

–Hayır! Pek o kadar değil. Bizim saman yataklar nazik vücuduna zahmet verdikleri için yatağını alelâde bir ıslah etti. Bir de kullanılmış yazıhane ile onun dayandığı duvara ufacık bir ayna astı. Hava gazıyla odasını tenvir etmek göğsüne dokunur-

muş. Üçer mumlu iki şamdan dahi alıp odasını mumlarla tenvir ediyor. Et'imesi dahi masarifi kendi tarafından verilmek üzere et'ime-i âdiyyenin biraz üst tarafında bir şeydir.

–Bilirim ki kendisi pek kanaatkârdır.

–Hakikat kanaatine, filozofluğuna diyecek yoktur. Okumuş, dünya görmüş, terbiye olmuş adamdır. Yazık ki böyle insân-ı kâmil olmak için her esbabı cami bulunanlar insân-ı kâmil olamayarak caniler menzilesine insinler!

İsmail Azmi, hapishane müdüründen almış olduğu bu malûmata teşekkür ile Sarpson'un yanına kendisi dahi gitmek için lâzım gelen ruhsatı istihsale davrandığı esnadaydı ki hapishane gardiyanlarından birisi içeriye girip müdür efendiye bir vizite kâğıdı gösterdi. Müdür bu kâğıdı görünce, gülerek ve kâğıdı İsmail Azmi'ye uzatarak dedi ki:

–Bu zat ile elbette muarefeniz vardır.

Vizite kâğıdının üzerinde «Prenses Mihriban Safa Kok Sanc» yazılı idi.

«3»

İsmail Azmi, vizite kâğıdının üzerinde bu ismi görünce tavrına bir tagayyür ârız olmuştu. Hapishane müdürü dedi ki:

–Ne istiğrap ediyorsun? Bugün Mösyö Sarpson hazretleri artık ecnebi zadegânını huzurlarına kabul buyuracaklar. Bugün Hindistan prenseslerini kabul eyledikleri gibi ihtimal ki yarın dahi Çin imparatorunu veyahut Amerika reisicumhurunu kabul ederler.

Müdür efendi, İsmail Azmi'ye bu sözü söylemekle beraber gardiyana dahi «Buyursunlar, emirlerine mutazırım» demişti.

İsmail Azmi'nin istiğrabı, Prensesin hapihaneye kadar gelmiş olmasından naşi değil belki hapishaneye gelmek ve Sarpson'u görmek kat'an emeli ise bu bapta kendisine bir emir vererek birlikte gelebilecekleri hâlde yalnız gelmiş bulunmasını istiğrap eyliyordu.

İsmail Azmi mevkiinde bulunan adamlar, rüzgârdan nem kaparlar. Vakıa Mihriban'ı Sarpson aleyhine istediği gibi tehyie eylemiş olduğuna İsmail Azmi'nin kendisinin dahi şüphesi yoksa

da böyle muğlak işlerde Mihriban'ın bir gecede bin defa tebdîl-i efkâr etmesi dahi mümkün olabileceğinden her hâlin, her şeyin, künh ve hakikatini anlayıncaya kadar bir an için insan türlü türlü meraklarda bulunabilir.

Maya Mihriban, hapishane müdürünün odasına girdiği zaman yanında kimse yoktu. Böyle bilkülliye yalnız başına gelmiş olması dahi Sarpson'u yalnız kendisi görmek emeline delâlet etmez mi? Bu dahi merakın izdiyadını mucip olmaz mı?

Odaya girerken eğer Mihriban, İsmail'i gördüğü zaman bir eser-i nâhoşnûdî göstermiş olsaydı İsmail'in bütün merakları, şüpheleri bir anda tahakkuk etmiş olarak yeisine dahi nihayet olmayabilirdi. Bereket vesin ki Mihriban daha hapishane müdürüne selâm vermeksizin İsmail'in yüzüne gülerek «Tamam, bana verilen haber pek doğruymuş» diye oraya gelmezden evvel kendi ikametgâhına uğramış olduğunu ve kendisini orada bulsaydı beraber gelmiş olacağını ve oradaki adamlarından kendisinin dahi hapishâne-i merkezîye geldiği haberini alınca böyle bir fikir ve emelin bir anda ikisine dahi vürudunu yekdil ve yekcihet olmaktan neşet eyleyen tesadüfata hamleylediğini filânı anlatmıştı ki bu izahat dahi İsmail'i mutmain eylemiştiler.

İsmail, Prensesi hapishane müdürüne takdim ve tavsiye eyledi. Lâkin Sarpson'un bir mazlumu dahi Prenses olduğunu izah ederek değil. Yalnız Hindistan'ın bir muazzam Prensesi olduğu ve kendisi dahi ubudiyetleriyle müftehir bulunduğu yolunda bir tavsiye yapmıştı. Ancak gazeteler bu mesele hakkında o kadar tafsilât yazmıştılar ve bunları dahi hapishane müdürü o kadar ehemmiyetle okumuştu ki Prenses Mihriban ile Sarpson arasındaki münasebatı müdür efendi bizim şu romanımızı mütalâa buyuran karilerimizden daha mükemmel bildiğinden İsmail'in izahatına muhtaç olmaksızın dahi gelen Prenses, Sarpson'un nesi olduğunu pekâlâ derpîş etmişti.

Bugün oraya gelmekten asıl maksat, hapishane kuyudu meyanında en ehemmiyetli mahalli işgal edecek olan meşhur Mösyö Sarpson'u ziyaret olduğunu Prenses Mihriban müdür efendiye arz eylediği zaman, Azmi dahi demişti ki:

–Evet müdür efendi! Benim de asıl maksadım o idi de fakat sohbetinizin lezzet-i fevkalâdesi şimdiye kadar o maksadı meydana koymağı tehir edivermişti.

–Maksadınız, bendenizce zaten malûmdur. Zira hapishane müdürü olan bir zat ne kadar nazik olsa yine onun kendisini ziyaret edecek dostları pek nadir olarak gelirler. Bugün şurada huzur ve muarefenizle teşerrüfüm Mösyö Sarpson'un sayesinde müyesser olduğu için bu meşhur zata şundan dolayı dahi minnettar kalsam yeri vardır.

Mihriban ile İsmail Azmi tebessüm eylediler. Müdür ise sözünde devam eyliyordu. Dedi ki:

–Fakat efendim bizim Mösyö Sarpson hazretleri, pek muntazam bir adamdır. İşleriyle iştigal eylediği zaman kimsenin kendisini rahatsız etmesini istemez. Bahusus sûret-i resmiyyede istizan edilmeksizin kimseyi huzuruna kabul eylemez. Binaenaleyh müsaade buyurursanız vizite kâğıtlarınızı kendisine irsal edeyim de emirlerini istizan eyleyim.

Ziyaretçiler, bu müsaadeyi dahi tebessüm ile verdiler. Müdür efendi bir gardiyana Mihriban ve İsmail'in vizite kâğıtlarını vererek Sarpson'un odasına gönderdi. Misafirlerin cevap verdiğini ne kadar istical ile bekleyecekleri muhtâc-ı îzâh değildir. Aradan beş dakika kadar zaman geçtiği hâlde bunlara beş saaat kadar uzun görünmüştü. Hâlbuki bekledikleri cevap beş dakikada vürut etmedi. Müdürün odası duvarında muallak olan saat, dakikaları birer birer irae eyliyor idi ki miktarları dahi sekize dokuza nihayet on ikiye vardılar.

Müdür efendi bu teehhür hayra alâmet olduğunu temin eyliyordu. Zira Sarpson'un hapishanede âdetlerini cümleden ziyade kendisi bildiği hasebiyle, mevkuf efendi cevâb-ı redd verecek olsa asla teehhür etmeyeceğini ve cevabın tehiri ise mutlaka kabule delâlet eyleyeceğini temin eyliyordu.

On dördüncü dakikada giden gardiyan avdet ederek Mösyö Sarpson misafirlerin teşriflerine muntazır bulunduğu haberini getirdi. Niçin bu kadar geç kaldığı hakkında müdürün vuku bulan sualine cevaben gardiyan dedi ki:

–Mösyö Sarpson götürdüğüm vizite kâğıtlarını ancak bir çeyrek saatte okuyabildiğinden ve diğer bir çeyrek saatte dahi vereceği cevabı zihninde kararlaştırdığından bu teehhür vukua geldi. Kusur bende değil efendim!

Hapishane müdürü İsmail'in yüzüne bakarak dedi ki:

–Size dememişmiydim efendim? Herif büyük adamdır. Umûr-ı âdiyyede bile öyle def'aten aklına gelen şeyleri icra edivermez. Teemmülât ve mülâhazât-ı lâzimeyi icra ile iş görür.

Mevkuflara mahsus olup bir adamın sakin olmasına ancak kâfi bulunan küçük odalar, hapishanede mahkûmların koğuşları bulunan havlu içinde olmayıp bu odalar hapishanenin ikinci katı üzerinde uzun bir koridor boyunca başka bir daire teşkil ederler. Bu odaların arzı üç ve tulü üç buçuk metre olup koridorlar üzerinde pencereleri yoktur. Nısf-ı dâireden daha nakıs bir delik kapıya mukabil bulunan duvarın ta tavana karîb mahalline açılmıştır ki bu delik ziya vermek ve hava değiştirmek gibi pencereye müteallik olan vezaifi ifa edebilirse de etrafa nezaret hususunda pencerelerin göreceği işi göremez. Zira insan, ayakları altına bir iskemle alıp da o irtifaa kadar yükselip bakacak bile olsa, deliğin karşısında koca bir duvar daha görür ki bu duvar hapishaneyi dâiren-mâ-dâr ihata eyleyen muhafaza duvarı olup asıl hapishane ile muhafaza duvarının arasında teşkil etmiş olan iki buçuk metre arzındaki yoldan dahi her beş dakikada bir kere bir gardiyan nöbetçi mürur eyler.

Tevkifhanelerin kapıları üzerinde numaralar dahi bulunduğundan, koridora girildiği zaman ilk oda bir numaralı olmasıyla sırasıyla birinciden üçüncüye kadar odaların önlerinden geçerler. On birinci on ikinci nihayet on üçüncü odanın kapısı önünde durdular ki işte Sarpson'un odası burasıdır. İsmail Azmi, oda kapısının önünde durulmağa davranıldığı zaman numaraya dikkat ederek demişti ki:

–Meş'um adet!

Zünûn-ı Nasârâya ve Avrupa âdetlerine vâkıf olanlar, İsmail Azmi'nin bu sözündeki hükmü derhâl anlarlar. Avrupalılar on üç adedini meş'um addederler. Sebebi de Hazret-i İsa'nın düşmanları tarafından takip olunduğu esnada son geceki sofrasında on üç kişi bulunması kaziyesiymiş. Hâlâ bir sofrada on üç misafir bulunsa ya birisi sofradan kalkmak veyahut uşaklarından birisi sofraya alınmak üzere miktarı on ikiye tenzil veya on dörde iblâğ ederler. Ayın on üçüncü günü yola çıkmak ve on üç numaralı hanede oturmak gibi şeylerde dahi bu hüküm caridir.

Hapisnane müdürü, İsmail'in sözündeki hükmü derhâl anladığı cihetle cevaben dedi ki:

–Bu şeamet Mösyö Sarpson için değildir. Kendisi dinsizlerden olduğu cihetle Hazret-i İsa'nın on üç adedine değil kendine bile imanı yoktur. Fakat on üç adedinde bir şeamet varsa o dahi Sarpson'un böyle hapishane odasındaki numaradan daha mühim hususatta hükmünü göstermiş olmalıdır. Meselâ yevm-i velâdeti içinde on üç olan birisine de veyahut bir mâhın on üçüncü gününde olması gibi ki müddetü'l-ömr bu adamı bir şeâmet-i mahzâ ve müstakille edip bırakmıştır.

Müdür efendinin tuhaf bir adam olması, evvelce İsmail Azmi'nin nazar-ı hoşnûdîsini celp etmiş olduğu gibi buna Mihriban dahi dikkat ederek bu zatı beğenmeğe başlamıştı.

On üç numaralı kapıyı müdür efendi dakk eyledikte, içerden bir ayak patırdısı kapıya kadar gelerek biraz aralık eyledi. Ve gelenlerin kimler olduklarını gördükten sonra kapıyı bilkülliye dahi açtı. Hâlbuki evvelce oraya gönderilmiş olan gardiyan kapının dış kilidini açıp da yine açık bırakmamış olsaydı bu kapıyı yalnız Mösyö Sarpson açmış olması dahi kifâyet etmeyecekti. Hapishane kapıları, ekserî iç taraflarından dahi kilitlenirler iseler de bu emniyet mahpusun kendisi için bir emniyet olup muhafızlar ise asıl dış kilitlerin koca anahtarlarıyla kilitlenmesinden emin olabilirler.

Napoli'den gaybubeti gününden beri Prenses Mihriban ile ilk defa olmak üzere mülâkat edecek olan Sarpson'un, misafirleri nasıl bir tavır ile telâki edeceği kaziyesi, bu romanımızın en mühim nukatından olacağına karilerimiz elbette dikkat ederler. Eğer bu mufarakat bazı kere vukua gelmiş olduğu üzere bir lüzum ve iktizadan naşi olsaydı tekrâr-ı mülâkatın o kadar ehemmiyeti olmayabilirdi. Ancak Napoli mufarakatından beri arada neler vaki olmuş bulunduğunu karilerimiz bildikleri gibi Sarpson dahi biliyordu. Vakıa İsmail Azmi'nin her vak'ayı, her hâli ananesiyle, etrafıyla Mihriban'a hikâye etmiş ve evrâk-ı mevcûdeyi filânı arz ve irae eylemiş olmasına kadar her şeyi etrafıyla bilemeyeceği derkâr ise de gazetelerde gördüğü şeyler ve müstantik Mösyö Edgar Longmen tarafından duçar olduğu sualler, hep İsmail Azmi tarafından meydana konulan ahval üzerine vuku bulduklarını bildiği cihetle bugün dahi Prensesin İsmail Azmi ile beraber oraya gelmiş olduğunu görünce, işlerin zaten bildiği derecesinin mafevkini dahi derhâl teykîn edeceği derkârdır.

Ya bir adam kendisini Mihriban gibi bir kıza cihanın en büyük adamı en mükemmel insanı olmak üzere senelerden beri tanıttırıp inandırdığı hâlde şimdi bihakkın hapishaneye atılmış ve bir müstantik pençesine duçar olmuş bir surette o kızın huzurunda bulunursa, hicabından yerlerin dibine geçmesi lâzım gelmez mi?

İnsan için sevdiği kadın yanında küçük düşmekten büyük azap olamayacağına inanmalıdır. Hatta meşhur meseldir ki Hazret-i Süleyman'ın emrine itaat etmeyen bir hayvancağız, mücerret dişisi yanında iken bu tekebbürü etmiş olduğu için nezd-i Süleymanîde mazur görülmüştür. Sarpson'un duçar olmuş bulunduğu hâl ise öyle olur olmaz küçüklüklerden dahi addolunamaz. Sarpson, böyle pençe-i adâlete düşmüş olmayıp da yalnız kendi maayibi Mihriban'ın malûmu olmuş bulunsaydı yine dünyaca bütün ümitleri mahvolmuş bir adam kadar fütur getirecek bir hâle giriftar olmuş sayılırdı.

Buraları düşünülecek olursa bugün nasıl olup da İsmail Azmi ve Mihriban'ı odasına kabul etmiş bulunduğuna bile şaşılır. Zira bu misillü ahvalde mahcubiyetin en büyüğü insanın utanacağı adamlar ile yüz yüze geldiği zaman hâsıl olur. Yüz yüzeden utanır. Yüz görülmedikçe dahi vakıa insanın vicdanı kendi kendisini yine telin ederse de insan vicdanını dahi işin yabancısı, cahili addederek tekzip için mücahedeye, mücadeleye kalkışır.

Şu mütalâalar bugün Mihriban ile İsmail Azmi'ye dahi gelmiş olduklarından, bunlar güya asıl cani kendileri imiş de Sarpson kendilerinin mazlumu, müntakimi olduğu hâlde huzuruna çıkıyorlarmış ve onun tarafından gûn-â-gûn ve haklı ta'n ve teşni-'ler göreceklermiş gibi bir mahcûbiyyet-i azîmeye, bir acı fütura kendileri duçar olurlardı. Birbirinin yüzüne baktıkları zaman, sanki çehrelerinden yekdiğerinin maayibini göreceklermiş gibi derhâl gözlerini yere indirmeğe mecbur oluyorlardı.

Karilerimiz, bu misillü ahvâl-i nefsâniyye ve hissiyyât-ı rûhâniyyeyi elbette kendi nefislerinde dahi tecrübe etmişlerdir. Anlamışlardır ki bazı kere bir adam kendi yanlarında bir yalan söyler veyahut adam aldatmak gibi bir hâlde bulunur, velhâsıl müstemilerce tasdik ve tasvip olunamayacak bir şey yapar da o adamı tekzip ve terzil dahi insanın kendi uhdesine taallûk edecek bir vazife hükmünü alırsa, insan o vazifeyi ifaya pek de cesaret bulamaz. Güya o adamın foyasını meydana koymak, onun yap-

tığı kabahatten daha kabih olacakmış gibi utanarak mahcubiyetine mağlûp olur.

Bu ise elbette salâh-ı hâlin en büyük alâim-i rûhiyyesindendir. İnsan, kendisine böyle bir hareketi dahi kabul ettiremeyecek olursa, fenalığı doğrudan doğruya kendisi yapmak gibi hususatta, vicdanının muahezesine mümkün değil mukavemet edemez. Ama mayası fena olan adamlarda, böyle başkasını mahcup etmekten utanmak değil a kendisi kabahat ikaından bile mahcup olmak gibi hissiyyât-ı mukaddese olamaz. Onlar, en büyük maayibi bilâ-fütûr irtikâp ederler. Hatta yaptıkları şey, maayibden değil mahasindenmiş gibi vicdanen memnun ve mutmain dahi olurlar. Kendi ahbabımız içinde adam biliriz ki yalan olduğu bizce muhakkak olan şeyleri, bazı gafillere inandırmağa çalışarak ve inandırarak bade yalnız kaldığımız zaman «Canım, buna nasıl muktedir olabildin?» diye sorduğumuz suale, «Budalayı aldattım ya! Sen ona bak!» diye muzafferane ve mağrurane cevap almışızdır.

Elhâsıl bugünkü günde Sarpson'un nasıl bir hâl ve mahalde bulunduğunu karilerimiz kendi nazarlarında güzelce tecessüm ettirecek olurlarsa, herifin Mihriban ile İsmail Azmi'yi odasına kabul için gösterdiği rızaya bile fevkalhat taaccüp ederler. Hele bunları nasıl istikbal edeceği kaziyesine en büyük ehemmiyet vererek işin bu cihetini görmeğe ona göre bir tehalük ile muntazır bulunurlar.

«4»

Eğer hikâyemizin mukaddematı hatırlarda ise Sarpson'un bu misafirlere göstereceği sûret-i kabûlü biz vukuundan evvel dahi keşfedebiliriz. Haniya bundan evvel Napoli'de Acem hokkabazı Mirza İsmail Han yine ervah vasıtasıyla Sarpson'un bir nâm-ı müstear taşır bir serseri olduğunu meydana koymamış mıydı? O zaman Sarpson buna bir ehemmiyet vermiş miydi? Bazı dostlarının tavsiyeleri veçhile ya hokkabazı düelloya davet etmek veyahut bir mahkemeye müracaat eylemek suretiyle namusuna iras olunan lekeyi def'e müsaraat göstermiş miydi?

Karilerimiz tahattur ederler ki o zaman Sarpson böyle bir harekette bulunmak şöyle dursun, meydana konulan hâlden fütur bile göstermeyip bunu keenlemyekün hükmünde tutmuştu. Öyle değil mi?

Vakıa bu defa hâlin Napoli'deki ahvale kıyas kabul etmediğini biz de biliriz, Sarpson da bilir. Ancak Sarpson'a mutlaka malûm olacağı gibi bize dahi malûm olmak lâzım gelen başka bir şey daha vardır. O da bir adamın kabiliyeti, istidadı neye ise o kabiliyet ve istidadın zuhurata mütenasiben artacağı veya artması luzumudur. Meselâ bir adam yiğit olur. Fakat o adamın yiğitliği yalnız bir derece mehalike karşı kendisinde metanet göstermekle kalmaz. Veyahut kalmamalıdır. Mehalikin dehşeti ne kadar artarsa, onun muktezâ-yı cesâret ve şecaati olan metaneti dahi ona göre artmalıdır. Yoksa tehlike azıcık artar artmaz metanet ve basaletini kaybeden adama şecî ve cesur denilemez. Asıl erbâb-ı şecâat tehlike arttıkça metanetini, mekânetini, basaletini arttırarak başkalarının tasavvuruna bile muktedir olamayacakları en büyük mehalike karşı i'tidâl-i demini muhafaza eder.

Şecaatte mertebe-i kemâl böyle olduğu gibi şarlatanlıkta dahi böyledir. Umûr-ı âdiyyede hida'âtının enini belli etmeyecek kadar gözü açık ve yüzü pek olan bir adam, şarlatanlığı meydana çıkmağa başlar başlamaz şaşalayacak kadar za'f-ı kalb erbabından olursa, ona mükemmel şarlatan mı denilir? Asıl şarlatan odur ki bütün yalanları, hileleri, entrikaları, filânları meydana çıkıp da rüsvây-ı âlem olmak ve utandığından yerlere geçmek lâzım geldiği hâlde dahi sanki hiçbir şey olmamış veyahut daha âlâsı bütün olanlar kendi şan ve azametini arttırmak için vukua gelmiş gibi davranarak asla baygınlık yüzü göstermez. Meşhur meseldir ki «Usta hırsız ev sahibini bastırır» derler. Ev sahibini bastıramayan hırsız usta addolunmadığı gibi rezailini meydana koyup da kendisini mahcup edecek olanları korkutup utandıracak kadar cüretli olmayan şarlatanlar dahi şâyân-ı âferîn şarlatan addolunamazlar.

Ne o? Galiba bir şarlatanın şâyân-ı âferîn olabileceğini istiğrap eylediniz. Öyle mi? Hâlbuki mesleği her ne olursa olsun mesleğinde mertebe-i kemâli bulanlar daima şâyân-ı âferîn görülmelidirler. Bir adam eğer insân-ı kâmil olacaksa hakikaten insân-ı kâmil olmalıdır. Kezalik şakî olacaksa dahi cidden ve mükemmelen şakî olmalıdır. Mesleğinde nakıs olan bir adam, her hâlde takdîr-i tâmme isbât-ı istihkak edemez.

İşte bizim koca Sarpson bu kadar mükemmel bir adamdır. Öyle mükemmel bir şarlatındır ki uyuyan bir adamın canına kast

için bıçak çekecek olsa da o adam derhâl gözlerini açtığı için suikastını icra edememiş bulunsa, bu kadar vazıh bir mel'anet dahi onu mahcup edemeyip şu adem-i muvaffakiyyetle hıyanetinin sübutundan tahassul etmesi lâzım gelen teessüründen kat'an eser göstermeyebilir. Filhâl bir tevil bulup kendi üzerindeki zannı def'e kemâl-i i'tidâl-i dem ile gayret eyler. Meselâ «Göğsünüze çamur bulaşmış gibi gözüme bir şey ilişti de onu kazımak için bıçağı çıkarmıştım» gibi bir söz bularak uyuyan adamdan bir de teşekküre mazhar olmak dahi Sarpson için istibat olunacak muvaffakiyetlerden addolunamaz.

Şimdi kapı açılıp da evvelâ hapishane müdürü içeriye girerek «Size bugün gayet muteber ve nazik ve makbul iki misafir getiriyorum» dediği zaman, Sarpson en lâtif olarak ne kadar tebessüm ve beşaşet gösterebilirse o kadar şevk ve şetaretle misafirlerini istikbal etmiş ve evvelâ müdür efendiye minnettarlığını bilitiraf «Şimdiye kadar nail olmuş bulunduğum eltafınızın a'zamı olmak üzere bu lütfunuzu hiçbir vakit unutamam» demişti. Bade yerlere kadar kapanmak suretiyle Prensesi selâmlayarak dedi ki:

–Prenses! Merhamet ve mürüvvetinizin size bir mazlumu aratacağını ümit eder idiysem de böyle bir felâkethaneye kadar bizzat gelmeğe sizi sevk edeceğini düşünememiştim. Şimdi gördüm, anladım ki tasavvur ve tahayyülümün de fevkinde olarak büyük bir kadın imişsiniz.

Şu eltafın Prensesi dûçâr-ı hayret edeceğini anlarsınız ya! Prenses o hayretle Sarpson'a ne yolda mukabele edeceğini tayin edemeyedursun, Sarpson hâlâ çehresinde o letafet o beşaşet mevcut olduğu hâlde İsmail Azmi'ye dahi tevcîh-i hitâb ederek demişti ki:

–Aziz efendim! Benim hakkımda şahsen hiçbir adavet ve husumetiniz olmadığı hâlde mücerret sanat ve mahâret-i mahsûsanız ile davet eylediğiniz ervaha bazı sözler söyletmiş olduğunuza zaten inanmaktaydım ya? Bugün şu suretle nâil-i ziyâretiniz olmaklığım üzerine, bendenizde bu bapta hiç şüphe kalmadı. Ervaha tamamıyla inandım. Zira bana şahsen bir husumetiniz olsaydı, hiss-i adâvet benim gibi bir felâketzedeyi bu suretle ziyaret ve binaenaleyh tesliyetten sizi menederdi. Teşrifiniz ise bu meselede külliyen ve kat'iyen bîtaraf olduğunuzu ispat eyler.

Sarpson, ervaha inanacak ha? Mevcûdiyyet-i mutlakası vücûd-ı kat'î ile vacip olduğuna kâinatın imanı olan Cenabıhakk'a bile inanmayan bir Sarpson, ervaha inanacak ha? Hele Azmi'yi güya başka yerde başka türlü hiç tanımamış da yalnız bir medyum olmak üzere tanıyormuş gibi davranması ve binaenaleyh Azmi'nin kendi aleyhinde hiçbir adaveti olmadığına kail ve kani görünmesi İsmail Azimi'yi dahi Maya Mihriban'dan ziyade dûçâr-ı hayret etmişti.

Gerek Mihriban'ın ve gerek Azmi'nin bu hayretlerini istibat etmemelidir. İkisi dahi Sarpson'dan hiç ümit ve intizar etmedikleri bu hâl ve tavır üzerine dûçâr-ı hayret olmakta mazurdurlar. Binaenaleyh ikisi dahi o şarlatana ne yolda mukabele edeceklerini birden bire zihinlerinde tayin edemeyerek kâh birbirinin ve kâh Sarpson'un yüzüne bakakalmışlardı. Öyle bir hâlde ki eğer hapishane müdürü zeki ve zarif bir adam olmayıp da gördüğü sathiyat üzerine binâ-yı muhâkeme eder zâhir-bînlerden olsaydı, bu gelen misafirlerin hakikaten zalim ve Sarpson'un mazlum olduğuna ve zalimlerin hayreti o mazluma ettikleri fenalıklardan mütevellit bir muktezâ-yı nedâmet olacağına inanırdı. Ancak hapishane müdürü pek fatin bir adam olduğundan ve bahusus hapishanesinde o zamana kadar misafir etmiş bulunduğu nice erbâb-ı cürm ve cinayetten hud'akârlığın, müzevirliğin, şarlatanlığın envaını görmüş tedkik etmiş bulunduğundan, Prenses ile İsmail Azmi'de gördüğü büht ve hayret üzerine bunların zekâvetlerini toplamalarına yardım etmek üzere birkaç söz kendisi söylemeğe lüzum gördü. Ezcümle dedi ki:

–Gördünüz mü Mösyö Sarpson! Getirdiğim misafirlerden ne kadar memnun oldunuz. İşte sizin bu kadar memnun olacağınızı bildiğim için dairemize vürutlarını derhâl tebşir eylemiştim. Evet dostum! İnsan böyle yerde kendi beraat ve mazlumiyetini bilenleri görürse, bigayr-ı hakkın duçar oduğu felâketten yarı halâs olmuş kadar teselli bulur. Maahaza bu misillü kazalar dahi insan içindir. Öyle değil mi Prenses! Adaletin kudret-i temyîziyyesi olmasa, vakıa bu kazalardan pek korkulabilirse de hamdolsun asrımızda kabahatsiz bir kimse ceza göremeyeceğinden inşallah siz dahi kariben buradan kurtulursunuz da böyle güzel Prensesler, lâtif dostlarla en mükellef otellerde, mesirelerde zaman geçirirsiniz. Öyle diğil mi Prenses hazretleri!

Hapishane müdürünün bu sözleri İsmail Azmi'nin zihnini yerine getirerek tebessüm dahi ettirmeğe başlamış idiyse de Prenses Mihriban'ın hayretini tadil edemeyerek bilâkis «Bu müdür efendi bizimle istihza mı ediyor?» gibi bir mütalâa ile kızı hiddetlendirmeğe bile başlamıştı. Bu hiddetle Prenses, müdürün yüzüne baktı. Zeki müdür o aralık yalnız Prensese gösterip Sarpson'a hiç göstermeyecek derecelerde bir sürat ve maharetle göz kırptı. İşte bu işaret Prensesi irşada kifayet etmekle bir an evvelki mukaddeme-i hiddetini bertaraf ettikten maada o dahi gülümsemeğe başladı.

Sarpson ise hapishane müdürünün söylediği tesliyet-âmîz sözleri tamamıyla ciddî olmak üzere telâkki ediyor gibi görünüyordu. Ama müdür, hakikaten bu itikattadır da o dahi kendisini tesliyete çalışıyor diye telâkki için değil. Sarpson, pekâlâ biliyordu ki müdür kendi hakkında böyle bir itikatta değildir. Ve pekâlâ anlıyordu ki şu sözleri ciddî dahi olmayıp âdeta müstehziyane bir kinayedir. Lâkin bu bilip anladığı şeyi ortaya mı koysun? Bundan dolayı müdür ile bir mübahese ve münazara mı açsın? Hiç Sarpson bu kadar ahmak mıdır? Uzaktan yakından az çok nef'ine muvafık olmayan bir şeyi kat'an yapmaz. Ne kadar uzaktan olursa olsun, ne kadar da az olacaksa olsun kendi nef'ine hizmet edecek bir şeyi pek yakın pek büyükmüş gibi telâkki eder. Şarlatanlığın en büyük muktezalarından birisi de budur. Binaenaleyh müdürün tesliyet-âmîz sözleri üzerine eğilerek, rükûlar ederek, tebessümler göstererek, memnûniyyet-i azîme ile demişti ki:

–Hakikat! Bu kadar felâket içinde zatıâliniz gibi bir adamın hıfz ve himayesi altında bulunmak, bîçare felâketzedeler için ayn-ı bahtiyarlık addolunur. Nazikâne lâkırdılarınız, kulûba tesliyet verir. Teşekkür ederim müdür efendi hazretleri, teşekkür ve tebrik ederim. En mükemmel, en merhametli insanlardansınız.

Sarpson'un müdüre olan şu mukabelesi, müdürü pek ziyade memnun eyledi. Hâl ve tavrından anlaşılıyordu ki müdür efendi koca şarlatana ez-dil ü can bin aferinler ihsan eyliyor. Zira böyle adamlar karşılarındaki adamın kendi mesleklerince en mükemmel olmalarını arzu ederek arzuları husule gelirse bittabi memnun olurlar. Meselâ bir müstantik, caninin en zorlusunu en şeyta-

nını istintak etmekten hoşlanır. Öyle bir caniye galebe ederse asıl o zaman kendisini muvaffak addeyler. Kezalik bir cellât, ölümü hiçe sayarak giyotin makinesine veyahut ipe ve satıra şeref verecek bir mahkûmu idam eylerse lezzet bulur. Hapishane müdürü dahi karşısında Sarpson gibi şarlatanlar bulunarak her dakikada müdürü aldatabilirim de şuradan payandayı çözerim itikadında bulunur ve kendisi dahi işte bu kadar şeytan bir adama aldanmazsa bundan lezzet bulur.

Mihriban ile İsmail Azmi'nin hayretleri müddeti ancak bir iki dakika devam ederek bu müddet içinde müdür ile Sarpson yukarıya kaydeylediğimiz sözleri teati eyledikten sonra nevbet-i kelâm İsmail'e gelmiş olduğundan, Sarpson'un kendi hakkında söylemiş olduğu sözün cevabı olmak üzere demişti ki:

–Mazuriyetimi ispat için benim size söylemekliğim lâzım gelen sözleri sizin bana söylemeniz eser-i zekâdır. Hakikat tiyatrolarda erbâb-ı temâşâya dahi defaatle arz ve ihtar etmiş olduğum üzere icra eylediğim hünerlerde, benim hiçbir dahlim olmayıp bunlar sihir midirler keramet mi ben de bilmem. Ervaha her ne sual edilirse onlar dahi o suallerin cevaplarını ita ederler. Fakat galiba erbâb-ı temâşâ meyanında sizin bazı düşmanlarınız bulunmalıdır ki onlar daima sualleri size müteallik olacak şeyler üzerine tertip eyliyorlar.

Sarpson, hep o şarlatanlıktaki mertebe-i mükemmelesine delâlet edecek fütursuz ve telâşsız tavrıyla dedi ki:

–Hayır mösyö! Benim düşmanlarım olacağına da ben ihtimal veremem. Fıkra malûmunuz mudur? Bir zaman büyük adamlardan birisine «Filân adam sizin düşmanınızdır» dediklerinde «Hayır! Ben o adama bir iyilik etmedim ki düşmanım olsun!» cevabını vermiştir. Benim de nasıl düşmanlarım olabilir ki bir kimseye iyilik etmiş değilim. Fenalık dahi etmek kaidemde yoktur. Ben evvelâ hukukumu, saniyen vazifemi tanır bir adamım. Borcum neyse onu yapmayı vazifem addederim. Onun haricinde hiçbir şey yapmam ki dostlarım veyahut düşmanlarım olsun. Evet! Benim dostum da yoktur. Zira dost denilen şey, bir maksat veya menfaat üzerinde insanla ittifak ve ittihat edecek adam demektir. Benimse ne menfaatim ne maksadım olmadığından... Haniya şu bir müttefik yardımıyla husule gelecek menafi ve makasıd bende bulunmadığından, hiçbir kimse ile dost olmağa da hiçbir zaman

lüzum görmüş ve muhtaç olmuş değilim. Bu hakikati, zannedersem Prenses hazretleri dahi teslim ederler. Zira beni en ziyade tanıyan bir kimse varsa o dahi kendileridir.

Sarpson'un Mihriban'a ta'lîk-i kelâm etmesi, Prensesi uykudan uyandırır gibi bir hüküm göstermişti. Hakikat Prenses uykuya varmış da rüyasında Sarpson'u görüyor ve Sarpson'u işitiyor gibi bir hâl içinde iki üç dakika vakit geçirmişti. Zira Sarpson'un dostluğa, düşmanlığa ve menfaatperestliğe ve istiğnaya dair söylediği şu sözler, bir zamanki Sarpson'un sözleri olup şimdiki Sarpson ise Prenses nazarında yüzü görülecek, sözü dinlenecek adamlardan değil, kafası ezilecek yılanlardan olmakla böyle hilâf-ı intizâr sözlerini işittiği adam şimdiki Sarpson olmayıp bir zamanki Sarpson olacağı kaziyesi Mihriban'ı böyle kendiliğinden çıkarmış da başka bir âleme atmıştı.

Nihayet herifin kendisine ircâ-ı kelâm etmesi üzerine intibah eden Mihriban dedi ki:

–Ben ne bileyim efendi! Sizin dostlarınız veyahut düşmanlarınız çok mudur yok mudur, burası benim bileceğim şeylerden midir? Bu gibi mesailde ervaha sorulan sualleri kimlerin tertip etmiş olduklarına bakmamalıdır. O sualler ve onlara verilen cevaplar doğru mudurlar değil midirler ona dikkat etmelidir.

Mihriban'ın bu sözünden Sarpson'un yüzüne hiç olmazsa gayet hafifçe olsun bir pembelik gelmiş zannediyorsunuz ya? Zira Mihriban bu sözü ile ervahın Sarpson hakkında vermiş olduğu malûmatın kâffesi doğru olduklarını işrap eylemişti.

Fakat heyhat! Sarpson'un yüzünde reng-i mahcûbiyyet ve tavr-ı mağlûbiyyet peyda edecek kuvvet hiçbir sözde olamaz. Prenses lâkırdısını bitirir bitirmez dedi ki:

–Vakıa böyle bir şey bilkülliye asılsız ve esassız da olamaz Prenses! Bir dereceye kadar asıl ve esası olan şeyler üzerine birçok şeyler dahi kemâl-i maharetle zam ve ilâve edilirse öyle muntazam bir mesele ortaya çıkarılır ki en müdekkik hükkâm dahi dâçâr-ı hatâ olur. Voltaire mi, bilmem hangi filozof demiş ki «Bana bir adamın iki çift sözünü getiriniz. Kendisini küfür ile mi yoksa başka bir en büyük cinayetle mi ne ile isterseniz derhâl hükmettirecek manayı hep o iki sözünden size çıkarıvereyim.» İşte bizim meselenin dahi sahihi ne kadardan ibaret olduğu, cüm-

leden ziyade size malûmdur da Prenses, onun için dedim ki...

–Sus efendi sus! Ben sizin şerîk-i cinâyetiniz miyim?

Daha Sorpson'un sözü yarıda kalmış olmasından karilerimiz anlamışlardır ki Mihriban'ın herifi susturmak için irat eylediği kelimeler bir tehevvür-i mahsûs ile söylenmişlerdir.

Vakıa öyle bir mahalde Mihriban'ın tehevvür etmesi tahsin olunamaz ise de tayip dahi olunamaz. Zira kız bu tehevvüründe pek mazurdur. Çünkü Sarpson, işin ne dereceye kadarı doğru olabileceği Prensesin malûmu bulunacağını dermeyan etmekle, meselenin aşka, muvasalaya izdivaca dair olan cihetlerinde kendisinin mahrem-i esrârı Mihriban olduğunu anlatmak kastındandı. Bu hâlde dahi «Benim aleyhime tertip edilmiş olan entrikaların bir kısmı dahi sizin aleyhinizdedir» neticesini çıkarmağa bir yol aramıştı.

Mihriban, bu kadarcık bir şeyi anlamayacak kızlardan değildir. Hele hâl ve mevki kanına tesir ederek bütün hissiyatı uyanmış olduğu bir zamanda olursa, bundan ziyadesini bile anlayabilir.

Prensesin tehevvüründen Sarpson ürkmüş gibi bir tavır gösterdiyse de artık karilerimiz kendi kendilerine hükmedebilirler ki herifin bu tavrı dahi calidir. Yoksa Sarpson hiçbir kimseden ne korkar ne ürker. Maahaza o tavr-ı tedhîşi henüz kendisindeyken dedi ki:

–Affınızı rica eerim Prenses hazretleri! Maksadım sizi böyle müteessir etmek değildi. Hem zannedersem söylediğim sözlerde dahi teessür edecek hiçbir şey yoktur. Binaenaleyh müsâade-i mahsûsanız ile zannetmek isterim ki siz benim söylediğim sözlerden müteessir olmadınız. Mutlaka yine kendi tasavvurkerdeniz olan bazı hususat zihninizi meşgul etmekteyken benim mücerret celb-i merhametiniz maksadıyla söylediğim sözleri sû-i tefsîr ederek müteessir oldunuz. Her neyse efendim, şayet teessürünüz benim sözümden neşet etmişse Huda alîm bu kabahatim bilâ-ihtiyâr vukua gelmiş olacağından affınızı tekrar istirham ederim.

«5»

Sarpson, Prensesi teskin için şu sözleri söylerken hapishane müdürü arkasını Sarpson'a dönerek yüzünü ondan setreylediği ve

yalnız Prensese gösterdiği hâlde kaş ve göz ile Mihriban'a birtakım işaretler vermişti ki bunların hükmü böyle bir adama tehevvür etmek lâzım gelmeyeceğinden ve bilâkis her ne isterse söylemesine müsaade gösterilmesinden ibaret bulunduğunu Mihriban'a tamamıyla anlatmıştı. Binaenaleyh Mihriban dahi bittedriç teskîn-i hiddet ederek Sarpson lâkırdısını bitirdikten sonra dedi ki:

–İzahatınıza teşekkür ederim. Vakıa sizi beş altı seneden beri tanımışım. Hem de en mükemmel bir adam olmak üzere tanımıştım. Fakat...

Burada dahi hapishane müdürü Prensesin sözünü kesti. Dedi ki:

–İnşallah tebrie zimmet ederler de yine kendilerini en mükemmel adam olmak üzere tanımakta devam edersiniz Prenses hazretleri!

Mihriban –Ne bileyim efendim! Meydana konulan şeyler hem pek çok hem de pek müthiş olduklarından isbât-ı berâet pek de kolay olamaz zannederim.

Sarpson'da manidar bir tebessüm görüldü. Müteakiben dedi ki:

–Bendenizce asıl en müthiş olan mahkûmiyet, evvelâ kendi vicdanımda ve saniyen sizin pak ve safi vicdanınızda olacak mahkûmiyettir. Ben vicdanımda ve vicdanınızda mahkûm olmadıktan sonra bir mahkemenin beni mahkûm etmesinden dahi endişe edemem. Maahaza işleri pek muntazam tutmakta olduğumdan mahkemede dahi beraatımı ispat edebileceğimden meyus değilim. Prenses, İsmail Azmi'nin yüzüne baktı. İsmail Azmi'de hiddet alâmetleri görüldü. Ancak olanca kuvvetiyle cebr-i nefs ederek bu hiddetleri kâmilen yendi de epeyce müstehziyane bir tavır ile dedi ki:

–Bendeniz dahi bu fikirdeyim. Zaten meydana konulan şeylerin pek de ciddiyetlerine inanılabilir mi? Ne kadar olsa medyum namını alan bir hokkabazın sözleridir. Evet! İşte o hokkabaz kendim olduğum hâlde bunu kendim dahi itiraf ederim. Haber verilen şeyler hep masal nevinden! Hele Matmazel Anj hikâyesi ki iktizası veçhile bast ve temhit edilse, âlâ bir roman olur. Böyle şeylerde ciddiyet olabilir mi?

Sarpson dahi bir tavr-ı müstehziyâne takındı. İsmail Azmi'ye aldanmayacağını bu tavrıyla anlatarak dedi ki:

–Demincek dahi dedim a efendim! Böyle şeyler sırf yalan olamazlar. Zira mahz-ı dürûğ olan bir şey, ervâh-ı gaibe namına olarak bile ne kadar tezyin edilmiş olsa yine enzâr-ı ehemmiyyet o şey üzerine celp olunamaz. Her şeyin bir dereceye kadar aslı vardır. Matmazel Anj meselesinin epeyce aslı vardır. Prenses hazretlerinin huzurları, bahsin bu cihetlerini lüzum ve iktizası veçhile izaha müsait olamazsa da şu kadarcık olsun diyebilirim ki henüz bir kadına râbıta-i şer'iyye veya kanuniye ile merbut olmamış bulunan bir Mösyö Sarpson'un, bir de Matmazel Anj'ı bulunabilir. Bu ise emsali hiçbir kimsede görülmemiş olan maayibden değildir. Hele o Matmazel Anj bir tiyatro aktrisi olursa bu makule kadınları herkes birbirinden ayartıp benimsedikleri gibi Sarpson dahi öyle bir harekette bulunabilir. Sonra da matmazelin eski âşıkları tutarlar, an-asıl bir komedyadan ibaret bulunan bu meseleye bir dram süsü vermek için Matmazel Anj'ın Hindistan'da bir göl içindeki timsahlara yedirildiği derecesinde tasavvurat ve tahayyülâta yol açarlar. Okudum efendim, geçen gece Matmazel Anj'ın ruhuna tiyatroda hikâye ettirilen şeyleri de gazetelerde okudum. Vakıa ruhlar bir tiyatroya celp olunarak uzun uzadıya takrirlerde bulunabilirlerse de bir mahkemeye celp olunamazlar. Zira mahkemede adama «İsmin nedir? Familyanın ismi nedir? Nerelisin! Mahall-i ikametin neresidir? Sanatın şöhretin nedir? Kaç yaşındasın?»dan bed' ile suallere başlarlar.

İsmail Azmi, bu sözleri dinlerken sarardıkça sararmaktaydı. Hapishanenin zeki ve zarif müdürü bu hâle dahi dikkat ederek evvelce Mihriban'a vermiş olduğu işaretlerin daha ziyade manidarlarını İsmail'e de veriyordu. Hatta Sarpson sözünü bitirdiği zaman müdür efendi herife itiraz ve mukabele için İsmail Azimi'ye söz bırakmayarak kendisi bir söze başladı. Dedi ki:

–Bendeniz Mösyö Sarpson'u tamamıyla tasdik ederim efendim. Bazı kere asıl ve esası pek cüz'î olan şeyler büyültüle büyültüle, tezyin oluna oluna koca bir mesele suretine vardırılırlar. Hatta adî masalların ve romanların da hiç asıl ve esasları yok değildir. Bendeniz min-gayr-i hadd edebiyatla dahi iştigal eder ve birtakım müellifler ile görüşürüm. Bunlardan işitip anladığıma göre Alexandre Dumas ve George Sand gibi müelliflerin cilt-

ler doldurdukları romanların aslı her gün maîşet-i beşeriyye âleminde bin türlüsünü görmekte olduğmuz vukuattan bir vak'a olup müellif o vak'ayı vakayi-i sâireye dahi talik ede ede ve tezyin eyleye eyleye azim bir roman hâline koyar. Fakat Mösyö Sarpson'un dediği gibi mahakim maṣal dinlemez. Gevezelikte bir romancıdan pek de farkları olmayan en mahir avukatlar bile huzûr-ı mahkemede ne kadar çene çalsalar hâkimler onları hep masal olmak üzere telâkki ederek asıl rûh-ı mes'eleye bakarlar. Binaenaleyh Mösyö Sarpson'u birtakım kesîrü'l-kelâm gazete muharrirleri egerçi azim bir romanın en mühim eşhâs-ı vak'asından addetmişlerse de mahkemenin tedkikatı işi haşviyatından ayıkladığı zaman, hakikat-i hâlin işte meselâ Matmazel Anj meselesi gibi âdeta bir metresi kandırmak ve kaçırmak menzilesine ineceği ve her isnadatın da hükmü bundan ibaret kalacağı derkârdır.

Bugün hapishanede vuku bulan şu mülâkat-ı acîbede, müdür efendinin ne mevkide ve ne tavırda bulunduğuna dikkat edilince, Sarpson'a karşı İsmail Azmi ile Mihriban'ın bulunmaları lâzım gelen tavrı kendilerine talim etmeğe çalıştığı görülür anlaşılır.

Vakıa bunu İsmail Azmi ile Mihriban dahi görüp anlamakta idiyse de Sarpson'un bastığı damarlar zaten hûn-ı sevdâ veya intikamla memlû bulunduklarından, o damarlar birazcık tahrik olununca sahiplerinde tahammül kalmıyordu.

Maahaza burası bir mahkeme olmayıp Mösyö Sarpson'u söz ile ilzam ve iskât dahi kabil olamayacağından, kendisiyle mübaheseyi münazaa derecesine vardırmaktan ise herifin hâlinden ve sözlerinden ileride huzûr-ı mahkemede müdafaasını ne yolda tertip edeceğini anlamak daha ziyade nafi ve akla muvafık olacağını İsmail Azmi bilmütalâa asıl bu yoldaki mülâhazalarıyla kanının hiddetini teskin eylemekteydi.

Müdür efendi lâkırdısını bitirdikten sonra hâsıl olan bir dadikalık sükûttan bilistifade Sarpson Mihriban'a dedi ki:

–Birden bire açılan mübahese, bendeniz için en mukaddes bir vazifenin ifasını tehir eyledi. O dahi âileniz halkının sıhhat ve afiyetleri meselesidir. İnşallah pederinizin, validenizin ve biraderinizin afiyetleri yolundadır. İnşallah bizim Brehmen Ganzazib Sahak hazretlerinin de afiyetleri yolundadır. Cümlesi tarafından görmüş olduğum iltifatları, nezaketleri ömrüm ol-

dukça unutamam. Elbette duçar olmuş bulunduğum şu kazadan dolayı onların dahi merhametleri bendenizden dûr değildir.

Şu sözler Mihriban'a söylendikleri ve Mihriban dahi Sarpson'un yüzüne bakmakta bulunduğu hâlde bu lâkırdılara cevap vermek şöyle dursun hatta sözleri işitip anladığına bile hüküm verilemezdi. Bîçare Prenses pek dalgın görünüyordu. Ama hakkı da yok mudur? Âlemde bugün Sarpson'un gösterdiği kadar şarlatanlık insan oğlunda ümit olunabilir mi?

Sarpson, söylediği sözleri o kadar mukanni bir tavır ile söylüyordu ki bir aralık Mihriban'ın kalbinde, kendi lehinde yine bir lem'a peyda oldu. Sarpson egerçi Matmazel Anj meselesi gibi bazı maayibde bulunmuş olabilirse de bu maayibin cinâyât-ı müdhişe derecesinde i'zamı dahi İsmail Azmi'nin gayret-i intikamından neşet etmiş bir mübalâğa olabileceği hatırası velev ki bir an için olsun kızın kalbinden geçti.

Bunu da istibat ve istiğrap etmemelidir. Çünkü Sarpson hakkında ortaya her ne konulmuş ise şimdiki hâlde muhbir-i yegânesi olan İsmail Azmi henüz hiçbir şey ile ihbârât-ı vâkıasını mertebe-i tahakkuka vardırmamıştır. Hele bu meselede onun da Sarpson aleyhine şiddet-i intikamı olması kendisinden bîtaraflık şanını selb edeceğinden bu gayret-i intikam ile mübalâğa değil yalan ve iftira derecelerine kadar da varması muhalâttan değildir.

Ancak Sarpson'un bugünkü sözlerine inanmak için İsmail Azmi'yi ondan daha büyük bir şarlatan, ondan daha ziyade kafası ezilecek bir akrep addetmek lâzım gelip bu ise hiçbir ihtimal ile dâire-i imkâna takarrüp edemediğinden, Mihriban o hâtıra-i cüz'iyyeyi yine filhâl men ve teb'îd eylemiş ve Sarpson aleyhindeki hiss-i nefretine yeniden yeniye kuvvet vermiştir.

İşte Sarpson, Prens Safa Kok Sanc ile zevcesinin ve oğlunun ve Ganzazib Sahak'in sıhhatlerini afiyetlerini sual eylediği zaman tamam şu meşguliyyet-i bâtıniyyede bulunduğu için Sarpson'a cevap vermemişti.

Bundan sonra küçücük tevkifhane içinde bir manzara bir suret peyda eyledi ki hakikaten en mahir bir ressamın kalem-i mahâretiyle tersim ve tasvire şayan idi. O manzara, o suret dahi odanın bir tarafında Azmi ile hapishane müdürünün burun buruna so-

kularak bir şey müzakere eyledikleri hâlde diğer tarafında Mihriban'ın Sarpson'a ve Sarpson'un Mihriban'a bakakalmalarından ibaretti.

Ee, bu bakışlar nasıl bakışlardı? İşte asıl câ-yı dikkat ve ehemmiyet burasıdır. Mihriban'ın bakışları, Sarpson hakkında ne derecelere kadar aldanmış olduğunu anlayan bir Mihriban'ın herife olanca nefretini gösterip anlatacak bir bakış olup Sarpson'un bakışları ise kendi aleyhindeki ithamatın kâffesinden isbât-ı berâet edeceğine şüphesi olamamak hasebiyle daha şimdiden hiss-i muzafferiyyetle Mihriban'a asıl şimdi dûçâr-ı hatâ olmakta bulunduğunu ve bugün kendi hakkındaki zan ve nefretinden bilâhare hem de kariben pişman olmak muhakkak olduğunu anlatmaktaydı.

Ama bu bakışlar uzun uzadıya devam etmediler. Zira öte tarafta müdür ile Azmi'nin müzakereleri dahi çok devam etmemişti. Bu müzekere Azmi'nin Sarpson'u biraz da yalnızca görmesi arzusunda bulunmasından dolayı müdürün müsaadesini istihsal için açılmış bir müzakere olup vakıa mevkuf bulunan bir adamı hiçbir kimse ile yalnız bırakmak olamaz ise de İsmail Azmi'nin mevkuf Sarpson'a dost değil bilâkis mematıyla da müteselli olamayacak bir düşman olduğu müdür efendi tarafından nazarıdikkate alınmakla ve şu meselenin mesâil-i sâireden hiçbirisine kıyas kabul edemeyeceği dahi başkaca düşünülmekle kendisi Mihriban'la beraber kapısının dış tarafında beklemek üzere bir çeyrek saat kadar Azmi'yi Sarpson ile yalnız bırakmağa muvafakat eylemişti. Fakat bunun için bir şart daha koşmuştu. Demişti ki:

–Sarpson'a gayret-i intikam ile bir fenalık etmeyeceğinizden emin olmalıyım. Bunun için dahi üzerinizde silâh bulunup bulunmadığını yoklama etmeliyim.

İsmail –Sizi temin ederim ki üzerimde hiç silâh yoktur. Sarpson'daki intikamım kendi elimle alınacak olsaydı onu hapishane gibi bir dar yerde sıkıştırmağa hiç de tenezzül etmezdim. Her zaman elimdeydi. Hatta sizi temin ederim ki kendisine rû-yı tehevvür dahi göstermeyeceğim. Yalnız anlatacağım ki...

Müdür, İsmail'in sözünü kesti. Dedi ki:

–Hayır! Ne anlatacağınızı öğrenmek merakında değilim.

Zira bu meramınızı bana açacak olsaydınız hiç de Sarpson ile yalnız görüşmeğe muhtaç olmazdınız. Zaten ben dahi kapının dışarısındayım ya! İçeriden işiteceğim gürültülere göre derhâl kapıyı açıp yine girebilirim.

«6»

Müdür ile İsmail Azmi'nin ağızdan kulağa sözleşmeleri bittabi Sarpson'un iştibahını mucip olacağı, zeki müdür tarafından nazarıdikkate alınarak Mihriban ile beraber odadan çıkmazdan evvel Sarpson dedi ki:

–Efendi sizinle birkaç dakikacık yalnız görüşecekmiş. Bunu benden gizlice iltimas etmeğe hacet de yok idiyse de besbelli şayet müsaade etmeyecek olursam mahcup olmasın diye gizli istedi. Vakıa mevkuf olan bir adamın yalnız bir dostu ile görüştürülmesine nizamımız müsait değildir. Ancak hiçbirinizin hatırından çıkmayarak kendim kapı önünde beklemek üzere bu müsaadeyi verdim. Mesuliyetine razıyım.

Bade Prensese tevcîh-i hitâb ederek dedi ki:

–Buyurunuz Prenses hazretleri! Birkaç dakika için kapı önünde veyahut koridorda tevakkuf zahmetini ihtiyar ediniz.

Prenses –Hâlbuki ben dahi Mösyö Sarpson ile birkaç dakikacık yalnız bulunmak istiyordum.

Müdür –Bu emel ikinizde dahi bulunduğu hâlde buraya birlikte gelmeyip de niçin ayrı ayrı geldiniz? İsterseniz ikinizi birlikte Mösyö Sarpson'un yanında bırakayım da yalnız ben dışarıya çıkayım.

Prenses –Hayır! Ben Mösyö Sarpson'u yalnız görmek isterim. İkimizin de emellerimizin bir olması, Mösyö Sarpson ile olacak mülâkatımızda İsmail'in mahrem olabilmesini iktiza edemez.

Müdür –Vakıa öyledir. Bir meşhur adamı bin kişi görmek ister. Bini de başka başka makasıd ile görmek ister. Öyle ise biz şimdilik dışarıya çıkalım da Mösyö İsmail, mülâkatını bitirdikten sonra siz dahi mülâkat edersiniz.

Bu karar üzerine Prenses ile müdür efendi dışarıya çıktılar. Onlar çıkıncaya kadar Sarpson, acaba kendi hakkında mürettep bir entrikaya mukabil mi bulunduğu zannıyla nazar ve sem-i dikkatini dört açarak tedkik-i ahvâl etmekteydi. Vakıa hapishane

müdürünü kendisi iğfal edememiş olduğu hâlde Mihriban ile İsmail Azmi'nin iğfal edebilmesine bu müdürün iffet ve vazifeşinaslıkça şöhret-i şâyiası mâni olacağını bilir idiyse de böyle bir günde bir zamanda hem İsmail Azmi'nin hem de Mihriban'ın kendisini görmeğe birlikte gelmiş olmaları, bu nizam haricinde hiçbir kimseye zerre kadar müsaadekârlık etmeyen müdürün bunlara pek müsait bulunması kaziyeleri de Sarpson'u tamamıyla mutmain edecek kazayadan görünmüyorlardı.

Binaenaleyh Prenses Mihriban ile müdür dışarıya çıkıp da Sarpson ve İsmail yalnız kaldıkları zaman Sarpson ilk lâkırdısı olmak üzere Azmi'ye dedi ki:

–Bugün aleyhimde bir kararınız olarak o entrikaya hapishane müdürünü dahi ithal etmiş olduğunuzu görürsem de evvel-beevvel işin bu cihetini size ihtar edeyim ki o gibi entrikalardan asla havfım yoktur. Zira insan bir kere belânın şu derecesine duçar olmuş bulunduktan sonra ondan küçük belâlar kâmilen kendisine selâmet-i mahzâ addolunurlar.

İsmail müdüre vermiş olduğu vaat mucibince gayet serin kanla mukabele ederek dedi ki:

–Vakıa siz hâlde bulunanlar her şeyden şüphe edebilirlerse de düşününüz ki sizin aleyhinize bu müselsel, muttasıl tertibatı icra etmiş olanların öyle hida'ât-ı cüz'iyye için hapishane müdürünü iğfale hiç de tenezzülleri hatıra bile gelmez. Lort! Sizinle iki çift lâkırdı etmek istiyorum. Bir dakikacık olsun kalbinize saffet getirebilip de benimle iki lâkırdı-yı sâfiyâne edebilir misiniz?

–O saffet evvelâ sizde var mıdır? Baksanız a beni daha «Lort!» hitabıyla istihzaya başladınız.

–Bence sizin ilk isminiz Lort Charles Hugın'dır da onun için böyle söyledim. Sizin buralarca isminizden hangisini en ziyade seviyorsanız onunla hitap edebilirim... Lort! Şu tevkifhaneye girip de alâik-i dünyeviyyenin kâffesinden elinizi eteğinizi çekmiş olduğunuz zaman sergüzeşt-i ahvâlinizi şöylece bir nazar-ı muhâkemenizde cemettiniz mi? İşte şu sualime bir safi cevap isterim.

–Cemettim efendim! Fakat bu sualden merakınız nedir? Siz dahi onu safiyane olarak dermeyan ederseniz beni mutmain etmiş olursunuz.

–Merakım ne olduğunu da şimdi anlarsınız. Eğer sergüzeşt-i ahvâlinizi nazar-ı muhâkemenizde cemetmişseniz görmüşsünüzdür ki yalnız benim hakkımda ettiğiniz işler, evvelâ melek gibi bir bakiri huzûzât-ı nefsâniyyenize hizmet ettirmek için elimizden kapmak, saniyen Hindistan'da yine o kadından dolayı eşkiyaca yolumuzu kesmek, salisen beni cerh ve babam mesabesinde bulunan Sançe'yu katletmek, rabian Anj'ı dahi göl içindeki ibadethanede kendi eliniz ile öldürmek gibi dört büyük cinayettir. Öyle değil mi?

–Evet!

–Bu dört cinayetin bence bittabi mucip olacağı te'sîr-i müntakimâne ile sizi takibe mecburiyet elverdiğinden, netîce-i tedkikatım olarak dahi birkaç müthiş cinayetlerinizi mertebe-i tahakkuka vardırdım. Birisi Trieste'de kereste taciri bîçare Urgaz Bonso'ya ettiğiniz iştir ki Mösyö ve Madam Bonso hâlâ menzul bulundukları gibi taht-ı nikâhınıza geçmiş ve hâlâ nâm-ı müsteârınızı taşıyarak «Madam Fonhac» diye hitap olunmakta bulunmuş olan zevceniz dahi el işleriyle para kazanarak anasını babasını beslemektedir. Bunları siz dahi unutmadınız ya?

–O zaman ismim Alexandre Fonhac olduğunu hemen unutacaktım. İyi hatırıma getirdiniz.

Mel'un herif bu sözü sanki bir lâtife ediyormuş gibi sırıtarak söylemişti. Kendi nikâhı altına girmiş olan bir bîçare kadının ve vaktiyle pekçok fukaraya ianeleri olan bir namuslu tüccarın başına getirmiş olduğu felâketlerden hiç de teessür alâmeti göstermemişti.

İsmail Azmi, herifin bu derecelere varan fütursuzluğundan müteessir olarak cüz'î ihtirazla dedi ki:

–Hele şu isminiz Karlos Melkan olarak güya Paris'ten Amerika'ya emtia-i tuhâfiyye göndermek vesilesiyle beş altı kadar gemileri bahr-ı muhît-i Atlasî üzerinden kaynatmış olmanızdan ibaret bulunan cinayetiniz asla hatırınızdan çıkamaz ya? O cinayet dahi sizi bir vakit bu hapishaneye getirmişti.

–Evet! O zamanki odamın numarası dokuzdu. O zaman dahi bu müdür bulunsaydı firar müyesser olamazdı. Ama o zamanki müdür yola yaklaşır adamlardandı.

–Garkettiğiniz gemilerde yüzlerce adam telef olmuş bulundu-

ğundan ve birkaç adamı elinizle idam eylediğinizden velhâsıl en küçük cinayetleriniz sizi idam ettirmeğe kâfi bulunduğundan ve bu defa arkanızda benim gibi cüz'î umuru bile ihmale duçar etmez bir adam bulunduğundan bu kadar beliyattan kendinizi kurtarabileceğinizi ümit eyliyor musunuz? Ama doğrusunu söyleyiniz.

–Vallahi doğrusunu isterseniz pek de ümit edemiyorum ama muhakeme işini o kadar güzel tertip eyledim ki o yolda edeceğim müdafaa üzerine cezâ-yı i'dâmdan kendimi kurtarabileceğimi ve müebbeden Kaledonya'ya gönderileceğimi ümit eyliyorum.

–Zannedersem bu ümidiniz dahi boştur.

–Büsbütün boş değildir. Bazı kere hükkâmın merhametini celp edebilmek kabildir. Bilmem malûmunuz mudur? Bütün bir familya halkını birden öldürmüş bulunan Trompa'nın idam cezasından kurtulmasına ramak kalmıştı. Hem de ne ile halâs? Hatır ve hayalinize bile gelemeyecek bir suretle az kaldı idamdan kurtulacaktı. Kendisini müdafaa eden avukat bilmem kim, mahkemede «Hükkâm efendiler! Bu herif yüz milyon adamda bir bulunmaz sibâ-ı vahşiyyedendir. Bunu öldürüp de ne fayda hâsıl edeceksiniz? Bu herifi cihanın enzâr-ı ibretinde daima temaşa olunmak üzere bir demir kafese koyunuz da muhafaza ediniz! Böyle fevkalâde numuneleri zayi etmeğe gelmez. İnsanlığın fevkinde bir hayvan demek olan Trompa'nın idamı hakikaten zayiattan addolunur» yolunda bir nutuk etmişti de az kalmıştı ki hükkâm filhakika böyle bir hüküm versinler. Fakat ne fayda! İmparatoriçe Öjeni mutlaka merkumun idamı talebinde ısrar eylediği için kafası kesilmiştir. İşte ben dahi her nasıl bir surette olursa olsun hükkâmdan bir müebbet kürek hükmü alabilirim diye tahmin eyliyorum.

–Mösyö Sarpson! Size temin ederim ki bu tahmininiz yanlıştır. Zaten sigorta meselesi üzerine siz gıyaben hükm-i i'dâmı giymişsinizdir. O hükmü geriye çevirmek kabil olamayacağı gibi bizim yolumuzu keserek beni cerh ve Sanço ile Anj'ı idam etmeniz dahi kat'iyen mûcib-i i'dâm bir cinayettir.

–Bunlar ne ile ispat olunacaktır?

–Şahitleri mahitleri hepsi hazır ve amadedir. Bir farz-ı baîd ile farz edelim ki her hâlde mahkemenin pençesinden boğazınızı kurtarabilesiniz. Ya benim elimden kurtulabilir misiniz?

Siz zannediyor musunuz ki şimdiye kadar bizzat intikamdan teehhürüm aczimdendir.

–Hayır bunu zannedemem. Zira sizin dahi ne pek güzel muannit müsirr bir adam olduğunuzu tanıdım. Hatta intikamda sürat gösterenlerden o kadar korkmamak kabil olur da sizin gibi teati erbabından korkmamağa imkân olamaz. Zira acul olanlar, birkaç gün için intikamda pek şedit oldukları hâlde sonra o şiddeti gevşetirler. Sizin gibilerin ise seneler geçtikçe intikamlarındaki şiddet artar.

–O hâlde inanabilirsiniz ki Kaledonya'ya gönderilseniz dahi ben arkanızdan gelirim. Medeniyetin kavânîn-i adliyyesi vasıtasıyla alamadığım intikamımı kendi elimle alırım. Değil mi?

–Evet! Buna inanabilirim.

–Hem böyle bir intikamı benim için çok ve haksız dahi görmezsiniz değil mi? Zira Anj'ı benim elimden almak, telvis etmek, beni bin defa helâk demek olacağı derkâr iken siz fazla olarak hem Anj'a ve hem de inâyet-i pederânesini gördüğüm bir Mösyö Sançoʼya kıydınız. Binaenaleyh ben size bir mühlik yara açtığım zaman, onun ıstırapları arasında beni ta'n ve teşnie elbette son insafınız kail olamaz. Ben bu intikamda muhik ve siz dahi böyle bir akıbete lâyık olduğunuzu elbette hükmeylersiniz. Yoksa bu ümit hata mıdır?

–Vallahi azizim, hata değildir ama mümkün olduğu kadar öyle bir akıbete duçar olmamayı ve hiç olmazsa tehir etmeyi elbette gönlüm ister.

Hınzır herif artık her pervayı kaldırmış olduğundan, bu muhavereyi güya lâtife-gûyâne bir sohbet olmak üzere ediyorduysa da sözleri öyle işi bilkülliye muhale talik etmek gibi müstehziyane olmayıp müddet-i ömründe en doğru en safiyane olarak söylediği ve söyleyeceği sözler bunlar olmak üzere söylüyordu.

Sarpson'un safiyetinden İsmail Azmi dahi emin ve mutmain oluyordu. Binaenaleyh heriften istediği yolda cevap alması üzerine dedi ki:

–Mösyö Sarpson! Vakıa cinayetkârlıkta bu dereceye varmak, bir insan için şâyân-ı iftihâr olamaz ise de insan hangi mesleğin saliki ise o meslekte son dereceye kadar varmalıdır ki görenler

işitenler dahi mesleğinin mükemmeli olduğunu tasdik eylesinler. Demincek Trompa'yı siz söylüyordunuz. İşte katiller meyanında birinciliği Trompa haiz olmuştur ki yine onun gibi insan kanı dökerek kafası kesilmiş olan mücrimlerin en çoğu, şu meslekte Trompa kadar şan almak şöyle dursun miskinlikleri hasebiyle fazla olarak âleme kepaze bile olmuşlardır.

–Sanki ne demek istiyorsunuz?

–Şunu demek istiyorum ki gönlüm bu müthiş meslekte sizin dahi mümkün olabilen şan ve şerefin en son derecesine varmanızı arzu eyliyor.

–Meselâ giyotin makinesine başımı kendim uzatarak ve hatta onun müthiş yayına bağlı olan ipi dahi kendim çekerek ölmek gibi bir şey mi?

–Oo! Sizde cesaretin bu derecesi var mıdır?

–Beni tahkir etmeyiniz efendi! İstersem kendimde cesaretin her derecesini bulabilirim.

–Hâlbuki ben cesaretin bu derecesini sizden istemiyorum. Hatta sizin için arzu eylediğim büyüklük, böyle yüz bin seyircinin gözleri önünde kafanızı kestirmek de değildir.

–Meramınızı derhâl tasrih etmiyorsunuz ki anlayım.

İsmail Azmi'nin derhâl tasrîh-i merâm etmeyip de böyle birtakım mukaddemattan sözü dolaştırmasına sebep şayet söyleyeceği şeyi Sarpson'un kabul etmeyeceği ihtimali idi. Ama herifi bu kabule müstait görmeğe başlayınca maksada daha kestirme bir yoldan vasıl olabileceğini anlayarak ona göre söz söylemeğe başladı. Dedi ki:

–Yüz bin seyirciye karşı başınızı kestirmek sizin için şan olabileceğine ben kail olamayacağım gibi hatta mahkemede yüzlerce ve belki de binlerce müstemiler huzurunda kendinizi müdafaaya çalışmanızı dahi o kadar büyüklük addedemiyorum.

–Ya her şeyi itiraf ve ikrar edeyim de kendimin her lokması bir canavara yedirilecek canilerden olduğumu tasdik mi etmiş olayım?

–Hayır! Öyle de değil! Bilâkis kendi kendisine ihkak-ı hak etmeye kadar muktedir olabileceğin bir metânet-i kalb sahibi olduğunuzu göstermeniz arzusundayım.

–Ha!

Sarpson'un bu «ha!»sı dört elif miktarı değil dört kilometre miktarı uzanmıştı. Hem de İsmail Azmi'nin ne demek istediğini anlamış olduğunu gösterecek bir surette uzanmıştı. Uzatacağı kadar uzattıktan sonra dedi ki:

–Anladım! Bir vakit Kondorse'de görülmüş olan büyüklüğü bana vermek istiyorsunuz öyle mi? Kondorse tevkif olunduğu zaman bir mahkeme huzurunda muhakeme olunarak bir cellât ile idam olunmamak için yanında mevcut bulunan zehri yediği gibi... Fakat efendi düşününüz ki Kondorse bir filozoftu. Ben de filozofum ama...

–Bu metanet bir filozofa lâyık olacak metanetten ziyade sizin gibi bir adama lâyık olacak metanetlerden olduğunu inkâr edebilir misiniz? Adam öldüren bir insan ölümden korkmamalıdır. Kendisinin korktuğu şeyi başkalarına iras etmek en büyük alçaklıktır. Eğer Kondorse gibi hareket edecek olursanız, nâs beyninde şanınız bir kat daha büyüyeceğinden maada asıl bu büyüklüğü öyle bir zata dahi göstermiş olursunuz ki büyüklüğünüzü ona ispat etmek için beş altı seneden beri yalan söylemekte, aldatmakta olduğunuz hâlde elyevm sizi en küçük en miskin bir herif olmak üzere telâkki ediyor. O zat ise Prenses Mihriban'dır.

Sarpson bu son sözleri derince bir dalgınlık ile dinlemeğe başlamıştı. Evvelki tavr-ı lâtîfe-gûyânesi tebeddül ederek işin derece-i ciddiyyet ve ehemmiyetini görmekte bulunduğu anlaşılıyordu. İsmail Azmi dahi bu hâle dikkat eylediğinden dedi ki:

–Edeceğim teklif, daha sarahaten edilmeksizin sizi ürküttü mü?

Sarpson dalgınlıktan kensinini kurtardı. Hem de epeyce cebri nefs ederek kurtarmıştı. Hatta İsmail Azmi'nin ilk sözünü pek de anlayamadığı için «Ne buyurdunuz?» gibi bir sual, İsmail'e sözünü tekrar ettirmeğe dahi mecbur olmuştu. Ondan sonra dedi ki:

–Korkmak mı? Hiç Sarpson'a korku olur mu? Mahkûmiyetimin tahakkuk edeceğini bilsem, teklifinizi kabulde bir dakika bile tereddüt etmezdim.

–Evvelce dahi dedim ya? Mahkûm olmazsanız dahi pençe-i intikamımın hükmünden kendinizi kurtaramayacaksınız. Bu hâlde teklifimi kabul etmemek, topu topu birkaç hafta veyahut

birkaç ay için ölümünüzü tehir maksadına mebni olmuş olacaktır. Hâlbuki sizin için ölümün bu tehirinden bir fayda dahi husule gelmeyecektir. Zira serbest olarak yaşayamayacaksınız. Bir Kaledonya menfisi hâlinde yaşayacaksınız ki bana karşı bir gûne tedbire muktedir olamayacağınız gibi istifade edecek hürriyet yüzü dahi göremeyeceksiniz. Böyle birkaç haftalık veya birkaç aylık ömür için edeceğiniz zararları da düşününüz. Kendinizi bunca müstemiler huzurunda muhakeme edebileceksiniz. Siz cinayetlerinizi inkâra çalışacaksınız. Biz onları birer birer ispat edip her birinde sizin kizbinizi meydana koyacağız. O hâlde ölümden korkunuz hasebiyle kizbi hud'ayı irtikâp etmiş bir zaîfü'l-kalb adam diye şöhret alacaksınız. Ancak böyle rezaletten, işkenceden ibaret birkaç aylık ömrü feda edip de size vereceğim zehri istimal edecek olursanız, bu rezaletlere bedel enzâr-ı nâsta gerçekten meslek sahibi ve metânet-i kalbiyye erbabı adam olduğunuzu göstereceğiniz gibi Prenses Mihriban'a dahi bir büyüklük göstermiş olacaksınız.

Sarpson yine düşünmeğe başladı. Fakat bu defaki hâli dalgınlık değildi. Gerçekten teemmül ve mülâhaza eden bir adam tavrıyla düşünüyordu. Dedi ki:

–Evet söylediğiniz sözlerin doğruluğuna zihnim yatıyor. Fakat bu teklifi benim hakkımda bir lütuf bir inayet olarak ediyorsanız, benim gibi bir düşmana bu lütfu inayeti etmekte hikmet ne olabilir?

–Ha! Size bu ciheti dahi izah edeyim. Ben bu teklifi size lütfetmiş olmak için etmiyorum. Bana kalırsa ben size zerre kadar lütuf ve merhamet edemem. Teklif, bittabi sizin için bir lütuf olduğu cihetle onu nazar-ı muvâzene ve muhakemenizde izah etmek istiyorum. Yoksa benim bu tekliften asıl maksadım Maya Mihriban'ı ve pederini validesini filânı hep huzûr-ı mahkemede isbât-ı vücûd ederek edâ-yı şehâdet külfetinden kurtarmaktır. Anlıyor musunuz? Bu muteber zatların enzâr-ı âmmede teşhir edilmemelerini ve sizinle aralarında olan maceranın ortaya konulmamasını arzu eyliyorum.

–Vakıa bu suret, Mihriban için pek büyük bir lütuf demek olur.

–Yalnız Mihriban için değil sizin için de pek büyük bir lütuf demek olur. Zira düşününüz ki Mihriban'a yazmış olduğunuz mektupların kâffesi eldedir.

–Kimin elinde? Sizin elinizde mi? Ah o mektuplar sizin elinizde mi?

–Mektupların aynıları Mihriban'ın elindeyseler de cümlesinin fotoğrafya ile alınmış kopyaları benim elimdedir. Ben bunlarla huzûr-ı mahkemede Mihriban'ın mektupları aynen dahi ortaya koymasını icbar edebilirim. Aranızdaki bu macera ortaya çıkarsa nâs nazarında yalnız Mihriban'ın şân-ı nisvânîsi ayaklar altına alınmış olmakla kalmaz. Sizin dahi Mihriban'ı ne yolda iğfal eylediğiniz meydana çıkar ki o hâlde ölümü, nazarında pek küçük gören bir kahraman olmakla kalmazsınız. Bir muğfel bir kepaze olur kalırsınz. Zira bu mektupların bazılarının tarihleri bîçare Matmazel Anj'a yazmış olduğunuz mektuplar tarihleriyle beraberdir. Aynı zamanda hem Mihriban'a dünyada kimsenin aklına gelmeyen temellükatı arz ederek hem de Anj'a muhabbetname yazmanız ve bunlarda Mihriban aleyhinde fena fena sözler derç etmeniz sizi ne hâle koyar?

Sarpson'daki ciddiyyet tavrı arttıkça artmaktaydı. İsmail bu hâlden memnun olarak herifte mukaddimesini peyda eylediği fikri takviye için daha sair iktiza eden şeyleri dahi söylüyordu. Nihayet Sarpson dedi ki:

–Ömrümde en ciddî olarak ettiğim bir müzakere olmuşsa o dahi bu müzakeredir. Binaenaleyh size hiç yalan söylemeyeceğim. Sizi aldatmayacağım. İşte diyorum ki beyan eylediğiniz şeyleri henüz tamamıyla kabul etmedim fakat ret olunamayacak kadar zihnime muvafık dahi geliyor. Eğer isterseniz benim için tedarik etmiş olduğunuz zehri veriniz biraz daha düşüneyim taşınayım. Kat'an karar verecek olursam ilâcınızı istimal ederim.

–Hayır! İlacı şimdi size verememem. Teklifimi kat'iyen kabul ederseniz...

–Gördünüz mü bir kere! Hem safiyane bahsetmeyi bana teklif eyliyorsunuz hem de safiyane bahsedişimizi beğenmiyorsunuz. Ben sizi aldatmak için «Evet işte teklifinizi kabul ettim. Veriniz zehri» diyecek olsam inanacak mıydınız? Veriniz diyorum veriniz! Ben size nasihat edeyim ki safiyane muamele ediniz.

Vakıa Sarpson'un en mukanni sözü buydu. Binaenaleyh İsmail daha ziyade tereddüt etmeksizin bir küçük mavi şişe içinde bulunan zehri Sarpson'a verdi. Dedi ki:

–Hem de istimalinde hiç de ıstırap çekmezsiniz. Bir kadeh şarap içine üç dört damla damlatarak içtiğiniz zaman size lâtif bir neşe verir. Bittabi bir daha içersiniz. Bu şişe içinde zaten yirmi damla kadar şey olduğundan üçüncü defasında hepsini içince neşeniz son dereceye varır. Bade âdeta sarhoşluktan sızar gibi sızarsınız. Bir daha ne zaman ayılacağınızı artık siz düşününüz.

–Hakikaten güzel tertipmiş. Teşekkürler ederim. Fakat sizden bir son ricam daha var. Siz de bana o ricamı kat'iyen kabul edeceğinizi vadediniz.

–Emrediniz. Nedir ricanız?

–Aramızdaki bu mübaheseyi Maya Mihriban'a zinhar söylememek ve onu bu sırra asla vâkıf etmemek.

–Vefatınıza kadar mı? Yoksa hiçbir zaman mı onu vâkıf etmeyeceğim.

–Hiçbir zaman!

İsmail'e biraz tagayyür geldi. Maahaza cebr-i nefs eylediği zahiren dahi anlaşılabilecek bir hâl ile dedi ki:

–Bu suret bence pek büyük bir fedakârlık olacaksa da hâl-i ihtizârda bulunan bir adamın vasiyeti mukaddes olacağından, bunu da kat'iyen kabul eder ve size vaad-i kavî veririm.

–Öyleyse artık bahse hitam verelim. Zira yirmi dakika kadar oldu ki konuşuyoruz. Şayet müdür efendi şüphe eder. Hem bu sırrı müdürden dahi mektum tutacağınızı ihtar lâzım gelmez ya?

–Ona ne şüphe?

«6»

Sarpson kapıyı açtığı zaman müdür ile Mihriban'ı kapıya dört beş hatve mesafede konuşmakta buldu. Zeki müdür, oda içinde geçmiş olan ahvali Sarpson ile İsmail'in suratlarından anlamak için olanca dikkatini gözlerine vererek bunların yüzlerine kemâl-i dikkatle baktı. İkisinin de yüzlerinde bir tebessüm var idiyse de öyle adî tebessümlere kıyas olunamazdı. İki düşman arasında musalâha alâmeti böyle olamazdı. Aralarında sebk eden şeylerin pek mühim olduğu besbelli olarak görülmekte ve anlaşılmakta idiyse de müdür efendi bu hâlin bir ölüm kararı derecesinde mühim olduğunu bir türlü anlayamadı.

İsmail Azmi ile Sarpson içeride muhavere ederlerken odanın haricinde müdür ile Mihriban'ın neler söyleşmiş oldukları mûcib-i merâk olur mu? Bunu karilerimize uzun uzadıya tafsile muhtaç değiliz. Müdür efendi, şimdi ismi Sarpson olan bu herifin bir vakitler Karlos Melkan namıyla ve sigorta ettirdiği gemileri batırarak yüzlerce cana kıymış olmak cinayetiyle yine bu hapishaneye gelmiş ve o zaman alınan fotoğrafya resmi hâlâ hapishane evrakı içinde mahfuz bulunmuş olduğunu hikâye eyliyordu ki bu hikâyenin esası karilerimizce dahi malûm olup merkumun hapishaneden firarına dair dahi müdür efendi eğerçi bazı izahat ve tafsilât vermekte idiyse de tafsîlât-ı mezkûre dahi karilerimiz nezdinde o kadar mûcib-i ehemmiyyet değildir.

İsmail Azmi dışarıya müdürün yanına çıkınca müdür efendi Mihriban'a «Nöbet size geldi Prenses!» diye iki elleri ile Sarpson'un odasını göstererek başıyla dahi selâmlamak vaz'ında bulundu. Prenses teşekkür makamında hafifçe bir baş işareti ederek odaya girdi ki Sarpson dahi Prensesi istikbal için kapının eşiğine kadar çıkmıştı.

Mihriban'ın Sarpson ile mulâkat-ı husûsiyyesi İsmail Azmi'nin mülâkatına benzemeyeceği daha oda içine girerken Prensesin tavrında görülen alâim-i hiddet ve suretten anlaşılmıştı. Ancak Sarpson hâlinde bulunan bir adamın hiçbir şeyden havfı kalmayacağı cihetle Prensesin bu tavrı herifi hiç de ürkütemiyordu.

Prenses oda içine girip de Sarpson dahi kendi arkasıyla oda kapısını kapar kapamaz Mihriban dedi ki:

–Mösyö Sarpson! Azmi Efendi gibi sizinle benim uzun uzadıya ziyan edecek vaktim yoktur. Size pek kısa bazı sözler söylemek istedim. Vakıa söylememiş olsam dahi olabilirdi. Ama sizi o kadar fevkattabia bir adam gördüm ki hakkınızda bu bir iki sözü söylemeyecek olursam, size olan hayretim meçhulünüz kalır diye düşündüm.

–Bu sözü tahsin makamına mı kabul edeyim yoksa takbih makamına mı Prenses!

–İster tahkir makamına kabul ediniz ister tahsin makamına! Şu dünyada sizin bana ettiğiniz işleri edebilecek bir adam tahsine lâyık ise bu liyakatinizi kendinizde bulunuz. Yok takbihe

lâyık ise onu da siz hükmediniz! Burası lâzım değil a! Mösyö Sarpson! Gerek ben ve gerek ihtiyar pederim size ne fenalık yaptık ki bizim hakkımızda bu muâmele-i gayr-ı lâyıkayı reva gördünüz? Dünyada etmediğiniz şarlatanlık irtikâp eylemediğiniz cinayet kalmadığı hâlde bana kendinizi bir insân-ı kâmil suretinde göstererek gönlümü sayd etmeğe çalışmanız hakkımızda bir sû-i muâmeleniz olmaktan başka ne maksada hamlolunabilir? Hanedanımız zaten İngiltere devleti tarafından dûçâr-ı felâket edilerek kendi hâliyle bakiyye-i mevcûdiyyetini muhafaza eder bir hanedan iken bizi böyle cihanın lisanında destan etmenizden büyük hakkımızda gadr mı olabilir? Kendinizi bana şâyân-ı perestiş bir adam göstermek için bu kadar ekâzibi irtikâp eylemiş olduğunuz hâlde daha demincek gösterdiğiniz tavrı ne yüzle gösterdiniz ki güya benim zalimim değil hâlâ dostum müttefikim gibi davranıyordunuz. Ah Mösyö Sarpson, sizin gibi bir adamdan ne yolda intikam alabileceğimi tayinde kadınlığım hasebiyle âcizim. Bîçare Matmazel Anj kadar olsun pençelerimde kuvvet bulunsaydı ben dahi boğazınıza sarılırdım. Ama beni de onun gibi katledecek olsanız, yine bir beis görmezdim. Bari bir intikam yolunda fedâ-yı cân etmiş olurdum.

Siz dahi bunca mazlumlarınıza, mağdurlarınıza bir de beni zammederek daha ziyade nefrîn-i âmmeye isbât-ı liyâkat etmiş olurdunuz. Şimdiki hâlde ise sizden intikam için yalnız sizin nailiyeti yolunda bunca yalanları cinayetleri irtikâp etmiş olduğunuz mesudiyetten ebediyen mahrumiyetini yüzünüze vurarak o saadetle başkasını hem de hasm-ı cânınızı mesut edeceğimi yüzünüze karşı söylemek yolunu bulmaktayım ki eğer şimdiye kadar ispata çalışmış olduğunuz aşk ve garamınız sahih ise bu intikamımdan müteessir olmanız lâzım gelirse de bu sıhhati dahi ümit edemediğimden her hâlde sizden intikamımı alabilmek itminanından mahrum bulunuyorum. Benim gibi aceze-i nisvânın muktedir olabilecekleri bir sûret-i intikam «Allah belânızı versin» gibi inkisardan ibaret olup hâlbuki işte Cenabıhak sizin belânızı maa-ziyâdetin vermiş olduğu hâlde dahi sizde bir eser-i teellüm göremiyorum. Sizin kadar mel'un bir adamı nasıl yaratmış diye günaha bile gireceğim geliyor. Anladınız mı? İşte siz bana kendinizi beğendirmek için altı sene arkamdan koşmuş olduğunuz hâlde nihayet kendinizi bile emsalsiz bir mel'un olmak üzere tanıtmış olduğunuzu düşününüz de bari

şu muvaffakiyyet-i ma'kûsenizden müteessir olunuz diye size yalnız bunları söylemeğe geldim. İnşallah karîben kendinizi bana bir de siyaset meydanında göstermeğe muvaffak olursunuz.

Bîçare Mihriban şu sözleri o kadar perişan bir tavırla söylemişti ki görmüş işitmiş olsaydınız kendisine acırdınız. Zaten güftarında olan perişanlığa dahi dikkat buyurabilirsiniz. Bahusus ki biz bu sözleri kaleme alırken mümkün mertebe perîşânî-i asliyyesinden kurtarmak için tashih ederek yazdık. Kendi lisanından çıkmış olduğu gibi yazmış olsaydık daha perişan bir hâlde kalırdı.

Hissiyyât-ı derûnu, kendisini boğmak derecesine getirmiş olan kızcağız «İşte şunu söylersem herifi müteessir ederim» diye asıl kuvve-i nâtıkıyyesini hangi sözü üzerinde sarf ederse Sarpson'un o sözden dahi müteessir olmadığını gördükçe, o taş yürekli zalimde hâsıl edemediği teellüm yine kendi kalbinde hâsıl olur ve binaenaleyh ıstırabı bir kat daha artardı.

Sarpson ise bu sözleri min-evvelihi ilâ-âhirihi dinledi. Mihriban söylerken kendisi hiç ses çıkarmayıp iki kollarını çaprazvarî göğsü üzerine koymuş olduğu hâlde muttasıl dinliyordu. Bari gözlerini yere eğseydi Mihriban bir dereceye kadar olsun mutmain olabilirdi. Hayır! Hayır! Sarpson iki gözlerini kehrübaî duhterin siyah gözleri içine dikmiş olduğu hâlde mütelâşiyane ve müntekimane sözlerini dinliyordu ki bu dahi Mihriban'ı başkaca hiddetlendiriyordu.

Nihayet Mihriban sözü bitirdikten sonra Sarpson yerlere kadar kapanarak kemâl-i ta'zîmle kızı selâmladı da dedi ki:

–Hürmetli Prenses! Sözünüz arasına söz karıştırmamak için nefes bile almamak derecesinde cebr-i nefs etmiş olduğuma elbette dikkat etmişsinizdir. Siz bendenizi hiçbir şeyden müteessir olmaz bir pulâd-dil yerine koydunuzsa da ben sizi temin eylerim ki dünyada hiçbir şeyden adem-i teessürüm sahih bile olsa, şu hâliniz bendenize tamamıyla tesir etmiştir. Bu teessürümün derecesini ise şimdi nazarınızda ispat edeceğim. Fakat bir şartla ki o dahi kendinizi biraz teskin etmenizden ibarettir. Eğer deminize itidal getirerek sözlerimi sem-i hikmetle dinleyeceğinizi bana vadeylerseniz, benden pekçok şeylere dair itiraflar işitirsiniz. Yok bu hiddette devam eylerseniz, şimdi cebinizden bir hançer çıkarıp beni vursanız dahi asla el kaldırmamak ve son katre kanım akaraken

dahi size tazim etmek suretiyle hakkınızdaki hissiyyât-ı perestişkârânemi ispat etmiş olur ve bununla iktifa eylerim.

Sarpson'un bu sözleri Mihriban'ın sem-i dikkatine müthiş bir ehemmiyetle çarpacağını karilerimiz ziyadesiyle mülâhaza etmelidirler. Nevbet-i kelâmı kendisine bırakmak için Sarpson biraz sükût eylediği zaman, Mihriban bu yoldaki bir söze ne suretle cevap bulacağını bilemeyerek şaşırdı kaldı. Neden sonra hançer meselesi kolayca cevap verilebilecek bir mesele olduğunu bittahattur dedi ki:

–Cana kıymak, adam öldürmek mutadı olanlardan bulunsaydım benim üzerimde bir silâh bulunurdu.

–Bendeniz onu bir misal olmak üzere irat eyledim efendim! Böyle şeylere kabiliyetten sizi herkesten evvel ben tenzih eylerim. Fakat işte görüyorum ki deminki hiddetiniz hakikaten itidal kesbeyledi. Eğer müsaade buyurursanız, tarafınızdan ol kadar nefrine lâyık bir adam olmadığımı nazar-ı insâfınızda ispat için dört lâkırdı dahi ben söyleyeyim.

–Altı seneden beri söylemiş olduğunuz lâkırdılardan bu dört lâkırdı daha müessir olamayacağından, beyhude zahmete girmemiş olsanız daha isabet etmiş olurdunuz.

Vakıa Mihriban'ın bu sözü, Sarpson'un teklifini ret suretinde söylenmiş bir söz idiyse de asıl hükmü herifin istidasına müsait olduğu şîve-i edâsından pekâlâ anlaşılıyordu. Binaenaleyh Sarpson müsaadenin sarahaten verilmemiş olmasına mukabil kendisi dahi o müsaadeyi sarahaten kabul etmiş görünmeyerek ve güya hep o müsaadeyi istihsal ricasında devam eyliyormuş gibi davranarak dedi ki:

–Prenses! Beş altı seneden beri size söylediğim lâkırdıların neticesi, beni sizin nazarınızda en fena bir adam olmak üzere tanıtmağa müncer olmamıştır. Ona müncer olacak olsaydı, birinci ikinci üçüncü senelerinde veyahut dördüncü beşinci atıncı yıllarında bu neticenin mukaddematı husule gelmeğe başlamalıydı. Sizi benden müteneffir eden sözler, beş altı seneden beri benim tarafımdan söylenen sözler değil beş altı aydan beri hokkabaz makulesi bir adam tarafından söylenen sözlerdir.

–Fakat...

–Ayaklarınızı öpeyim Prenses! Ben sizin sözünüzü asla kes-

meyerek dinlediğim gibi sizin dahi benim sözlerimi öyle dinlemekliğinizi rica ederim. Ben Karlos Melkan namıyla sigorta kumpanyalarını dolandırmak için birkaç gemi batırmışım. Bereket versin ki bu cinayetin isnat olunduğu nam «Korlos Melkan ve Kumpanya»dır. Vakıa böyle bir cinayet olmuştur. Ben dahi o kumpanyanın içindeydim ama cinayeti ika edenlerden değildim. Belki Paris'ten Amerika'ya gümüşe, altına, elmasa müteallik eşya gönderen tacirler meyanındaydım. Bizim şürekâmızdan birisi böyle bir cinayeti irtikâp etmiş. Hâlbuki hepimizin ismi «Karlos Melkan ve Kumpanya» olduğundan ve hepimiz dahi öyle imza etmekte bulunduğumuzdan beni tevkif eylediler ki asıl caniler daha polisin benim üzerime el koymasından birkaç gün evvel savuşmuşlardı. Bir kumpanya namına beş on kişinin müşterek olduklarını bilirsiniz, böyle bir cinayet üzerine diğer şürekâmızı da tevkif etmişler mi? İşte bunu tahkik ederseniz benim bu ayıptan beratım nezdinizde tahakkuk eder.

Nasıl? Sarpson'un müdafaasını beğendiniz mi? Vakıa ismin nihayetinde bir de «ve Kumpanya» bulununca, bu kumpanyanın sair azaları dahi bulunmak lâzım gelir. Bir adam yalnız kendisi ticaret ederse «ve Kumpanya» diye başkalarını da o ticarete katar mı? Hele filhakika bu cinayetten dolayı Sarpson'dan başka hiçbir kimsenin tevkif edilmemiş olduğunu hapishane müdürü dahi demincek Mihriban'a söylemişti.

Binaenaleyh Mihriban bu cinayet husunda Sarpson'un özrünü bayağı kabule takarrüp etti. Eğer ortada ne kumpanya ne müşteri hiçbir şey bulunmadığı hâlde Sarpson'un mücerret sigortaları soymak için o namı da kendisi ihtira etmiş olduğunu nazarıdikkate alsaydı, belki de müdafaanın kendisinde şu tesiri olamazdı. Ancak hiddet ve tehevvür hâlinde bulunması Mihriban'ı bu mülâhazadan meneyledi. Kızın sükûtundan cüreti artan Sarpson dedi ki:

–Bir de Venedik'te mi Trieste'de mi neredeyse bir tacirin kızını iğfal ederek pederinin paralarını almış kaçmışım. Aman ya Rap, Prenses!... İnsaf ediniz! Merhamet ediniz! Evvelâ babasına kendini beğendirmek için senelerce mülâzemet etmişim. Sonra kızına kendimi beğendirmişim. Sonra bir zaman herifin ticarethanesini hüsn-i idâre etmişim de nihayet paralarını alıp savuşmuşum! Canım bir kereste tacirinin alınıp savuşulabilecek kaç parası bulunur ki onun hatırı için böyle senelerce müddet çalışmağa

mecbur olayım? Bu benim hakkımda safi ve halis bir iftiradır kı aramızda bir metres kavgası olan bir hokkabaz tarafından uydurulmuştur. Ama Trieste'de veyahut Venedik'te böyle bir belâya uğramış Urgaz veyahut Burgaz namında bir familya yoktur diye dava etmiyorum. İhtimal var ki vardır. Lâkin bu mağdurlar ile muvacehe edilirsek görürsünüz ki onlar dahi kendilerine gadr eden bilmem ne ismindeki adam ben olmadığımı itiraf edeceklerdir.

Bu kadar cesurane bir inkârın Mihriban üzerinde elbette tesiri olacağı dekkârdır. Zira altı seneden beri hiçbir ayıbını görmemiş oduğu Sarpson'a bu kadar maayibi isnat eden zat, filhakika bir hokkabaz parçasından başka kimse olmadığı nazarıdikkate alınmayacak ahvalden olmayıp eğer Sarpson kendisini aldatmak için altı sene çalışmağa katlanmışsa İsmail Azmi dahi altı ay olsun çalışmış olamaz mı?

Kızda gördüğü i'tidâl-i demin gittikçe sükûnetini artırdığına dikkat eyleyen Sarpson yine sözünde devam eyledi. Dedi ki:

–Mademki ben kızları iğfal etmekte ve paraya tamah eylemekte ve bu yolda canlara dahi kıymakta bu kadar haris ve mütehalik ve mahirmişim, niçin bu hırsımın, bu tehalükümün, bu maharetimin en büyüğünü size göstermemişim? Dünyada sizden ziyade ben şarlatanı itma edecek kadın mı bulunabilir? Babanızın hazinelerine Venedikli keresteci Urgaz gibi herifler firaş bile olamazlar. Hâlbuki siz benden şimdiye kadar hırs-ı mâl, cevr ve gadr yolunda bir emare olsun görebildiniz mi? Eğer o hokkabaz herif sizinle olan muamelemizi sizden başka birisine hikâye etmiş olsaydı, kim bilir işin içine daha ne kadar yalanlar katarak mutlaka bu münasebeti de benim için en büyük cinayetler derecesine çıkarırdı.

Hikâyemizin geçmiş olan aksamı elbette karilerimizin zihninde bulunacağından binaenaleyh karilerimiz şimdiye kadar geçmiş olan maceralardan hükmederler ki Mösyö Sarpson'un Mihriban nazarında tebrie zimmet için söylediği ve söyleyeceği sözlerin en büyüğü en tesirlisi şu son sözüdür. Zira Napoli'de pederi Safa Kok Sanc ile ettiği muhaverelerde Mihriban'ın daima Sarpson'u müdafaa ve iltizam yolunda bahsetmesine sebep işte filhakika beş altı sene müddet zarfında kendisinde şâyân-ı ta'yîb hiçbir hâl ve hareket görmemiş olması kaziyesiydi.

Bu sebebe mebni Sarpson'un şu son sözü Mihriban'da en büyük bir tesir hâsıl ederek bir zamandan beri kızın tavrına avdet etmekte bulunan alâim-i i'tidâl ve sükûtu dahi arttırmış olduğuna Sarpson dikkat etmekle ümidini takviye ederek sözünde ona göre devam eyliyordu. Diyordu ki:

–Maahaza nazarınızda berâet-i zimmetimi ispat için şu sözleri söylemekten maksadım benim hakkımda evvelki nazarınızı tekrar etmeniz kaziyesi değildir. Hayır Prenses! Ben malınızın müstağnisi olduğum gibi sevdanızın da müstağnisi olabilirim. Vakıa bu istiğnada gönlüm bana isyan etmek isterse de gönlüme de ferman için olanca kuvvetim ile cebr-i nefse çalışarak hatta mahkeme huzurunda dahi isbât-ı berâet edecek olsam da yine evvelki gibi hür bir Sarpson hâline avdet eyleyecek bile olsam, zatınıza olan ubudiyetimden istifa edeceğime asla şüpheniz olmasın. Zira siz nazarımda o kadar mukaddes kadınsınız ki velev bir lâhzacık için olsun sizin indinizde menfur olmaklığım benim için dünyaca her ümidi mahvedecek bir felâket-i kat'iyyedir. Hâlbuki insan dünyada ümitsiz de yaşayamaz. Binaenaleyh işte size bir teklif arz ediyorum ki ben hâlde bulunan bir adam için size budan başka türlü bir eser-i ubûdiyyet daha arzı asla kabil olamaz.

Vakıa Mihriban «O teklif nedir?» diye sual etmedi ise de gözlerinin Sarpson'a daha başka türlü bir nazar etmeleri, yine bu suali irat etmiş addettirebilirdi. Sarpson dahi dedi ki:

–Huzûr-ı mahkemede tertibim veçhile müdafaa edecek olursam aleyhimdeki isnat ve iftiraların kâffesini redde muktedir ve muvaffak olacağıma şüphe yoktur. Beraetimi nazar-ı insâfınızda ispata nasıl ki hemen muvaffak olmuşsam, huzûr-ı mahkemede bu muvaffakiyet benim için daha âsân olur. Zira siz beni kemâl-i nefretle gördüğünüz hâlde mahkeme beni öyle bir nefretle telâkki etmez. Siz benim mahvımla müteşeffi olacağınıza mukabil mahkeme ancak hakkın tamâmî-i ihkakıyla müteşeffi olur. Fakat ben mahkemede isbât-ı berâet eylersem siz ne olursunuz? Biliyor musunuz?

Mihriban'ın sarı rengi kül rengine tahavvül eyledi. O hâlde ne olacaklarını bir an evvel öğrenip anlamak hususundaki isticalini de işte bu rengi anlattı. Sarpson ise kızı uzun uzadıya üzmemek için derhâl dedi ki:

–Siz o hokkabaz ile beraber mahkemede müddeî sıfatıyla isbât-ı vücûd eyliyorsunuz. Ben berâet-i zimmet hükmünü alırsam siz dahi müfteri hükmünü alırsınız. Kanunların ahkâmı malûmunuzdur ya? Müfterinin cezası ne olduğunu âlâ bilirsiniz. Benim hakkımda iftira olunan şeyler tahakkuk eyledikleri hâlde ben nasıl ceza göreceksem, o cezanın aynını da müfterilerin göreceklerini elbette bilirsiniz. İşte size son ubudiyetim olmak üzere arz edeceğim hizmet, sizi bu felâketten kurtarmaktır.

Bir zamandan beri asla şakk-ı şefe etmeyip yalnız hâlden hâle renkten renge tahavvülü ile muhaverenin önünü açmakta bulunan Mihriban, nihayet şakk-ı şefeye dahi mecbur oldu. Dedi ki:

–Nasıl kurtaracaksınız?

–Bana isnat olunan cinayetlerin kâffesini ikrar ve itirafla!

–Aa!

–Ne taaccüp ediyorsunuz? Sizin için bu kadarcık bir fedakârlığımı çok mu görüyorsunuz? Bir hokkabaz İsmail ile bir Sarpson arasında şu kadarcık bir fark bulunmasını istibat mı ediyorsunuz? O hokkabaz, işte sizi bütün cihanın nazarında müfterilik ile bed nam ederek hiç olmazsa müebbeden küreğe konulmaktan ibaret bir tehlikeye yaklaştırmış ve bunu da mücerret benden âşıkane bir intikam için irtikâp etmiş olduğu hâlde insanların en menfuru diye hükmeylemiş olduğunuz Sarpson'da bu kadarcık bir semahat görmek, eğerçi sizi dûçâr-ı istiğrâb eylerse de ben kendi semahatimin bundan bile ziyade olduğunu gördüğüm için asla müteaccip olmam. Prenses! Sözlerimdeki ciddiyyete asla şüpheniz olmasın ki sizin için göze aldıracağım fedakârlığın bundan daha ziyadesi bile vardır. Memnun ve mutmain olarak kabul edeceğinizi bilsem, benim için cihanda en mukaddes şey yine sizin mübarek başınız olduğundan sizin başınıza yemin ederim ki o fedakârlığı ihtiyar eylerim.

Artık karilerimizin dahi hiç şüpheleri kalmasın ki Mihriban'da ilk odaya girdiği zaman asarı görülmüş bulunan şiddet-i mütehevvirâneden eser bile kalmamıştı. Binaenaleyh Sarpson'un bu lâkırdısı üzerine dedi ki:

–Benim için kabul edeceğiniz o daha büyük fedakârlık nasıl şeydir?

–Ha! Bunu da size tefhim için söze şuradan başlamalıyım:

Bana isnat olunan şeyler ispat olunamadıkları hâlde sizin de İsmail Azmi'yle beraber müfterilik hükmünü giyeceğiniz anlaşıldı ya? Bunun haizi olduğunuz Safa Kok namına ne büyük bir leke olacağını da şerhe lüzum yoktur. Haydi bunu böyle farz etmeyelim de diyelim ki bana ettiğiniz azviyatı, yalan şahitler, filânlar ile ispata dahi muvaffak oldunuz. Ya koca bir Prenses Mihriban'ın hokkabaz makulesi bir şarlatanla ittifak ederek bir Sarpson aleyhinde muhakeme için mahkemelerde, istintak dairelerine, temâşâgâh-ı umûmîye çıkması lâyık görülecek ahvalden midir? Aramızda şimdiye kadar bir sırr-ı mektûm hükmünde kalan münasebet dahi cihana malûm olacak. Herkes diyecek ki: «Prenses Mihriban bu Sarpson'u seviyormuş da besbelli Sarpson kendisini kabul etmediği için başka türlü intikama muktedir olamayarak bir hokkabaz parçasının eski bir intikam-ı âşıkanesine vasıta olmuş. İnsaf ediniz Prenses! Hakkınızda bundan başka edilecek hüküm tasavvur olunabilir mi? Hele daha ziyade şâyân-ı dikkat bir şey vardır ki halk ona dahi dikkat edecektir. O da dolandırıcı, kumarbaz, şarlatan, kanlı katil, kızların muğfili olmak üzere itham eylemekte bulunduğunuz Mösyö Sarpson'a, sizin bunlardan hiçbirisini isnada muktedir olamayacağınız kaziyesidir. Prenses! Size mahkeme tarafından «Bu dolandırıcı, sahtekâr, muğfil, hırsız ve katil heriften şu cinayetlere müteallik şikâyetiniz nedir? Sizin kaç paranızı dolandırdı? Size ne sahtekârlık etti? Ne veçhile sizi iğfal eyledi? Hangi adamınızı cerh ve katletmiştir? Beyan ediniz» diye bir sual ve teklif vuku bulsa bunların hangisini dermeyan edebileceksiniz?

Mihriban'da evvelkinden ziyade bir dalgınlık eseri görülmüşse de bu dalgınlık öyle Sarpson'un sözlerini dinlemekten, anlamaktan kendisini menedecek surette değildi. Bilâkis olanca dikkatle yine Sarpson'u dinliyordu. Binaenaleyh Sarpson artık ümîd-i tâm ile sözünde devam ederek diyordu ki:

–Sizin hakkınızda en büyük sahtekârlığım ve cinayetim olmak üzere pederinize zorla bir senet imza ettirmiş olmaklığım maddesini mi dermeyan edeceksiniz? Prenses, ervah tarafından bir tiyatro kumpanyasından aşağıya düşürülmüş olan kâğıt üzerine mahkeme hüküm verebilir mi? Koca bir mahkemenin ciddiyeti değil a sizin zekâvetiniz bile böyle bir şarlatanlığa inanmaktan sizi meneder. Maahaza ben bunların hiçbirisini düşünmü-

yorum. Hatta isnatlar ispat olunamadıkları surette bittabi müfteri diye mahkûm olacağınızı da işte ikinci derecede şâyân-ı dikkat buluyorum. Ondan evvel nazarıdikkat ve ehemmiyete aldığım şey, sizin mahkeme huzuruna ve yüzlerce ve belki de binlerce müstemilerin pîşgâh-ı tamâşâlarına çıkmanız kaziyesidir. Gönlüm asla razı olamıyor ki evvelce dahi demiş olduğum veçhile halk sizi benim tarafımdam metruk bir metres olmak ve metrukiyetinizden dolayı intikam için bir hokkabaza iğfal edilmiş bulunmak üzere huzûr-ı mahkemeye çıkmış görsün. Asla bu muhakemede hazır bulunmamanızı yine sizin şanınız için arzu eyliyorum. Fakat bu arzumun husulü, evvelce arz etmiş olduğum fedakârlıktan daha büyük bir fedakârlığa vâbestedir. Evvelki fedakârlık bana isnat olunan cinayatın kâffesini ikrardan ibaret olup bu ikrarım üzerine mahkemenin beni idamla mahkûm etmemesi ve müebbeden pranga-bend etmesi belki memul olabilirse de ikinci fedakârlığım mutlaka ölümü ihtiyar suretinde olacaktır. Hem de nasıl bir ölüm? Kendi elimle kendi canıma kıymak suretiyle bir ölüm ki ölümlerin en müthişi olacağına elbette şüphe edemezsiniz.

–Aman ya Rap!...

–Gördünüz mü Prenses? Tasavvuru bile sizi ürkütüyor. Lâkin sizi şanınıza ve şerefinize lâyık bir melek olarak muhafaza için bundan başka kat'iyen çare yoktur. Ben şu odanın içinde kendi kendime kıyarsam muhakeme bittabi menolunacağından siz huzûr-ı mahkemeye çıkmak külfetinden azade olursunuz. Her şey dahi örtbas hükmüne girer gider vesselâm. Dahasını isterseniz halk der ki «İşte Sarpson en büyük cinayetlerin kendi üzerine isabet olacağını bildiği için kendisini öldürmüştür.» Bu hâlde siz kâffe-i maâyibden kurtulmuş olursunuz.

«7»

Karilerimiz elbette Sarpson'daki kudret-i iknâiyyeye dikkat buyururlar. Bu kudret üzerine Mihriban'ın hâli bilkülliye tebeddül etmiş olmasını çok mu görürler?

Zaten kudret-i iknâiyyenin en büyüğü şarlatanların en büyüğünde bulunmamış olsaydı, şarlatanlığı o derece-i fevkalâdeye vardırabilmeleri kabil mi olurdu? Cihanı aldatan bir adamın cihandan daha zeki, daha mukanni olması lüzûm-ı zarûrî ile lâ-

zımdır. Öyle olmasa cihanı aldatayım davasına kalkışmak şöyle dursun bir zekâ-yı âdî sahibini dahi aldatamayarak bütün foyasını meydana vurur derhâl adaletin pençe-i te'dîbine düşer.

Bugün Sarpson'un Mihriban hakkında kullandığı ustalık gibi ustalığı, ne kadar zeki olursa olsun bir kıza değil a fikr-i metîn sahibi bir erkeğe kullanmış olsa, onu da kandırabileceğine söz yoktur. Hatta biraz evvelce İsmail Azmi, Sarpson'un yanındayken herifin İsmail'den hiçbir şeyi inkâr edemeyip bütün cinayetlerini itiraf etmiş olmasını karilerimiz görmemiş bilmemiş olsalardı, ihtimal ki yukarıdaki babımızda tasvir olunan muhavere üzerine kendilerine dahi kanaat gelirdi.

Hele Mihriban düşündükçe Sarpsonun burhanlarını daha ziyade kuvvetli buluyordu. Öyle ya! Beş altı seneden beri Sarpson'un hiçbir ayıbını görmemiş hatta Sarpson kendisini İsmail Azmi derecesinde bile ikna edememiş. Zira bu kadar seneden beri ettiği mülâzemet üzerine kendisinden bir muvâfakat-ı sathiyye bile hemen alamamış olduğu hâlde Mihriban, İsmail'e kendisi bazı maruzat ve teklifatta bulunmuş da garâbet–endergarâbet olmak üzere hokkabaz tarafından muâmele-i redde bile duçar olmuş! Bir kadın için bunlar nazar-ı ihmâl ile geçiştirilecek ahvalden midirler?

Şu son muhaverede Mihriban'ın inanmakta müşkülât göreceği bir şey olabilir. O dahi Sarpson'un kendisi için göze aldıracağını vadeylediği fedakârlıkları filhakika icra edip edemeyeceği kaziyesinden ibaret olabilir. Bundan başka sûret-i muhâkematının kâffesi doğrudur. Hele o dediği fedakârlıkları dahi icra edecek olursa, mihriban nazarında Sarpson'dan büyük adam asla tasavvur olunamaz. Buna ise karilerimizin dahi asla şüpheleri kalamaz. Öyle değil mi?

Yalnız bir nokta vardır ki işte o nokta üzerinde edilecek mülâhaza karilerimizi şu «Öyle değil mi?» sualine «Evet!» cevabını vermekten meneyler. O nokta ise Sarpson'un filvaki fedâ-yı nefs etmesi dahi Mihriban için değil mahza İsmail tarafından duçar edildiği mecburiyet için olacağı kaziyesidir.

Ama Mihriban bu kaziyeye âgâh mı ya? O kaziyeye âgâh olmadıktan sonra ise Sarpson'un büyüklüğünü kızın nazarından setr edecek hiçbir şey olamaz.

Vakıa Mihriban'ı cümleden ziyade müteessir etmiş olan şey, Sarpson'un Matmazel Anj'a yazmış olduğu mektuplarda kendisini yılanlara çıyanlara benzetmek derecesindeki tahkiratı idi. Ama bu tahkirat bir dakika için Mihriban'ı müteessir edebilirlerse de âkılâne bir teemmülden sonra o teessür dahi bertaraf olabilir.

Zaten bunu Sarpson dahi inkâr mı etmişti? Hayır! Hapishane müdürü ve İsmail Azmi dahi hazır oldukları hâlde itiraf bile eylemişti. Tiyatro aktrisi olan bir kızı yekdiğerinden ayartıp kandırmak, erkeklerin umumu için her zaman emsali görülen veyahut görülebilecek olan ahvaldendir. Biraz zaman sefasını sürmek için oyuncu makulesi bir kızı bu surette kandırmak, Sarpson'un Mihriban'a olan irtibat ve münâsebet-i ubûdiyyetkârânesini ihlâl edebilir mi?

İşte mukaddematı şundan ibaret bulunan mülâhazat, lâtif bir dalgınlık hâlinde kâffeten ve kâmilen Mihriban'ın nazar-ı muhâkemesinden geçerek kızcağızı öyle bir hâle getirmişti ki Sarpson'un yalnız beriyyü'z-zemme olduğunu değil dünyada kendisinden daha büyüğü tasavvura sığamamak derecesinde bir büyük adam, bir âlicenap âşık olduğunu ve asıl şarlatan İsmail'den ibaret bulunduğunu da kat'iyen hükmettirmek için yalnız Sarpson'un teklif eylediği fedakârlıkları filvaki icra edeceğine inanmak meselesi kalmıştı.

Lâkin buna inanmak nasıl mümkün olacak! «Evet! Benim için fedâ-yı cân dahi edersen pek memnun olurum» demek kolay kolay söylenecek bir söz müdür? Haydi söylenebilsin. Ya herif böyle can fedası derecesinde bir fedakârlığa mukabil Mihriban'dan dahi bir fedakârlık isteyecek olursa?...

Mihriban'ın bu efkâr ve mütalâat altında ezilmesi Sarpson'un muvaffakiyyet-i tâmmesini temin edecek ahvalden olmasıyla koca hud'akâr iftiharından ne yapacağını bilemiyordu. Tamâmî-i muvaffakiyyetinden hiç şüphe bırakmamak için dedi ki:

–Sizi dalgınlık hâlinde görüyorum Prenses! Hâlbuki dalgın bulunacak bir daam varsa o da ben olmalıyım. Ben öleceğim! Siz dünyada kalacaksınız! Hem de şanına şerefine zerre kadar halel gelmemiş bir mesut, bir bahtiyar olmak üzere dünyada kalacaksınız. Yoksa arz eylediğim fedakârlığın ciddiyetine inanamayarak tereddüt hâlinde misiniz? Öyleyse hiç tereddüt etmeyiniz.

Emrediniz. Vakıa vaadimi ifa etmeyince ciddiyetime inanmak kabil olamazsa da size bu itmi'nân-ı kâmilin gelmesi dahi baîd değildir. Birkaç güne kadar sözlerimin sahih olduğunu mevtim haberi üzerine görürsünüz.

Mihriban şu hâlde hiçbir neticeye zihninde vucut veremediğinden, en doğru bir fikir olmak üzere hatırına birkaç günlük bir teehhür lüzumu geldi. Binaenaleyh Sarpson'a dedi ki:

–Ben böyle müthiş müthiş müzakerelerde bulunmağa alışmış mıyım? Rica ederim bana birkaç gün müsaade veriniz de bir düşüneyim.

–İyi ama sizi her zaman buraya getirmezler. Getirseler bile her zaman bizi böyle yalnız bırakmazlar. Binaenaleyh hiç olmazsa şimdiden aramızda bir işaret tayin edelim de netîce-i karârınızı ben ondan anlayım.

–Ne gibi bir işaret?

–Meselâ bir gazeteye «Şahs-ı menfûrun fedakârlığını ol zât-ı muhterem kabul etmiştir» gibi bir şey yazdırmak.

–Bak bu suret fena olmaz.

Diye ikisi dahi ellerine birer kurşun kalem ve kâğıt alarak hatıra gelebilen ihtimallerin kâffesi üzerine, «Le Suar» gazetesine Mihriban'ın yazdıracağı ibareleri tayin ve tahrir eylediler.

Maahaza bundan sonra dahi mülâkat etmeleri imkânın haricinde olacağı ikisi nezdinde de kat'iyen hükmolunmaktaydı.

Hâsılı verecekleri karâr-ı kat'îyi bade vermek üzere, artık mülâkat-ı husûsiyyeye nihayet verdiler. Zaten Mihriban odaya ilk girdiği zaman sözü Sarpson kadar uzatmayacağını söylemişken Sarpson'un geçirdiği zamanın bir buçuk katını geçirmişti. Daha ziyade hem de beyhude zaman geçirmemek için derhâl kapıyı açtılar. İsmail ile müdür efendiyi yine kapıya üç dört metre mesafede buldular.

Bu defa hem Mihriban'ın hem de Sarpson'un çehrelerinden mana çıkarmak için nazarıdikkatini dört açan yalnız hapishane müdürü de değildi. Ondan ziyade İsmail Azmi dikkat eyliyordu. Zira İsmail, Mihriban'ın Sarpson'u yalnız görmek istemesinden maksadı mutlaka herife bir şiddet göstermek olduğuna şüphe edemediğinden her ne kadar müdüre karşı zâhir-i hâlde itidali

dahi muhafaza eyliyor gibi görünüyorduysa da asıl sem-i dikkati oda tarafında olup o taraftan dik ve sert sesler işitmeğe muntazır bulunuyordu. Bu sadaları işitmemesi, intizarının hilâfına bir şey olduğundan, İsmail mukaddemeten epeyce bir meraka duçar olmuş olup bu merakının halli dahi Mihriban'ın odadan çıktığı zaman mümkün olacaktı. Yani Mihriban bir tavr-ı hiddet ve gazap ile odadan çıkarsa, İsmail kendi tahmininin doğru olduğunu hükmedecek ve aksi hâlinde mutlaka odada hilâf-ı me'mûl veya fevkalâde bir hâl olmuş bulunduğuna şüphe etmemek lâzım gelecekti.

Evet! İsmail Azmi'de böyle derin derin düşünceler nadir olamaz. Düşünmeli ki ne kadar olsa bir hokkabazdır. Şarlatanlık, hud'akârlık lâzım gelirse o işlerde Sarpson'dan aşağıda kalmak şöyle dursun hatta ondan ziyadedir bile. Olmasaydı Sarpson'a galebe kabil olur muydu?

Şimdi müdürden ziyade bir dikkatle oda kapısı tarafına nazarıdikkat ve tecessüsü havale eden İsmail Azmi, evvelâ Mihriban'da istediği tavrı bulamadı. Kızın çehresinde hiçbir alâmet-i gazab yoktu. Vakıa tebessüm filân gibi beşaşete delâlet edecek şeyler dahi yoktu. Tavrı çatık ve kendisi dalgın bir hâlde bulunuyordu ki zeki İsmail bu hâlin mutlaka Mihriban'da azim bir tebeddüle delâlet edeceğini der-akab hükmeylemişti.

Hele bir de Sarpson'un suratına bakınca, ortada bir tebeddül vukuu hakkında vermiş olduğu hükmü İsmail Azmi bin külfet-i istînâftan azade gördü. Eğer mülâkat-ı husûsiyyeden Sarpson hoşlanmamış ise onun tavrında bir alâmet-i keder görülmek lâzım gelmeyecek mi? Hâlbuki Sarpson'un tavrında bilâkis birçok alâm-i memnûniyyet ve muvaffakiyet görünmekteydi. İsmail kendi yüzüne baktığı zaman, hud'akâr herif inadına daha ziyade tafrafüruş olmağa başladı. Gayet münşerihane tebessümler ile âdeta İsmail'in bıyığına gülüyordu. Bu hâli ile oda içindeki mülâkatın İsmail aleyhinde olduğunu muzafferiyyet-i matlûbenin dahi kendisinde kaldığını meydana koyuyordu.

Hapishane müdürü evvelden beri görülen evzâ-ı zarîfânesiyle «İnşallah mülâkat-ı vâkıanızdan memnun oldunuz efendim! Vakıa iki dostun şöyle hususice hasbıhâl etmesi kadar insanı memnun edecek hiçbir hâl tasavvur olunamaz» diye bir suale başlamış idiyse de bu suale Mihriban tarafından yalnız bir «Teşekkür ederim müdür efendi! Hakkımızdaki inayetinizi pek

ziyade şâyân-ı teşekkür bulurum» cevabını alıp asıl alkışlı cevapları Sarpson tarafından almıştı. Sarpson «Ona ne şüphe müdür efendi! Felâket gününde insanı ahbabının ziyaretinden ziyade memnun edecek bir hâl tasavvur mu olunabilir? Bahusus Prenses Mihriban hazretleri gibi ahbaba ki altı yıldır dostluğa kuvvet vermek için tarafeyn sûret-i mahsûsada ehemmiyet vermektedirler. Öyle bir dostluk ki dünyada hiçbir mâniin haylûletiyle zail olamaz. Ara yerde şükrân-ı ni'met ve şiddet-i ubûdiyyet gibi şeyler bu dostluğun ciddiyet ve ehemmiyetini daima muhafaza ederler» gibi sözlerle sûret-i îfâ-yı teşekkürü başkalaştırınca, İsmail bu sözlerin hep kendisi için söylendiğini anlayarak içinden kanlar gitmeğe başlamıştı.

Müdür dahi Sarpson'un bu tavr-ı şetâretkârânesinden müteaccip oldu. Eğer Mihriban'ı dahi Sarpson gibi neşeli görseydi taaccübünü bir şüphe derecesine kadar vardıracaktı. Ancak Mihriban'ı pek donuk bir tavırda ve hemen yeise yakın bir hâlde görmüş olduğu için Sarpson'un etvarını yine bir şarlatanlıktan ve cali etvardan addederek o kadar ehemmiyet vermedi.

Eğer bugün İsmail Azmi, Sarpson'a bir söz daha söyleyip ondan bir cevap almaksızın şu hapishaneden çıkıp gitmiş olursa merakından mutlaka çıldırmak işten bile olmayacağı cihetle, Sarpson ile velev ki kapı eşiği üzerinde olsun mülâkatı biraz zaman daha uzatacak vesileler tedarikine başladı. Hatta hapishane müdürünü dahi mecbul olduğu zarafetleri icrada devam ile meşgul etmek için güzel zeminler tehyie eyliyordu. Nihayet müdürün Mihriban'a uzunca bir şey anlatmağa başlamağı fırsat ittihaz ederek kendisi Sarpson'un yanına sokulup dedi ki:

–Prenses ile mülâkatınız üzerine verdiğiniz karardan caydınızsa, düşününüz Mösyö Sarpson ki dünyada hiçbir nedamet size bu caygınlıktan dolayı ârız olacak nedamet kadar müthiş olamaz. Sizi öyle bir işkence ile öldürürüm ki bir dakika evvel canınız çıkarak o azaptan kurtulmayı cana minnet addeylersiniz.

Sarpson olanca ciddiyeti tavrıyla dedi ki:

–Prenses ile mülâkatımız sizinle verdiğimiz kararı kat'îleştirdi. Fakat size tamamıyla merdâne olarak derim ki bu karar icra olunacak ise de neticesinde sizi galip ve muzaffer etmeyecek beni edecek! İşte işin dosdoğrusu budur. Birkaç güne kadar doğru olduğunu fiilen ve maddeten göremeyecek olursanız benim hak-

kımda istediğiniz muamelenin icrasında serbestsiniz.

Sarpson'un bu sözü gayet doğru ve ciddî olduğuna İsmail'in hiç şüphesi kalmadı. Zira herif her ne kadar İsmal'i temin için bu sözü söylediyse de öyle bir surette söyledi ki tertîbât-ı vâkıasından dolayı İsmail'i galip değil mağlûp çıkararak bu intikam hususunda da galebenin kendisinde kalacağını göstermişti. Eğer bundan başka türlü söylemiş olsaydı İsmail'de itminanın bu derecesi mümkün değil hâsıl olamazdı.

Bu gün vukua gelen şu mülâkatın her taraf için pek mühim olduğuna şüphe edilemez ya! Hele en ziyade müdür efendi için mühim olmuştu. Zira Sarpson hapishaneye geldi geleli müdür efendi bu meseleyi ziyadesiyle merak ederek birçok gazeteleri okumuş ve bizim burada bir kitap suretinde cem etmiş bulunduğumuz romanı müdür efendi kendi ezberinde bayağı kararlaştırmış olduğundan, bu romanın en mühim eşhâs-ı vekayiinden olan İsmail Azmi ve Prenses Mihriban'ı dahi görmeyi öteden beri arzu etmekte bulunmuştu.

Vakıa birkaç defa tiyatroya giderek İsmail Azmi'nin oyunlarını temaşa eylediği gibi tiyatroda dahi Mihriban'ı görerek dürbün dikkati ile tedkik etmiş ise de bunlara bihakkın «görüşmek» denilebilir mi? Bugün ise cümlesiyle görüştükten maada mülâkat-ı umûmiyye ve mülâkat-ı husûsiyye gibi ahvâl-i münâsebetiyle hâllerini tetkik ederek nihayet ziyaretçiler kendisini bilveda ayrılıp gidecekleri zaman, hem zahiren bunları pek ziyade iltifatlarla göndermiş ve hem de kendi kendisine demişti ki:

–Bugün karşımda oynadığınız komedya hiçbir edibin kuvve-i hayâliyyesinden bile geçmiş şeylerden değildir. İnşallah sizin bu yoldaki komedyalarınızı daha çok temaşa ederim. Hele en büyüğü Sarpson'u meydân-ı siyâsette öldürdüğünüz gün uyanmış olacaktır ki o gün hem herifi gebertecek ve hem de yine dostluk merasimini ifada kusur etmeyeceksiniz.

Müdürün şu sözü pek doğru bir söz değil midir? Onun anladığı surete göre Mihriban ile İsmail bilittifak Sarpson'a lâyık olduğu âkıbet-i müdhişeyi göstereceklerdir. Yalnız müdürün anladığına göre değil herkesin dahi anlamış olduğuna göre. Vakıa hakikat-i hâl bundan ibaret idiyse de Mihriban ile Sarpson'un mülâkat-ı husûsiyyeleri bu hakikati cüz'îce tadil ederek bu ise yalnız kari-

lerimizin malûmları olmakla hapishane müdürü hakikatin bu cihetinden gafil bulunuyor ve Sarpson'un kendisi için mağlûbiyet içinde azim ve şanlı bir galibiyet hazırlamakta bulunduğunu hiç hesaplarına katmıyordu.

«8»

Prenses Mihriban hapishaneye tek başına olduğu ve bir kira arabasına binmiş bulunduğu hâlde gelerek hatta arabasını savmış bulunduğundan bu defa avdette İsmail Azmi ile birlikte bir arabaya binmesi lâzım gelirdi. Öyle değil mi?

Vakıa bundan evvel Prensesin İsmail Azmi'yi kendi arabasına davet eylediği hâlde İsmail'in hodşinaslık ederek binmediği görülmüş olduğundan, bugün dahi Mihriban öyle bir teklifte bulunmuş olsa elbette İsmail Azmi kabul etmez idiyse de hiç olmazsa bir hatırsazlıkta bulunmuş olmak için Prenses böyle bir teklifi etmeliydi. Değil mi?

Sarpson ile vukua gelen mülâkat-ı mahsûsası üzerine Mihriban hakkında birçok vesveselere duçar olmuş bulunan İsmail Azmi bugün Mihriban'dan böyle bir davet ve teklif vukuunu kemâl-i ehemmiyyet ve iştiyakla beklediyse de umduğuna nail olamadı. Prenses eğer ki mütebessim ise de tebessüm için cebr-i nefs eylediği hâl ve şanından pekâlâ anlaşılabilecek bir tavır ile İsmail'e:

–İsmail Bey! Uğrayacak daha birkaç yerim olduğundan şuracıkta sizden ayrılmağa mecburum!

Diyerek sokaktan ilk geçen arabayı çevirdiği gibi bindiyse de arabanın hîn-i hareketinde İsmail'e ettiği veda işareti âdeta arabanın sarsıntısından husule gelmiş bir baş hareketi olmakla bir veda işareti olmak arasında müşterek kaldı.

Bu hâlin İsmail üzerindeki tesirini uzun uzadıya şerhe hacet mi var? Artık Sarpson'un Mihriban'ı İsmail aleyhinde istediği gibi doldurmuş olduğuna İsmail'in kendisinin de şüphesi mi kalır?

Eğer hakikat-i hâlin neden ibaret olduğunu anlasa bile vakıa her fenalığa çare bulmaktan âciz kalmayan İsmail'in Sarpson tarafından gelen bu entrikaya dahi çare bulabileceği kendisince de memul idiyse de işi anlayamaması en büyük esbâb-ı me'yûsiyyetten oluyordu.

Lâkin İsmail Azmi Sarpson'un bu defaki entrikasının mahiyetini hakikatini anlamış olsaydı ihtimal ki yeisi daha ziyade artardı. Zira kendisi Prenses Mihriban'ı mahkemeler huzuruna ve binlerce müstemiin erbâb-ı temâşânın pîşgâhına çıkarmamak gibi gayet nazik bir tazim ve tekrimde bulunmağı kurmuş olduğu hâlde kurduğu şu dolabın tersine dönerek kendisinin değil Sarpson'un büyüklüğüne hizmet eylemekte olduğunu ve bu muhadaada kendisinin hemen bilkülliye mağlûp kalmakta bulunduğunu görecekti ki şöyle bir meselede bu mağlûbiyetin mağlûbiyyet-i külliyye hükmünü alacağı derkârdır.

Hâsılı Mösyö Sarpson'u tasarlamış olduğu müthiş bir teklife irza edebilmiş olmasından dolayı kendisini muvaffak addetmekte haklı olan İsmail, Maya Mihriban'ı o hâlde görünce bilkülliye gayr-ı muvaffak bir adam tavr-ı me'yûsânesiyle ikametgâhına avdet eyledi ki bîçare adamcağızın hiç de aklı başında değildi. Lâkin Mihriban dahi kendi ikametgâhına geldiği zaman, İsmail Azmi'den daha iyi bir hâlde değildi. Onun dahi aklı başında olmayıp orta yerde bir muvaffakiyetsizlik varsa o da tamamıyla kendi muvaffakiyetsizliği olmak derecesinde meyusiyet dahi Mihriban'ı istilâ eylemişti.

Mihriban'ın bu meyusiyetini nâbeca mı bulursunuz? Eğer biraz ta'mîk-i efkâr edilecek olursa hakikaten en ziyade muvaffakiyetsiz olan zat Mihriban olduğu bedahet suretiyle görülür. Zira kendisi evvel–be–evvel Sarpson'un berâet-i külliyyesine kail olarak hele kendi hakkındaki muhabbet-i azîmesi dünyada hiçbir adamda husule gelmemiş muhabbetlerden olduğuna şüphe bile etmemekle gerek pederi huzurunda ve gerek bir mahkemede behemehâl herifi müdafaa gayretinde iken İsmail Azmi kendisini bu gayrette gayr-ı muvaffak emiş bırakmıştır. Bade İsmail Azmi'nin en büyük bir adam olduğuna ve Sarpson'un ise dünyadan derhâl vücudu kaldırılacak melâinden bulunduğuna kanmış ve doğrudan doğruya kendi intikamı olmak üzere bugün hapishanede herifi serzenişe başlamış olduğu hâlde işte bu hareketinde dahi muvaffak olamayarak Sarpson kendisinin sû-i teveccühünü yine İsmail aleyhine çevirmiştir.

Böyle iki büyük şarlatan arasında kalarak ne yapacağını şaşırmak insanı o kadar müşkül bir hâle koyar ki bu hâl dahi Mihriban gibi ahvalini muvazene ve muhakemeye muktedir olanları cidden bîzar eyler.

Bîçare Prenses, şu hâl-i esef-iştimâl ile doğruca odasına giderek sergüzeşt-i ahvâlini hâfız olan mahut defteri önüne aldı. Uzun uzadıya yazıya koyuldu. Ta akşam olup da pederi kendisini sofraya davet eylediği zaman henüz yazısı bitmemişti. Hâlbuki o günler Mihriban artık Sarpson aleyhine tamamıyla kani olarak merkumun duçar olacağı akıbet üzerine teessür göstermek şöyle dursun, bu akıbeti müntekimane bir neşe ile intizar eylemekte olduğundan, pederi kızının şu inşirahından pek memnun iken o gün kızının saatlerce müddet odasına kapanarak defter-i âmâlini yazmakla iştigal eylediğini hizmetçilerden haber alınca, ortaya mutlaka yeniden bir belâ çıktığına şüphesi kalmayarak Mihriban ve İsmail Azmi'ye üçüncü bir meyus olmak üzere ihtiyar Prens dahi iltihak eylemiştir.

Mihriban, vakıa sofraya gelmemezlik etmedi. Geldi ama dün akşama kadar olan akşamların gelişi gibi değildi. Büsbütün izhâr-ı teessür dahi etmemeğe cebr-i nefs eylediği hâlde yine kendisinde azim bir tahavvül bulunduğunu babasından setredemiyordu.

Daha sofrada iken Prens Safa Kok Sanc bir bahane ile kalkıp odasına giderek bir vizite kâğıdı üzerine yazdığı çend kelimeyi uşaklardan birisine tevdian, muhtass-ı lehine gönderdi. Tekrar sofraya geldi. Bu kâğıt İsmail Azimi'ye gönderilmiş olduğu cihetle Prensin İngilizce olarak «Sizi bu akşam mutlaka görmek isterim» sözlerini İsmail görünce, o günkü ahvalden zaten duçar olmuş bulunduğu merak bir dakika bile teehhürü tecviz etmemişti. Binaenaleyh Prens sofradan kalkıp da kendi odasına geldiği zaman İsmail Azmi'nin dahi intizar odasında kendisine mütenazzır bulunduğu haberini uşağından almıştı.

İsmail'i derhâl Prensin huzuruna ithal eylediler. Selâmlaşmayı müteakiben dahi Prensin ilk sözü şu olmuştu.

–Canım Mirza İsmail! Yine bugün neler oldu? Bu sabah Mihriban tamamıyla neşeli iken akşam üzeri tamamıyla meraklı bir hâlde gelerek odasına kapanıp saatlerce müddet mahut deftere bir şeyler yazmak ile iştigal eyledi. Mutlaka yeni bir şey oldu ki kızımda bu tahavvül-i nâgehânî zuhura geldi.

İsmail, bu sualin cevabı olmak üzere o günkü vukuatı tamamıyla Prense hikâye eyledi. Ancak hikâyenin neticesinde ihtiyar Prensin hakikat-i ahvâli yine anlayamamış olduğunu karile-

rimiz pekâlâ hükmederler. Zira Sarpson'un Mihriban'ı nasıl sihirlemiş olduğnu İsmail dahi bilmiyordu ki Prense anlatabilsin.

Bir aralık Safa Kok Sanc, kızının her hâli mahut defterde münderiç olduğu beyanıyla şu defterin ve hiç olmazsa bir aynının ervâh-ı gaibe vasıtasıyla ele geçirilmesi mümkün olabilip olamayacağını İsmail Azmi'den sual ederse beğenir misiniz?

Böyle olur olmaz şeylere itikadı olanların bilhassa başları sıkıldığı zamanlarda bu misillü mûcib-i istiğrâb hâllerde bulunmalarından dolayı kendilerini mazur görmelidir.

İsmail dahi ihtiyar Prensi mazur gördü. Ervahı istediği gibi istihdam edebilmek kendi elinde olmadığı beyanıyla, ervahın bu misillü işleri görmeleri bazı ahvale vâbeste olduğunu anlattı ve Mihriban'ın bugünkü tahavvül-i tavrı ne sebebe mebni olduğu vakıa mahut defterden anlaşılabilecekse de bu defteri ervaha değil zû-ecsâd olan uşaklara çaldırmak daha ziyade muvâfık-ı maslahat olacağını Prense sûret-i mukanniânede arz eyledi.

Filvaki defteri Mihriban'ın odasından çaldırmak muhalâttan değildir. Hizmetçi kızların birisi bu iş için celp olunabilir. Ancak böyle bir tedbir Mihriban'ı o kadar iğzap eder ki bundan başka bir sebep olmasa bile âşiyâne-i pederi bilkülliye terk etmesine kadar netâyic-i vâhime ve müdhişe için yalnız bu sebep kifayet eder.

Burasını gerek Safa Kok Sanc ve gerek İsmail Azmi ikisi dahi bilirlerdi. Bir genç kızın kendi hususî esrarına riayete, anasına babasına varıncaya kadar herkesin ne derecelerde mecbur bulunduğunu ikisi dahi takdir eyliyorlardı. Binaenalâzalik o gecelik hiçbir harekette bulunmayarak ertesi sabah Mihriban'ın ne hâlde görüleceğini beklemek cihetini ittifak ile tercih eylediler.

İsmail Azmi, Mihriban'ın o günün bakiyesini böyle yalnız yazı ve kuyud ile meşgul olduğu hâlde geçirmiş olduğunu haber alması üzerine, şüphelerine yine bilkülliye kuvvet vererek evvelâ Sarpson ile Mihriban arasında kendi aleyhinde mutlaka bir söz olduğunu, bir karar verildiğini hükmeyledi. Verilen kararın neden ibaret olabileceğini keşif için dahi bütün gece gözlerine uyku giremeyerek düşündüyse de ertesi günün güneşi tulû ederek cihanı tenvir ettiği hâlde İsmail Azmi henüz bir şey keşfedememiş olduğundan, yeis ve nevmîdîsi derece-i gayeye varmıştı.

Sabahleyin bu kadar erken kendisini sokağa attı. Nereye gitmek için? Ne yapmak için? Bunu kendisi dahi bilmiyor. Zaten bu zaman Paris'te İsmail Azmi hâlinde bulunan bir adamın bir yere gideceği, bir iş göreceği zaman değildir ki! Amele takımı henüz gözlerini silerek, esneyerek ve bazıları pipolarını çekiştirerek işlerine gidiyorlar. Sair Paris halkı ise hâlâ kâmilen uykudadır. Zira sair halk gece yarısından sonraya kadar zamanlarını uyanık oldukları hâlde geçirdiklerinden, onların sabahları öğleden iki ve nihayet dört saat evvel gelmiş olur. Hele daha kibar olanlar uykudan uyanır uyanmaz kahvaltılarını ederler ki tamam vakit zuhra müsadif öğle taamı demek olur.

Nîm mütecennin veyahut sarhoş gibi bir hâlde bulunan İsmail Azmi, «Arc de Teriyomof» denilen tâk-ı zafere müntehi olan cadde üzerinde yürümeğe başladı. Sabahın serinliği ve caddenin sair zamanlara kıyasen tenhalığı, İsmail için bir deva makamına kaim olarak vücudu hareket eyledikçe zihni dahi yerine geliyordu. Bir aralık yine işlerini düşünebilmeğe başladı. Böyle ümitsiz bir hâle gelen işler için yine ümitsizliğin bir tedbîr-i müessir olabileceğini hükmederek vakıa hiçbir faydası ümit olunamaz ise de doğruca gidip Mihriban'ı görmeyi zihnine koydu.

Lâkin bu kadar erken bir zamanda Mihriban'a vizite verilir mi?

İşte burası câ-yı mülâhaza idiyse de ümitsizlikten istifade arayan İsmail Azmi, vaktin şu münasebetsizliğini dahi kendi tedbirine muvafık bularak bunu men değil muktezi addiyle Sen Jermen Mahallesi'ne ve Safa Kok Sanc'ın konağına kadar vardı.

Kapıcı henüz uykudaydı. Paris'in kapıcıları da ne kadar suratsız olurlar! Onların suratları yalnız beş franklık Fransız lira çeyrekleriyle gülebilir. Ancak İsmail öyle bizim aklımıza gelebilecek tedabir ile iş görmeyeceğini zihnine koymuş bulunduğundan, uykusundan bin şetmler ve bin küfürler ile uyanabilen kapıcının asık suratına daha ziyade çatık bir surat ile mukabele ederek «Dostum! Hizmetin yalnız bana kapıyı açmaktan ibaret değildir. Bir de uşak uyandırıp Prenses hazretlerinin hizmetkârlarından birisine geldiğimi haber verdirmeğe kadar mecbursun. O hizmetçi dahi hanımına bu haberi isal edecektir. Ne yapalım? Vakıa ben dahi sabahleyin bu vakit kendi rahatımı bozmak istemez idiysem de hizmet eylediğiniz adamların emirleri böyledir.

Çağırıldım, emir aldım da onun için geldim» diye bir ağız sattığından, kapıcı bu defa homurtuları efendileri ve hanımları aleyhine çevirerek İsmail Azmi'den aldığı ifadelerin hükümlerini icraya gitti.

Kapıcının ilk uyandırdığı uşak, «Prenses, İsmail Azmi'yi erkenden görmek için çağırmış. O dahi gelmiş» sözü üzerine yarı giyinmiş yarı çıplak bir hâlde olarak Prensesin hizmetçilerinden birisini uyandırmış ve o dahi hanımın odasına kadar gitmişti. Bir de hanımın o gece yatağına hiç girmemiş olduğunu, Prensesin soyunmamış ve yatağın dahi bozulmamış olmasından anlayınca, hizmetçi kızın nazarıdikkati dört açıldı. Bu maslahat-ı subhkârîde pek büyük bir ehemmiyet olduğunu görüp biraz da havfeyledi.

Lâkin hayretin asıl en büyüğünden Mihriban mazur görülürdü. Zira hizmetçi kız «Mösyö İsmail Azmi'yi istemişsiniz. O da gelmiş. Emrinize muntazırmış» dediği zaman Mihriban İsmail'i asla istememiş olduğunu pekâlâ derhatır eylediğinden, İsmail'in bu gelişi mutlaka pek mühim ve müthiş bir iş için olduğunu anlamıştı.

Anlamıştı ama İsmail'i hemen huzuruna kabul edivermesin mi? Sonra konak halkı ne derler? Böyle âlemin uykuda bulunduğu bir zamandaki mülâkatı nasıl bir maksada hamlederler. Bundan maada çağırılmamış olduğu büyük bir yere böyle vakitsiz gelen adamda türlü türlü maksad-ı müdhişe dahi olamaz mı? Ya İsmail'in bir sû-i niyyeti varsa?

Prensesin şu mütalâaları nâbeca olmadığını elbette teslim edersiniz. Fakat kız meraklarını nasıl yenebilsin? Ya Mösyö Sarpson dün verdiği vaadi icra etmiş de İsmail bunun için gelmişse? Ya ehemmiyeti bundan daha büyük bir hâl olmuşsa?

İşte yalnız bu kısmı bütün geceyi uykusuz geçirmesine sebep olan meraklarının derecatını muvazeneye medar olan bîçare Prenses, hizmetçi kıza «Git, o efendiyi buraya getir!» emrini vermiş idiyse de bu emir ağzından çıktığı zaman henüz zihni şüphelerini şu iki cihetinden birisine karar vermemişti.

İsmail Azmi odadan içeriye girerken korkunç bir hâldeydi. Gözleri parlamakta ve rengi görenleri ürkütecek suretteydi. Eğer bu zatın şimdiye kadar kendisine etmiş olduğu hikâyelerden pek

halim müşfik ve insaniyetli bir şey olduğuna kanâat-i kâmile hâsıl etmemiş olsaydı, Mihriban mutlaka İsmail Azmi'nin bir sû-i niyyeti olduğunu hükmederek herif daha odaya girerken hemen odadan çıkarılması için tedâbîr-i âcileye müsaraat eylerdi. Lâkin Sarpson gibi intikamında haklı olduğu bir adama, o kadar itidal ile muamelelerde bulunan İsmail Azmi'nin kendisine mutlaka bir fenalık edemeyeceği derhâl Mihriban'ın zihnine vürut etmekle İsmail'i odaya girmekten men'e lüzum görmedi.

«9»

İsmail, derununa girdiği odanın her cihetine medd-i enzâr-ı tedkik eyleyerek burasının bir yatak odası olduğunu anlayınca, derhâl geriye dönmek üzere bir hareket eyledi. Mihriban ayağa kalkarak ve biraz da gülümsemeğe çalışarak dedi ki:

–Zararı yok İsmail Efendi, zararı yok. Vakıa burası bir misafir kabul edecek yer değilse de siz o misafirlerden değilsiniz. Huzurunuz benim gibi bir kız için mûcib-i iştibâh olacak adamlardan değilsiniz.

Bu söz İsmail için hem hürmet hem hakaret addolunabilir idiyse de İsmail ne o hürmeti ve ne de o hakareti takdir edecek hâlde değildi. Mihriban'ın sözü üzerine odaya girerek kızı yatak elbisesiyle değil gündüzlük hane elbisesiyle ve yatağı dahi bozulmamış bir hâlde görünce nazar-ı ehemmiyyeti daha ziyade açılarak dedi ki:

–Prenses! Korkarım siz dahi bu gece vücudunuzu yatak ve uyku istirahatlerinden mahrum eylediniz.

–Sizi de öyle bir mahrumiyette görüyorum.

–Evet Prenses!

–Neden?

–Onun sebep ve hikmetini sizden sormalıdır. Yani benim niçin geceyi uyanık geçirmiş olduğumu değil belki yalnız sizin neden yatağa girmemiş olduğunuzun sebebini yine sizden sormalıdır.

–Bazı geceleri uyanık geçirmek bana pek çok defalar vaki olur. Binaenaleyh ben bu hâllere hiç ehemmiyet vermem. Hatta teemmülât-ı gûn-â-gûn ile gece geçirmek benim zevkimdir de! Fakat sizi böyle sabahleyin erkenden buraya kadar gelmek zah-

metine sokan şey ne olduğunu derhâl anlayabilirsem, büyük bir meraktan kurtulmuş olurum. Yeni bir haberiniz mi var?

–Evet efendim! Ben hiçbir hâli sizden ketm etmemeğe karar vermiş olduğum cihetle bu yeni haberi dahi ketm etmeyeceğim. Sarpson'un tevkifhanesinde bir telefon varmış ki sair telefonlarla beraber hapishâne-i merkezînin telefonlar odasına müntehî olurmuş. Hangi dehşetli mücrimin odasında ne gibi ses ve seda olursa kâffesi o telefonlar odasındaki me'mûr-ı mahsûsun sem'ine vasıl olurmuş.

–Ee?

Prensesin «Ee?» suali bir ehemmiyyet-i mahsûsa ile irat olundu. İsmail Azmi ise hiç lâkırdısının arasını kesmeksizin dedi ki:

–Sarpson ile hususî mülâkatınızda neler söyleştiniz ise cümlesini o me'mûr-ı mahsûs işitmiş. Benim mülâkatımdaki sözleri de işitmiş ya!

–Acayip!

–Evet efendim! Bu misillü yerler tedâbîr-i ihtiyâtiyyeden hali değildirler. O mülâkatta siz Sarpson hakkındaki teveccühünüzü tecdit ederek Sarpson sizi benim aleyhime tahris eylemiş. İşte bu haberi bana telefonlar memuru verdi ki aklım başımdan gitmediğine taaccüp eyleseniz yeri vardır. Çünkü herifin yalanı olamayacağı gibi elbette siz dahi inkâr etmezsiniz. Bahusus ki işte bu geceyi uyanık ve rahatsız geçirmiş olmanız dahi böyle bir tebeddül ve tahavvülden neşet edeceği mülâhaza olunursa, sizin hâliniz dahi memurun kavlini teyit eyler.

Mihriban biraz düşünmeğe vardı. İhtimal ki karilerimiz dahi İsmail'in bu sözlerinde bir ciddiyet tasavvur ederek düşünürler. Hâlbuki hikâyenin muharriri sıfatıyla her hafâyâya ıttılâımız tabiî bulunduğundan, biz kendilerine derhâl haber veririz ki İsmail'in telefon memurundan böyle bir haber aldığının aslı olmadığı gibi Sarpson'un odasında öyle bir telefon ve telgraf bulunmasının da hiç aslı faslı yoktu. Hatta İsmail Azmi, Safa Kok konağına girinceye kadar kendisi dahi böyle bir şeyi düşünmemekteydi. Mücerret bir orman taşlamak için bu sözü derhâl varit olan bir hatıra üzerine söyleyivermişti.

Mihriban ise bu haberin ciddiyetine inanmış bulunduğundan,

eğer inkâr-ı küllîde bulunacak olsa İsmail Azmi nezdinde yalancılık ile küçük düşeceğinden, inkâr cihetini kabul edemedi. Neden inkâr eylesin? Neden yalancılık şaibesiyle İsmail gibi bir adam nezdinde kendisini mahcup ve ma'yûb eylesin. İsmail'den pervâsı nedir? Hatta Sarpson'dan bile pervası olmayan bir kız İsmail'i gücendirmekten mi havf edecek?

Mihriban'a glen şu mütalâa, İsmail için nevmidane edilen hareketin en ziyade ümid-bahş olabilecek bir netîce-i muvaffakanesi olduğuna karilerimizin şüphesi kalmaz ya? Mihriban bunu İsmail'e de teminden teehhür etmedi. Dedi ki:

–Aldığınızı ifade ve tebliğ eylediğiniz haberin yalanı yoktur. Yanlışı vardır. Telefonlar memuru eğer size her şeyi haber vermişse mutlaka benim Sarpson'a ilk sözlerim pek büyük bir serzeniş yolunda olduklarını da söylemiştir. Ondan sonra Sarpson bana bir büyüklük gösterdi ki doğrusu ya bu adam hakkında haber verdiğiniz cürümlerin, cinayetlerin kâffesi doğru bile olsa yine Sarpson'un benim hakkımdaki hissiyatı dünyada hiçbir erkeğin hiçbir kadın hakkındaki en âli en mukaddes hissiyatına da kıyas kabul edemeyecek derecelerde olduğunu bundan istidlâl benim için zarurîdir.

Bu sözleri dinlerken İsmail'in ne hâllere girdiğini hiç sormayınız. Zaten o dahi Prensese sözünü kestirmemek için hiçbir şey sormuyor, hiçbir söz söylemiyor, belki nefes bile almıyordu. Binaenaleyh Prenses şayet İsmail bir mütalâa beyan eder diye üç beş saniye kadar herifin yüzüne baktıktan sonra bir şey söylemeğe davranmadığını görünce kendi sözünde devam eyledi. Dedi ki:

–Maahaza merak etmeyiniz efendim! Sarpson aleyhindeki intikamınız yine alınmış olacaktır. Sarpson ölecektir. Siz bu intikamda ne kadar haklı iseniz bu adam hakkındaki rivayatın binde bir nispetinde sıhhati farz olunmak şartıyla kendisi dahi ölüme lâyık olacak bir adamdır. Şu kadar ki bana vadeylediği büyüklüğü filhakika icra edecek olursa, Sarpson her hangi bir ölüm ile telef olduktan sonra da benim gönlümde hayât-ı ebediyye ile berhayat kalacaktır. İşte ben dahi size her şeyi doğru ve kemâl-i safvetle söylemiş olmak için bunları haber veriyorum. Müddeamın ispatı için dahi buyurunuz bugün yazmış olduğum şu sahifeleri görünüz.

Mihriban bu sözü söyleyerek defter-i âmâline o gün yazmış

olduğu sayfaları İsmail'e gösterdi ki bu sayfalar İngilizce yazılmış olduklarından İsmail bunları bir sür'at-i kâfiye ile okuyamıyor idiyse de behemehâl okumak için olanca kuvvetini sarf eyliyordu.

Sahâyif-i mezkûrede Mihriban o günkü sûret-i mülâkatı bizim dahi yazmış olduğumuz veçhile mufassalan yazdıktan sonra, asıl kendi mülâhazât-ı mahsûsası olmak üzere dahi diyordu ki: «İsmail Azmi'nin Sarpson'dan intikamına hiçbir diyeceğim olamaz. Fakat Sarpson benim için gerçekten fedâ-yı cân ederse onun dahi bana şiddet-i ihtisâsına hiçbir kimsenin diyeceği olamaz. İnsan ne kadar cani olsa, kalbi ne kadar kararmış bulunsa, nûr-ı sevdânın o karanlık kalbi ruşen edebilmekten âciz kalmayacağına en büyük misal Sarpson'dur. Sarpson berhayat kalsa da benim zevcim olmasına dahi hiçbir mâni bulunmasa ben yine onun zevcesi olamam. Bir mahkeme-i adliyyenin tedkikiyle aleyhinde bunca cinayetlerin sübut bulduğu bir adamın ismini taşıyamam. Bununla beraber benim için kendi eliyle kendi cezasını veren bir adamın büyüklüğünü dahi mümkün değil inkâr edemem. Bence Sarpson'un cismi levs-i cinâyât-ı gûn-â-gûn ile mülevves olduğundan, vücudunu vücuduma değdiremem. Lâkin bana olan şiddet-i ihtisâsı, öyle levs kabul eder şeylerden olmadığı için o hiss-i mukaddesi ilâ-nihâye kalbimde hıfzedeceğim. Eğer Sarpson dediği gibi fedâ-yı nefs ederse ben dahi nev-ummâ fedâ-yı nefs etmiş olmak için ma'bûd-ı a'zama vakf-ı hayât ve tahsîs-i ömr ederek bakiyye-i ömrümü Brahma'nın hizmetinde geçireceğim. Bakiyye-i dünyâdan el çekeceğim!»

İsmail şu mülâhazatı okuduğu zaman gözlerindeki yaşı bir türlü cereyandan menedemedi. Hem de bu yaş o kaynar göz yaşlarından idi ki onlar insanın safasından akmazlar. Belki derunî birtakım acıları harice döktükleri besbelli olacak surette bir ıstırap ile akarlar.

Prenses, İsmail'de bu yaşları görünce sebebini istizah eder bir tavır ile yüzüne baktı. O zaman İsmail dedi ki:

–Şu dakika birbirimize kalplerimizi açacağımız bir dakikadır. Siz bana nasıl saffetle söz söylemiş ve esrarınızı göstermişseniz, benim de size o saffetle söz söylemekliğim muktezâ-yı insâniyyetimdir. Sarpson'daki intikamımı muhikk görüyorsunuz. Teşekkür ederim Prenses! Pek büyük eser-i adâlet gösteriyorsunuz.

Ancak ben bu intikamı Sarpson'dan almış olmuyorum. Evvelce dahi bilmünasebe size demiş olduğum veçhile Sarpson'dan mahrumiyetiniz için sizde gördüğüm teessürü onda görseydim, bana bu teessür herifin ölümünden ziyade mûcib-i teşeffî olarak işin daha ilerisine gitmezdim. Lâkin sizden kendi hakkımda değil hiçbir kimse hakkında zerre kadar bir fenalık işitmediğim ve sizi her hususta melekler derecesinde masum gördüğüm hâlde böyle bir dehşetli intikamın doğrudan doğruya sizin üzerinizde vaki olduğunu görürsem, muktezâ-yı insâniyyet beni de büyük bir vazife altında bırakır.

–Anlıyorum efendim, anlıyorum ama...

–Ayaklarınızı öpeyim Prenses! Sözümü kesmeyiniz. Şimdi hasbe'l-insâniyye ben iki vazife ile mükellefim! Birisi Sarpson'un fedâ-yı cân meselesindeki bir sırrı, bir hakikati size arz etmek ve ikincisi dahi bu meselede fedâ-yı cân lâzım ise o vazîfe-i azîme Sarpson'a değil bana ait olduğunu itiraf eylemektir.

Prenseste hayret! Azmi ise sözünde devam eyliyordu. Diyordu ki:

–Vakıa Sarapson'a onun mevt-i ihtiyârîsi hakkındaki bir sırrın aramızda kalacağını ve o sırrı kimseye söylemeyeceğimi vadeylemiştim. Ancak o bana verdiği vaadi tutmamış ve size keyfiyeti bilkülliye başka bir surette anlatmış olduğu hâlde benim de ona vermiş olduğum vaadi tutmaklığım lâzım gelmez. Sarpson ölümü sizin hatırınız için ve size olan ihtisasından dolayı ihtiyar etmiyor Prenses! Belki kendi aleyhinde cellâtlık vazifesini kendisi ifa etmiş olmak için bu harekette bulunuyor.

Prensesin hayreti bir kat daha artması üzerine İsmail Azmi bir gün evvel hapishanede Sarpson ile kendi arasında sebk eden muhavereyi Prensese hikâye eyledi. Ancak Azmi'nin bu hikâyesini ağrâz-ı şahsiyyesine hamletmemek Prenses için kabil olur mu?

İsmail bunun da farkına vardığından hikâyesini bitirdikten sonra dedi ki:

–Şu söylediğim sözlerin kâffesi doğru olduklarını size spat için birkaç şeyi vukuundan evvel haber verebilirim. Derim ki Sarpson kendisini öldürecek olursa tesmim suretiyle öldürecektir. Başka hiçbir suretle öldürmeyecektir. Kullanacağı zehir dahi

afyon içine katılmış ak sülümenden ibaret olacaktır. Çünkü bu zehri kendisine ben verdim. Eğer sûret-i mevti dediğim gibi olur da odasında dahi ufacık mavi şişelerden bir tanesi bulunur ve tedkikat-ı umûmiyye bu şişenin zehir şişesi ve Sarpson'u öldüren zehrin dahi dediğim gibi o afyona sülümen katmaktan mürekkep zehir olduğu tahakkuk eylerse, Sarpson'a ölümü teklif etmiş olan adam dahi ben olduğuma inanırsınız ya?

Vakıa Mihriban bu söze hiçbir cevap vermediyse de İsmail Azmi'nin ölümü Sarpson'a sûret-i teklîfine dair birkaç dakika evvel sebk etmiş bulunan hikâyeden Sarpson'un böyle müthiş teklifi kabule olan mecburiyetini teslim eylemiş bulunmak hasebiyle bu defaki sükûtu ikrara delâlet eyleyen sükûtlardandı.

Zaten İsmail Azmi, Prensesin sükûtla olsun kendisine söz söylemek müsaadesini vermesinden memnun ve müteşekkir bulunduğu hasebiyle Mihriban'dan bir cevap almak ısrarında bulunmağa da lüzum görmedi. Sözünde devam ile dedi ki:

–Bununla beraber sizi Sarpson hakkındaki hissiyat ve ihtisasatınızda tahtie etmek istemiyorum. Gönlünüz her muradında muhtar ve müstakbeldir. İstediğiniz gibi hareket edebilirsiniz. Arzu ettiğim şey, hakayık-ı ahvâli bilip de bade istediğiniz gibi hareket eylemenizden ibarettir. Ama sizin büyük ve mübarek hatırınız için fedâ-yı cân lâzım gelirse kerem ediniz de o şerefi bendenize lâyık görünüz. Size şu ciheti dahi itiraf edeyim ki bu fedakârlık benim için yalnız bir şereften ibaret kalmaz. Belki menâfi-i müntekimâneme dahi en büyük hizmet eyler. Ben fedâ-yı cân edeyim. Sarpson sağ kalsın. Siz dahi şu defterde kaydetmiş olduğunuz veçhile öyle bir şarlatan caniyi kendinize zevç etmeğe tenezzül etmeyiniz ki bari Sarpson sizin indinizde dahi mahiyetinin tahakkuku ile merdut olduğunu görerek hiç olmazsa bundan birazcık müteessir olsun.

Prenses hâlâ düşünüyordu. Vakıa Azmi'nin teklifini pek makûs görüyor idiyse de Azmi teklifini o kadar ciddî bir tavır ile ediyordu ki rû-yı kabûl göstermiş olsa derhâl icabını icrada bir dakika tereddüt ve teehhür etmeyeceğini Mihriban dahi anlayıp teslim ediyordu.

Epeyce bir zaman dalgın dalgın düşündükten sonra Mihriban sordu ki:

–Siz ne yolda fedâ-yı cân edeceksiniz? Bu hareketinizle Sarpson nasıl sağ kalabilecek?

–İşin bu ciheti pek sade bir şeydir. Sarpson'a verdiğim zehrin bir tertibini kendim için hazırlayarak müstantik Mösyö Edgar Longmen'e hitaben bir beyanname yazarım. Bunda Sarpson hakkındaki cinâyât-ı merviyyenin kâffesi benim iftiralarım olduğunu ve celp ve ihzar edilmiş bulunan şahitler benim tarafımdan itma ve iğfal edildiklerini ikrar eylerim. Muhakeme menolunur, Sarpson dahi kurtulur gider.

Prenses bir tavr-ı hayretle İsmail Azmi'nin yüzüne baktı. İsmail derhâl dedi ki:

–Benim için bu fedakârlığı çok mu görüyorsunuz Prenses? Çok görmeyiniz. Anj'ın helâkinden sonra benim için hayat zaten haram olmuştu. Ben şimdiye kadar intikam için yaşadım. İntikamın en adî bir sureti için bile fedâ-yı cân edebilirim ya... Meselâ dostumun göğsüne bir bıçak sokarak ondan sonra da adalet satırına başımı uzatır idim ki bu hareketimi kimse çok görmezdi. Hâlbuki evvelce dahi dediğim veçhile Sarpson sağ kalmak suretiyle bütün cihan nazarında mel'un ve sizin nezdinizde menfur ve merdut olursa benim için intikamın en parlak sureti bu olur. Binaenaleyh arz ettiğim sureti kabul ile beni kendinize ilelebet minnettar bırakmış olursunuz.

Zavallı Mihriban'ın ne güç bir mevkide kaldığına karilerimiz dikkat buyurmuşlardır. İki adam tarafından kendisine fedâ-yı cân teklif olunuyor. İkisi de kabulünü rica ederek kabule dair kendisinden işaret bekliyor, kendisi ise bir serçe kuşunun bile ölümünü tecviz edecek hunrîzlerden değildir.

Binaenaleyh Mihriban bir gün evvel Sarpson'a söylemiş olduğu sözün bir başka türlüsünü cevap olarak İsmail Azmi'ye dahi söyleyip dedi ki:

–Ben şu anda böyle müthiş meseleler üzerine rey verecek hâlde miyim? Bir gün olsun bana müsaade buyurunuz. Zaten Sarpson'a dahi ne kabul ve ne de ret cevabı vermemiş olduğumu bilirsiniz.

İsmail Azmi, Prensesten bu kadarcık bir cevap almış bulunmasına ziyadesiyle memnun oldu. Kemâl-i teşekkürle Mihriban'ı selâmlayarak çıktı gitti.

Bîçare Prenses, yalnız uykusuzluktan değil şu ahvâl-i müdhişenin güzeranından dahi âdeta hasta gibi bir hâle gelerek kendisini yatağa attı. Gözlerini kapadıysa da uykuya varmamıştı. Sıtma dalgınlığı gibi bir hâl ile gözlerini kapamıştı.

O gün konak içinde olan telâşı tarif edemeyiz. Kızın hâli, validesi Akasof'u çıldırtmak derecelerine getirip Prens Safa Kok Sanc ise sabahleyin erkenden İsmail Azmi'nin Mihriban ile mülâkatı elbette pek mühim olacağını hüküm ile görüşmek için harıl harıl İsmail Azmi'yi arattırıyor idiyse de İsmail Azmi bir yerlerde bulunamıyordu. Nihayet o gün akşamdan sonra İsmail Azmi Safakoklar konağına hem de bir telâşla geldi ki hâlinden o günü bir tarafta def-i metâib için uyku hâlinde değil belki iş arkasında geçirmiş olduğu anlaşılıyordu.

«10»

İhtiyar Prens, İsmail Azmi'nin vürudunu haber alır almaz, derhâl görüşmek için yanına gelmesini iltimas eylediyse de İsmail, Prensten özürler dileyip evvel-be-evvel Mihriban ile görüşmeğe mecbur bulunduğu haberini bilisal kendisi doğruca Prensesin yanına vardı.

Koltuğu altında kocaman çekmece gibi bir şey bulunup huzuruyla teşerrüf müsaadesini bilistida aldıktan sonra Mihriban'ın yanına girdi ki zavallı Prenses, henüz yatak odasında ve hatta yatağı içinde zaten kehrübaî olan rengi ayva rengini almış bir hâlde olarak İsmail'i kabul etmişti.

İsmail beşuş ve muzafferane bir tavır ile çekmeceyi bir tarafa koyarak Prensesin yatağına koştu. Mihriban'ın kendisine uzattığı lerzân bir eli alıp kemâl-i ta'zîm ile öptü. Bu sırada Prenses sordu ki:

–Mutlaka yeni bir haber getiriyorsunuz İsmail Bey!

–Evet Prenses! Eğer ümidim yanlış çıkmazsa getirdiğim haber sizi de mutmain edecektir.

–Çabuk söyleyiniz.

–Şimdi Sarpson'un yanından geliyorum. Sarpson'dan bir büyüklük ümit olunabilir idiyse de o büyüklüğü dahi bugün etti. Kendisine gittim. Benim ona teklif eylediğim ölümü sizin yanınızda ne suretle kabul eylediğini yine sizden haber almış oldu-

ğumdan bahisle bu son şarlatanlığın vehametini ve size benim ettiğim teklifi filânı arz eyledim. Kendisi için son ümit sizin hüsn-i teveccühünüzü haiz olduğu hâlde huzûr-ı adlü'l-âdilîne gitmek ise bu ümide dahi bir yalan bir entrika ile nail olması lâyık olamayacağını söyledim. Huzurunuzda kendi kizbini ispata muktedir olabileceğimi anlattım. Nihayet size fedâ-yı cân edeceğim diye ağız sattığı ölüme kendisinin vicdanen ve kanunen lâyık olduğunu size dahi itiraf için irzaya muvaffak oldum.

Söz bu dereceye gelince Mihriban yatağı içinde doğruldu. Oturdu. Hikâyenin neticesini dinlemeğe sabır ve takati kalmadığı hâl ve tavrından anlaşılıp duruyordu. Binaenaleyh İsmail Azmi dahi mümkün olduğu kadar sözlerin kısa cihetini iltizam ederek dedi ki:

–Kendisiyle olan şu mülâkatımızda hapishane müdürü dahi hazırdı. Kendi tarafından size getireceğim sözleri kalemiyle yazdıysa da sanayiin şimdiki terakkiyatı hasebiyle bir adamın el yazısını taklit pek kolay olduğundan, şayet hatt-ı destini görmek ile kani olamazsınız diye şu çekmeceyi dahi derhâl celp eyledim ki bir fonoğraftır. Bu mucizkârane makine dahi takrîr-i şifâhîsini zapt eyledi. Müsaade buyurursanız evvelâ mektubunu okuyayım. Bade fonograf makinesini söyleteyim.

İsmail'in bu akşamki mülâkatı üzerine zaten hasta hâlde bulunan Prensesin hayretten hayrete nasıl duçar olduğunu kalemen tasvir kabil değildir. Bunu belki mahir bir ressamın fırçası tasvir edebilir.

Sarpson'un varakasıyla fonograf makinesinin ifâde-i şifâhîsine ıttıla hâsıl etmek emrinde isticali son dereceye varan Prenses, İsmail Azmi'nin son sözünü dahi bir baş işaretiyle tasvip eylediğinden, Azmi koynundan bir kâğıt çıkarıp okumağa başladı. Kâğıdın aynen tercümesi şuydu:

«Cezâ-yı sezâmı verecek olan zehir şişesi bir elde ve son hiss-i nedâmet dilde olduğu hâlde itiraf eylerim ki İsmail Azmi'nin aleyhimde hükûmet-i adliyyeye ihbar eylediği cinayatın kâffesi sahihtir. Bunlardan maada daha birçok cinayatın da mürtekibi ben olduğumdan, en büyük işkencelerle cezâ-yı i'dâma bin kere istihkak ispat etmişimdir. Bu zehri içişim, istintak ve muhakemede hey'et-i adliyyeyi ve ameliyyât-ı i'dâmiyyenin icrasıyla cellâtları yormamak içindir. Son nefesimde veda

için yalnız bir zatın ismini kâle almak ister idiysem de itiraf ederim ki o isim dahi benim ağzıma lâyık esamiden değildir.»

Şu varakayı okuduktan sonra İsmail Azmi kâğıdı Prensese irae eyledi. Ve Prenses Sarpson'un yazısını derhâl tanıdı.

Bundan sonra İsmail Azmi fonograf makinesini açıp bir yaya dokunduğu gibi makinenin silindiri hareket-i devriyyesini icraya başladı. Sarpson sanki bu çekmece içine gizlenmiş ve fakat altı ay sıtma çektikten sonra oraya gizlenmiş gibi kendi sedasının hafif bir derecesiyle diyordu ki:

–Pardon Prenses! Muarefemizin iptidasından beri size hiçbir sözü doğru söylememiş olan Sarpson, işte yegâne bir doğru söz söylüyor. İsmail Azmi benim aleyhimde külliyen muhiktir. Ben bu itirafı yalnız bir mükâfat mukabili olarak ediyorum. O da beni yalnız sizin affınızdır. Bu affı istihsal edeceğini İsmail Azmi bana namusunun kefaletiyle vadeyledi. Sizin dahi dirîğ etmeyeceğinizi şu sû-i âkıbetimde hürmeten olsun ümit eyliyorum.

Bu sözleri dinlerken Prensesin vücudu buz kesilmiş ve tüyleri ürpermişti. Yalnız o değil İsmail Azmi dahi bu hâle gelmişti.

Prenses yatağından fırladı. Bir elektirik çıngırağının düğmesine basarak uzun uzadıya parmağını düğmenin üzerinde tutmakla iki üç hizmetçi kız birden kemâl-i telâşla koştular geldiler.

Mihriban bunlara «Beni giyindiriniz» emrini vermekle beraber huzurunda bir erkek bulunduğunu dahi unutarak yataklık hâline mahsus olan libasını yırtıp atarcasına bir cüretle bizzat çakarmağa başladı.

O zaman İsmail artık kendisinin Mihriban'a bu kadar mahrem olamayacağını derpiş ile odadan çıkıp zaten ihtiyar Prens kendisiyle mülâkat ihtiyaç ve intizarında bulunmakla doğruca onun yanına vardı, macerayı kısaca hikâye eyledi.

Zavallı ihtiyar hem sevinmekte ve hem de gözlerinden yaşlar akıtmaktaydı ki bu yaşlar eşk-i sürûr olmayıp şairlerin «hûnâlûd» diye tavsif edebilecekleri eşk-i ıztırâb idiyse de kimin için döküldükleri anlaşılamamaktaydı.

Tamam İsmail Azmi hikâye-i muhtasarasını bitirir bitirmez konağın büyük merdiveni başında Mihriban'ın sedası işitildi. Ve «İsmail Azmi Bey nerede» diye seslendiğinden Azmi Prense veda etmeksizin bu sese doğru koştu gitti.

Merdivenden aşağıya inerken Mihriban'a yetişemiyordu. Güya bir zelzele oluyormuş da konaktan dışarıya can atıyorlarmış gibi bir tehalükle sokağa fırladılar. İlk geçen arabayı durdurup bindikleri gibi soluğu hapishâne-i merkezîde aldılar.

Vakıa gece vakti bir mevkufun ziyaretine hapishanenin nizamı müsait değil idiyse de bu mes'ele-i fevkalâdede hapishane müdürü hâric-ez-nizâm bir iki müsaadede bulunmuş olduğu gibi üçüncüsü olmak üzere bir müsaadeyi dahi bu gecelik dirîğ etmedi. Zaten Sarpson istihkak-ı tâm kesbetmiş olduğu son şarabını içmiş bulunduğundan bu müsaadeyi dirîğ etmekte bir mana dahi yoktu.

Müdür ile İsmail ve Prenses, Sarpson'un odasına girdikleri zaman afyonun tesiriyle herifi öyle bir hâl-i sekrde buldular ki sükerât-ı mevt ile karışık olan bu sekr, o zamana kadar bir son nefesini veren adamda ne görülmüş ve ne de tasavvur edilmiş bir şey olmayıp Sarpson'un hasâis-i garîbesindendi.

Prenses bunu görür görmez herifin yanına sokularak «Ez-cân ü dil affımı size tebliğe geldim Mösyö Sarpson» diye kulağına bir seda isal eylediyse de hikmet-i Huda son nefesinde ihtiyaç göstermiş olduğu bu af ve ıtlak Sarpson'u mutmain edeceğine hemen çıkmak üzere bulunan ruhunu sanki ürkütüp tekrar cesedi içine biliade, o hâlde «Aman Anj, aman! Anj beni öldürüyor, can kurtaran yok mu?» diye haykırmağa ve yatağı üstünde kıvrım kıvrım kıvranmağa başlamıştı.

Görenlerin bile tâkat-güdâzı olan bu azâb-ı elîm ahir birkaç dakika devam eyledikten sonra nihayet Sarpson'un canını kurtarmağa dest-i Azrâil yetişmiştir.

...

Sarpson'un işbu sû-i âkıbeti Paris matbuatı için yeni bir sermâye-i kîl ü kâl olmuşsa da müstantik Mösyö Edgar Longmen'in resmî bir beyannamesi bu kîl ü kâllere derhâl hatime çekmiştir. İşbu resmî beyannamede meşhur ve muteber müstantik, Sarpson'un kendisini tesmimde bir kimsenin dahli farz olunursa o kimse dahi Sarpson'un düşmanı değil bilâkis dostu addolunacağını ve adam hakkındaki tedkikat-ı evveliyye icra olunup bitmesiyle uhdesine terettüp eyleyen cinâyât-ı gûn-â-gûndan tahlîs-i girîbân asla kabil olamaycağını ve eğerçi re's-i hükûmet af ve ıtlakı hakkına malikse de cinayette Sarpson derecesine varmış bulunanlar için bu

ümidin de yolu kapanacağını ve işte Mösyö Sarpson buralarını bildiği için kendi kârını kendisi itmam eylemiş idüğini tasrih etmişti.

Hâtime:

Sarpson'un Paris tevkifhanesinde vefatından iki buçuk sene sonra İstanbul'da mezahip odasında Hintli bir kız diyânet-i İslâmiyyeyi kabul eyledi. İsmi «Hidayet Hanım» tesmiye olundu. Bu kız bizim şu romanımızda Maya Mihriban namıyla en büyük a'zâ-yı vak'amızdan olan zattır. Hikâyemizce ehemmiyeti yine kendi derecesinde bulunan İsmail Azmi ile serian nikâhı bilakd bir de güzel düğün yapıldı.

Sarpson gailesinin indifaından sonra bu neticenin istintacı için ne mâni kalmıştı?

Vakıa iki mâni vardı ama ikisinin de tabiatleriyle zail olmaları bu neticenin husulünü icap eyledi.

Mâniin birisi Hidayet Mihriban Hanımın pederi Prens Safa Kok Sanc idi ki Sarpson meselesinden altı ay sonra bu zat vefat eylemiş ve hazîne-i bînihâyesi haremiyle oğlu ve kızına kalmıştı.

Mâniin ikincisi Prenses Mihriban zaten İsmail Azmi'nin izdivacına talipken İsmail'in bu talebi ret eylemekte bulunması kaziyesiydi. Zira Mihriban'a olan şiddet-i ihtisâsı Sarpson intikamından ve Safa Kok Sanc'ın vefatından sonra dahi iki iki buçuk sene müddet İsmail'i Mihriban'a mülâzemet mecburiyetinde bulundurmuştu.

Bizim bilmediğimiz bir üçüncü mâni dahi zuhur etmişse de bunların men-i izdivâcları için o dahi hüküm gösterememiştir. Zikrolunan üçüncü mâni, Hidayet Mihriban Hanımın hassa-i irsiyyesi olarak malik olduğu milyonlardır. İsmail Azmi tama-ı mâlda Sarpson'a benzememek için bu maldan bir habbesini kabul etmemeyi izdivaç hususunda şart-ı esâsî ittihaz eylemişti. İsmail, o kadar malı kabul etmemek suretiyle emsalsiz bir tok gözlülük gösterdiği gibi Hidayet Mihriban Hanım dahi mîrâs-ı peder olmak hasebiyle mâl-i helâli bulunan bu servet-i azîmeden vaz geçip kocasının derece-i iâşesiyle kanaate rıza göstererek azim bir tok gözlülük ispat eylemiş oldu.

İşte bu muktezaların netayici bâlâda arz eylediğimiz ihtida

ile izdivaca müncer olduysa da şu netice, mahza İsmail Azmi'nin eser-i fenâtet ve maharetidir.

İsmail olmasaydı, Maya Mihriban Safa Kok Sanc romanı böyle bir netîce-i mes'ûde gösteremeyip yürekler dayanamayacak bir fecaatla nihayet bulurdu.

(İntiha)

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar X

BAHTİYARLIK

Hazırlayan

Nuri Sağlam

ANKARA, 2000

Letâif-i Rivâyât

On birinci cüz
Bahtiyarlık ismiyle bir hikâyeyi havidir.

Muharriri
Ahmed Midhat

Birinci defa
olarak Kırk Anbar Matbaası'nda basılmıştır.

İstanbul
Sene
1302

(İhtar)

Risalenin tekrâr-ı tab'ı muharririn zatına mahsus bir salâhiyettir.

Birinci Bap

«Mektepte»

Bahsedeceğimiz mektep kadim Galatasarayı'nın tahviliyle husule gelen Mekteb-i Sultânî'dir. Hamdolsun sâye-i şâhânede mekteplerimiz çoğalmışsa da sairleri henüz ne bir müverrihin ne de hayalî bir müverrih demek olan romancının iştigal edebilecekleri kadar kadim değildir.

Birinci babımızın sernamesinde "Mektepte" dedik. İmdi haber verelim ki mektebe isnat edeceğimiz hâl dahi Mekteb-i Sultânî'nin üçüncü senesini teşkil eyleyen sınıfta güzâr ediyor.

Mekteplerin çoğalması mekteplilik âlemi ne demek olduğunu yani geceli gündüzlü mektepte bulunan çocukların yatakhane, yemekhane, dershane, teneffüshane gibi yerleri hep ayrı idüğini ve her hanede oraya mahsus olan işler görülüp aksi görülemeyeceğini yani yatakhanede derse bakmak ve dershanede sohbet etmek gibi her mahallin mevzû-ı lehine muhalif hareketlerde bulunulamayacağını karilerimize uzun uzadıya tafsil eylemek mecburiyetinde değiliz. Şu kadarcık bir şey arz edelim ki yatakhaneler şakirdânın yalnız uyku mahalleri demek olup, oralarda uzun uzadıya sohbet edilemezse de birisinden diğerine kol yetişemeyecek kadar uzak olan karyolalarda şakirtler yattıkları vakit uykuya dalıncaya kadar yatak komşularıyla biraz konuşabilirler. Vakıa bu dahi memnu olduğundan geceleri sabaha kadar yatakhaneyi bir ucundan öteki ucuna doğru mesaha edercesine aba terlikleriyle gezen mubassırlar, karyolalar arasındaki her türlü musahabeyi men'e memursalar da uykuya varıncaya kadar bazı ahbap çocukların teati edecekleri kelimâtı işitmemezliğe gelmek dahi bunlar için şakirdân hakkında bir mürüvvet addolunur.

İmdi Mekteb-i Sultânî'nin üçüncü sene şakirdânının yatakhanesinde Senai Efendi ile Şinasi Bey arasında teneffüshane bakiyesi olarak birkaç söz teati olunmaktaydı. Senai şehirlerdeki maîşet-i mütemeddinânenin pek şiddetli ve gayretli taraftarı

olup Şinasi ise bilâkis kır ve sahra âlemini tercihte bulunurdu. Binaenaleyh yekdiğerine yatak komşusu bulunan bu iki sınıf şeriki yataklarına yatmak üzere bulundukları zaman dahi gündüzden bitirememiş oldukları mübahaseyi bitirmeye çalışıyorlarmış gibi bir hâlde bulunuyorlardı. Senai dedi ki:

–Meselâ sizin perestiş ettiğiniz köylülük âleminde pireli bir toprak üzerine serilmiş çerge üstünde yatmakla, şehirlerin şöyle sakız gibi çarşaflı karyolaları üzerinde yatmak müsavi midir?

Şinasi –Sizin pederiniz dahi pireli bir yerde çerge üzerinde mi yatıyordu?

–Siz pederime ne bakıyorsunuz? Pederim gibi bir ağa üç dört köyde bir bulunmaz.

–Sakız gibi çarşaflı karyolalar üstünde yatan şehrîler dahi üç dört mahallede bir bulunmaz. Geçen sabah hamama giderken mektep kapısının parmaklığı önünde çimento üzerine yatmış bulunan bir fakir kadınla üç dört çocuğuna birlikte acımamış mıydık?

–Hakkınız var. Fakat insan köyden ziyade elbette şehirlerde suhuletle bahtiyar olabilir. O kadın çimento üzerinde yatıyorsa da cihanı ve cihanın terakkiyâtını köyde hilâlli çarşaflar üzerinde yatan pederimden ziyade görmüş tanımıştır. Cihanı o kadının görüp tanıdığı kadar bilmek dahi pederimin hayvancasına yeyip içmekten yatıp kalkmaktan ibaret tanıdığı hayata tercih olunur. Zaten pederim dahi böyle söylüyordu. «Oğlum! Bari sen benim gibi hayvan kalma. Şehre git! Oku! Yaz! Terbiye ol! Talihinde varsa paşa bile olursun. Benim gibi çiftçi kalmak bahtiyarlık mıdır?» derdi.

–Garip şey! Benim pederim de aksini söylerdi. «Şehirlerde insanın serveti, ikbali ne kadar çok ne kadar yüksek olursa rahatsızlığı da o kadar artar. Refah ve saadet, büyük cemiyetlerden uzak yaşamaktadır.» derdi.

–Canım köylülük âleminin bu kadar âşığıysanız köylü olunuz! Köye gidiniz! Ben şehirli olacağım.

–Evet! Köye gideceğim! Köylü olacağım. Kendimce ettiğim arzuda talih yardım ederse beni mutlaka köylü göreceksiniz.

–Allah arzunuza nail etsin kardeşim! Beni de arzularıma nail eylesin. Ben kendimde istidat görüyorum. Tahsilime de isti-

dadım derecesinde gayret gösteriyorum. Köylerde Voltaire'ler, Jean Jacques Rousseau'lar, Shakespeare'ler yetişebilirler mi? Ben onlar gibi olmak istiyorum. Hâlbuki babamın istediği gibi bey paşa olmak için dahi insana köy değil şehir lâzımdır.

–Benim muhakememe kalırsa insan vatanına nafi bir adam olmaya çalışmakla beraber asıl kendine nafi bir adam olmalıdır. Nefis her şeye mukaddemdir. Şehirlerde bir adam yine maîşet-i mütemeddinâne muktezasından olmak üzere o kadar çok müşkülât ve mevani içinde bulunur ki sizin gibi genç müteşebbislerden binde birisi bunları iktiham edemeyerek dûçâr-ı fütûr olurlar. Hâlbuki şehirlerde adem-i muvaffakiyyetle dûçâr-ı fütûr olan on binde dokuz yüz doksan dokuz müteşebbisler köyde olsaydılar nefislerine vatanlarına nafi adamlar olmak neticesini daha kolaylıkla ele getirebilirlerdi. Her ne ise lâkırdının en doğrusu demincek etmiş olduğunuz temennidir. Allah herkesi arzusuna nail ve muvaffak eylesin vesselâm.

İki mektep arkadaşının bakiyye-i mübâhaseleri olmak üzere buraya kaydeylediğimiz sözleri bunların hâllerine şanlarına dair bize epeyce malûmat verebilmişlerdir. Anlaşılmıştır ki Senai bir köy ağasının oğlu olup şehirde talim ve terbiye görerek büyük adam olmak, pederinin dahi arzu eylediği bir şey olduğundan şehre bu maksatla gelmiştir. Şinasi ise şehrîzade olduğu hâlde şehirlerin dağdağasından bıkmış usanmış bir adamın oğlu bulunmak hasebiyle insan için bahtiyarlık denen şeyin şehirlerde nasip olmayacağı suretinden ibaret olan tecrübeyi pederinden hazırca bulmuş ve o hikmet muktezasınca hareketi zihnine koymuştur.

Bu iki genci karilerimize daha güzelce tanıtmak için biraz da pederlerinin ahvalinden bahsedelim:

Senai Efendi, Hüdavendigâr vilâyetinin Söğüt taraflarında kâin bir köyde Yamalı Musa Ağa namıyla maruf bir adamın oğludur. Pederinin yekpare bir çiftlik suretinde arâzî-i vâsiası yoksa da kurâ-yı mütecâvireden beş altısında mutasarrıf olduğu haylice cesim kıtaât-ı arziyyenin yekûnu yedi sekiz bin dönüme vardığı gibi en büyük zirvesi Keşişdağı namıyla be-nam olan Toros silsile-i cibâli içine doğru hatsiz hesapsız orman ve meralara dahi maliktir. Bundan maada nerede iki taş çevirmeyi kabil bir su akıntısı rast getirmişse bir değirmen inşa etmek suretiyle isti-

fade eylediği gibi nefs-i Söğüt kasabasında bir ipek fabrikası ve bir han ve Bursa'da beş on dükkândan ibaret akar dahi vücuda getirmiştir.

Musa Ağanın bu memaliki bir değil beş on Musa Ağayı tamamıyla bahtiyar etmeye kâfi olduğu elbette karilerimizin hatırına gelmiştir. Ancak bu hatıra Musa Ağada yoktu. Cemettiği arazi ve emlâkin hüsn-i idâresini yorgunluğuna değmez bir faidecik intaç eder diye bittelâkki yorulmaksızın binlerce kese akçe kazanmak için en büyük hevesini iltizamcılığa vermiş ve filvaki aşarını iltizam eylediği köylerde ahalinin mahsulâtını ta'şire başladıkça südüs ve belki de rub' derecesinde iddialara bilkıyam bîçare köylüler feryat ve figan için hükûmete müracaat edecek olsalar, mecâlis-i hükûmetteki aza ve âyanın hemen kâffesi Musa Ağanın ahbabı veya hemhâli olarak yine köylülerin haksız çıkacakları derkâr bulunmakla bîçareler mültezim ağanın mezalimine ister istemez gerdendâde-i teslîmiyyet olurlardı.

İşte bu suretle Yamalı Musa hakikaten mâl-ı Karûn'a malik olduğu hâlde dahi gözü doymayıp dünyada bir bahtiyarlık varsa o dahi İstanbullu olmaktan ve menasıb-ı devlette bulunmaktan ibaret olduğunu zihnine koymuştu. «Ah! İstanbullu bulunsaydım da bir eyalet valisi değilse bile hiç olmazsa bir sancak mutasarrıfı olsaydım bak o vakit paranın belini nasıl kırardım!» diye her-bar tahassürlerde bulunurdu.

Böyle bir babanın oğlu olan Osman Kâmil pederinden bu yoldaki sözleri hemen beşikte işittiği ninniler arasında işitip bellemeye başlayarak hitap ve cevaba kudret kesbeyledikten sonraysa «Ben paşa olacağım» sözünü âdeta vird-i zebân edinmişti. Çocuk, köyde köy imamı vasıtasıyla hurûf-ı hecâya başlayarak fakat bu gidişle imam derecesinde âlim olsa bile bununla bir büyük memur olmak mümkün olamayacağını Yamalı Musa cezmetmekle çocuğu Bursa'ya gönderip rüşdiye mektebine bilidhal çocuğa bakmak üzere validesini de Bursa'da sûret-i mahsûsada istihzar eylediği haneye göndermiş ve o suretle tezayüt eden masraftan mümkün mertebe istifade yolunu temin için dahi köyde karısız kalan hanesine ikinci bir hanım getirip tezevvüç eylemişti.

Vakıa Osman Kâmil'in validesi şu hâlden asla memnun olamamışsa da Yamalı Musa öyle bir kadının memnuniyetine, adem-i memnûniyyetine kulak verecek takımdan olmadığı ci-

hetle kadıncağız bol bol inkisardan başka kendisine medâr-ı tesliyet bulamamıştır.

Osman Kâmil Bursa'ya geldiği zaman altı yaşında vardı. Beş sene Bursa'da kalıp filvaki tahsilini epeyce ileriye götürdüyse de bu baptaki aferin ne Osman'a ve ne de rüşdiyeye verilmeyip yalnız validesine şayesteydi. Çünkü kadıncağız yılda birkaç kerecik Bursa'ya gelip kendisini gören bir zevç ile hayalini iştigal edemediğinden bütün kuvvetini oğlunun terbiyesine vermiş ve rüşdiyeden maada Vali Paşa'nın divan efendisi vasıtasıyla haricen dahi yazı meşki ve Fransızca mukaddimâtı gibi dersler zam ederek çocuğunu Bursa için mümkün olabilen derecenin biraz da fevkinde terbiyeye muvaffak olmakta bulunmuştu.

Çocuk on beş yaşındayken Bursa Rüşdiyesi'nden birincilik şehadetnamesiyle çıktı. Bazı dostlar Osman Kâmil'in idadiye mektebine verilmesi nasihatında bulunarak validesi dahi terbiye-i askeriyyenin kıymetini takdire muktedir âkıle bir kadındıysa da pederinin arzusu çocuğu asker etmek değil mülkiye tarikinde büyütmek olduğundan validesi çocuğunun bu mektebe ithalini Yamalı Musa'ya ihtar edince Musa Ağa Mekteb-i Sultânî'de neler okunduğunu ve ne ücretle çocuğa bakıldığını tahkike başladı.

Hesap, hendese, fizik ve kimya gibi şeylerin ne olacaklarına bir türlü akıl erdiremeyerek hele Fransızca lisanı Ağa'nın bilkülliye suratını ekşittiyse de badema bu mektepten çıkanlardan maada kimsenin büyük adam olamayacağını ve hele politika memurlarının bile bu mektepten neşet edeceklerini işitince işte bu arzuyu def kabil olamadığından biricik oğlunu Mekteb-i Sultânî'ye vermek mecburiyetine katlandı.

Çocuk, Mekteb-i Sultânî'ye verilinceye kadar aradan iki sene daha zaman geçmiş olduğundan validesiyle beraber on üç yaşındayken İstanbul'a gelmişse de vürutları kasım üzeri vaki bulup kendilerini toplayıncaya kadar bir iki ay daha zaman geçtiğinden ve yaz tatilini müteakip mektebe kaydolunacak çocuklar yazılıp sınıflar dahi derse başlamış olduğundan çocuk o sene dahi Mekteb-i Sultânî'ye girememişti.

Ya bir sene daha çocuk boşta mı kalsın? Hiç Bursa Rüştiyesi'nden bişşehadetname çıktıktan sonra validesi kendisini iki sene boş mu bırakmıştı ki bir sene daha boşta kalsın?

Bursa'da çocuğu bir yandan medreseye gönderip Arabî ve Farisîde ilerlettiği gibi yazı karalamakta dahi gereği gibi ilerletmiş ve çocuğun İstanbul'daki zamanı da boş geçmemek için tahsil ve terbiyesinde hep bu yolda müdavemet göstermiştir.

Dünyada yegâne ümidi bu oğuldan ibaret bulunan kadıncağız o zamana kadar oğlunun hitan ve bed-i besmele cemiyyetlerini dünyaca en büyük mürüvvetlerden addettiği gibi İstanbul'daki hocası çocuğa ketebe verince bu resmi bahtiyarlığın daha büyüğü olmak üzere telâkki eylemiştir. İşte Yamalı Musa'nın oğlu Osman Kâmil'in ismi bu ketebe resmi münasebetiyle Senai'ye tahvil olunmuş ve ondan sonra Mekteb-i Sultânî'ye dahi ithal edilmiştir.

Senai'nin daha çocuklukta vird-i zebân edinmiş olduğu «Ben paşa olacağım» sözü pek çok zamanlar dilinden düşmemiş olduğu gibi bu sözün hükmü hiçbir zaman dilinden düşmeyip işte ezcümle Şinasi ile olan mübahesesinde dahi yine bu hüküm üzerine bahsi yürütmüştür. Şu kadar ki aklı başına geldikçe «Ben paşa olacağım» sözünün muvâfık-ı terbiye olamayacağını bittakdir yalnız şehirlerde alınacak terbiyeyle varılacak meratibin gayesine varmayı emel edinmiştir.

Şinasi'nin babası şehrî olduğunu biliyoruz. İmdi öğrenelim ki maldar bir adam değildir. Bu adamın ismi Semih Efendi olup anasl tarîk-i ilmiyyeden yetişmiş ve mülkiyeye tahvîl-i memûriyyet ederek maarifçe iktisabâtı akranına faik olduğu gibi epeyce büyük memuriyetlerde bulunmuşsa da her memuriyetin maaşı ona göre masarıfı mültezem olup Semih Efendi'yse bu isminden ziyade «Afif» ismine isbât-ı liyâkat eyleyecek kadar erbâb-ı iffetten bulunmakla dört parayı bir yere koyarak zenginliğe çalışmaya muktedir olamamıştı.

Semih Efendinin maarifçe iktisabâtı akranına faik olduğu gibi kuvve-i zekâsı yüz binde bir adama nasip olamayacak mertebede olduğundan ahvâl-i âlem hakkında pek müdekkikane tetebbuâtı vardı. Kendi müstahrecâtı olan hikmetiyle derdi ki: «Memur olan adam maaşı mukabilinde bütün ömrünü ve kuvâ-yı ömrünü devletine milletine satmıştır. Bu adam umûr-ı memûresinden ve devlet ve milletinin hizmetinden maada hiçbir şeye zihin ve zamanını sarf etmemelidir. Sarf ederse bunu dahi bir ihtilâs addetmelidir».

Vakıa şu sözleri söylediği vakit Semih Efendi Şeyhuhet ve tekaüt zamanını ve bahusus evlâdının sinn-i rüşde vusulüyle ekmeğini kazanmaya iktidar kesbedebilmesinden evvel kendinin vefatını dahi düşünerek askerlik mesleğinde olduğu gibi mülkiye mesleğinde dahi mütekaidîn ve eytam ve eramil için bir çare düşünülmedikten sonra memurların kendi bulunduğu gayrette bulunmaları semahatın derece-i ifrâdı olacağını dahi düşünürdü. Bahusus adamcağızın bu düşünceleri sanat ve ticaret tariklerinin memuriyet tarikine rüçhanını hükmettirmek neticelerine kadar dahi varırdı. «Bir sanat veya ticarette fetanet ve gayret semeresi olarak milyonlar kazanmak mümkündür. Memuriyetteyse iffet ve sadakat ve istikamet feda edilmedikten sonra böyle bir servet kazanmak kabil olamaz» derdi. Ne çare ki on yaşına kadar sanat ve ticarete dair her şeyin cahili olan adamcağızın bir de o cihete tebdîl-i tarîk etmesi mümkün olamadığından her tahassürünün neticesi bir âh-ı câncâha müncer olarak oğlu Şinasi'ye «Ben bu dünyada bahtiyar olamadım. Bari sen bahtiyar ol» diye bütün bu mütalâatını serdeylerdi.

İşte Şinasi dahi köylülük âlemi hakkında peyda eylemiş olduğu efkâr ve mütalâatı bu suretle pederinden ahz ve telâkki eylemiştir.

Şinasi'nin maârif-i ibtidâiyyeye ne yolda tahsil eylediğine dair tafsilât vermeye muhtaç ve mecbur değiliz. Semih Efendi maarif-mend ve hikmet-tıynet bir zatın oğlu mektebe bile muhtaç mı olur ki maârif-i ibtidâiyyesini nasıl tahsil eylediğine dair ahz-ı malûmâta lüzum ve mecburiyetimiz olsun? Binaenaleyh çocuğun talim ve terbiyesine dair tafsilât vereceğimize şunu arzedelim ki:

Bir gün Semih Efendi birkaç ahbabıyla ahvâl-i âleme dair bahsediyordu. Memuriyet ve sanat ve kesp ve ticaret hakkında şimdiye kadar bize malûm olmuş bulunan efkârını dostlarına anlatıyordu. İçlerinden birisi «A sultanım! Oğlunuzu sanatkâr veyahut tacir edecekseniz şöyle pek de zengin bulunmadığınız hâlde senevî üç beş kuruş masrafa tahammül ederek Galatasaray'a yazdıracağınıza bir sanata çırak verseniz kavliniz ile fiiliniz daha mütenasip düşmez miydi?» deyince koca hakim gayet lâtif bir tebessüm eyledi. Dedi ki:

–Efendim! Ben oğlum sanatkâr olsun diyorsam yorgancı ve-

yahut yemenici çırağı olsun demiyorum... Ben oğlum tacir olsun diyorsam bakkal veyahut attar olsun demiyorum. İstanbul ve Galata ve Beyoğlu mağazalarını gezip sanayiin derece-i terakkisine dâll olan bunca icazkârâne masnuâtı görmüyor musunuz? Üstatlarından gördüklerinden başka bir şey yapmayanlar bu âsâr-ı mevcûdâne bu mamûlât-ı muhteriâneyi meydana koyabiliyorlar mı? Bahçekapısı ve Galata gibi merâkiz-i ticâriyyede bulunan mağazaları görmüyor musunuz ki derunlarında birer yazıhaneden başka bir şey bulunmadığı hâlde size iki kelimeyle iki bin kese akçelik mal devrediyorlar bunlarla kırk paralık kuru kahve satan tacir arasındaki farkı bulamıyor musunuz? İtikadımız veçhile tahsil ve talim yalnız devlet memuriyeti mesleğinde bulunanlara mahsus olacak da başkalarına maarifin lüzumu görülmeyecekse cihan terakkide hayretfermâ-yı ukûl olan ihtiarât ve keşfiyât kabil olabilir miydi? Ben oğluma maarifçe muhtaç olduğu behreyi vereyim ve âlemde emr-i maîşetçe hâsıl edebilmiş olduğum netîce-i muhâkememi dahi miras bırakayım da kendisi fiilinde muhtar olduğu zaman nasıl isterse öyle hareket eylesin. Ben şimdi kendi kendime düşünüyorum ki ben Şinasi'nin nasıl babasıysam benim de öyle bir babam bulunmuş olsaydı ben bahtiyar olabilirdim. Cenabıhak bir kimseyi bahtiyar etmek için ne verebilirse bana vermiştir. Vücudum sakat değil tam! Aklım nakıs değil kâmil! Tab'ımda tembellik yok çalışkanlık var! Mütâlâa-i hükmiyyem miskinliğe rızadan ibaret değil bahtiyarlık arzusundan ibaret! İşte Cenabıhak bunları her kime verirse o adam bahtiyar olabilir. Fakat aldığı terbiye ve peyda eylediği meslek benim terbiyem ve benim mesleğim olmamalıdır. Benim Şinasi'ye verdiğim terbiye ve ona gösterdiğim meslek olmalıdır.

İşte Semih Efendi'nin ahbabına arzettiği şu hulâsa kendi oğluna verdiği terbiyenin hulâsası olup bu hikmete mebniydi ki Söğütlü Yamalı Musa'nın oğlu Senai Efendi maîşet-i mütemeddinâne içinde mukbil olmak hevesindeyken İstanbullu Semih Efendi oğlu Şinasi maîşet-i mütemeddinâne haricinde bahtiyarlık aramayı zihnine koymuştu.

İkinci Bap

«Senai»

Beyoğlu'nda Flâmme kahvehanesini acaba karilerimiz unuttular mı? İhtimal ki pek çokları bunun vücudundan haberdar bile olmadılar. Öyleyse hiç şüphe etmemelidirler ki bundan dolayı en bahtiyar olanlar da kendileriydiler. «Niçin» mi dediniz? Onu şimdi anlarsınız.

Flâmme «alev» manasına olduğundan bir zamanlar «Centilmenlerimiz Flâmme'da alevi aldı» tarzındaki zarafetler pek ziyade tahsin olunurdu. Gariptir ki bundan altı yedi sene evvel Flâmme'ın kendisi dahi alev alarak dört duvardan ibaret kaldıktan sonra dâire-i belediyye Beyoğlu Büyük Caddesi'nin tevsii maksadına mebni o muhterik duvarları dahi feda eylediğinden bina zemine beraber yıkılmış ve şimdi yerine güzel bir tuhafçı mağazası ve üzerine dahi üç dört katlı âlâ bir hane bina olunmuştur.

Flâmme için birçok lâkırdı söyledik de hâlâ Flâmme'ı tarif etmedik değil mi? Flâmme bir haneydi. Fakat eski zaman usulünce hane sayışmak lâzım geldikte pek çok haneler Flâmme içinde dahil bulunduğu görülürdü. «Hane! Hane! Hane?» denilip de meselâ «misafirhane» denildi mi? Flâmme'ın bir ismi söylenmiş olur. «Kahvehane» deniliyorsa bir ismi daha söylenmiş olur. «Meyhane!» bu da bir ismidir. «Tiyatrohane!» bu da Flâmme'ın bir adıdır. «Mızıkahane ve hanendehane!...» Flâmme'ın iki ismini birden söylemiş oldunuz. «Kumarhane!...» En mühim adlarından birini andınız. «...hane!...» Daha ilerisine varmayalım. Flâmme'da alevi alanlar yalnız âteş-fürûzân heva ve hevesten ibaret değildiler. O kadar kumar yangınları görülürdü ki kül olmuş bulundukları keselerinde beş para kalmamak şöyle dursun beş para edebilirse keseyi dahi kumara basmak gayretinde bulundukları hâlde reddedilmiş olmakla meyus görünürlerdi.

Elhâsıl Flâmme bir âteş-i sûzândı. Herkesi yaktı. Nihayet ateşi kendi derununa sığamayarak kendi kendisini de yaktı.

İmdi şu satırlarımızı okuyan kariler miyanında Flâmme'ı tanıyanlar varsa mutlaka yürek yakacak bir hâline dahi duçar olmuş bulunacaklarından şimdiki hatıraları henüz yüreklerini cızlatır.

Avrupadan gelir gelmez Flâmme'a başvurarak ilk şöhretle-

rini orada arayan sanatkârân-ı nisvân İstanbulca hakikaten en ziyade şöhret almış olanlardır. Şimdiki Konkordya şimdiki Alkazar acaba bir şey midir? Hâlbuki bir zamanki Elhamra'lar bir zamanki Kafe Kristal'ler bile Flâmme'ın yanında pek sönük kalırlardı. Vakıa bunlar kapıların önünü binlerce gaz lemalarıyla donattıkları hâlde Flâmme'ın bir arşın kalın eski kârgir duvarlarına delinmiş olan irtifaı arzından pek az ziyade ve «müstatil» tabirinden ziyade «murabba» vasfına seza pencereleri içli dışlı iki kat camdan maada bir de demir kapaklarla mestur olmakla dışarıdan bakanlara hiçbir lem'a-i teşvîk göstermezdiyse de onun alevi derununda olduğundan erbabı muhkemen mestur bir fener etrafında dönen pervaneler gibi hep Flâmme kapısına koşuşurlardı.

Bu âlemlerin erbabına meselâ «Finet» ismini verecek olur isek derhâl tanıyıp derler ki: «Evet! Cihanı Elhamra'ya celp eden bir hanende kızdı.» Hâlbuki hata ederler. Finet ilk şöhretini Flâmme'da kazanarak o parlaklık halkın bıkkınlığıyla mestur ve münhasif olduktan sonra Elhamra'nın binlerce gaz lem'aları miyanında bir daha parlamak için Elhamra'ya iltica eylemiştir.

Biz burada «Finet» demekle Flâmme'ın en mahir sanatkârlarından birisini anmış olmadık. Asıl maksadımız «Rizet» demekti. Rizet'i kim tanımaz? Bir kadında ümit olunamayacak kadar kaba davudî olan o ihtizazlı seda hâlâ bugün bile kimin kulaklarında tanin-endaz olmaz? Okuduğu ciddî şarkıların ciddiyetine mütenasiben sedası gibi çehresinde dahi asar-ı ciddiyyet göstermek bilinhisar kendi mahsusâtından olan o sanatkârın tavırları enzâr-ı erbâb-ı dikkatten zail mi olur? Ya ciddiyete zevzeklik karıştırmak ve tâbir-i dîgerle zevzekliği ciddiyet suretinde satmak maharetine faik olan o sanatkârın «Marseyez Feminin» şarkısı hangi hatırlardan çıkar?

Bir geceydi ki Flâmme'ın parlak gecelerindendi. Rizet «Mastık-ı Türk» diye bütün meşrûbât-ı cihâna faikiyetini iddia eylediği Sakız mastıkasından aralıkta bir kendisine vaki olduğu üzere birkaç kadeh ziyade yürüterek taamda yine kendi tabirince «biftek sur biftek» diye iki bifteği üst üste ekl için bir şişe dahi Bordo şarabını son katresine kadar takdir eyleyerek Flâmme'a mahsus alevlerle alevlenmişti. O gece Flâmme hınca hınç dol-

muştu. Rizet'ten evvel birkaç hanende çıkıp şarkılar okumuşlarsa da halkın bunlara tahsin yolunda ettikleri alkışlar tahsîn-i def'î yolunda soğuk şeyler olup herkesin intizarı müştakînini üzmek için en sonra çıkan Rizet'e munhasırdı.

Rizet Rizet diyoruz. Acaba bu kadın nail olduğu şöhrete isbât-ı liyâkat edebilmesine mütenasiben güzel miydi?

Heyhat!... Yalnız hüsün ve cemal câlib-i rağbet-i âmme olacaksa Rizet'ten önce Flâmme'daki resimler şöhret kazanırlardı. Rizet zayıf bünyeli uzunca boylu ziyadece esmer çehreli bir kızdı. Hatta «kız» dediğimize bakıp da gençliğini hükmetmemelidir. «Kadın» diyecek olduk. Kadın diye kadın kadıncık olanlara denileceği ve Rizet'se oralara yanaşamayacağı için bu lâfzı istimal edemedik «Karı» demek pek kaba düşeceğinden bunu bilmecburiye diyemedik. Başından henüz nikâh geçmeyenlere «matmazel» denildiği için biz de kız dedik.

Bazı kere nahif ve esmer olanlar dahi güzel olurlar. Bunlara da «esmer güzeli» derler. Hâlbuki Rizet oldukça çirkin bir kızdı. Maahaza hep gülerdi. Kendisine elli liralık yüzük veya bilezik ihda edene de gülerek teşekkür ederdi. Kendisine elli paralık bir bira ihsan edene de gülerek teşekkür ederdi. Ya her ikisine de gülmekte hakkı yok muydu?

Elli liralık hediye sahibinin mutlaka âkıbet-i muhakkakasına peşin olarak gülerdi. Elli paralık bira takdim eden zavallıya ise mücerret daha ziyadeye kudreti olmayan acezeden iken hâlâ filân geliyor hâlâ kendisine alevlenip yelteniyor diye gülerdi.

Bu kız hakikaten çirkindi. Tıpkı bülbül gibi! Çirkinliği kadar sesi muhrik kendi sebük-ruh tab'ı lâubaliydi. Çok para kazanmış hâlâ da kazanıyorken Rizet'te henüz dünyalık denilen şeyden eser olmadığı bedihîydi. Çamaşırcısının hesabını görür. Bir mendil ile bir jüponun unutulmasından muaraza çıkararak kadının iddiasından bir frank elli santim keser. Ertesi gün çamaşırcı kadın gelir hemşiresi hasta olduğundan bahisle ileride yıkayacağı çamaşıra mahsuben para ister. Rizet mahsuben değil ianeten bir şey vermek ister. Parası olmadığından Flâmme müdürüne gidip alelhesap bir miktar istediği hâlde her zaman böyle ianeler sadakalar için para almaktan dolayı iki buçuk üç aylığını evvelden almış bulunduğu hakkındanki ihtarı «Sen adam olmayacak-

sın Rizet! Alıp verdiğini bilmiyorsun!» tarzında bir de tekdirle beraber alır. Hâlbuki hemşiresi hasta olan çamışırcıyı eli boş gönderemeyince kulaklarından kırk liralık küpeyi çıkarıp çamaşırcıya verir. Verir de o hesabı çamaşırcı hesabına sokmaz ve bunun için Rizet'te bir para bulunmaz.

Rizet çirkindi. Fakat çirkinliği yalnız yüzünden ibaretti. Yüzünden maada her şeyi güzeldi. Bu sebebe mebniydi ki Flâmme'a müdavim olanların kâffesi de mehîb-i hevesiyle alevefşândılar.

Ne diyorduk? Rizet'in şevkli bir akşamını söylüyorduk. Merâtib-i ma'kûsesince ikinci üçüncü sanatkârlar rağbeten ya kerhen dinlendikten sonra herkes Rizet'in vüruduna muntazırdılar. Rizet çıktı. Gayet güzel bir gemici şarkısı çağırmaya başladıysa da o kadar tehalükle intizar edilen Rizet'i dinleyen var mı? Bir el şakırtısı bir ayak tepintisi bir baston takırtısı ve bir tabak çevrinti takırtısı miyanında «bravo!» avazeleriyle beraber bir de «marseyez feminin» sedaları Flâmme'ın kalın duvarları içine sığmamaya başladı.

Kız şarkıyı bitirdi. Şarkı biter ama şakırtı biter mi? Birkaç defa Rizet kayboldu. Yine getirildi. Halkın emeli kıza «marseyez feminin»i çağırtmaktı. Rizet'in emeli halka naz etmekti. Artık bu niyaz ve naz esnasında el çırpmadan çatlamadık avuç mu kaldı?

Patlamadık avuçları görmedik. Fakat eldiven patladığını gördük. Sahneye karîb bir tekerlek masa yanında oturan bir şık bey telebbüs eylemiş olduğu açık bir renk elbiseye mütenasiben ellerinde açık renk eldiven bulunduğu hâlde çıplak elle Rizet'i alkışlamaktan utanarak eldivenli elleriyle alkışlamak için eldivenleri patlatmış ve zeki ve zarif Rizet bu iltifatı pek köylücesine bir nezaket bularak buna dahi ağzı kulaklarına varırcasına gülmüştü.

Ettiği alkış pek köylücesine pek kaba bir alkış görerek Rizet'in gülmüş olduğu delikanlının bizim Senai olacağını zannedebiliyor musunuz? Evet bu delikanlı Senai'ydi. Hem de şöyle sadece Senai değil. Senai Beyefendi! Daha ziyade anlatmak için «Yamalı Musa oğlu» demek isterdik ama Senai'nin bu şöhreti İstanbul'da olmadığından onu demeye muktedir olamadık.

Senai, Galatasarayı'ndan çıkmış ve devâir-i hükûmetten birisine devama başlamışsa da on yedi on sekiz yaşındaki zengin ve heveskâr bir çocuk için mektepten bu suretle çıkmak bir dâr-ı esâretten kurtulmak hükmünü almıştı.

Şehrîler maişeti dahilinde büyümek arzusunda bulunan Senai bu arzusunu maarifçe derece-i iktisâbâtına tebaiyeten ileriye götüre götüre bir dereceyi bulmuştu ki iddiasınca asıl şehir Frengistan olup ona nispetle İstanbul dahi büyücek bir köy kalırdı. Binaenaleyh bir şey iyi ve şân-ı medeniyyete lâyık olmak için mutlaka Frenge mensup olmak lâzım gelip alaturka olduktan sonra hiçbir şey Senai'nin nazarında memduh olamazdı.

Senai Osmanlıların yemekçe içmekçe yatıp kalkmakça usullerinden hiçbirisini beğenmeyip hatta devâir-i hükûmetin usûl-i idâresini dahi beğenmediğinden böyle barbarcasına bir usule tebaiyetten kendi alafranga hevesâtına tebaiyeti tercih eylemiş ve yalnız Hariciye Nezaretine mensubiyeti ileride sefirliğe kadar yol açacağı münasebetiyle mümkün mertebe alafrangaya karîb görerek gönlü o daireye epeyce meyletmekte bulunmuştu.

Meyli diplomatlığa olduğuna göre bari o yola sülûk etse ya?

Böyle şeylerin Senai nazarında hiç acelesi yoktur. Senai nefsine o kadar mağrurdur ki hangi gün nezarete müracaat eylese istediği kaleme çırak edilebileceğini ve hangi safarette bir ser-kitabeti açılacak olsa iltimas eder etmez oraya nasbolunacağını muhakkakattan olmak üzere hükmeylerdi. Kendi kendisine derdi:

–Onlardan aylık isteyeceğim yok. Yıllık isteyeceğim. Avrupaca dahi safaretler maiyetlerine hep zengin olan zadegân tayin olunurlar. Memuriyetlerinden aldıkları beş on lira maaşla o memuriyetlerin şanını muhafaza kabil midir?

Dikkat buyuruluyor mu ki bizim Yamalı Musa oğlu Osman kendi hayalinde kendi mertebesini zadegânlığa kadar nasıl vardırıyor?

İşte bu kafada olan Senai eğlence cihetince dahi alafrangayı tercih ederek Flâmme'ın en başlı müdavimlerinden ve Rizet'in en büyük ahbabından olmuştu.

Rizet halkın avuçlar ve eldivenler patlatarak vuku bulan iltimaslarını kabulle talep edilen şarkıyı okuduktan ve hatta

birkaç kere tekrar ettikten sonra istirahat için kendi hususî odasına çekilmekle sanatkâr matmazele «bonsuvar» demeyi medeniyyet-i Frenkâne şanının birinci muktezayâtından addeden Senai fırladı kalktı. Kızın odasına kadar can attı.

Senai, burnunu yere sürercesine bir «reverans» yaparak «Bonsuvar Rizet» deyince Rizet cevaben «Bonsuvar prens!» demesin mi? Senai bu tavsiften epeyce mahcup oldu. Dedi ki:

–Prens mi? İşte bu pek ziyade!

–Neden ziyade olsun? Almanya'da hükümdarlar var ki ülkeleri sizin pederinizin köylerinden birisi kadar bile değildir. Pederinizin yalnız çobanları iki yüz elli üç yüze vardığını geçen gün söylüyordunuz. Bazı Alman prenslerininse ordularının mevcudu seksen nefere varmaz.

–Orası öyle ama...

–Aması filânı yok. Siz Avrupada olsaydınız kendinize emlâkinizden en meşhur olanın ismiyle tesmiye ettirerek meselâ «Senai de Söğüt» dedirtirdiniz.

Senai, Söğüt'ü o kadar şık bulmadı. Kendi arazileri içinde bir mevkiin ismi «Berrakpınar» olduğundan bunu manasıyla beraber Rizet'e ihtar edince şu parlak ismi o dahi beğenerek ve yalnız prens ünvanını biraz ifratlıca görerek fakat «Senyör de Berrakpınar» tesmiyesine kimsenin diyecek bulamayacağına şataretli kahkahalar ile karar verildi.

Bu ünvan Senai'ye bedava mı verildi zannedersiniz? Bedava olarak selâm bile verilmez. Matmazel Rizet'e yirmi sekiz liralık bir broş takdim olundu. Garabet bunda değil. Asıl garabet ünvân-ı mezkûrun Senai tarafından ciddî olarak kabul edilmesindedir. Senai ahmak bir herif olsaydı bu kabule istiğrap edilmeyebilirdi. Zekâsı yolunda olduğu hâlde mücerret alafrangalığı ve mahza azamet-füruşluğu için böyle bin ünvan kabul edilmiştir. Ondan sonra Senai Fransızca yazdığı mektupları «S. de Berrakpınar» diye imzaya başladı. Yalnız Türkçe olan mektuplarına bu imzayı koymazdı. Koyamadığından dolayı hiddet dahi ederek derdi ki:

–Evvelâ böyle şeyleri Türklerden kimler anlayabilir? Saniyen «Berrakpınar'ın Senai'si» diyecek olsak bunlardan o mevkiin sahibi demek manasını istihraç mümkün olur mu? İşte in-

san bu Türkçede bir isim bir ünvan sahibi olmaya bile muktedir olamıyor.

Senai'nin validesi Cihangir taraflarında bir hane mübayaa ederek oğluyla beraber oturmakta ve kocası Yamalı Musa'nın hane masrafı olarak tahsis etmiş olduğu sekiz lirayla kendisini pekâlâ geçindirmekteyse de Yamalı Musa'nın Senai'ye tahsis etmiş olduğu on lira aylık kifayet etmek şöyle dursun validesinin dizi altınları ve gerdanlık ve bilezik küpe yüzük gibi elmasları dahi bir yandan sökülüp gitmekteydi. Hâlbuki Berrakpınar senyörü için bunlar dahi kifayet edemediğinden ve Avrupaca zadegânın parasız kaldığı zamanlar velileri vefat ederek mirasa konduklarında tesviye edilmek üzere borca girdikleri dahi Senai'nin malûmu bulunduğundan Senai Beyefendi bir yandan da bu yoldaki istikrazatla senyörlük şanını ikmal eylemekteydi.

Zavallı annesi oğlunun en büyük mürüvvetini görmek için Senai'yi evlendirmek arzusunda dahi bulunuyordu. Fakat Senai'nin teehhüle takarrübü kabil mi? Validesi «Evladım! Geçinmeyecek ne başımız var? Çıtı pıtı bir kız alıp güzel güzel geçiniriz» dedikçe Senai bu sözleri pek sade pek pespayegâne pek alaturka bularak âdeta kendisine hakaret addeder ve validesi bundan fukara kızı istemediği manasını çıkararak «Ben oğluma paşa kızı bile alırım» dedikçe Senai bu söze daha ziyade kızardı. Nihayet validesi «Ya oğlum derdin nedir? Nasıl bir şey istiyorsun? Söyle de istediğin gibisini bulayım» der idiyse de Senai'nin meramını validesi anlayabilir mi ki anlatsın?

Vakıa Senai teehhülün alafrangaca pek de ehemmiyet verilecek şey olmadığını henüz nazarıdikkate almamıştı. Hatta seveceği bir kızla teehhülü arzu dahi etmekteydi. Ancak onun sevebilecği bir kız kibarzade güzel zengin olmaktan maada okur yazar olmalı hatta Fransızca bilmeli musikiye mensubiyeti bulunmalı elhâsıl bir Avrupalı kız gibi olmalı. Yoksa alacağı kız kadın kadıncıkmış dikiş diker nakış işler oya yapar bez dokur yemek pişirir işinin gücünün sahibi olabilirmiş!... Hiç Senai buralarda mıdır? Herif bir modistre bir aşçı bir yukarı hizmetçisi istemiyor. Kendisi Berrakpınar Prensi olduğu gibi yine Berrakpınar'a lâyık olabilecek bir prenses hevesinde bulunuyor. Bu hevesini validesine nasıl anlatsın?

İşte bizim Yamalı Musa Ağazade Senai Beyefendi maîşet-i

mütemeddinâne âleminde şu mertebeyi bulmuştu. Vakıa tahsil yolunda olup hele Fransızcası pek mükemmel idiyse de Mekteb-i Sultânî'ye gideliden beri Türkçeye ehemmiyet vermediğinden Arabîden Farisîden çocukluğu zamanında tahsil etmiş olduğu miktarı muahharen Osmanlıcaya tatbik edemeyerek lisân-ı mâderzâtınca pek ziyade geride kalmıştı. Ama Senai bu kusuru kendisinde bulur mu? Kusur hep Osmanlı lisanında hep Osmanlılıkta! Böyle barbar bir halkın gayr-ı muntazam lisanını mükemmelen tahsil kabil olur mu ki zavallı çocuk tahsiline muktedir olabilsin? Bazı pek canı sıkıldıkça kendi kendisine derdi ki:

–Canım! Farisîde «peder» Arabîde «eb» derler. Farisî ve Arabî lisanları Osmanlıcanın mahall-i iktibâsı addolunur. «Peder-i âcizânem» demek hata addolunmaz da «eb-i âcizânem» denildikte herkes güler artık buna akıl mı erdirilebilir?

Netîce-i kelâm Frenklikten başka hiçbir şeyi beğenmez bir adam olmuştu. Hatta cihanda kendisinden başka hiç kimseyi beğenmediği hâlde kendisinde dahi beğenmediği yalnız bir şey olup o da Osmanlı doğmuş bulunmasından ibaretti. Bunu düşündükçe kemâl-i tahassüründen derdi ki:

–Ah! Pederimin bu kadar emlâki Avrupada olsaydı da ben dahi Avrupada doğmuş bulunsaydım gerçekten bir marki veyahut kont olurdum. Türk doğmuş bulunduktan sonra velev ki zadegândan velev ki ağniyadan ol yine Türksün barbarsın vesselâm!

Senai'nin gençlik anvalini şu kadarcık görmüş olduğumuz hâlde şunu da tahattur etmeliyiz ki Senai an-asl köylülüğü istemeyip şehrîlik âleminde bahtiyarlık aramakta bulunduğuna göre eğer İstanbul şehrîliğine mahsus olan bahtiyarlığı aramış olsaydı bu bahtiyarlığın epeyce büyük bir derecesine nail olarak gençliğinden pek güzel istifade eyleyebilirdi. Nazarında İstanbul bir büyük köy menzilesine inerek asıl şehirse Avrupa olarak tahakkuk eyledikten sonra Senai bir kere maîşet-i Osmâniyye dairesi dahilinde bulunabilecek bahtiyarlıktan kendini mahrum etti. Hâlbuki asıl temeddün addettiği alafrangalık âlemine dahi girememiştir. Zira Avrupa maişeti Flâmme gibi yerlerde rezilâne sürtmekten ibaret olmayıp namuslu terbiyeli kibar âlemine mensup olan Avrupalılar dahi bu rezaleti kat'an kabul etmemektedirler.

Bari Senai içinde bulunduğu israf ve safahat âleminde olsun

kendini bahtiyar bulabiliyor muydu? Zira en doğru bir tarifine göre bahtiyarlık demek insanın bahtiyar olduğuna inanıp mutmain olması demektir.

Heyhat! Senai şu devam eylediği safahat ve israf hayatında dahi kendisini bahtiyar bulamıyordu. Zavallı çoçuk nasıl bahtiyar olabilsin ki bahtiyarlığının esbâb-ı mütemmimesi olmak üzere her ne hülyada bulunursa hülyalarından hiçbirisini mevki-i icrâya çıkaramıyordu. Meselâ akdem-i âmâli Avrupaya gitmek olduğu hâlde gidemiyordu. Bu emelini icra için akçeye muhtaç olduğu hâlde bulamıyordu. Akçe bulması pederinin vefatına vabeste olduğu hâlde babası ber-hayattı. İçinde yaşadığı safahat âleminde ayniyle bir Frenk gibi davranmak ve kendisini Osmanlılıktan hariç göstermek istediği hâlde bittabi her hâl ve tavrı Frenkliğinin acemiliğini gösterip ashap ve ahbabına kendisini gülünç ettiriyordu. Meselâ Flâmme kahvehanesinde bir konsulitçi tellâlı Senai'nin uşağı olamazken şu maîşet-i sefîhânede yine Senai'den mahir görünerek zavallı Senai onun dahi mağlûbu mahcubu oluyordu.

Hele bu mahrumiyetlerin kâffesine faik olmak üzere Osmanlı takımı dahi Senai'yi «düzme frenk» ve «tatlı su frengi» gibi teşbîhât-ı muhakkırâne ile bihakkın istihzada bulunurlardı ki işte böyle her cihetten mahrum ve bed-nam olan zavallı çocuk için şu dünya bahtiyarlık dünyası değil hakikaten safalet ve ıstırap dünyası olmuş kalmıştı.

Üçüncü Bap

«Şinasi»

Hüdavendigâr vilayeti dahilinde Sultanoku Sancağı'nda bulunuyoruz. Mevsim dahi kasımı yirmi gün geçmiş olan bir zamandır.

Bir Anadolu haritasına nazar edildiği zaman vatanımızın bütün dünya yüzünde azim bir bâğ-ı irem olmaya salâhiyet şanıyla yaratılmış bulunduğuna insanın şüphesi kalır mı? Karadeniz ve Marmara ve Bahr-ı Sefîd vatanımızı üç taraftan maattezeyyün ihata etmiş ve Fırat ve Dicle gibi büyük nehirler dördüncü denizimiz olan Basra Körfezi'ne doğru süzülüp Bahr-ı Ahmer dahi beşinci denizimiz olarak Bahr-ı Muhît-i Hindî'ye doğru bize yol açmakta bulunmuştur.

Vatanımızın şu letâfet-i umûmiyyesi miyanında enzâr-ı hayret bilhassa Hüdavendigâr vilâyet-i celîlesine mansup ve münhasır kalır. Toros silsilesinin en güzel şubeleri bu vilayet dahilindedir. Sakarya Kırkpınar ve Nilüfer gibi en güzel nehirler bu kıt'a-i mübâreke dahilinde çağlar. Dağları dağlıktan muntazır olan letafet ve menfaatin her türlüsünü havi ve ovaları ovalardan beklenebilen hüsün ve muhassenatın kâffesini camidir.

Karilerimizin hayallerini sevkeylediğimiz Sultanoku Sancağı'ysa Sakarya nehrinin sâhil-i yesârı üzerinde bulunup Porsuk çayı ve Pitekas deresi gibi akarsuları ve tatlıca mütemevviç arazisiyle en ziyade câlib-i enzâr-ı hayret olan bir yerdir. Hele Osmanlılık şaşaasının uyûn-ı cihânı kamaştırmaya başladığı sancak bu sancak olmakla şu yüzden dahi burasının Osmanlılar nazarındaki kutsiyeti hiçbir şeye kıyas kabul edemez.

İşte mevsimin rûz-ı kasımdan yirmi gün sonra olduğunu haber verdiğimiz bir zamanda şöyle güzel bir sancak içinde bulunuyoruz.

O sancağın dahi vasat-ı şimâl-i garbîsindeyiz ki Pitekas deresinin Ermeni dağından nebean ederek Ermeni derbendini geçtikten sonra Bozok ovasına doğru indiği bir yerinde yani asıl Bozok kasabacığının iki buçuk saat kadar şimâl-i şarkı cihetindeyiz.

O gün mahall-i mezkûrda seksen yüz kadar köylüler toplanarak bir hark kazmakla meşguldüler. Fakat bunlar gündelikçi değillerdi. Angaryaya dahi gelmemişlerdi. Belki yine kendi menfaât-ı zirâiyyeleri için bu ameliyatta bulundukları aralarında teati olunan sözlerden anlaşılıyordu.

İçlerinden iş başı hâl ve tavrını takınmış Köse Muhtar isminde birisi bulunup «Haydiniz çocuklar! Akşamdan evvel bir gayret daha» diye ameleyi ziyadece teşvik eyledikten ameleden bazıları «Bu İstanbullu da nere cehennemden başımıza geldi? Türlü türlü icatlar çıkarıyor» diye mırıldanmaya başladıklarından Köse Muhtar bunları irşat için dedi ki:

–Nankör herifler! İstanbullu size güzel güzel akıllar öğrettiği için mi fena oldu? A be herifler! Bu çocuğun ne olduğunu henüz anlayamadınız mı? Herif kuluçkasız piliç çıkartıyor be! Dört tahtadan bir sandık yaptı içine rakı ile mi ne ile yanan bir kandil koydu. Bastı yumurtayı! Bastı yumurtayı! İki yüz pilici bir-

den çıkarttı! Evvelki sene kuraktan tarlalarımızda ot bile yokken onun pamukları adam boyu yükselip kozalakları kafamız kadar oldu! Hâlbuki herif tarlasını sulamak için hark açarken «Buraya patlıcan mı ekecek? Hiç pamuk tarlası sulanır mıymış?» diye gülüyorduk. Sonra şu araziyi on beş günlük ameliyatla su altına alabileceğini söyledi. Hepimiz kandık. İşte başladık! Başlayalı beş gün olduğu hâlde bakınız ne kadar iş gördük? Herif öyle kör kazma ağaç kürek küfe sepetle iş görmüyor! Bir kere şu elinizdeki kazmaya bakınız! Toprağa gösterir göstermez gömülüp gidiyor. Şu demir kürekleri rüyanızda gördüğünüz var mıydı? Bir daldırışta otuz okka toprak kaldırıyorlar. Ya şu el arabalarına ne dersiniz? Yüz yirmi okka toprağı bir adam kaldırıp iki dakikada yüz yirmi adım yere götürüyor. Çocuğun dediğini yapacak olursak bütün beş yüz dönüm yeri su altına alıp pamuk ekeceğiz Allah dahi inayet ederse ilk senesinin mahsulüyle bütün zahmetimizi çıkarabileceğiz.

Köse Muhtar bu sözleri söylerken evvelce itiraz etmiş olanlar pek ziyade mahcup kalarak kazmalarına küreklerine dayanıp Muhtar Ağayı dinlemekte olan seksen kadar genç ihtiyar cemaatse hep başlarını sallayarak Ağayı tasdik etmekteydiler.

Bunlar Muhtar'ın teşviki üzerine umumî bir «Haydi! Haydi!» ile avuçlarına tükürüp kazmalara küreklere arabalara sarıldılar. Yine o sırada içlerinden birisi Bozok tarafına bakarak arkadaşlarına dedi ki:

–Ne! İşte İstanbullu geliyor.

Herkesin kafası İstanbullu'nun geldiği tarafa döndü. Eğer biz dahi başımızı çevirip bakmış olsaydık bu gelen İstanbullu'yu derhâl tanırdık. Zira Semih Efendizade Şinasi Efendi'ydi.

Ama Mekteb-i Sultânî'de gördüğümüz on dört on beş yaşındaki Şinasi değil. On dokuz yirmi yaşında kara yağız dört kaşlı orta boylu tıknazca güçlü kevvetli bir Şinasi ki bacaklarına abadan fakat biçimi güzel bir pantalon ve beline kocaman bir kırmızı kuşak sırtına kar gibi beyaz yelken bezinden gayet biçimli bir Frenk gömleği ve başına kalın keten bezinden bir takke uydurup ayağına dahi tulumbacı yemenisine şebih bir çift hafif yemeni giydiğinden o kadar çevik ve çabuk basmakta ve yürümekteydi ki ayakları yere değmiyor zannolunurdu.

Şinasi insan için elbise derecesinde daimî bir ihtiyaç dahi silâh ihtiyacı olduğuna kanaat eylediğinden arka cebinden bel hizasına ve kuşağı arkasına o zamanlar henüz pek de istimali taammüm etmemiş olan altı ateşli bir tabancayla bir de ufarak saldırma bıçak sokmuştu.

Amelenin yanına geldiği zaman gayet güler bir yüzle selâm vererek ve Köse Muhtar'dan bed'le hatırlıca adamların kâffesine isimleriyle hitap eyleyerek hâl hatır sordu. Ameliyatı gözden geçirdikte tahsinler aferinlerle heriflerin gönüllerini aldı. Fakat araba sürenler «büruet» denilen el arabalarını istimalde tamamıyla mahir olamayıp arabaları yalnız kol kuvvetiyle sürerek kendilerini ziyadece yorduklarından Şinasi «Bunu şöyle sürmeli!» diye diğerlerinden ziyade doldurduğu bir arabanın kollarından yakalayıp beli hizasına kadar kaldırınca ileriye doğru meyleden sıklet arabayı hemen kendi kendisine ileriye doğru sürmeye başladı. Köse Muhtar bunu görüp köylüye dahi ihtar ederek dedi ki:

–Gördünüz mü yoldaşlar? Kevvetle zorla değil! Akılla iş görülür.

Şinasi kürekçilerin ameliyatında dahi tashih olunacak bir cihet buldu. Herifler küreği ya kol kuvvetiyle daldırmakta veyahut bel kuvvetiyle kürekler üzerine abanmakta olup Şinasi ise bahçıvanların belle toprak belledikleri gibi ayağını küreğin kulağı üzerine basıp toprağa gömerek bade kaldırıp arabaya dökmeyi tarif etti.

Saat dokuza gelmiş olmakla amele ikindilik ekmeğini yemeye oturduklarından Şinasi dahi yarım somun yakalayarak ve bir baş soğanı bir yumrukla ezerek ameleyle beraber hem ekmek yeyip hem de kendilerine yeni bir şey söylemeğe başladı. Dedi ki:

–Arkadaşlar! İstanbul'dan babam bir fasulye tohumu gönderdi. Bir kere bu fasulyeler piyade fasulyesi oldukları için sırık ihtiyacı yoktur. Saniyen verdiği fasulyelerin uzunluğu bir buçuk karış olup her birinin içinden on beşten yirmiye kadar tane çıkar. Bu tohum Amerika'dan yeni gelmiş. Tarifnamesinde yazıyor ki yalnız bir taneciğini saksıya ekmişler. On altı fasulye vermiş. Umumundan yüz seksen tane çıkmış. Hâlbuki diğer tecrübeler üzerine kat'iyen tahakkuk etmemiş ki bu fasulyeler güzel hâsıllan-

mış gübrelice tarlaya ekilip de sulanmasına dahi dikkat edilirse bire seksenden aşağı mahsul vermezmiş. Ben dahi hesap ettim. Bir dönüm tarla en güzel mahsul verse on beş kile verip birbiri üzerine on kuruştan yüz elli kuruş tuttuğu ve samanı on beş kuruş bile tutmayacağı hâlde yine bir dönüm tarlaya şu fasulyeden ekilecek olsa en adî hesapla bin iki yüz okka kuru fasulye vereceğinden okkası otuz paradan lâ-akall dokuz yüz kuruş tutar. Gelen tohum bir kıyye kadardır. Onu bu sene ben ekeyim de birkaç seneye kadar çoğaltırız.

Bunu dinleyen köylüler inanılmayacak bir şey işitirlermiş gibi birbirinin yüzüne baka kalmışlardı. Köse Muhtar sordu ki:

–Tohum çoğalıncaya kadar bekleyeceğimize şundan beş on okka şey getirtsek olmaz mı?

Şinasi –Olur ama İstanbul'da okkası otuz beş kuruşa. Buraya ancak kırka mal olur.

Bu mütalâa Köse'yi mahsun etti. Şinasi kendisine bir avuç tohum vereceği vaadiyle ye'sini tadil eyledi.

Buraya kadar verdiğimiz malûmat Şinasi'nin nasıl bir mesleğe sülûk ettiğini ve köylüler tarafından kendi hakkında nasıl bir teveccüh ve itimat kazandığını karilerimize ifham edebilmiştir. Biz hikâyenin bu cihetini itmam için Şinasi'nin oraya nasıl geldiğini hikâye edelim:

Mekteb-i Sultânî'den şehadetname alıp çıktıktan sonra bir akşam Şinasi'yle babası hasbıhâle başladılar. İşbu tahsilden sonra hangi mesleğe sülûk edecek olsa o meslekçe ekmek kazanabilecek iktidarı kesbedinceye kadar pederinden harçlık istemeye muhtaç olacağından çocuk evvelâ kendisine ayda ne miktar harçlık verebileceğini sormuştu. Babasından «Oğlum! Mekteb-i Sultânî'deyken senin için ettiğim masraf kadarına harçlık verebilirim» cevabını alınca mektep ücreti dahil olduğu hâlde bu masrafın miktarı senevî dört bin kuruşa vardığından Şinasi dedi ki:

–Babacığım hangi mesleğe sülûk edecek olsam bir iki sene acemiliğini çekecek değil miyim? Geliniz bana şu parayı bir iki sene daha veriniz. Anadolu'ya gideyim. Köylülük hâlini bir tecrübe edeyim. O parayla hem geçinirim hem bir tecrübe hâsıl etmiş olurum. Parayı külliyen zayi bile edecek olsam İstanbul'da

dahi o para bizde kalmayacaktı ya? Anadolu'da masrafım hiç derecesinde gibi bir şey olur. Bu harçlıktan her ne arttırabilirsem sermaye edinmiş olurum. Cenabıhak muvaffakiyet verirse belki de sermayem büyür.

Semih Efendi oğlunda şu istidadı görmesinden dolayı ziyadesiyle memnun kaldı. Sözü daha ziyade uzatmaya lüzum görmeyerek her üç ayda kendisine bin kuruş isal etmek üzere baba oğul kavl ü karar eylediler. Şinasi dahi pederinin elini öperek ve hayır duasını alarak Üsküdar'a geçti. Kendisine kevvetlice bir beygir mübayaasıyla İznik yolunu tuttu ki bu zaman Şinasi on yedi yaşını bitirmişti.

İstanbul'dan hîn-i müfârekatında Şinasi, Senai ile dahi görüşüp vedalaştı. Hatta babasına hitaben Senai'den bir de tavsiyename almıştı. Senai henüz Şinasi'nin köylülük arzusuna nazarı istihzayla baktığından pederine yazdığı mektupta mektep arkadaşının köylü olmak hevesinde bulunduğunu izahtan haya ederek Şinasi'nin mücerret Anadolu'yu gezip görmek için oralara gittiği beyanıyla kendisine hürmet ve riayet edilmesini rica etmişti. Şinasi Erenköyü Maltepe Kartal İzmit diyerek ve her vardığı yerde bir iki ve şayet görecek öğrenecek bir şey varsa üç dört gün kalarak İstanbul'dan müfarekatının tamam yetmişinci günü Bursa'ya varmıştı. Mektepteki imtihanları haziran gayesinde hitam bulduğundan Bursa'ya vürudu eylül evasıtına müsadif olup mâh-ı mezkûru dahi Bursa ve havalisini temaşa ve tahkik için sarf ile bade Söğüt kasabasına ve Senai'nin babası Yamalı Musa Ağa nezdine varmıştır.

Senai'nin mektubunu Musa Ağaya verdikte Ağanın okumak bilmemesi münasebetiyle «Sen oku oğlum» diye mektubu yine Şinasi'ye verdi. Şinasi kendisini bayağı bir zengin adammış da seyr ü seyahata çıkmış gibi tasvir edilmiş görünce canı sıkıldı. Hele Musa Ağayla söze giriştikte bu can sıkıntısı bir kat daha arttı.

Yamalı Musa demişti ki:

–Evlâdım! Buraya gezmeğe gelinir ama ilkbaharda gelinir. Kış ortasında buraların ne letafeti olur?

–Hayır efendim! Ben buraya gezmeğe gelmedim. Köylü olmağa geldim. Bunun için de himayenizi muavenetinizi ricaya geldim.

–Köylü olmaya mı geldin? Aklını mı bozdun a çocuk? Hiç senin gibi okumuş yazmış bir adam köylü mü olurmuş? Senin gibileri köylü edeceksek paşaları beyleri kimlerden yapalım?

Şu yolda bed' etmiş olan muhavere epeyce uzandıysa da Şinasi Yamalı Musa'ya söz anlatılamayacağını gördüğü gibi Yamalı Musa dahi bu çocuğa söz anlatılamayacağını gördüğünden ikisi dahi yekdiğerini hiç beğenmediler. Şinasi Musa için «Bu herif ne eşek herifmiş» dedi. Musa dahi Şinasi için «Bu çocuk mutlaka aklını bozmuştur!» hükmünü verdi.

Şinasi Yamalı Musa Söğüt'te bulundukça oraya gönlü ısınamayacağını gördüğünden Söğüt'ten kalktı Bozok karyesine geldi. Karye-i mezkûrede süvari kolağalığından mütekait ihtiyar bir adama misafir olup Süleyman Efendi isminde bulunan bu adam dahi oralara ne maksatla geldiğini bittabi sual eyledikte bîçare Şinasi emelini birden bire ortaya koyacak olursa şayet onun tarafından dahi cinnetle mahkûm olmaktan korkarak en evvel Anadolu'yu seyahat arzusunda bulunduğundan bahse başladı. Söz yavaş yavaş İstanbul'un zemmi cihetine intikal etti. İstanbul herkes için oturulacak yaşanılacak yer olamayacağı dermeyan edilmeye başladı. Şu mukaddeme-i mübâhasede Süleyman Efendi Şinasi'yi tasdik eyledikçe çocuğun dahi cesareti artmaktaydı. Fikrini biraz daha açtı. Birinci mübahasede şuralarda birleşmek kabil olsa babasının nakl-i mekân etmesi mutasavver ve mümkün olduğuna kadar sözü getirip Süleyman Efendi bu imkânı tasdik edince birkaç gün zarfında tekrar eyleyen muhaveratta çocuk tamamıyla efkârını Süleyman Efediye açtı.

Dünyayı görmüş ve dünyayı gezmiş gün görmüş olan bu kâmil ihtiyar dahi Semih Efendi kıratında bir adam olmasıyla gösterdiği arzulardan dolayı Şinasi'yi tahmik değil bilâkis tasdik ve teşvik eylediğinden Bozok karyesi gibi bir yerde ihtiyâr-ı ikamete lâzım gelen esbabı tarife başladı. İşe en evvel hangi ucundan bed' edeceğini etrafıyla anlatıp hatta bazı dul kadın ve ihtiyar erkeklerin güzel güzel arazileri bulunduğu hâlde ekip biçemediklerinden bunları birer hafif bedelle satın almak kabil olduğuna kadar bahsi vardırdı.

Şinasi Süleyman Efendi tarafından bu irşatlara nail olunca keyfiyeti pederine dahi bildirmişti. İstanbul'dan hareketi esnasında ilk üç aylık harçlık olmak üzere almış olduğu bin kuruştan o

zamana kadar hemen hiçbir şey harcç etmeyerek köyden köye ve misfirlikten misafirliğe vakit geçirmiş olduğu gibi ikinci üç aylığı dahi Bank-ı Osmânî'nin Bursa şubesine havale edildiğinden Şinasi onu da alarak kendisini iki bin kuruşa malik görünce «Bu parayla bir toprak alabilirim» diye sevincinden çıldırmaya takarrüp etmişti. Paraları doğruca Süleyman Efendinin önüne getirerek dedi ki:

–Peder! Fukaralık ayıp değil ya! Elde şu kadar para var. Benim gibi çocuklar kendi bildiklerine gitmezler. Sizin gibi âkil-i kâmil ihtiyarların nasihatlarını cana minnet bilirler. Bu akçe ile bana hangi yeri mübayaa etmiş olursanız bahşeylemiş olmak derecesinde beni kendinize minnettar etmiş olursunuz.

Süleyman Efendi çocuğun bu teslimiyetinden pek memnun oldu. Köy ihtiyarlarını bir yere toplayarak cümlesinin inzimâmı re'yiyle Pitekas deresi kenarında otuz dönüm kadar tarlayla elli dönüm kadar dahi mera gibi araziyi havi bir yer bulunup üç bin kuruşa mübayaa eylediler ki peşin verilecek olan iki binin üst tarafı için dahi Süleyman Efendi kefil olmuştu.

Şu yere malik olduğundan dolayı Şinasi'nin derece-i memnûniyyetini tarif edebilmek asla kabil değildir. Bu memnuniyet olsa olsa bir büyük kıt'ayı kılıcı kuvvetiyle fetheden fatihlerde bulunabilir.

Şinasi bu keyfiyeti pederine yazmakla beraber şöyle alelacele almış olduğu haritasını dahi göndermiş ve isterse akçesini üçüncü üç aylığına mahsup etmesi beyanıyla babasından kazma çapa bel kürek gibi ilk edevât-ı zirâiyyesinin serian irsalini de rica etmişti. Aldığı yer Bozok kasabasına yarım saat mesafede bulunduğu ve mevsim dahi kış olduğu hâlde Şinasi her sabah arazisine gider her akşam Süleyman Efendinin hanesine gelir. Ve «Ah! Yaz gelse de şu dere kenarına bir kulübe yapsam gece güdüz kendi yerceğizimde bulunsam» arzusunu bir türlü yenemezdi. İlk yapmış olduğu müsvedde yollu haritayı Şinasi her defa gidişinde gelişinde tashih ede ede âdeta bir topografya haritası derecesinde ikmal ederek sath-ı arzdaki en hafif meyilleri ve en küçük akıntıları bile haritasında göstermişti.

Binaenaleyh geceleri Süleyman Efendinin hanesine gelince bu haritayı önüne açarak hayalen zamanını yine arazisi içinde bilimrar ziraat mevsimi için toprağının neresine ne ekceğini ve hangi tarafını ne hâle koyacağını düşünüp işaret eylerdi.

İstanbul'da pederinden istediği edevat geldi. Bunları ilk muayene ettiği zaman Şinasi'nin her yerine kemâl-i muhabbetinden naşi edevât-ı mezkûreyi birer birer öptüğünü ve hatta bir âşık-ı şedîd-âsâ gözlerinden yaş bile akıttığını görseydiniz hayrette kalırdınız.

Şinasi şu araziyi kendi başına hâsıllamaya kudreti yetmeyeceğini bilir idiyse de amele istihdamına kudreti olmadığından her hâlde tek başına çalışmak mecburiyetine katlanmak lâzım gelmişti. Bu müşkülü nazarında küçültmek için kendi kendisine dedi ki:

–Ziraat denilen şey bir tek adamın kuvveti kendi ihtiyacını temin etmek hesâb-ı esâsîsi üzerine tesis edilmiştir. Her köylünün yalnız kendi kuvveti kendi ihtiyacına kâfi olmayıp da gündelikçiye muhtaç kalacak olsa ziraatten hayır mı olur? Zaten amele istihdamı edenler vereceği gündeliği çıkardıktan sonra kendisi de faydalanmak hesabıyla gündelikçi kullanırlar. Kendi gündeliğim on kuruş olduğu hâlde iki amele kullanmak için bunu sarfedecek olursam neyle sermaye edineceğim kendim kazanmaya sarılarak kendi kendimin gündelikçisi olmalıyım. O hâlde günde beş kuruş dahi ücretimi sayarsam günde on beş kuruşluk adam olmuş olurum.

Koca Şinasi evvelâ bakla ekeceği yeri kazmaya başladı. Şubata kadar zamanını bu hizmete tahsis ederek kazmacılıktan pek usandıkça «Bir yorgunluk diğerini defeder» hükmünce baltasını omuzlayıp dağa gider ve ilkbaharda yapacağı kulübe için ağaç keserdi. Kestiği ağaçları nakil için bir hayvana muhtaç olup hâlbuki Üsküdar'da almış olduğu beygiri Bursa'da satmış bulunduğundan ve merkep gibi bir şey mübayaa edecek olsa kış vakti onun boğazı dahi bir masraf kapısı açacağından Şinasi «Ben şu ağaçları şimdi keseyim de kırda otlamak mümkün olacağı zaman gelerek bir merkep aldığımda nakil dahi eylerim» derdi.

Şubat ayı içinde Şinasi yirmi kıyye kadar bakla tohumu ekti bade olanca kuvvetiyle fasulye ve mısır ve patates evleklerini hazırlamaya başladı. Baklalar iki yapraklı oldukları zaman Şinasi'nin ne kadar sevindiği görülseydi görenler mutlaka müteessir olurlardı. Koca gayretli çocuk «Yiyeceğimi kendim çıkaracağım» diye zihninden derin derin hesaplara başlayarak şu

kırk okka tohumdan bir hayli zaman için taze ve bir çok vakit için kuru olarak ekledeceği baklayı çıkardıktan sonra kendisinden daha bahtiyar kimse olamayacağını hüküm ile sevincinden hep ağlamalı olurdu.

Ya mart girip de fasulye ve sakız ve köy kabaklarını ve soğan ve sarmısak ve bir miktar hıyarı ektiği zaman Şinasi'nin keyfine nihayet mi olabilirdi. O zamana kadar baklalar gereği gibi yükselerek yapraklarından salata yapmaya başlamış olduğundan ekmeği üzerine koyacağı katığı çıkardığı için dünyada kendisinden bahtiyar hiçbir kimse göremeye başladı.

Mart içinde Şinasi kulübesini binaya lüzum görerek bir de merkep mübayaa ettiyse de Bozok karyesinden geçerken bir tavuğun guruldayarak kadınlar tabirince yumurta toplamaya başladığını gördüğü anda köylüye merkepten evvel kümes hayvanı lâzım olduğunu düşünüp az kalmıştı ki satın aldığı merkebi geriye versin. Hele o günlerde üç aylık harçlığını almak üzere babasından bin kuruşu daha gelmekle Şinasi genişledi. Ve sekiz on tavuk iki horoz iki üç hindi ve kaz mübayaasıyla bunları doğruca yerine götürüp kümesi binaya müsaraat gösterdi.

Şinasi'nin horozlarının sadasından aldığı lezzeti Beyoğlu'nda Senai'nin Kafe Şantan kızlarının sadasından aldığı lezzete kıyas edebilmek kabil midir? Koca Şinasi kümesini tezyin eyleyen hayvanatın her birine âdeta yegân yegân âşık olup «Onlar beni bahtiyar edecekler ben de onlara hizmet etmeliyim» diye çok defalar ekmeğini bunlara taksim etmekten kendisi aç kalmıştı.

Kümesinde ilk defa olmak üzere iki yumurta bulunduğu gün Şinasi cidden ve hakikaten sevincinden hüngür hüngür ağlamıştır. Bir kimse çıkıp da yumurtaların her birine birer altın verseydi Şinasi için bu sevgili mahsullerini satmak kat'iyen kabil değildi.

Şimdi şu satırları okurlarken ihtimal ki karilerimiz mektepten yeni çıkmış on sekiz yaşında olduğu hâlde böyle başını alarak kırlara çıkıp «Kendimi kendi sa'yımla besleyeceğim» iddiasına düşen bir çocuğun muvaffakiyyetini istibat ederler. Bir dereceye kadar hak dahi kazanırlar. Zira bu misillü ameliyyâtı şâkkaya kuvvetli bir vücut lâzım olduğu gibi kendini korumaya kâfi cesaret ve yapacağı işi bilmek için maharet dahi lâzım ge-

lir. Lâkin karilerimiz emin olsunlar ki Şinasi bunların birisinden mahrum değildir. Vücutça kuvveti ve şecaatına itimadı olduğu için silâhını evvelce haber vermiştik.

Şimdi şunu da haber verelim ki Şinasi mektepte tüneffüs ve oyun zamanlarıyla karyolasında uykuya varıncaya kadar olan zamanını «Mezon Rustık» yani «Köylü Hanesi» ve «Baskor» yani «Kümesçilik» gibi hep köylülüğe ait kitaplar okumakla imrar edip her tatil günü Kasımpaşa bostanlarına gider ve sabahtan akşama kadar amele gibi bahçıvanlık edip bu iş esnasında dahi hangi mahsulün hangi mevsimde ekileceğini ve hangi hizmetlere muhtaç olduğunu bahçıvanlara sorup bellerdi.

Kulübesinin esasını vazedeceği gün Süleyman Efendiye yalvarıp oracıkta bir dua etmek için hürmetli ihtiyarı davet eyledi. İhtiyar maalmemnuniye kabul edip geldi. Duayı ederken ilk kazığı çaktıktan sonra etrafına bakınarak dedi ki:

–Oğlum! Sen buralara fidan dikmemişsin. Hâlbuki fidan dikmek hususunda ne kadar acele edilirse yine geç kalınmış olur. Bu seneyse mevsim hemen hemen geçmek üzeredir.

Gayretli Şinasi bu haberi alınca daha ziyade vakit kaybeder mi? Kulübe binasını biraz daha tehir ederek olanca gayretiyle iktiza eden yerlere fidan dikmeye başladı. Her şeyin yabanisinden beşer onar dikti köy içinden birkaç tane dahi aşılı kiraz ve armut ve elma ve ayva fidanları bulup onları da başkaca garsetti.

Şinasi'nin kulübesi kendi kuvvetinin fevkinde ameliyata ihtiyaç gösterecek bir şey değildir. Dört köşeye dört kazıktan sonra bunların aralarına dahi birer kazık ve payanda koyduktan sonra kazıkların üzerine birer taban çakmış ve bade ik dıl-ı mütekabilin ortalık yerine birer arşın irtifaında babalar dikerek onların üzerine boylu boyuna bir ağaç italesiyle birer ucu bu ağaca ve diğer uçları tabanlara müntehi olmak üzere mailler koymuş yani dört duvarının üzerini beşik örtüsü veyahut mezar şeklinde örtmüştü. Bu kazıkların arasını dolma olarak örüp doldurmak için kerpiç ihtiyaç messeyledikte bu işte kendisine muavenet için bir ameleye muhtaç kalmış ve ona beşer kuruştan üç gündelik vermiştir. Kulübesinin üstünü evvelâ ince dallar ve onun üzerine Sakarya nehri kenarında bir sazlıktan kestiği sazları örterek en üzerine dahi birkaç tezek sürmüş ve daha üstüne tekrar saz çekmiştir ki şu

ameliyatın yağmuru kesmeye kifayeti köylüler tarafından dahi tasdik ve temin kılınmıştır.

Şinasi Efendi'nin yapmış olduğu kulübeyi meth için buna bir kâşane-i dil-şiken mertebesinde ehemmiyet vermeye imkân yoktur. Kapının karşısına pencere makamına kaim olmak üzere açtığı bir delik üzerine kağıt yapıştırarak onun ortasına dahi yerleştirmiş olduğu bir cam parçasından lüzumu derece ziya girmediğinden kulübenin kapısı açık bulunmadıkça derununda etrafını görmek dahi mümkün olmazdı. Lâkin bir kere de siz bu kulübeye Şinasi'nin gözüyle bakınız. Acaba en güzel konaklar köşkler bundan daha güzel midir?

Şinasi kulübesine «Bahtiyarhane» namını vermişti. Akşam işinden avdet edip de kendisine arkadaş edindiği hayvanları kapı önüne cemederek safa sürmeye başladığı zaman Şinasi kadar bahtiyar adam tasavvura dahi sığmazdı.

Kendisine arkadaş edindiği hayvanlar dediğimiz zaman bunlar miyanında belki mübayaa etmiş olduğu merkep hatırınıza gelirse de koca bir çoban köpeğiyle bir de âlâ keçiyi zihninizde bulamazsınız. Köpek bekçi olarak götürülmüş olup keçiyse «Keçi fukara hanesinin ineğidir!» diye Şinasi'nin bir kitapta okumuş bulunduğu fıkra üzerine oraya getirilmişti.

Hele tavuklar ve hindiler kuluçka çıkardıkları zaman Şinasi kendisini âdeta bir çiftlik ağası olmuş zannedecek mertebelerde büyümüş gördü. Bu kuluçka meselesinde Şinasi'nin bulmuş ve kemâl-i muvaffakiyyetle tecrübe etmiş olduğu bir hileyi haber verelim:

Hayvanatla iştigal edenlere malûmdur ki hindiler hayvanatın en ahmağıdır. Şinasi bu ahmaklığı nazarıdikkate alarak hindinin pek faydalı bir kuluçka olacağını ve fakat piliçleri büyütmek emrinde validelik vazifesinden ol kadar istifade edilemeyeceğini derpîş ile tavuklarla hindilerin dahi altlarına koyduğu yumurtalar piliç oldukları zaman bunları çalıp gezdirmeleri yani dayelik hizmetini görmeleri için yine o gün piliç çıkarmış olan tavukların miyanına katmış ve hindilerin altınaysa yeniden yumurta koymuştu. Ahmak hindi piliçlerini zayedince bu yeni yumurtaların dahi üzerinde yatmaktan geri durmayıp iki defa tavuk pilici çıkarttıktan sonra bir defa dahi asıl hindi pilici çıkartmakla Şinasi bir hindiyi üç defa kuluçkaya yatırmak suretiyle istifadede bulunmuştur.

Hakikaten hindi pek ahmak bir hayvan olduğundan piliç çıkarttığı zaman yavrusunu güzelce muhafaza edemeyerek birtakımlarını kendisi ayaklarıyla çiğneyip helâk eder. Lâkin hamakati sebebiyle bir kere yatırıldığı yerden kalkmak dahi bilmeyerek merhamet edilemeyecek olursa beş altı kere hatta kabarıncaya kadar yatırılır. Yerde hindinin böyle bir iki defa piliç yumurtasına yatırıldıktan sonra asıl kendi yumurtası üzerine yatırılmasında hindi yavrularının büyütülmesi için dahi sühulet vardır. Yavru hindilerin güç büyümesi soğuk zamanda çıkmalarından neşet eder. Havalar gereği gibi ısındıktan sonra hindi çıkarılacak olursa vefayat daha az olarak yavrular daha sühuletle büyür.

Şinasi Efendinin hesabına göre hayvânât-ı ehliyyenin en kârlısı tavuktur. Bir tavuk güzelce muhafaza edilirse yılda yüze karîb yumurta ve sağlamca on beş tane piliç hâsıl edebilir. Şu bereketse ne koyunlarda ve ne ineklerde yani hayvânât-ı ehliyyenin hiçbirisinde yoktur.

İşte bizim Şinasi Efendi kendi umuruna bu veçhile teşebbüs ederek bir yandan dahi köylülerin köylülük umurunda terakkileri için îfâ-yı nesâyihte semahat eylerdi ki «kovuz» denilen kuluçka sandığıyla piliç çıkarmak ve zer' ettiği pamukları sulamak misillü marifetleriyle Köse Muhtar gibi adamları kendisine nasıl bendeylemiş olduğunu bu babın mukaddemesinde görmüş ve işitmiştik. Fakat o muhaverenin vukuu Şinasi'nin Sultanoku Sancağı'na vürudunun üçüncü senesi olup biz ise burada henüz ilk yazda bulunduğumuzdan bu yaz içindeki muvaffakiyetini görmek için Şinasi'nin ağustosta pederine yazdığı bir mektubuna atf-ı nazarıdikkat eyleyelim. Bu mektubun sureti şudur:

«Sebeb-i devletim babacığım efendim hazretleri,

Bahtiyarlığın mutlaka köylü âleminde bulunacağı hakkında mütalâalarımız sıhhat ve isabetini ispat eylediler. Sizden müfarekatımın henüz senesi olmadı. İşte başladığımın tamam altıncı ayında olmak üzere işte mâh-ı ağustostayız. Bu müddet zarfında bendenize dört defa biner kuruş harçlık gönderdiniz ki İstanbul'da olsaydım bunlar kâmilen harcanmış olacaklardı. Buradaysa leffen takdim eylediğim defterimde görüleceği üzere araziyle beraber mübayaatım üç bin beş yüz kuruşa baliğ olmuştur. Arazi için henüz beş yüz kuruş borcum olup bu hesapça on

buçuk mah zarfında kendimi bin kuruşla idare etmiş oldum. Burada insanın ihtiyacı yalnız karın doyurmayadır. İki aba pantalonla üç tane yelken bezi gömlek ve iki çift yemeni insana bir senelik elbise olmak üzere kifayet ediyor. Buranın eğlenceleri köylülükçe muvaffakiyet semeratından şeylerle iftihara münhasır olduğundan gönül eğlendirmek için asla masârif-i zâideye lüzum ve ihtiyaç yoktur. Bir senelik harçlığımdan mübayaa eylediğim eşya kâmilen mevcut olduktan maada kendimin vücuda getirmiş olduğum şeyleri dahi arzedeyim de bahtiyarlığımın derecesini anlayınız. Hayvanatça mahsulâtımın yekûnu elli beş piliç on sekiz hindi on dört kaza baliğ olmuştur. Bir tek adam için şu hayvanlar bir senelik levâzım-ı ekliyyeyi temin etmiş olmazlar mı? Mahsûlât-ı zer'iyyeye gelince dip mahsulünden olan tohumluklar ayarlandıktan maada iki yüz okka kuru bakla iki yüz yirmi okka kuru fasulye yetmiş okka patates üç yüz koçan kuru mısır yüz okkadan mütecaviz kuru soğan iki büyük hevenk sarmısak beş dizi biber yirmi tane bal kabağı dokuz tane köy kabağı der-anbar edildikten maada kışlık taze sebze olmak üzere dahi beş yüz lâhana fidanı ve bin beş yüz pırasa ve bir miktar ıspanak ekmişimdir. Ha az kaldı ki unutuyordum. Yumurtayı bir kere pekmez içine batırıp bade ince elekten elenmiş kül içine gömünce bir sene sonra yine taze olarak çıkarılacağını kitaplarda görmüştüm de nisan içinde ilk yumurtalardan otuz kadarını bu suretle tehyie etmiştim. Temmuzda açtım. Hepsini bugün folluktan çıkmış gibi bulmayım mı? Bu sevinçle yüz kadar yumurtayı dahi tehyie eyledim. Bundan sonra kışa kadar hayvanlarımın husule getirecekleri yumurtaları dahi böylece hıfzedeceğim.»

Babacığım! Yedi sekiz aylık bir zahmetle kazanılmış olan bahtiyarlığın derecesine dikkat buyuruyor musunuz? O kadar zengin ki sizi bile buraya davet edip de "İşte bütün müddet-i ömrünüzde arzu eylediğiniz hâlde muvaffak olamadığınız saâdet-i kureviyye böyle sekiz aylık bir himmetle husule gelebilecek bir şeydir. Buyurunuz afiyetle bahtiyar olunuz" diyeceğim geliyor. Öyle ya! Sevgili babacığım tavuk süt yumurta patates vesaireyle beslemeye muktedir köylü olduğum hâlde bu davete neden cesaret alamayım? Maahaza cesaretimi küstahlığa hamlederseniz hiç olmazsa bu cesaret mahza gayretten ileri geldiğini nazar-ı insâfa alınız da ona göre kulunuzu affediniz. (Şinasi).

Dördüncü Bap
«Paris'te Bir Türk»

Bu serlevha karilerimize telif yollu kaleme almış ve on sene kadar tab' ve neşretmiş bulunduğumuz bir büyük romanı ihtar eder ki mezkûr roman bu muharir-i âcizin kaleme aldığı şeylerin eşherlerinden olup kariler nezdinde pek büyük bir rağbetle telakki olunmuş ve gayet ehemmiyet kazanmış olmasıyla ihtimal ki şu bapta dahi kıymet ve ehemmiyeti ona münasip bir fıkra okuyacaklarnı ümit ve intizar ederler.

Hâlbuki «Paris'te Bir Türk» romanında İstanbul'dan Paris'e göndermiş olduğumuz Nasuh Efendi derecesinde zeki ve edip ve kâmil bir adam romanların eşhâs-ı muhayyilesi miyanında dahi pek nadir bulunurlar. Paris'te Bir Türk romanının Nasuh Efendi'si medeniyyet-i cihânın pây-ı taht-ı umûmiyyesi olan Paris'te olur olmaz Fransızların bile giremeyecekleri âlemlere girip birçok garâib-i vukuât ve acâib-i hâlâtın mecma-ı esrârı kendisi olmuş ve gördüğü ve yaptığı şeyler kâmilen muhassenattan olmak üzere beş altı yüz sayfalık kocaman bir cilde zemin ve sermaye tedarik eylemiştir.

Bu hikâyenin şu dördüncü babında Paris'e azimetini hikâye edeceğimiz Türkse daha İstanbul'daki hâlini beğenmediğimiz «Senai de Berrakpınar»dır ki böyle hoppa bir adamın İstanbul'daki ahvali ve etvarından gayret-i Osmâniyye ve hüsniyyât-ı insâniyyemiz hasebiyle memnun olamadığımız hâlde Paris'teki ahval ve etvarından hiç de memnun olamayacağımız aşikârdır. Maahaza sevk-i kelâm Senai'nin Paris'e olan bu seyahatinin dahi hikâyesini iktiza ve ibraz eylediğinden hikâyenin bu cihetini noksan bırakmamaya mecburuz.

Bundan evvel bir bapta Senai'nin bu safaret ser-kitabetiyle Paris'e azimet mümkün olacağı tasavvurunda bulunduğu hatırlarda kalmışsa da belki bu defa azimeti ol suretle vuku bulmuştur diye hatırlara gelebilir. Fakat heyhat! Senai'nin her hülyası husule gelmesi için bütün cihanın Senai aklında olması lâzım gelip bu ise teşekkür etmelidir ki muhaldir.

Senai'nin Paris'e gitmesi babası Musa Ağanın vefatı üzerine vuku bulmuştu. O zaman Senai yirmi üç yaşına varmış ve fakat bu yaşta aklını başına almak kabil olamayıp aklını baştan bilkül-

liye zayi ve zail eylemişti. Senai'nin validesi oğluyla beraber Bursa'ya nakl-i mekân eylediği zaman Musa Ağanın almış olduğu ikinci karıdan olan bir oğlu doğmuşsa da vefat etmiş ve ikinci olarak doğan kız ber-hayat bulunmuştu. Binaenaleyh Musa Ağanın emlâk ve emvali iki kadın ve bir kız ve bir oğula miras kalarak bunlar miyanında taksim olunmakla ve vâris-i zükûr olmaktan naşi hissenin en büyüğü bittabi Senai'ye intikal etmekle yirmi bin liralık kadar emlâk ve nukut senyör hazretlerinin hissesine düşmüştü. O zamana kadar Senai şuna buna ba-sened beş altı bin lira borçlanmış olduğundan gerek bunların tasviyesi ve gerek bir Paris seyahatinin masarıfı için nakde muhtaç olup eldeki nukut ise bu miktara varamadığından emlâk ve akardan hiç olmazsa bazılarından olan hissesini satmaya kalkıştıktan zavallı validesi ağlayıp sızlayarak oğlunu irşada çalışmışsa da Türk olmasından dolayı validesini de beğenmeyen Senai'yi irşat kabil olur mu? «Vakıa dünyada oğullarına nasihat veren kadınlar dahi nadir değilse de onlar sizin gibi çarşamba karısına inanan Türk kadınlarından değildir. Avrupanın maârif-i cedîde içinde yetişmiş olan nisvan fazlasıdırlar. Onların oğulları bir Avrupa seyahati için kendilerinden ruhsat ve para istemiş olsalar tek oğulları dünyayı gezsinler görsünler diye ne ruhsatlarını ne akçelerini diriğ etmezler.» tarzındaki sözleriyle bîçare kadıncağızı tekdir ve tahkire kadar varmıştı.

Bîcare kadıncağız şu kafada bir oğula nasıl meram anlatabilsin? Kendi akl-ı kasırânesince bari kendi menfaatini temin edebilmek için oğlunun satacağı şeyler nefs-i Bursa'da kâin akara münhasır kalmasına Senai'yi irza edebilerek zikrolunan akardan satılacak hissenin diğer hissedarân tarafından iştirasına rağbet edilmemekle (Bunun sebebi sonra anlaşılacaktır) kadıncağız köylerdeki arazi ve emlâktan birtakımının hisselerini talipleri olan diğer hissedarâna satarak bedelleriyle nefs-i Bursa'da kâin akardan oğlunun hisselerini mübayaa eylemişti.

İşbu tesviyede Senai eline altı bin lira kadar para geçirip borçlarından bir miktarını dahi diğer emlâktan bazıları üzerindeki hissesini validesine haber vermeksizin dayinlerine terhinen veyahut feragan bittesviye asıl kendisinin olmak üzere cebinde tamam dört bin liralık poliçe bulunduğu hâlde İstanbul'dan Paris'e gitmişti.

Senai'nin bu hareketine cinnet-i mahzâ eseri demek lâzım gelmez mi? Fakat bir de kendisine sorunuz. Ona sorarsanız Felâtunları hayrette bırakacak akılâne bir hareket olduğunu size temine çalışır. Hazır bu kadar tahsil eylemişken mükemmel bir avukat olmaya şunda ne kalmış. Paris'te iki üç senecik daha tahsil ederse mükemmel bir avukat olacak. İstanbul'a gelecek. Her ne kadar İstanbul mahakimi henüz muntazam olmayıp avukatlık sanatı dahi Türkler miyanında maayibden gibi bir suretle telâkki edilmekteyse de tebaa-i ecnebiyye ile Müslüman ve Rum ve Ermeni gibi tebaa-i Osmâniyye arasında mühim birçok davalar nadir olmadığından işte bunlara vekâlet edecek. Dünyanın paralarını kazanacak! Avrupadan buraya gelen ecnebi avukatları az para mı kazanıyorlar? Ferih fahur yaşadıktan maada büyük büyük servetler bile peyda ediyorlar.

Gördünüz mü Senai'deki hesabı? Bu kadar hesap akıldan neşet edilmez mi? Böyle ince hesaplara Türklerin aklı hiç ermez. Senai Efendinin aklı erer ki bu dahi mahza Avrupa maarifi sayesinde müyesser olmuş bir ni'met-i uzmâdır.

İşte Senai bu hesap üzerine kalktı Paris'e gitti. Fakat gider gitmez derslere başlayacak değil a? Hem bir kere tahsile başladıktan sonra zavallı çocuk bir daha dünyaya bile bakmayacak! Gece gündüz tahsile sarf-ı himmet ederek ilm-i hukuku bilitmam birinci sınıftan bir avukat şehadetnamesi alacak! Bu himmete başlamazdan evvel bir parça Paris'i görmesi ve Paris eğlenceleriyle birazcık eğlenmesi çok mu görülür? Berrakpınar senyörü Senai Beyefendi kendi kendisinin bu mütalâasını da ziyadesiyle beğendi. Paris'te rast getirdiği bazı hemşehrileriyle eğlence mahallerine devama başladı. Tiyatrolarda kulislerde aktrislerle görüşmek Flâmme'daki Rizet'le peyda etmiş bulunduğu münasebete makis olmadığı gibi bulvarlarda kokotlar arkasından koşmak dahi Kâğıthane âlemlerine benzemediğini bilitiraf her hâlde her hususta kendisini beğemekte olan Senai Bey bu muvazenede dahi kendi dikkatini alkışlar da derdi ki:

–Asıl şehir Avrupa olup bizim İstanbul'sa bir büyük köy olduğunu iddiada hakkım yok muymuş? Paris'in bu âlemleri yanında İstanbul'un en parlak âlemleri âdeta köy derneği gibi kalıyor!

Senai cepten para çekmek hususunda dahi Paris âlemlerinin

İstanbul âlemlerine benzemediğini görüp bunu da düşünürdü. Fakat her hâl her hareketi bir hikmet tahtında olduğuna mutekit bulunan Senai bu bapta dahi kendi kendisini tatmin edebilirdi. Derdi ki:

–Adam şunda beş on gün eğleneceğim masraf biraz ziyadece gidiyormuş ne zararı var? Yarın fenn-i hukuk tahsiline başlayıp talebelik âlemine girince gayet sade bir maişetle pek az masraf ederim de telâfî-i mâfât eylerim.

Hâlbuki Pais'in her tarafını gördüğü hâlde biraz kumarhanelerini de görmemek Paris hakkındaki tetkikatını nakıs bırakacağından ve Senai artık Paris'in her taraflarını delilsiz kılavuzsuz gezebilecek kadar Paris'i öğrendiğinden kumarhaneleri kendi kendisine ziyarete başladı.

İlk oynadığı oyunlarda kazanmaya başlamasın mı? Vay Senai'deki gurur! Bu maharetle Frenklere galebesi mutlaka her oyun için mahsus olan hesaplara güzelce sarf-ı zihin eylemesinin semeresi olduğuna kanaatle cesaretini artırdıkça artırmaya başladı. Hâlbuki frenklerin bu bapta kendisine yemleme attıklarını hiç düşünemiyordu. Mukaddematında hemen daima kendisi kazanarak sonraları kâh kendisi kâh kumarbazlar kazanmaya başladıkları hâlde de Senai'nin cesareti kesilmedi. Nihayet hep kendisi kaybeder oldu.

Ya kaybettiğini çıkarmaya çalışmak gayreti yok mu? Giden paraları Frenkler yesinler mi? İşte bu gayret Senai'yi tedavisi gayr-ı kabil mertebesinde kumar illetine mübtelâ ederek bir yandan hovardalık dahi yardım etmekle Paris'e vusulünün üzerinden dokuz mah mürur etmiş olduğu hâlde henüz kendisini toplayıp da ilm-i hukuk tahsiline mübaşeret edememişti.

Kumarbazlar gibi geceleri sabahlara kadar uykusuz kalmaları tez zamanda vücûd-ı beşerin harabını tesri edeceği gibi fazla olarak Senai'de işrete ve hevesât-ı şehvâniyyeye dahi inhimâk-ı küllî olmak hasebiyle Paris'e vürudundan dokuz ay sonra öyle bir hastalığa duçar oldu ki helâkına ancak ramak kalmıştı. Paris'in bir şehir ona nispetle İstanbul'un bir azim köy olduğu hakkındaki muvazenesini bihakkın tasdik ettirecek hükmü Senai işte bu hastalığı esnasında gördü. Zira öyle garibüddiyar bir adam şu hastalığa İstanbul'da duçar olsa bakımsızlıktan helâkı muhakkak olduğu hâlde Paris'in mükemmel gureba hastanesinde kemâl-i itinâ ile tedavi edildiği için kefeni yırtabilmişti.

Hastalıktan rehayâb olarak biraz aklını başına aldıkta Senai bir hesap yaptı. Mevcut akçesini borcunu filânını hep hesap ederek Paris'çe borçlarını hep tesviye edecek olursa elinde ancak bin üç yüz lirası kalacağını görünce biraz başına gelen aklı tekrar başından gitti. Fakat akılların bu suretle gidişleri dahi galip oldukları hâlde avdetlerini müstelzim olur. Binaenaleyh Senai kendi hâlini daha güzel düşünmeye başlayarak çünkü tabipler hulûl etmek üzere bulunan mevsim-i şitâyı Senai'nin Paris'te geçirmesine rıza göstermeyerek behemehâl İtalya'nın Sicilya taraflarına gitmesini rey eylediklerinden Senai egerçi kumar borcu bir namus borcu olduğu şayi olmuşsa da bu söz yine kumarbaz güruhundan olan süfehânın sözü olduğunu bitteemmül nakd-i mevcûddan üç dört yüz lirayı daha kumar borçlarına vermektense vermeksizin İtalya'ya savuştuğu hâlde elinde bin yedi yüz lirası kalacağını düşündü. Kendi kendisine dedi ki:

–Elbette Sicilya'da dahi ilm-i hukuk dersleri vardır. Paris'te tahsile vakit bulamadımsa Sicilya'da tahsil ederim. Hem de oralar hukema yatağı yerlerdir. Daha kolay tahsil ederim.

Senai bu mütalâadayken birisi gelip de berây-ı tebdîl-i hevâ Sicilya'ya gideceğine memleketi olan İstanbul'a avdet etmesi müraccah olacağını ihtar eyleseydi acaba Senai bu nasihati ısga etmez miydi? Ne gezer? Senai'de her şeyle beraber kibir dahi vardır. Avrupaya ilm-i hukuk tahsiliyle avukat olmaya gideceğini bütün dostlarına ilân eylemiş olduğu hâlde elinde bir avukatlık şehadetnamesi olmaksızın İstanbul'a nasıl avdet edebilirmiş?

Elhâsıl Paris'teki borçlarını tediye etmeksizin koca Berrakpınar senyörü dahi Osman Kâmil Senai Beyefendi hazretleri İtalya'ya firar arını irtikâp eyledi. Hâlbuki Napoli'ye geldikte İtalya'nın yanardağlarını ziyaret etmek Avrupalılarca en mühim tetabbulardan olduğunu derhatır ederek ve kendisiyse mutlaka Avrupalıya benzemek için her şeyi göze aldırmaya daima hazır bulunarak Etna ve Vezüv gibi bürkânları ziyaret emelini bir türlü menedemedi.

Bu emelle Senai köylere çıkarak kılavuzlar tedarik etmiş ve bir kat âlâ Avrupalı seyyah elbisesi alarak hatta hiç ressam olmadığı hâlde güya yanardağlar üzerinde bazı mahallerin resim-

lerini almak için koltuğu altına kocaman bir de ressam albümü edinmişti. Ancak dağların şurası şöyle burası böyle diye gezerken karşısına bir bölük haydut çıkmasın mı? İşte bu vak'a üzerine hoşafın yağı bilkülliye kesilmişti.

İtalya'nın haydutları pek meşhurdurlar. Hem de bunlar memâlik-i sâire haydutları gibi ellerine geçen adamları öldürüp üzerlerinde her nesi varsa almaktan ibaret kaba bir haydutluk etmezler. Bakınız bir numunesini Senai'nin sengüzeştinde göreceğiniz veçhile ne mahirane haydutluk ederler:

Re's-i eşkıyâ eğer canına acıyorsa üzerinde bulunması lâzım gelen silâhları fırlatıp bir tarafa atmasını Senai'ye teklif eyledikte Senai'nin sekiz on kişiye mukabele edebilmesi imkânın haricinde olmakla cebinde bulunan altı ateşli tabancasını reisin önüne bıraktı. Reis üzerinde daha silâh varsa bırakmasını ve sonra silâh zuhur ederse mutlaka idam olunacağını dermeyan edince Senai yemin ederek başka silâhı bulunmadığını temin etti.

Bu anda Senai'nin yanında topu elli altmış lira bulunarak baki akçesi Roma üzerine çekilmiş poliçeler olduğundan yalnız nakdin ziyaıyla haydutların ellerinden kurtulurum zanneylemişti. Hâlbuki haydutlar kendisini soydukları zaman poliçelerin Roma'da Sen Piyer Meydanı'nda arabacılar reisi Culino namına ciro edilmesini Senai'ye teklif eyledi.

Senai bu teklif karşısında lâl oldu kaldı. Zira bu haydutlar kendi zannı vechiyle ahmak herifler olmadığını anlamıştı. Maahaza herkesten ziyade kendisini âkil zanneden Senai şu belâ içinde dahi bir medâr-ı tesliyet bulmuştu. Kendi kendisine demişti ki:

–Ciroyu ederim ama arabacı başı parayı almazdan evvel ben Roma'ya varmaya gayret ederek paramı ona teslim ettirmekten maada arabacı başıyı dahi polise teslim ettiririm.

Vâ esefâ ki bu hesap da yanlış çıktı. Zira haydut reisi ciroyu ettirdikten sonra kemâl-i nezâketle «Buyurunuz efendim bizim misafirimizsiniz! Roma'ya gidecek adamın avdetine kadar bizde kalacaksınız.» diye Senai Bey'i mağarasına kadar götürmüştü.

Haydutların mağarası azim bir dağlık içinde gayet derin bir mağara olup fakat derunu oldukça mükemmel olarak döşenmiş ve

her türlü me'külât ve meşrubat dolapları doldurmakta bulunmuştu. Senai Efendi bu mağarada âlâ külbastılar ve güzel şaraplarla can beslemeye başladı. Haydut reisi kendisine demişti ki:

–Gönlünüz tamamıyla mutmain olsun. Bizim yanımızda herkes bize verdiği akçeye göre riayet görür. Sizin gibi elli bin frangını aldığımız adama ettiğimiz şu riayetse hakkından bile aşağıdır.

Roma'ya giden adam üç gün sonra avdet eyledi. Poliçeler bankacıya gösterilir gösterilmez bir anda paraları vermiş olduğunu maatteşekkür Senai'ye tebliğ edince bîçare Senai'nin gözleri önünde o karanlık mağara bir kat daha zindan kesildi.

Re's-i eşkıyâ yine insaniyetli bir adammış ki soyduğu adam dağlarda yolunu bulamayarak bir tarafta helâk olmaması için yanına bir adam katarak Roma'ya isal eden yola kadar kendisine delâlet ettirmişti. Senai'nin Roma yolunu tercih etmesinden maksat ne olduğunu re's-i eşkıyâ pekâlâ anlamışsa da hiç ses çıkarmamıştı. Maahaza bu bapta ses çıkarmaya lüzum dahi olmadığını Roma'ya vardığı zaman Senai de anladı. Zira doğruca polise müracaat ederek kendi poliçesinin çekilmiş olduğu bankacıyla Sen Piyer Meydanı'nda arabacı başı Culino'yu ihzar eyledikte Culino öyle bir akçe kabzetmediğini söylediği gibi bankacı dahi vakıa akçeyi bir arabacı başı Culino'ya vermişse de onun bu adam olmadığını dermeyan etti. Nihayet Senai haydutlara giriftar olduğunu söyleyince polis tarafından kendisine denildi ki:

–A dostum! İşin içine haydutlar girince onlar bin tane arabacı başı Culino bulabilirler. Sizin için artık derdinize ağlamaktan başka çare yoktur.

Bîçare Senai şu el memleketlerinde hakikaten acınacak bir hâlde kaldı. Roma'da İstanbulluların müracaatgâhı neresi olduğunu tahkik ederek oraya müracaatla kendisini İstanbul'a isale inayet buyurmalarını hemşehrilik namına rica eylemişse de bu müracaat pek de öyle yüz güldürecek bir netice intaç edemedi. Zira bu misillü gurebanın İstanbul'a iadesi için Çivitavikya İskelesinden bir yelken sefinesinin hareketini beklemek lâzım gelirdi. Senai kendisinin nasıl zengin bir familyadan olduğunu beyanla karzen bir vapur ücreti verecek olurlarsa iktizası hâlinde İstanbul'da maafaiz iade edeceğini temine başladıysa da gurbette temeddüh eden pek çok serseri görmüş olan bu adamlar öyle

olur olmaz sözlere kulak vermeyip hemşehrilik gayretiyle olsa olsa bir ekmek parası verebileceklerinden daha ziyade iane talebinde bulunacak olursa bunu da kaybedeceğini ve yalnız «bir inayet ola!»yla iade edileceğini Berrakpınar senyörü beyefendiye anlattılar. Bunun üzerine Senai reylerinden çıkmamaya razı oldu. Çivitavikya İskelesinde bazı tacirlere tavsiyename verilerek oraya gönderildi.

Haydutların Senai'yi er geç vaki olacak bir akıbeti biraz daha tacilden maada bir hizmeti olmadığı hâlde Senai Avrupaca adem-i muvaffakiyetinin sebeb-i mahzı bu haydutlar meselesi olduğunu zanla hâlâ ilm-i hukuk tahsil edip de birinci sınıftan bir avukat olsa İstalbul'da dünyalar kadar para kazanabileceği itikadına fütur getirmezse beğenir misiniz?

Fakat Çivitavikya İskelesinde birinci sınıftan avukatlığı hülyaya bedel eğer birinci sınıftan bir gemi tayfalığını hülya etseydi daha doğru bir hülyada bulunmuş olurdu. Zira bu misillü fukaranın bir mahalden diğer bir mahalle meccanen nakli lâzım geldikte gemi üzerinde demir kaldırmak berasiye çekmek sandal mayna etmek metaforaya sandal vira eylemek gibi hizmetlere ne kadar yararsa ona göre izzet ve ikram görürler.

Yirmi gün kadar iskelede bekledikten sonra bir boş sefine nevl aramak üzere İzmir Limanına müteveccihen yola çıkıyordu. Senai bîçaresi bu sefineye atlayıp beraber yola çıktı. Berrakpınar senyörü üst baş çıplak karın aç olduğu hâlde şu rezaletiyle kendisinin kim olduğunu gemi halkına anlatmaktan haya eylediği cihetle «Bir fakir Fransız» demişti.

Yelken gemisiyle edilen seyahat malûm a! Ya rüzgârsızlıktan deniz ortasında çalkanıp kalmalı veyahut aksi havalarda gark ile selâmet arasında muhayyir kalarak âkıbet-i hâli bekleyip durmalı. İşte bu hâllerin hepsi şu gemide zavallı Senai'nin garip başcağızına geldi. Birden bire bir fırtına kopar. Tayfalar dahi fırtınayla beraber kıyametler koparırlar. Mayna gabya, mayna babafingo! Orsa alabanda! filândan sonra tûl saatine bakılarak bir irtifa alınır. Bulunulan mevkiin arz-ı derecesi bulunur. Anlaşılır ki ta Malta sularına düşmüşler. Böyle bir aksilik daha olur. Bakarlar ki İspanya'ya yaklaşmışlar. Nihayet tamam kırk beş gün müddet koca Akdeniz'de enine boyuna cirit oynadıktan sonra bir gün İzmir körfezine gireyim derken Gediz neh-

rinin yığıntısı olan kum üzerine gemi saplanıp kalmaz mı? Bu kadar aksilik şu fakir Fransızın yüzünden hâsıl olduğu için kaptan Berrakpınar senyörünü bir âlâ dövdürüp karaya atmaz mı?

Artık bu sefer ve seyahatte zavallı Senai'nin çektiği safaletleri hiç sormayınız. Üstü başı parça parça olup tâbir-i sahîhî veçhile yalın ayak başı kabak kurtlu peksimet veyahut yarı pişmiş buğday çorbası yemekten çeneleri dişleri sökülüp midesi fesada uğramıştı. O zaman maîşet-i Osmâniyye dairesi dahilinde bahtiyarlık bulunup bulunmadığını düşündükçe çıplak ayaklarına bir çift kırmızı yemeni taksa boş karnına Osmanlılığın en kaba ve barbarcasına vahşi taamı diye tahkir eylediği bir lenger pilâv zerde koysa pek bahtiyar olacağına kendisi dahi inanmıştı.

Gediz nehri munsabından İzmir'e kadar nasıl geldiğini sorsaydınız gemide geçirdiği hâle çoktan razı olacağına dair Senai'den bir cevap alırdınız. Çünkü ne kadar olsa gemide taşta toprakta tabanları patlatmak üzere gezmek yoktur a! Karadaysa taban çalmak bîçarenin ömründe şöyle dursun rüyasında bile görmediği beliyyâttandır.

Nihayet İzmir'e varınca İstanbul'a gelmiş kadar memnun olarak validesine bir telgraf çekti. Felâketini dört kelimeyle anlatıp telgrafla kendisine bir poliçe göndermesini istirhamda bulundu. Zavallı kadıncağız ikinci günü oğluna yüz lira göndermekle Senai paraları aldığı gibi doğruca bir hazırcı dükkanına gidip gömleğe mendile çoraba varıncaya kadar kundurası bastonuyla mükemmel bir elbise mübayaasıyla kıyafetini yoluna koydu. Bu hâlde dahi kendi kendisine dedi ki:

–Her zaman demez miyim? Şehrîlik demek Frenklik demektir. Şu İzmir'de Frenk sanayii Frenk ticareti bulunmasaydı ben şöyle beş dakikada giyinebilir miydim?

Senai İzmir'de çok oturmayıp ilk vapurla İstanbul'a geldi. Doğruca validesinin hanesine can attı. Vakıa Avrupadan ilm-i hukuk tahsil etmeksizin ve birinci sınıf avukat olmaksızın avdet etmiştiyse de İtalya'da ve yelken sefinesinde ve İzmir sahralarında çektiği safalet ve müşkilât bu hoppa çocuğa epeyce bir dersi hikmet yerine kaim olmuştu.

Beşinci Bap
«Terbiye-i Nisvân»

Asr-ı celîl-i Hazret-i Abdülhamîd-i Gazî'nin her bir eseri her ne zaman olsa muhassenât-ı asrıyyeden addolunabilecek kadar büyük şeyler olup bunlar miyanında en büyüklerinden birisi dahi alelumum etfalin ve alelhusus etfâl-i inâsın terbiye ve talimleri için iktiza eden programların kat'iyen tayin olunmaları kaziyeleri addolunsa sezadır.

Bundan evvel mekâtib-i askeriyyenin bile programları birçok cihetlerden muhtâc-ı ıslâh ve ikmal olup mekâtib-i rüşdiyye ise hemen her muallimin kendi dirayetine havale olunmuş gibi bir hâlde ve hele etfal-i inas için bir talim ve terbiye programı bilkülliye mefkud bir surette olduğundan kız babaları kızları nasıl terbiye ve talim edeceklerini bilemeyerek her biri bir yola gitmekteydiler.

Meselâ bazıları eski usulce mahalle mekteplerinde çocuklarına birkaç hatim ettirtir ve şu tahsili biraz daha ileriye götürmek arzusunda bulunursa çocuğa bir de inşa okuturdu ki namaz kılmak için Kur'an okumaya olan ihtiyaç anlaşılabildiği hâlde yazı yazmayan ve hiç de yazmayacak olan bir kız çocuğa inşa okutmanın lüzumu bir veçhile anlaşılamazdı. Bazılarıysa kızlarının tedrisini kendileri deruhte ederek bir yandan mahalle mekteplerinde hafız olmaya kadar cebreyledikleri kızcağızları diğer taraftan dahi kendileri emsileden başlatarak bina maksut merah avamil izhar kafiye diye âdeta bir medrese talebesi gibi ulûm-ı âliyye-i Arabiyyeyi tahsile ve ta'lim-i Farisîden Nasîhatü'l-hukema'dan bed' ile Tuhfe-i Vehbî, Pend-i Attâr, Gülistân-ı Hâfız gibi kitaplardan Farisî okutmağa mecbur eyleyerek Fıtnatlar Leylâlar gibi edibeler yetiştirmeye gayret eylerdi. Tahsilin böyle Osmanlılığa mahsus olan suretini beğenemeyerek alafranga heveskârı olanlarsa kızlarına mutlaka Fransızca öğretmek arzusunda bulunarak bunun için dahi bazı kudreti olanlar daha çok küçükken hanelerine Frenk muallimeler alırlar veyahut çocuğu biraz büyür büyümez rahibeler idaresi altında bulunan Frenk mektebine verirlerdi ki bu kızlar dahi Avrupalı bir kızın öğrendiği şeyleri tahsil eyledikleri hâlde kendi hanelerine kendi maîşet-i Osmâniyyeleri dairesi dahilinde bu tahsillerinin imkân-ı tatbîkini bulamamak ve kendi

baba ocağının yabancısı addolunmak gibi bir müthiş istikbale müheyya edilmiş olurlardı.

Maarifçe tensikat-ı ahîremiz hamdolsun bu fenalıkların kâffesini bertaraf ederek elyevm Osmanlı kadını olacak bir kızın okuyup yazmasını ve dininin ve milletinin tarihini ve kendine mahsus olacak ve bahusus kadına muvafık gelebilecek suretteki edebiyatını ve hesabını ve usûl-i defteriyyesini ve ekonomisini öğrenmesi için iktiza eden tertîbât-ı tahsîliyyeyi yoluna konulmuş ve hatta bunun için kitaplar bile telif ve neşrolunmuş bulunduğundan bademe kız babaları evlâtlarının talim ve terbiyelerini bizzat kendileri deruhte bile edecek olsalar ne yolda talim edeceklerini bilerek dûçâr-ı hayret olmayabilirler.

Zevciyyet-i cibillî eğerçi kadınları erkeklerin emir ve nehiylerine muti ve münkad olmak mecburiyyeti ile bağlamışsa da erkekler dâire-i tufûliyyetten çıkıncaya kadar kadınların terbiye ve sevklerine terkedilmiş bulunduklarından bir milletin kadınları ne kadar terbiyeli olursa erkekleri dahi o kadar terbiyeli olabilmek muhakkat-ı tabîiyyedendir. Kadınlar erkeklerin ilk mürebbii ve muallimleridirler. Binaenaleyh Darülmuallimîn'de müstait hocalar yetiştirilmedikten sonra nasıl ki mekâtibin ıslahı çaresi bulunamamışsa terbiyehanelerden müstait valideler yetiştirilmeyince terbiye-i umûmiyyenin dahi asıl terakkiyyât-ı asriyyeye muvafık olacak bir surette ıslahı kabil olamaz. İşte bu hakikate nazaran evlâd-ı inâsın talim ve terbiyelerine ne kadar ehemmiyet verilirse asla istiksar edilemez.

Vaktiyle şu hakikate vasıl olmuş bulunanlar miyanında bir de İskenderiyeli Abdülcabbar Bey vardı ki bir oğluyla bir kızını hüsn-i terbiye emeline düşüp hâlbuki İstanbul'da muhtaç olduğu mektebi bulamayacağını daha vaktiyle derpiş eyleyince huruf ve lisan ve ulûm-ı şarkiyye için bir hoca ve garbiyye için dahi bir madama isticar eyleyerek evlâdının tedris ve terbiyesini bunlara havale etmişti. Avrupanın «İnstituters» denilen muallimeleri ne kadar müstait olurlar. Çocukların damarlarına girmeyi ne güzel bilirler! Bunlar «Eti benim kemikleri babasının anasının» diye terbiye-i etfâli deruhde etmezler. Ders zamanlarını çocuklara bir işkence edip bırakmazlar. Belki çocuklara hem kendilerini hem tahsili sevdirerek muayyen olan zamanlarda derslerine seve seve devam ettirdikleri gibi yine muayyen olan zamanlarda dahi

çocuklarla beraber oynayarak hiçbir zaman yanlarından ayrılmazlar.

İşte İskenderiyeli Abdülcabbar Bey'in Fransa'dan getirtmiş olduğu muallime dahi böyle müstait şeylerden olup her gün çocukların iki saat kadar Türkçe ve Arapça tedris edecek olan hoca efendiye mahsus olmakla hoca efendinin düşman üzerine kılıç sallarcasına değnek sallayarak çocukların tehdit ve ihafesi bunları kendisinden ne kadar soğutursa muallim Madam Terniye'nin nazikâne ve muhibbâne muameleleri çocukları kendisine o nispette ısındırır, gerek Mansur Bey ve gerek Nusret Hanım hoca efendinin yanına sanki asılmaya giden mahkûm gibi gittikleri hâlde Madam Terniye'nin yanına bilâkis bir dost bir penah nezdine gelen bîçareler gibi gelip sığınırlardı.

Muallimenin hîn-i vürûdunda Mansur Bey yedi buçuk ve Nusret Hanım beş buçuk yaşlarında olarak Madam Terniye geceleri dahi çocukları kendi nezareti altında bulundurmaya lüzum görmüş olduğundan yataklarını kendi yatak odasına tertip ettirmişti. İmdi kadın o güzel güler yüzü o tatlı lâkırdısıyla çocuklara lâ-yenkatı' Fransızca söylediğinden beş altı mah zarfında bunlar henüz yeni söze alışan etfal gibi Fransızca söylemeye başlayıp hele hoca efendinin şikâyetleri oldukça Madam Terniye'den başka hasbıhâl edecekleri kimse olmadığından o dertlerini de Fransızca olarak dökmeye ve anlatmaya mecbur ola ola Fransız lisanındaki kudretlerini gittikçe tevsi etmekte bulunmuşlardı.

Bu misillü muallimelerin hanelerinde hususî olarak verecekleri dersler için dahi mahsusen kitaplar yapılmış olduğundan Madam Terniye'nin böyle muntazam olarak verdiği derslerin çocuklar üzerinde tesiri anasına babasına hayret verecek ve hoca efendininse hasedini mucip olacak bir surette kendisini göstermeye başladı. Meselâ tedrise bed' eyledikten bir buçuk sene sonra çocuklara henüz bir hatm-i şerîf ettirmemiş ve hatim indiremeyince «Rabb-i yüsr»den meşk alıp karalama yazmak dahi hoca efendinin usulüne mugayir bulunmuş olduğu hâlde Madam Terniye çocuklara Fransız lisanını bayağı dürüstçe söyletmeye başladıktan maada alfabeden sonra küçük küçük kıraat kitapları dahi okutarak lâtif ve muhtasar hikâyelerle eğlendirdiği gibi «Cihât kaçtır? Dört: Şark garp şimal cenup!» tarzında ufarak es'ile ve ecvibeyi havi risalelerle çocuklar bir senenin üç yüz altmış bu ka-

dar gün olduğunu ve şu kadar maha ve bu kadar haftaya münkasım bulunduğunu ve günlerin ve ayların isimleri şunlar idüğini velhâsıl dünyada beş büyük kıt'a ve şu kadar belli başlı millet olduğunu ve bir cihetten dahi hayvanlar miyanında da bizim gibi analık babalık evlâtlık hane ve yuva içinde maişet olduğundan onlara eza ve cefa etmek insanlara cefa etmiş kadar fena olacağı filânı dahi öğrenerek şu küçük malûmatlarıyla iftihara başlamışlardı.

Bu mini mini malûmatçıklar miyanında Madam Terniye'nin çocuklara bir de Haktaâlâ Hazretleri olduğu ve onun da mini mini bir oğulcuğu bulunduğu ve bu oğulcuğun bir de anası olup insanlar uğrunda oğlunun canını feda eylediği ve binaenaleyh onu minnettarâne bir surette sevmek iktiza edeceği hakkında verdiği derslere ve «İşte baba oğul valide şunlardır» diye kitaplardan resimlerini dahi göstermesine burada ilişmeyelim. Çünkü çocukların babası Abdülcabbar Beyefendi dahi bunları görmüyordu bile! Çocukların mini mini malûmatcıklarını büyülte büyülte işte o minnettarâne bir surette sevilmesi lâzım gelen ibnullahı Yahudiler asmış öldürmüş olduklarından bahisle onlar hakkında bir husumet lâzım olduğu derecesine kadar vardırdığı gibi bir aralık kıraat kitaplarında muhârebât-ı sâlibiyyeye dair görülen fıkralar üzerine Müslümanların dahi Hristiyanlara nasıl seyf-i zulm ile muamele etmiş olduklarını takrire başlayarak işte bu misillü ilkaâtla genç çocukları kendisine celp ettikçe etmekte bulunmuştu.

İhtimal ki karilerimiz şu sözlerimizi bir mübalâgaya hamlederler. Fakat Avrupa maârif-i ibtidâiyyesine vâkıf olanlar bu sözlerde asla mübalâğa şaibesi olmadığını teslim ederler. Hatta Madam Terniye çocuklara bu dersleri İslâm aleyhindeki husumetinden veyahut kendi din ve milletine mutaassıbâne muhabbetinden neşet etmek suretiyle veriyor değildi. Belki maârif-i ibtidâiyye olmak üzere çocukları bu yolda talim etmeye elindeki program dahilinde görmekle kadıncağız îfâ-yı vazîfe ediyor fikir ve mütalâasıyla derslerini bu yolda vermekteydi.

Evet! Çocuklara maârif-i ibtidâiyyeyi hem de böyle vermelidir. Onlara din muhabbeti millet gayreti vatan sevdası gibi mukaddesatın kâffesi henüz hâl-i tufûliyyetlerinde verilirse zihinlerine hakkolunmuş kalarak bir daha çıkmak mümkün ola-

maz. Fakat bir Müslüman çocuğa Hristiyanlık ve bir Hristiyan çocuğa dahi Müslümanlık âlemi için iktiza eden maârif-i ibtidâiyyeyi vermemelidir. Her millet kendi dini diyaneti için lâzım gelen surette maârif-i ibtidâiyyesini tertip etmelidir.

Ama meseleye filozofane bir noktainazardan bakılıp da «Her millet çocuklarına bu yolda terbiye verirse uhuvvet-i umûmiyye-i beşeriyye maksadı husule gelmez. Milletler minelezel yekdiğerinin düşmanı olmadıkları gibi ilelebet dahi yekdiğerinin düşmanı olamıyorlar» denilecekmiş. Ne yapalım? Her millet çocuklarını böyle terbiye edip dururken içlerinden birisi başka türlü terbiye etmeye kalkışacak olursa en zararlı o çıkar.

Avrupaca maârif-i ibtidâiyye değil ikinci üçüncü derecedeki maarif programları dahi hep böyledir. Hatta bundan bilemeyiz kaç sene evvel Mekteb-i Sultânî'de Fransızca olarak tedris olunan bir târîh-i Osmânîden dolayı büyücek bir mesele dahi meydana çıkmıştı. O tarihte «Türklerin anadan doğma kayıtsızlığı ve barbarlığı» gibi şeyler olduğu için hamiyyet-i Osmâniyye erbabı «Bir Osmanlı mektebinde çocuklarımıza böyle mi fikir vereceğiz!» diye haklı bir itirazda bulunmuşlardı. İşte buna kıyas olunursa her milletin kendi hissiyyât-ı dîniyye ve milliyesine ne kadar riayet etmesi lâzım geleceği âdeta o yolda taassup derecelerine varmak dahi mayub olamayacağı tahakkuk eyler.

Elhâsıl tedrise başladıklarından üç sene sonra Mansur Bey ve Nusret Hanım Fransızca cihetinde âdeta bir Fransız çocuğu kadar behremend oldukları hâlde maârif-i milliyyemizce henüz risâle-i ahlâkı okuyup anlayamamak menzilesinde kaldığından ve hele Madam Terniye bunların zihinlerini kendi istediği yola bir güzelce sevketmiş olduğundan çocuklar risâle-i ahlâkı ellerine alarak «Bu ne? Dahi sirkat bir kimsenin eşyasını çalmak demektir. Ne demek?» diye istihzalara da başlamışlardı. Büyüğü on buçuk küçüğü sekiz buçuk yaşında olan bu çocukların şu terakkilerine aferin değil mi?...

Biraz daha sonra çocuklar bir hâle geldiler ki muallimleri kendilerine Arabîden ve Farisîden bazı kaideler tarif eyledikleri zaman onları ancak Fransızca kuvvetiyle anlayabilir oldular. Meselâ muallim efendi «Failin fiili mefulünbihe tecavüz ederse ona fi'l-i müteaddî derler. Tecavüz etmeyip de yine failin kendi nefsinde vaki olursa ol fiile fi'l-i lâzım denilir. Misali

...dır» gibi tariflere giriştiği zaman çocuklar yekdiğerine «Ha! Müteaddi demek aktif demekmiş ...ilh» ihtarıyla hocanın tarifini ancak anlayabilirlerdi.

Tahsil bu dereceye vardığı zaman hocayla çocuklar arasında zuhur eden kavgaları dahi hatırdan çıkarmamalıdır. Hoca efendi «Hiç Frenk lisanında fail meful olur mu? Bunlar Türkçede bile yoktur. Arabîye mahsustur!» diye haykırdığı hâlde çocuklar «Fail meful her lisanda vardır. İşte hoca kızdı denildiği zaman hoca fail, kızdı fiildir!» diye temeshur ettikçe hocanın hiddeti artarak hemen elindeki değneğe davranıp ve bu hâlde çocuklar doğruca hareme can atarak Madam Terniye'nin âgûş-ı himâyesine sığınırlardı.

İşte bu babın mukaddemesinde muhassenât-ı asrıyye-i Hazret-i Abdülhamid-i Gazî'den olmak üzere derecesi ta buralara kadar varan fenalıkların maârif-i tensikat-ı cedîdesi sayesinde önü alınmış olduğunu anlamak istediğimizden erbâb-ı fikr ü iz'an bu fenalıkları düşündükçe izalelerinden dolayı padişahımıza nasıl teşekkür edeceklerini bilemeyerek secde-i şükrâna yüzler sürerler.

Bizim Mansur Bey on üç yaşına vardıkta mühendislik tahsil etmek üzere Fransa'ya gönderildi. Zira pederinin Mısır'da birçok arazisi bulunup bunların hüsn-i idâresi için Mansur Bey'in mühendis olması lâzım geliyordu. İstanbul'da ilk tahsili ne yolda olduğuna dikkat edilmişse Mansur Bey'in Avrupadan ne kadar Müslüman ve ne derecelerde Osmanlı olarak avdet edeceği dahi elbette düşünülür.

Nusret Hanım'a gelince: Artık o dahi on bir yaşına gelmiş olduğundan erkek hocasının nezdine gönderilemeyerek münhasıran Madam Terniye'nin elinde kalmıştı. Tâbir-i dîgerle o zamana kadar Müslümünlığa ve Osmanlılığa dair hiçbir şey öğrenememiş olduğu ve aks-i tahsilâtta bulunduğu gibi bademe hiç de öğrenememek ve tahsilât-ı makûsesinde daha ileriye varmakla mahkûm olmuş kalmıştı. Ama burada bizim «makûse» diye tabir eylediğimiz şey Müslümanlık ve Osmanlılık noktainazarındandır. Yoksa Madam Terniye'nin noktainazarından bakıldığı hâlde Nusret Hanımın tahsiline tahsinden başka bir şey denilemez. Kız Fransızca pek güzel yazar tarihten ahlâktan felsefiyâttan bahseder âlâ piyano ve kitara çalar musikinin en eski derecesinden en

yeni derecesine kadar vâkıf olarak meşâhir-i üstâdânı yekdiğeriyle mukayese eder ve güzel sedasıyla alafranga şeyler okur oldukça resim yapar. Daha ne yapsın? Bir Fransız kibarzade kızı dahi bundan ziyade ne öğrenir ki Madam Terniye dahi Nusret Hanıma öğretsin?

Babası Abdülcabbar Beyefendi kızının terbiye ve terakkisinden pek memnun olup hele piyano çalıp da şarkı dahi çağırdığı zaman ziyadesiyle münbasit olurduysa da Nusret Hanım pederini bu derecelerde memnun edebildiğinden dolayı asla mutmain olamazdı. Zira pederi hiç anlamadığı bir şeyi beğenmekte olup hatta aralıkta bir kere «Kızım alaturka veyahut Arapça dahi bir şey çalsan a!» derdi ki Nusret Hanım nezdinde Arapça ve Türkçe musiki hiç olmadığı gibi bulunmak ihtimali dahi olmadığından ve cihanda musiki denilen şey gayet mühim bir fen olmak üzere alafrangaya mahsus ve münhasır bulunduğundan pederinin şu ricası kızı kızdırdıkça kızdırırdı. Fakat çare ne? Emr-i pedere muhalefet mümkün olmadığından bestekâr Wagner'in en sanatkârâne bir opera parçasını müteakip «Adile kız hopla da gel! Şalvarını topla da gel!» şarkısını pederinin pek ziyade sevmesi münasebetiyle piyanoda çalınıp da hele pederi dahi ellerini çarparak kısa bir sedayla peyrev olunca Nusret Hanım âdeta musikinin kutsiyetine küfür ediliyormuşçasına bir hiddetle ağlamak derecelerine gelirdi.

Nusret Hanımın zavallı valideciğini hiç sormayınız. Nusret Hanım pederine karşı mağlûp olduğu gibi validesine karşı mağlûp değildi. Kadıncağız bir lâkırdı söyleyecek olsa lâkırdısını ham armut gibi ağzına tıkayarak hatta kavgayı pek ileriye vardırdığı zamanlar «Ben terbiyeyi bir ham Türkten almaya muhtaç değilim!» diye kadıncağızı ağlatmak mertebesinde tahkirlere varırdı. Buysa kızın yalnız aldığı terbiyeyi değil belki tabiatında olan hiddet ve gazabı dahi muvazeneye medar olur.

Kızında bu hâlleri gördükçe validesi Madam Terniye aleyhinde pek büyük bir husumet peyda etmiş ve kızına şöyle alafranga bir terbiye vereceğine hiç vermemek cihetini tercih ederek şu Frenk karısını hanesine kabul etmiş olduğuna pişman olmuştuysa da artık Madam Terniye Nusret Hanım için bir vâlide-i sâniye makamını ihraz eylediğinden haneden çkarılması hemen muhal derecesini bulmuştu.

Nusret Hanımın Madam Terniye'den iffete dair ne gibi dersler aldığını da merak ediyor musunuz? Vakıa Fransızlar kızlarına kız oldukları müddet roman bile okutmayıp kendilerinin bir erkeğe zevce olmak üzere değil güya mabude olmak üzere yaratıldığını zihinlerine koymak isterlerse de kızlar hissiyyât-ı hevâperestânelerine inbisat vermekten yine menolunamazlar.

Madam Terniye bu bapta dahi pek güzel bir muallime olduğundan kız büyüyüp de gönlünde yeni yeni hisler peyda olmaya başladığı ve bu hislere «aşk» denileceği dahi muallime tarafından tayin olunduğu zamanlar Madam Terniye aşkı kıza o kadar safî ve mukaddes bir şey olmak üzere tarif ederdi ki her ne kadar tavzîh-i mes'elede asla kusuru yoksa da Nusret Hanım aşkta bu kadar safvet olmamak lâzım geleceğini ve aşkın asıl maddiyatça neden ibaret olması iktiza edeceğini kendi zihninde bulur tasavvur eylerdi. Hele babası birkaç defa Beyoğlu'na giderek kızına hoş görünmek için ne idüğini bilmediği Fransızca kitaplardan birkaç tanesini getirmiş olması ve bunların hep romanlar idüğine Nusret Hanım tarafından vukuf hâsıl edilir edilmez Madam Terniye meneder havfıyla odasının hiç göze ilişemeyecek bir yerine saklamış bulunması kızın hevaperestlik derslerini tevsie medar olarak Nusret Hanım bu kitapların mütalâasıyla «amour» ve «metres» demek ne demek olduğuna koca denilen şeylerin bu bahislerde ne kadar uzak kaldığına dahi fikir sardırmıştı.

Şurada bir cümle-i istidrâdiyye olmak üzere arzedelim ki Fransızlar kızlarına asla roman okutmazlar. Kocaya varıncaya kadar kızlarını bir esâret-i külliyye içinde bulundururlar.

İngilizlerse bilâkis kızlarını her türlü romanları okutmaktan menetmedikleri gibi kocaya varıncaya kadar her türlü harekât ve sekenâtta hürriyetlerini asla tehdit etmezler.

Bu hâlin neticesi olmak üzere Fransızlar miyanında şân-ı zevciyyete mutaassıbâne riayet eden zevce pek az bulunarak kadınlardan aglebinin kendi hâllerince birer gönül eğlencesi olur. İngilizlerdeyse nisvanın pek azı bu hâlde bulunup aglebi birer zevce-i sâdıka ve lâyıka olmaya lâzım gelen hâl ve tavırda bulunur. Bunun hikmeti kızlara dünyayı ve dünyanın fenalıklarını öğretmemekle tamam dünya içine girdikleri zaman her türlü taarruzât-ı maddiyyeye ve maneviyeye karşı müdafaa kudretinden Fransız kızlarının âciz kalarak bir kere bir hata eyledikten sonra

artık o hataların yekdiğerini takip etmesine mümanaat edememeleri ve İngiliz kızlarınınsa okuduğu romanlar ve gördüğü adamlarla dünyanın iyisini de fenasını da öğrenerek asıl dünya evine girdikleri zaman kendilerine ilk vaki olacak zülleden tedafüe muktedir olacak kadar vâkıf-ı ahvâl bulunmaları kaziyesinden ibarettir. Yani Fransızlar kızlarını birer hayal adamı olmak üzere terbiye ederek sonra bunlar hakikat âlemine girdikleri zaman o âlemi kendi hayallerine muvafık bulamazlar. İngilizlerse kızlarını evvelden hakikat âleminde terbiye ederek sonra o âleme girdikleri zaman her şeyi evvelden görüp öğrenmiş oldukları surette bulurlar. Doğrusu da aranırsa İngilizlerde bulunur. Zira insanların cihanda gözleri kapalı yaşayabileceklerine ihtimal vermek göz göre irtikâb-ı hatâ demek olup bir gün gözleri delilsiz mürşitsiz açılacağına ve o hâlde birden bire cihanı görmekten kamaşan gözleri asıl mehaliki dahi göremeyeceğine bedel olan açık göz bulunmak elbette müreccahtır.

Hissiyyât-ı nisvâniyyece bizim Nusret Hanımla sair Osmanlı kızları arasında bir fark vardı. Malûmdur ki bizde kızlar aglebiyet üzere zevciyet hakkında bir fkr-i metin peyda etmeksizin kocaya varırlar. Zaten on üç on dört nihayet on beş yaşında teehhül ederek bu zamanlarsa henüz çocuk sayılacaklarından hayatın en mühim bir hâli olan bu meselede bir fkr-i metîn peydasına yaşları dahi müsait olmamıştır. Kocaya varmayı onlar «gelin olmak» tabiriyle yadederler. Ne kadar dikkat edilecek bir tabirdir! «Ayşe Hanım gelin oldu» derler ki «Tellendi pullandı giyindi kuşandı» demektir. Ve böyle olmak hevesiyle bir kız gelin olur. Gelin olduktan sonra şu maişethanenin taayyüşü ne suret göstereceğini hiç hatırına bile getirmemiştir. Gelinin yanında bir de güveği bulunmak lüzumu derkârsa da damat için dahi gençlik güzellik süs filân matlup olup bir adamda bunlar bulunmasa da geçinmek için lâzım gelen şeylerin kâffesi maaziyadetin mevcut olsa yani adamcağız hüner sahibi kalp sahibi terbiyeli mert bir şey bulunsa yine kızcağızın «başı ateşe yanmış» olduğunu hükmedenler damadın meziyyât-ı merdânesini düşünenlere nispetle birin bine olan nispeti gibi kalırlar.

Bizim Nusret Hanım ise böyle değildi. Yalnız gelin olmayı düşünmüyordu. Kocaya varmayı düşünüyordu. Bir kız kocaya varmayı düşündüğü zaman varacağı adamın kim olduğunu da dü-

şünür. Hâlbuki Nusret Hanımın bu düşünce için dahi fikrine delâlet edecek şeyler vardır. Bunca romanlar okumuş. Erkeklerin zeki ve zarif olmaları ve zarafetleriyle bir «sosyete»de yani salonlarda cemiyetlerde parıl parıl parladıklarını görmüş. Hâlbuki romancılar ekseriya âşık olan kahramanlarına en memduh ahlâkı da verdiklerinden dünyada en mükemmel adam bir kızın kendi tercih eylediği adam olacağına Nusret Hanım güzelce kanmış.

İşte Nusret Hanım dahi teehhülü düşünüyor ama böyle düşünüyor. Kocası olacak zatın kendisine «kur» etmesini yani bir zaman mülâzemette bulunup nedimlik eylemesini ve ne kadar zarafeti varsa göstermesini kendisini beğendirmesini hülya ediyor. Aldığı terbiye bundan ibaret olduğu hâlde başka türlüsünü düşünmek olur mu?

Nusret Hanım on üç yaşını bitirip de on dört yaşına girdiği zaman Fransızcada musikide falanda filânda olan mahareti oldukça mükemmel olan hüsnüyle beraber şöhret olmaya başladığından birtakım kibar kibar yerlerden görücüler gelmeğe başlamıştı. Validesi kızına bu görücülere çıkıp kendisini arzetmeyi teklif eylediği hâlde kız «Ben cariye miyim ki beni beğeniniz diye bir alay kadının karşısına çıkayım» cevabıyla imtina eylerse beğenir misiniz?

Birkaç görücü böyle reddolunduktan sonra iş babasına arzolundu. Pederi eğer görücüye çıkmayacak olursa fena edeceğinden bahisle kızı tehdit etmekle eğerçi diğer birkaç görücüye arz-ı endâm eylediyse de bunlardan bazıları kızın pek cüretli olan tavrını beğenmemek ve bazıları dahi Nusret'in anasını babasını muvafık bulamayarak hiçbirisi netice-pezir olamamıştı. Bazı müşterileri babası ve hususiyle anası beğendiği zaman dahi çünkü anasının beğendiği damatlar ehl-i ırz ehl-i edeb müslüman garip yiğit veyahut yine ehl-i ırz ehl-i edeb dini diyaneti yolunda kibardan filân bey olduklarından böyle miskinler Nusret Hanımın işine hiç gelmeyerek tamam işe karar verilecek gibi olunca ağlaya ağlaya bu kararları bozardı.

Nihayet bir gün Madam Terniye'ye Fransızca bir mektup geldi. Bu mektupta manevi kızı demek olan Matmazel Nusret Hanımın bahtiyarlığına taallûk eden gayet mühim bir meseleden dolayı müzakere için pazar günü Taksim'deki Belediye

Bahçesi'nde bulunması rica olunuyordu. Derhâl haberi verelim ki o zamanlar Taksim Bahçesi yeni küşat edilmiş olmak hasebiyle bütün Beyoğlu halkının müracaâtgâh-ı umûmîsi olup öyle şimdilerde olduğu gibi o güzelim bahçe dahilinde meydan yalnız tavus kuşlarına kalarak bunlar güya bahçenin hâline hayıf ediyorlarmış gibi acı acı avazeleriyle bekçilerin kulaklarını tırmalamıyorlardı. O tavuslara bedel Sadi'nin «Melâik sureti tavus zîbi!» diye vasfeylediği dilberler nazarrüba olmaktaydılar.

Madam Terniye mektubu Nusret Hanıma göstermedi. «Kendi bahtiyarlığına taallûk eden mes'ele-i mühimme!» ne olabilir? Teehhülden başka bir şeye ihtimal verilir mi? Hâlbuki bu meselenin filhakika kendi bahtiyarlığına müteallik olduğu daha şu hareketten anlaşılabilmektedir. Zira gelen mektup Fransızcadır. Gayet edibâne ve nazikâne yazılmıştır. Müzakere için dahi Nusret Hanıma kerîme-i mâneviyye nazarıyla bakan vâlide-i sâniyyesi davet olunmuştur. Bundan âlâ bir mukaddeme tasavvura bile sığar mı?

Madam Terniye karar verilen mahalde isbât-ı vücûd etmekten geri durmadı. Bahçeye girip de bir bank üzerinde oturur oturmaz gayet güzel giyinmiş uzun boylu gayet yakışıklı bir delikanlı derhâl yanına gelerek kemâl-i ta'zîmle selâm verdi ve evvel-beevvel orada bulunmak hakkındaki ricası kabul edilmiş bulunduğundan dolayı madama sûret-i mahsûsada teşekkürler eyledi.

Bu delikanlı yine kızın tabiri olmak üzere gayet açık yürekli bir şeydi. Öyle mukaddemât-ı bîhûdeyle Madam Terniye'yi yormak arzusunda bulunmadığını ve müsaadeleriyle asıl matlubun müzakeresine girişilmesini dermeyan eyledi. Daha bidâyet-i emirde delikanlının bu serbestliği ve serbestliğin dahilinde olan edep ve terbiyesi Madam Terniye'nin tahsinini kazanmıştı.

Nusret Hanımın bütün tercüme-i hâlini tanıdığından ve şimdiye kadar kaç yerden talep olunmuşsa da istemediği ve ne için istemediğini bildiğinden bahisle hanıma münasip bir koca ancak bey kendisi olabileceğini merdâne ve edibâne bir tavırla dermeyan eyledi. Hele Madam Terniye'nin bu ilk teklife reddi işrap eder bir tavır göstermediğini görünce dedi ki:

–Madam! Eğer tarafınızdan hüsn-i kabûle mazhar olursam Matmazel Nusret tarafından dahi kabul olunabileceğimi ümide cesaret alırım. Hatta bu ümitle kendilerine hitaben şu mektubu

yazmış dün aldırdığım bir fotoğrafı da leffeylemiştim. Mektubumu kabul buyurursanız kim olduğumu da görür anlarsınız. Dest-i terbiyenizde ikmâl-i tahsîl eylemiş olan o melek-haslet kızcağızı elbette bahtiyar edeceğimi temin için mektuba yazdığım kelimelerden maada bilhassa sizi dahi namusum üzerine yemin ederek temin ederim!

Mektubun zarfı memhur değildi. Madam Terniye mektubu açarak en evvel imzaya göz attı. «Senai» ismini görerek yalnız «Berrakpınar senyörü» yoktuysa da Senai mektubundan kendisinin böyle bir senyör olduğunu anlatacak surette idâre-i lisân etmiş ve âdeta Hüdavendigâr vilayetinin bir nısfı kendisinin olduğuna kadar öğünmüş bulunduğundan Madam Terniye Senai'yi daha ziyade tazimkârâne bir suretle tepeden tırnağa kadar süzmeğe başladı.

Bu günlük müzakerede daha ileriye varmaya hacet görülmedi. Madam Terniye yerden kalkarak Senai'ye dedi ki:

–Mösyö! Gerek meziyyât-ı cismâniyyeniz ve gerek hasâis-i rûhâniyyeniz beni ilk mülâkatta kendi lehinizde mütehassis etmiş olduğuna size açık yürekle temin eylerim. Hatta bu hiss-i mutmainane ile elçiliğiniz hizmetini hüsn-i kabûl ederek Matmazel nezdinde onu hüsn-i îfâ için dahi kudretimin kifayeti mertebesinde gayret edeceğimi vaat ederim. Maahaza Matmazel kendi ihtiyarında hür olduğu cihetle kabul ve adem-i kabûl cevabı ona racidir.

–Madam! Yalnız şu vaadiniz benim için parlak bir bahtiyarlığı temin için kâfidir. Yalnız Matmazelin vereceği cevabı tehir etmemenizden ibaret bir ricam kaldı.

–Mektubunuzda mahall-i ikametiniz dahi musarrahtır. Siz bunu güya tahkik-i ahvâliniz için lüzum görülür diye yazmış ve zarafet ve insaniyet dahi bu surette göstermişseniz de biz inşallah o adrese sizin için bir cevâb-ı kabûl göndermeye gayret ederiz.

Senai Madam Terniye'yi bir prensesi selâmlar gibi selâmladı. Kadın bahçe kapısının önünde kendini beklemekte olan arabasına bindiği gibi İstanbul'a Abdülcabbar Bey'in konağına geldi.

Senai'nin Nusret Hanım için tencere tekerlenmiş kapağını bulmuşçasına münasip bir koca olacağında uzun uzadıya tafsile hacet var mıdır? Madam Terniye'nin ilk mülâkatta hâsıl olan

temayülü fotoğraf resmini gördüğü ve mektubunu okuduğu zaman Nusret Hanımda dahi hâsıl olmuştu. Zira Senai bu mektupta Hüdavendigâr vilayetinin nısfına malik bir adamın oğlu olduğundan bahisle İstanbulca Mekteb-i Sultânî'ye varana kadar mekâtib-i mütehâlifede bade't-tahsîl Paris'e dahi gittiğini ve orada ikmâl-i tahsîl eylediğini ve bilhassa ilm-i hukuka intisap eyleyerek birinci sınıftan bir avukat olduğunu ve pederinin milyonlarca servetinden maada kendisi dahi İstanbul'da en meşhur davayı deruhte eyleyerek bir kadını mesut eylemeğe kâfi para kazanmakta olduğunu o kadar mahirâne şerhetmişti ki bu tafsilâtı görüp de öyle bir asilzade delikanlıyı beğenmemek Nusret Hanım için kabil değildi.

Madam Terniye kızda ilk hüsn-i kabûlü görünce bir kere de Senai'nin temeddühleri doğru olup olmadığını tetkike lüzum gördü. Yanına bir uşak alıp Cihangir'e gelip haricen Senai'nin hanesini gözden geçirdi. Vakıa öyle cesim bir konak değilse de mamûriyyet-i dâhiliyyesi mamûriyyet-i hâriciyyesinden istidlâl olunmakta bulunup hele mahalle bekçisi gibi bazı adamlardan bu konakta Bursalı kibardan zengin bir valideyle bir de oğlu sakin olduklarını ve kalabalıkları bulunmayıp fakat hâlleri vakitleri pek yolunda idüğini ve oğlunun Frengistandan yeni avdet eylediğini filânı öğrenince Senai'nin mektubu hakayık-ı ahvâlden ibaret olduğuna kanaat hâsıl oldu. Hemen oracıkta cüzdanından kopardığı bir yaprak üzerine Madam Terniye beş altı kelime yazarak bekçiye verip bir de bahşiş itasıyla bunu Senai Beye vermesini tenbih eyledi.

Akşam konağa geldikte Nusret Hanım getirdiği müjdeler daha o anda kızı bahtiyar etmiştiler. Mütekebbir ve mağrur Nusret «Gördünüz mü efendim? Avrupa terbiyesi görmüş olan bir delikanlı hiç o kaba Türke benzer mi?» diye şimdiden kocasının terbiyesiyle filânıyla iftihara başladı.

Madam Terniye'nin bıraktığı pusulada ertesi akşam Taksim Bahçesi'nde birleşmek teklif olunmuştu. İkisi dahi kararın icrasını iman derecesinde mehammdan addederek birleştiler. Madam Terniye delikanlıyı görür görmez dedi ki:

–Mösyö! Her şeyi tahkik eyledik. Hanenizi bile velev ki haricen olsun gördük. Hakkınızda bütün takdirlerimiz tahsinlerimiz içtima etmiştir. Siz dahi bizi tanımış ve anlamış bulundu-

ğunuz cihetle bence bu izdivaç takarrür ve tahakkuk etmiş demektir. Hatta Matmazel Nusret bir kere sizi şahsen görmek arzusunda bulunup bense bu arzunun imkân-ı husûlünü muhafazayla beraber evvel-be-evvel bu meselede icra cihetine nasıl karar vermek istediğinizi anlamaya lüzum gördüm.

–Madam icra ciheti dahi tensip edeceğiniz veçhile olacaktır. Fakat ben kendiliğimce düşünmüştüm ki izdivaca Matmazel Nusret ve sizle bendenizin arasında karar verildikten sonra yine usûl-i milliyyeyi bozmamak için ben validemi göndereyim ve işe valideler arasında karar verilmiş olsun.

–Tamam işte biz dahi matmazelle böyle düşünmüştük.

Madam Terniye Senai'nin bu kararını dahi ez-can ve dil tahsin etti. Hatta o gün bahçeden derhâl avdete dahi mecburiyet görmedi. Senai ile kol kola vererek bahçeyi birçok defa devrettiler. Her cihetle sözler sevkederek konuştular. Senai'nin etvâr-ı Frenkânesi kendisinin bir Osmanlı olduğunu göstermeyecek ve anlatmayacak derecede bulunmasıyla Madam Terniye'nin memnuniyeti arttıkça artmakta ve bilmukabele o dahi Matmazel Nusret'in değme bir Fransız kızlarında bulunmayacak bir terbiyeyle mümtaz bulunduğunu anlatmakta idiyse de işin bu ciheti Senai'nin zaten malûmu olduğundan kadının tarifâtı zait görülmekteydi.

Akşam saat on buçuğa gelmiş olduğundan Madam Terniye avdet etmek istedi. Senai kendisini Galata Köprüsü başına kadar teşyi arzusunda bulundu. Hâlbuki Madam Terniye dahi dâmâd-ı mâneviyyesinden ayrılmak istemediği cihetle bu teşyii kabulden maada hazır arabaya binmiş oldukları hâlde Zincirlikuyu'ya doğru bir de gezmeye çıkılmayı teklif eyledi.

Arabada bunların yekdiğeriyle nasıl konuşmakta bulundukları görülseydi kırk yıllık can ciğer oldukları zannolunurdu. Teehhülden sonra nasıl yaşayacaklarına dair bin türlü hülyalar ediyorlardı. Hatta bazı kere Madam Terniye «Senenin birkaç ayını Bursa'ya gider sizin arazinizde geçiririz. Köy âlemi ne güzeldir! Taze sağılmış sıcak sıcak sütler içeriz. Tavuklardan henüz düşmüş taze yumurtalar yeriz. Tere yağını çiğ kaymaktan kendi ellerimizle çıkarırız. Sebzeyi meyveyi dallarından ellerimizle koparıp sütleri parmaklarımıza bulaştıkları hâlde birbirimize takdim ve ikram eyleriz atlara bineriz. Soğuk su başlarına gide-

riz. Yahut derelerde kendi elimizle balık avlarız. Ah dostum hayat ve maişet denilen şeyler şehirlerde bulunmaz. Tabiata daha karîb olan bedavet âleminde bulunur. Teneffüs ettiğimiz hava bile safî ve bakir değildir. Bin kişinin ciğerlerine girip çıkmış bin türlü müteaffin yerlerden geçmiş bir havadır ki sahraların safî havalarına nispetle onları teneffüs etmek kaynakların soğuk ve leziz sularına bedel acı ve müteaffin göl suları içmek gibidir» diye bahsi köylülük âlemlerinin letafetine intikal ettirdikçe dâmâd-ı mâneviyyesinin asıl fikir ve mütalâasına muhalefette bulunmuş oluyorduysa da Senai arzusu hâsıl oluncaya kadar Madam Terniye'ye itiraz etmek hazır kararlaşan işi bozmak demek olacağından bizzarure kavlen ve tavren Madamı tasdik eyliyordu. Yoksa Senai'ye kalsa bedâvet âleminin güzel ormanlarından, kuşlarından, mebzuliyetinden, hürriyetinden filândan değil belki şehrî âleminin mesirelerinden, tiyatrolarından, balolarından, modalarından, filânlarından bahsetmek isterdi.

Elhâsıl o akşam Madam Terniye Matmazel Nusret'in nezdine avdet eyledikte kocası olacak zata nasıl hayran kaldığını hikâye edip de bir türlü bitirememekteydi. Senai ile beş hülya etmişlerse Nusret'e yüz yirmi beş olmak üzere nakleylerdi. Bursa'da Senai'nin çiftlikleri köyleri ve köyde köşkleri şatoları karada atları arabaları nehirlerde sandalları istimbotları olduğuna kadar sevk-i hayâl eyleyerek herifi gerçekten bir prens kadar büyütmekteydi.

Böyle yerde gökte aranılsa hemen bulunamayacak olan yavukluyu bir kere Nusret Hanım kendisi görmek istedi. Madam Terniye Senai'yle bilmuhabere tenhalığın tercihiyle bir çarşamba günü Kâğıthane'de birleşmeye karar verdiler ve birleştiler. Senai Beyefendi hazretlerine Nusret Hanımefendi dahi ol kadar hayran oldu ki tarife sığmaz. Muallimesinin henüz dikkat edemediği şeylere bile kendisi dikkat eyledi. Gördü hükmetti ki Senai Beyin göz süzmesi tebessüm etmesi bile sair erkeklere benzemiyor. Bakışındaki gülüşündeki letafetler ve edâ-yı kelâm eylerken el ve baş sallayışındaki zarafetler ham Türklerde bulunmak şöyle dursun Frenklerde bile bulunmadığını muallimesine bilihtar bu kadar etvâr-ı asîlâne olsa olsa Avrupanın baron kont grandük prens derecesindeki zadegânında bulunabileceğini ve zaten Bursa vilâyetinin nısfına malik olan bir adamın dahi prens-

ten başka bir şey addolunamayacağını muallimesiyle yekdiğerine temin eder dururlardı.

Bundan sonra düğün dahi teehhür etmedi. Senai'nin validesi alelusul görücülüğe giderek Nusret'in validesi bundan dahi kızının bir belâ çıkarmasından havfeylediği hâlde bilâkis Nusret Hanım fevkalâde giyinip kuşanmaya ehemmiyet verince zavallı kadıncağız kızının bu hâlini bir yıldız barışıklığı mukaddemesine hamlederdi.

Şurada düğün tafsilâtına girişmeyeceğiz. Karilerimiz için izahı lüzum olan bir şey varsa o dahi Senai'nin İstanbul'a vüruduyla bu teehhüle kıyamı arasındaki vukuattan ibarettir. Hâlbuki bu dahi uzun bir şey değildir. Hoppa çocuk mütehassiri olduğu Avrupanın tadını tadarak pek fena bir hâlde İstanbul'a geldiği zaman şu dünyaca bahtiyarlık denilen şeyi Avrupada bulamaması üzerine bari İstanbulca bulmaya mecburiyet hissetmiş ve en büyük kibardan bed' ile terbiyeli kızları araştırıp tahkik etmeğe başlamıştır.

Senai'nin başına ne kadar felâket gelmiş olsa o zamana kadar daima içinden çıkmaya çalıştığı medeniyyet-i Osmâniyye dairesine avdet edebilmesi kabil midir? Nusret Hanımı haber aldığı zamansa İstanbulca alafrangalık hususunda ondan mükemmel bulanabilmek kabil olamayacağını derhâl hüküm ile maksuduna ermek için paçalarını sıvamış ve nihayet yukarıda görmüş olduğumuz surette davranarak meramına nail dahi olmuştur.

Altıncı Bap

«Köy Düğünü»

Bundan mukaddem bir kasım üstü karilerimizin hayallerini Hüdavendigâr vilâyetinde Sultanoku Sancağı'nda Pitekas deresi kenarında bir mahalle sevkeylemiştik ki orada köylülerden bir cemaat hark kazmaktaydılar. Bu fıkrayı hikâye eylediğimiz bapta verdiğimiz tafsîlât-ı sâireden dahi anlaşılmıştı ki zikrolunan ameliyyât-ı türâbiyyeye kumanda eden zat bizim Semih Efendizade Şinasi olup köylüleri kendisine bu surette bendetmesiyse oraya vürudunun üçüncü senesi müyesser olmuştur.

Şu hark ameliyatını temaşa eylediğimiz zamandan dört

sene sonra buradan tekrar geçmiş olsaydık görürdük ki ilk açılan harkın irva ve iska eylediği bin beş yüz dönüm arazi gayet mamur bir bahçe hâlini aldıktan maada Pitekas deresi boyunda sair birkaç yerler ve daha harmanlar açılarak ziraat ise pamuktan maada koza ve afyon ve kök boya mezruâtı derecesinde incelip ehemmiyet almıştır.

Bizim Köse Muhtar'ı bu zaman görüp de Senai'yi sorsaydık herif bu ismi işitir işitmez niyaz hâlinde bulunan mevlevî gibi baş eğer ve bu isme eser-i ta'zîm gösterirdi. Köse Muhtar nezdinde Senai öyle yirmi iki yirmi üç yaşında bir delikanlı olmak nazarıyla telâkki edilmiyordu. Belki doksan yaşına kadar yaşayıp her hususta tecrübesini ikmal eyledikten sonra on sekizden yirmi üç yaşına doğru tekrar yaşamaya avdet etmiş ve o tecârüb-i pîrânesine şu kuvvet ve kudret-i nev-civânîsini zammederek gerek kendisine ve gerek konu komşularına enfa bir adam olmuştur.

Bir de Şinasi'nin ilk kulübesini inşa etmiş olduğu mahalle gitmeliydik de orasını şimdi görmeliydik. Alt ve üst katlarda ikişer ikişer odalardan dört odalı kutu gibi bir evceğizle onun karşısında yalnız zemin katından ve iki odayla orta yerlerinde bir küçücük ocaklı sofadan ibaret bir selâmlık ve bu iki binanın iki cenahları hizasında yapılmış iki ahırla ahırlar üzerine tertip edilmiş samanlıklardan ibaret ufacık bir çiftlik görürdük.

Altı yedi senedir burada çalıştığı hâlde Şinasi için şu kadar bir eser-i muvaffakiyyeti az mı görüyorsunuz? Şinasi pederinden her üç ayda bin kuruş olmak üzere muhassas bulunan harçlığını almakta devam ederek altı sene-i kâmile zarfında yirmi dört bin kuruş almışsa da yalnız mübayaa eylediği arazinin miktarı yirmi bin kuruşluğu tecavüz eylemişti. Çiftliğe gelince demirbaş olarak araba saban döğen kazma kürek vesaire misillü alât ve edevât-ı mükemmeleden maada dört çift öküz on iki re's âlâ inek ve ve bunların yirmiden mütecaviz buzağısı yüz re's koyun seksen keçi dokuz kısrak ve bir aygırla bunların on beşe karîb yavruları ve yüzlerce tavuk kaz ördek hindi ve güvercinden ibaret tuyûr-ı ehliyyesi peyda olmuştu ki Şinasi bunlar için bir sicill-i umûmî tutarak mevcudunun kâffesine kıymetler dahi takdirle ol veçhile kaydeylediğinden edevat ve hayvanatının kıymetleri yekûnu ve ebniye kıymetleri câmian otuz yedi bin kuruşa baliğ olmaktaydı. Bu hesapça demek oluyordu ki Şinasi şu mahalde geçirmiş olduğu

altı sene zarfında kendi kendisini geçindirdikten maada birbiri üzerine senevî altışar bin kuruş dahi tasarruf edebilmiştir. Ama birinci ve ikinci senelerin tasarrufâtını bu miktar tahmin etmeğe nasıl imkân yoksa beşinci ve altıncı senelerin tasarrufâtını ondan ibaret addetmeye dahi imkân yoktur. Şinasi'nin ilk senelik âsârı muvaffakiyyetini pederine yazmış olduğu bir mektupta görmüştük altıncı senenin eser-i muvaffakiyyeti olmak üzere dahi haber verelim ki sebze ve hubûbât-ı saireden kat-ı nazar o senenin harmanlarından Şinasi dört yüz elli kile buğday altı yüz kile arpa altı yüz seksen kile yulaf kaldırıp bin yüz elli okka pamuk ve on beş kıyye afyonu dahi başkaca der-anbar eylemişti.

Korkarız ki şu son senenin mahsulünü dahi zihnen istiksar eylediniz. Bereket-i arziyye hiçbir şeye makis değildir. Bir kile olmak üzere ekilen tohum Cenabıhak bereketini verdiği zaman yirmi beş kile olarak harmandan kalkabilir. Bir tek tavuk güzelce bakılırsa ilk senesi on beş ve ikinci senesi iki yüz olabilir. Altı sene bakılmış olan bir ineğin kendisiyle beraber ensabı on dörde vardığı tecrübe edilmiştir. Zira altıncı senesi elde beş buçuk yaşında bir dört buçuk yaşında diğer bir ve üç buçuk yaşında üçüncü bir inek ve düve bulunup ilk validelerine tebaiyyeten bunlar dahi tevlit eyleyerek ahırı kalabalıklandırmışlardır.

Köy âleminde her şey buna makistir. Köylerdeki berekâtı karilerimizin nazarlarında güzelce tayin etmek için arzedelim ki meselâ dört bin hane ve yirmi beş bin nüfuslu bir şehir etrafında kırk karye bulunsa ve bunlardan her birinde yüzer hane olsa gerek haneler ve gerek nüfusça köylerin kâffesi yalnız bir şehre müsavi olur ve şehir ahalisi hep hazır mahsulden yer içer de köylerin berekâtı bu havâyic-i azîmeye yine kifayet eyler. İstatistik erbabı hesâbât-ı sahîha üzerine hükmetmişlerdir ki memâlik-i mütemeddinânenin her tarafında şehrîlerin miktarı köylülerin miktarına hemen müsavidir. Kırk milyon nüfusu olan Fransa'da şehirler ve kasabalarla palangalar ahalisi ve karada ziraat ve çobanlıkla taayyüş etmeyip sanayi ve meyhaneci ve aşçı gibi hidematla iştigal edenlerin yekûn-ı nüfûsu on sekiz milyona baliğ olduğu görülerek diğer yirmi iki milyon nüfusun bereket-i mesâîperverânesi bunları iaşe edebilmekte bulunmuştur.

Bu hesaplara göre Şinasi gibi bir çocuğun altı sene zarfında tek başına meydana getirdiği âsâr-ı muvaffakiyyeti ne az ve ne

de çok görmeyip her hâlde şâyeste-i tahsîn etmelidir. Şinasi üç dört seneden beri tek başına çalışmayarak adam dahi istihdamına başlamıştı. İlk aldığı adam çobandı ikincisi gündüzleri kendisi işe gittiği zaman hanesinde kalıp kümeslere nezaret edecek bir çocuktu. Üçüncüsü olmak üzere diğer bir çocuk daha aldı ki çift sürerken öküzleri dürtmeye ve akşam ve sabahları kümesçiyle beraber ahırlarda hayvanların altını temizlemeye memur oldu. Bu üç adamdan maada ekin biçmek harman dökmek gibi ameliyatta gündelikçi istihdam eylerdi. Nihayet tarlaları vüs'at bulup öküzleri çoğalması üzerine Şinasi iki nefer dahi daimi yanaşma istihdamına lüzum ve mecburiyet gördü.

Bizim Şinasi'nin bahtiyarlığını bihakkın tafsile girişecek olursak sözün arkasını getiremeyiz. Şinasi kendisini hayali derecesinde zengin olmakta buluyordu. Zira onun nazarında zenginlik birçok nukuda malik olmaktan ve bunları sehimlere veyahut iratlara yatırmaktan ibaret değildi. İnsanın parası olursa ondan bihakkın nasıl istifade eder? Yer! İçer! Giyer! Kuşanır! Gezer! Yürür! Safalar eder! Değil mi? Bunların kâffesi Şinasi'de vardı. Çiftçilik çobanlık mahsulâtı prenslerin bile kilerini mükemmelen teçhiz eyleyecek derecede olup melbusât cihetine gelince Şinasi'nin âlâ Bursa mensucatı Avrupa emtiasından ziyade hoşuna giderdi. İnsan kendi kendisinin sahibi kumandanı olursa gezip yürümek hususunda arzularında noksan mı olur? Yalnız sürülecek safalarda Şinasi'nin efkârı bazı efkâr-ı sâireye tatbik kabul edemez. Şinasi işret-i rezîlâne ve hevesât-ı şehvetperestâne âlemlerini safa değil safahat ve zevk değil felâket addeylerdi. Onun safa addettiği şey evvelâ sıhhat ve hayata saniyen namus ve vakara salisen keseye ve rabian umûr-ı mecbûre-i yevmiyeye nakısa ve sekte iras etmemek şartıyla gönül eğlendirecek şeylerden ibaretti. Bakınız size Şinasi'nin asıl gönül eğlencesi ne olduğunu haber verelim de görünüz. Beğenip beğenmemekte yine muhtarsınız. Fakat bu gönül eğlencesinin mebdeini göstermek için birkaç sene evvele doğru ircâ-ı nazarıdikkat etmeliyiz:

Pitekas nehri sahiline vürudunun ikinci senesi kasımından yani beş on dönüm tarlacığını ekerek işini bitirdikten sonra Şinasi kendi mahsulâtından bir merkep yükü hediye tertip ederek Söğüt kasabasında Yamalı Musa Ağayı ziyarete gitmişti. Yamalı Musa bizim Şinasi'yi görünce âdeta tanıyamadı. Zira Mekteb-i

Sultânî'den çıkıp gelen Şinasi'yle sabanı elden bırakıp gelen Şinasi arasında vücutça simaca dağlar kadar fark vardı. Şinasi «İşte babalık! Benim köylü olabileceğime siz inanmamıştıysanız da ben köylü olabildim ve daha mükemmel dahi olacağım» deyince Yamalı Musa vakıa bu ihtimal ve imkânı tasdik etmişse de böyle mükemmelen terbiye ve tahsil görmüş bir çocuğun paşa olmayıp da köylü olmasını hâlâ zihnine sığdıramamakta bulunmuştu.

Maahaza Anadolu'nun her tarafında kemâl-i kutsiyyetle hüküm süren mihmannevazlık ve misafirperverlik şanına Yamalı Musa'nın dahi riayeti derkâr olduğundan Şinasi Efendiye pek güzel ikram etmiştir.

Üç dört gün Yamalı Musa'nın hanesinde misafir kaldığı esnada Ağayla Şinasi arasında Senai hakkında da sözler geçmişti. Musa Ağa oğlunun tahsilinden filânından pek memnun olmaktaydıysa da devam eylediği dairede insanın kopkolay büyüyüp meydan alamamasından ve haremine ayda sekiz ve Senai'ye on lira verdiği hâlde bayram vesaire münasebetiyle oğlunun yine pederinden paralar istemesinden dolayı hiç de memnun olamadığını setredememişti. Bereket versin ki oğlunun asıl hâlini bilmiyordu. Bilse evlâtlıktan tart ve reddetmeye kadar varacağına şüphe yoktu.

Şinasi'nin selâmlık odası olmak üzere yatırılmış olduğu odanın kapısı karşısında bulunan iki pencere bir büyük bahçeye nazır idiyse de kapıdan girildiği zaman sağ cihette diğer bir pencere vardı ki dış taraftan açılmak üzere mevzu olup mandallar dahi dış tarafta kaldığından pencereyi açmak kabil olamadığı gibi dış taraftaki perdeyi kımıldatmak hiç kabil olamadı.

O sabah Şinasi uykudan uyanmış ve fakat misafirlik eden herkesin başına gelmiş olacağı üzere hane halkı uyanmaksızın kendisi uyanıp kalkmak uyamayacağından dışarıda ayak patırtıları peyda oluncaya kadar yatağında uzanıp kalmaya mecbur olmuştu.

Koca Şinasi yatak içindeyken hayalini Pitekas nehri sahiline sevkle işlerini güçlerini düşünürken birde mahut siyah perdenin kımıldanması nazarıdikkatini celp etmesin mi? Perde kımıldandı. Bir köşesinden kıvrıldığı dahi görüldü. O köşede gayet kara ve iri ve güzel bir göz parlayınca Şinasi'nin zihnine bin

hülya birden hücum eyledi. Evvel-be-evvel kendisini uyur göstermek tedbiriyle gözlerini kapadıysa da cüz'îce açık bulunan göz kapakları arasında kirpiklerini kafes makamanı koyarak yine perdenin köşesine bakıyordu.

Perde biraz daha kıvrıldı. Güzel gözü üst tarafından tahdit eden bir tek kaş dahi meydana çıktı. Şu hâlde güzel göz kadın gözü olduğu anlaşılmakla Şinasi'nin hülyaları daha ziyade başkalaşmağa başladılar. Fakat gözün sahibi oda içinde görmek istediği şeyi göremiyordu. Binaenaleyh perdeyi biraz daha kıvırdı biraz da kaldırdı. Yarı suratı meydana çıkınca Şinasi kendisine bakan kadının hakikaten pek güzel bir kadın olduğunu anladı. Ürkütmemek için gözlerini biraz daha ziyadece kapadı. Kadın dahi kendisini görmüş ve uykuda bulunduğuna kanaatle perdeyi biraz daha açmıştı.

Nihayet tamam sureti meydana çıkınca şekli beyza ağzı dudakları burnu küçük teni gayet beyaz gayet taravetli sevimli bir suret oduğunu Şinasi görünce kalbinden bir kaynar su deresi cereyan ediyormuş gibi bir şeyler hissetmeğe başladı.

Bu güzel çehre mütecessisâne bir merakla kâh kaşlarını çatıp dikkat ederek ve kâh tatlı tatlı tebessümlerle etvâr-ı itmi'nân göstererek uyumakta bulunan misafire karşı cesaretini daha ziyade arttırmaktaydı. Perde daha ziyade açıldı. Pencerenin yarıdan ziyadesi açılıp Şinasi anladı ki öte tarafı harem dairesidir. Fakat bundan daha ziyade anladığı şey pencereden kendisine bakan kadının kadın değil bir kız olmasından ibaretti. Bu kızın Yamalı Musa kızı olduğunu tahmin etmek güç değilse de kaç yaşında bulunduğunu tahmin epeyce güçtür. Çehresine bakılırsa henüz pek körpe! Pek masum! Boyuna posuna bakılırsa âdeta gelinlik kız!

Ama ne boy, ne pos! O geniş omuzlar, o geniş sadr, bahusus ki sabahın perişanlık hâliyle kızın sinesi pek de mestur olmadığından sinedeki taravete beyazlığa kıyasen çehre hiçbir şey değil. Perdeyi tutup kaldırdığı eller hem beyaz hem mini mini. Arkasına bir cilâlı gömlek ve onun üzerine yalnız bir yelek giymiş olduğundan kolunun tenasübü bin kadının birisinde bulunmaz.

Bir aralık Şinasi kendini kaybederek gözlerini açıverdi. Kızda masumâne bir tebessüm ve tevahhuş görüldüyse de Şinasi derhâl gözlerini kapayınca o tevahhuş zail oldu. Bilâkis cesa-

reti artmış gibi kız perdeyi daha ziyade açıp cama daha ziyade sokuldu. Şinasi için sabır mümkün mü? Gözlerini yine açtı. Kızdaki tevahhuş evvelkinden azdı. Şinasi epeyce bir zaman doya doya ve daha doğrusu doyamaya doyamaya kızı temaşa edince çehresinde hayrete delâlet eder bir tebessüm-i zarûrî peyda oldu. Kızda dahi fikr-i cüst ü cûnun zahirde münceli olan en lâtif alâyim ve asarından olmak üzere bir tebessüm görülmesin mi?

Şinasi yerinden kalktı. Fakat kız artık sebat edemeyip perdeyi bıraktığı gibi kaçtı gitti. Perde kapandığı zaman Şinasi nazarında cihan zindan kesilmişti. Hayalinde kızın bakakalan suretini tecessüm ettirdikçe ettirmeğe başladı. Ömründe bu kadar güzel hiçbir mahlûk görmemiş olduğunu Şinasi kendi kendisine itiraf eyliyordu. Zî-hayat olanlarda böyle bir güzel görmüş olmak şöyle dursun vâsıl-ı nazargâh-ı tetkiki olan resimlerde bile bu tenâsüb-i lâtîfi görmemişti. Nazarına hayret veren şey o nûr-ı melâhatla parıl parıl parlayan çehreyi koyu kumral saçların ihatasından sonra bir kucağı sinesi üzerine ve diğeri arkasına doğru dalgalanıvermiş olan saçlardan ziyade o sanemin hey'et-i umûmiyyesinde görülen tavr-ı masûmâneydi ki Avrupa ressamlarının en ziyade itina ile tasvir eyledikleri melâik resimlerinde dahi ân-ı masûmiyyet bu kadar zahir ve bahir olarak nakş edilemez.

Şinasi gibi aşk ve şevki işinden gücünden ibaret bulunan bir delikanlının böyle bir peri-çehreyi görür görmez suretini levha-i diline nakş ve hakketmek mertebesindeki meclûbiyetini istibat mı edersiniz? Ahval ve ahlâk-ı beşeri tetkikde ileriye varmış olan Balzac Prodom gibi eazımın netîce-i tedkiklerine göre sevdanın en büyüğü bizim Şinasi gibi ciddiyatla iştigal eden adamlarda bulunur. Meselâ Şinasi'nin bu gün yumurtadan çıkmış bir piliçten bed' ile en kart öküzlerine varıncaya kadar her şey hakkında birer birer mevcut olan muhabbeti sair adamların bu yoldaki muhabbetlerine makis olamadığı gibi bir güzel kızı gördüğü zamanki meclûbiyeti dahi sairlerine makis olamaz. Sevda denilen şeyi gördüğü kadına yılışan serbest mizaçlı adamlarda aramak istenilirse bunların kadınlara gösterdikleri rağbet ve ihtisas yalnız adî bir zendostluktan ibarettir. Şinasi gibi her işinde aşklı şevkli olan kahraman-tıynet bir delikanlının sevdası âsâr-ı atî-

kadan olmak hasebiyle şimdi pek çok kimselerin nazar-ı rağbetlerinden düşmüş olan Ferhatların Keremlerin Kanberlerin sevdası gibi bir suret peyda eder.

Bu suret delikanlıda hakikaten vaki dahi olmuştur. Hem sevdanın derecesi ayniyle o eski millî romanlarımızda hikâye olunduğu üzere derhâl artmıştır da! Zira Yamalı Musa'nın hanesinde müddet-i müsâfereti on gün kadar devam ederek kızcağız Şinasi'nin kânûn-i kalbinden sıçramış olan bir şerare ile ateş almış bulunmalıdır ki her gece halk uykuya vardıktan sonra mahut pencereye gelerek ve evvelki tevahhuşu kaybederek iki genç yekdiğerinin canı cananı olmak üzere hasbıhâl derecelerini bulmuşlardı.

Bu kız Yamalı Musa'nın ikinci harem inden hâsıl olan Zeliha'dır ki o zaman on beş yaşını bitirmiş Şinasi'nin bir zamanki muallimi olan köy imamından yedi sekiz hatim indirmek derecesinde okuyup tamam bu yolda okumayı öğrenenlerin kıraatları için harekeli nesih yazı ile basılmış olan Ferhat ile Şirin Şah İsmail Kerem Arzu ile Kanber gibi masalların kâffesini defaât ile hem de ağlayarak okuyup kendini de bunların eşhâs-ı muhayyilesi idadına sokmak istidadını almıştı.

Şinasi gibi Mekteb-i Sultânî'de tekemmül-i tahsîl etmiş bir çocuğun bu kafada bir kıza rağbetini istibat etmemelidir. Cemiyyet-i beşeriyyeyi teşkil eden insanlar gibi cemiyyet-i hayaliyyeyi teşkil eyleyen eşhâs-ı muhayyele dahi sınıf sınıf olup romanların bazı eşhası Cabbar Beyzade Nusret Hanım ve bazı eşhası dahi Şah İsmail'in bir ararken üç bulduğu Gülizar'ı Arap üzengisi ve sairesi gibi olup hiffet-i mizâc ile ciddiyyet-i muvâzenesinde ise Gülizar'ın Nusret Hanıma tefevvukunu Berrakpınar senyörü Senai değilse de Söğütlü çiftçi Şinasi ez-can ü dil itiraf eyler.

Şinasi her şeyin millîsine ciddîsine heveskâr olduğu gibi muaşakanın dahi o türlüsünü tercih ederek hele birkaç gece sonra Zeliha'nın eski masallardan bellediği beyitleri okuması üzerine kendisi dahi kafiyeli kafiyesiz vezinli vezinsiz birkaç beyit uydurup söylemek için cebr-i nefs eylediğini görseydiniz gülerdiniz. Onlarsa gülmeyip âdeta ağlamaktaydılar. Zira eski âşık ve âşıkalar böyle visal demlerindeki âşık ve âşıkalar gibi yekdiğerini deraguş etmeyip ağlarlarmış.

Yamalı Musa, Paşa olacak bir adam varsa o da Şinasi iken çiftçiliğine hevesini bir türlü affedememekle beraber çocuğun gayretini iffetini ve köylüler hakkındaki hüsn-i teveccüh ve muavenetini tahsinden dahi kendini alamamıştı. Binaenaleyh «Oğlum hevesin bu işlere olduktan sonra devam ve gayret etmelisin benden ne yolda muavenet istersen dirîğ etmem» yollu bir vaat ile Şinasi'yi memnunen iade eylemişti.

Ondan sonra Şinasi her sene rûz-ı kasımı takip eyleyen bir iki ay kadar işsiz zamanını Dersaadet'te bulunan pederini görmeğe hasrederek fakat İstanbul'a gelirken yirmi gün kadar zamanını Söğüt'te geçirdiği gibi avdetinde diğer bir yirmi gün vaktini yine Söğüt'te geçirerek babası Semih Efendi'yi İstanbul'da ancak bir hafta kadar görebilirdi. Vakıa âşık ve âşıkanın böylesine de bir defacık görüşmeğe kanaat edemeyecekleri derkâr ise de gönülleri birbirine o kadar merbut olmuş kalmıştı ki yekdiğerini hiçbir an gönülden çıkarmayan bu saf ve sadık çocuklar hükmen visâl-i dâimede bulunuyorlar demekti.

İşte Şinasi'nin gönül eğlencesi budur. Altı okkalık kazmayı kaya gibi kesmeler üzerine havale edince kendini bir Ferhat mesabesinde bulup Zeliha'nın aşkıyla kazmayı indirir. Her işini Zeliha namına başlar ve bitirir. Fakat bu aşkla her işinde muvaffak dahi olurdu.

Bir aralık Yamalı Musa vefat etti. İki karısı ve bir oğlu ile kızı Zeliha arasında taksîm-i mîrâs meselesi meydana çıktı. Senai emlâk-i mevcûdeyi nakde tahvilden maada hiçbir arzuda olmayıp validesi ise oğlunun ne sefih olduğunu anlamış bulunduğundan Senai'nin harice satacağı emlâk yine Yamalı Musa ocağını teşkil eyleyen şu üç dört kişiden maada yabancı ellere geçmemesi için hissedarları bir noktada ceme çalışıyordu.

O zamana kadar Şinasi ile Zeliha arasındaki münasebete Zeliha'nın validesi dahi mahrem olmuş ve Şinasi'nin tavr-ı merdânesi kadının hoşuna gitmiş olduğundan Senai ve validesi ile taksîm-i mîrâs için görülecek işte gerek kızı ve gerek kendisi tarafından Şinasi'yi vekil eylemişti. Şinasi Bursa'da bulunan akarın idaresindeki müşkülâtı derpiş eyleyerek ve kendi tasmimâtına göre köylerdeki arazinin Zeliha ve validesi namına mübayaasını tercih eyleyerek bu bapta Senai'nin validesiyle öyle bir musalâhaya muvaffak oldu ki arazinin kısm-ı a'zamı Zeliha

ile validesi namına gerek mübadele ve gerek mübayaa suretinde bilintikal Bursa'daki akarı dahi Senai ile validesine terk olundu.

Fakat bu muâmele-i mühimme için Şinasi İstanbul'a gelip pederi Semih Efendi'yle ariz ve amik bilmüzâkere istanbul'da nesi var nesi yoksa sattırıp pederini kendi çiftliğine nakl-i hâneye mecbur ettirmişti. Zira gördüğü işler içinde mübayaa olunan arazi esmanı olmak üzere Şinasi'ye iki bin iki yüz lira kadar para verilmek lâzım gelip Semih Efendinin bütün mâmeleği bin dört yüz liraya ancak baliğ olabildiğinden bu parayı verdikten maada sekiz yüz lira dahi o zaman muâmele-i nâfiası şimdiki hâline makis olmayan Osmanlı Bankası'ndan yüzde yedi faizle bilistikraz hesabı tesviye etmişti.

Karilerimizi yormamak için burada pek muhtasar hikâye eylediğimiz şu muamelenin neticesinde Şinasi Efendi Yamalı Musa emlâkinden tarla çayır orman gibi aksâm-ı arâziyyenin nısfından ziyadesini bilmübayaa temellük etmiş olduğu gibi bakisi dahi âşıkası Zeliha ile validesinin uhdesine intikal etmiş bulunduğundan hükmen arazinin kâffesi kendi yed-i idâresine geçmiş ve gerek Bursa'da ve gerek Söğüt ve sairede han hane dükkân değirmenler vesaire gibi emlâktan birtakımı Senai'nin validesine bilintikal hayfâ ki o sefih çocuğun gerek terhinen ve gerek feragan başkalarına verip parasını aldığı mülkler Yamalı Musa ocağının azası elinden çıkmıştı.

Bu işler görülürken Şinasi ile Senai bittabi sık sık mülâkat ederlerdi. Hatta Mekteb-i Sultânî'de yatakları içinde konuştukları şeyi dahi bazı kere tekrar eylerlerdi. Bu müşafehelerde ise nâil-i merâm olmak sevincinde Senai Şinasi'yi geçip derdi ki:

–Birader siz Cenabıhak'tan köylülüğü arzu ediyordunuz. İşte muradınıza nail oldunuz tebrik ederim. Ben dahi şehrîliği arzu eyliyordum. Şimdiki mütalâama göre bence şehir ıtlakına şayan yer Avrupadır. İşte o muradıma nail oluyorum.

–Ben de sizi tebrik ederim birader.

Senai'nin sözü kısa kesmesindeki hikmet malûmdur. Senai gibi bir adamın vilâyetinde payitahtında ne pederine ne devletine ve hatta ne de kendi nefsine hayrı olmadığı hâlde Paris'te hiç hayra muvaffak olamayacağını daha şimdiden görüp duruyordu.

Bu muamelenin neticesinde Şinasi'nin sekiz yüz lira kadar borçlu kalmış olduğunu can sıkıcı bir şey olmak üzere hükmeyler misiniz?

Yed-i idâresinde hem de pek ucuz alınmış iki bin beş yüz liralık kadar arazi bulunarak Zeliha ve validesinin hisselerini dahi hesaba katınca dört bin liralık toprağa akılâne ve mukaddimâne kumanda eden Şinasi gibi bir kahraman için sekiz yüz lira borç kasaveti çekilecek bir şey midir? Borç denilen şeyden Senai gibi yalnız sarfiyâttan maada elinden iş gelmeyen adamlar korkmalıdır. Şinasi gibi çalışkanlar için borç denilen şey tarlaya atılan tohum demektir. Orada çok çok mahsul vermek için bu fedakârlık ihtiyar olunur.

İşbu altıncı babımızın serlevhası «Köy Düğünü» iken buraya kadar henüz düğüne derneğe benzer bir şey görülmediğine taaccüp olunmamalıdır. Düğünler dernekler pek kolaydırlar ama onun esbâb-ı mukaddemesini tehyie etmek güçtür. Senai Beyle Nusret Hanım arasındaki izdivaç gibi düğünleri insan bir haftada bile vücuda getirir. Parası yoksa istikraz sağ olsun. Fakat Şinasi gibi Şinasi'nin babası Semih Efendi gibi ciddiyât erbabı en büyük ehemmiyeti teşkil edecekleri yeni ocağın esbâb-ı refâh ve saadetini temine verdiklerinden ve biz dahi onların vassâf-ı ahvâli olduğumuzdan tafsilâtın en büyük kısmını işbu mukaddimâta sarf eyledik.

Düğüne gelince onu pek az kelimat ile hikâye edebiliriz. Yani intikalât-ı irsiyye işi bitirildikten sonra zevcesinin hayli zaman mukaddem vefatından dolayı bekâr kalan Semih Efendi bizim Köse Muhtar gibi bazı vesaiti öne sürerek Zeliha'yı Şinasi'ye ve validesini dahi kendisine almak üzere talep ettirmiş ve bu talebe muvafakat daha evvelden hazırlanmış bulunmakla çiftlikte güzel bir köy düğünü tertip olunmuştu.

Bu düğün için iltizam edilen esbâb-ı izzet ve ikram miyanında yalnız Şinasi'nin on beş re's öküz ve inek kestirmiş olduğunu haber vereceğiz. Bu kadar şeyi kimlere yedirecek diye istiğrap mı ettiniz. Yamalı Musa Ağanın kızı gelin olur da Söğüt kasabasının birçok muteberânı davet edilmez mi? İstanbullu akıl hocası (köylüler nezdinde Şinasi'nin ismi budur) teehhül eder de bütün civar köylüleri düğüne gelmez olur mu?

Hatta bu kadar hayvanın zebh olunmasını istiğrap etmeyip

belki oralar âdetince düğün hediyesi olarak koyun keçi inek gibi hediyeler getirildiğinden Şinasi bunların dahi kâffesini zebh ettirmişti. Üç yerde mutfak tertip olunmuş. Yirmi kadar yerde lavta keman gibi ince sazdan ve köçeklerden bed' ile davul zurna gayda gibi kaba sazlara ve köy oyunlarına varıncaya kadar eğlence cemiyetleri kurulmuştu. Düğünden evvel Keşiş Dağı'ndan indirilen birkaç yüz yük çıraya birkaç yüz araba dahi çalı ilâve olunarak çiftlik etrafında birkaç yüz dönüm yer tadadı gayr-ı kabil meş'alelerle tenvir edilmişti.

Bir sonbahara tesadüf eden bu köy düğünü üç gün devam ederek ziyarete gelip gidenlerin miktarı hemen altı bini tecavüz etmiştir.

Senai'mizin ahvalinden işbu teehhül keyfiyetini Şinasi'mizin sergüzeşti ile mukayese eylersek bu düğün esnasında Senai'yi dahi Paris'te hastahanede bîkes adamlar gibi yabancıların himmetine muhtaç buluruz

Yedinci Bap
«Medeniyyet Bedâvet»

Hikâyemizin birinci derecede sâhib-i sergüzeşti bulunan iki delikanlının ikisini de evlendirdik barklandırdık «Mevlâ dirlik düzenlik versin» diye hikâyemizi burada hitama isal etmek mümkün olur mu?

Vakıa ekser roman ve masallarda «Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine» sözü hikâyenin hatimesi oddolunursa da birçok vukuatta dahi asıl hikâyenin mebdei bunlar addedilmeğe lüzum görülür.

Şinasi'nin köy düğününden sonra ne yolda çalıştığını ve sekiz yüz lira borcunu ne kadar zamanda ödediğini ve pederle zevcesini ve bahusus hem kayınvalidesini ve hem üvey anası olan kadını bahtiyar emek için ne yolda davrandığını burada tafsil etmeyeceğiz. Zira kendisine saadethane ittihaz eylediği mahalde bir dikili kazık yokken orada bir çiftlik vücuda getirmek mertebesindeki mukaddemât-ı muvaffakiyyeti hikâye etmiş olmaklığımız üzerine artık vâsi araziye ve kâfi sermayeye nail olan Şinasi'nin ne yolda hüsn-i idâre-i umûra sarf-ı gayret eylediğini tafsile ihtiyaç kalmaz.

Şimdiki hâlde bizce asıl nazarıdikkatimizi celp edecek olan cemiyet Abdülcabbar Bey konağındaki cemiyyettir.

Berrakpınar Senyörü Senai Hazretleri Abdülcabbar Beye damat oldu. Vakıa zevcesi için evvelce dahi demiş olduğumuz veçhile tencere tekerlenmiş kapağını bulmuş denilecek surette bir koca idiyse de kayınpeder için de muvafık bir damat olmadığını derhâl nazarıdikkate almalıyız.

Abdülcabbar Bey Mısır'da Kölemenler zamanını tahattur eden kudemadan ve Fellahlar arkasına kırbaç sallamış müstebitlerden olup alafrangalığa gelince Vagner'in Ofenbah'ın operalarından hiçbir şey anlamadığı ve «Adile kız hopla da gel şalvarını topla da gel» şarkısı çalınmadıkça piyanodan zevk alamadığı hâlde kızına bile kendisini beğendiremeyen bir adam damadına kendisini nasıl beğendirebilir.

Abdülcabbar Bey Mısır'da ful ve pamuk ekerek zengin olduğu ve Şinasi'yi intihabının en büyük hikmeti Bursalı olarak birçok araziye malik olmasından ibaret bulunduğu hâlde gece gündüz Bursa arazisi bir kile tohuma kaç kile mahsul vereceğinden bahseyleyen bu zat Paris'te ilm-i hukuk tahsiliyle birinci sınıftan diploma aldığı iddiasında bulunan çiftçiliği çobanlığı tahattur bile etmek istemeyen Senai Bey ile nasıl uzlaşabilir.

Bu konakta bir cemiyet aranırsa o dahi Madam Terniye ile Nusret Hanımefendi ve damat bey hazretleri arasındaki cemiyet olup yalnız Abdülcabbar Bey değil Senai'nin validesi bile bu cemiyetin külliyen acemisi sayılırdı.

Aradan biraz zaman geçti. Nusret Hanımefendi mutlaka kocasının Hüdavendigâr vilâyeti dahilindeki arasizine bir seyahat vermek ve sütleri kendisi sağıp yemişleri kendisi devşirip çayırlarda kırlarda atlar arabalar derelerde göllerde sandallar ve istimbotlar ile gezip eğlenmek arzusuyla kocasını tazyike başladı. Zavallı kayınvalidesi böyle sandallar istimbotlar merhum Yamalı Musa'nın bile hayalinden geçmiş şeyler olmadığı ve şimdiki hâlde ise oğlunun elinde bir ahlat ağacı bir kocayemiş çalılığı bile kalmadığını bildiğinden gelinini hakayık-ı ahvâlden haberdar etmeyi ister idiyse de Senai türlü türlü tehditlerle zavallıyı korkutmuş olduğundan ağzını bile açamıyordu.

Nusret Hanımefendinin arzularına Madam Terniye'nin der-

hâl iştirak edeceği derkârdır. Hâlbuki bu arzuya bilâhare Cabbar Bey dahi iştirak eylemişti. Damadının arazisini görüp neresinin mısır ve hangi tarafının buğday veya arpa ve pirinç ve pamuk zer'ine salâhiyeti olduğunu tayin etmek istiyordu.

Senai bu tekliflere karşı tavrını değiştirmediğinden ve hemen birkaç güne kadar Bursa'ya gidileceğini vaat ettiğinden zavallı validesi yüreğine inmek mertebesinde üzülerek oğlunu bir tarafa çekip dedi ki:

–Canım a çocuk sen ne yapıyorsun bu kadar halkı nereye götürüyorsun?

–Sana ne oluyor be!

–Nasıl bana ne oluyor? Bu kadar kibar adamlara karşı rezil mi olayım?

–Sana her vakit demiyor muyum ses çıkarmayacaksın vesselâm. Zaten ben bir canımdan bezmiş bir herifim. Billâhi kendime kıyarım. Hem de kendime kıyacak olduktan sonra şu konak içinde sağ adam bırakmam. Huda alîm kan gövdeyi götürür. Bunu bil de ses çıkarma ben yapacağım işi bilirim.

Filvaki Senai yapacağı işleri pekâlâ bilirdi. Hele mukaddemâtını biraz hikâye edelim de görünüz.

Teehhüle kıyam eylediği zaman bir hesap yaptı. Nakit olarak elde avuçta bir paraları bulunmak şöyle dursun biraz da borç olduğunu gördü. Hâlbuki validesinin uhdesindeki emlâkta biraz da kendi hissesi olduğundan bunları satmağa kıyam etti. Validede nakit yok ki oğlunun hisselerini alsın. Senai ise o zamana mahsus olmak üzere validesine gayet muti bir oğul görünerek «İşte teehhül ediyorum artık aklımı başıma aldım. Milyonlar sahibi bir herifin kızını alıyorum» diye validesini bilikna elde kalan emlâkin üç rub'u kadarını daha sattı. Bu suretle eline geçirdiği birkaç bin lira ile bütün borçlarını def'aten tesviye ederek dayinleri nezdinde yeniden bir itibar peyda eyledi.

Elde kalan nakitin bakiyesiyle o kadar akılâne ve kibarâne bir zaman geçirmeğe başladı ve akdeylediği izdivaca liyakatini o derecelerde ispat etti ki Abdülcabbar Beyi tanıyanların kâffesi bu kadar âlicenap bir damada malikiyetinden dolayı kendini tebrike müsaraat eylediler.

Herkes nezdinde şayi olduğuna göre Cabbar Bey bütün umu-

runu damadına ihale eylemiş hatta damadını asıl kendi oğluna müraccah tutuyormuş kariben Mısır'daki emlâkine nazır tayin edecekmiş.

Vakıa dostlarından bazıları bu haberlerin sahih olup olmadıklarını yeniden sual ederek henüz öyle bir şey olmadığı cevabını almakta idiyseler de Senai'nin tavrı bu bapta kayınpederini bile tekzip eylediğinden herkes Cabbar Beye inanmayıp Senai'ye inanmaktaydılar. Herkes damatla kayınpeder arasındaki tezâdd-ı tabîîye vâkıf olmadığı hâlde yalnız zâhir-i hâle nazaran Abdülcabbar Beyin setr-i hakîkat eylediğini hükümde mazur olmazlar mı?

Senai beş altı ay kadar bu hâlde devam ile umum nezdinde itibar ve haysiyetini itmam eylediği gibi gerek kayınpeder ve gerek zevcesi nezdinde dahi filhakika Bursa'da arâzî-i külliyeye malik bir senyör olması tavrına asla halel getirmemişti.

Nihayet Bursa'daki araziyi ziyarete karar verildi. Senai Şinasi Efendiye gayet biraderâne bir mektup yazıp milyonlara malik bir adama damat olduğundan ve artık dünya ve mâfîhâyı anlayıp akıl ve hikmete kat'iyen tevfik-i harekete başladığından bahisle kayınpederi Mısır'da malik olduğu arâzî-i külliyyesini satarak Hüdavendigâr veyahut Konya taraflarında gayet vâsi arazi ve emlâk alacağını ve bu maksatla o taraflara seyahata geleceğini bildirdi. Kendi üvey hemşiresinin zevci olmak hasebiyle ara yerde sıhriyet ve karabet olduğundan böyle seyahatte karındaşını mahcup etmemek için kayınpederini ta Mudanya İskelesinden bilistikbal birkaç gece kendi çiftliğinde misafir dahi edeceği ümidinde bulunduğunu anlattı. Bu mektupta öyle bir lisan idare eyledi ki Şinasi filhakika Senai'nin gökten inmiş bir mesûdiyyet-i mukbilâneye nail olmuş bulunduğuna kanaat ederek böyle kibar bir familyayı hüsn-i istikbâl etmek kendisince dahi bir şeref ve saadet olacağına kat'iyen inandı ve Senai'ye yazdığı cevapta ailesini hüsn-i istikbâlde asla kusur etmeyeceğini etrafıyla temin eyledi.

Senai, Şinasi'den böyle bir mektup alırsa tasmimâtını icrada ne büyük kuvvet bulmuş olur.

Abdülcabbar Bey konağında bir tehyie bir tedarik ki tarife sığmaz. Nusret Hanımda hülyalar! Bursa göl ve nehirlerinde balık tutmak için gayet şık ağlar oltalara varıncaya kadar eğlence

levazımı ikmal olunup her biri hakkında edilen hülyalar yazılmak lâzım gelse sayfalar doldururdu.

Nihayet perşembe günü familya halkı Mudanya vapuruna bindiler. Senai ise bazı levâzım-ı mütebâkıyye için henüz vapura gelememişti. Fakat Senai'nin fıkdanı cemiyetin şataretini ihlâl edebilir mi? Abdülcabbar Bey Senai'nin validesine Bursa ahalisinin emr-i zirâatte sığır veya beygir gübresi yoksa güvercin gübresi mi istimal eylediklerini sorar ve ye'sinden çenelerini bıçaklar açmayan kadıncağız oralarda bostandan maada tarlalara gübre atılmadığını def'anlilbelâ söyleyince Abdülcabbar Bey kahkahalarla gülerek Mısır çiftçilerinin yetiştirdikleri binlerce güvercinler gibi damadının çiftliklerinde dahi yetiştirmek için Galata Kulesi gibi güvercinlikler yapacağını kemâl-i şevk ve şataretle anlatırdı.

Nusret Hanım ise balık sayd ve şikârı ağla mı yoksa oltayla mı daha zevkli olacağını Madam Terniye'den sorup aldığı cevaplar üzerine «Aman ya Rab! Gümüş gibi balıkları tutmak ve bunların kıvrım kıvrım kıvranıp sıçrayışlarını seyretmek ne eğlenceli şeydir» diye daha şimdiden çıldırasıya sevinirdi.

Senai bir türlü işini bitiremedi. Vapur demir alıp Sarayburnu'nu döndüğü hâlde kayınpederi ve zevcesi vesair cemaat Senai'nin henüz vapura gelmemiş olduğunu anlayamamışlardı.

Adalar hizasına geldikte beyefendinin vapura yetişemediği tahakkuk ederek bir parçacık merakı mucip olduysa da Bursa'daki bendegânından!... birçokları atlar arabalarla Mudanya İskelesinden kendilerini karşılayacakları zaten malûmları olduğu gibi iki gün sonra diğer vapurlarla Damat Beyefendi hazretlerinin dahi yetişmesi muhakkak olduğunu şu cemiyetin en benam ukalâsından bulunan Madam Terniye dermeyan edince cümlesi müsterih olmuşlardı.

Filvaki Mudanya'ya vardıklarında Senai'nin bendegânından zannettikleri Şinasi ile maiyeti halkını ve Köse Muhtar kumandasında birtakım köylüleri sekiz on araba ve beş altı binek atı ve eşya için yirmi otuz katarla Mudanya'ya istikbale gelmiş görünce itminanları arttığı gibi bîçare Şinasi Senai tarafından çekilen telgrafı bunlara arz edip de üç günden sonraki vapurla onun dahi yetişeceği anlaşılınca zaten pür şevk ve şataret olan bir cemiyetin keyfi hiç bozulmamıştı.

Üç gün Mudanya'da kalıp da damat beyefendi hazretlerini beklemek mi yoksa kendileri yola düzülmek mi lâzım geleceğini müzakereye başladıklarında Şinasi Efendi «Burada beklemeğe ne hacet efendim. Beyefendi için bir at ve maiyetine dahi birkaç atlı tayin ederiz. Sonradan teşrif ederler. Biz yolumuza devam edelim» demesiyle damat beyefendi hazretlerinin çiftlikât nazırı olduğuna kimsenin şüphesi kalmayan şu delikanlının teklifi alkışlarla tahsin olunarak yola düzüldüler.

Koca Şinasi bundan altı sene evvel görmüş olduğumuz kıyafetini henüz değiştirmemiş olduğundan böyle nîm medenî ve nîm bedevî bir kıyafette bulunan adamın talim ve terbiye görmüş olmasına ve bahusus Fransızca öğrenmiş bulunmasına Madam Terniye ile Nusret Hanımefendi ihtimal mi verirler? Binaenaleyh bunlar Fransızca konuştukça Şinasi kulak kabartarak kulağına pek fena surette çarpan birkaç kelimeden hakayık-ı ahvâle gereği gibi yakîn hâsıl etmeye başlamıştı. Meselâ Madam Terniye diyordu ki:

–Şu delikanlı mutlaka kocanızın çiftlikâtı nazırı olmalıdır. Baksanıza herkes onun emirlerine itaat ediyor.

Buna mukabil Nusret Hanımefendi diyordu ki:

–Nâzır-ı umûmî bu olmamalıdır. Çünkü milyonlarca arazi ve emlâke böyle bir kaba köylü nazır olabilir mi? Bu olsa olsa şuraya en yakın olan bir çiftliğin kâhyası olabilir.

Bundan maada iki kadın kendilerine getirilmiş olan tek yaylı köylü borçkalarından memnun dahi olmuyorlardı. Berrakpınar senyörünün mutlaka viktoryaları landoları bulunmak lâzımsa da besbelli onlar uzunca bir yolda hırpalanmasınlar diye getirilmediğine kanaatla beraber çiftlik kâhyasına âdeta hiddet dahi ediyorlardı. Öyle ya? Efendilerinin kayınpederi haremi gelsin de en güzel arabaları getirilmesin! Bundan büyük mülâhazasızlık olur mu? Mudanya'dan bir sabah erken kalkmış olduğu veçhile o akşam yarı yolda konak verilmek lâzım geliyordu. Zira çiftliğe kadar on dört saat mütemadiyen süratlice gidilerek varılabilirse de Şinasi Efendi misafirleri yormamak için yarı yolda bir konak tertip etmişti.

Oraya vardılar. Koca Şinasi misafirleri yarı harap köylü hanelerinde yatırmamak için zümrüt gibi yapraklardan güzel sa-

yebanlar yaptırmış ve bir iki de çadır rekzettirmişti. Hatta kayınvalidesini birkaç köylü kadınlarla oraya getirerek temiz şilteler âlâ yemeklerle esbâb-ı mihmânnevâzîyi ikmal dahi ettirmişti.

İşbu konak mahalli her kimin olsa zevkine gideceği derkârsa da ez-cümle Abdülcabbar Bey böyle bedeviyâne bir mihmanlıktan pek hoşlanmışsa da Nusret Hanımla Madam Terniye bu temaşadan tevahhuş ederek çalı çırpı altında ve kilim üzerine serilmiş yatak üstünde birkaç gecenin nasıl geçirilebileceğine henüz mana verememekteydiler.

Her neyse o akşam ateşler yakılarak yemekler yenilip kahveler içildikten sonra ziraate meraklı olan Abdülcabbar Bey damadının çiftlik nazırı Şinasi Efendiyle mutlaka çiftlik kâhyalarından birisi olması lâzım gelen Köse Muhtar'ı yanına çağırıp evvelâ şu konak verdikleri yer damadının hudut ve emlâki dahilinde bulunup bulunmadığını sordu. Köse Muhtar «A be nasıl damat be!» diye şaşalamaya başlayınca Şinasi dirseğiyle Muhtar'ı dürterek Abdülcabbar Beye cevaben dedi ki:

–Efendim! Damadınızın çiftlikâtı hududuna henüz girmedik. Burası kurâ-yı mütecâvirenin müşterek mirasıdır.

Cabbar –Siz damadımın çiftlikâtı üzerinde nâzır-ı umûmî misiniz?

Şinasi –Evet efendim.

Cabbar –Damadım size aylık mı verir yoksa mahsülâttan hisse mi alırsınız?

Şinasi –Daimî harçlığım için biraz maaş verir. Fakat asıl temettuum olarak hâsılât-ı umûmiyyeden bir öşür alırım.

Cabbar –Oo! Bir öşür mü? Çoğa varmaz mı? Fakat siz de damadımın işlerini ona göre gayretle görürsünüz değil mi?

Şinasi –Evet efendim. Velinimetim olduğundan can feda edercesine çalışırım.

Bu sözleri dinleyen Köse Muhtar'ın nasıl patlamadığına taaccüp ederseniz becadır. Fakat koca Köse nihayet patladı dedi ki:

–Beyefendi beyefendi siz lâtife mi ediyorsunuz Allah'ı severseniz?

Herifin tavr-ı bî-edebânesi Abdülcabbar Beyin canını sıktı. Kaşlarını çatarak dedi ki:

–Nasıl lâtife?

Muhtar –Damat Bey filân diyorsunuz da?

Cabbar –Hata mı ediyorum?

Muhtar –Bizim Damat Bey filân bildiğimiz yok da... Bizim akıl hocası Şinasi Efendiden maada büyüğümüz efendimiz olmadığından...

Cabbar –Sen çıldırdın mı be herif?

Şinasi dirsek darbeleriyle Köse Muhtar'ın kaburga kemiklerini kırmak derecesine geldiyse de dik başlı Köse artık menolunamayacak derecelerde müteessir olduğundan Cabbar'ın son sözüne cevaben dedi ki:

–Vallahi şu cemiyette bazılarımız çıldırmış ama kim olduğunu ben de bilemiyorum.

Mısırlı müstebit gazaplandı «Kalk karşımdan yıkıl edepsiz!» diye Köse Muhtar'ı tarda kalkışıp herif kalkmayınca daha ziyade hiddetle Şinasi'ye dedi ki:

–Ya bu herifi tart edersin ya damadıma söylerim de seni de tart ettiririm! Köse Muhtar'da bir kahkaha. Fakat Şinasi rezaletin daha ziyadesine meydan vermeyerek Köse'yi bir tarafa çekti. Ve «Bu işin içinde bir yanlışlık var sabret de sonunu anlayalım» diye herifi teskin eyledi.

Ertesi gün tekrar yola düzüldü. Henüz gazabı gitmemiş olan Abdülcabbar Bey kâhyanın terbiyesizliğinden gerek kızına ve gerek damadının validesine şikâyet eyliyordu. Kibirli Nusret «Beyefendi hazretleri gelsin de ben onların ikisini de tart ettiririm» diye tafrafüruşluk ettiği hâlde zavallı kayınvalidesi bir anda bin ölüm geçirerek ne edeceğini ve ne diyeceğini bilemiyordu.

Şinasi'nin çiftliğine vardılar. Kızlık hâlindeki letafeti gelin hâliyle bir kat daha artmış olan Zeliha misafirlerini istikbale şitap eyledi. O kadar zeki o kadar müdebbir bir kadın olmuştu ki umûr-ı beytiyyesini idare hususunda ne validesini ne kayınpederini yormayıp hanenin tekmîl-i umûru kendi evamir ve işaretiyle rüyet olunurdu. Her kadına bir emir verir her yanaş-

maya bir emir gönderir her emirleriyse misafirlerinin esbâb-ı izzet ve ikramına münhasır kalırdı. Bu kadının Şinasi Efendi zevcesi olduğunu Nusret Hanım görünce hakkında bir çiftlik nazırı haremine edilebilecek iltifatı diriğ etmedi. Zavallı Zeliha kibar âlemi ne demek olduğunu bilmez ki hakkındaki iltifatın derecesini takdir edebilsin. Her hâli ve her tavrı hakikaten kendisine bir hürmet ve iltifat olmak üzere telâkki ederek şevkini artırdıkça artırırdı.

Bir gün iki gün misafirler izaz edildiler. Üçüncü ve döndüncü ve belki daha ziyade günler dahi Şinasi'nin ambarlarında esbâb-ı ikram müdhal olduğundan misafirler kendisine asla yük olmuyorlar idiyse de bunlar hâlâ damat beyefendinin malikanelerini faytonlarını istimbotlarını filânını aramakla beraber üçüncü günü dahi damadın yetişip gelemediğini görünce adem-i memnûniyyetlerini ketmedememeye başladılar.

Birisi Senai'nin ve diğeri Zeliha'nın valideleri olmak üzere merhum Yamalı Musa'nın iki zevcesi baş başa başladıkları hasbıhâlde birisi diğerinin âlem-i bedâvetteki refahiyet ve mesudiyetine gıpta ve diğeri öbürünün şehrîlik âleminde oğul yüzünden duçar olduğu felâket ve safalete merhametle bir hayli zaman ağlaşıp kâh gülüştükten sonra hakayık-ı ahvâli gerek Cabbar Beyefendiye ve gerek kızına anlatmaya karar verdiler.

İşte işin komedyası. Fakat tıraji-komik denilen hem fâci hem gülünç ciheti bu zaman meydana çıktı. Senai'nin validesi oğlunun sergüzeştini anlatarak filvaki şu yerler bir vakit Senai'nin idiyse de hüsn-i idâreye muktedir olamaması hasebiyle şimdi asıl ehil ve erbabının yani Şinasi'nin eline geçtiğini ve Şinasi damat beyfendinin çiftlikât nazırı olmak şöyle dursun buralar için bir senyör aranmak lâzım gelirse o da Şinasi olduğunu ve bu mahallin hanımı Nusret Hanımefendi değil namı da ünvanı da «Zelihacık»dan ibaret bulunan şu taze gelinden ibaret bulunduğunu anlattıkları zaman Cabbar Beyi Nusret Hanımı Madam Terniye'yi o kadar müthiş bir hayret bürüdü ki bunlar duçar olmuş bulundukları beliyyeye ağlamak mı gülmek mi lâzım geleceğini bile tayinden âciz kaldılar.

Bîçare Abdülcabbar Bey gerek Şinasi'den ve gerek Köse Muhtar'dan bin türlü özürler dileyerek ve kendilerine misafir oldukları müddet gördükleri izzet ve ikrama ziyadesiyle teşekkür-

ler ederek İstanbul'a avdete kalkıştı. Senai'nin validesi kendisini bir vâlide-i sâniye olmak üzere Şinasi'ye kabul ettirdiğinden İstanbul'a avdeti kabul etmeyip orada Şinasi nezdinde kalmıştı.

Abdülcabbar Bey takımı İstanbul'a geldiğinde ne görsünler? Parlakpınar senyörü Senai Beyefendi hazretleri konak içinde para eder ne varsa bilmüzayede satmış! Familyaca Bursa'ya nakl-i mekân eylediğini işbu müzayedede hazır bulunanlara anlatarak iki gün devam eden bu müzayede neticesinde tekmil eşyanın bedelini ahz ve kabz etmiş miktarı üç bin lirayı geçmiş.

Hâlbuki daha Cabbar Bey takmı Bursa'ya gitmezden bir ay evvelden beri Senai Bey tesviye-i düyûnla itibarlarını kazandığı zevata ve onlardan bazılarının kefaletiyle diğer birçok adamlara müracaat eyleyerek elmas ve gümüş ve altın takımı gibi mübayaattan maada nakden istikrazat suretiyle dahi on bin liraya karîb bir borcu kayınpederi Abdülcabbar Beyin namına kaydettirmiş.

Bu rezaletler konakta kalan bir iki uşak tarafından Beye ihbar olunduğu gibi Bursa rezaleti İstanbul'da şayi olması üzerine hâlden haberdar olarak peyderpey konağa müracaat eyleyen alacaklılar dahi hikâyenin noksan kalan mahallerini ikmal etmişlerdir.

Cabbar Bey takımı İstanbul'a avdet eyledikten on beş gün sonra Bursa posta memuru Şinasi'ye bir mektup göndermişti. Bu mektubu açtıkta Şinasi'nin gözüne evvel-be-evvel «Senai» imzası ilişip kemâl-i isti'câlle mektubu okudu. Mektup şu surette yazılmıştı.

«Azizim Şinasi Efendi:

Medeniyet ve bedeviyet hakkında daha mektepteyken ettiğimiz mübahesâtın neticesi bu defa fiilen ve maddeten istintaç olunmuştur. Siz bedavet âleminde bahtiyar oldunuz. Zira gösterdiğiniz gayret yüz binde bir adamın göze alamayacağı gayret-i fevkalâdedir. Ben dahi medeniyet âleminde sizin bu bahtiyarlığınıza muadil olabilecek bir bahtiyarlık kazanmak için yine sizin gayretinize muadil gelebilecek bir cüret muhtaç olduğumu gördüm. Ve o cüret sayesinde on yedi bin lira nukutla İsviçre'ye kapağı attım. Haniya mektepteyken Cenabıhak'tan herkese arzusunu hâsıl etmesi için dua etmiyor muyduk? İşte dualarımız ka-

bul olundu. Siz bu kadar emek sarfıyla vücuda getirdiğiniz esbâb-ı refâhı elden kaçırmayacağınıza ben ne kadar eminsem benim dahi bu felâketlerden sonra ele geçirdiğim şu serveti elden kaçırmayacağıma siz de emin olunuz. Zira bu miktara yakın bir sermayeyi batıran acemi Senai hiç olmazsa şu servet-i sâniyesini muhafazaya muktedir olacak kadar tecrübe sahibi olmuştur.» (Senai)

– Hatime –

Zavallı Şinasi bu mektubu ilk defa kemâl-i hayretle okuduktan sonra ikinci defasında Senai'nin validesini çağırıp ona dahi gözyaşlarıyla okumuştu.

Şinasi filvaki medeniyet âleminde dahi servet kazanılabileceğini hükmeyler idiyse de hünerle servet kazanmak mecma-ı hünerverân olan âlem-i medeniyyette pek güç olduğundan iktisâb-ı servet edenlerin mutlaka az çok yüzleri kızaracak bir vesait ile nail olabileceklerine kanmıştı.

Şu kadar ki bigayr-ı hakkın ele geçmiş bir devletin bir ikbalin bekasına Şinasi asla ihtimal veremiyordu. Bu hükmünün ne kadar doğru olduğu kendiliğiyle meydana çıktı. Zira Senai'den bir daha hiçbir haber alınamadı. Parlakpınar senyörünün adı battı gitti.

Temmet.

ÖZKAN
MATBAACILIK
229 59 72 - 229 59 74

Hayret - Bahtiyarlık
2 789009 988011

ISBN : 975
Fiyatı: 5.50

KİTAP
2006
SYB 0290778 YOK